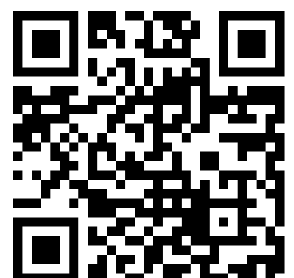
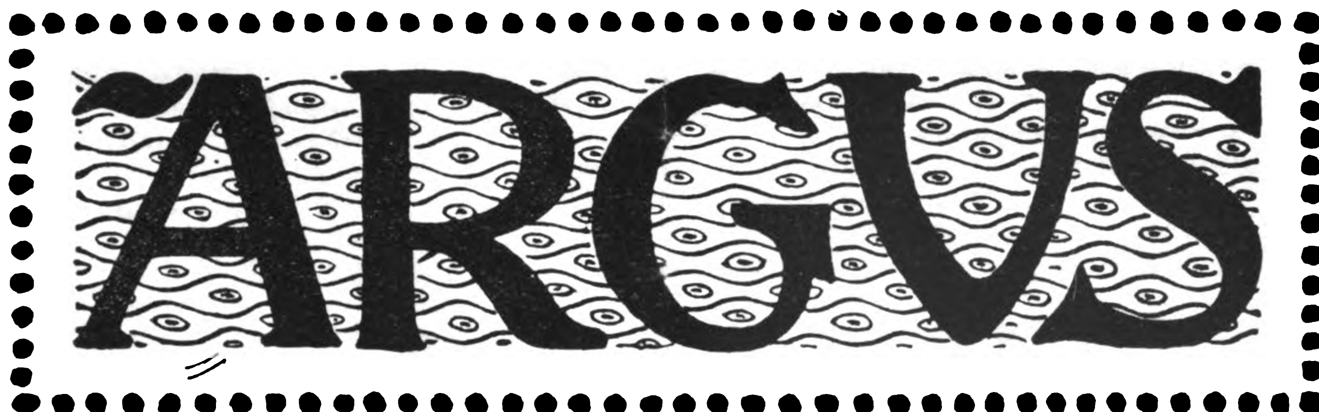

1908

FÖRSTA ÅRGÅNGEN

REDAKTION:

GUNNAR CASTRÉN **GUSTAF MATTSSON** **EMIL ZILLIACUS**

Siffrorna efter artiklarna hänvisa till *resp. häftens ordningsnummer,* vilka lätt igenfinnas vid sidornas inre marginal. Genomgående paginering har genom annonserna försvårats, men införes från år 1909. I sakregistret, vars gruppering utan djupare systematik följer praktiska synpunkter, återfinnas bokanmälningar under författarenamnen och andra artiklar under huvudorden.

INNEHÅLL.

A. Författarenamn och pseudonymer.

B. Sakregister.

Skönlitteratur och kulturhistoria.

Original.

Översättningar.

Studier och bokanmälningar.

Resebrev.

Arkitektur. Stadsplanekonst.

Måleri. Skulptur.

Teater. Musik.

Naturvetenskap. Medicin. Teknik.

Akademiska frågor.

Politik (allmän och kommunal).

Finansväsende. Statistik.

Särskilda artiklar.

Över bortgångna.

Argus

REDAKTION:
GUNNAR CASTREN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 1 DECEMBER 1907

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Provnummer 1

INNEHÅLL:

Böcker för anmälan adresseras t. v. G. Castrén, Estnäsgatan 6. Manuskript t. v. till E. Zilliacus, Slottsgatan 2. Expedition t. v. Helios' förlag, Georgsgatan 12.

De närmaste numren komma att innehålla bl. a. **Bertel Gripenbergs nya diktsamling** *av Werner Söderhjelm,* **Moderna slagskepp** *av Sigurd Frosterus,* **Teaterrenässans** *av Torsten Söderhjelm,* **Svavelsyran och kulturen** *av Gustaf Mattsson.*

NY SKÖNLITTERATUR. Till instundande julmarknad utsänder Förlagsaktiebolaget Söderström & C:o i början af december åtskilliga litterära nyheter. Bland dessa må nämnas kalendern „Anno Domini 1908" med bidrag af de flesta inhemska författare; W. Eigenbrodts tyska översättning af „Fänrik Ståls sägner" med Edelfelts teckningar; åttonde avdelningen av Anders Ramsays „Från barnaår till silverhår" kallad „På vägen mot slutet" samt andra delen av Jac. Ahrenbergs „Människor som jag känt". John Bergh, den i fjol prisbelönade författaren, utger „Santa Rosita", en roman från sommaren 1906 i Finland och Edv. Christianson en spännande detektivroman „Röjd ur vägen". Vidare föreligga Helmi Setäläs „En gammal herrgård", P. Nordmanns „Nike och andra historiska berättelser" samt femtonde samlingen av Ainas „Vid aftonlampan". Hugo Lagus har skrivit en småstadshistoria, som han kallar „En berättelse om alkohol". Hjalmar Procopé, Ernst V Knape och Arvid Lydecken publicera var sin diktsamling. V. T. Rosenqvist utger en samling religiösa betraktelser under titeln „Hjärtats längtan" och Alex. Öhquist sitt skådespel „Brottsjöar". I översättning från ryskan föreligger M. Novorusskijs intressanta bok „I den ryska Bastiljen".

LÖSNUMMERPRIS **35** *PENNI*

Argus

Provnummer 1. Helsingfors 1. 12. 1907.

De år, som senast gått, ha varit en yrvaken, jäsande och orolig tid, full av nya uppslag och av nya problem. Det var icke lätt att genast finna sig till rätta i förhållandena efter det språng utvecklingen gjort, det krävde möda och ansträngning att anpassa sig efter den tid, som så plötsligt brutit in. Spörsmål och idéer, som dittills tyckts avlägsna och främmande, fordrade nu med aktualitetens oavvisliga makt uppmärksamhet och eftertanke. Och utvecklingens hela tempo var vordet ett annat.

Det var naturligt att den praktiska politiken och vad med den ägde sammanhang i främsta rummet skulle lägga beslag på tankarna. Men därvid blevo åtskilliga andra intressen mer än tillbörligt skjutna i bakgrunden, och tydligast träder detta i dagen med hänsyn till de rent kulturella frågorna. Det rum, som tillmätts dem i offentligheten och särskilt i tidningspressen, har blivit allt mindre. Det gäller vår inhemska kultur, det gäller i kanske än högre grad förbindelserna med utlandet, genom vilkas övergivande vår isolering blivit allt större.

På den senaste tiden ha emellertid tecken synts, vilka bebådat en reaktion mot denna likgiltighet. Det har förefallit som hade intressena åter fått en vidare omfattning, som hade ett medvetande vaknat om att något försummats.

På denna förutsättning bygger detta tidskriftsföretag, och därpå grundar det sitt program.

Argus skall söka bliva ett organ för alla kultursträvanden, ordet taget i dess vidaste bemärkelse. Den kommer att ägna sin uppmärksamhet åt litteratur och konst, åt vetenskapliga spörsmål av allmänfattlig art, åt allmännare sociala och politiska frågor. Den skall vinnlägga sig om att bliva en kulturförmedlare mellan vårt land och utlandet, närmast Skandinavien, och den skall söka fylla denna uppgift även så att den för utomstående underlättar inblicken i vårt kulturliv. Och den skall slutligen till behandling upptaga även händelser för dagen, som förtjäna belysas ur de synpunkter, vilka innehållas i tidskriftens allmänna program. Men härvid kommer den att bevara en av de olika partierna, så språkpolitiska som socialpolitiska, oberoende ställning i den mening att i dess spalter olika uppfattningar och åskådningssätt sida vid sida kunna komma till uttryck.

Kiellands brev.

En lättare, säkrare, smidigare hand än Alexander Kiellands har den norska litteraturen icke ägt. Hans stil är som en blixtrande klinga, snar till anfall och snabb till parad, vass, icke af mycken slipning, men af tankens bitande egg under orden, och skarp, så att den ger motståndaren ett kännbart sår, även där den inte tränger genom hans hjärta.

„Du vil aldrig komme til at se mig svingende et Sværd i Spidsen for nogetsomhelst", skriver han i ett brev från 1879, som märkvärdigt nog icke återfinnes i denna samling, men anföres av bl. a. Halvorsen i Norsk Forfatter-Lexikon. „Jeg ligner mest de blødagtige Marquier i de franske Romaner. om hvem kun deres nærmeste Venner vide, at de fører en sikker og smidig Kaarde, naar det kniber. Kaarden er mit Vaaben, og med den fusker jeg, — i de store buldrende Kampe er jeg ganske tilovers, Lad os ikke strides om, hvad der er størst, — det mindste er stort nok, naar det bare hjælper. Men jeg vil ikke skjule, at efter min Opfatning kan et lidet kvast Stik anbragt med behændig Haand i sin Virkning æqvivalere med et drabeligt Dommedagsslag. Smaa Stik strør jeg i hvad jeg skriver; du vil mærke dem og — jeg haaber — glæde dig".

En sådan stil är som skapt för brevets lätta, intima form. Här kan den tumla sig obehindrat i hela sin eleganta vårdslöshet, spraka och lysa med rikedomen av brokiga infall och idéer, leka sin graciösa lek med språkets glosor och ge sig fritt ut med öppna förtroenden och små dolda spetsigheter — den förande stämman i ett spirituellt samspråk med en stum motpart. Kielland känner sig också här i sitt rätta element. Att skriva brev är hans käraste sysselsättning. „Jeg skriver saa gjerne, og Blækket gjør fro". Han är alltid före sina vänner i korrespondensen. „Nei nu lader De mig vente for længe — altsaa et Extrabrev", begynner han ett brev till Edvard Brandes. Aldrig de vanliga undanflykterna om bristande tid och dylikt; hellre en tyst förebråelse över att inte få skriva ofta och långt nog.

Man märker också på breven att de äro skrivna i glädje. De löpa så lätt från handen, med tonfall, som komma det talade ordets värme och oförbehållsamhet nära. „Et Brev er for mig et venskabeligt Ord eller et uvenskabeligt — et Haandtryk eller et Dolkestød — bestemt for en eneste Person solo", skriver han till en av sina danska

---

Breve fra Alexander L. Kielland udgivne af hans sønner. Med en indledning af professor *Gerhard Gran*. Første bind.

väninnor. „Som Diskussion er vistnok Brevvexling besværlig og hartad umulig; som Vei fra Hjerte til Hjerte, som Middel til at holde Sympati frisk, til at række hinanden et Ord af Trøst eller Deltagelse er et Brev mere værdt end et Møde. Det vil naturligvis sige for den, som har min Opfatning af et Brevs rent personlige Karakter. Saaledes er det, jeg holder af at skrive og skrives til; det er Lyden af et Venskab langt borte, Bevidstheden om, at man færdes i hinandens Tanker — er dette ikke nok? — er dette ikke Blæk værd?"

Det vilar ett naturligt och älskvärt behag över Kiellands sätt att skriva. Man märker aldrig besväret; han skriver som man åderlåter sig i värmen. Ett snitt in där frågan gäller — och så får det rinna. Det oaktat blir han sällan vidlyftig. Hans stil har en smittande fart, som halkar över djupsinnigheterna och aldrig fastnar i förklaringar, hur djupt han än går sig själv in på livet. I ännu högre grad än böckerna bryter den hans personlighet, spirituell, livfull och elegant, alltid slagfärdig och aldrig rädd att säga meningen rent ut, strålande av kvickhet och gott humör, som gärna slår sig lös med ett uppsluppet skämt, men noga aktar sig att träda det tillåtnas gränser för nära. Hur lustigt han kan formulera en ren obetydlighet visar hans inbjudan till Viggo Drewsen att gästa honom på Hillevaag: „De ved, det hele bestaar i at telefonere til Adolphs Enke: et Kabinet for to Personer næste Skib til Stavanger; saa faar De Besked og saa gaar De ombord, brækker Dem og Deres Kone, og saa ser De pludselig mig staaende midt paa Bryggen. Altsaa: velkommen!" Men han kan också slå till så det känns, såsom det framgår av yttranden om politiska personer och förhållanden hemma, medan hans ironi har en svidande snärt, som t. o. m. drabbar det som står hans hjärta allra närmast: „Vestlandet er dog Frihedens Vugge og Stavanger er en Perle; men jeg indrømmer, at det ser ud som en Østers." Det var dock den enda ort i världen han gav namn, heder och värdighet av hem.

Därför äro Kiellands brev genomgående av en så helt annan karaktär än t. ex. Ibsens. Där Ibsen ängsligt knäpper till uttrycket kring sin personlighet, väger varje ord på guldvikt och blott liksom av förbiseende fäller en antydan om inre upplevelser eller de tankar, som för tillfället sysselsätta honom, där berättar Kielland fritt och oförbehållsamt om allt som angår honom själf, sina planer och arbeten, förhållanden och omsorger, fröjder och bekymmer. Hans korrespondens är hela tiden ett spel med korten på bordet. Det gör den otvivelaktigt mera underhållande som läsning än Ibsens. Men det ger inte i samma mån som hos denne intresset av att spana in under masken, tyda det förborgnas tecken och aflocka orden deras dolda hemligheter. Det beror kanske på att Kielland både som människa och skriftställare är en så mycket mindre sammansatt natur än den bistra enstöringen. Men det beror också på att han inte känner behovet av att gärda omkring sig själv för att försvinna bakom verket. Man frågar i allmänhet hos Kielland icke så mycket efter de djupa rottrådarna mellan liv och dikt, man frågar efter vad han velat sagt med det ena eller det andra. Och därom ger han besked. Han uppfattar sitt skriftställarskap som ett led i en moralisk eller social gärning. „Jeg interesserer mig mindre for det enkelte Menneske som saadant, men mere for Menneskene i Forhold til hinanden og til en eller anden Last eller Daarskab," skriver han til Georg Brandes. „Jeg tænder ligesom et Baal i Midten, hvor jeg vil brænde et eller andet Samfundsonde, og rundt dette grupperer jeg en Flok Personer, over hvilke Baalets Lys falder stærkere eller svagere, men altid kun Belysning fra Baalet." Professor Gran pekar i sin korta, men träffande inledningskaraktäristik starkt på detta sammanhang. Kielland såg sitt ämbetsmannaskap som en praktisk fortsättning på författarskapet. Författaren, redaktören, borgmästaren och amtmannen voro blott olika upplagor av en och samma personlighetstyp — moralfilosofen.

Redan år 1877 skriver Kielland till systern Kitty L. Kielland: „Jeg tror neppe at jeg vilde være istand til at faa mine Anskuelser udtalt i Roman- eller Novelleform, da jeg vel besidder mere Kritik end Fantasi; Moralfilosofen — i mit store Ideal — Stuart Mill's — Forbillede tror jeg snarere at kunne behandle mit Erfolg. — For at prøve om jeg overhovedet har nogen Stil, har jeg begyndt — ja du vil le! — en Afhandling om Dyrenes Beskyttelse; men — vil du tro det? selv der har jeg rendt mig fast." Ja, lyckligtvis, vore man frästad att säga. Ty hur långt Kielland än kunde ha bragt det som tänkare och samfundspedagog — den verkan han med sina romaner faktiskt övat på frigörelsen av de allmänna tänkesätten hade han på den vägen aldrig nått. Och det var ju vad han själv innerst åsyftade. Det kan dock i förbigående tilläggas, att han ej länge var fullt lika anspråkslös. Redan fyra år senare förtror han Edvard Brandes på tal om Jacobsens „Niels Lyhne": „Han er egentlig — mellem os — den eneste Prosafortæller i vort Sprog, som jeg bøier mig rigtigt dybt for. Er jeg vigtig? Jeg ser nok, at baade Schandorph, Lie och andre kan gjøre mange Ting, som jeg ikke formaar; men saa er jeg dem overlegen i andre lige saa væsentlige Ting. Jacobsen derimod kan gjøre alt, hvad jeg kan og tyve andre Ting, som jeg ikke evner."

Emellertid bidrar detta i sin mån till att förklara hans plötsliga avgång ur litteraturen. Utan sammanhang med en långsamt fortskridande, kanske mest för honom själv synbar utmattning var den inte. Det heter redan 1884 i ett brev till Georg Brandes: „Da jeg begyndte som Forfatter, var jeg saa absolut gal paa alting, at jeg bare behøvede at rette mit Øie paa et begrænset Felt, saa myldrede det med Folk, som vilde fortælle. Nu da jeg har faret over adskillige Felter af mit Lands Samfundsliv og udøst mig, nu er der ikke længer saadant Mylder af fortællelystne Stemmer." Och att plundra sitt eget bröst för att tillfredsställa hopens nyhetsbegär var hans stolta och aristokratiska natur emot. Man märker det bäst på hans uttalanden om Drachmann. Men huvudsaken är att han först och främst var människa, därnäst konstnär. När viktskålen mellan det artistiska och det substantiella inte längre vägde jämt i det han hade

att ge, kastade han pennan och grep efter en ny uppgift. Det var ingen reträtt, men icke heller någon befordran. „Spørg Høgen, som hænger frit under Himlen, om den heller vil være en mæt Høne i en Baggaard,“ skrev han till Björnson. *Så* kär var honom inte ämbetsmannarocken, om han än satte stort värde på den också ur en mera utvärtes synpunkt än att få „vise i Gjerning, hvad en folkelig Embedsmand er“.

Man har litet svårt att fatta detta allvarliga uppsåt hos en man, som i sitt yttre uppträdande hade så mycket av grandseigneurens lekande sorglöshet och lättsinniga övermod. Historierna äro ju många nog om Kiellands nästan barnsliga svaghet för yttre skick och ståt. När ett av hans arbeten var färdigt och utlagts i bokhandeln, for han omkring hos sina vänner i Köpenhamn, inte för att höra deras mening om boken, utan för att låta dem beundra verkan av en ny kragmodell han nyss kommit över, och i många år var det hans särskilda nöje att varje julafton ikläda sig sin farfars borgarofficersuniform med brokiga färger, trekantig hatt och klirrande sabel och genomföra rollen av den gammaldags myndiga chefen för huset Jacob Kielland & Søn. Salongshjälten och den glada sällskapsbrodern — av en fin småstadsfamilj med „aristokratiske Opstød“ — satt så djupt kvar, att livets allvar aldrig lyckades helt utplåna dem, men å andra sidan hade den mottagliga ynglingen inandats så mycket af sjuttioårens skarpa luft och insupit så många av tidens världsförbättrande idéer, att han inte kunde slå sig till ro som den eleganta världsmannen med flotta vanor och en oförstörbar matsmältning. Han ville ut bland de andra för att förtjäna hatets sporrar. „Nu har De kastet en Brand i min Sjæl,“ skriver han år 1879 till Georg Brandes. Hans behov att se ett mål i sin existens var så stort, att han intalade sig själv, att hans glada liv bland de glada var ett medel att nå hans väckande syfte: „Naar de Letsindige, de Tankeløse, de Verdslige ser mig, saa siger de: Men, Herregud! — han er jo en af vore, og dog skriver han saa! Dette forvirrer, vækker Nysgjerrighed, forarger og slutter med at gavne.“ Detta „att gagna“ var just drivkraften i hans produktion. „At være en ærlig Tilhænger af Nyttepoesien er min Stolthed, det maa du endelig slaa fast, hvis du vil skrive noget om mig,“ förmanar han Edvard Brandes. Och utgångspunkten är missnöjet — missnöjet med samhällsförhållandena, människorna, sig själv. „Utilfredsheden er Livets Dampkraft, og ligesom man maaler en Maskine efter Hestekræfter, kan man maale et Menneskes indre Værd efter Graden af hans Utilfredshed — eller Utilfredsstillelighed.“ Garman & Worse hette också ursprungligen: De Misfornøiede.

Tendensen är alltså innerst den grundval, varpå hans dikt vilar. Han framhåller detta upprepade gånger med eftertryck. „Det er noget Helvedes Sludder dette: at man skal se begge Sider og skildre upartisk. Nei, Sagen er netop den: at have Mod til bare at se én Side og slet ikke lade sig forvirre af, at der muligens findes „Undtagelser“. — Da er det Kunsten at dynge en Masse ovenpaa hinanden af denne guddommelige Ensidighed; og naar der raabes: Overdrivelse! saa er dette lige saa godt som tordnende Bifald; thi det viser, at Hensigten er naaet, Tanken skinner klar og ensidig gjennem Stoffet, „Tendensen“ er kommen frem.“ När hans morbror, statsrådet Lange, betygar om hans första roman, att den på ärliga män och kvinnor verkar som en fläkt av friare luft, tackar Kielland honom nästan rörd: „Se det har Ingen sagt mig før du. Kritikere och andre kloge Høns af Faget have galet i Hyt og Veir; men du skal have Takken, fordi du saa min Grundtanke.“ Det kvittar honom jämt, om man angriper hans skildring och finner den bristfällig. Men den viljans heta låga, den nitets heliga iver, som bränner genom hans verk och gör dess själ, må ingen förgripa sig på. „Lad dem vise mig, at *Skildringen* ikke er korrekt; men lad ingen bebreide mig det Raseri som giver det hele sin Glød; thi det er min Gave, min Gnist, mit store Patent!“

Därför gör det honom så gott att läsa sådant, där obarmhärtigt allt är skuret bort som inte gör nytta i berättelsen och blott det får lov att försiggå, som befordrar avsikten. Han har ett oeftergivligt krav på att uttrycket skall vara sammanvuxet med tanken för att ge god och äkta konst. „Derfor er Versekunst noget Fandens Magt; det er et Kav og et Slid med disse Rim, saamange Kryberier, Omsvøb og Koncessioner overfor det gjenstridige Sprog, at Tanken enten blir sint og slaar Formen i Fill er eller ogsaa kommer frem bunket og fortrykket og skjæv,“ heter det i ett brev till Björnson. Själv kunde han inte skriva vers. Därom vittna några prov i breven mer än tillräckligt. Men han kunde dock erkänna dess skönhet som ren form. „Saa er der ogsaa en yndig Leg med Ord og Lyd og Takt, skjønnere end Musik i de gode Vers, hvor Mesteren spiller med de blanke Terninger for Spillets mere end for Gevinstens Skyld.“ Märk reservationen! I den ligger nyckeln till hela hans litterära åskådning. Själv spelar han alltid för „vinstens“ skull; när han inte *kan* låta bli. Som medel får dock utförandet på inga vilkor slå fel. Han är som konstnär mycket kräsen, noggrann och fordrande. Men aldrig på bekostnad av innehållet.

Det nu föreliggande bandet av breven går fram till slutet av år 1884. „Fortuna“ är just under prässen — man får i annat sammanhang beträffande den ett dyrbart bevis på dess nära anslutning till personliga upplevelser i Stavanger — och „Kiellandssagen“ är under uppsegling, striden om Kiellands diktargage, som förde till den heta, men rensande dusten med pastor Oftedal samt slutligen Kielland själv upp på borgmästarstolen i hans födelsestad. I någon mån känner man sig besvärad av bristen på en redogörelse för de principer, efter vilka urvalet av breven ägt rum. Att ett urval skett framgår av det föregående. Har det emellertid företagits med hänsyn till brevens litterära intresse eller efter adressaterna? Det förra vore självfallet det naturliga, där inte allt kan tas med, men en jämförelse mellan ett par av de intagna breven och det utelämnade förvissar en ej om att så skett.

Kanske skall svaret härpå lämnas av nästa del, som väntas utkomma inemot jul. I varje fall inne-

fattar denna obesvarade fråga blott en bråkdel av det intresse, varmed man emotser fortsättningen på denna livfulla och fängslande korrespondens.

Emil Hasselblatt.

NÅGOT OM DEN RYSKA STATSBUDGETEN. I.

Den första fråga, som blivit den tredje ryska riksduman förelagd till behandling, är propositionen om statsbudgeten för år 1908. Lagen af 21 mars 1906 fastslår att budgetförslaget skall av riksduman granskas och godkännas; den första likasom den andra dumans upplösning omöjliggjorde lagens efterlevnad. I det förra fallet vart alldeles ingen granskning utav, i det senare väl remissdebatt och hänskjutning till utskott, men icke ett budgetbeslut. Man tvangs nöjas åt den utfallsväg, som förenämnda lags paragraf 116 angiver: att det senast förgångna årets budget lägges till grund för statsutgifterna med de modifikationer, vilka af senare tillkomna lagar framtvingas. Ministerkonseljen öppnar månatliga krediter för de särskilda ministerierna, därvid totalsumman av i gången fastställda tolftedelar icke må öfverskrida tolftedelen av den senaste budgetens hela utgiftssida.

Det är således för första gången det ryska folket genom sina ombud går att granska och fastställa rikets budget. Debatten om denna skall tvivelsutan tillvinna sig den största uppmärksamhet överallt i Europa. Detta så mycket hellre som det budgetförslag, vilket i mars förelades den andra duman, vederfarits äran av såväl skarp kritik som livliga applåder.

Då detta skrives, har det nya budgetförslaget icke trängt utom riksduman annorlunda, än i korta och på sammanhang blottade agenturtelegram. Men i väntan på akter och enkannerligen på deras översättande till europeiskt språk, är en blick tillbaka, icke på de tidigare statsbudgeternas siffror, men på sättet för deras tillkomst och de modifikationer lagen av 1906 bragte, kanske av ett aktuellt intresse.

Får man tro Raffalowitsch (Les finances de la Russie, Paris 1907), skulle man redan under Peter den stores regering ha kunnat spåra försök att åstadkomma en enhetlig budget, omfattande samtliga statsutgifter, och att dessmedels införa ordning och klarhet i statens hushållning. Men han medgiver att det allt framgent fick förbli vid den goda viljan, emedan snart sagt varje av administrationens grenar formerade sig, vidkommande utgifterna, till en stat i staten. Den budget, som gick och gällde för rikets allmänna, omfattade varken utgifternas eller inkomsternas totalitet. Ännu så långt fram i tiden som år 1858, då en kommission tillsattes för att söka bringa någon reda i villervallan, kunde denna påvisa att specialfonder, över vilka finansministern ingen makt ägde, gåvos till ett antal af 295 och att ministern om dessas tillgångar hade blott *une notion imparfaite.* Revisionen af statsräkenskaperna befann sig, allt enligt kommissionens utlåtande, i ett lika fatalt tillstånd.

Efter Krimkriget, som lät svagheten av det administrativa maskineriet och därmed även det statsfinansiella eländet bjärt träda i dagen, sände regeringen en hr Tatarinoff till utlandet för „studium av olika system för kontroll af statsräkenskaperna". Resultatet blev epokgörande, ity att bland de reformer hr Tatarinoff vid hemkomsten framhöll såsom synnerligen önskvärda, befunnos följande: unifiering av de särskilda budgeterna för samtliga statsinstitut och allmänna uppgifter, riksskattkammarens ombildning till gemensam och enda huvudkassa för statens olika organ samt inrättande av ett oberoende revisionsinstitut för systematisk och effektiv revision af statsräkenskaperna.

Allt detta klingar för oss som så elementära satser, att man häpnar över deras framträdande i Ryssland först under Alexander II. Icke förty krävdes det en yttermera granskning och förarbetning av de omstörtande nyheterna i en specialkommission, vars ordförande blev greve Gourieff, innan man vågade sätta dem i verket. Budgetfrågan ordnades slutligen genom en lag av 22 maj 1862 och rikskontrollen genom en ukas av 21 december 1864. Den sistnämnda kreerade provinsiella revisionskamrar, som avsågos att bli fullt oberoende af den lokala administrationen och skulle sortera direkt under kontrolldepartementet i Petersburg, vars chef erhöll rang och värdighet av minister. Uppgiften gjordes så vid som möjligt: departementet har att svara för icke blott revisionen av statens inkomster och utgifter med tillhörande kontroll av samtliga rikskassor och verificering av alla räkenskapshandlingar, det övervakar direkt — åtminstone enligt sina statuter — alla allmänna arbeten, statens manufakturer och fabriker samt „varje med statssubvention bedrivet företag"; det har sina särskilda representanter i riksbanken, i adelsagrarbanken, i bondebanken, i järnvägsbolagens förvaltning. Rikskontrollören sammanfattar sina slutintryck beträffande årets förvaltning i en särskild rapport, som med förbigående av finansministern föreläggеs statsöverhuvudet och av detta förses med egenhändiga randanteckningar, till vederbörandes sakliga uppbyggelse.

Den dåtida ryske finansministern Reutern har för Jules Bloch *) berättat om det motstånd han rönte i sjelva finansministeriet, då han skulle skrida till publikation av ukasen om offentliggörande av statsbudgeten, vilken ukas åtföljdes av ett sammandrag av 1862 års budget. Han hade givit order att sända dokumentet till senatens tryckeri, då han sent på kvällen uppvaktades av sin kanslichef, som högst upprörd framhöll omöjligheten av ett dylikt *rentav revolutionärt företag.* Inga föreställningar hjälpte, kansli direktornhr Kloutschareff vägrade och anhöll om sitt avsked, och den revolutionerande statsakten måste frambefordras till tryckeriet av en om byråkratins välfärd mindre nogräknad hejduk.

---

*) Jules Bloch: Les finances de la Russie au XIX:e siècle.

Den första systematiska och enhetliga budgeten för Ryssland hade emellertid blivit en verklighet och lagen av 1862 har normerat den ryska budgeten ända till 1906. Väl hava modifikationer och tillägg under tidernas lopp medfört ändringar i enskildheter, men de stora dragen, grundlinjerna, hava bibehållits oförändrade. 1862 års lag bestämde att i riksbudgeten skulle upptagas alla statens utgifter och inkomster med undantag endast för den s. k. välgörenhetsbudgeten, under vars vida mantel rätt många titlar synas ha fått rum. Skarpa gränser uppdrogos mellan den ordinarie och den extraordinarie budgeten och uttryckligen föreskrevs, att i den senare blott finge upptagas utgifterna för byggande av nya järnbanor och inköp av rörlig materiell för ännu icke exploaterade banor, krigskostnader och andra av „nationalolyckor" (såsom hungersnöd, epidemier) föranledda utgifter, anteciperad återbetalning av statslån eller starkare amortering än den vid emissionen kontraherade samt inköp för statens räkning av allmännyttiga inrättningar eller företag. Alla övriga utgifter — även sådana som exempelvis omväpning av armén och utrustning av flottan — skulle observeras i den ordinarie budgeten och täckas av dennas inkomstsida.

Innan budgeten vann kejserlig sanktion, skulle den enligt lagen av 1862 genomlöpa följande procedur. Varje ministerium och de med dem likställda rikskontrollen, domänstyrelsen, stuteriförvaltningen och den heliga synoden, ägde uppgöra var sin huvudtitel med motiverat uttalande om varje införd förändring. På fastställd termin inlämnades dessa specialförslag till riksrådets ekonomiesektion, till kontrolldepartementet och till finansministerium, vilka två sistnämnda inom en månad borde framställa sina anmärkningar hos riksrådssektionen, som i sin tur lämnade den behörige ministern en repliktid av tio dagar. Ministern för det kejserliga huset var ställd utom all diskussion och uppgjorde två oantastliga artiklar: det kejserliga huset och hovhållningen samt de kejserliga teatrarna, konstakademin, arkeologiska kommissionen och „Alexander III:s museum". De särskilda förslagen sammanställdes så av finansministern i det definitiva budgetförslaget, som i riksrådsplenum slutligen diskuterades i den s. k. stora finansdebatten, varpå H. M. sanktionerade.

Lagen av 1906, som förenklade budgetuppställningen genom en ny och redigare gruppering, drog också ett streck över en god del av de forna preparationsskriverierna. Finansministern uppgör nu i samråd med rikskontrollören budgetförslaget, som *lagenligt* skall föreläggas riksråd och duma den 1 oktober. Behandlingen av budgeten i duman skall vara slutförd den 1 december. Stanna duma och riksråd vid olika beslut, hänskjutas divergenserna till ett specialutskott, sammansatt av lika många medlemmar av vardera kammaren, varpå utskottsbetänkandet företages till omprövning. Kvarstå efter detta olika beslut, gäller den mening, som närmare överensstämmer med motsvarande siffra i föregående års budget.

Lagen av 1906 medger icke representationen en oinskränkt granskningsrätt. Efter mönster av Englands „consolidated fund", som undandrager konungens civillista, räntor på statsskulden, civila och militära pensioner samt lönerna till en del domare och diplomatkåren parlamentets granskningsrätt, omgärdar den nya ryska lagen en god del av budgeten med en hägnande specialskranka. Vi ha främst utgifterna för kejsarhuset och för kejsarens kanslier, som äro oantastbara intill de belopp, varmed de utgingo år 1906. Än vidare i samma titel posten 10 miljoner rubel för oförutsedda ändamål. Statsskuldens ränte- och amorteringsservice är undantagen och över riksrådets och riksdumans specialbudgeter äger icke den andra församlingen yttra sig. Denna oföränderliga del av budgeten representerar 502 miljoner rubel. Men dertill komma i den senast presenterade budgeten 689 miljoner, som fastslagits av tidigare emanerade lagar och kunna vidröras blott genom ny lagstiftning. Faktiskt äro sålunda 1,191 miljoner av budgetens 2,500 miljoner undandragna parlamentets kritik och makt.

Olof Nykopp.

EN BOK OM HAVET. JOSEPH CONRAD: THE MIRROR OF THE SEA.

Joseph Conrads senaste arbete är en stark och djup bok, präglad av sjömansyrkets allvar och äventyrslynne, skiftande som havets egen växling mellan storm och stiltje, skugga och sol.

Författaren skänker oss här summan av ett långt sjömannalivs erfarenhet, han skildrar sina märkligaste upplevelser och sina rikaste rön. Man finner i boken personliga minnen och reflexioner om nära nog allt, som rör hav och segling. Sjöfolk, som han seglat med, och fartyg, som han fört; stormar, som han ridit ut, och skeppsbrott, som han varit med om; hamnliv i olika världsdelar; kuriösa och intressanta detaljer angående rigg och manövrering.

Jag känner ingen författare, som djupare än Joseph Conrad skulle päjlat sjömannasjälen och lämnat värdefullare bidrag till dess psykologi. Kaptener och styrmän, båtsmän och simpla matroser, vad namn de än må bära och vad grad de än må inneha, under långa seglatsers umgänge och intimitet har han studerat dem, och han läser i dem som i en öppen bok. Huru genialisk är ej hans indelning av seglare i olika kategorier, och huru rätt har han ej — för att på måfå taga några exempel ur hopen — när han i den ständiga osäkerhetskänslan, i fall den är parad med orubbligt självförtroende, ser ett kriterium på godt sjömannaskap. Och må man läsa hans skildring av befälhavarens sensationer vid en grundstötning. Det är en djup och sann psykologisk analys, vars absoluta riktighet lätt kan kontrolleras av envar, som någon gång satt en farkost på grund.

Och lika förtrogen som med manskapet är han med skeppen, deras lynnen och temperament, fel och förtjänster. För honom är aldrig ett fartyg likt ett annat. De äro individer, personligheter med

starkt utvecklade särdrag; han egnar deras kvinnliga natur ett ingående och kärleksfullt studium. Och när han skildrar dem, huru vacker och luftig är ej då hans fantasi. Kofferdiskeppets fraktfart från hamn till hamn får hos honom ett sken av glimrande äventyr, och en farkosts levnad blir i hans händer till en fängslande och sällsam saga, vars olika skiften man följer med aldrig slappnande intresse. Vi fröjda oss åt skeppets fria flykt på haven och sörja över den långa fångenskapen i dockorna; vi bevittna leende dess första brudblyga färd med vita dukar och vajande vimplar, och gripas av namnlös skräck inför den sista, som från ytans svall leder till de stilla djupen.

Allt vad Joseph Conrad vidrör får skönhet och poesi, liv och omväxling. Det är icke blott skeppen, som i hans skildringar förvandlas till levande och kännande varelser: de mest döda och livlösa ting ombord leva upp vid blotta beröringen av hans konstnärshand. Läs kapitlet om någonting så skenbart opoetiskt och alldagligt som ankaret, och se huru den grova järnmassan småningom börjar lysa av det enklas och ändamålsenligas skönhet och förvandlas till ett väsen, på vars ansvarsfulla arbete i det dolda skeppets väl och ve kan bero. Rätt ofta ger sig författaren in på rent tekniska och fackmässiga utläggningar, såsom om lastning och lossning, om rätta sättet att förankra och ballasta ett fartyg, men han gör det på ett så fängslande sätt och belyser sina uttalanden i regeln med så karaktäristiska och spännande anekdoter, att intresset utan avbrott hålles vid liv.

Ett ämne, till vilket Conrad med lätt förklarlig förkärlek gång på gång återkommer, är ångans långsamma och segerrika kamp med seglet. Seglingen är en skön konst, som mer och mer undantränges av ångnavigationens industri; ångans oavbrutna segertåg är liktydigt med sjömanspoesins försvinnande från haven. Framtidens sjöfolk kommer icke att stå i samma intima och omedelbara förhållande till vattnet som gångna tiders. Elden och ångan ha trätt emellan människa och hav, och helt och hållet omformat kampen mellan dessa. Sjömannen kommer icke mera att strida mot en övermäktig fiende, besegrande honom genom mod och skicklighet. Segelfartygets kamp mot vind och våg var ett långt och äventyrligt fälttåg med växlande vapenlycka, men ångarens brutala gång genom sjöarna beror ej på annat än den råa styrkan. Det är sant att denna rent mekaniska seger över naturmakterna betecknar ett stort steg framåt på utvecklingens och framåtskridandets väg, men frågas kan, huruvida det icke är en subtilare och mera mänsklig triumf att vara en lekboll för vind och väder, och ändå segra och nå sitt mål. Var gång författaren dröjer vid detta ämne, går det en stark underström av vemod genom hans ord. Vemodet hos en sjöman, som vet att segelfartygens tid är räknad, att den ädla konst han älskat och utövat snart skall höra till det förflutna och förgätna.

Men högst når Joseph Conrad tvivelsutan när han skildrar havet. Då får hans prosa brottsjöarnas kraft och stormens vingar. Ett kapitel sådant som det om vindarna — än verklighetsskildring av gripande och oförliknelig skönhet, än åter lyrik med bibliskt enkla och stora symboler — torde icke äga sitt motstycke i litteraturen. Västanstormen tar gestalt av en barbarisk krigarkung, en muskelstark och blåögd viking, som tronande bland molnen i väster, med oceanen till fotapall och nattens stjärnediadem kring pannan, sänder sina atlantiska härskaror ut att slå och förgöra. Vild och våldsam och oförsonlig, fruktansvärd i sin konungsliga vrede, men ridderligt öppen och utan svek. Medan hans broder Östan, de blodröda soluppgångarnas härskare, är en mörkhyad och tvetungad tyrann, en hemlighetsfull ränksmidare, listig och grym som en italiensk renässansfurste. Över de två kungabrödernas strid ligger något av gammal gudasaga: Ormuzd och Ahriman, gudar och titaner.

De män, som diktat om havet, ha i regeln varit amatörer på seglingens område. Joseph Conrad är sjöman till yrket. Och liksom yrkesseglarens förhållande till havet är av annan och intimare art än sportsmannens, så är också hans syn på havet en annan. En värklig sjöman är man enligt Conrad först från den stund, då havet för en förlorat alla illusioner, men bibehållit sin tjuskraft oförsvagad.

Trots allt vad sagts om den kärlek, som vissa naturer påstått sig hysa till havet, trots all den lovsång detta blivit föremål för på vers och prosa, har havet — säger Conrad — aldrig varit en vän för människan. På sin höjd har det eggat hennes rastlöshet och uppväckt hennes världsfamnande ärelystnad. Oceanen har aldrig varit någon människoras trogen såsom den välvilliga jorden är det, den har icke bevarat något spår efter mannens mod och arbete och uppoffring, den har aldrig antagit sig människans sak liksom de länder gjort det, där segrande nationer slagit rot, vaggat sina barn och rest sina gravstenar. En dåre är den man eller det folk, som förlitande sig på havets vänskap försummar sin högra hands kraft och skicklighet. *Odi et amo,* jag hatar och jag älskar — så lyder deras bekännelse, vilka medvetna eller blinda utsatt sitt liv för havets tjuskraft. Outgrundligt och utan hjärta, har det aldrig skänkt någonting av sig självt till alla dem, som tävlat om dess farliga gunst. Dess tjusning har lockat många till våldsam död, men aldrig har havsrymden blivit älskad så som bärgen blivit älskade — bärgen och slätterna och själva öknen. Kärleken till havet är en sammansatt känsla, där stolthet och övermod äro en viktig faktor, nödtvång en icke ringa, men där kärleken till skeppet utgör den bästa och ursprungligaste beståndsdelen. Ty aldrig har väl ännu en sjöman förbundit en förbannelse med ett skepps goda eller dåliga namn. Och om han också någon gång, utmanad av havets hårdhet, gått så långt i hädelse, att han burit hand på sitt skepp, så har det skett lätt och varsamt, såsom när man smeksamt straffande lägger sin hand på en kvinna.

The Mirror of the Sea vänder sig till en vidsträckt allmänhet och kan månhända väcka intresse för havet och dess män även på håll, där sådant icke tidigare förefunnits. För att förstå den och

njuta av den är ingen förtrolighet med havet av nöden — eller åtminstone ej en annan än den mest elementära, den som nästan envar besitter. Det är en sällsynt djup och tankediger bok, men lättläst som en novellsamling och spännande som en äventyrsroman. En ny volym att ställa upp på hyllan för de stora böckerna om havet, den sista i raden, som börjar med Odyssén.

Emil Zilliacus.

MARIA HAGGRÉN-JOTUNI: RAKKAUTTA

Fröken Haggrén-Jotuni's första novellsamling, *Suhteita* (1905), var en bok ,som väckte stora förhoppningar hos alla vänner av den finskspråkiga litteraturen. Det fanns i detta debytarbete några egenskaper dem man, åtminstone hos oss, icke är van att anträffa ens i mognare örfattares verk: en fast begränsning i formen, en sammanträngd knapphet i stilen och framför allt en sällsynt förmåga att framhålla det väsentliga i de behandlade motiven. De bästa av de små, i dialogform berättade anekdoterna voro i sin art fulländade. Man hade därför goda skäl att med spänd förväntan motse författarinnans nästa bok.

Finge man tro på tidningspressens omdömen, så skulle den nya samlingen vida överträffa de tidigare novellerna. Förläggaren hade redan i god tid, med en för våra förhållanden ovanlig reklam, låtit allmänheten veta att *Rakkautta* skulle bliva icke blott årets, utan ett av hela den finska litteraturens märkligaste värk. En anmälare i „Helsingin Sanomat“ har förklarat, att han icke ens på utländskt språk känner någonting, som kunde jämföras med bokens tvenne sista berättelser. Kritikerna i övriga finska tidningar — främst den i „Uusi Suometar“ — ha varit nästan lika oförbehållsamma i sitt erkännande *) Ett så enstämmig beröm ger en viss känsla av osäkerhet åt den, som icke fullt kan dela den allmänna hänförelsen. Med risk att bli ansedd som inskränkt och pedantiskt nödgas undertecknad likväl bekänna sitt kätteri i frågan om fröken Jotuni's senaste bok.

Till först bör det likväl medgivas, att man i *Rakkautta* med glädje igenkänner många af de förtjänster, som gåvo *Suhteita* dess säregna och pikanta karaktär. Författarinnan behandlar dialogformen med överlägsenhet, och de små samtal, som bilda bokens mellersta avdelning, äro rent av briljant skrivna. Man påminnes om Lavedan och Jeanne Marni, när man läser dessa korta, men likväl så innehållsrika scener, i vilka man på några ögonblick blir bekant med de uppträdande personerna. „Madam Röhelin“ t. ex. står hel och levande för oss i några repliker — en ombetrodd barnavårderska, som helt diskret antyder att hon, om det så önskas, även kan stå till tjänst som änglamakerska. Folkets enkla uppfattning om kärleken är karaktäristiskt, om också med överdrift, skildrad i berättelsen om den unge bonden, som sviker sitt äktenskapslöfte när han sett huru fästmön breder tjockt med smör på brödet, men likväl icke bryter sin förlovning, därför att lysningen icke kan hävas utan en utgift om 5 mark. — Ernst Ahlgren har behandlat ett liknande motiv, men hon behövde många sidor för att få fram vad fröken Jotuni lyckats säga på några rader. — I titelnovellen slutligen har författarinnan framfört en kvinnofigur, vilken helt visst länge skall bli ihågkommen som en tidstyp från vår kulturperiod. Det är en kontorsfröken, som förlovar sig med en handlande. Fästmannen har, „på männens vanliga vis“, begynnt med att tala om kärlek, men hon leder helt resolut konversationen över till reellare ämnen. I en diskurs om hemmens lönereglering finna de två att deras åsikter förträffligt stämma överens. Och de enas om att det blir en nog så säker grund på vilken de skola bygga sitt samliv. Ty när en kvinna, säger bruden, har bundit sig för livet, utan att fordra någon årslön, så är det arbete hon gör för boet en slags frivillig godhet, och det kan man kalla „fast till kärlek“. Och när en man utan att begära någon redovisning ger en rundlig handkassa åt sin hustru, så kan även det kallas kärlek. Det är en oefterhärmlig humor i beskrivningen om huru de två nyktra själarna mötas i denna praktfulla definition. Författarinnan når högt när hon, som här, själv står utanför sitt ämne och kan låta sin ironi fritt spela in i behandlingen. De bästa partierna i hennes bok äro därför, enligt anmälarens mening, de vilka endast *non lucendo* göra skäl för namnet *Rakkautta*.

Det finns emellertid i samlingen några andra stycken, i vilka fröken Jotunis kalla och obarmhärtiga kritik alltför mycket synes ha fått slumra. I „Herman“ och i de två sista novellerna „Brev“ och „Dagboksutdrag“ har hon sökt skildra själva de erotiska känslorna i hela deras elementära kraft. Hennes ton är här icke satirisk och behärskad, utan lyriskt exalterad. Hon skriver om kvinnans kärlek med en djärv öppenhjärtlighet, som skulle förvåna t. o. m. hos en fransk författarinna. Härom är i och för sig intet att invända, och man skulle svårligen på moraliska grunder kunna opponera sig mot de oförbehållsamma, men ingalunda lasciva skildringarna. Det kan t. o. m. erkännas, att „Nettas“ brev och den onämnda dagboksförfattarinnans utgjutelser öppna mången inblick i det själsliv, som för en man städse måste förbli obekant. Men det mäktiga intryck, som novellerna avse att väcka, blir alltför ofta förspillt, dels för det motiveringen icke fullt övertygar, dels för det skildringen vanprydes af störande smaklösheter. Man kan förstå, varför „Herman“ allt igenom är skriven i en oförmildrat naturalistisk och nästan brutal ton. Det är nämligen en rent sensuell känsla, vars uppvaknande och aftynande här beskrives, och det är måhända med avsikt, som författarinnan gjort den sista scenen så burlesk i sin tragik. Däremot kan man icke finna sig i att så många grova element blivit införda i „Brev“ och i „Dagboksutdrag“.

*) Herr A. H. B. i „Suomalainen Kansa“ är veterligen den enda, som uttryckligen reserverat sig mot det oinskränkta lovordandet.

Hjältinnan i den förra berättelsen är en osjälvisk, klok och förfinad kvinna. Hon lider i ett olyckligt äktenskap, och hon har sin enda glädje i förhållandet till en älskare, som hon understödjer med penningemedel, som hon hjälper med välvilliga råd då han gifter sig, och till vilken hon ännu sänder tacksamma hälsningar, då hennes egen livslycka är ute. Enligt all sannolikhet, för att icke tala om den litterära traditionen, borde väl denna „Netta" liksom även hustrun i „Dagboksutdrag" i sitt illegala förhållande söka åtminstone en illusion om några mer personliga och ideella känslor än den elementära kärleken. Och hon borde väl fatta sitt förhållande till mannen som ett nödtvunget och motbjudande trohetsbrott mot älskaren. Likväl är det med en ogrumlad tillfredsställelse som hon underrättar denne om att hon lyckats förebygga möjligheten af en upptäckt, när hennes äktenskapsbrott fått én följd. De brev, i vilka hon uttrycker sin längtan efter älskaren, äro ställvis så rättframma som en läkarebok. Och när hon, i andra brev, återkallar minnet af den gemensamma lyckan, skriver hon mer oförbehållsamt än någonsin Eloisa till Abelard. Svårast att smälta äro likväl de rent praktiska förfrågningar och ordinationer, med vilka Netta arrangerar sitt möte med sin älskare. Att konjaken spelar en så stor roll i „Herman", svär åtminstone icke mot denna berättelses karaktär. Men det är både stillöst och smaklöst att låta Netta skriva: „Om du ej har något starkt („jotain väkevämpää") hemma, så gå ut och köp det, så vi kunna festa. Pengar har jag, och om du vill så får du behålla vad som blir över." Hjältinnan i „Dagboksutdrag", som även hon är en bildad hustru, visar, åtminstone i sina drömmar, en ännu större raskhet i sättet att närma sig mannen. Man vill icke gärna tro att dessa typer äga någon motsvarighet i verkligheten, ehuru man visserligen kan anträffa liknande gestalter hos andra finskspråkiga författarinnor. Det vore ju alltför hårt för de unga männen om de så fullständigt gått miste om sina prerogativ. Don Juan skulle dö af leda i ett land, där så litet vore överlämnat åt hans företagsamhet.

Det bör likväl framhållas att de erotiska partierna i *Rakkautta* göra intryck av att fota sig icke så mycket på omedelbar iakttagelse af livet, som icke mer på fantasikonstruktion, och måhända på litterära intryck. Man tänker gång efter gång på franska och italienska förebilder — Anatole France, Maupassant, M:me de Noailles, d'Annunzio o. a. — vilka väl icke medvetet imiterats, men i alla fall utövat sin inverkan på författarinnans uppfattning och framställning. Det finns i den utländska litteraturen tallösa skildringar, som äro mera sensuella, och i moraliskt afseende angripliga, än fröken Jotuni's *Brev* och *Dagboksutdrag*. Men det är icke troligt, att man ens på italienska kan finna något motstycke till de smaklösa och konstvidriga detaljer — läsaren kan här bli skonad för ytterligare citat — som störa effekten af dessa finska noveller.

Det är icke nödigt att redogöra för alla berättelser i samlingen. Bland dem som icke blivit särskilt omnämnda finnas några intressanta psykologiska studier. Några andra berättelser däremot äro rätt obetydliga, och därtill svåra att begripa. I sin lovliga strävan att undvika alla överflödiga ord har författarinnan gått så långt att man emellanåt alls icke förstår hennes mening. „Augusta Aurell" har helt visst förblivit en gåta för de flesta läsare; det värsta är att gåtan icke ens lockar till att försöka någon lösning.

Med alla sina förtjänster väcker *Rakkautta* en känsla af besvikenhet, åtminstone om man läser den efter att ha tagit del av de superlativa reklamnotiserna. Har bedömandet här varit alltför strängt, så beror detta på en förklarlig reaktion mot det alltför ymniga beröm, som från andra håll kommit boken till del. Det har dessutom varit så mycket mer frästande att framställa anmärkningar mot fröken Jotuni's noveller, som man med dessa anmärkningar icke berör det väsentliga i hennes konst. De egenskaper, som störa och enervera vid läsningen af *Rakkautta*, ha helt visst sin grund i en ansträngd strävan efter ett uppkonstrueradt oförbehållsamhetsideal. Allt det starka och friska i författarinnans talent skall med så mycket större kraft göra sig gällande, om hon i sina följande värk lyckas frigöra sig från en tendens, vilken i hennes sista bok har lockat till en osannolik och okonstnärlig chargering af värkligheten.

24. 11. 07. *Yrjö Hirn.*

SIGFRID SIWERTZ: CIRKELN.

Siwertz hör till den generation, som senast trätt in i den svenska litteraturen, nittonhundratalets släkte, och bland alla dess prosaister är han måhända den främste — de föredraga för övrigt i allmänhet versen, och även Siwertz har två versböcker bakom sig. Det är en generation, som stigit fram utan buller och utan pockande later, en ungdom som icke tyckes hava känt det heta begäret att göra revolution för revolutionens skull, att förneka sina fäder och i hänförd dogmatism predika egna nya — eller nyss upplånade — konstteorier. Den har i stället — och i synnerhet gäller det om dess prosa — pietetsfullt tagit vård om mästarnes lärdomar och sökt följa dem i spåren eller gå vidare på de vägar de redan visat. Man finner hos dem intryck både av Levertins bröstsjukt färgrika sensationer, av Hallströms andlöst lyssnande själsransakan och av Hjalmar Söderbergs epigrammatiska, kyligt genomskinliga repliker — däremot tyckes det som hade Heidenstam och Selma Lagerlöf varit alltför individuella i sin prosastil för att i samma grad kunna tjäna som förebilder. I denna skola ha de unga till fulländning lärt sig berättelsens teknik: den löper lätt, smidig och elegant utan longörer eller pauser, den komponeras med virtuosmässig säkerhet och den utföres med den mjuka och åtsittande stramheten i en promenadkostym från en förstklassig damskräddare. Novellen är den form, som låter dess förtjänster komma till sin fulla rätt, och den har därför även blivit den fashionabla. Den intresserar sig ej för livets längdgenomskärning, för den långsamma förvand-

lingen och utvecklingen: den lever i ögonblicket, prässar samman i det så mycket som möjligt av själsliv och stämning, och den skapar icke livsskildring, plastiskt utformade gestalter — den nöjer sig med att ge silhuetter.

Siwertz kan allt vad andra kunna; han ger aldrig något överflödigt som låter intresset slockna, han förstår ypperligt att finna de riktiga stämningarna och belysningarna, och han är i synnerhet beundransvärd i förmågan att av miljön ge precis så mycket som behöves för att tydligt lokalisera situationen och ställa personerna i sammanhang med det, som försiggår omkring dem. Det finnes också i hans bok några sidor Stockholmsskildring, som — om jag icke misstar mig — fylla en lucka i vad som hittills funnits av sådan litterär-topografisk beskrivning.

Men Siwertz har icke blott denna allmänna tekniska skicklighet; han har också en egen starkt utpräglad författarkaraktär, som dock skönjbarast kommer fram i motiven.

Cirkeln är indelad i tre avdelningar, var med sin undertitel. Först *De dolda liven:* den grupp där enhetligheten i motiv är minst påfallande; det förenande är att alla dessa människor leva i resignation, i ensamhet och i drömmar — en ensamhet som sträcker sig altifrån resenärens beklämda ödslighet i storstaden till den gamla gummans övergivenhet i det dödsdömda hus, där hon levat hela sitt liv. Den märkligaste av dessa berättelser och en av hela bokens bästa är *Hamn och hav:* om sjömannen vars liv går upp i en dröm om ett flickebarn i en av Genuas smutsiga strandgränder. Där äro gestalterna självständiga och konkreta — annars tecknas de vanligen blott rätt vagt i svag relief. Den andra avdelningen, *Det heliga tretalet*, innehåller variationer över ett tema för vilket Siwertz redan förut havt förkärlek: mannen, kvinnan och barnet, särskilt mannens känsla mot sitt barns moder (se i *Margot*, Siwertz' tidigare novellsamling, *Trots allt*). Och i grunden är det väl här Siwertz är självständigast, här han har mest eget att säga; han finner ord som gripa djupt och starkt – vackrast kanske i *Drömmen om barnet*, där han förtäljer om huru den ensamme matematikerns fadersdrömmar svikas. Slutavdelningen, *De ensamma och döden*, består av tre självmordshistorier, af vilka den första och den sista utfallit relativt klent, men den mellersta är desto bättre: en Metropolitainbanvakt drömmer om den elektriska ledskenan mellan spåren så länge tills han slutligen icke kan låta bli att gå och vidröra den — i denna historie ser man åter något av den individskapande konst, som Siwertz sällan visar.

Ty boken består i grunden av stämningar och af ytterst monotona sådana. Det vilar över den en stilla mjuk melankoli, som är alla berättelsernas grundton, den behärskas av en vek, nästan gråtmild skymningsdager, som kastar ett dämpat, dallrande ljus över människor och ting. Geografiskt sett spänna berättelserna över vida fält: Asino d'oros svartlockiga Anita ler sitt lockbeteslöje på sjömanskrogen i Genua, kanalerna i Brügge ligga gröna med vita svanar, Paris-kokotternas gipsmasker stirra själsdött tomma uppe vid Place Blanche, skolgossarna driva omkring bland grönsaksstånden på Munkbron. Men trots det att lokalen skiftar, förblir motivet dock enahanda — livets oövervinneliga ensamhet. Och av den alstras ett blekt svårmod utan kraft och utan energi — *glida* är det verb författaren tyckes handskas mest förtroligt med. Det är ofta en ypperlig analys av dessa tillstånd med sin oroliga matthet, sitt drömmande tungsinne, men stundom fängslas författaren av koketteri och snärjande söthet.

Stilen har en beundransvärd nyansering: så nära de olika ämnena än ligga varandra, får förf. dock fram tonnyanser emellan dem. Men ibland kommer dock in något sökt och preciöst som då det heter: „Hon sjönk samman i en stol, och hennes händer föllo som *två trötta blommor* ned i knät", (något längre fram alldeles liknande: „Han sade ingenting, sjönk bara ihop och kysste hennes händer som lågo *likt två sårade vita fåglar* i knät"). Det är i sådant något av altför avsiktlig stilisering som ofinkänsligt drar uppmärksamheten till sig.

Med sina förtjänster och sina brister är otvivelaktigt Siwertz bok i mycket typisk: icke blott för sin författare utan ock i många avseenden för de yngre svenska prosaförfattarne över huvud.

Gunnar Castrén.

KEMIN I "EN BLÅ BOK".

När jag nyligen i bladen läste att Strindbergs anteckningar i kemi snart skola utkomma av trycket, blev jag allvarligt förskräckt. Ty den beramade volymen om 1,000 sidor kommer att kosta förläggaren dryga pengar och den godmodige köparen slipper väl ej heller med så litet. Och vill man förskaffa sig enbart en rolig bok så finnes det billigare, med mera koncentrerad humor.

Jag fördristar mig säga detta på förhand, ty å de kemiska sidorna i „En blå bok" hänvisar Strindberg ofta nonchalant till sina „anteckningar" beträffande närmare upplysningar. Och av det han framlägger i sin nämnda bok kan man något så när sluta sig till hurudana „anteckningarna" skola vara

Det är icke mot dilettantismen jag nu skriver, det är mot humbugen. Dilettanten är ofta en klokare, kunnigare och idérikare man än professionisten. Det förekommer ju ganska korkade lärde. Men Strindberg, en klok man, driver humbug med sin kemi och det är inte trevligt.

Några exempel. Å sidan 236 vill han kemiskt jämnställa hjärnsubstansen och valnöten (vilka han tidigare anatomiskt parallelliserat). „För att gå litet på djupet" upplyser han om att en av hjärnans beståndsdelar, cerebrin, löser sig purpurfärgad i svavelsyra. Han har sedan kokat en valnöt i samma slags syra och även den blev djupt blodröd. Voilà! Jag ber nu få gå ännu litet mera på djupet och berätta att jag en gång av en tillfällighet kom att lösa en del av mina benkläder i svavelsyra. De löste sig purpurröda, jag minns det

mycket tydligt. Frågas: innehöll tyget hjärnsubstans eller valnötter?

På sidan 281 säger Strindberg: „Jodstärkelse, berlinerblått och indigo synas vara tautomerier". Varför? Ja för att de alla tre äro blå. Jag fattar ej, varför han icke bifogat ultramarin, koboltglas, Genfersjöns vatten, tropikens himmel och kolingens näsa. Med tautomeri avser kemisten det sakförhållande att atomerna inom en molekyl kunna omlagras så att en helt annan molekyl bildas. Det generar icke Strindberg att jodstärkelse, berlinerblått och indigo ha i kemiskt hänseende platt intet med varandra att skaffa och att ej ens den vildaste molekyl- och atomförvandlingsspekulation kan förnuftsenligt leda till deras identifierande såsom tautomerer.

Med atomvikterna, eller de av samtidens forskning pinsamt noggrannt bestämda relativa viktstalen för atomerna, handskas Strindberg som en skolpojke. Sju gånger aderton är 126, nu är 18 vattnets molekylarvikt och 126 jodens atomvikt, alltså är, säger han, jod = 7 vatten. Fallet är emellertid att vattnets molekylarvikt icke är 18 utan 18,016 och jodens atomvikt icke 126 utan 126,85. Sju gånger 18.016 gör likväl 126.112. En differens på c. 0.74, vilket är mer än tillräckligt att bevisa humbugen i resonemanget, *till och med* om manginge med på den galenskapen att jod är vatten Litet längre fram finner han en märkelig överensstämmelse i att magnesiumsulfat har molekylarvikten 252, vilket just är — jodens molekylarvikt 2 × 126. Antagom nu att jodmolekylen också i fast form vore 2 × 126.85 = 253.70. Magnesiumsulfat åter ger 120.42 eller med kristallvattnet 246.53. I varje fall blir sammanställningen ett kapitalt nonsens. Författaren kan ju icke vara omedveten härom.

Hans med stor säkerhet framburna spekulationer över elementen såsom eventuella kondensationsprodukter av väte äro gamla som gatan. Det ser ut som om Strindbergs kemiska bibliotek bestodo av några antikverade läroböcker. Nyare resultat synes han alldeles negligera.

Kolleger till mig kunna finna det naivt att man alls upptager dylikt vrövl till behandling. Jag finner sådant likväl motiverat av den spridning Strindbergs böcker ha och den benägenhet många hysa att hällre tro på geniers humbugsutflykter än på en nykter forsknings ärliga resultat. Låge det något av geni i Strindbergs kemiska prat, så fällde jag gärna min penna. Ty vetenskapen har ofta gått i blindo. Men det är endast slarvet och okunnigheten, som lysa å de kemiska sidorna i „En blå bok". Och jag ber försynen bevara oss alla för den i utsikt ställda nya kemiska volymen.

Gustaf Mattsson.

INTRYCK FRÅN ARKITEKTURUTSTÄLLNINGEN.

Vill man bedöma expositionen i Riddarhuset bör man, synes det mig, ihågkomma att denna offentliga uppvisning är den första i sitt slag hos oss. Någon princip vid valet av de arbeten man givit allmänheten till beskådande kan lika litet spåras hos utställarena själva som hos utställningsbestyrelsen, som, såvitt jag känner, antagit allt vad som inlämnats. Det gällde främst att åtminstone i huvudsak få väggarna fyllda, vilket erbjöd stora svårigheter, då anslutningen blev ofantligt mycket mindre än man väntat sig. Expositionen är emellertid stor nog nu, alla väggar överfyllda trots utställarenas fåtalighet, men ojämn är den i avseende å såväl arten som kvaliteten av de olika arbetena. Sålunda ha några deltagare tänkt sig utställningen böra omfatta arkitekters konstalster överhuvudtaget, oberoende av om dessa alster kunde inrangeras inom begreppet arkitektur. Rena landskapsbilder — naturalistiskt utförda — och „med icke så mycket som en flaggstång på" förekomma ju och kunde väl också undantagsvis få förekomma, om de konstnärligt taget hålla. Betänkligare är att bland sådana ritningar, som utförts för byggnadsändamål, finnas flere, vilka ha litet eller intet att skaffa med arkitektur, lika med byggnads*konst*.

Offentliga expositioner hava jämte de rent ideella syftemålen till uppgift att göra utställarena kända hos allmänheten, men de få ej missbrukas i reklamändamål i sådant avseende, att auktorerna å dem visa allt vad de gjort utöver det *värdefulla* de lyckats skapa. Att enskilda exponerande mer än lovligt försyndat sig härutinnan, beror kanske denna gång mindre på bristande självkritik än på det tryck som utövats af bestyrelsen, vilken av farhåga för att hela utställningen skulle lida fiasko på grund av för ringa anslutning från arkitekternas sida, uppmanat alla att hämta så mycket som möjligt.

Det måste väl betraktas såsom en gärd av tacksamhet mot minnet av vår älsta byggnadskonstnär *Engel*, att hans arbeten å denna första exposition fått sig hedersplatsen anvisad. Utom sitt historiska affektionsvärde erbjuda de för allmänheten föga intresse. De flesta av dem finnas ju till punkt och pricka utförda i verkligheten. Utställningens tyngdpunkt ligger väl vid Gesellius-Lindgren-Saarinens museiritningar, Saarinens och Frosterus' stationshus, Soncks och Lindgrens kyrkor samt Saarinens fredspalats och interiörer.

Det hade varit intressant, om man vid denna exposition kommit i tillfälle att anställa en jämförelse mellan Saarinen och Lindgren, dessa utmärkta byggnadskonstnärer, som så länge var för sig dolt sig under det kända firmanamnet och först nyligen börjat uppträda med egna signaturer. Tyvärr är Lindgrens exposition därtill alltför obetydlig: några skisserade interiörer, en villaritning i liten skala och ett ännu föga utarbetat första utkast till en kyrka i Reval. Visserligen kommer redan i dessa arbeten Lindgrens särdrag ganska tydligt fram, men att grunda ett omdöme över hans konstnärskap på några skisser vore orättvist, isynnerhet som Saarinen representeras bl. a. av ett så genomstuderat arbete, som ritningarna till Helsingfors bangårdsbyggnader.

Till en jämförelse med Saarinen inbjuder snarare Frosterus med sina stationshus, på grund av

uppgiftens överensstämmelse. Om man erinrar sig Saarinens första tävlingsprojekt till Helsingfors stationshus, den på grund av tävlingsresultatet av Frosterus och Strengell utgifna broskyren och de till tiden mellan tävlingsritningarna och denna definitiva produkt liggande studierna av Saarinen, kan man ej undgå att erkänna att de i sagda broskyr uttalade åsikterna varit av ofantligt inflytande på den slutliga gestaltningen av det nu framträdande mästerverket. Jag tänker härvid närmast på det egentliga stationshuset. Med eller mot sin vilja har Saarinen „rättat sig åt vänster". Jämför nu resultatet härav med Frosterus' från början färdiga, i enlighet med de förfäktade principerna konsekvent genomförda projekt! Saarinens: den borne konstnärens friskt framsprungna skapelse, och Frosterus': intelligensmänniskans klokt ihopsatta arbete; båda förträffliga i sin art, men inkommensurabla i allt. Dock nej, i ett äro de lika, i det uttryck av kall verklighet, den nutidsstämning som vilar över dem båda.

I bredd med Saarinen, med vilken möda arbetar ej Sonck! De många olika tornprojekten till Berghälls kyrka illustrera utmärkt detta sakförhållande. Det ligger över hans konst något av den otymplighet och tyngd, som karaktäriserar det material, vari han hälst arbetar: graniten. Ett våldsamt behov att skapa självständigt till varje pris, trots fantasins ringa fruktsamhet, ett segt sökande och en hängivenhet i arbetet, som slutligen måste övervinna motståndet. Och då segern vunnits: en svårighet att behärska sig, att iakttaga den måttfullhet, som är den monumentala konstens conditio sine qua non.

Det är ett nöje att stanna framför Max Frelanders och Kallios gatustudier. De höra till utställningens pärlor i avseende å god smak och konstnärligt återgivande och skulle pryda vilken exposition som helst.

Bland de större utställarena äro firmorna v. Essen-Kallio-Ikäläinen och Grahn-Hedman-Wasastjerna ojämnast företrädda. Goda, t. o. m. mycket goda arbeten synas i bredd med undermåliga, vilket försvagar intrycket av det värkligt värdefulla. Detsamma gäller — synes det mig — Strengell och i någon mån Eklund, vars fredspalats dock håller honom uppe över de flesta. Däremot hava Brunila och Palmqvist iakttagit en urskiljning, som gör deras lilla kollektion förträfflig i sitt slag Ahrenbergs skisser och kopior försvara genom det tekniskt fulländade utförande, som adlar dem, väl sin plats; dock tyckes det som om onödigt många likartade nummer medtagits.

Att döma av det intresse, som från publikens och pressens sida kommit den första arkitekturutställningen till del, kan man hoppas att den skall vinna efterföljd i framtiden. Engång överbevisade om att allmänheten vill taga närmare befattning med deras ritningar, skola arkitekterna säkerligen härefter bättre än nu och allmännare än nu förbereda sig för deltagande i dylika offentliga uppvisningar. Om deras berättigande kan väl endast en mening råda.

Bertel Jung.

PANOPTIKON.

Argos, kallad Panoptes, allskådaren, var egentligen grekisk medborgare, men har liksom det mesta från det hållet nått oss den romerska vägen och döpts Argus, vilket är mindre genuint men värkar mera bekant.

Argus var känd för sina ögon, hundra till antalet, och spelade på sin tid rollen af övereunuck hos Hera, eftersom han var satt att bevaka Zeus' speciella väninna Io. Tillika innehade han kompetens såsom kreatursskötare, enär skön Io i själva värket var en ko. Med femtio ögon vakade han och femtio höll han slutna. Vid midnatt hörde man ett rasslande ljud, Argus vred på en knapp, de femtio sovande ögonen öppnade sig och de femtio vakna slogo igen. Mitt i denna distraherande procedyr överraskades och dräptes han af Zeus' hejduk, Hermes. Hans ögon, alla hundra, slötos hermetiskt och Io fördes fröjdebölande hem till den väntande Zeus.

Då nu Argus på en nordligare breddgrad åter tvingas att leva upp, sker det uteslutande med tanke på de många ögonen. Vi ha inte ärnat skydda några högtställda favoriter, icke heller i nämnvärd grad syssla med boskapsvård. Än mindre ha vi tänkt sluta alla våra gluggar på en gång. Ej heller varder eunucken vårt ideal. Nej, den unge Argus har kommit till för att titta, på allt och alla, på människor och böcker, på händelser och öden, på brackor och ädlingar. Och det luftiga lokus, varur en Panoptes späjar, bör väl om något kallas panoptikon.

Ärade läsare! Då vi nu komma att träffas rätt ofta och jag, såsom klassisk person, är den äldre av oss två, ber jag få proponera närmare bekantskap.

Tackar.

*

Vi ha tänkt hålla oss till den nya ortografin, med risk att såra vännerna af de gamla goda hv och fv, det gamla kära dt. Alltså: söner af ett folk som blött. Det kan nu inte hjälpas och det bär till och med en ny sanning. Ty i bredd med Runebergs folk är det nuvarande ovedersägligen blött. Det inser redan ett spätt barn. I opportunismens tid, vår tid, är det mest räddhågan som formar rättvisan. Även detta beaktar den nya ortografin, då den låter neutrum af rädd skrifvas rätt. Ett rätt folk.

Nej leve det nya skrivsättet! Det har nutiden för sig och anstår oss finnar allt bättre. Varför då spjärna emot?

Det är den lättaste sak i världen att lära sig de nya förenklingarna. Dock må man minnas att fv ännu torde böra bibehållas i stoffval och dt i brudtärna. Men godt och ondt äro ohjälpligen gott och ont, vilket utan tvivel gör det goda mera gudomligt och det onda en smula löjligt.

Kort sagt, den nya ortografin har etiskt värde. Man blir en bättre människa av den.

*

A propos skrivsätt!

I finsk skönlitteratur förekommer såsom bekant ordet *hän* dubbelt så ofta som i svensk dylik ordet *han* eller *hon*. Ty enligt vad vi alla på denna sidan Bottenhavet ha oss bekant betyder hän både han och hon. „Han frågar" betyder „hän kysyy" och „hon svarar" betyder „hän vastaa" och när man kommer något längre fram i skildringen vet man icke utan att räkna på fingrarna om det är han eller hon som kastar på henne eller honom en föraktfull blick.

Jag har ofta undrat över den finska publikens psykologi i denna punkt. Författaren går naturligtvis lugnt på med sitt *hän*, väl vetande i hvarje moment om han har kjortlar eller benkläder för sin själs öga. Men den arma läsaren ser icke könet i det finska tredje-personspronominet, utan studerar vidare i slö ovisshet om subjektets genus. Ordet *hän* symboliserar ett slags homosexualitet, visserligen af oskyldigaste slag, så oskyldigt att det närmar sig den fullständiga ovetenheten.

Engång läste jag i Päivälehti en berättelse af Arvid Järnefelt. Den handlade om en *hän*. *Hän* gjorde det och *hän* tänkte det. Och först alldeles på slutet erfor jag det överraskande faktum att hän var en karl. Jag hade

hela tiden trott mig läsa om en kvinna. *Hän* är en veritabel maskeradkostym, en domino utan konturer, en glädje för tolstojaner och andra vänner av en könlös framtid på jorden.

Till detta uttalande över ett lika känt som tolererat språklyte gav mig Maria Haggrén-Jotunis „Rakkautta“ anledning, denna mycket omtalade nya bok. Där firar *hän*-kulten hela orgier. Vissa sidor och afsnitt måste man läsa om och om för att få fatt på den förlorade tråden. Jag har numera infört det systemet att jag, då *hän* bevisligen är ett maskulinum, i marginalen utsätter det astronomiska tecknet för Mars ♂, medan jag, då det feminina ligger i öppen dag, triumferande ritar de stjärnkunnigas symbol för Venus ♀. På sådant sätt vinnes en viss reda i systemet och författarinnan må förlåta mig, om hennes kärleksevangelium i min hand förbytts till något som mera liknar en almanack. Ty också i kärleken skall det vara någon klarhet, fröken Maria Haggrén-Jotuni, även om fröken Alexandra Gripenberg aldrig så ofta manade det finska folket till att låta förnuftet fara och känslan regera.

Nyligen erfor jag att en inhemsk belletrist befinner sig i själanöd. Han översätter en norsk bok till finskan. Allt har gått bra, tills där med ens ingriper i handlingen en viss ung dotter, en liten *hun*. På finska naturligtvis *hän*. Men framställningen trasslar då till sig på den fason att man efter en stunds läsning inte vet om hon är sig själf eller sin pappa, också han naturligtvis *hän*. Översättaren tvekar nu mellan att låta läsaren lösa rebusar eller att egenmäktigt *döpa* flickan. Heter hon engång Solveig eller Amanda, ja då är boken räddad. Förblir hon *hän*, så stiga täta dimmor upp mellan raderna.

Skall inte den unga finska författareskolan skapa sig det nödiga tilläggsordet? Vem offrar det revben ur vilket den pronominella Eva skall formas? Söner af ett folk, som skaffat sig ypperliga namn för vetenskap, konst och en mängd annat — senast för „intervjua“ —, må väl inte baxna inför den lilla uppgiften att i tankeklarhetens intresse fastställa vad han och hon betyda på finska. Låt „hän“ stanna som skylt för „das dritte Geschlecht“ och tvinga oss inte att allt fortfarande stirra oss melankoliska över ett *hän*, icke vetande om ordet bär mustascher eller lösfläta.

*

Om det finska folket måhända i vissa hänseenden gått nedåt, allt går i vågor förstås, så har det i annat begynt hedra sig. Det har kommit över oss en anspråkslöshet, så allmän och påtaglig, att man i sanning glädes. Tänk t. ex. på de lediga senatorstaburetterna! Förr hörde man aldrig talas om att den eller den skulle *vägrat* placera sig på en sådan. Nej, engång vidtalad var man också med ett slag både villig och skickad att styra landets öden.

Och nu, glädjoms, yvoms! En backar, två backa, alla backa. Besinnom t. ex. att ännu i fjol hr Otto Stenroth fann sig i att af Helsingin Sanomat föreslås till finanschef. Och nu, fröjdoms, jublom! Genomträngd af ädel insikt om att han än ej nått den mognad senatorsvärvet kräver, har han numera bestämt afböjt ett anbud på den lediga handelsportföljen. Vårt folk går framåt... ursäkta ärade läsare, det är någon som knackar på min dörr. Jaså, vad gäller det? — „Jag ville blott underrätta om vad det påstås i staden, att nämligen de många avböjandena i senatorsaspiranternas kretsar endast skulle bero på att man inte *nu* vill träda in i senaten. utan väntar på dess snara fall för att *sedan* —“. Hut herre, huru kan man framställa en så gemen förmodan? Ut med er! — Förlåt afbrottet... vårt folk går framåt i självkännedom. Förr trädde man stolt och säker in i den gula borgen, nu tvekar man, af ren och äkta, djup och innerlig anspråkslöshet. Sådant skall alltid värderas och de män, som nu i sällspord enighet hållit sig tillbaka, skola vinna den sanna blygsamhetens dygderos, evad deras modesti är av färskt eller äldre datum.

*

I en af Helsingfors' förnämligare taverner har betjäningen försetts med livré. Gula knappar i fracken både framme och på gårdssidan.

I ett af landets östligaste ämbetsvärk har en ärad medborgare enrollerat sig såsom tjänstgörande. Avgjord fiende till all tschinovnik-anda kom han en dag till Helsingfors och trädde ståtlig in bland societeten å den förnäma tavernen, klädd i ämbetsfrack... med gula knappar... framme och på gårdssidan.

Han såg sig förundrad omkring: vid varje bord stod en uniformerad tjänsteman... herregud... alla kypare här ha ju ministerstatssekretariatets ämbetsfrack...

Men innan någon hann bedja honom om en halv pilsner, var han försvunnen. Om till en civilare krog eller till en civilare rock, därom förmäles icke.

I Petersburg må man hålla ögonen öppna. Ho vet annars, vilken dag en smart garçon från Socis stiger in å värket där, bugar sig två gånger för hr Langhoff och en gång för hrr Hermanson och Törngren och slår sig ned för att kontrasignera. Risken är så mycket större som statssekretariatets intensiva verksamhet till förmån för de häktade finnarna utan tvivel påkallar ökad personal.

Panoptes.

INSÄNDA BÖCKER.

Förlagsaktiebolaget Helios:

AARNI KOUTA, Dityrambeja.

En samling vers av en temperamentfull representant för ung finsk kulturpoesi, vars formtalang går över det vanliga. En elegant liten volym. Vi återkomma.

G. GERSCHOUNI, En revolutionärs anteckningar. Översättning. 225 s. Fmk. 2:50. Kr. 2: —.

En sakrik, spännande och medryckande skildring av en känd rysk frihetskämpes öden från senaste tid. Publicerade utdrag hade i förväg stegrat förväntningarna på biografin i dess helhet, sådan den nu föreligger, och boken håller fullt vad den lovade. Gerschounis porträtt medföljer. Arbetet är tillägnat förf:ns vän och kamrat, den kände, i förtid bortgångne Mikael Gotz. Översättningen verkar vårdad.

JOHN HEDBERG, Från stigar och hult.

Jaktskildringar och naturstudier från skilda delar av landet.

Söderström & C:o:

JOHN BERGH, Santa Rosita.

En Helsingforsroman med Sveaborgsrevolten, Hagnäskravallerna och mordlystna rödgardister som bakgrund. Vi återkomma.

HUGO LAGUS, En berättelse om alkohol.

En alkoholisttragedi från en finsk småstad. Vi återkomma.

HELMI SETÄLÄ, En gammal herrgård. Översatt av Holger Nohrström.

Översättningens språk förefaller korrekt men — särskilt i dialogen — något styvt.

P. NORDMANN, Nike och andra historiska noveller.

Fem historiska berättelser, av vilka tvenne med motiv från antiken. Vi återkomma.

EDVIN CHRISTIANSON, Röjd ur vägen.

Politisk detektivroman av inhemskt fabrikat. Vi återkomma.

ARVID LYDECKEN, Dikter.

Debytantpoesi av genomsnittstyp. Vi återkomma.

Otava:

EINO LEINO, Naamioita. Toinen sarja.

Tre dramer: den nyss på Finska teatern uppförda *Lalli*, *Melankolia*, ett stiliserat samtal om livsgärning och uppoffring, samt sagospelet *Niniven lapset*, där profeten Jona är huvudperson.

TEUVO PAKKALA, Waaralla. Kuvia laitakaupungilta. Ny upplaga. Otavan helppohintainen kirjasto n:o 138.

HELMI SETÄLÄ, Vanhan kartanon tarina. Vi återkomma.

HILJA HAAHTI, Kotkat.

En omvändelsehistorie, till vilken vi återkomma.

J. H. ERKKO, Kootut Teokset. Första häftet.

Argus

tidskrift för kulturella spörsmål av olika slag, med speciellt beaktande av litterär och konstnärlig kritik, den modärna naturvetenskapens populariserande, sociala och politiska frågor, utkommer under redaktion av GUNNAR GASTRÉN, GUSTAF MATTSSON och EMIL ZILLIACUS, med biträde av talrika medarbetare,

den 1 och 16 i varje månad

i ett omfång av minst 8 sidor text i föreliggande format, till ett pris av

7 mark per årgång

utan posttillskott för landsorten.

För halv årgång debiteras 4 mark.

Lösnummer kosta 35 penni.

Angående prenumeration närmare i andra provnumret, som utkommer den 16 december.

Helsingfors, J. Simelii Arvingars Boktryckeriaktiebolag, 1907.

Argus

REDAKTION:
GUNNAR CASTREN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 16 DECEMBER 1907

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Provnummer 2

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Berggatan 8.**
Prenumerations och annonskontor, **Berggatan 8,** *öppet kl. 2—3, telefon 1 37.*

De närmaste numren komma att innehålla bl. a **Teaterrenässans** *av Torsten Söderhjelm,* **Lustgasen** *av Gustaf Mattsson,* **Ahos nya bok** *av Gunnar Castrén,* **Musik-kåseri** *av Più Presto,* **Lantdagens nya hus** *av Laicus,* **Hj. Procopés dikter** *av Emil Zilliacus,* **Konstverk i fara** *av Gustaf Strengell,* **Materiens dekadens** *av Gustaf Mattsson,* **En fransk bok om Kipling** *av Alexis v. Kraemer,* **Helsingfors' byggherrar** *av Lars Sonck.*

NY SKÖNLITTERATUR. Till instundande julmarknad utsänder FÖRLAGSAKTIEBOLAGET SÖDERSTRÖM & C:O i början af december åtskilliga litterära nyheter. Bland dessa må nämnas kalendern „Anno Domini 1908“ med bidrag af de flesta inhemska författare; W. Eigenbrodts tyska översättning af „Fänrik Ståls sägner“ med Edelfelts teckningar; åttonde avdelningen av Anders Ramsays „Från barnaår till silverhår“ kallad „På vägen mot slutet“ samt andra delen av Jac. Ahrenbergs „Människor som jag känt“. John Bergh, den i fjol prisbelönade författaren, utger „Santa Rosita“, en roman från sommaren 1906 i Finland och Edv. Christianson en spännande detektivroman „Röjd ur vägen“. Vidare föreligga Helmi Setäläs „En gammal herrgård“, P. Nordmanns „Nike och andra historiska berättelser“ samt femtonde samlingen av Ainas „Vid aftonlampan“. Hugo Lagus har skrivit en småstadshistoria, som han kallar „En berättelse om alkohol“. Hjalmar Procopé, Ernst V Knape och Arvid Lydecken publicera var sin diktsamling. V. T. Rosenqvist utger en samling religiösa betraktelser under titeln „Hjärtats längtan“ och Alex. Öhquist sitt skådespel „Brottsjöar“. I översättning från ryskan föreligger M. Novorusskijs intressanta bok „I den ryska Bastiljen“.

LÖSNUMMERPRIS **35** *PENNI*

PRISNEDSATTA BÖCKER OCH SPEL.

Barnens bok I. kartonnerad	3:—	1:—
„ II. „	3:—	1:—
Bengts, J., I nyländska stugor	2:50	1:50
Browing, B. Råttfängaren från Hameln	3:75	2.—
Collodi, C., Pinochion seikkailut	3:—	2:—
„ Pinocchios äfventyr	3:75	2:—
Hardy, Th., Förnäma damer	5:25	3:—
Jensen, A., Dödens tystnad	4:75	2:—
Järnefelt, A., Helena	5:75	2:50
Kareieff, N., Polonica	1:50	—:50
Lasten kirja i fria häften; per häfte	—:75	—:10
„ „ I. fullständig, kartonnerad	3:—	1:—
„ „ II. „ „	3:—	1:—
Matka kotiin. Tärningsspel	1:50	—:75
Nordqvist, O, Dai Nipon eller Japan	4:25	2:50
Ohorn, A., Rautakuningas, inb.	4:—	2:—
Palivanoff, P., Alexejeffravelinen	2:25	1:75
Pipping, A., Italiensk lyrik	5:75	3:—
Procopé, Hj., Belsazars gästabud	3:75	2:—
Prus, Boleslav, Anielka	3:50	1:—
Resan hem. Tärningsspel	1:50	—:75
Rodenbach, G., Det döda Brügge	5:25	3:—
„ Klockspelarea	5:75	3:50
Söderhjelm, A., Madame Rolands brev i urval	8:75	6:—
Tavaststjerna, K. A., Dikter, hft.	4:—	1:50
„ H., För barnen	2:25	1:—
Tegengren, K. V., Längtan	3:25	2:—
Tschirikoff, J., Humoresker	3:75	2:—
Westermarck, H, George Elliot	3:—	1:—
Viisi pikku miestä	1:25	1:—
Wolkenstein, L., 13 år i Schlüsselburg	1:25	1:—
Volta spelet	2:75	1:—
Zilliacus, K., Hågkomster	3:—	1:—
„ I Societen	3:50	1:—
„ Nya utvandrarehistorier	3:75	2:—

Förlagsaktiebolaget HELIOS.

Förlagsaktiebolaget HELIOS.

Castrén, G., Stormaktstidens diktning	4: 75
Estlander, C. G., Från flydda tider	4: 75
Finlands adelskalender	12: —
Flugsvampen. En årsrevy i skämtets form. Rikt illustrerad	2: 75
Gerschouni, G., En revolutionärs anteckningar. Auktoriserad översättning från författarens manuskript	2: 50
Gripenberg, Bertel, Dikter, Andra uppl. Hft.	3: 75
— — Dikter, Andra uppl. Inb.	5: 25
— — Gallergrinden Hft.	4: 25
Inb.	6: 50
— — Rosenstaden. En diktcykel ur sagans värld. Med omslagsteckning och vignetter av Louis Sparre. Hft.	4: 50
Inb.	6: 50
Hedberg, John, Från stigar och hult.	3: —
Hultin, A., Finlands litteratur under frihetstiden. I	8: 75
Hvad Albert Edelfelt skrifvit	3: —
Järnefelt, A., Jordens barn	3: 25
Konst och kultur. Populära uppsatser. Per band	1: 75

Innehåll:
B. 1. Finska mästare. En gruppbild av Gustaf Strengell.
„ 2. Gustave Flaubert av Torsten Söderhjelm.
„ 3. Anatole France av Olaf Homén.
„ 4. Bernard Shaw av Gunnar Castrén.
„ 5. Henry Wells av Sigurd Frosterus.
„ 6. Edmond och Jules de Goncourt av Alexis von Kræmer.

Kouta, Aarni, Dityrambeja. Med omslagsteckning av H. Tandefelt	2: 50
Lagerborg, R., Fritänkare. I. Fichte	3: 25
Mattsson, Gustaf, (Ung-Hans) En sommarfärd till De lyckliga öarna. Illustrerad.	3: —
Nervander, Emil, Alexander I:s resor i Finland. Rikt illustrerad	6: 25
Norman-Hansen, C. M., Tuman. Bilder från Efter-krigets land. Bemyndigad översättning från författarens manuskript	3: 50
Orloff, P., Den ryska revolutionen år 1905—1906. Auktoriserad översättning från ryskan av Anna Lundström	1: 50
Rosberg, J. E., Land och folk. Illustrerad jordbeskrifning. B. I	9: 50
B. II	15: 50
Rönnberg, Hanna. Bredbolstad med flere folklifsskildringar	3: —
Söderhjelm, Torsten och Werner, Italiensk renässans. Litteratur- och kulturstudier. Rikt illustrerad	10: 50
Wasastjerna, Nils, Exteriörer och interiörer af finsk arkitektur. H. I—III. Per häfte	6: —
Wilskman, I., Idrotten i Finland. D. I—IV. Per del	3: —
Inb. i praktband	15: —
Åbo stads historiska museum. Kulturhistoriska bilder i 12 à 14 häften. Red. af *K. K. Meinander.* H. I—III. Per häfte	1: 60

Förlagsaktiebolaget HELIOS.

Aktieb. Ateneum

f. d. Hagelstams bokhandel.

Norra Esplanadgatan 29. Tel. 646.

I BOKHANDELN.

Tjechoff, A., *Skizzer.* Översatta från ryskan. 2 mk 25 p.

Wecksell, J. J., *Samlade Dikter* jämte Daniel Hjort. Ny upplaga 6 mk, inb. 10 mk.

Erastoff, G., *Reträtten.* Översättning från ryskan. 5 mk.

Dante Alighieris *Divina Commedia*, framställd i 135 helsidiga teckningar af G. Doré, med förklarande text af G. Rosén. Inb. 25 mk.

Falkman, S., *I Östra Finland.* Skizzer och studier. Med 140 delvis färglagda illustrationer. Inb. 6 mk 50 p.

Topelius, Z., *En resa i Finland.* Med 36 fina gravyrer efter originaler av finska artister. Inb. 20 mk. Obs.! Arbetet finnes även med finsk, tysk och rysk text.

Ur Finlands Sång. Med 32 porträtt. 4 mk, inb. 6 mk.

Wegelius, M., Hufvuddragen af den västerländska *Musikens Historia* från den kristna tidens början till våra dagar. Med 40 porträtt 16 mk, inb. 18 mk.

Det Sjungande Finland. — Suomen Sävelistö. Inhemska sånger vid pianoforte. Red. av K. Flodin. IV häftet. 5 mk, inb. 7 mk. Tidigare hava utkommit 3 häften à 5 mk, inb. à 7 mk.

Erastow, G., *Peräytyminen.* Kuvia Mandshurian sotanäyttämöltä. Käännös venäjänkielestä. 5 mk.

Wegelius, M., *Länsimaisen musiikin historia*, pääpiirteissään kristinuskon alkuajoista meidän päiviimme. 49 kuvalla. 15 mk, korukansissa 18 mk.

Wecksell, J. J., *Daniel Hjort.* Sorgespel i 5 akter. Praktupplaga med författarens porträtt. 3 mk 50 p.

Studentsånger. Ylioppilaslauluja. Utg. af D. Hahl, G. A. Gripenberg, E. Forsström och J. Hahl. I h. 2: 75 p., II h. 3: —, III h. 4: —, IV h. 4: —, V h. 4: —, VI h. 3: 50.

Sävelistö, kaikuja lauluistamme. Sekaäänisiä laulelmia Suomen nuorisolle. Toim. D. ja Th. Hahl. I v. 3 mk, II v. 3 mk, III v. 3 mk 75 p., IV v. 4 mk, V v. 4 mk, VI v. 3 mk 75 p., VII v. 3 mk 75 p., VIII v. 3 mk 75 p.

Karta över Finland. Utg. af I. J. Inberg. Kompletterad och rättad av N. Holmström. *I fyra blad*, komplett. 10 mk. Skilda blad à 5 mk. *Res- och turistkarta*, uppfodrad i fickforma tuti eleg. klotband. 15 mk. *Väggkarta*, uppfodrad och fernissad, med kaflar 13 mk.

Kartan kan även erhållas tryckt endast i svart eller i svart och blått utan gränser i färg.

K. E. HOLM.

Förlagsaktiebolaget HELIOS.

BARNBÖCKER:

Gea (Gerda Hallberg), A.B.C. Färglagda teckningar	4: 75
Hammarström, Nanny, Två myrors äventyr. Med illustrationer i färgtryck. Förord af prof. O. M. Reuter	8: 75
Hemma hos oss. Bilder ur barnens värld	1: 25
Julgranen 1907. Jultidning för barnen. Rikt illustrerad	1: —
Julgranens 25 pennis bibliotek. H. 1—3. Per häfte	—: 25
Kukeliku och andra små vänner. Djurbilder i stort format	2: 50
Kukko kiekuu ynnä muita ystäviä pikkusia pienoisille	2: 50
Roliga bilder. Fritt efter engelskt original	1: 50
Stadius, Julia, Prinsessan till Björkeberga. Med omslagsteckning och helsidsbilder af Gerda Hallberg	3: 50
Topelius, Z., Läsning för barn. B. I—VII à	3: 75
B VIII	3: —
D. I & II à	18: 75

SPEL.

1808—1809	1: 50

Förlagsaktiebolaget HELIOS.

J. Simelii Arvingars Boktryckeriaktiebolag

Nylandsg. 9, Helsingfors. Tel. 137.

Språkkunniga sättare.

Facila pris.

Snabbt utförande.

SPECIALITET: Vetenskapliga avhandlingar.

TRYCKERIET GRUNDLAGT ÅR 1818.

Argus

PROVNUMMER 2. HELSINGFORS 16. 12. 1907.

BERTEL GRIPENBERG: ROSENSTADEN.

En sammanhängande cykel av erotisk poesi, ett kärleksäventyr med lycksalig början och snöpligt slut, omsatt i ett trettiotal dikter av skimrande färgstyrka och fullviktig klang. Känslans flamma glöder här icke mindre röd och het än i skaldens första diktsamling, men den har mera av en innerlig hängivenhets stilla och varma eld. Den bringar hans vers att blomma i yppiga liknelser, för vilka rosenstaden Ispahan, den längtande passionens för ett ögonblick nådda mål, ger den romantiska ramen, och den lägger i hans diktion stundom ett vekt och smeksamt tonfall, jämförelsevis nytt för hans annars så stormande kärleksutgjutelser (se dock t. ex. dikterna «Förvandling« och «Vårtagen« i den första samlingen).

Den övervägande delen av dikterna prisar kärlekslyckan vid den femtonåriga prinsessan Lindagulls vita sida i många variationer, av vilka dock ingen avvikande från vad som känts och sjungits i otaliga sånger förr. Den österländska symboliken smälter ej fullt ihop med sensationernas verklighet, och den är för löst påsatt för att det hela skulle flyttas upp i drömsynens sfär. En av dikterna är ägnad Lindagulls namn, vilket dock för läsaren har en alltför stark påminnelse om Topelii sagor och annat, för att han skulle kunna följa skalden i den hänförda tolkningen av detta namns innebörd. Efter kärleksrusets olika faser, bland vilka det tillfälliga molnet med sin misstämning icke är bortglömt, kommer omslaget, och här inträder den egentliga originaliteten. Ispahans idealiska, romantiska, rosenkindade, elfenbenshyade och stjärnögda lilla prinsessa visar sig nämligen i grunden tillhöra «krämarestadens« folk och överraskar sin älskare — icke mindre än läsaren — genom att i det suprema kärleksögonblicket begära «sin lön i guld«! En gisslande dikt med titeln «Förbannelse« låter henne känna hela besvikelsen i diktarens plötsliga fall från rosenskyarna till den ramaste realiteten. Förbittringen är av en rent rörande uppriktighet, och dess vinande starka uttryck skulle på läsarens medkänsla göra ännu större effekt, om ej den fatala händelsen redan omtalats i föregående dikt «Ormen«, i en tämligen resignerad och spak ton. «Förbannelsen« verkar därför som ett plötsligt uppvaknande. Resten av de tio slutsångerna för åter för våra ögon den trotsiga, obrutna kämpen mot sitt öde, den äkta Bertel-Gripenbergske ryttaren på osäkra stigar, den ensamme sökaren efter livets ständigt svinnande lycka, och dikten «Apoteos«, den sista, visar oss honom, oförbättrad och oförbätterlig, sjunkande tillbaka i den fullkomligt illusionslösa uppfattningen av kärleken och kvinnan som vi känna från förr, men nu halvt förtvivlad i sitt beslut att brinna till intet av «den eld som intet ger«, och i sitt sista andedrag rusad och hånfull sjungande denna kärleks och dessa kvinnors lov.

En sådan filosofi lönar det sig naturligtvis icke att diskutera. Vi äro ju för resten icke vana vid att i vår poets frambringelser söka några utslag av tankeoperationer, utan en impulsiv lyrik, och huru gärna man än skulle se att hans diktning med varje ny samling hade att framte ett rikare och djupare tankeinnehåll, allt värdigare den utmärkta formen, så är det ju föga billigt att vilja göra av honom annat än vad han är. I alla händelser få vi väl betrakta denna samling som ett mellanarbete, där diktaren icke avsett att förena i poesiens form vad han till äventyrs sedan sist hopat av mångsidigare levnadserfarenhet, utan där han endast givit uttryck åt en rad av stämnings- och känsloväxlingar, en episod i ett fortfarande ungt och flammande sinnes förnimmelser. Att han gjort det med en uppriktighet, som jämt bevarar hos läsaren känslan av det verkligt kända, måste räknas honom till förtjänst.

Huru som hälst, hans bok innehåller en räcka av vackra, delvis mycket vackra, hela och genomarbetade dikter, en mängd av smidigt och ståtligt smidda strofer med än mjukt välljudande, än rikt och grannt prunkande diktion. Det gör i sanning gott i öron och själ att få så mycket klang och musik i versen, så många sjungande rim och taktfasta rytmer; i all synnerhet i en tid, då en hel skola svenska poeter söker inbilla oss att avdelade prosarader förmå väcka samma lyriskt glansfulla återljud som rimmen, vilket icke är möjligt. Dock, i ett avseende står nog Bertel Gripenberg efter de unga svenska poeterna, i det, att han icke är någon nyskapare: både i diktion och i rytmer driver han upp det gamla arvet med en utomordentlig virtuositet, smak och säkerhet, men hans språk har icke den märkeligt egna och nya färg, som finnes hos åtskilliga af hans jämnåriga poeter hinsidan viken. Detta är ju någonting högst förklarligt. — Sig själv har han i denna samling företrädesvis riktat ur den romantiska diktionens arsenal. De genomgående konstfulla rimmen har han nog använt då och då förut, om ej heller i sådan utsträckning som nu. Här och där tycker man sig förnimma ett bekant tonfall — från Tavaststjernas Laureatus, från Levertin, från Fröding — men det ekar helt avlägset.

Förläggarens (Helios) offervillighet, artistens (L. Sparres) hand och officinens (Lilius et Hertzberg)

bemödanden hava åstadkommit en utstyrsel av mer än vanlig rikedom. Det färgpräktiga omslagsbladet gör sig mycket vackert, men de två i sig själva nog så koloristiska bilderna inuti verka en smula omotiverade. Tillegnan: »Till minnet av en död själ och en vit kropp» är försedd med en vignett, huvudsakligast bestående av en (så när som på ett par röda skor) helnaken ung dam, med mycket smala skenben, huvudet skälmskt kastat åt sidan, och en ovanligt rodnande purpurmun, hon står och skyldrar med en narciss. Det är visst den falska prinsessan Lindagull, sådan hon tett sig i artistens fantasi.

W. S.

DET NYA SLAGSKEPPET.

Sedan nära två år tillbaka har icke en månad förflutit utan att åtminstone någon gång namnet Dreadnought — i olika sammanhang — dykt upp i våra tidningars spalter.

Dreadnought, det första slagskepp som byggts med ledning af erfarenheterna från Port Arthur och Tsushima, betyder utmönstrandet av de sista resterna romantik från den moderna förstörelsemaskinen. Oaktat år för år förbättringar och modifikationer gjorts under det halvsekel, som följt de tidigaste pansarkolossernas framträdande, har man envist fasthållit några grunddrag från krigsskeppsbygget under tider, vilka obekanta med stålet, med ångan och elektriciteten, endast ytterst ofullkomligt förmått utnyttja de givna vikterna. Den största möjliga kraftkoncentration har utgjort den bärande idé, varur Dreadnought framgått, icke blott i fråga om beväpning, utan genom en omsorgsfullt avvägd balans mellan snabbhet, anfallsoch försvarsstyrka, stödda på tillräckligt kolförråd. Och grundtanken, vilken föresvävat generationer, träder, frigjord från all sentimentalitet, fram med en klarhet i uttrycket som överraskar och väcker beundran — beundran inför det färdiga konstverket.

Rammen, det fruktansvärda vapen som avgjorde striden vid Salamis och ännu vid Lissa satte Tegethoffs träfregatter i stånd att sänka de italienska pansarskeppen, har utmönstrats som obehövlig — för en 50 tons viktbesparing på ett deplacement av 17,900! Men de långa 45-kalibriga 12 tums kanonerna, vilkas träffsäkerhet teleskopiska sikten och nästan fullkomliga avståndsberäknare stegrat till högsta precision, omöjliggöra strid på nära avstånd, och det redlöst blivna slagsskeppet är ett säkrare byte för den snabba torpedojagaren än för oviga motståndare ur egen klass.

Det medelgrova artilleriet, teoretiskt så värdefullt genom sin förödande snabbeld, vilken inom ett fåtal minuter sopar bort de obepansrade delarna, finnes icke mera; dess styrka står icke i förhållande till vikten för den föga rationella monteringen. På Nelsons tid voro tredäckarena späckade med kanoner, vilkas ringa bestrykningsvinkel — följden af primitiva mekaniska anordningar — nödvändiggjorde det stora antalet. Icke ens i gynnsammaste fall kunde halva bestyckningen deltaga i striden, vid jakt eller flykt blott en försvinnande bråkdel. Först de hydrauliska och sedan de elektriska kanonmonteringarna hava undanröjt denna otillfredsställande disposition. Typen för det hittillsvarande moderna slagskeppet har därför varit: i för och akter, med största möjliga horisontbehärskning, vridbara barbetter inrymmande var sitt par grova kanoner, och mellan dessa ett symmetriskt kring fartygets mittelaxel anordnat sekundärt batteri, vilket blott med uppoffring af kolossens sjögående egenskaper kunnat göras mera effektivt än den gamla tidens linjeskepps bredsidor. I Dreadnought äro vikterna utnyttjade till det yttersta; i varje läge är fartyget överlägset varje samtida motståndares starkaste position. Av dess 10 monsterkanoner bära 8 över vardera sidan, ej färre än 6 över bog eller akter. På grund av den stora hastighet, varöver Dreadnought förfogar, har dess konstruktör, i stället för den praktiskt genomförbara bredsidan av 10 kanoner av 10 — införd i de nyaste amerikanska förslagen — föredragit en gruppering, varigenom, vid ändring av det strategiska läget, eldens styrka kan förbliva nära nog konstant. Men även en annan omständighet, belysande engelsmannens blick för realiteter, har avhållit från de yttersta konsekvenserna. Inom den givna fartygslängden kunna icke, utan menlig inverkan på sjödugligheten, alltså indirekt på stridsvärdet, fem pansartorn i samma axel radas efter varandra, så länge ännu ångmaskinernas skrymmande system av skorstenar och ventilatorer midskepps belamra däcket. Och härtill ännu: nödvändigheten av att undvika interferens de olika kanongrupperna emellan kunde lätt i det kritiska ögonblicket paralysera den teoretiska överlägsenheten. Icke största möjliga kraft under gynnsammaste omständigheter, utan största möjliga »all round» stridsfärdighet har varit den nya typens mål. Man väljer icke alltid väder för drabbningen, ej heller sin taktiska position. Den senare kämpar man sig till, mindre med kanoner än genom god manövrering, och här spelar den måttliga längden in; ju kortare skeppet är, desto mindre vändningsradien, ju kortare slaglinjen, desto större anfallsstyrkan.

Men även in i detaljer sträcka sig förändringarna. Masten, fordom avsedd att uppbära segel, har med tiden erhållit helt andra funktioner. Det fanns ett skede då den utväxte till ett mäktigt plåttorn, krönt av svällande platformer med Hotchkiss och Gatling kanoner; i synnerhet fransmännen drevo dessa konstruktioner till en punkt, varest fartygets stabilitet ställdes på hårdaste prov. Nu äro dessa »militärmäster» längesedan utdömda på grund av de faror de medföra både för besättning och för fartyget självt, ej minst genom den förödelse de anstifta då de, sönderskjutna, stjälpa över däcket och hindra kanonernas servering. Dreadnought har ej mera kvar den traditionella upprättstående masten stagad med tackling. En väldig grofrörig trefot lyfter den lilla utkikskorgen ett stycke över skorstenarna och omklänger den spänstiga övermasten för trådlös telegrafi, vilken reser

sig naken och slank, just så högt dess viktiga ändamål kräver.

Och ännu en överleva från gångna tider har strukits. Amiralens galleri i aktern har försvunnit, hans våning har flyttats från den lugna avskilda vrån till den enda riktiga platsen tätt under kommandotornet: kolossens pansarsmidda hjärna, varest kontrollen över slagskeppets hela organism är förtätad. I förhållande till stridsvärdet är Dreadnoughts deplacement litet, ty ökningen från 16,500 till 17,900 tons är obetydlig i jämförelse med den 2 knop större hastigheten och den tyngre bestyckningen. Turbinmaskineriets ringa höjd har nedflyttat tyngdpunkten och genom den förenklade armeringen har frigjorts mycken vikt, vilken dels direkt, dels indirekt genom ökat fribord kommit den offensiva styrkan till godo. Aldrig förut har i ett pansarskepp stabiliteten varit större, och i grovaste sjö skall Dreadnought förmå använda alla sina monsterkanoner.

Dreadnought, på svenska «frukta intet«, betecknar ett beslutsamt steg ut över sina föregångare. Den har kopierats af alla mariner, och de flesta under byggnad befintliga slagskepp överträffa redan prototypen i storlek och styrka. Men den är en historisk skapelse, utgången ur en vacker förening af praktisk erfarenhet och följdriktigt tänkande; på en gång ett sjödugligt fartyg och en fulländad förstörelsemaskin, på en gång ett djärvt experiment och en orädd tillämpning av vunna erfarenheter.

*

Nu, då de framgångsrika luftskeppsexperimenten bebåda gryningen av en ny fas i krigsmaterielets historia, skola väl även ögonen hos dem, vilka blott i det förgångnas tillvanda former kunna finna något vackert, öppnas för det nutida slagskeppets skönhet. Vi se de minst maritimt intresserade personer glädas över det högstammiga vikingaskeppet, dess svällande segel och kraftiga årar. Dess estetiska form är längesedan bliven axiom; vi varsna dess popularitet i friser, i bilder, i bokutsmyckningar, i dikt. Den gamla, undersätsiga tredäckaren, med rågade kanonrader och väldig resning, talar även mäktigt till vår inbillning; sjömanslivets tjusning och poesi plägar vara nära förknippat med visioner av denna art. Men just ur linjeskeppet av trä har det moderna stålvidundret genom en räcka övergångsformer småningom uppstått; en åskådlig illustration till utvecklingsläran, dess arbetsmetoder och förlopp. Ty likheten mellan Nelsons berömda Victory och Dreadnought är ingen — om man undantager att båda flyta. Men varje mellanlänk finnes i behåll, vi varsna ej en enda ändring, ej ett enda framsteg, som ej omsorgfullt förberetts och länge väntats.

Det segelframdrivna linjeskeppet var skönt, ett konstverk, såväl som den kristna katedralen och den grekiska vattenkrukan. Men skönhetsintrycket förstördes, då man satte en ångmaskin i det, då man införde ett främmande element i en enhetlig miljö, vilken småningom format sig i anslutning till de yttre betingelser, vilka gynnade först dess uppkomst och sedan dess utveckling.

Men ångan var starkare än traditionen. Den omgestaltade småningom sin omgivning, det hävdvunna undanträngdes och, hand i hand med att rudimenten försvunno, uppstodo de nya formerna. Och det har varit kampen mellan den nya framdrivningsprincipen och den traditionella formen, som bibringat ångfartyget dess estetiska vanrykte. Vi se i de gamla och de nya skrovens linjer ej ett enda gemensamt drag, om vi frånse att de båda spetsats mot ändarna.

Men återvändom till Dreadnought. Det långa kraftiga skrovet uttrycker hastighet med samma övertygande styrka, som tredäckarens form uttryckte stabilitet. De mjuka, löpande kurvorna, eleganta som på kappseglingsyachten, återgiva den rena skönheten hos den verkliga, levande linjen, den som fötts ur ett antal samverkande krafters grepp, här främst ur lagarna för det minsta motståndet och för största stabilitet. Men även stabiliteten är bliven en annan; de moderna kanonernas träffsäkerhet kräver största möjliga styvhet hos vertikalplanet i längdaxeln, medan initialstyvheten hos segelfartygen var tvungen giva vika för en stadig gång vid en icke så obetydlig krängningsvinkel.

Dreadnought betyder stil inom slagskeppet. Kanonernas homogena kaliber, undertryckandet av allt icke oundgängligen nödvändigt, skänker enkel värdighet åt silhuetten. De starkt ovala skorstenarna vittna om brutalaste styrka och de orubbliga tripodmästerna förjaga den sista tanken på beroendet av väder och vind och sjö. Men skönt blir slagskeppet först då det vaknar ur sin vila, när tornen vrida sina muskler av stål och de mattglänsande kanonerna sträcka sig ut över skeppssidan: 4 par bottenlösa, svarta ögon sugande sig fast vid samma mål. Ej ens florettklingan når upp till den spänstiga energin hos dessa 16 meter långa kanoner, vilkas smalnande slanka form i raffinerad elegans kan förliknas vid de antika kolonnernas entasis. Och såsom den doriska kolonnen är det konstnärligt fullkomliga uttrycket för trycket, så förhärligar kanonen stöten med dess anhopning av samlad och välberäknad kraft. Och de sköldpaddsskalliknande skydden, vilka smyga sig tätt till laddningsmekanismen, äro såsom form rent mästerliga; de utgöra den stiliserade bålen, kanonerna halsen till ett fruktansvärt rovdjur; i styrka, i vakenhet, i grymhet överträffande de förhistoriska siluriska djuren.

Men det högsta berömmet för Dreadnought som konstverk är, att det saknar det villkorliga fantasteri, som vanpryder tyskarnas bogformer och de franska modellerna alltigenom. Och enkelheten inskränker sig icke till linjernas renhet: förstäven till ett skepp, som kostat 50 miljoner, smyckas varken av riksvapen eller gallionsbild; blott nitat i redig latinsk stil strålar namnet i messing från den starktsvängda brungröngrå akterstäven.

Sigurd Frosterus.

NÅGOT OM DEN RYSKA STATSBUDGETEN. II.

Rikets finansminister Kokowtzeff fogade till budgetförslaget för 1907 en vidlyftig kommenterande avhandling, som lämnar en klar överblick av de ryska statsfinansernas närvarande läge. Innan vi beröra hithörande intressanta siffror, av vilka de mest relevanta givetvis befinnas å inkomstsidan, må vi för bättre sammanhangs skull återkalla i minnet verkningarna på budgeten av kriget med Japan. Även härutinnan kan den högofficiösa källan tjäna oss till god vägledning och orientering.

Vid ingången av 1904 förfogade skattkammaren över likvida tillgångar om 386,3 miljoner rubel. Då kriget utbröt, strökos ur budgeten — den ordinarie och den extraordinarie — utgifter för 137,8 miljoner. Åren 1904 och 1905 gåvo ett sammanlagt ordinarie finansresultat, således på sidan om krigföringen, av 4,076 miljoner inkomster och 3,832 miljoner utgifter eller ett överskott av 244 miljoner. Med tillägg av förenämda 386,3 miljoner erhölls en summa av 630,3 miljoner, varav åtgingo till täckande av extraordinarie utgifter 281,3 miljoner. Dessa fördelade sig sålunda: järnvägsbyggnader 171,7 miljoner, lån till särskilda privata företag 52,8 miljoner, för lindrande av hungersnöden 42,1 miljoner samt för „diverse“ ändamål 14,7 miljoner. Resterande 349 miljoner överfördes till krigsräkningen. Under 1904 och 1905 inflöto i nettoproveny på de upptagna utländska lånen 1,020 miljoner, varjämte de berömda Mendelssohnska växlarna levererade 152,2 miljoner. Disponibla för krigföringen alltså 1,521,2 miljoner, medan denna under de två åren absorberade 1,679,2 miljoner.

Året 1906 ingick således med ett obetäckt krigsarv på 158 miljoner. Inkomsterna under året belöpte sig till 2,271 och de ordinarie utgifterna till 2,050 miljoner. De extraordinarie utgifterna — utom krigssviterna — sprungo upp till 170 miljoner, av vilka 37 miljoner gingo till järnvägsbyggnader, 110 miljoner till hungersnödens lindrande, 15 miljoner till uppbyggande av förstörda naftaverk i Baku samt 8 miljoner till hjälp åt godsegare, vilkas egendomar blivit skövlade. Av dessa 170 miljoner täcktes 43 med inrikes skattkammarförskrivningar, löpande med en ränta, som varierar mellan 4 och 7 procent, medan de återstående 123 miljonerna anvisades på det ordinarie nettot 221 miljoner, som därmed nedgick till 98 miljoner rubel.

Till krigsutgifterna under 1906 hänfördes följande poster: „likvidationen“ med 467 miljoner, återbetalningen av korta lån 445 miljoner, omkostnader vid upptagande av nya lån 7 miljoner; sammanlagt 919 miljoner. Härtill kom förberörda krigsarv från 1905 med 158 miljoner; summa 1,077 miljoner. Denna krigsbudget täcktes nu med 5 procents lånet av 1906, som gav 704,5 miljoner, och med nya korta lån om tillsammans 336,4 miljoner; summa 1,040,9 miljoner. Ett deficit kvarstod på 36,1 miljoner och utbalanserades genom den ordinarie budgetens överskott. Detta reducerades från 98 till 61,9 miljoner, som överfördes till 1907 i vars budget det lämpligen ansågs motväga oinlösta men under 1907 förfallande korta förskrivningar på 53 miljoner.

De tre årens finansoperationer kunna sammanställas i följande tablå:

Netto genom lån:		
av 1904	382,0	
av 1905	638,3	
av 1906	704,5	1,724,8
korta förskrivningar:		
av 1905	151,1	
av 1906	336,4	487,5
anvisning på skattkammaren . . .		386,3
		2,598,6
Krigskostnader:		
av 1904	676,8	
av 1905	987,4	
av 1906	467,6	2,131,8
betalning av korta förskrivningar:		
av 1905	15,0	
av 1906	444,9	459,9
kostnader (utom kapitalrabatt) vid negociering av lånen		6,9
		2,598,6

Den sammanlagda statsskulden uppgick den 1 januari 1907 till 8 miljarder 609,5 miljoner rubel

*

Mot bakgrunden av denna de ryska finansernas nyaste historia tecknar sig nu den lagenligt aldrig fastställda budgeten för 1907 och den, som skall komma för 1908. Särskilda poster på utgiftssidan ha sprungit upp till nya höjder, och vi bemärka främst bland dem utgifterna för statsskuldens räntor och amortering med 380,7 miljoner rubel i 1907 års budget emot 290 miljoner år 1903. Än vidare den abnorma stegringen av statspensionerna, på vilka finansministern skjuter skulden för faktum att titeln „den inre styrelsen“ från 1906, då den allaredan uppgick till 548,2 miljoner rubel, yttermera stegrats i 1907 års budget till 616,9 miljoner. Nybyggandet av flottan har uppbragt siffran för nationalförsvaret till 457,4 miljoner. Om till dessa siffror fogas de fantastiska utgifterna för statens „industrier och monopol“ med 718,1 miljoner, äro den ordinarie budgetens 2,173,1 miljoner utgifter därmed kategoriserade en bloc.

Den extraordinarie budgetens utgifter synas ännu år 1907 starkt påverkade av kriget. Främst upptagas 53 miljoner för inlösen av de utelöpande tyska finansväxlarna, 50,1 miljoner för byggande av järnvägar, 7,5 miljoner lån till det ost-kinesiska järnvägsbolaget, 61,6 miljoner för lindrande av hungersnöden och 3,3 miljoner ersättning för jordbrukare frångångna brännvinsutskänkningsrättigheter. För krigsministeriets räkning ha reserverats 97 miljoner till likvid av efterräkningar från kriget; 47,1 miljoner för underhåll av i Mandschuriet

kvarlemnade trupper, 40,4 miljoner obetalade utrustningsräkningar, 9 miljoner obetalade transporträkningar, 0,5 miljoner diverse. För marinministern ha reserverats 9 miljoner, för kommunikationsministern 14 och för finansministern 3, allt i de obetalade krigsräkningarnas tecken, som sålunda krävt 123 miljoner af den totala extrabudgetens 298,5 miljoner.

Gå vi till inkomstsidan, se vi hurusom statens monopol på försäljning af sprit motsetts inbringa 673 miljoner rubel eller 31 procent af den ordinarie budgetens samtliga intrader. Monopolet har sedan 1895 successivt införts och är nu gällande i hela det europeiska Ryssland och Sibirien, medan Transkaukasien, Transkaspien, Turkestan och Amurområdet ännu så länge undgått välsignelsen. Det infördes i syfte att „reglera och begränsa" spritnäringen och konsumtionen och dess resultat avspegla sig i nedannämnda statsinkomst i spritmiljoner under de senaste åren: 1902--484, 1903—542, 1904—543, 1905—609, 1906—697. Att uppåtsträvandet plötsligt skulle avbrytas och siffran för innevarande år behöva nedprutas till budgetens förmodade 673 miljoner är knappast sannolikt och tanken härpå får väl snarare skrivas på anspråkslöshet än på pessimism hos vederbörande. Statens utgifter för sprithandteringen ingingo i utgiftsbudgeten med 217 miljoner rubel.

Närmast brännvinet komma järnvägarna med en inkomstsiffra av 489 miljoner eller 22 procent av budgeten. Av Rysslands 64,000 km järnvägar exploaterar staten 43,730, varför bruttoinkomsten per km utgör 11,182 rubel. I utgiftsbudgeten integrerade järnvägarna i posten statsindustri med en sammanlagd driftkostnad af 397 miljoner eller en exploationsutgift per km av 9,079 rubel. Driftnettot skulle sålunda belöpa sig till 2,103 rubel per km och till 92 miljoner för statsbanornas totalitet. I statsskuldens ränte- och amorteringsplan upptagas i runt tal 130 miljoner för de s. k. järnvägslånens årsservice, men varken ur budgeten eller ur finansministerns kommentar kan framletas den siffra, som representerar statens i järnbanor verkligen nedlagda kapital.

Statens skogar beräknas giva 54,3 milj., dess utarrenderade domäner 24,7 milj., dess egna fabriker 15,4 milj., postverket 47,9 milj., telegrafen 26 milj., telefonen 2,4 milj. samt myntverket 1,3 milj. på silvermyntaffären och 5,2 milj. på kopparslantar. De privata järnvägsbolagen bidraga med annuiteter och vinstandelar på 28,1 milj., staten uppskattar sin vinst av riksbanken till 17 milj., sina räntor på värdepapper i portfölj till 3,5 milj. och ränta på kontokuranter i utlandet till 3 miljoner.

De direkta skatterna upptagas i budgeten till 157,8 milj., därav grundskatt på landet och skatt på stadsfastighet till 60,2 milj. samt särskilda skatter på utövare av handel, industri och annan verksamhet, under olika rubriker och i de mest varierande former, till ett sammanlagt belopp av 97,6 miljoner.

Bland de indirekta skatterna ha vi tullen med 224,2 milj., sockerskatten med 101,9 milj., skatten på tobak med 46 milj., på naftaprodukter med 34,9 milj., maltskatten med 15 milj., skatten på tändstickor med 13,3 milj. o. s. v. Stämpelskatten inbringar 51,9 miljoner.

Slutligen figurerar såsom särskild titel i den ordinarie budgeten en krigsskatt på 10,7 miljoner rubel. I enlighet med fördraget år 1882 åligger det Turkiet att betala till Ryssland 802,5 miljoner francs i poster om 350,000 turkiska pund (= 2,988,000 rubel) per år under 100 år. På grund av fördrag av augusti 1901 har Kina ävenså förpliktat sig att småningom inleverera ett belopp av 130,371,000 taëls, efter i fördraget fixerad kurs lika med 184, 084,000 rubel, varav år 1907 skulle inbetalas 7,703,000 rubel.

Den ordinarie inkomstbudgeten slutar på 2,174,9 miljoner och överskjuter utgiftssidan med 1,8 milj. rubel, som överförts till den extraordinarie budgeten. Denna senare upptager i övrigt såsom tillgångar: 61,9 milj. överskott från 1906, samt 47,7 milj., utgörande beräknat netto på under året emitterade 70 miljoner inhemska 4 procents obligationer. Det hela slutar med ett deficit på 187,1 miljoner rubel, vilket regeringen förbehållit sig att få täcka med de kreditoperationer, som kunde synas densamma lämpligast.

Detta nu om 1907 års budget, till vars siffror den nya budgetens för 1908 med all sannolikhet skola sluta sig rätt nära. Då detta skrives, äro de ännu icke kända utom riksduman.

Olof Nykopp.

SVAVELSYRAN OCH KULTUREN.

Dschafar, araben, fyllde vitriol i sin lerretort och ställde den på kolelden. Han blickade mot kärlets hals, blickade och bidade, medan Jupiter långsamt drog hän mot Vågen och Mars gled i Lejonets tecken. Han strök sitt grå skägg och glödens dunkla sken lekte bland de torkade ormarna i källartaket. Nu... med ens... nu såg han något. En töcknig, tung rök strök sakta ut genom mynningen. Han bälgade mera luft in bland kolen, retortens botten tycktes råka i glöd. Töcknet tätnade, blev vitt och han förnam det på sin fuktiga hand, när han jämkade om pipen för att se bättre. Han kände en skarp, dragande känsla i huden och med ens var det som om han icke kunnat leva längre. Han grep sitt vattenkrus, tömde det över kolen, tumlade ut i natten och drog djupt efter andan. Inne, i Dschafars källare, hade jordens vardande herre väckts ur sin sömn.

Den vita röken var svavelsyrans anhydrid, i fukten på alkemistens hand blev den svavelsyra. Det var för tusen år sedan. Nu är svavelsyran jordens herre.

Sedan urtiden slumrade han i alla bärgens, gruvornas och markernas vitrioler eller föddes med dem, ty han har många liv. När pyritens gula klumpar blänkte under bergsmannens hacka och han med ett ryck vräkte undan det falska guldet,

kom där från luften något av dess *spiritus ignoaereus*, svepte om pyritens svaveljärn, blev till ett med det och födde vitriol.

Jag kallar svavelsyran *han*, ty det är något av tyrann och herre i hela dess skepelse -- ett tjockt, färglöst, oljigt fluidum, som icke kan sväljas, utan, om man fyller sin mun därmed, äter sig in i vävnaderna och förstör dem snabbare än eld. Doppa trä däri och du tar upp kol. Svavelsyran behåller resten, safterna, syret, vätet. Gjut vatten däri och du hör ett vrål av vrede. För den bleka oljan ut i vinterkölden och den stelnar till vita kristaller, glänsande blad. Tag litet af dess oskuld i handen... det är eld, en klibbig, frän, tyst eld, som du icke glömmer. Häll vatten på den och den bränner tvefalt.

Det är silhuetten. Devisen lyder: „noli me tangere dominus sum!"

Sammanställningen svavelsyra och kultur verkar barock. Man känner ju svavelsyran blott såsom mellanlägg i dubbelfönster för vinterfuktens samlande eller såsom svartsjuka kvinnors vapen. För övrigt är svavelsyran endast kemi och i ingen händelse en kulturfaktor.

Men låtom oss dröja vid saken en kort stund. Bläcket jag skriver med är gjort av garvsyra och järnsulfat, detta åter av svavelsyra. Flaskan för bläcket är av glas, glaset har fordrat natriumsulfat, detta svavelsyra. Pappret jag skriver på är limmat med harts och aluminiumsulfat. Detta fås ej utan svavelsyra. Skrivbordets röda duk är färgad med alizarin och detta framställes ur antrakinon medels svavelsyra. Till glödlampan framför mig leda koppartrådar, metallen i dem är raffinerad i bad av svavelsyrans kopparsalt. Kring dem är spunnet silke, färgat t. ex. med malakitgrönt, vars råmaterial oundvikligen leda tillbaka till svavelsyra. Lampans fot är förnicklad i svavelsyrebad. Fasaden kring mitt fönster är av granit, denna har sprängts ur berget medels dynamit, som har fåtts av glycerin och salpetersyra jämte svavelsyra. Glycerinet självt har medels svavelsyra isolerats ur fett, salpetersyran medels svavelsyra ur salpeter. Jag har bläck på fingrarna, det skall bort med tvål, tvål göres medels soda, soda medels ammoniak, denna ur gasvatten t. ex. medels saltsyra, denna ohjälpligen medels svavelsyra. Eller ock: tvålen prepareras med natriumhydroxid, denna göres elektrolytiskt, det fordrar koppar, kopparn svavelsyra. Min blick faller på dagens tidning, ballongen Patrie har schappat, fylld med väte, elektrolytiskt framställt ur utspädd svavelsyra. Årsväxten i Åbo län har varit god, tack vare superfosfater, gjorda af ben eller slagg medels svavelsyra. Herr Nykopp annonserar automobiler, de gå med bensin, bensinet fås ur nafta, sedan detta renats med svavelsyra. Möjligen gå de snart med ackumulatorer, i dem skvalpar svavelsyra. Möjligen importeras sedan Edisons eller Jungners alkaliska ackumulatorer, med dem följer nickel, för dess framställning har svavelsyra konsumerats. Lux- och Aladdin-lampor annonseras, i dem brinner petroleum, åter en del av den med svavelsyra renade naftan. I Brunnsparken brinner vattengas, karburerad med masut, också den ur nafta. I morgon skall min småkusin opereras, han har dåligt hjärta, men tål möjligen ändå kloroform. Den fabriceras medels svavelsyra. Kanske det måste göras med eter. Också den tillverkas icke utan svavelsyra. I går fick han kinin, i form av sulfat. Jag har telegraferat till hans föräldrar. Telegrafen fungerar medels Daniell-element, dessa tarva bl. a. svavelsyra. Jag har ock telefonerat till hans bror. Telefonen behöver ackumulatorer, se ovan. Se så, nu brast tråden i glödlampan, jag tänder ett par stearinljus, deras material är framställt ur fett medels svavelsyra. Jag går till sängs, hör droskor rulla på gummihjul och konstaterar att också kautschuken i ett par hänseenden leder tanken på svavelsyra.

Kort sagt: utan svavelsyra intet glas, ingen tvål, intet skrivpapper, intet bläck, ingen telefon eller telegraf, intet elektriskt ljus, inga moderna spårvägar, automobiler, motorbåtar, luftskepp, inga superfosfater, inga färgämnen att tala om, inga sprängämnen, högst få läkemedel, ingen soda för bakning o. s. v. utan slut.

Jag tror, att den ärade läsare, som följt mig ända hit, nu medger att svavelsyran är en kulturfaktor sådan som ingen annan. Visserligen vore utan svavelsyra det moderna kriget omöjligt, men också den moderna freden, nutidskulturen, mänsklighetens hela komfort och sätt att leva vore utan densamma reducerade till rena rama barbariet. Jordens herre bär icke namnchiffret E VII eller W II eller något dylikt, utan H_2SO_4, hans ohjälpliga majestät svavelsyran.

Dschafar, araben, ler i sin glömda gravkammare. Det var han som väckte härskaren. Men i kishögen på hans moriska mull växa vitriolkristallerna, molekyl till molekyl, i monoklin symmetri, alldeles som för tusen år tillbaka, när ännu solen skimrade svagt genom glimmerrutor och mantlarnas röda glans togs ur rara snäckors purpur.

Gustaf Mattsson.

INHEMSK SVENSK PROSA.

Det uppseende Gustav Alms bok senaste vår väckte berodde icke allenast på att det verkligen var en god bok: det fick till en icke ringa del sin färg av den glada överraskningen att oväntat finna en ung inhemsk prosaförfattare med förmåga att skriva. Ty denna har brustit hos alla de andra, ingen av dem kan i detta avseende ens på långt håll jämföras med det unga Sveriges förmågor.

Årets julskörd förändrar icke detta faktum. En sådan jämförelse skulle obarmhärtigt slå till jorden allt vad här utkommit. Det är en annan måttstock man måste försöka att anlägga — man måste söka glädja sig över alla spår till goda ansatser, som kunna upptäckas, söka glida över alla de brister som icke alltför obarmhärtigt skära i ögonen.

Några av de böcker, varom nu är fråga, skydda sig genom sitt anspråkslösa uppträdande, en för-

tjänst som avväpnar kritikern även då han icke beundrar. Tack vare den läser man med nöje en stor del av John Hedbergs skizzer *Från stigar och hult.* Det finnes i de bästa av dem inga ansträngningar att åstadkomma något egentligt konstnärligt, det är blott enkel, rättfram berättelse om livet i skogarna, men det talar därur en så varm kärlek till naturen, att man lockas med på smygande vandringar efter mesflockar och tranor eller på spännande grävsvinsjakter.

Till den grupp, som framträder med blygsamma konstnärliga anspråk får väl ock föras P. Nordmanns *Nike och andra historiska noveller.* Historikern träder i dem avgjort tydligare fram än konstnären, man saknar liv och fantasi i berättelserna, och de i och för sig vackra tankar, som ofta bilda novellernas kärna, ha knappast vunnit på att ikädas denna form. Färgrikast och mest levande synes mig *Ett gille vid kungabord,* men icke heller där når förf. i åskådlighet det verk, som förmodligen varit hans källa, Troels Lunds ypperliga historiska skildringar.

Edwin Christiansons *Röjd ur vägen* är ett försök i kriminalromanens hos oss föga idkade industrigren. Den synes mig böra kunna motsvara icke alltför blaserade läsares anspråk — John Grafton, Peter och Tscherniakdramat sammanslagna till ett, ryska spioner, revolutionärer och engelska poliser — vad kan man mera begära! Och historien berättas utan synnerliga longörer. En sats förtjänar kanske bevaras som kulturhistoriskt dokument, belysande nutida uppfattning, om än den icke har någon som hälst programartad betydelse i den mycket oskyldiga och opolitiska boken: „Tit. Koski, agitatorn, var en person, *vars blotta yttre enligt min mening skulle rättfärdigat utfärdandet av en häktningsorder mot honom*".

Santa Rosita av John Bergh är en rätt stort anlagd Hälsingforsroman. Dess hjälte är sjökaptenen Lindhe, „en man som vid unga år hade nått den högsta post hans ärelystnad kunde utmåla för honom, som varken hade smak för starka drycker eller spel och vilken ett planlöst läsande hade undandragit allt moraliskt och religiöst stöd" — därför „hade kvinnlig kärlek blivit det enda som gav livet mål och innehåll". Inledningen är en romantisk scen från Sevilla, där kaptenen sökt och för tillfället funnit sitt livsinnehåll: då ångbåten lättar ankar flyter ett kvinnolik förbi — Rositas, den mörkögda älskarinnans. Så följa Hälsingforsbilder och Hälsingforsöden. Lindhe lämnar sjön, blir — med en för en sjökapten rätt ovanlig karriär — Hälsingforslejon, gifter sig olyckligt och besluter att som revansch förföra en väns fru, men avspisas just i det kritiska momentet med en moral, som lär honom att han icke kan älska och därför icke heller bli älskad.

Men motivet har förf. knappast lyckats göra mer intressant än det är i detta referat, trots det att boken ännu innehåller åtskilligt annat. Hans personer äro lika overkliga som det Hälsingforsliv han tecknar, och man saknar fullkomligt det karaktäristiska, detta något som med ens låter en känna atmosfären och luften. Hans skildringar av Sveaborgsupproret och Hagnäskravallerna äro bleka, torra och oriktiga som ett tidningsreferat. Och hans stil vacklar i allmänhet mellan fantasilös berättelse och skärande falsk romantik. Ett prov:

Lindhe berättar för spanjorskan att han skall resa — „Guitarren föll med ett ekande ackord till golvet ur de slappnande vita händerna, de stora ögonen stodo stela och glasartade i det bleka anletet. Så ljungade en blixt i dem, men slocknade åter, och blekheten blev ännu spöklikare.

Slut, allt slut, Heliga Maria, — viskade de blodlösa läpparna."

Eller:

Vännens hustru drömmer om att som en lärka sväva över staden. Förföraren Lindhe skrattar. *„Han var en mästare i det lätta skämtet* och kastade sig genast in i leken.

— Men om jag då vore en lärkfalk och följde er högt upp i de blå vidderna".

O. s. v.

Herr Berghs bok har en stor förtjänst: den behandlar det moderna Hälsingfors. Det är kanske icke dess enda, men det är säkert dess största.

Hugo Lagus *En berättelse om alkohol* har åtskilliga av de goda sidor, som icke funnos i Santa Rosita. Den är berättad raskt — vilket visserligen icke utesluter att där finnas episoder som borde varit borta, t. ex. samtalet mellan Eva och Marianne om alkohol, där det skjutes in något tendensartat, som sist och slutligen föga stämmer överens med vad boken mynnar ut i — och den har framför allt i det mesta av sitt sceneri en stark prägel av verklighet, som visar att förf. ser och iakttager. Småstadsluften, kvävande och instängd, omger dessa människor, man känner den tunga boddoften i rådmannens butik, man hör bönderna harkla sig och spotta. Eller, i annan friskare, stil den vackra vårkvällstämningen, som inleder boken, och skildringen av huru dimman stiger upp: „Där ute tätnade dimman. Den lätta andedräkten, som glidit över fälten, fastnat i dälder och fåror och klätt markens spindelväv, antog fastare former, blev materie. Den höjde sig sakta och tog sitt rike i besittning. De svarta tegarna sjönko, ladorna utplånades, och träden drunknade småningom i den stigande floden. Som simmande jättar reste några gamla pilar vid älvstranden ännu länge sina kronor över den vita vågen, men överväldigades efter hand, drogos tum efter tum i djupet och försvunno även de". Människorna äro icke lika skarpt iakttagna. Huvudpersonens Melker Klassons, den födde alkoholistens, saga är dock trovärdigt beskriven. Men annars vandra de väl mycket i dunklet. Den stolta Evas förhållande till Melker blir icke så klart, som sig borde. Och över allas tal är det något konstlat och styvt, som kände sig de talande generade för läsaren. Man har ibland ett intryck av att salig Gösta Berlings ande farit in i författaren och förlett honom till ett och annat, som icke var av godo.

Men trots en del sådan svaghet blir dock totalintrycket av boken icke dåligt. Där finns verklighet och fart och det är vackert så.

G. C.

ROBERT DINESEN. SVENSKA TEATERNS GÄST.

Råder det Dinesenfeber i staden eller icke? Se där ett spörsmål, som kan diskuteras, oberoende av frågan om den danske skådespelarens konstnärskap. Vår teaterpublik älskar nu en gång för alla avgudar mera än konsten. Den kan i sin teatersmak utan knot låta sig tyranniseras av en Karin Svanströms primadonnaair och låta en Hillberg spela för halva hus. Kriteriet på att all det, som bjudes, är god skådespelarkonst, är hos oss lika litet som annorstädes den av alla teaterdirektioner eftersträvade effekten: lapp på luckan. —

Ett och annat tecken skulle tyda på, att Dinesen märkvärdigt nog undgått den tvivelaktiga glorian av en kritiklös förgudning. Den relativt måttliga succèsen, som ett av de senaste programmen «Ungdomslek« havt, bevisar att publiken icke går upp endast för att se Dinesen.

Det plägar eljes vara de goda gästspelens skuggsida, att de utöva en demoraliserande inverkan på den ordinarie truppens spel. Med Dinesen synes förhållandet vara det motsatta. Han inspirerar. Man förnimmer åter en gång: de kännspaka vingslagen av äkta konst, intelligens, hängivenhet, allvar i en grad, som vi icke äro vana vid hos oss. Skulle resultatet av Svenska teaterns momentana fördanskning blifva en allmän konstnärlig uppryckning vid teatern så är Helsingfors publik sannerligen att gratulera.

Det mest imponerande i Dinesens konst, är dess djupa allvar. Vilket ärligt och samvetsgrant arbete ligger det icke bakom hans minutiöst genomtänkta spel! Dinesen har icke att stöda sig på de för en jeune premier alltid värdefulla yttre hjälpmedlen. Hans apparation är sympatisk, men gestalten icke tillräckligt högrest. Hans stämma om än behaglig saknar önskligt välljud. — I «Ambrosius« där recitationen dock i hög grad var anlagd på att verka melodiskt trädde denna röstmedlens begränsning särskilt i dagen. Ehuru omsorgsfull och speciellt med avseende å den logiska betoningen mönstergill, är icke heller diktionen så klar och distinkt som t. ex. hos fru Nansen eller Fjelstrup. I snabbare passager händer det till och med att man icke hör herr Dinesen.

Icke desto mindre tager han åskådaren helt fången från det ögonblick han träder in på scenen. Det är icke — såsom hos fru Nansen — personligheten, som bländar. Det är reflekterande intelligens mera än omedelbar inspiration öfver hans spel. Det är temperament och lyftning men samtidigt en finkänslig försynthet, som i älskarroller såsom Ambrosius framstår som vek lyrik, även där man gärna såge gnistor av blossande glöd. Såsom Ferdinand i «Kabal och kärlek« når skådespelaren högst i de starka scenerna med hovmarskalken, lady Milford och fadern-presidenten, medan hans spel mot Luise lider av samma brist på erotisk omedelbarhet, som redan förmärktes i Ambrosius.

Bland uppgifter inom jeune-premierfacket, vilka härstädes utförts av Dinesen, kvarstår hans lidelsefulla Robert Heineke i «Ära« i minnet såsom skådespelarens tillsvidare fullödigaste skapelse. I «Ungdomslek« tyckes det mig, att herr Dinesen alltför starkt betonar den unge gossens sjuklighet. Härigenom förlorar rollen något av den ungdomliga charm, som dock bör vila över densamma. Men herr Dinesen genomför till gengäld som alltid sin uppfattning av rollen med omutlig konsekvens den kulminerar här i den väl långt utdragna dödsscenen. Till och med under den stora uppgörelsen med den älskade färgar den av sig i det försagda, skygga och hjälplösa sätt, varpå den unga gossen smyger sig till henne. Detta, ehuru han — enligt pjesen — därute på västkusten blivit både frisk och stark som aldrig förr!

Äfven i andra roller skapar Dinesen en egen bild av den gestalt han skall framställa, vilken kanske icke alltid fullt stämmer överens med författarens intentioner, men alltid ter sig levande och helgjuten i konstnärens omsorgsfulla och intelligenta utmejsling.

Med den syn und. har på Dinesens konst tyckes han mig hellre hänvisad till karaktärsroller än det rena älskarfacket. Måhända skall han såsom Armand i «Kameliadamen« bringa min uppfattning i detta avseende att vackla. Än så länge synes mig t. ex. hans «Triplepatte« trots sina på gränsen till chargering stående starka färger utgöra exponent för en verkningsfullare konst än hans återgivande av den unga gossen i «Ungdomslek«.

Men detta är endast en gradering av det goda. Det karaktäriserar värdet av herr Dinesens konstnärsskap, att han gör mest av roller, i vilka han får rådrum för ett självständigt skapande. Hans konstnärskap vidtager, där flertalet skådespelare pläga upphöra att skapa. Det är lätt att briljera i en roll som Ambrosius, vilken så att säga spelar sig själv, — och det skall icke förnekas att herr Dinesen även här löser sin uppgift med tillbörlig glans. — Men det är icke allom givet att vid sidan av Fjelstrups «Alexander den store« skapa en så oförglömmelig gestalt som herr Dinesens löjtnant.

Karakteristiskt för Dinesen är att han blottar sig strax i början av en pjes. Karaktären ligger färdig i hållningen, i sättet att tala och röra sig. Få skådespelare ha samma förmåga som Dinesen att återspegla en karaktär i en gest, en attityd. Varje scenisk gestalt får i hans framställning icke blott det andliga liv, som ligger i en intelligent frasering. Den förkroppsligas i skådespelarens personlighet, som lydigt formar sig efter hans önskan. Det är icke så mycket själva grimeringen — Dinesen använder över huvud icke mycket smink. — Det är i sättet att vara på scenen han förlägger tyngdpunkten av sin individualisering. Hans framställning är också fylld av intelligenta smådrag. Han erbjuder häri jämförelser med Hillberg med den skillnad, att hans läggning är mera modern, hans uttrycksmedel enklare.

Dinesen är tydligen fortfarande stadd i utveckling. Hans bana pekar mot höga mål — och det är med odelad sympati och beundran man hos oss konstaterat de vackra frukter han redan nu hemburit sin konst, vilken säkerligen skulle framträtt

än mera till sin fördel uti uppgifter, representativare än de här utförda, som icke upptager en enda modern mästare, ej ens Ibsen.

J. H:n.

FINSK PROSA.

I våra dagars unga finska litteratur står Eino Leino huvudet högre än allt folket. En verklig poetsjäl, en smidig och mångskiftande talang. Men det stora pund naturen lagt i hans händer förvaltar han icke så som han borde och kunde göra det. I stället för att samla sin inspiration i en enda stor strömfåra, som skulle mynna ut i det slutliga och fullödiga konstverket, låter han den förrinna i små bäckar och obetydliga rännilar. Huru ypperligt var ej exempelvis uppslaget i *Tuomas Vitikka.* Men författarens grepp på ämnet blev journalistens mer än konstnärens, och så vart resultatet en spirituell och rolig bok — vilket ju för finska] förhållanden vill säga rätt mycket — men icke det konstverk det kunnat bliva.

Och diktarens senaste bok, *Naamioita,* andra serien, utgör ett nytt bevis på denna splittring av krafterna, detta slösande med talangen. Den innehåller en kort dialog *Melankolia,* dramen *Lalli* samt sagospelet *Niniven lapset;* samtliga fängslande och intresseväckande, måhända viktiga led i författarens egen utveckling, men ingalunda helgjutna och fulländade konstverk.

Tyngst väger utan tvivel *Lalli.* Författaren har gjutit modernt idéinnehåll i den gamla legenden om biskop Henriks mördare, och häri låg redan en fara, som han icke heller kunnat helt övervinna: det moderna i känsla och åskådning svär mer än en gång mot den historiska och etnografiska ramen. Men Lalli har hos Leino blivit en mycket intressant och utpräglad karaktär. En anarkist, som icke erkänner några som helst sociala förpliktelser. En självtillräcklig enstöring, vars människohat drivit honom allt längre och djupare in i ödemarken, en man för vilken varje granne är en inkräktare och varje ny rök vid horisonten betyder, att det åter blivit tid att bryta upp. Och han dödar biskop Henrik, för att denne gjort intrång på hans rättigheter. Men det starka och enhetliga intryck man fått av Lallis personlighet under de tre första akterna förstörs tyvärr genom slutscenen, där han gripen av samvetskval förvandlas till en dåre med typiska deliriumhallucinationer.

I formellt afseende betecknar *Lalli* ett genombrott: Leinos prosastil når här en knapphet och koncentration som aldrig tillförne. Och det samma gäller i ännu högre grad om de korta, tvärhuggna, stiliserade replikerna i *Melankolia,* ett samtal om målmedveten och allt uppoffrande livsgärning.

Det melodramatiska sagospelet *Niniven lapset* uppbäres främst av den härliga lyrik, som författaren där med frikostig hand inskjutit. Dikter sådana som karavankören, eremiternas och bajadärernas sånger, höra till de vackraste Leino någonsin skrivit. Och så är man då i tillfälle att ännu en gång konstatera, att Eino Leino framför allt är lyriker, att lyriken — trots mångfaldiga ansatser åt de mest olika håll — tillsvidare är och förblir den enda konstform, där han skapat stort och bestående.

*

Från Eino Leino till fru Helmi Setälä är steget långt. Fru Setäläs böcker höra till en art av litteraturen, som utan att kunna göra anspråk på någon konstnärlighet dock även den har sin uppgift att fylla. Ty det finnes mer än en klass av läsare, och alla ha måhända samma rätt att få sina behov tillgodosedda. En söker konstnjutning i böcker, en annan är tillfredsställd blott han får sin tid att gå; somliga ställa ganska stora anspråk på den bok varmed de förkorta dagen, andra göra det däremot icke. Det är till dessa senare som fru Setälä vänder sig. Hennes *Vanhan kartanon tarina (En gammal herrgård)* erbjuder en sympatisk, sund och bildad lektyr, en rätt underhållande läsning för familjekretsen, när taklampan lyser över det avdukade matbordet och virknål och handarbeten kommit fram. Men icke heller någonting mera.

Det är egentligen tvenne skilda berättelser, som flyta samman i boken, utan att det lyckats författarinnan att helt och hållet sammansmälta dem.

Den ena handlar om en kvinnas ensamhet och isolering: gift med en enkling förblir hon en ovälkommen främling för dennes släkt och mötes med avoghet och misstroende av sin egen halvvuxna styvdotter. Författarinnans karakteristik av personerna tränger, sällan under ytan, och situationerna äro i regeln givna med föga åskådlighet. Bäst tecknad är bokens huvudperson Eva, och någon enstaka gång, såsom exempelvis vid skildringen av doktor Leopolds död, får framställningen någonting av det upplevdas medryckande makt.

Och så innehåller boken sägnen om en gammal herrgård och den gamla släkt, som bebor den. Författarinnan har ingenting gjort för att maskera den trakt hon hela tiden havt för ögonen och de förhållanden hon velat skildra. Men för den, som själv vuxit upp i dessa nejder och lärt sig älska deras natur, utgör denna del av fru Setäläs bok en stor missräkning. Man hade väntat att hennes fantasi med styrkan av gamla barndomsminnen skulle komma släktgodset att helt och levande resa sig ur papper och trycksvärta. Man hade hoppats få lyssna till åns sorl under broar och björkars hängen, och höra den gamla parken susa. Men så är icke fallet. Och man skulle över huvud alls icke veta, att det är fråga om en stor och gammal herrgård, om författarinnan icke uttryckligen skulle framhålla det. Så allmänt hållen och obestämd är skildringen.

Fru Setäläs stil löper jämn, korrekt, okonstlad, utan flykt och utan någon som helst personlig prägel. Men om man jämför den med det svulstiga och omöjliga skrivsätt, som ännu — trots några glädjande undantag — härskar över vida områden av finsk prosadiktning, då vittnar den om smak och förfining, och först då uppfattar man vilken kulturfaktor hennes dämpade och bildade berättartalang kan utgöra.

*

Ilmari Calamnius-Kianto's *Nirvana* skildrar den fagre finske studeranden Solmu Sortimo Karms underbara upplevelser i en liten rysk landsortsstad, dit han begivit sig i och för språkstudier, och hans sällsamma kärleksförhållande till den sköna ryskan Nirvana Napoleonovna von Eidmann.

Förhållandet är av fullkomligt platonisk art och tar sig uttryck i promenader och en mycket livlig korrespondens, ehuru de älskandes hus omedelbart gränsa till varandra. Och om tonens kyskhet i denna brevväxling kan man bilda sig en föreställning, om man vet att då Solmu Sortimo skall anförtro Nirvana någonting så graverande, som att han engång känt lust att omfamna henne, så skriver han orden från höger till vänster och ber henne läsa dem med tillhjälp av en spegel! Ehuru platoniskt, är förhållandet dock ingalunda fredat för slitningar och konflikter. En gång har det gått så långt, att Solmu Sortimo besluter göra ett slut på sitt liv och skriver ett avskedsbrev till den älskade. Men följande dag mottar hon ett nytt budskap, där han ber henne om förlåtelse för att han ännu hör till de levandes antal. Han hade kommit att skriva avskedsbrevet iförd endast sina underkläder, och så hade han börjat frysa och varit tvungen att krypa i sängen. Och vem skulle väl kunna döda sig under det rosentäcke, som Nirvanas egna fingrar stickat?

Solmu Sortimos och och Nirvanas kärlekssaga har ännu många växlande skiften — för vilka det här vore lönlöst att närmare redogöra — och den slutar med att de skiljas för evigt. I en epilog får man veta att hjälten sedermera blivit en myndig och samhällsnyttig man, som till och med deltagit i den ryska revolutionsrörelsen. Att han betraktat sin ungdomskärlek såsom sjuklig sentimentalitet, och att han fällt mördande yttranden om konst och estetik och herrar kritici.

Boken är allvarligt och tragiskt menad, ehuru man ibland har svårt att tro det. Jag kan icke motstå frestelsen att här ge ett prov på författarens stil. På följande poetiska sätt skildrar han till exempel de älskandes kärlekskorrespondens med dess många motigheter:

„I dessa tvenne människors kärleksström simmade mycket papperslappar omkring, ty mångfaldigt överflödsgods driver alltid med vårfloden. Det var Solmu Sortimo, som kastade papperslapparna i denna ström. Han erfor en viss njutning, när han såg huru strömmen förde dem allt längre och längre, och slutligen ropade han till vännen på andra stranden, att hon skulle fånga in dem. Nirvana uppfiskade sorgfälligt breven ur kärleksvattnet och studerade noggrant deras sprudlande innehåll, för så vitt hon kunde uttyda de vattenskadade orden. Och så måste naturligtvis även hon skriva och kasta den ena biljetten efter den andra i kärleksfloden, därifrån Solmu Sortimo räddade dem, stundom vadande ända till midjan."

Men ibland kan situationen gestalta sig ännu mera kritisk:

„Nirvana rycker en eldröd biljett ur barmen och skriver hastigt någonting på den, med en vit björkstam som underlag. Och så kastar hon biljetten kraftfullt i floden och ropar med detsamma:

— Au! Au! monsieur! tag fast!

Solmu Sortimo rusar fram ur sitt gömsle och försöker fånga den eldröda biljetten, som högtidligt glider fram mitt i floden. Han springer längs stranden, bryter med osedvanlig kraft en ung och spenslig björk och draggar därmed efter den framglidande biljetten. Men han når den icke!

— Älskade Nirvana! utropar han då: — Spring litet åt sidan, jag måste kasta av mig några överflödiga plagg . . ."

Jag försäkrar att översättningen är tillförlitlig, att denna bild av brevväxlingen över kärleksfloden utvecklas på mer än sex sidor, att stilen i dessa citat icke nämnvärt avviker från bokens vanliga. Och jag vill ännu framhålla att Ilmari Calamnius-Kianto icke är en debyterande eller okänd författare, och icke heller utan anseende — om man får döma efter den omständigheten, att *Nirvana* förlagts av landets främsta finska förlagsfirma och tramträder i en gedigen och smakfull utstyrsel.

E. Z.

PANOPTIKON.

Det skall således taga vid nu igen, bobrikofferiet. Snabbare och plötsligare kom det än man hade väntat, men oanat kom det ju icke. Vill man nu emellertid å fiendehåll denna gång iakttaga mera diplomati, mera plehweitisk förslagenhet, såsom det antytts, så var det ju icke alldeles välbetänkt att skänka oss till generalguvernörsadjoint en så uppenbar herre som den man nu sänt oss. Fiffigare hade utan tvivel varit att hos oss introducera en okänd hycklare, som à la den avlidne skulle ställt sig väl med hela raden klena hjärnor och fromma själar för att sedan först längre fram slå till. Man synes emellertid nu anse ouvertyren onödig och skrider genast till operan. Ridån höjer sig redan, statister myllra bland kulisserna. Och på scenen åker den nykomne upp, med en detektiv-droska framför sig och en annan bakom. Löjligt, äckligt och tragiskt på en gång.

Den som möjligen trott att vår ärade allmänhet skulle tagit någon lärdom av åren 99—05 i avseende å värdigt avvisande av löst prat och skadligt skvaller, har grundligt misstagit sig. Hela skrävelkollegiet, hela ryktesfabriken, hela brackviktigheten äro redan i full gång. Med bitter humor gå tiderna igen.

Dock, det är för tidigt att döma över glatta laget, i varje fall måste ju ändå något av årens lärdomar sitta i. Bra vore det emellertid att våra politiska dagblad nu oförbehållsamt använde det moratorium, som väl än står till buds, till att kraftigt rycka upp den stora publiken och mana densamma till allvarlig behärskning i förening med värksam vakenhet, med front mot det lösa pratet men också öppen blick för tendensen i det som nu begynt. Hava *vi* lärt oss något, så ha nog också *de* gjort det, alltså en allvarlig lek efter gammalt mönster men i ett nytt plan.

Och så må i alla goda andars namn ingen kristen själ låta lura sig av lismande försäkringar, „lugnande" uppvaktningar och fagert prat angående „strängt lagliga" afsikter. Tendensen i det hela är ju solklar, låtom oss i allting rätta oss därefter, icke fega, icke brushuvuden, men lugnt vaksamma och eniga i stort. Så smida vi vår egen lycka, kärv eller huld, huru det nu går. Och låtom oss börja med *tabula rasa*, vad forna opportunister be-

träffar. Dragom ett streck över de sex sju hårda-årens häftiga divergenser och låtom oss allvarligen börja om från begynnelsen, vi tre små miljoner, som inte ha råd till division eller bråk, utan blott till en enhet.

Göra vi det, se vi utöver stunden, så skall man därborta än en gång komma till insikt om att Finland är Finland och bör så förbli. Och varje gång det nu åter slås till, direkt eller indirekt, skola de små miljonerna här med isande undran, men så att hela jorden hör det, fråga, om två år är det ryska minnets gräns. Från 4 nov. 1905 är det nu två år. Då gick ett stort löfte, en hög försäkran över vårt land. Var *det* sanning, eller är *detta* sanning som nu bjudes? De tre miljonerna fråga. Av den rätte vänta vi svaret, för att kunna ställa om vårt hus, se den stora verkligheten rakt i ansiktet och handla därefter

Endräkt och gott kurage, det vare vår lösen.

*

Utgången av rektorsvalet vid universitetet bör hälsas med mycken tillfredsställelse. Ivar Eusebius Heikel är en karlakarl, en rättskaffens och klok man, vid vilken ingen fläck låder. Måtte alla stödja honom, var i sin stad, och göra honom bördan lätt i en kanske tung tid.

Med all respekt för Donner, hade väl Setälä varit den lämpligaste prorektorn, närmast ur synpunkten av politiskt framskjuten ställning och tillräcklig språkkunskap. Vid sammanräkning av rösterna enligt det system de nya statuterna ställa i utsikt lär också Setälä ha kommit närmast efter Heikel, ehuru nu likheten i heltalsröster ledde till lottning, så att Setälä blev endast tredje man.

Edv. Hjelts avgång innebar en stor förlust bl. a. av diplomatisk rutin och administrativ förmåga. Dock skall högskolan utan tvivel även från ecklesiastikens höjder röna förmånen av hans understöd. Man har undrat över att han gick från rektoratets fria tron till den osäkra sammetsfåtöljen österom torget. Vare därmed huru det vill, ovanligt stora förutsättningar för sitt nya ämbete äger han utan tvivel och skuffar ödet en gång brutalt omkull den där fåtöljen har universitetet för honom sannolikt en prydlig ingångsdörr med skylt: Vicekansler. On revient toujours..

Att jag emellertid önskar högtärade farbror Thiodolf ännu många år af god hälsa leder osökt till att fåtöljen Hjelt bör sitta stadigt fastskruvad i regeringsgolvet.

*

De gångna två veckorna ha stått i Åbo akademis tecken. Det har diskuterats väldeliga om Åbo-miljonerna, vilka voro först tre, sedan fem, så tio och slutligen tjugu alldeles färdiga i bordet. Flere än en gammal magister gingo till sina lådor för att blada i manuskriptet till den ännu icke fullt färdiga doktorsavhandlingen. Blott litet till och en lärdomsstol i Åbo stode skinande klar för både en och annan.

Jag telefonerade till Åbo för att höra åt om det var precis tjugu eller minst tjugu miljoner på brickan. Det svarades att — jag höll på att fälla luren — inga miljoner alls t. v. vore att tagas, men att man i Åbo med bestämdhet erfarit att i *Helsingfors* tecknats fem, eller var det åtta, miljoner för en Åbo akademi. „Är det inte faktiskt?" spordes det.

Faktiskt är det nog, förstås, men huruvida det i alla detaljer håller streck, återstår att utröna. Jag misstänker att man både här och i Åbo glömt att sätta ut decimalkommat. Det bör troligen placeras före första nollan i de nämda talen. I allt annat torde ryktet ha haft rätt, varigenom ock herrar J. W. Runebergs m. fl:s varnande inlägg i huvudstadstidningarna inte kom en smula för tidigt.

*

Det berättas att ej blott hovmästaren i Stockholm klätt blodig jacka för fängslade miljonbankirer från de kanariska öarna, utan att ock ett finsktalande ljushuvud härifrån Helsingfors givit sig av till Madrid såsom varmhjärtad medhjälpare in spe vid en större konkursförbrytelse. Våra banker ha nu således att passa upp för mexikanska checker. En lycka är det att vi ha en ordentlig mexikansk konsul, som kan sakkunnigt biträda vid granskningen.

Ett slott, som icke är något slott, utan ett luftslott, kallas ju på kulturspråken ett slott i Spanien. En vägg, som cke är någon vägg, utan en skärm, kallas „eine spanischei Wand". Någon tanke på moderna språk hade alltså bort leda till att en spansk check möjligen är någonting mycket luftigt eller ruckligt. Men klassiciteten tyckes sitta i, ty enligt den är Spanien en del av det i allo välordnade romerska riket.

Bankirens sköna och oskuldsfulla dotter hade herrarna ändå kunnat ta med sig hit. Hon hade utan tvivel bättre än ifrågavarande check fått plats å bank.

Panoptes.

KORTA ANMÄLNINGAR

TORSTEN SÖDERHJELM OCH WERNER SÖDERHJELM: ITALIENSK RENÄSSANS.

I förordet säga författarne: „Att man hemma äger en företrädesvis konstnärlig kunskap om renässanskulturen i Italien, ger oss mod att försöka en populariserande behandling av andra sidor i densamma, liksom ock det, att i nordisk litteratur intet från dessa synpunkter anlagt arbete om tiden finnes." Det är med glädje man konstaterar själva syftet — det råder över huvud i den svenska literaturen stor brist på populariserande framställningar av kulturhistoriska epoker — och med än större glädje konstaterar man det utmärkta sätt på vilket detta syfte blivit förverkligat. De olika uppsatserna, som signerats med sina resp. författares märke, behandla dels renässanskulturens allmänna grundvalar, dels särskilda geslalter och företeelser, som belysa tidevarvet och karaktärisera det. De första uppsatserna — *Brytningar och motsatser: kultur och kulturbärare* och *Petrarca och Boccaccio,* — ge en allmän inledning och översikt, som blir bakgrunden för de följande speciellare studierna, i vilka enskilda gestalter bilda centrum: Poggio, Lorenzo de'Medici, Castiglione, kardinal Bibbiena, de två kurtisanerna Imperia och Tullia d'Aragona samt som dessas kontrast den dygdiga Giulia Gonzaga. Som avslutning följer åter en mer allmänt karakteriserande studie — över villa d'Este, denna renässansens typiska skapelse, som ännu bevarat så mycket av sin dåtida prägel.

Boken förtjänar den vidsträcktaste spridning. Den har intet av den tyngd, som i allmänhet vill vidlåda vetenskapsmännens produktion också utom fackområdena; den läses som en roande berättelsebok, men samtidigt innehåller den för den som vill taga vara därpå mycket instruktivt och upplysande. Där finnas anekdoter och historietter i mängd, som berättas spirituellt och fängslande, och man skönjer tydligt att författarne vinnlagt sig om att icke låta den pikanta dragningskraft gå förlorad, som så många företeelser i tidens liv äga.

Utstyrseln är mönstergill och gör förlaget heder. Talrika reproduktioner av konstverk från renässansen ingå.

Vi äro tvungna att uppskjuta ett utförligare omnämnande till längre fram.

GEORG ERASTOFF, RETRÄTTEN.

Övers. av *Georg Procopé.*

Boken är förträfflig och alls icke i behov av den kuriösa reklam som kommit den till del genom förläggarens och författarens bekanta mellanhavande ifråga om en dedikation. Skildringen verkar med det personligt upplevdas kraft. Det är ett kaos av händelser man får i synfältet, inga remarkablare individuella öden träda i förgrunden, men fängslad vänder man bladen, ty den största av nutida tragedier rullar upp sig scen efter scen, med verklig mästarehand synliggjord. Mångenstädes ledes tanken till La Débâcle, till Sienkievicz, till skildringar av indiska upproret och återtåget från Moskva, men icke så att boken verkade det minsta återklang, fastmera är den ett dokument, ett av krigsdramatikens mest egenartade märkesalster. Läsare i salongerna skola ställvis finna stötande detaljer, för tanter och prostar är boken heller icke. Men vänner av stor och stark berättarekonst skola njuta av den och glädjas åt att vi ha den på svenska.

Översättningen är genomgående väl gjord, mestadels alldeles utmärkt. Att det färgstarka originalet vållat betydande svårigheter inser man och observerar det även i en del småsaker. Men för bagatellers skull må man icke förneka att arbetet även i sin svenska dräkt bär en fullt konstnärlig stil. Särskildt gäller detta författarens speciella egenhet, de stämningsdjupa kapitelsluten. Läs blott t. ex. de några raderna om huru den första japanska strålkastaren i natten från havet sänder sitt trevande ljusknippe upp till ryssarnas trötta förposter. Tolkaren har helt gått upp i auktorns sätt att se och fångat hemligheten i hans briljanta teknik.

Slutligen en sak: boken väcker, trots sin nakna exposé av det grymma, det hemskt barocka i det mandschuriska sorgespelet, mycken varm medkänsla för dess många ofrivilliga aktörer av ädlare typ. Genom krigsdemonernas tjut, fyllhundars och kokotters bestieläten ljuder som ur framtiden ett svagt, men klart ackord av frigörelse och förädling.

INSÄNDA BÖCKER

Förlagsaktiebolaget Hellios:

BERTEL GRIPENBERG, Rosenstaden.
Recenseras på annat ställe i denna nummer.

TORSTEN SÖDERHJELM OCH WERNER SÖDERHJELM, Italiensk renässans. Litteratur- och kulturstudier.

Söderström & Co:

ANNO DOMINI 1908.
En kalender med mångsidigt innehåll. Särskilt märkas dikter av Bertel Gripenberg — en politisk allegori, ljusare i sin framtidssyn än Gripenbergs politiska dikter i allmänhet varit — av Hjalmar Procopé och av Alceste. Talrika illustrationer

JAC. AHRENBERG, Människor som jag känt II.
Förf. fortsätter sina journalistiskt lediga memoarutdrag, som behandla typer av de mest skilda slag, franska ärkebiskopar, tyska arkeologer och finska björnjägare. I bakgrunden skymta Occidentens och Orientens berömdheter av olika slag från Böcklin till markis Ito, dem förf. naturligtvis haft turen att råka på sina färder i världen.

AINA, Vid aftonlampan. Femtonde samlingen
Räkneordet på titelbladet är vältaligt.

ERNST V. KNAPE, Akvareller.
Ledig men något färglös och dilettantmässig poesi.

M. NOVORUSSKIJ, I den ryska bastiljen.
Minnen från Schlüsselburg, där förf. suttit fången i 18 år. Boken är mindre livlig och underhållande än Gershunis, som den emellertid kompletterar.

ANDERS RAMSAY, Från barnaår till silfverhår. Åttonde afdelningen. På vägen mot slutet. 1877 — 1907.
Denna del har mindre kulturhistoriskt värde än flere av de föregående delarna, men förf:s skiftesrika levnadsöden skänka även den omväxling.

V. T. ROSENQVIST, Hjärtats längtan. Religiösa betraktelser.

Alex. F. Lindberg:

WENTZEL HAGELSTAM, Sånger i skymning.
Klena dikter. En av de prosaberättelser, som ingå, — Mischa — är något bättre.

KALENDER UTGIVEN AV SVENSKA FOLKSKOLANS VÄNNER. 1907. Tjugundeandra årgången.
Innehåller uppsatser av blandad art — populär skönlitteratur, dödsrunor, uppsatser i folkbildningsfrågor, en enquête över lantdagens verksamhet, m. m.

Kustannusosakeyhtiö Otava:

JUHANI AHO, Tuomio.
Ett i många avseenden märkligt drama med motiv från den Bobrikoffska tidens politiska händelser. Vi skola i en följande nummer utförligare behandla det.

ILMARI CALAMNIUS-KIANTO: Nirvana, lemmentarina.
Omtalas på annat ställe i detta nummer.

LARIN KYÖSTI: Lemminkäinen, näytelmä.
Ett skådespel i fem akter, som skildrar Lemminkäinens kärlek till Kyllikki och Pohjoladottern samt hjältens död.

Fröken SALLY HÄGGMANS stora utställning i studenthuset av konstnärliga leksaker förtjänar publikens beaktande. *Axel Gallén, Werner Thomé* m. fl. ha haft sin storbarns-glädje av att skapa alla dessa roliga djur, gubbar, hus och bantåg, och en hel generation småttingar skall smittas av den. Borgå stad, „som den går och står“, presenteras i en utmärkt modell. I bredd med massor av utländskt kram stå sig dessa utmärkta inhemska fröjdeklossar förträffligt.

Helsingfors, J. Simelii Arvingars Boktryckeriaktiebolag, 1907.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 2 JANUARI 1908

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

N:o 1.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Berggatan 8.**
Prenumerations och annonskontor, **Berggatan 8,** *öppet kl. 2—3, telefon 64 02.*

De närmaste numren komma att innehålla bl. a. **Teaterrenässans** *av Torsten Söderhjelm,* **Lustgasen** *av Gustaf Mattsson,* **Lantdagens nya hus** *av Laicus,* **Konstverk i fara** *av Gustaf Strengell,* **Materiens dekadens** *av Gustaf Mattsson,* **En fransk bok om Kipling** *av Alexis v. Kraemer,* **Helsingfors' byggherrar** *av Lars Sonck,* **Ibsens Brand** *av Emil Hasselblatt,* **Kosmopolitismen** *av Rolf Lagerborg,* **K. Alexandersuniversitetet** *av Gustaf Mattsson,* **En modren motståndare till Darvinismen** *av Harry Federley.*

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

KULLERVO

meddelar numera olycksfallförsäkringar även på sådana villkor, att om ICKE något olycksfall inträffat under försäkringstiden, återbetalas ALLA premier viss överenskommen tidpunkt. :-: :-:

Allmänna Livförsäkringsbolaget i Stockholm, stiftat år 1877,

är ett ömsesidigt bolag, som stöder sig på garantikapital, tillskjutet af dess Förlagsaktiebolag.

De hos andra livförsäkringsbolag *vanliga* livförsäkringsformerna användas af „Allmänna Lif", som härvid lämnar god årlig utdelning efter fyllda 5 kalenderår åt de försäkrade i form af minskning i premierna. Därjämte arbetar Allmänna Lifförsäkringsbolaget med flera nya försäkringssätt, bland vilka framhållas

Reformförsäkring och Barnförsäkring.

REFORMFÖRSÄKRINGEN, som är konstruerad af Bolagets förre matematiker, numera Sverges inspektör för försäkringsväsendet, Professor E. Phragmén, gottgör vinst åt de försäkrade i form av „överkurs" vid försäkringsbeloppets utbetalande även om dödsfall inträffar redan under första försäkringsåret. Överkursen bestämmes för ett år i sänder och utgår i år med 10 procent å försäkringssumman. Reformpremier äro i allmänhet något billigare än för vanlig livförsäkring.

BARNFÖRSÄKRING lämnas utan att läkareundersökning behöves, för barn intill 15 års ålder. Premierna äro billiga. Efter uppnådda 20 år utbetalas kapitalet vid viss uppnådd ålder eller tidigare död. Skulle däremot barnet dö före 20 års ålder, återbetalas alla erlagda premier.

Närmare upplysningar lämnas beredvilligt på begäran.

Generalagent för Finland: **Consul C. F. Maury.** Mikaelsg. 9, Helsingfors.

Förlagsaktiebolaget HELIOS.

Castrén, G., Stormaktstidens diktning 4: 75
Estlander, C. G., Från flydda tider 4: 75
Finlands adelskalender . . . . . . 12: —
Flugsvampen. En årsrevy i skämtets form. Rikt illustrerad . . . 2: 75
Gerschouni, G., En revolutionärs anteckningar. Auktoriserad översättning från författarens manuskript 2: 50
Gripenberg, Bertel, Dikter, Andra uppl. . . . . Hft. 3: 75
— — Dikter, Andra uppl. . . Inb. 5: 25
— — Gallergrinden . . . . . Hft. 4: 25
Inb. 6: 50
— — Rosenstaden. En diktcykel ur sagans värld. Med omslagsteckning och vignetter av Louis Sparre. Hft. 4: 50
Inb. 6: 50
Hedberg, John, Från stigar och hult. 3: —
Hultin, A., Finlands litteratur under frihetstiden. I 8: 75
Hvad Albert Edelfelt skrifvit . . . 3: —
Järnefelt, A., Jordens barn 3: 25
Konst och kultur. Populära uppsatser. Per band 1: 75

Innehåll:
B. 1. Finska mästare. En gruppbild av Gustaf Strengell.
„ 2. Gustave Flaubert av Torsten Söderhjelm.
„ 3. Anatole France av Olaf Homén.
„ 4. Bernard Shaw av Gunnar Castrén.
„ 5. Henry Wells av Sigurd Frosterus.
„ 6. Edmond och Jules de Goncourt av Alexis von Kræmer.

Kouta, Aarni, Dityrambeja. Med omslagsteckning av H. Tandefelt . . 2: 50
Lagerborg, R., Fritänkare. I. Fichte 3: 25
Mattsson, Gustaf, (Ung-Hans) En sommarfärd till De lyckliga öarna. Illustrerad. . . . . 3: —
Nervander, Emil, Alexander I:s resor i Finland. Rikt illustrerad . . . 6: 25
Norman-Hansen, C. M., Tuman. Bilder från Efter-krigets land. Bemyndigad översättning från författarens manuskript 3: 50
Orloff, P., Den ryska revolutionen år 1905—1906. Auktoriserad översättning från ryskan av Anna Lundström 1: 50
Rosberg, J. E., Land och folk. Illustrerad jordbeskrifning. . . B. I 9: 50
B. II 15: 50
Rönnberg, Hanna. Bredbolstad med flere folklifsskildringar . . . . . 3: —
Söderhjelm, Torsten och Werner, Italiensk renässans. Litteratur- och kulturstudier. Rikt illustrerad . . 10: 50
Wasastjerna, Nils, Exteriörer och interiörer af finsk arkitektur. H. I—III. Per häfte . . . . 6: —
Wilskman, I., Idrotten i Finland. D. I—IV. Per del . . . . 3: —
Inb. i praktband 15: —
Åbo stads historiska museum. Kulturhistoriska bilder i 12 à 14 häften. Red. af *K. K. Meinander*. H. I—III. Per häfte 1: 60

Förlagsaktiebolaget HELIOS.

Aktiebolaget Waseniuska Bokhandeln

Telefon 3 42

Helsingfors.

KARL NORDBLAD's
KEMIGRAFISKA ANSTALT

Helsingfors, Alexandersgatan 13. Tel. 48 02

Specialaffär för Klichéer

Klichéer, såväl i zink som koppar, tillverkas efter nyaste amerikanska metoder, djupa, hållbara och originaltrogna. Originalteckningar till klichéer utföras även.

NY SKÖNLITTERATUR. Under december månad har FÖRLAGSAKTIEBOLAGET SÖDERSTRÖM & C:O utsändt åtskilliga litterära nyheter vilka vunnit stort erkännande af kritiker. Bland dessa må nämnas kalendern „Anno Domini 1908" med bidrag af de flesta inhemska författare; W. Eigenbrodts tyska översättning af „Fänrik Ståls sägner" med Edelfelts teckningar; åttonde avdelningen av Anders Ramsays „Från barnaår till silverhår" kallad „På vägen mot slutet" samt andra delen av Jac. Ahrenbergs „Människor som jag kännt". John Bergh, den i fjol prisbelönade författaren, har utgivit „Santa Rosita", en roman från sommaren 1906 i Finland och Edv. Christianson en spännande detektivroman „Röjd ur vägen". Vidare föreligga Helmi Setäläs „En gammal herrgård", P. Nordmanns „Nike och andra historiska berättelser" samt femtonde samlingen av Ainas „Vid aftonlampan". Hugo Lagus har skrivit en småstadshistoria, som han kallar „En berättelse om alkohol". Hjalmar Procopé, Ernst V. Knåpe och Arvid Lydecken hava utgivit var sin diktsamling, V. T. Rosenqvist en samling religiösa betraktelser under titeln „Hjärtats längtan" och Alex. Öhquist sitt skådespel „Brottsjöar". I översättning från ryskan föreligger M. Novorusskijs intressanta bok „I den ryska Bastiljen".

Förlagsaktiebolaget HELIOS.

BARNBÖCKER:

Gea (Gerda Hallberg), A.B.C. Färglagda teckningar 4: 75
Hammarström, Nanny, Två myrors äventyr. Med illustrationer i färgtryck. Förord at prof. O. M: Reuter 3: 75
Hemma hos oss. Bilder ur barnens värld 1: 25
Julgranen 1907. Jultidning för barnen. Rikt illustrerad . . . . . . 1: —
Julgranens 25 pennis bibliotek. H. 1—3. Per häfte . . . . —: 25
Kukeliku och andra små vänner. Djurbilder i stort format 2: 50
Kukko kiekuu ynnä muita ystäviä pikkusia pienoisille 2: 50
Roliga bilder. Fritt efter engelskt original 1: 50
Stadius, Julia, Prinsessan till Björkeberga. Med omslagsteckning och helsidsbilder af Gerda Hallberg I. 3: 50
Topelius, Z., Läsning för barn. B. I —VII . . . . à 3: 75
B VIII . . . . 3: —
D. I & II . . . . à 18: 75

SPEL.

1808—1809 . . . . 1: 50

Förlagsaktiebolaget HELIOS.

J. Simelii Arvingars Boktryckeriaktiebolag

Nylandsg. 9, Helsingfors. Tel. 137.

Språkkunniga sättare.
Facila pris.
Snabbt utförande.

SPECIALITET: Vetenskapliga avhandlingar

TRYCKERIET GRUNDLAGT ÅR 1818.

ARGUS

N:o 1. HELSINGFORS 2. 1. 1908

FÖR VAD VI BÖRJA.

Det senaste decenniet har vänt upp och ned på mycket i vårt land. Knappt någonting, snart nog endast berggrunden och vattnen, har lämnats som det var. Först for den ryska reaktionen fram över det hela, sådde hat och virvlade upp mycken dold uselhet. Sedan kom november 1905 med allt sitt. Steppvindarna dogo bort för en tid, men då blåste föregångsraseriet upp här hemma. Man må få kalla det raseri, om man ock i princip glädjes åt riktningen. Ty ett så häftigt uppsving i den sociala rörelsen som den allmänna rösträtten, enkammarparlamentet, kvinnosakens plötsliga realiserande, nykterhetstvånget, torparpolitiken, kommunalreformssträvandena sammanlagt representera, har något af storm uti sig, något rasande. I spetsen rusa fanatiker, missnöjets yrkestolkar, lycksökare, opinionslavar och mellan dem löpa andfådda framstegsvänner, som inte veta huru de skola orka följa med och som vid minsta lilla paus, ägnad eftertanken och grundligheten, höra ordet reaktionär i sitt ena öra och ordet överklassare i sitt andra. Det är en genombrottstid, så brokig, så rörlig och dock sammanträngd, att man ej kan rimligtvis ställa något horoskop för dess fortsättning. Och nu blåser steppvinden upp igen medan allt i landet är ett kaos, där den yttersta reformdrift brottas med skepsis och slapphet, där opportunisterna ropa på nya lagar och de gamla lagarnas väktare odla opportunism, där många göra för mycket och andra, som kunde och borde något, roa sig och sina samveten med skriftväxling. Enstaka individer brytas ut ur kaos — till Argentina eller Sibirien. Men mestadels sitta vi här i en viss trött tranquillité och lyssna till de två stormarna, de finska reformernas och den ryska reaktionens, vilken åter börjat rycka i tacklen.

Hela den grupp av bildade medborgare, som i reformsträvandena i och för sig ser en lycka för landet, men hos de mest högljudda och åtlydda reformatorerna finner ingen respekt för lojala och sunda anspråk på kontinuitet och eftertanke, ingen förståelse för kulturvärdena, ingen tanke på att också det andliga livets frigörelse är något att kämpa för, skall den vila och vegetera, i likgiltighet, missmod eller hån? Nej, den skall verka på sitt håll vad den stora reformrörelsen försummar, den skall hålla uppe och bära framåt det kulturella. Och detta bör ske icke blott perceptivt, såsom ett uppsugande af odlingens safter ur främmande plantor, utan positivt, i det att var och en som har något att prestera i vårt lilla kulturbo faktiskt gör det. Detta samlade bildningsliv verkar, om dess eldar brinna utan avbrott, som en fyrbåk mot väster, som en vakteld mot öster, och inåt, mot vårt eget kaotiska samhälle, som en härd för frysande själar.

Det är särskilt för oss svensktalande finnar en helig plikt att i detta hänseende fylla vår mission både utåt och inåt. Att dådlöst, att kritiskt men lättjefullt se tiden an, låta allt rulla förbi och icke själva leva odlarens rastlösa liv, det är för oss svenskfinnar detsamma som försumpning och försvinnande. Spela vi icke positivt in även där vår minoritetsställning gör oss politiskt tillbakasatta, så är vår saga snart all. Och det positiva, det enda av värde och vikt vi kunna prestera på sidan om det lilla åttondedelsvälde, vartill vi hastigt få begränsa oss, är just kulturarvets effektiva förvaltning. Finsk kultur på svenskt mål, det är vår uppgift, vår tillvaros berättigande, vårt vapen. Och skötes det vapnet rätt ha vi i all verklig kultur på finskt mål en god vapenbroder. Samarbetet mellan dessa två är det bästa värn mot inre halvbildning, mot yttre barbarism.

I den andliga dubbelexistens de finska kusternas lilla stam sålunda måste föra — skandinavisk till språk, finsk till kynnet — ligger i någras ögon en svaghet eller en absurditet. Vi vilja icke diskutera detta, vi hålla oss blott till faktum att vår situation nödvändiggör ett dylikt arbete å två fronter. Den som finner sig skyldig att offra enspråkighetens bekvämlighet, den som bland Europas pulsar vill förnimma de egna slagen av Finlands hjärta, skall ur denna av ödet oss påtvungna dubbla tillvaro hämta icke halvhet, utan ökad kraft och nya initiativ. Såsom rikssvenska epigoner ha vi föga att förrätta, såsom svensktalande finnar med modersmålets rykt för ögonen befolka vi ett eget land på odlingens världskarta.

Detta organ, vars första ordinarie nummer härmed framlägges, vill, utan våld på meningsdivergenser, å sitt håll arbeta för kulturen i Finland och söka till positiv alstring samla framstegsvänliga krafter, vilka tidens hejdlöst rusande fart måhända gjort villrådiga om vad de för sin del böra och kunna ge.

Något storartat program med punkter och uppgifter ställa vi icke fram. Resurserna och intresset få giva innehållet. Vi ha blott en bestämd linje: kulturlinjen. Och därför är det också icke i kontrast mot, utan i aktningsfull samverkan med äldre organ och institutioner för andlig odling vi taga vid i den form vi finna för stunden bäst.

Argus har sin klassiska lösen: Ögonen upp! Det är programmet.

G. M.

SKATTEN.

Jag vet ett valv där dolda skatter glöda
med dunkelt sken i bergets tysta natt.
Men framför det en koppardörr är satt,
en dödstung dörr, som trotsar varje möda.

Det givits stunder som min ro föröda,
när dörren stått på glänt till hemlig skatt.
Då såg min blick av kamp och vaka matt
den dolda skattens ljus ur berget flöda.

Men snar att sluta sig var girig dörr.
Med större ångest, mera kval än förr
mot iskall klippdörr mina händer blöda.

En evig oro brinner i min håg —
ve, ve den man, som engång hänryckt såg
det bottenlösa djupets eldar glöda!

Bertel Gripenberg.

KÄTTERSKA TÄNKARE. I. UNIVERSITETSCENSUR I LUND.

I alla instanser ha de akademiska myndigheterna i Lund stadfäst en viss dekans åtgärd att inställa ventilationen av ett akademiskt specimen med titeln: *„Jämförelse mellan den teologiska och den filosofiska etikens principer“*. Tid och rum för ventileringen var utsatt, alla de vidlyftiga preliminärerna klara; då inskrider dekanus, som, envar i sin fakultet, formaliter äger att teckna imprimatur på doktoranders lärdomsprov. Sin vägran i elvte stunden motiverade han med statuternas § 140 där det heter: „Ej må disputation innehålla något, som kan åstadkomma allmän förargelse. Finnes efter meddelad tillåtelse till disputationens utgivande något under tryckningen vara däri infört, som är otillständigt, äge dekanus förbjuda ventilation“.

Allt detta hände året 1907 och avgjordes sistlidna månad.

Det förbjudna äger en mäktig lockelse, och likaså det som förargar höga consistoriales. Boken beställdes alltså per omgående och nu har den kommit. En ung och uppfriskande bok, hövisk i sitt allmänna skick, men invärtes och förstulet bärande på kättaretankar.

Författaren, som heter *Gösta Setterberg*, är en filosofie doktor, som, måhända dragen av sina socialistiska böjelser, övergett humaniora för studium av kristendomen, „människokärlekens religion“. Det skulle han icke gjort. Den teologiska fakultetens skärseld lyckas väl rena de blodunga från det förnuftiga tänkandets lysande last, men dressyren får sällan bukt på den mognande mannen. Dr Setterberg har velat förlika kristendomen och världen; sig själv till straff och androm till varnagel har han fördömts. All medlande strävan är här förspilld, motsatserna endast tillspetsas; utan återvändo gäller det: Rom eller Kartago.

Författaren har bevarat den världslige forskarens syn på tingen; hans bok är världslig till innehållet, världslig till andan. Av dess 120 tättryckta sidor avhandla 60 rent sociala spörsmål: från fackföreningar till rusdrycksförbud. Och räknade gånger är det man i boken stöter på ordet Gud, i regeln kombinationen Guds rike, gudsriket och dess bästa eller (icke utan bimening) „den gudomliga rikssaken“.

Det är ej heller den „officiella kristendomen“ författaren söker försona med världen och dess hedniska etik, utan det är „den kärna av ideellt innehåll i religionen, som ännu kan hänföra till sedlighet såsom i våra fäders dagar“. Kristendomen är honom „en religion med oändliga utvecklingsmöjligheter“; han finner i historien bevis för att denna religion kan föryngra sig, utmönstra det oväsentliga för det väsentliga.

I anslutning närmast till tyska teologer, vilka uppvuxit under inflytande av Strauss, Feuerbach och Renan, betraktar författaren Jesus Kristus, mannen „huvudet högre än andra“, ur mänskligt psykologisk synpunkt som en människa, vars karaktär historiska och etnografiska betingelser danat. De sjuka Jesus helbrägdagjorde botade han med att hos dem ingjuta „den tro på hälsan, som återförde deras nervsystem till normala funktioner“. “Tio Guds bud“ äro för Setterberg „de tio budorden hos Israel“; den religiösa inspirationen, alltså „den Heliga Ande“ beror enligt honom på „ett naturligt förlopp, fastän vi ej kunna konstatera sammanhanget“, ett förlopp jämförligt med konstnärlig och vetenskaplig ingivelse. Vidare uppreser sig författaren trotsigt mot skriftens klara ord, i det han betvivlar vår plikt att enligt Paulus vara den maktägande överheten underdåniga. „Ty ingen Öfwerhet finnes“, skriver ju nämde Paulus, „utan af Gudi; then Öfwerhet som är, hon är skickad af Gudi. Therföre, ho sig sätter sig emot Öfwerhe-

ten, han sätter sig emot Guds skickelse; men the, som sätter sig theremot the skola få sin dom öfwer sig". Setterberg tänker sig emellertid „fall, då den sedlige har rätt att sätta sig över statens lagar och t. o. m. deltaga i en revolution". Till bekräftelse härpå anför han Tolstoj; även med Krapotkin är författaren förtrogen. De senaste årens tilldragelser i Norge och Finland tjäna honom som exempel. En viss — otillständig och förargelseväckande? — sympati för Norge gör sig omisskännligt gällande; så prisar författaren de svenska socialisternas hot om strejk mot varje brödrakrig, vilket hot kanske ej minst väsentligt bidrog till unionskrisens fredliga avveckling. Detta strejkhot var „ett uttryck för en högre moral än den allmänt gängse"; det kan enligt författaren „bli en sedlig plikt att i kosmopolitismens namn bryta mot statsmaktens befallningar". „Det kan mycket väl hända, att t. ex. en grannstat eller en fackförening uppställer anspråk, som av välfärdsprincipen sanktioneras med fordran att vårt eget lands intressen skola ge vika".

Underdånigheten och Försynstron i politiken kunna, menar författaren, rent av fattas som — hädelse mot Gud. „Människans evolution får endast betraktas som en — om ock den högsta — fortsättning och förgrening av djurvärldens"; de medverkande faktorerna åter i staternas naturliga evolution „äro ofta av från högre synpunkt så simpel art, att det gränsar till hädelse att kalla utvecklingen gudomlig. Väl måste den kristne anse, att Gud står bakom allt som sker; men det är dock en gåta, huru en allgod Gud kan tillåta så mycket elände". Detta är „en motsägelse, som tyvärr ej kan lösas från kristen ståndpunkt. En enkel lösning erhålles endast genom att antingen uppgiva Försynstron eller sluta ögonen åtminstone för *de* sociala missförhållanden, som äro så himmelsskriande orättfärdiga, att de omöjligt kunna få karaktären av ett gudomligt uppfostringsmedel för ett kommande liv".

Härmed är författaren inne på socialpolitiken och lockas nu till allt djärvare kätteri, — denna gång mot guden Mammon. Så hävdas arbetarnas rätt att *tvinga* kamrater såväl att ansluta sig till fackföreningar som till en upptagen strejk. „Kan tvångsanslutningen jämföras med plikten att tillhöra en stat och fullgöra sina medborgerliga skyldigheter, så kan strejktvånget jämföras med fordran, att medborgaren i farans stund skall gripa till vapen för fosterlandets skull". Det måste räknas författaren till synnerlig förtjänst att ha gett sig in på det vanskliga område, som bildas av de sociala organisationernas än så länge knappast anade betydelse för uppkomsten av nya ej blott moralkrav utan även rättsbegrepp. Ty här ligger ett forskningsfält av den yttersta fruktbarhet så gott som oplöjt — försåtligt som det kan bli för odlarens egen välfärd. Men författaren synes bort vinnlägga sig om en principiell utredning att börja med; i varje fall kräves en grundligare sådan, innan man har rätt att draga så långt gående praktiska konsekvenser som dem författaren vågar. Såsom exempel på en sådan moralisk nybildning på alltför fri hand må anföras hans mening, att, om man antager att en folkhop under förtvivlad hungersnöd är samlad utanför en spannmålshandlares upplag, det vore en plikt för envar, som förstår situationen, att rädda massorna från att svälta ihjäl genom att — „organisera ett inbrott". Gjorde han icke detta, „skulle han göra sig skyldig till en underlåtenhetssynd, vars rätta namn vore massmord".

Vare det sagt till författarens beröm, att icke något annat liknande kraftprov vanpryder hans arbete. Ty till samma ordning kan icke hänföras hans mening, att icke självförvärvad privategendom vore „ett medel att skada gudsrikets utveckling" samt omoraliskt även enligt den världsliga etik författaren gjort till sin. Dessa hans arbetes socialpolitiska spekulationer framkallas av bokens huvudsyfte: som är att visa huru den kristna och den världsliga etiken finna varandra i de kommunistiska idealen. Endast i ett *nytt samhälle* skall ett *verkligt gudsrike* trivas: så tolkar man riktigast den förkättrade avhandlingens vackra innebörd.

Vilken behållning vetenskapen må kunna draga av denna undersökning är icke gott att avgöra. Otvivelaktigt bjuder den utöver goda intentioner ett och annat eget och raskt tänkt. Och detta synes ju böra väga tillfyllest för ett akademiskt gesällprov. Men det är ej heller på grund av ett minus i vetenskaplig halt avhandlingen förbjudits; varje dylikt förbud vore i övrigt redan ett missbruk, såvisst som det offentliga försvaret icke blott avser att pröva en yngre forskares insikter, utan ock att inför allmänheten motivera de äldres bedömande. Utan här har en välmenande och av universitetsungdomen sannolikt ivrigt kommenterad avhandling utan omsvep undertryckts såsom „förargelseväckande"; och detta godtycke måste av en och var ogillas. Att det är en teologisk fakultet, som denna gång åter gett prov på egen svaghet och räddhåga, det mildrar ju ens indignation; i teologin kommer det av gammalt mest an på „det rätta sinnelaget". Och med att i lindan strypa alla förnyelseansatser gräva våra teologiska fakulteter, glädjande nog, endast alltvidare sin egen grav. Fall som det föreliggande närma oss till stunden, då dessa fakulteter från sin plats i vetenskapernas högsäte degraderas till klockarskolors vederlike: „Är thet så, at saltet mister sin sälta, hwarmed skal man tå salta? Til intet mer är thet nyttigt, utan at man kastar thet ut och låter thet trampas af menniskorna".

Rf Lg.

P. S. Kyrkligheten har långa armar i Sverge och „den gudomliga rikssaken" vackra väktare. Enligt Svenska Dagbladet för 21 december har dr Setterberg, som är läroverksadjunkt i Venersborg, inför domkapitlet i Skara anklagats för tjänstefel samt till dess dom fallit suspenderats från sin syssla.

JUHANI AHO: TUOMIO.

Det har varit ett djärvt grepp av Aho, då han i sitt nya drama hämtat motivet från den Bobrikoffska tidens tunga, men hetsade liv — djärvt framför allt därför att misstydningarna och missförstånden ligga så nära till hands. Politiken behärskar ännu så omedelbart vår syn på dessa år, att vi ha svårt att icke genast ställa in deras människor i våra politiska åskådningars synvinkel och låta dem bestämma fördelningen av ljus och skugga. Därför faller det sig för många mödosamt att finna sig till rätta i en skildring, som icke innehåller ett bedömande av handlingar, tilldragelser och människor, utan endast tecknar några människoöden, sådana de formades av de makter, som då styrde livet. Och det är detta Ahos drama åsyftar. Det tyckes handla blott om politik, där talas endast politik, och det förtäljer rent politiska tilldragelser, men likväl är det i sin kärna alls icke politiskt, endast ett fragment människoliv, skildrat utan tendens och utan karrikatyr. Författaren ser dessa gestalter som en utomstående skulle sett dem, vars lidelser icke hade kastat sitt nyckfullt flammande sken över händelserna, utan vars tankar lugnt och åskådande skulle följt deras gång. En oförsiktighet har författaren dock begått, som kan leda tankarna på villspår, och det är själva titeln, «Tuomio», Domen. Hänger man sig fast vid den, söker man i stycket någon filosofi om vedergällning och rättvisa, då ser man allt falskt som med trollspegelns glasskärva i ögat; huru falskt bevisas bäst experimentellt — lägg en tendens, vilken som helst, i dramat, och de besynnerligaste motsägelser skola framträda.

Ahos diktning har under de senaste tiderna varit behärskad av de historiska intressena, och i viss mån sluter sig „Tuomio" till denna period. De stora händelserna, som bryta in över landet, tränga sig in också i de enskildes liv, bestämmande deras gestaltning, och denna inverkan är det Aho skildrar. Men boken får en egen prägel av att detta stycke historie ligger oss så nära, att det har det nyss upplevdas hela omedelbarhet. Så nära till och med, att vi ännu känna smärtan av sår som icke hunnit ärra sig, glädjen över egna hugg som träffat mål. Och ännu veta vi icke huru långt bakom oss denna tid är — veta icke om det blott var en ljusglimt för några ögonblick som avbröt den, eller om det var en ny dags gryning. Allt detta ligger visserligen utom Ahos bok. Han har skildrat en episod från denna period, som — så kort den än var — dock hann fostra så mycken tragik, och skildrat den med det lugn som skapar historiska; dokument. Måhända beror det på att tiden ligger så nära att detta dokument fått betydligt mer färg och liv än hans senaste verk, «Kevät ja takatalvi», vars matta blekhet i grunden varken var konst eller historie. —

Rektor Lindh, föreståndare för skolan i en av Finlands residensstäder, har för ett år sedan förts till Vjatka, då han vägrat att följa en utvisningsorder, och hans hustru, Hanna von Falck, reser med honom. Men där borta blir ensamheten honom för tung, missmodet och hemlängtan bryta honom, och en dag finner hans hustru honom död — han har skjutit sig. Hon hämtar hans lik till Finland för att begrava det i hemjorden, men på Valkeasaari hejdas hon av gendarmerna: icke ens som död får den förvisade återvända utan tillstånd av guvernören i det län, där han skall jordas. Guvernören är den dödes broder. Och Hanna reser för att av honom få detta tillstånd.

Det är här boken begynner.

Brodern, den nya tidens man, vågar icke bevilja tillståndet, ty det är uppbåd den dag begravningen skall ske, och dess resultat kunde riskeras. Han telegraferar till Bobrikoff, men då denne lämnar avgörandets ansvar åt honom, vägrar han.

I slutakten står Hanna anklagande och föraktfull inför denne man, som förbjudit sin broders likfärd, och talar överlägsen ut sitt stolta hat till honom, som kryper för makten och förråder sitt land. Då lämnas åt guvernören ett brev — det brev den döde skrivit just innan han sköt sig, och detta brev innehåller en nådeansökan. Icke heller han har havt kraft att fylla sitt mått, att gå den bana till ända han valt till sin. Han har sviktat, och hans självmord var en gärning av svag förtvivlan. Tillintetgjord sjunker Hanna ihop, och guvernören lämnar henne segerstolt — nu må begravningen gärna ske, nu är den döde icke längre farlig som folkhjälte och martyr.

Det höres ett skott. Den dödes son har skjutit guvernören för att fylla det kall han känner sig ha fått i arv av sin fader. Och efter sin gärning träder han glad inför Hanna, stolt över att ha fyllt den mission hans fader skänkt honom. Då visar hon dennes brev, hans mod är förbi, och han skjuter sig.

Så dramats konturer. —

Det handlar i grunden om den döde. Hans gestalt fängslar starkast, så som den tydligen också djupast gripit Aho. Den utveckling, som finnes i dramat, består egentligen blott däri att han drag för drag växer fram för oss, allt mänskligare och sannare i all sin svaghet. Han har lämnat sin broder, sina forna vänner, sina kamrater i striden för finskhetens sak, som alla ställt sig bland undfallenhetsmännen, och blivit en av motståndets märkesmän, dess oböjligaste, fastaste anhängare. Icke ett steg skulle han taga som kunde tolkas som eftergift. Därför går hans väg till ensamheten i Vjatka. Och Hanna har troget understött honom i hans tankar, talat mod då han veknat. Allt intill den stund då han dör.

Men i själva verket var han icke människan av malm, som förmår stå oböjlig. Hans kraft svek honom, han gick icke själv sin väg fram, han drevs blott vidare av den makt, som hindrar oss att vända om på den bana vi en gång valt, om vi ock se att den leder till branter, som vi skola störta ned för. De tankar han en gång tänkt, binda honom, de stiga fram som gengångare i de stunder, då han ville böja av, de upprepas av Hanna, som äger det stål i viljan, han saknar, och som orubbligt tror på plikten att vandra rakt fram, bure det så mot döden. Och hans tragedi blir den, som i andra for-

mer, i annan skala upplevdes av många under dessa år och hotade än flere — dens tragedi som är skapad för lugnet, men tvingas ut i offentlighetens strider. För den, som en gång trätt fram där, ges ingen återvändo. Vid minsta trötthet trampas han ned, krossas såsom den som svikit sin plikt. Det ligger icke orättfärdighet däri: det måste så vara, därför att i strid toleransen är en last, som obönhörligt bringar fördärv. Men därur födas tragedier: krafterna spännas övermänskligt, tills de svika. Och en av dessa tragedier har Aho tecknat.

Vid sidan av denna gestalt stå andra, enklare, mindre betydande, men — de flesta — lika säkert återgivna. Där är Hanna, kvinnan med det starka sinnet, invid den veke mannen, också hon en gestalt med verklighetens prägel. Där är brodern-guvernören, en i fasta linjer gjord typ av dessa gammalfinska ämbetsmän, som «räddade landet», och bakom honom själen i hans gärning, den nye rektorn, som utan att själv träda fram i förgrunden styr hans steg. Och guvernörskan — hon som svagt protesterande följt mannen på hans väg, lidande av allt mycket mer än han, men hållande ut i det sista, ända tills hon inför det otroliga, förbudet mot broderns begravning, besluter att lämna honom.

Det är på dessa gestalter stycket vilar. De ha en bred, stark verklighet, man känner igen dem från gator, där man hatfullt stirrat på dem, eller från stilla rum, där modiga, energiska blickar talat om det stolta föraktet för de fega och de svaga. Det är också de, som vid ett eventuellt uppförande — någon gång långt i framtiden, då denna tid icke längre kommer det att flamma rött framför ögonen — bli avgörande för styckets öde.

Ty det kan icke fördöljas — styckets dramatiska ryggrad är mycket svag. Det mynnar ut i guvernörens död, och därigenom skjutes plötsligt i slutet sonen, Yrjö, fram i förgrunden. Men han har inga möjligheter att fylla den roll, som med ens överlämnas åt honom; vi känna honom knappt, hans handlings motiv stå för oss i dunkel, och på våra frågor få vi inga eller halva svar. Skjuter han guvernören blott för att han tror att så var faderns vilja — eller blott för att hämnas förbudet mot begravningen? Men mot dessa lösningar talar vad han tidigare sagt. Annars — varför kan han ej trots faderns nådeansökan uppträda som anklagare? Den tragedi, som här ligger i frö — tragedin om ett barn som förlorar tron på sin fader, alltså på sätt och vis Johan Ulfstjerna omkastad — den tragedin har Aho lämnat outförd, och därför blir slutet så svagt och sammanhangslöst. Det egentliga dramat i «Tuomio» är slut, då Hanna läser mannens brev — det som följer har knappast annan uppgift än att ge en i yttre måtto acceptabel, understruken dramatisk avslutning. —

Aho begynte sitt författareskap i realismens tecken, och han har icke svikit sin ungdoms gudar. Hans största förmåga är allt ännu den att gripa livets detaljer med träffsäker visshet. Det finnes i hela stycket blott få ställen utan den vardaglighetens trygga prägel, som ger förtroende och värme. Det är som hade man hört var replik förut, där är intet poserande eller uppstyltat. Men med detta sammanhänger att Aho starkt begränsar sitt ämne. Han sammanfattar icke, han förallmänligar icke, han drar inga konklusioner, och han avslöjar intet i djupare mening. Han ser sina personer med en trohjärtad, omisstänksam blick, som tar dem sådana de visa sig. Och han ägnar icke de psykologiska problemen, de mer komplicerade konflikterna något synnerligt intresse. Det är frästande att jämföra med ett annat drama, som behandlar ett ämne, besläktat med «Tuomio»s och Johan Ulfstjernas: med Sophus Michaelis „Laegen". Det är ett drama om revolutionären, icke om den eller den individen, utan om typen. Mordet, problemet som både hos Hedberg och Aho är skjutet åt sidan, står här i förgrunden. Huru kan — och kan verkligen? — en modern, kultiverad människa utföra en sådan handling? det är spörsmålet som stiger fram vid verklighetens gärningar och vid diktarnes skapelser. Michaelis ställer problemet skarpt: vad väger i handlingens ögonblick mer, hatet till förbrytarenkonungen eller medlidandet med medmänniskan?

Aho har icke kommit in på dessa tankebanor, hans drama är intet problemdrama, intet idédrama. Det är livet han tagit sikte på, icke de mörka makter som ligga bakom livet och styra det. Detta är intet fel, men kanske en svaghet — Aho har med säker känsla för sin konstnärliga begåvnings art valt ämnet efter sin naturell. Och han har därav skapat, icke ett mästerverk, men ett verk som har mycket av sund kraft och säker blick.

G. C.

KONSTUTSTÄLLNINGAR.

Den gångna hösten har konstnärligt sett stått i separatutställningarnas tecken. Ingenting ont som ej för något gott med sig, alltså; de olidliga utställningsförhållandena i Ateneum driva år för år allt flere af våra målare att visa sig i en intimare miljö. Senast ha Halonen, Finch och Basilier-Thomé avhållit egna utställningar; Halonen i förra „Pirttis" lokal; Finch i sin atelje; Basilier och Thomé i universitetets ritsalar.

Största uppmärksamheten tilldrogo sig på Halonens utställning hans nya figurmålningar. Den sega uthållighet, varmed konstnären på detta område kämpar efter *stil* avtvingar oreserverad beundran, även om resultaten, ännu åtminstone, knappast verka övertygande. Halonens figurer *leva* sällan, kanske aldrig. De bli mannekiner, som posera — så i den stora duken „Vägbrytare" uppe i galleriet; så i årets målningar.

Det förefaller nästan som skulle konstnären här lida under trycket av vad som på sista tid blivit nära nog en konvention i finska målarkretsar. Det är denna benägenhet för en ytterlig förenkling i modelleringen — en egendomlighet, som väl närmast stammar från Gallén. Men vilken skilnad mellan honom och de andra. I sina gestalter in-

blåser denne med geniets våldsamhet en anda vilken fyller dem med sagans eget hetsigt pulserande liv. Hans yrkesbröder bli lätt ihåliga och toma. För att blott taga ett exempel: Halonen modellerar en arm eller ett ben med samma kärva hårdhet som en trägren eller en stupad furas rot. Ingen stoffkarakteristik är eftersträvad. En sten eller en klippa ges i några få plan — men göra de ej ofta intryck att (likt figurerna) vara grovt tillyxade i trä?

Det yttrades att målaren häri möjligen följer en konvention. Det vore nämligen svårt att annars förstå huru samma konstnär med sådant mästerskap kan gifva ytan, stoffet, som just Halonen i sina, hos oss knappast öfverträffade, gråa landskapsstämningar med snö och tö. Enarnas yviga viskor; tallarnas stickiga barr; den nyfallna snöns mjuka rundning — allt detta fångar han känsligt som ingen på sina dukar. —

Finch verkar ännu säkrare i år än i fjol. Modelleringen, från början konstnärens styrka, är på en gång ingående och stor; flertalet dukar gåvo vackra prov på huru smidigt han formar sin terräng. I bildernas uppbyggning, i deras arkitektur njuter man af hans förträffliga beräkning. — En överraskning beredde de stora målningarna; utformningen av skissen i stort format, vilken i fjol försvagades av en viss stelhet, sker numera med bibehållande av det första intryckets fulla friskhet och kraft. —

Basiliers framträdande är visst en debut. Man är i tillfälle konstatera målarens omisskänliga begåvning för porträttet: bilden av herr Nyborg är slående lik. Men tekniken är ännu grumlig och svag.

Thomés avdelning saknar ett centralt arbete av det värde som hans „Lekande Hoglands-gossar“ har. I marinerna är släkttycket med Enckell nästan väl starkt; samma benägenhet för kalla dagrar och toner; ja reminiscenser i själva fakturen. I färgen ligger, synes det, konstnärens styrka; den är alltigenom harmonisk och fin. — En del av figurbilderna störas av att vara givna i övernaturlig storlek. Varför månne så?

Till sist en reflexion. Våra målare tyckas, oberoende av tidens demokratisering, vilja fasthålla vid sina, för *våra* förhållanden åtminstone överdrivet höga pris. Sjuhundra mark för en duk — ofta nog i rätt blygsamt format — är en lyx, som jämförelsevis få personer hos oss ha råd att tillåta sig — och mycket få inom de kretsar som kanske kunde bli konstnärernas bästa stöd. Annars gäller det att pris rätta sig efter behovet, och bli höga där även efterfrågan är stor. Våra konstnärer tyckas vilja ställa sig över vad som är en ekonomisk lag. Men vore det ej klokare att sälja *mera* till ett lägre pris? Eller fruktar man att yrkesanseendet därav skulle lida? Honni soit qui mal y pense!

ANDERS ÖSTERLING: ÅRETS VISOR.

Årets visor är ett stort och märkligt genombrott i Österlings diktning.

Det har i hans tidigare samlingar funnits hänförande vackra dikter, men ofta har det skönjts en slitning mellan två skilda element, som icke velat smälta samman till harmoni — mellan skarpa klara förnimmelser och en romantisk längtan till mystiskt lockande abstrakta rymder. Men denna gång har han nått den fullödiga konstnärliga klarheten, hans dikt är mogen som höstens röda frukt, strålande genomskinlig som luften en solskimrande vinterdag.

Boken är indelad efter årets tider, sinnets stämningar följa solens djurkretsvandring åt — „Allt medan hjärtat jublar eller lider, I samma bana tidens hjul sig vrider,“ står det i inledningsdikten. Var årstid ägnas tolv dikter, skrivna i en helstöpt, förenklad sonettform, och dessa inneslutas av en prolog och en epilog.

Dessa dikter äro renaste naturlyrik. Väl berättar han någon gång, och gör det mästerligt som i den dikt, som börjar *Vi gingo fram* med dess korta skildring av vinterpromenaden och med den i sin knapphet storslaget uttrycksfulla slutraden, där dödens mörka skugga stiger fram. Men också där är innehållet innerligt nära anknutet till landskapet och omgivningen, till marken som ligger svart och grå, och till de vita violerna, som vuxit om våren och skola växa den nästa, då den, som nu går bredvid honom, icke längre finnes. Tätt knutna till de skiftande dagrarna följa tungsint vemod och jublande glädje varandra åt i dagarnas jämna växling. Det doftar i vårens visor av skog och mark, det sjuder av saft och must, det porlar av bäckar bland blåa sippor och fjolårslöv. Eller sveper novemberdimman in över staden, höljer den i sitt fuktiga täcke, och impregnerar den med fräna havsstrandsdofter, som den uppsuger och håller kvar. Naturen i dessa dikter är den verkliga naturen, den som hög och oändlig breder ut sig omkring oss och härskar över vårt sinnes stämningar, driver oss till tankar och till handlingar — icke den förminskade, förtunnade, i vilken människan gjuter in sina egna små stämningar, utan den i vilken hon förnimmer de väldiga makterna, som oberörda verka högt över hennes drömmar och hennes tro. Det finnes här något av det djupa lugn, som blott skänkes den, vars sinne helt kan försjunka i naturen och förglömma sig i den, och därför bli ock dikterna enkla, genomskinligt rena så som den djupaste lyriken alltid varit det. Hur andas icke kvällens solnedgångsstämning i en dikt som denna — annars en av dem där de egna stämningarna direktast tala:

Vad det är skönt, när arbetsdagen dör —
Saktmodigt solnedgångens spel förströr
den man, vars öga nyss från dammet tvaget,
vidöppet och vidunderligt betaget
i himlens öga vilar en sekund!
Nu löser skuggan sig med solens blund
som hjärtedagg — och dygnets heta myller
av ton och tystnad, verk och vila fyller

med sammanträngd berusning denna syn.
Välsignad den, som lärt sig se i skyn
sin själs förklaringar: — för honom döden
blir mera blid, ty branden av hans öden
har bort i livets långa somrar smält
till glorrikt aftonljus i gyllne fält.

Ur aftonstämningen har det vuxit fram en stilla hymn till naturen, där livet smälter samman med alltets oändlighet.

En motsatt pol är den icke förandligade, helt animala livsberusningen i den präktiga sommardikten:

De gula rågarna mitt öra fylla
med ängsligt jubel, medan lien går,
och medan solen mitt i zenit står
små inställsamma blåklintsalfer hylla
mitt barnahjärta, eljest vekt som vax,
men nu så skonlös som de döva gamla
jag ävlas manligen att säden samla
i höga skylar, vippande av ax,
ty jag berusas av det strida ruset
i dessa stupande och stolta strån,
och blodet bultar som ett hammardån
i mina tinningar, när drickakruset
med bruna klunkar till min mun jag för.
Hell sädens sommar, som i sånger dör!

Det landskap, som såsom belöning för hängiven kärlek öppnat sitt innersta för honom, är hans sydsvenska hembygds, där den bördiga, mjuka jordens vågiga linjer vällustigt smeka ögat. Hans rader fånga vad den äger mest karakteristiskt. Vårångorna stiga i solskenet från de fruktbara slätterna mot den trött blekblå himmeln, havsbrisen smyger över landet tung av befruktande fuktighet, i rik solmättad grönska stå träden runtomkring gårdarna. Eller ock ser man en bild från vintern, kylig, frostbiten och skarp:

Den låga himlen själv blir som ett skygd
för vandraren, som återser sin bygd
i dött och svart och fruset enahanda.
Med gula sprickor vattenblinken randa
den mörka vidden, bar för blåst och frost,
där betesblasten ligger brun som rost.
Men tröga vagnar vagga fram och larma
på vägarna, och det är jordens arma
och dyra frukt, som köres bort i lass.
Segt sliter kraken, piskan viner vass,
och drängens käft är röd och blå i branden
av kvällens eldsvådssol vid himlaranden,
där skorstensrika sotgrå sockerbruk
som mörka monster ligga tätt på huk.

Hans landskapsteckningar ha kraftiga, fasta detaljer, sedda med en skarp blick för det som karakteriserar. Den lilla rödblå färgfläcken i dikten här ovan — hur präktigt träder den icke fram i landskapet! Och allt är preciserat, exakt; icke ett enda vagt, konturlöst intryck förekommer. Därför blir Österlings Skåne manligare, mindre drömmande än de andra Skånediktarenas, Ola Hanssons och Vilhelm Ekelunds.

I denna diktbok är Österlings poesi öppen och tillgänglig för alla — vad den hittils ägt avvisande och slutet är borta, utan att den därför förlorat sin egenart. Och av alla den unga författaregenerationens diktsamlingar är denna den starkaste och mest betydande.

G. C.

MUSIK-KÅSERI I.

Det vore icke utan intresse att i detalj studera arten och djupet av de olika konstarternas försänkningar hos publiken i 1900-talets Finland. Produktiviteten har sina kurvor, mängdernas gunst sina. Och de löpa alls icke parallellt, ej heller efter tydliga lagar. Utan ett dylikt detaljstudium, utan kännedom om privat mecenatskap och dolda relationer kan man emellertid icke säga någonting bestämt. Endast det torde vara klart att dramatikens kurva hos oss i allmänhet löper lågt, musikens däremot högt. Och gäller detta särskilt huvudstaden.

Helsingfors har icke någon mycket stor musikalisk publik. Men den är så trogen, så intresserad och aldrig uteblivande, att den ändå verkar förhållandevis stor. Burmeister och Busoni, som väl böra anses speciellt vittnesgilla, ha mera än en gång uttryckt sin förvåning över musiklivets intensitet i Helsingfors. Alla våra oftare sedda gäster, Reisenauer, Grünfeld, Slivinski, Siloti, Marteau och andra ha vid särskilda tillfällen betygat densamma. Själva kunna vi var och en konstatera huruledes t. ex. intresset för våra sinfonikonserter år från år hållit sig uppe och om möjligt stegrats.

Hos många är det kanske nog så mycket modesak, detta orubbliga musikintresse. Jag tror att en noggrannare forskning t. o. m. skulle leda till upptäckten av konsertslavinnan, denna plågade typ, som *måste* besöka morgondagens „sinfoni" antingen hon vill det eller inte. Ty huru redde hon sig annars i övermorgondagens kaffecirkel? Faktum är att fyra femtedelar av vår konsertpublik utgöra damer. Av dem tager en femtedel med sig sina män. Resten, en tjugufemtedel, består av oberoende herrar. Det är mitt medeltalsintryck. Herrar Schopenhauer, Möbius, Strindberg och andra kvinnobeundrare skulle i denna starkt feminina frekvens sannolikt spåra någonting för vårt konsertliv nedsättande. Andra kunna däri finna uttrycket för kvinnans större behov av harmoni. Slutligen kunde man tänka sig att „sinfonin", där damer våga taga plats utan manligt sällskap, utgör mångas soulagemang för långa, ensamma kvällar då männen ha möten med mat. Summan av det hela är att de tio sinfonikonserterna med sina förnäma solister och sin väl avvägda blandning av klassicitet och modernism bilda den helsingforsiska konstsäsongens värdefullaste och mest värderade del.

*

Armas Järnefelts idé med de publika musikaftnarna har upptagits även av Karl Ekman och säkert med synnerlig tacksamhet hälsats av kammarmusikens vänner. Som en särskild glanspunkt i höstens konsertkrönika kvarstår för minnet Beethovenaftonen den 18 november med ess-dur-kvintetten och ess-dur-septetten. Att den senare icke, såsom programmet uppgav, var för Helsingfors ny, minskade ej tillfällets värde. Jag hyser det kanske nog så förkastliga hopp, att dessa kammarmusikaftnar i solennitetssalen icke måtte komma fullt lika mycket i ropet som filharmoniska orkesterns konserter. Ty det finnes dock en del musikvänner även hos oss, som föredraga en intim kvällsstund, låt vara i en stor sal, framom en paradafton med tout Helsingfors, med fru A:s nya kappa och fru B:s nya hatt och herr C:s nya fru.

*

Den dominerande ställning vårt musikliv intager bland yttringar av estetiskt intresse avspeglar sig tydligt i dagstidningarna. Konsertrecensioner avlåtas hos oss alltid genast följande dag, göras i regeln ganska långa, tryckas med viktiga notisers stil och placeras i bladets centrum. Varje liten sångerskedebut omtalas snabbare och utförligare än t. ex. vilket som helst resultat av årslång vetenskaplig forskning, där nu sådant över huvud alls av våra tidningar uppmärksammas.

Vore det emellertid icke på tiden att efter kontinentalt mönster giva musikrecensionerna en något annan prägel? Vad ligger det nu t. ex. för ett förnuft i att tvinga kritikern att sent på kvällen efter en ofta lång eller annars tröttande konsert skyndsamt anteckna sina måhända ännu icke kristalliserade intryck av densamma? Sannolikt skulle han mer än en gång sedan ha önskat det annorlunda skrivet. Och huru viktiga personliga intressen kunna ändå icke bero av en enda liten vändning i hans hasteligen hopsatta rapport? Varför icke nöja sig med en kort notis, t. ex. sådan:

„Ingeborg Liljeblad gav i går för gott hus sin första offentliga konsert. Debuten utföll lyckligt. Mycket bifall och blomster",

och spara ett utförligare omnämnande till en på bestämd dag återkommande musikalisk veckorevy? Denna bleve då, såsom i större lugn formad, även för läsarekretsen betydligt njutbarare. En enkel överenskommelse tidningarna emellan skulle snabbt tvinga både konsertanter och konserttanter att inse fördelarna av det kontinentala systemet.

*

En angenäm novitet är Otto Anderssons „Inhemska musiksträfvanden", nyligen utkommen å Apostols förlag. Karl Flodins för några år sedan utgivna och även på kontinenten uppmärksammade utmärkta essayer hava alltför länge stått ensamma i det lilla facket för inhemsk musiklitteratur. Man hade väntat att snart få se volymerna „Fredrik Pacius", „Martin Wegelius" och „Finska musikens historia", alla med Karl Flodins namn å titelbladet, rada sig sida vid sida i sagda fack. Till allmän saknad lämnar mag. Flodin i vår hemlandet och de nämnda volymerna måste väl avvakta hans återkomst, vilken icke bör få varda sen. Att emellertid nu hr Andersson, vår begåvade och varmt intresserade „folkmusiker", presenterat en bok sådan som den föreliggande, ger oss en viss förtröstan på musikhistorisk alstring även under den paus det oumbärliga märket K. tager sig. Det är särskilt uppsatserna över folkmusik, som utgöra arbetets så att säga personliga insats. Parallellt med Zorn i Mora arbetar Andersson här för bondfiolen kontra harmonikan. Och han syftar än längre: att få stråkar och strängar till heders framom det opoetiska, kompakta och fadda hornblåseriet å landsbygden. Man må hoppas att hr Anderssons energi och förmåga även såsom författare vinner det beaktande han förtjänar och att Svenska Litteratursällskapet, i fall mag. Flodins avsägelse är alldeles definitiv, skall åt honom giva de litterära uppdrag denne tyvärr sett sig tvungen avstå ifrån.

*

Eino Leino har i „Päivä" föreslagit Musikinstitutets och Filharmoniska sällskapets sammanslående under gemensam ledning av Robert Kajanus. Planen vore i och för sig inte oäven — om blott en enda man stode ut med en sådan dubbel syssla. Jag kan emellertid alls icke tänka mig saken realiserad utan men för någondera institutionen. Institutdirektorn har, om han sköter sin tjänst lika samvetsgrannt och korrekt som Martin Wegelius, hjärnan och händerna fulla med vad å honom ankommer. Orkesterledaren dito å sitt håll. Och Kajanus har ingen jättehälsa utan måste han sparas för fortsatt vård av sin speciella skapelse, orkestern. Att åter ha honom enbart såsom dekoration å det ena eller andra hållet vore till ringa båtnad och säkert ej heller honom själv i smak.

*

Musiklivet över huvud går underliga tider till mötes. Grammofonen förfullkomnas dag efter dag. Caruso ljuder däri redan så hotande genuin att unga damer snart skola börja kasta blommor i tratten och, när denna blivit tillräckligt stor, sig själva. Man har redan sett dem rodna och blekna inför den sakta roterande ebonitskivan och dess vibrerande jättesvalg. Fonolan, triumfolan och vad de heta, återge allt delikatare Grünfelds subtilaste toucheraffinerier och Paderewskis sagolika vänsterhandspassager. Den tid är kanske icke avlägsen då det en vacker dag anmäles att Raoul Pugno, som skulle konsertera just nu, fått förhinder, men sänt sin triumfola eller fonola i stället, varpå denna bäres in av vaktmästar Ståhlberg och vaktmästar Malkki sätter sig till instrumentet . . .

Caruso vorden en tratt och Pugno en vaktmästare — kunna vi längre hoppas på någon romantik här i världen?

Tidens Grottekvarn fordrar sina rov, allt måste börja ske mekaniskt, allt måste gå.

Più Presto.

AARNI KOUTA: DITYRAMBEJA.

Aarni Koutas *Dityrambeja* är en diktsamling, vars absoluta värde icke bör överskattas. En ungdomligt ojämn och omogen bok, som ofördydbart utvisar att författaren ännu icke lämnat nybörjarens studium bakom sig, men som relativt taget äger icke så obetydliga förtjänster.

Jämförd med debytbokens lätta och korta strövers betecknar den ett stort steg framåt — så i syfte som i utförande. Den röjer temperament och personlighet, en anmärkningsvärd enhet i inspiration och tendens; den vittnar om kärlek till kultur och aktning för kulturtraditioner, om håg att angripa stora uppgifter och spänna över vida tankerymder.

Den är ju varken ny eller originell, den hjältedyrkan författaren förkunnar, den individualism och herremoral han förhärligar, ofta med en tröttande enformighet i uttrycket; även utan de fint och känsligt gjorda Nietzsche-översättningarna i slutet av boken vore det icke svårt att sluta sig till, vem som varit läromästaren och förebilden. Men det är utan tvivel ett tecken på oförskräckthet och oberoende, på en fast vilja att gå sin egen stig på sidan om folkopinionens allfarvägar, då en finskspråkig diktare, i det nationalismens och socialismens tidevarv vi nu genomleva, i en lång diktcykel besjunger en svensk självhärskare, då han förhånar den franska revolutionens jämnlikhetsideal och åter och åter predikar satsen, att människorna äro olika stora och därför böra mätas med olika mått och dömas efter olika lagar.

Nietzsches inflytande inskränker sig för övrigt icke enbart till innehållet. Det gör sig gällande även i versbehandlingen, och till och med i bokens titel kan man ju med god vilja spåra det.

Aarni Kouta förfogar över en osedvanlig formtalang, och några av hans dikter höra rent formellt till det grannaste som över huvud skrivits på finska. Men han känner i regeln varken behärskning eller begränsning, och skjuter därför ofta över målet. Ibland äro hans poem ingenting annat än ett ändlöst upptornande av ord på ord och bild på bild

utan att formens praktfulla skrud kan överskyla innehållets tomhet. Och bilderna äro icke sällan till uteslutande för örat: genom ordens ljudvalörer bidraga de till språkets musik, men kunna i och för sig vara intetsägande och banala.

En bok sådan som *Dityrambeja,* där själva felen — det ofullgångna och överdrivna — på sätt och vis kunna gälla för framtidslöften, berättigar till rätt stora förhoppningar om diktarens blivande produktion. Ett djupare och personligare innehåll, en förnämare och mera behärskad form, och Aarni Kouta kan komma att nå högt i sin konst.

E. Z.

PANOPTIKON.

Vi leva i ett tidevarv, mitt herrskap. Medan rådsturätten i Åbo på höstsidan i ett ärekränkningsmål resolverade att ett aktiebolag inte kan ha någon ära och följaktligen måste få kränkas fritt, fällde rådsturätten i Tammerfors tidningen Kansan Tahto till böter för det densamma kallat presstyrelsen „painokannehallitus" (pressåtalsstyrelsen). Presstyrelsen har alltså en ära, här visserligen begränsad till ett värde af 75 mark, lika med 25 mark per ledamot. En ära som uppgår till fem finska femmor — man kan verkligen knappast säga: har den äran.

*

Västerom havet har man ännu mycken ära. Jag läste sålunda i Svenska Dagbladet nyligen följande prydliga insändare:

„Enligt annonser i tidningarna har Adelsklubben i dagarna utsändt sitt julnummer. Jag erinrar mig min och alla andra adelsmäns glädje, när denna publikation för första gången såg dagens ljus förlidet år. Vi kände oss i sanning stolta öfver att en gång känna oss liksom samlade till årets förnämsta högtid. Men glädjen var, så att säga, litet blandad, enär man hade ganska svårt att förlika sig med klubbens tilltag, om jag så må tillåta mig att säga, att låta en del ofrälse medverka såsom författare. Det verkade inte helhet, inte stämning, låt vara att författarne buro nog så lysande namn, ur litterär synpunkt sedda.

Med så mycken större tillfredsställelse hälsar jag det nyss utkomna julnumret. Ty denna gång finner jag bland de litterära medarbetarne idel namn tillhörande vårt lands förnämsta stånd — såsom sig bör i Adelsklubbens julnummer. Och jag ville med dessa rader endast uttala mitt och förvisso äfven alla andra adelsmäns uppriktiga tack till vår klubb. Jag såg af en aftontidning i går, att klubben skulle sprida omkring sig ett visst „adelssnobberi", som borde på allt sätt motarbetas. Men sådant där tidningsprat är inte mycket att fästa sig vid; bara afundsjuka. Nej, låtom oss icke misströsta eller förtröttas! De senare årens energiska arbete har fört vår sak ansenligt framåt; svenska ridderskapet och adeln har vaknat efter sin långa sömn. Ännu mycket återstår af arbete, men vår klubb är stark och medveten om sitt höga och fosterländska mål, och dess arbete för adelns samling och framtida storhet skall därför säkerligen krönas med framgång."

Ja det är värkligen „luft i luckan i gamla Sverge" nu sedan unionen brast, mycket luft i luckan. I sanningens intresse bör tilläggas att i ett senare nummer av samma blad en adelsman reserverade sig mot det anförda, ehuru visserligen mycket saktligt och moderat. Och slutligen återstår den icke osannolika möjligheten att det hera är ett elakt spjuveri.

*

Sitter äran således på den sidan vattnet, ha vi i dess ställe en mängd dygder. Sålunda innehöll för en tid sedan tidningen „Pohjan Poika" en notis, vari under rubriken „Anmärkningsvärt exempel på samvetsgrannhet och sparsamhet" meddelades läsarekretsen, att i en sydösterbottnisk by en karl använder byxknappar som äro femtio år gamla, i det han alltid överfört dem från ett utslitet byxpar till ett nytt. „De äro av valfiskben, ganska stora och torde räcka ännu en obegränsad tid, om de vårdas lika samvetsgrannt som hittills. Samma man har också ett par stövlar, som utan reparation använts i femton år."

Man gör i huvudstaden mycket orätt i att ej bättre följa med landsortsbladen. Huru skall man annars lära känna vårt folk?

*

För några månader sedan avled här en f. d. styrelseledamot i Helsingfors Utminuterings- och Utskänkningsbolag. Vid graven yttrade en talare även något om „bolagets höga sedliga uppgift, de arbetande klassernas bästa". Detta rann mig livligt i hågen, då jag dagarna före jul såg långa köer framför bolagets brännvinsbutiker, gummor, karlar, barn, med en polis vid varje kö, och mycken iver i de huttrande gestalterna.

*

Docenten Stenberg och överinspektorn Nevanlinna polemisera fortfarande om definitionen på en vinkel. Den förre håller på att vinkeln består av bara ben, den senare betraktar saken mera såsom skinn och ben, d. v. s. han tar planet med, vilket begränsas af vinkelbenen. Frågan är således egentligen av anatomisk art och borde avgöras av prof. Grönroos, med ben-äget bistånd (magna cum bene-volentia) av e. o. prof. Kolster. Ifall man inte vänder sig till Sudermann, vilken genom skådespelet „Das Glück im Winkel" tydligen visat att han har klart för sig vad en vinkel egentligen är och funnit lyckan i den. För min del håller jag på definitionen „bara ben", ty av den framgår direkt omöjligheten av vinkelns rättvisa tredelning.

Panoptes.

INSÄNDA BÖCKER.

Förlagsaktiebolaget Helios:

HANNA RÖNNBERG, Bredbolstad med flere folklifsskildringar.

Innehåller väl berättade scener ur åländskt folkliv, ett område där förf. är synnerligen hemmastadd.

SIGURD TÖRNUDD, Kosmopolitismen.

En intressant sociologiskt-utopistisk studie, vilken vi i något av de närmaste numren utförligare skola omtala.

GUSTAF MATTSSON, En sommarfärd till de lyckliga öarna.

JULIA STADIUS, Prinsessan till Björkeberga.

NANNY HAMMARSTRÖM, Två myrors äventyr.

Söderström & Co:

HJALMAR PROCOPÉ, Röda skyar.

TORSTEN WASASTJERNA, Hortense.

ALEXANDER ÖHQUIST, Brottsjöar.

ALMA SÖDERHJELM, Jakobstads historia. Första delen.

En stor och vackert utstyrd volym, som skildrar Jakobstads historia från grundläggningen till

1721. Utom forskningsresultat av mer speciellt historiskt-vetenskapligt intresse, innehåller boken även en mängd kulturhistoriska upplysningar och skildringar, som fängsla och roa profanum vulgus.

Suomalaisen kirjallisuuden seura:

KAARLO BERGBOMIN KIRJOITUKSET. I. Näytelmät ja kertomukset.

Innehåller bl. a. de litteraturhistoriskt märkliga dramerna *Pombal ja jesuiitat* och *Paola Moroni.*

ELIEL ASPELIN-HAAPKYLÄ, Suomalaisen teatterin historia II.

Till detta för den finska kulturhistorien så betydelsefulla arbete skola vi återkomma.

Albert Bonnier:

MARIKA CEDERSTRÖM, Det röda inslaget.

DANIEL FALLSTRÖM, Blåeld.

Alla de, vilkas poesibehov Fallströms diktning brukat tillfredställa, skola säkert hälsa även denna nyaste versbok med glädje. Den är i allo typisk för dess upphovsman. Patriotism, jernsvenskhet, Bellman, Drachmann, midsommarnattserotik, havspoesi. Och så naturligtvis litet exotism i form av en napolitanskt svartögd Santa Lucia.

GUSTAF AF GEIJERSTAM, Den eviga gåtan.

OSCAR LEVERTIN, Sista dikter.

OSCAR LEVERTIN, Essayer. II.

Detta band innehåller ett urval av Oscar Levertins essayer över utländsk, huvudsakligen fransk litteratur. Bland innehållet märkas i synnerhet de ypperliga studierna över grevinnan de Noailles, över Rimbaud, över Flauberts brev till Caroline, och — av de icke franska motiven — över Wilde och Meresjkowski.

SVEN LIDMAN, Elden och altaret.

AXEL LUNDEGÅRD, Drottning Filippa.

K. G. OSSIAN-NILSSON, Orkester.

SIGFRID SIWERTZ, Cirkeln.

ANDERS ÖSTERLING, Årets visor.

SELMA LAGERLÖF, Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige. Andra bandet.

CARL LARSSON I BY, By och bonde.

En diktsamling vars motiv huvudsakligen stå i samband med den kraftiga svenska ungdomsrörelsen i Dalarna. Den bär ett intressant vittnesbörd om arten av dennas idealism, och äger även rent poetiskt rätt stora förtjänster.

Det Schubotheske Forlag:

HANS FANG, Urban Holsts Sommer.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 16 JANUARI 1908

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

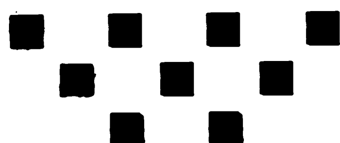
Nr 2.

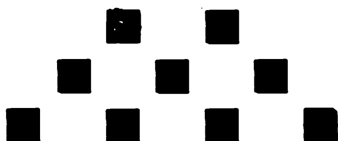
INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Berggatan 8.**
Prenumerations och annonskontor, **Berggatan 8,** *öppet kl. 2—3, telefon 64 02.*

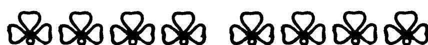
Förutom i nr 1 utlovade artiklar komma i de närmaste numren bl. a. följande bidrag att ingå: **Narrens avsked** *av Mikael Lybeck,* **Med Lusitania till Amerika** *av Hugo Simberg,* **Fornfynd på Åland** *av Björn Cederhvarf,* **Atlantens vinthundar** *av Sigurd Frosterus,* **Engelska villor** *av Väinö Palmqvist,* **Eterns natur** *av Gustaf Mattsson.*

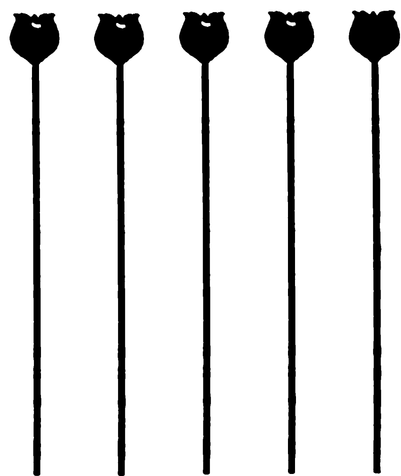
LÖSNUMMERPRIS **35** *PENNI*

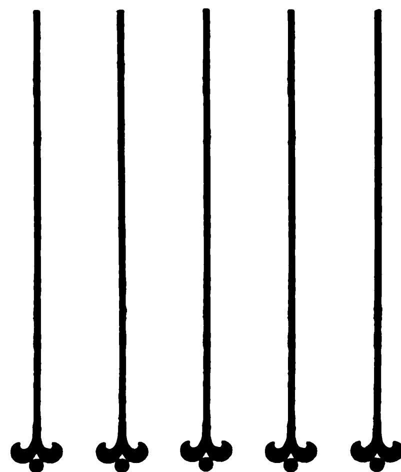

NY SKÖNLITTERATUR. Under december månad har FÖRLAGSAKTIEBOLAGET SÖDERSTRÖM & C:O utsänt åtskilliga litterära nyheter vilka vunnit stort erkännande af kritiker. Bland dessa må nämnas kalendern „Anno Domini 1908" med bidrag af de flesta inhemska författare; W. Eigenbrodts tyska översättning af „Fänrik Ståls sägner" med Edelfelts teckningar; åttonde avdelningen av Anders Ramsays „Från barnaår till silverhår" kallad „På vägen mot slutet" samt andra delen av Jac. Ahrenbergs „Människor som jag känt". John Bergh, den i fjol prisbelönade författaren, har utgivit „Santa Rosita", en roman från sommaren 1906 i Finland och Edv. Christianson en spännande detektivroman „Röjd ur vägen". Vidare föreligga Helmi Setäläs „En gammal herrgård", P. Nordmanns „Nike och andra historiska berättelser" samt femtonde samlingen av Ainas „Vid aftonlampan". Hugo Lagus har skrivit en småstadshistoria, som han kallar „En berättelse om alkohol". Hjalmar Procopé, Ernst V. Knápe och Arvid Lydecken hava utgivit var sin diktsamling, V. T. Rosenqvist en samling religiösa betraktelser under titeln „Hjärtats längtan" och Alex. Öhquist sitt skådespel „Brottsjöar". I översättning från ryskan föreligger M. Novorusskijs intressanta bok „I den ryska Bastiljen".

ARGUS

NR 2. HELSINGFORS 16. 1. 1908.

KEJS. ALEXANDERS-UNIVERSALITETET.

Nyligen lästes i bladen ett meddelande att den högre forstundervisningen i Finland skall förläggas till universitetet.

Det var egentligen ingenting att förvåna sig över. I vårt framstående land skall nämligen numera allting till universitetet. Vi ha ju där redan utom de gamla förtorkade fyra fakulteterna och de två antikverade filosofiska sektionerna en tredje filosofisk sektion, den agrikulturekonomiska. Vem det var som gav Alma Mater denna nya telning vet man ej så säkert. Somliga påstå att det var Yrjö-Koskinen, andra förmena att det var v. Daehn. Kanske var det båda. Huvudsaken blev att det efter en lång tvekan i valet mellan Polytekniska Institutet och en fristående lantbrukshögskola vart K. Alexanders-Universitetet, som fick taga hand om alla högre strävande agronomer. Och filosofiska fakulteten befanns vara den naturliga ramen för åkerbruksbildningen. Utan tvivel har också gödselläran sin filosofi. Och likasom matematiken minnes sin i förtid bortgångne Abel, har åkerbruksfilosofin sin. Skilnaden är ju blott den att räkne-Abel var norrman, medan agronomie-Abel var jude.

Egendomligt nog ställa de nya universitetsstatuterna i utsikt ett utbrytande av agronomiska sektionen till en särskild fakultet. Har man ändå begynnt tvivla på det filosofiska i agronomin? Ho vet.

Alltnog, nu är det forstmännens tur. Enligt tingens ordning skola de först in i filosofiska fakulteten, ty också stockflötning är filosofi. Med tiden mognar dock även skogssektionen till en fakultet.

Sedan komma veterinärerna. Det är nämligen att förutse huru det går med det stora tvåmiljonsförslaget om en särskild veterinärhögskola vid fempennis-tullen. Det går så att den högre veterinärundervisningen förlägges till universitetet, till filosofiska fakulteten. Ty att kunna sko andra, det är ju det moderna livets filosofi.

Vem kommer därpå? Sannolikt den högre handelsundervisningen. En handelshögskola är ju redan på programmet i intresserade kretsar. Visserligen stal Hermes i tiden Apollons oxar. Man kunde därav tro att handelns högre adepter ej skulle trivas under samma tak som veterinärer och jordbrukare. Men de två blevo ju sedan vänner . . .

Icke torde vi heller nödgas vänta länge på att den högre seminariiundervisningen förlägges till universitetet. De akademiska feriekurserna för folkskolelärare funne däri sin naturliga utveckling såsom permanent institution.

De talrika kollisionerna å våra insjövatten ha visat att den nuvarande undervisningen i navigation i vårt land icke är tillfylles. Förr eller senare måste i Helsingfors en högre navigationsundervisning organiseras. Många skäl tala för att den förlägges till Kejs. Alexanders-Universitetet. Navigationen har ju omedelbar anknytning till astronomin, kollisionstekniken fordrar kunskap i sjörätt, sjömännens kända vidskeplighet leder osökt till teologin och skeppsbrott äro endast kirurgiska fall av större omfattning. Före år 1920 ha vi, om allt går väl, en universitetsfakultet för högre navigation, med en adjunktur i luftsegling. Icke för ro skull är Per Brahe numera en ångbåt.

Kort sagt: vår högskola går en betydande framtid till mötes. Jag vågar därför, i ett svagt hopp om att därigenom rädda mitt namn åt en förstående eftervärld, proponera att, i betraktande av högskolans snart fullkomligt universella karaktär, dess namn utvidgas till:

Kejserliga Alexanders-Universalitetet.

Jag tror inte att Per Brahe skulle ha något emot det, inte heller Apollon, som håller sin hand över det hela. Jag frågade senaste termin av två unga akademiska kvinnor, som med studiebok i handen presenterade sig såsom medlemmar av agrikultur-ekonomiska sektionen, skyldiga att åhöra föreläsningar bl. a. i kemi, vad de egentligen ämnade uträtta inom den sektionen. „Mejerskor", svarade de, „vi ska bli mejerskor". All aktning för avsikten och yrket. Och nog drar det en förtjusande dallring genom ens själ vid tanken på att man på gamla dagar skall få äta akademiskt bildat smör.

Det gick en gång över Medelhavets bölja en suck: Den store Pan är död. Jag vågar påstå att han hos oss lever upp igen i ännu större gestalt, med bockfötter och allt, en all-faun, en pan-Pan. Och universitetets knappa bröd, som hittills knastrat torrt mellan tänderna på några svultna teologer, jurister, medicinare, filosofer, sväller ut till en stor, saftig, fet och skön Pan-kaka. —

Medan jag skriver detta, faller min blick på en sax å mitt skrivbord, en universalsax, som jag fått från Amerika. Med den kan man göra allt, man kan tälja med den, linjera med den, rita mönster, skära glas, vrida muttrar, slå in spik och genom ett litet hål i dess ena bett ser man med goda ögon bilden af en vacker flicka. Det är en utmärkt sax, en universell sax, en riktigt kejserlig sax. Det är blott en sak den inte kan, till följd av sina många grejor. Den klipper inte.

G. M.

HJALMAR PROCOPÉ: RÖDA SKYAR.

Hr Procopés debyt för sju år sedan visade en begåvad sångartyp av den gamla, goda, glada sorten, en typ, närmast i släkt med medeltidens vagabonderande bohême-poeter, som drogo kring landena och kastade ut vers om allt som mötte dem på vägen, talande i rim och meter såsom andra använda sitt sorglösa vardagsspråk. Det som frapperade hos honom, var den alldeles påtagliga lyriska fallenheten, den flytande lättheten i inspiration och formgivning, det friska tonfallet och omedelbarheten. Till karakteristiken bidrog emellertid ock, som en omedelbar följd av dessa egenskaper, att de poetiska infallena varken i tanke eller form alltid hade den avslipning, som en långsammare arbetande konception plägar betinga. — Den nästa samlingen, „Mot öknen", 1905, förefaller att hava blivit mindre uppmärksammad hos oss än den förtjänat. Den var mycket olik den första. Den bar icke allenast märke efter allt vad vi under den mellanliggande tiden upplevat, utan röjde ock hos sin författare en jäsande strävan att vidga sitt område och fördjupa sina ämnen, den satte i stället för den tidigare typen en ny med vida starkare reflexion och ett omisskänneligt drag av subjektiv pessimism, större än den försiggångna åldersutvecklingen egentligen i sig själv bort innebära. Som dokument, både konstnärligt och psykologiskt, var denna samling intressant med sin oscillering mellan de bibliskt-symboliska dikterna och några, där författarens gamla jag åter kom fram, mellan de kraftiga eller förtvivlade patriotiska ropen och den stilla, vemodiga varma tonen (såsom i flere av „Strövärs"), mellan åtskilliga krassa utbrott och känsligt fina dikter som „Var det ej du—?" Trots dessa erfarenheter av Procopés utveckling, måste jag säga, att kantaten vid promotionen senaste vår i alla fall medförde en överraskning. Så mycken bredd, så mycken flykt och så mycken fullhet i formen hade man knappast väntat sig.

Denna diktcykel fyller otvivelaktigt några av den nu föreliggande samligens värdefullaste blad. Väl är det icke sagt, att en följdriktig och ingående analys av dess tankeinnehåll skulle lämna någon särdeles behållning, och i detta avseende uthärdar den visst icke en jämförelse med Viktor Rydbergs bekanta likartade dikt vid jubelfesten i Uppsala 1877 — den röjer för resten en och annan påminnelse om denne skald. Men den omfattar stycken, skrivna i en vackert genomförd, ståtlig stil och av en ideell lyftning, som i varje fall är rätt ovanlig. För sitt ändamål — att utgöra en högstämd text till högstämd musik vid ett solennt tillfälle — är den förträffligt avpassad och säkert något av det vackraste, som hos oss skrivits på dylik beställning.

Samma eteriska innehåll och samma något svävande syftning återfinna vi i cykeln „Ikariska drömmar", tre hela, formstarka dikter, av vilka särskilt den andra med sin plastiskt och högst åskådligt formade bild av örnen och molnet under himlafästet är vacker. På detta sätt uppsöker diktarens tanke ofta rymder på andra sidan gott och ont, men det är icke alltid som han där finner ett strålande ljushav och en klar rymd. Tvärtom: bortom livets jäktande strävan vidtar det tysta, mörka, oändliga — kaos, där allt vad vi här kämpat och arbetat, njutit och lidit, segnar ner till intet och där mänskorna glida förbi varandra som tomma, vita skuggor, utan minne av vad de varit och verkat. Tonen från denna sträng, vilken mycket ofta får en alldeles personlig klang, är det, som tydligast dallrar genom dessa dikter. I olika vibrationer förnimmes den: stolt och klart, som i den starka inledningsdikten; vemodigt och mystiskt i det ej mindre vackra stycket „Den vita staden", spotskt och med en självironisk galghumor i en del dikter.

Om än detta drag av fördjupad livsbetraktelse och reflekterad pessimism framträder som det starkaste, har det dock icke förmått helt förvandla det lätta timret i Procopés första diktsamling till en färdig poetisk tankebyggnad. Där är både murar och spiror, både stora anslag och flykt, men där saknas ännu stil och där saknas de, om jag så får säga, bärande, horisontala momenten. Byggmästaren slänger icke sällan mursleven för att låta sina „fladdrande tankar" — om vilka han med en så förträfflig självkarakteristik sjunger — föra honom långt bort från de allvarliga sysselsättningarna, och ur gluggarna i hans verk tittar ännu alltjämt hans forna sångmö ut, den litet bekymmerslösa och lättsinniga, och trallar fram någon strof eller rad, som — med förlov sagt — spottet fört henne i munnen.

Jag menar härmed icke allenast det, att bredvid ämnen av förandligad art stå smärre ting, stundom i all sin trevlighet och känslighet litet vardagliga; utan också, att mitt i en idékonstruktion som poeten företager, han låter droppa in en främmande eller meningslös rad, eller ock en, där det verkliga djupsinnet ersättes av ett skenbart. Det verkar litet tomt och deklamatoriskt, när i slutet av den annars så intensiva och flytande dikten „Donatrix" står en sentens av särdeles allmän beskaffenhet om att den „seger är störst, vilken aldrig blev vunnen". Den skarpa och tydliga mening, som är uttalad i dikten „Den kallande rösten", tyckes icke ha någonting att göra med reflexionen i slutstrofen, att „tiggarens tröst på hans tiggarestig" är att vad man *får* här i världen dör med oss, men vad man *ger*, det är det enda som lever och bär frukt— i de asketiska mänskors ögon nämligen, vilkas tankegång här är framställd. Den skönt och uttrycksfullt formade dikten „Den vita staden" vill i slutstrofen ge en antites mellan det verkliga livet och skugglivet, där allt som varit och känts, blir fantom och kyla; diktaren tänker sig, hur han och hon, som engång sökt varandra „likt ropande i öknen", där skola glida förbi varann som de andra skuggorna. Men motsättningen försvagas och tankeföljden får en knäck, när han tillägger, att de redan här på jorden „gått förbi varann likt två, som ingenting förstått". Var blir då udden?— På detta sätt händer det ej så sällan, att styrkan i inspirationen icke håller sig uppe, och att tanken liksom slinter för att glida in i en gänga, dit den lockas av någon lätt funnen fras eller något behövligt rim.

Så oändligt mycket rikare Procopés diktion än

blivit med åren, så full och ståtlig den än ljuder i många av dessa dikter, så lider den dock ännu stundom av samma fel som i början, nämligen att icke i konstnärligt avseende bära den sista fulländningens märke. Blott ett par anmärkningar som exempel. Det är en egenhet hos honom, jag vet det, och han vill visst icke avstå därifrån, att utan fruktan begagna i rimmet sammansatta ord, vilkas båda stavelser bära lika stark aksent; men i musikaliskt avseende är det icke vackert att rimma „gångjärn“ och „stångjärn“. Språkligt kan det hava sina betänkligheter att bilda avledningar som „skrattlikt“ (för att rimma med „kattlikt“) eller „klämtsamt“ (!) i rim med „skämtsamt“, och i rimmet te sig dessa ord fula. — De långa, mjuka verserna i „Den vita staden“ hade vunnit på, att där observerats, hurusom den första halvversens slut bör vara starkt eller åtminstone halvstarkt betonat: rader som „det är den vita staden *där* de vita själar skrida“, eller «snart vandra du och jag *ibland* den vita stadens hus“, äro icke rytmiskt riktiga. — På tal om diktionen kan påpekas det ganska djärva försöket att — måhända med någon anklang av Karlfeldt — i dikten „Nyland“ använda kärva och realistiska bilder; försöket har lyckats förträffligt och bidragit till att giva den särdeles friska och hela dikten sin färg; men gränsen till det som icke mer är poesi har mer än en gång berörts nästan riskabelt nära. — Man kunde i detta avseende kanske göra några befogade inkast i fråga om besjungningen av gardesuniformer och andra detaljer, både rimmade (krök: Böök o. s. v.) och orimmade, i slutdikten, men den måste ju tagas som poetiskt skymningsprat i minnenas stunder och lämnas i fred för kritik.

Det kommer heller icke an på att här säga det ena eller andra om den åskådning, som får sitt uttryck i Procopés dikter. Den är hans, och han har rätt att ha den. Den är för resten, såsom jag redan antytt, icke så klar eller bestämd, att den skulle mana ut till någon analys eller diskussion. Det som verkar uppfriskande i pessimismen — vem förvånar sig i övrigt över denna! — är att poeten stundom anslår gladare toner och att han för egen del medger sig ännu kunna använda den „Nyckel“, som öppnar för honom soliga världar mitt i allt mörkret — fantasins. Dock, det är icke fantasins spel, som i dessa dikter ger det starkaste intrycket. Det är fortfarande den uppenbara lyriska begåvningen, en begåvning av den äkta art, som tvingar sin ägare att i versens form säga ut vad han känner och tänker. I huru hög grad Procopés tankevärld vidgats och fördjupats under hans utveckling, har redan nämnts. Det bör tilläggas, att som ett väsentligt kännemärke på hans talang framträder också det, att allt han sjunger om, förefaller känt på ett verkligt lyriskt sätt, och med en poetisk själs styrka. Det är detta, jämte mångfalden i hans inspiration, den utomordentliga lättheten att dikta och den mycket subjektiva tonen i det mesta, som ger hans poesi dess personliga prägel. Denna lätthet gör ock allt framgent, att han icke går upp i sin konception med den intensitet som skulle erfordras för att hindra en viss löslighet; och den ger honom icke tid att ägna det konstnärliga arbetet en omsorg, till det sista driven.

„Röda Skyar“ är en mångskiftande och något ojämn samling, men med allt vad den saknar i fasthet visar den dock i sin författares alstring ett stort och betydande framsteg och befäster hans plats som en av de intressantaste företeelserna i vår poetiska litteratur.

W. S.

KÄTTERSKA TÄNKARE. II. EN REVOLUTIONÄR SOCIALETIK.

Kosmopolitism av *Sigurd Törnudd* är allt vad man läser på titelbladet till en märkvärdig bok, vars 260 sidor icke åsyfta mindre än att över all världen omstörta samhällen och stater.

I vårt fattiga land är det ont om utförligare filosofisk produktion, i all synnerhet om avslutade tankebyggnader. Herr Törnudds anmärkningsvärda arbete utgör likväl mindre filosofisk vetenskap än en systematisering av betraktelser — om individens rätt och samhällets rätt och orätt, om en nödvändig nydaning av samhällets funktioner, — vilka av iakttagelser och studier trängts på författarens vakna sinne. Bokens källor synas icke vara biblioteken, utan övervägande den erfarenhet författaren samlat under ett mångfrestande praktiskt liv; obesvärad av lärd apparat tänker han friskt lös på verkligheten, och hans arbete vinner så den lyckliga ursprunglighet, det omedelbara liv autodidakters alster ofta besitta. När härtill kommer att hans tankeriktning är ultramodern och i regeln utmanande kättersk, hans stil trosvarm och käck, så fattar man, att herr Törnudds bok bjuder intresserade lika mycket nöje som behållning.

Utgående från förhållanden i växt- och djurvärlden postulerar förf. åt den mänskliga individen frihet och „rätt“ utan gräns. Den individuella friheten är „ett utslag av lifsprocessen“; „odisputabel är individens rätt att uti fullaste mått följa sina impulser, bunden endast av sina egna kraftgränser, att leva sitt liv även på bekostnad av andras.“

Mot denna grundtanke kan genast resas invändningen, att „rätt“ är något, som härflyter ur samhället allena, och sålunda en individens tänkta naturrätt endast en fiktion; vidare att det redan är en fiktion att tänka sig individen i naturtillståndet som isolerad, då allt talar för att människan i ursprungligare förhållanden långt intimare ingått som lem i helheten, än vad hon gör i kultursamfunden. Och författarens uppfattning att „naturens ordning ställer individen utom allt ansvar uti hans säregna liv“ torde heller icke kunna biträdas: icke minst som naturväsen är individen allenast en länk i generationernas kedja; hans jag, hans liv är ett fideikomiss att förvalta, och som „utslag av livsprocessen“ undgår hans frihet icke att lida därav.

Allt samhälle, fortsätter förf., vilar på den ursprungliga rättsprincipen „den starkares rätt.“ Men denna princip skall skänka en absolut individfrihet,

endast där det nödiga kraftmåttet för dess hävdande finnes. Därför se vi densamma under trycket av individens frihetskrav, som är den drivande kraften i evolutionen, mer och mer efterträdas av principen ömsesidighet i fördelar och garantier. Icke som skulle den ursprungliga rättsbasen, styrkans, någonsin helt förträngts; men den viker småningom, jämte det själva rättsuppfattningen evoluerar; där ett ömsesidighetskrav icke tillgodoses, använda vi ogärna adjektivet „rätt“. Samhällskontraktet blir alltmera rättens tänkta grund; låt vara att samhället icke byggts på ett kontrakt, arbetar sig likväl ömsesidighetstanken fram och in i de gamla formerna. Endast den hänsyn till andra individer, vilken ömsesidigheten involverar, skall enl. förf. binda den enskilde, inskränka hans naturliga rätt till allt; den åldriga liberalismens princip att envar må få göra precis vad han vill, så länge han icke skadar någon annan, den växer hos herr Törnudd till axiomatisk och utgör grundvalen till det kosmopolitiska idealsamhälle, dit hans bok visar vägen.

I förbigående frestas förf. att draga konsekvenser till frihetsprincipen i fråga, vilka dessvärre icke erkännas i den värld som är och vilka väcka tvivel om möjligheten att från författarens premisser förverkliga en bättre. En sådan slutsats är teorin att individen i fall av kontraktsbrott från samhällets sida äger „absolut och ovedersäglig“ rätt till repressalier, låt så vara terroristiska; på samma sätt som när gruppen straffar en enskild brottsling, återinträder i detta fall ursprungsrättsprincipen i den kränkta ömsesidighetens ställe. Vidare postulerar förf., att ingen majoritet får påtvinga en minoritet sitt beslut; och han frånkänner samhället rätten att fordra eller räkna på någon uppoffring från den enskildes sida utöver det vartill kontraktet förpliktar alla. Följdsatser som de nämnda nära ytterligare misstanken, att tankebyggnadens grundval, som var individens naturliga „rätt“, oberoende av samhället, icke är rätt pålitlig. Samhället är nog icke, såsom förf. tror, endast „ett direkt medel för individernas bästa som sådana“; och herr Törnudd är obegripligt lättsinnig i sin försäkran att „samhället ingalunda kan försvaras såsom en organisk bildning, eller självständig enhet, varav individerna skulle utgöra smådelar, envar för sig utan betydelse eller rätt i förhållande till det hela.“

Ger alltnog boken omedelbart hugg på sig, vad de obevisade grundprinciperna beträffar, så är den lika märklig som underhållande i desammas tillämpning. Förf. når verkligen fram till ett samhällstillstånd, där kollektiviteten saknar all makt, där statens funktioner äro så gott som inga och individen själv suverän. Emellertid undgår hans framställning icke att bjuda på våldsamma överraskningar. Så är det på förhand svårt att förstå, huru han från sin ytterligt individualistiska ståndpunkt kan försvara t. ex. malthusianismen eller arvsrättens upphävande. Men förf. löser knuten obesväradt; „olämpliga äktenskap“, skriver han „utgöra icke längre en fri överenskommelse mellan tvenne individer, utan en handling, varigenom de direkt skada andra, d. v. s. den eventuella avkomman, och sålunda överskrida sin kontraktsrätt.“ Icke mindre elegant bortförklarar han rätten att ärva: „en människa äger strängt taget endast det, som genom hennes död blir obrukbart, och hennes hela egendom utgöres därför av hennes kropp och själ; av allting annat äger hon endast nyttjanderätten på längre eller kortare tid. Då denna nyttjanderätt är av kort varaktighet, t. ex. då en person åt en annan lånar något, säges denne andra ej heller *äga* det, som han sålunda under en viss tid får begagna.“ Den döde kan alltså icke äga något, ej heller har han någon rätt eller talan bland de levande; att vissa individer framom andra tillerkännas hans förmögenhet är „ett direkt brott mot ömsesidighetsprincipen, ty det ställer medvetet och avsiktligt vissa personer med ett kolossalt försprång framom det stora flertalet vid starten för löpningen genom livet.“ Gott och väl; men varför gör förf. icke analoga inskränkningar i fråga om särskilda excesser i individens privatliv, vilkas kontraktsvidrighet på mindre buktiga omvägar kunnat vindiceras? Herr Törnudd försvarar privatlivets oinskränkta frihet, lyxen, hasardspelet, m. m., med satsen att „eliminerandet av en mänsklig tillfredställelse alltid innebär ett avskärande av en arbetsstimulus och därmed ett steg bakåt i mänskligt välstånd.“ Och individenergin spelar all roll i framåtskridandet; den rikare individverksamheten är det, som allena skänker än det ena än det andra samhället övertaget i gruppernas inbördes tävlan, — en sats, som också den är en sanning med modifikation. Individfrihet är alltnog det enda lyckliggörande; all förbudslag kränker därtill ens naturliga rätt. Tvånget är lika orätt som ofruktbart; vad särskilt hasardspelen beträffar, beröres samhället icke av de enskildes förluster „ty en enkel skiftning av förmögenhet från person till person gör icke samhällets tillgångar mindre.“ Om åter svaga karaktärer gå under på grund av spel „så kan samhället bära deras förlust.“ — Allt detta och mera till är ju liberalismens gamla goda fruktan att träda individens handlingsfrihet för nära; liknande motiv ha ju länge och väl t. ex. hämmat laga åtgärder mot rusdryckshanteringen. Men erfarenheten synes småningom korrigerat denna principiella motvilja; och herr Törnudds motivering synes en visserligen mindre sökt, men icke mindre ensidig än den svenske prästmans, vilken nyligen upphov sig mot de helnyktre, sägande: „dessa höra till dem, som vilja beröva oss vår frihet i Kristo Jesu, till vilken jämväl hörer att äta och dricka, vad vi finna oss nyttigt... Och däremot måste man som evangelisk kristen känna sig uppfordrad att kämpa, icke blott med *ord* utan och med *gärning*...“

Även på det ekonomiska området, där förf. är bäst hemma och där hans bevisföring övertygar och hans stil vinner värme och glans, även här överraskas man av uttalanden, som synas gå författarens grundåskådning emot. Författaren ägnar ett långt och lysande kapitel, kanske bokens bästa, åt frihandelns lov; i andra avsnitt anslås man av hans anatema mot kommunal affärsverksamhet,

monopol, ekonomisk skyddslagstiftning över huvud: allt synpunkter som stå i innerlig konsekvens till författarens grundtendenser. Men icke dess mindre gör han sig skyldig till att ifråga om särskilda affärskonjunkturer uttala, att „ett land aldrig får fästa sig vid att några enskilda lida, blott allmänheten vinner"; vilken utsago kan tolkas huru kollektivistiskt som hälst. Författarens tankegång är emellertid i stort sett lika säker som fyndig och man bortser därför gärna från skenbara inkongruenser i detaljerna. Så klarar han grannt den mest förbluffande bland saltomortaler, när han från synpunkten av sin radikala individualism — och med omutligt bevarande av individen som alltings mål och individens självförvärv som medel — tar sig till att hävda kollektivitetens äganderätt till de tillgångar, som hopas inom densamma. Denna lyckliga volt får förf. till stånd genom att med sitt postulat om individens rätt som naturväsen förknippa den följdriktiga tanken att naturens alster naturligen tillhöra alla, djur som människor, i den mån de med sitt arbete tillgodogöra sig dem, — men heller icke längre. Härmed har han länkat sin teori tillgodo väsentliga satser, vilka omedelbart följa av de primärt sociala läror han bekämpar. Men förf. synes icke märka det oegentliga i att, såsom han gör, åberopa empiriska lagbud, såsom statens expropriations- och arvsrätt i bestämda fall, för giltigheten av „principen om allas, det helas större rätt till jorden", medan han negligerar lagarnas samfällda vittnesbörd om det helas rätt över individen, — vilken rätt han ur spekulativ synpunkt förnekat. Men där empirin ger besked, har spekulationen ingen talan; och när denna senare adhiberas, är det icke nog med att uppsöka det ur en eller annan synpunkt riktiga eller sannolika, det gäller att utforska alla möjligheter, pröva och förkasta, mödosamt utfinna det nödvändiga fallet, det enda akseptabla sammanhanget. Författarens metod, så bestickande den än ofta handhaves, äger ännu för litet skola för att ge bindande resultat.

Låter man sig emellertid betvingas av författarens argumentering, så blir det närmaste korollaret det redan nämnda: den privata arvsrättens bortfallande. Det är endast i livstiden man äger förfoga över sitt förvärv; «om en person, i stället för att själv njuta frukten av sitt arbete, föredrager att låta en annan göra det, så äger han naturligtvis rätt därtill"; men den nyttjanderätt, som givits honom i ersättning för hans personliga arbetsinlägg, återfaller vid hans död till kollektiviteten. På samma sätt „kan en person, som uppbär en livränta, visserligen under sin livstid avstå densamma till en annan, men ej bestämma därom, för den händelse att han dör." Av denna gemensamhetens arvsrätt väntar förf. ett „Sesam öppna dig" till det åtrådda nya samhället. Ty det skall med ett slag avskaffa det borna proletariatet, ställande alla medborgare på en gemensam startlinje och därmed mångfaldigande urvalets och framåtskridandets möjligheter. All beskattning, så direkt som indirekt, skall bli obehövlig; också är varje beskattning ett kränkande av individens frihetsrätt. Gemensamheten finge råd att bjuda ungdomen uppehälle och uppfostran och de vuxne livränteförsäkring på billiga villkor. Mera kan man icke begära: „om alla våra barn, till att börja med intill fyllda 15 år, blivit väl födda, klädda och hygieniskt ansade i hygieniska bostäder, samt fått en gedigen, positiv uppfostran och skola, varav de ha nytta i det praktiska livet, så är varje man och kvinna kapitalist. Kommer därtill, att de från en viss ålder till sin död, samt även i händelse av olycksfall, få uppbära en viss inkomst, så äro de alla kapitalister i dubbel mått o."

Så långt författarens utkast till en inre rekonstruktion av samhället. Till sist planerar han organiserandet av de statliga funktionerna under kosmopolitismens eller världsindividualismens bebådade aera. Det gäller en i små kommuner indelad världsunion utan statsgränser, utan nationell inkapsling och rashat, utan gruppansvar och suveräna regeringar. Att närmare följa förf. i hans förslag till en sådan storkosmopolitisk statsregim skulle bli för långt; det kan icke nekas att herr Törnudds konceptioner imponera.

Likaså beundransvärda äro hans sega övertygelse och energi. Förf. publicerar sitt arbete på olika språk i 7 särskilda editioner, och han hoppas det skall framkalla diskussion och internationell anslutning. Världen är så stor, så stor; desslikes den andliga lättjan och likgiltigheten. Men otvivelaktigt skall arbetet värva förf. meningsfränder, särskildt om det utgår i för propagandan ägnad förkortad upplaga. I att praktiskt och teoretiskt fullfölja och fördjupa de berättigade idéer boken bringar har förf. satt sig en uppgift, som är all tacksägelse värd. Redan denna första ansats betyder ett vackert mått arbete, som säkerligen skall bära frukt, även om herr Törnudd att börja med endast sparsamt skall få njuta dess sötma.

Rf Lg.

FRÅN STRIDEN OM DEPOSITIONSRÄNTAN.

Olyckligt nog skredo de penninginstitut, som hos oss numera äro de tongivande, till en höjning af inlåningsräntan i samma ögonblick Argus senaste gång gick i press. *Vi* blevo därför icke i tillfälle att taga del i den trevliga konsert, som öppnades af N. Pr., fortsattes av Hbl, fördjupades av Bankman, uppiggades av Baron Gnabbus och värdigast avslöts av hr G. Lbg.

Måhända hade olyckan ännu kunnat avvändas och den affärskris, som — enligt bedyranden av våra mest framträdande dagliga — nu skapats av den initiativtagande banken, i någon mån kunnat kringgärdas.

Ty vi hade för vår del helt säkert pläderat för att vid frågans bedömande ett anspråkslöst avseende skulle fästs också vid deras åsikt, som saken närmast rörde, eller deponenternas. Och det lider knappast något tvivel att icke dessa enstämmigt skulle

röstat för status quo ante, då ju den största möjliga differens mellan inlåning och utlåning låter bankerna förtjäna kraftigast och såmedels kraftigast även säkerställer hos dem deponerade pengar.

Nu komma vi sålunda fullkomligt post festum och vår uppgift bliver icke längre finanspolitisk, utan blott den blygsamme häfdatecknarens. Åreminnet bliver vår lott och den klena trösten för oturen att icke ha fått dansa med på de stores bricka. Att avunden sticker fram kan icke hjälpas — vår avund mot alla dem, som varit lyckligare än vi och nu kunnat lägga en ny och frisk lager till de gamla, som redan begynnt vissna under förvandlingens lag. I ett litet samhälle bör givetvis envar väl vårda sin piedestal. Endast i belysningen af denna höga sanning står mångt, som annars varit dunkelt, rätt klart inför oss.

Låtom oss fastslå fakta. Kanonaden började på själva nyårskvällen ur N. Pr:s bakersta ledare. I efterskriften stod där tydligt och klart att initiativtagaren till ränteförhöjningen borde straffas av statsbanken och att det ungdomliga övermodet att våga diktera lag för de gamla med nödvändighet skulle leda till en inskränkning från statsmaktens sida av rätten att mottaga depositioner.

Huru straffet skulle se ut, preciserades icke närmare; huru restriktionerna skulle bringas att träffa initiativtagaren framom de „gamla, stora" bankerna — som icke kunna glädja sig åt ett lika gynnsamt förhållande mellan det egna kapitalet och det upplånade — blev även klokt nog osagt. Men i övrigt sades så mycket och det med sådant eftertryck, att man rentav med intresse emotsåg nyårsmorgonens Hbl.

Ett verkligt statsråd var ute och gick i en framstående ledare och på mindre framskjuten plats sökte en verklig bankdirektör göra sin sansade stämma hörd. De talade diametralt mot varandra och statsrådet var ett eko av tankarna i N. Pr., minus inskränkningen av rätten att upptaga depositioner. Men det svåra ansvaret fanns där, den kris som skulle frammanas fanns där och sparbankernas olycksöde utmålades i dystra färger. Bankdirektören ansåg att ingen skada var skedd och att den, som erbjuder bättre villkor, får flera kunder o. dyl. av den goda visdomen från gamla, lyckliga dagar. Han trodde icke som statsrådet och N. Pr. att inlåningsräntan i Finland för allan tid var uppåt begränsad till siffran 5 och han förmenade hädiskt nog att sparbankerna kunde inrätta sig därefter. Om N. Pr:s artikel sade han att den var både hätsk och oförnuftig. Pang.

Varpå en mängd banker och sparbanker höjde sin depositionsränta.

N. Pr. kom med en ny efterskrift. Den var av det speciella slag, som oftast kommer till användning i vardagspolemiken mellan våra stora dagliga, d. v. s. den sade blott att den icke sagt vad den sagt dagen förut. Man hade icke påyrkat restriktioner, man hade tvärtom sagt att sådana icke ens skulle vara önskvärda.

Låtom oss citera: „ett handhavande av depositionsrörelsen i nu antydd riktning *måste med nödvändighet* föra till ett i och för sig icke önskvärt steg från statsmaktens sida, nämligen en normering inom kanske nog så trånga gränser av rätten att upptaga depositioner". Naturligtvis inga restriktioner. Med goda gåvor kunde man ändå förstå, varför N. Pr. tror att det skall sluta med restriktioner.

Med denna kraftyttring avträdde N. Pr. och man kände stor tacksamhet mot den ärade författaren, som vi kunna kalla Mauritz, för hans modiga beslut att icke gå på i ullstrumporna. N. Pr. fick obehag ändå av hans obotliga lust att ge råd åt bankdirektörer.

En nära släkting till bladet, som visserligen icke heller han är fullt riktig bankdirektör, men som uppehåller ett viktigt ämbete i en gammal bank, hade vänligheten i Hbl utsäga sin mening om N. Pr:s inlägg i räntestriden. Denna gång blev det alls icke dunkelt, varken sagt eller tänkt: „Man borde dock vara något mera bekant med de förhållanden som här är fråga om, med deras natur och de lagar som härflyta av denna, innan man uttalar sig såsom Nya Pressen". Därtill skriver tidningen „nonsens" och är tydligen „inspirerad". Måtte vara svår att ha i bank och i familj, den skribenten, som uttrycker sig så utan all lyrik inför Hbl:s tjugufemtusen prenumeranter.

Verklige statsrådet svarade å sin sida med att, trogen sin vana, något nyansera visdomen och icke fasthålla vid sin första yrkan att „Finlands Bank måtte kuva de genstörtige". I stället gjorde han ett förslag till Bankman och därtill ett mycket framstående sådant: att bankerna icke skulle gräva *breda,* utan *djupa* kanaler för penningfloden. Statsrådet älskar tydligen icke breda vägar, utan föredrar de slingrande djupen.

Slutligen gladdes han åt och var överraskad därav, att hans i Hbl tidigare meddelade profetia om engång kommande bättre tider i utlandet nu gått i fullbordan. Hans utländske kolleger i väderspådom ha icke blivit överraskade av diskontots nedgång; de ha med allt större otålighet väntat och yrkat därpå sedan medlet av november. Men statsrådet tror för visst att bankdirektörerne numera läsa blott Mercator.

Bankman behövde icke många rader för sin slutreplik. Endast i ett avseende hade han kännt sig besegrad: kanalerna skulle verkligen icke göras *breda,* utan — *vida.*

Samtliga banker hade emellertid höjt sin inlåningsränta till $5\,^1/_2$. Vilket åter hade till påföljd att den initiativtagande gick till $5\,^3/_4$.

Senare har diskussionen skötts av hrr Gabr. C. och G. Lbg., men icke i denna del förmått intressera en större allmänhet. Vi lämna den därför också åt dess värde, som de ärade författarne själve torde vara bäst lämpade att åsätta.

Under hela den senast gångna veckan har Privatbanken icke höjt sin depositionsränta.

Huru som hälst, må vi vara tacksamma för det upplyftande tankeutbytet av icke-fackmän i praktisk bankpolitik. Vi, som tillhöra profanum vulgus, ha fått en djupare, och varför icke också vidare, inblick i hithörande spörsmål, än om vi skulle suttit på ett bankmannamöte.

Att bankdirektörerne själve varit någorlunda oberörde av diskussionen och, på det ena undantaget när, behållit sina tankar för sig, är icke mycket svårt att förstå. De ha handlat och vandlat, medan universaldirektörerne pratat.

Adam.

STADSFULLMÄKTIGE KONTRA FOLKSKOLEDIREKTIONEN.

Det torde höra till sällsyntheterna att en av kommunen tillsatt nämnd i sin helhet avgår på grund av meningsolikhet med fullmäktige. En solidarisk protest av denna art kan icke vara endast en tom demonstration. Däri måste ligga något mera.

Det måste anses uteslutet, att det här vore fråga endast om en sympatistrejk till förmån för den om utvecklingen av stadens folkskoleväsende högt förtjänte nuvarande folkskoleinspektorn. Erfarenheter från utlandet och det goda samarbete, som härintills ägt rum mellan direktionen och folkskoleinspektorn och hans adjoint tala avgjort till förmån för folkskoledirektionens ståndpunkt.

Friherre von Bonsdorffs kvarstående i sin befattning har därför icke gärna på allvar kunnat av någon förutsättas efter stadsfullmäktiges beslut om folkskoleinspektionens fördelning på tre av varandra oafhängiga distrikt.

För den utomstående, som icke stirrat sig blind på någotdera av de förslag som i fråga om folkskoleinspektionens ordnande ställts upp emot varandra, förefaller det, som om stadsfullmäktige icke skulle havt anledning att så avgjort, som nu tyvärr redan skett, taga parti för det projekt, vilket icke kunnat av folkskoleinspektorn, folkskoledirektionen och det av fullmäktige för frågans beredning tillsatta utskottet omfattas. Under den polemik, som i saken förts, har det framgått, att det, som för fullmäktige väl utgjort hufvudsak, inspektionsområdets begränsning och fördelning på tre distrikt med undervisningsspråket såsom delningsgrund, väl skulle låta sig genomföras även med beaktande av den synpunkt, som utgör det motsatta förslagets kärna, nämligen kravet att den högsta ledningen koncentreras hos en enda, över samtliga folkskolor ställd överinspektor.

Man kan icke förtänka att en man med den nuvarande folkskoleinspektorns energi och arbetsförmåga uti fullmäktiges beslut, varigenom han från den ledande ställning till stadens folkskoleväsende han nu intager komme att degraderas till ledare av endast ett mindre område, velat se en indirekt fingervisning därom, att fullmäktige ej vore tillfredsställda med det sätt, varpå han fullgjort sin synnerligen krävande uppgift. Då härmed jämföres det höga anseende han i motsats härtill förvärvat på fackmannahåll, de sympatier han åtnjuter hos den honom underlydande lärarepersonalen och framför allt det uppsving folkskoleväsendet under hans insiktsfulla ledning tagit, kan man väl förstå att han, tvärtemot det av fullmäktige fattade beslutet, havt grundade skäl att vänta sig en större hänsyn för den av honom företrädda uppfattningen. Avklädd alla utsmyckningar har frågan därför, så som den från intresserat håll tyvärr bedrivits, blivit, vad den icke bort få bli, jämväl en personfråga. Och det är just detta, som över fullmäktiges beslut i mångas ögon dragit ett sken av personförföljelse, som på ett obehagligt sätt irriterat opinionen. Man har velat hänföra frågan till ett nytt, för saken främmande plan, den språkpolitiska slutuppgörelsens.

Vi kunna för vår del icke annat än livligt beklaga att förhållandena nu gestaltat sig så, att en dylik misstro till opartiskheten av de skäl, som dikterat fullmäktiges beslut, överhuvud kunnat vinna utbredning. Man måste i det längsta hoppas att stadsfullmäktige tvärtom skola visa sig besitta den förmåga av självkritik, att de inför den vändning saken nu tagit skola justera sitt tydligen förhastade beslut. Härtill synes oss tillfälle erbjudas dels på grund av de ingivna avskedsansökningarna, dels med anledning av de framställningar i saken, som från lärarepersonalens sida torde vara att förvänta, detta så mycket mera, då såsom ovan antytts en kompromiss mellan de två varandra bekämpande riktningarna är tänkbar sålunda, att överinspektorsbefattningen bibehålles och att inspektionen det oaktat fördelas på språkligt skilda distrikt, *så snart ett tillräckligt antal nya skolhus hunnit uppföras.* Endast en mycket snäv tolkning kan leda till uppfattningen, att gällande förordniug skulle uppställa hinder mot en sådan lösning av frågan. Huvudstaden har enligt vår tanke ingen anledning att avsäga sig fördelarna av att i spetsen för sitt folkskoleväsende äga en person med den nuvarande folkskoleinspektorns administrativa förmåga och arbetskraft.

Citoyen.

PANOPTIKON.

Den av senaten beslutna reformen af språkförhållandena vid polyteknikum innebär, det kan icke bortresonneras, en påtaglig orättvisa mot dess svensktalande alumner. Från nästa höst skall nämligen varje lärare vid institutet (de före 1888 utnämda samt eventuellt någon lektor och språklärare undantagna) föreläsa på finska. Han får därjämte, med lärarekollegiets godkännande och senatens tillstånd, föreläsa en del av sina kurser på svenska. Skyldig att föreläsa på svenska är från hösten *ingen* av polyteknikums lärare.

I många fall (exempelvis flertalet extralärare) har föreläsaren sig endast en lärokurs ålagd. Han måste således undervisa enbart på finska.

Kontingenten svensktalande elever vid polyteknikum har alltid varit och är fortfarande betydande, på sistone mellan 40 och 50 procent. Att ledera de svensktalandes rätt till undervisning på modersmålet saknar alltså ock ur synpunkten av deras antal berättigande.

En jämn utveckling har allt mera lett till de finsktalandes favör. Ännu för några år sedan förelästes icke maskinlära, mekanisk teknologi, allmän matematik, allmän kemi, kemisk teknologi, deskriptiv geometri på finska. Nu föreläses i alla dessa ämnen merendels på finska. Hela lantmäteriavdelningen har sedan långa tider tillbaka endast finskspråkig undervisning. Ur synpunkten av utveck-

lingens naturliga gång var alltså senatens åtgärd heller icke motiverad.

Jag bestrider icke att enstaka svensktalande lärare vid polyteknikum kunnat och för länge sedan bort av fri vilja underkasta sig besväret av partiellt föreläsande på finska. Det är säkert att ett bättre gehör hos dem för tidens rättvisa krav kunnat giva protesterna mot föreliggande reform en större moralisk pondus. Men därmed bortfaller icke det oberättigade i reformen, sådan den nu föreligger. Har man i särskilda fall vid vårt polyteknikum likasom tyvärr på så många andra håll i vårt land delvis försummat och ställt sig avog mot de finsktalandes berättigade anspråk på undervisning å modersmålet, så är detta i övervägande grad en äldre generations försyndelser, för hvilken icke det spirande släktet rättvisligen bör få sota.

Ur en speciell synpunkt innebär senatens åtgärd, såsom vars upphovsman står numera afgångne handels- och industrichefen Ståhlberg, någonting för polyteknikums lärarekår direkt kränkande, i det densamma uttänkts och beslutats utan att denna kår det ringaste tillfrågats om planens pedagogiska lämplighet eller om *möjligheten av en speciell språklagstiftning för polyteknikum utan den ena språkgruppens förtryckande.* En sådan möjlighet hade gott kunnat föreläggas, ifall det så önskats. Senaten har emellertid tilltrott sig full kompetens att styra om denna ingripande undervisningsangelägenhet utan deras hörande, vilka åtgärden närmast träffar. I djupaste sekretess och med stor skyndsamhet gjordes saken undan, med all den insikt i teknisk undervisning jurisdoktorn Ståhlberg, jurisprofessorn Mechelin m. fl. besitta.

Resultatet af det hela blir följande. En stor del svensktalande ynglingar söker sig till läroanstalter utomlands, varigenom vårt polyteknikum förlorar många värdefulla alumn-element. En stor del lärare, överhetligt tvungna att föreläsa endast eller huvudsakligen på finska, gör detta ovilligt och uselt, medan ett av senaten möjliggjort frivilligt arrangemang skulle befriat dem från det förhatliga i ett tvång och befordrat lusten att verkligen allvarligt beflita sig om även formen för de finska föreläsningarna. Eleverna fjärmas alltmera från teknikens huvudspråk, tyskan. Inom lärarekollegiet, som nu får i första hand bestämma över lärarnes språk, vakna gamla eländiga partilidelser till nytt lif. Vid utseende av nya medlemmar i kollegiet (d. v. s. besättande av professurer) kommer deras språkliga färg att mera än hittills få gälla såsom avgörande faktor. Kort sagt: det är mot en vacker och fridfull framtid senaten leder vår lilla tekniska högskola. Och, jag upprepar det, saken hade gott kunnat utan stora omgångar arrangeras alla i lag. Senaten hade blott behövt dekretera: inom varje ämne bör den finsktalande polyteknikern ha samma rätt som den svensktalande, var god inom så och så lång tid inlämna förslag om huru detta lämpligast skall genomföras.

På sådant sätt hade reformen gjorts lojal och senaten undgått den odiösa dom en rättvis opinion i denna sak måste fälla.

Å enstaka håll ha röster höjts för att svensktalande lärare vid polyteknikum borde besvara det nya påbudet med att helt enkelt avgå. Detta synes mig dumt. Svider det, så må det nu svida. När det första året är över går saken lättare. Svensk-ätarne se intet hellre än att man går. Alltså blir man kvar. Hette jag professor Nyström, professor Slotte eller professor Holmberg, så skulle jag, ehuru icke av påbudet träffad, avstuka hela subberten med att vartannat år föreläsa på finska.

*

Doktor Heikki Renvalls senatorskandidatur behandlades af Uusi Suometar på ett sätt som väckte regeringsbladens stora förtrytelse. Utan att precis vilja gå med på allt vad U. S. i ärendet anförde kan jag ej annat än finna att U. S. hade i huvudsak rätt. „Framtid“ ger i något hänsynsfullare form, men sakligt mera övertygande, ett porträtt av politikern Renvall, vilket tämligen nära stämmer med Suometars. Varför förtiga regeringstidningarna „Framtids“ lugna skildring? Emedan den är mäkta obekväm.

Heikki Renvall är en förträfflig person i många stycken, en urban, glad och god kamrat, en för stunden fullt rättfram och pålitlig man. Men politisk goddagspilt verkar han i betydande grad. Det må nu väl i all uppriktighets namn få sägas. Inte är man en gud för det att man står på tröskeln till Mechelins senat.

För handel och industri skall jurisdoktor Renvall ställas i spetsen. Således åter en synnerlig fackman på denna post, en högst erfaren merkantilist och tekniker, nästan lika väl beredd för detta nya värv som i tiden senator Åkerman.

*

Mister Hill i Nebraska, U. S. A., har sänt oss 4 dollars med anhållan om biografier och porträtt af Argus' tre redaktörer, avsedda för en svensk-amerikansk tidning. Tillika önskar Mr Hill för samma ändamål biografier och porträtt av Finlands ärkebiskop och biskopen i Uleåborg, som representerade landet vid Gustaf Adolfs-festen i Lützen.

Vi skola med nöje effektuera ordern, ehuru det kan komma att dröja något litet innan Argus' redaktörer få tillfälle att tillsamman med sagda prelater taga ett gruppkort på fem man hand.

Mr Hill önskar tillika få veta vad Finlands ärkebiskop heter.

Han heter Mister Johansson.

Panoptes.

KORTA ANMÄLNINGAR.

ARTHUR MÖLLER: DET HVITA DJURET. FYRA UTKAST.

Som motto står en strof av Shakespeare: „Den icke utstofferade mänskan är intet annat än ett sådant fattigt, naket, tvåbent djur som du.“ Och erkännas måste att de typer författaren tecknar i sina utkast göra skäl för dessa ord. „Dionysus i päls“ ger oss ett litet stationssamhälle i södra Sverige. Honoratiores: doktorn, stationsinspektorn, postnotarien dyrka kväll efter kväll Dionysus på Stadskällaren, vakna följande morgon i bakrus, lova sig själva bot och bättring och återfalla regelbundet på kvällen. Men över dessa något banala orgiers många ruskiga situationer kastar humorn sin förmildrande dager. Den andra novellens miljö är Stockholm. Ämnet det ofta omskrivna: en halvgammal kvinna som utan äktenskap ger sig åt en man. Reflexionerna verka Söderberg. Som Ester Löfmarck talar och tänker hjältinnan i Martin Bircks ungdom, som Martin Birck resonerar amanuens Haralds. Bäst har förf. lyckats i det sista utkastet, „Under dödens perspektiv“. Den sjukes dova förtvivlan, då han undfår sin dödsdom, hans hetsande tankar som jaga i ring: liv eller död, timmar eller år? — hans återgång till det forna glada livet, vilket ett slaganfall ändar, äro skildrade med kraftig realism.

Stilen saknar icke originalitet, men förefaller oskolad, ställvis omotiverat grov och vårdslös.

S. G.

MARIKA CEDERSTRÖM: DET RÖDA INSLAGET.

En erotisk Stockholmsroman. Och erotisk så som de moderna författarinnorna mest skriva: med ett oändligt intresse för alla erotikens petitesser och en stark känsla för deras oerhörda allvar, vilka brista till och med de mest erotiskt utvecklade manliga författare. Erotiken är icke här livets väsentligaste sida, den är *livet*.

Därför blir boken i längden enformig. Åtminstone för dem som icke själva ha behov av att odla en sådan drivhuserotik.

Men den är rätt välskriven — något för mycket anlagd på att efter berömda mönster vara Stockholmsskildring.

GUSTAF AF GEIJERSTAM: DEN EVIGA GÅTAN.

Sagan om ett äktenskap som går i sär. Den berättas så som man på förhand vet att Geijerstam skall berätta den: i en irriterande ansträngd ton och med episoder, som äro anlagda på att verka gripande även på de grovaste nerver. Men vill man vara fullt rättvis trots den instinktiva antipati man känner mot boken, måste man erkänna att i den dock finnes åtskilligt sannt och iakttaget och till och med en del verkligt djupt sett, ehuru den plågsamt anspråksfulla stilen gör allt sitt till för att få en att förgäta detta. Den publik som funnit behag i Geijerstams senaste böcker skall troligen med välbehag mottaga också denna, och i Tyskland skall den prisas.

K. G. OSSIAN-NILSSON: ORKESTER.

Ossian-Nilsson har varit alltför produktiv för att icke i längden bli enformig. Och mycket i denna diktsamling förefaller också välkänt sedan gammalt. Men det kan icke förnekas att hans kraftfulla anslag ofta här såsom förut ha något medryckande och att hans käcka, markerade marschrytmer bita sig fast i hjärnan. Man märker i dikterna alltid deklamatorn — orden bli alltför starka och frasartade och det strömmar över läpparna en hel del gottköpsvisdom, men visserligen kommer det också in fart och raskhet och friluftsstämning — det senare i denna samling mer än förr.

HANS FANG: URBAN HOLST SOMMER.

En ung bokförare står en aprileftermiddag på Gyldenløvesgade och försöker riva eld med fuktiga tändstickor, för att tända sin cigarr. En kontorsfröken går förbi honom utan att kunna undertrycka ett småleende över hans fruktlösa ansträngningar och förargade min. Den unge mannen tilltalar damen, och så uppstår dem emellan ett erotiskt vänskapsförhållande, som varar lika länge som våren och sommaren. De ströva lyckliga och sorglösa omkring i staden och cykla flitigt i omgivningarna; de kyssas i skuggiga parker och uppe på den unge mannens rum. Men tyvärr är han litterär: därav långa och upprepade litteraturdiskussioner, varmed han underhåller väninnan, som alls icke är litterär, och läsaren, som måhända är det på ett annat sätt än hjälten. Emellertid nalkas hösten, årets och kärlekssagans: Marget kommer in i ett kotteri av artilleriofficerare och ridande damer, och överger Urban.

En mycket ungdomlig och i alla avseenden fullkomligt oskyldig Köpenhamnshistorie, som man — frånsett de estetiska utläggningarna — läser utan obehag. Ty så obetydlig författarens skildringskonst än är, något av köpenhamnsluft slår dock emot en ur hans debytbok. Smørrebrød och Bajer; Klampenborg och Langelinie; Strøget, där välskodda fötter klappra mot gatans asfalt och ljusa flätkronor lysa i solskenet.

I ANLEDNING AV PROGRAMARTIKELN.

Då den första spalten i G. M:s artikel „För vad vi börja“ i n:o 1 av Argus kan låta det synas som om alla de, vilka intressera sig för detta organ och skrivit i detsamma, dela förf:s skepsis i avseende å reformrörelsens gestaltning i vårt land och höra till dem, som betrakta den med „likgiltighet, missmod och hån“ samt äro färdiga att i ett andedrag jämföra de „två stormarna“, „de finska reformernas och den ryska reaktionens“, ber jag att få för egen del — och jag vet att det även sker i andras anda — reservera mig.

Min uppfattning är den, att den fart, reformrörelsen hos oss tagit, är ett lika naturligt som glädjande tecken, naturligt efter den långa stagnationen, glädjande, emedan reformyrkandena för mig te sig icke som fraser eller politiska knep, utan som sprungna ur verkliga, trängande behov. Jag har alldeles icke förstått, att den grupp som startat Argus, suttit och „med en viss trött tranquillité lyssnat“ till de nämnda tvillingstormarna; jag har tvärtom räknat på, att just den skulle med ungdomligt mod göra sitt inlägg i kampen för framåtskridandet även på det sociala området. Ty även det är kultur, icke blott litteraturen och — svavelsyran. „Kontinuitetens“ slagord hade gott kunnat lämnas som vacker lösen åt alla dessa „förbund för jämn utveckling“, vi nu lyckliggöras med. En livfull och stark framstegsrörelse kan ju så lätt, isynnerhet i vår ännu ofärdiga och jäsande folkrepresentation, slå över och göra felhugg, men det bör då väl icke skrämma framstegsvännerna till kyla och passivitet. Ty de må icke glömma, att i våra tröga, av allehanda instanser, formaliteter, betänkligheter och hämmande krafter fyllda förhållanden en reform måste taga stark ansats för att i någorlunda god tid och kondition komma till målet. Och hr G. M., som vet allt, minnes väl ock det latinska ordspråket, som säger: *unde ardet, inde lucet*, eller såsom jag uttyder det: för att det skall lysa klart, måste det också brinna ordentligt.

Werner Söderhjelm.

TILL OVANSTÅENDE.

Till ett närmare meningsutbyte över vår sociala rörelses halt av kultur återkommer jag gärna längre

fram, när tillfälle ger sig. Att göra Argus till en speciellt socialreformatorisk tidskrift finner jag förfelat. De sociala reformerna ha redan tillräckligt många talmän, så många, så flitiga och så hakkapelitiska att de t. o. m. lyckats trötta ut en hel del reformvänligt folk, som har även andra behov än de enbart samhällsnivellerande. Men också för sociala artiklar står Argus öppen, detta har redan sagts. Och var och en svarar för sitt, det har också sagts. Vill särskilt herr professorn hava, brinnande och lysande artiklar t. ex. i förbudslagsfrågan, så taga vi med nöje emot dem. Själva ha vi andra specialiteter. Den pyrotekniska lag herr professorn sist citerar gäller även s. k. bengalisk eld, vilken gärna säger till att den lyser men ändå inte just uträttar någonting. Vi ha diverse bengalisk eld i landet, men med den egentliga upplysningen är det skralt. Positiv alstring utan mycket exklamationer, det behöves. Och man kan komma ett och annat i framstegsväg åstad utan att gå och stoltsera i den reformdräkt, som nu är finska folkets uniform. Genom ett par goda renässansbrillor borde herr professorn kunna lägga märke till att den dräkten nästan börjar verka sliten. Jag tror vi kunna välja en ny.

G. M.

Helsingfors, J. Simelii Arvingars Boktryckeriaktiebolag, 1908.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 1 FEBRUARI 1908

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 3.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Berggatan 8.**
Prenumerations och annonskontor, **Berggatan 8,** *öppet kl. 2—3, telefon 64 02.*

De närmaste numren komma att innehålla bl. a. **Narrens avsked** *av Mikael Lybeck,* **Harden och hans skola** *av Rolf Lagerborg,* **En modern motståndare till Darvinismen** *av Harry Federley,* **Automobiler och kultur** *av Henrik Ramsay,* **Lustgasen** *av Gustaf Mattsson,* **Helsingfors byggherrar** *av Lars Sonck,* **Nils Holgersson som pedagog** *av Albert Lilius,* **Med Lusitania till Amerika** *av Hugo Simberg,* **Fornfynd på Åland** *av Björn Cederhvarf,* **Atlantens vinthundar** *av Sigurd Frosterus,* **Engelska villor** *av Väinö Palmqvist,* **Eterns natur** *av Gustaf Mattsson.*

LÖSNUMMERPRIS **35** *PENNI*

ARGUS

Nr 3. Helsingfors 1. 2. 1908

Torsten Söderhjelm. In memoriam.

Hård, ack hård är döden som slår och krossar,
blinda, blinda ödets gåtfulla rådslag.
Tung, ack tung är svidande saknad efter
vännen som stupat.

Fallen, fallen är nu den förste bland oss, som
engång i solig vår, med tro och förhoppning,
styrde vår ungdoms skepp, Argonauterskeppet,
ut över djupen.

Klaga, nattvind, klaga i frusen tackling!
Stelna, våg, som skvalpat i lek mot bogen!
Sjunk, du flagga, som fladdrat lustig i vinden,
hylla den döde!

Är hans andes färd över haven lyktad,
kan väl döden stäcka hans andes solflykt?
Nej, ack nej, blott vidare vägar färdas
skall han mot fjärran.

Tack, du vän, som aldrig svek oss i glädjen,
aldrig svek oss i tunga och mörka stunder,
tack för allt vad du givit, verkat och velat,
modig och trogen.

Ung du föll i din värmes sollysta dagar,
aldrig ålder kylde ditt varma sinne.
Tack, du vän, för ditt lågande, varma, rika
människohjärta.

21. I. 08.

Bertel Gripenberg.

TORSTEN SÖDERHJELM

Den gudarna älska dör ung, säger det grekiska tänkespråket. Och åter en gång hava gudarna givit oss ett bevis på sin kärlek. En rik och lågande ande slocknad; en bana meningslöst bruten i tidig början; lyckan skövlad i ett ungt hem

*

Förlamad av sorg och smärta står den kamratkrets, till vilken Torsten Söderhjelm hörde. Det, som tanken till en början vägrade att fatta, har långsamt mognat till skrämmande och tröstlös visshet. Den trofasta vännen är för alltid borta; vi skola aldrig mera känna hans fasta handslag, se in i hans öppna och ärliga blick, värmas av hans hjärtas vackra vekhet, dubbelt vacker för att den aldrig yppades i otid. De, vilka stått honom nära, känna sig personligen fattigare än förr. Vem kunde såsom han taga del i en annans lycka eller framgångar, såsom han förbittras över oförrätter, som andra lidit? Och vems glädje brann under festens timmar med klarare låga än hans?

Den kultursak hans kamratkrets representerar har genom hans bortgång lidit en oersättlig förlust. Hans plats står tom ibland oss, och den kan ingen fylla. Ingen förenar hos sig hans rikedom på initiativ och idéer, hans rastlösa verksamhetsbegär och orubbliga framtidstro, hans sega och spänstiga energi, som visste varken av tvekan eller tvivel. Det var hos honom, som tanken på ett eget organ för den unga kretsens litterära och konstnärliga strävanden uppstod, och i Euterpes redaktion bar han under en följd av år den tyngsta arbetsbördan. Och om hans intresse för denna nya tidskrift vittnar på ett gripande och vältaligt sätt den uppsats, som följer omedelbart efter dessa minnesord.

Hans offentliga skriftställarbana började med reflexioner över vår svenska scen och slutar här med en studie, som skildrar djärva drömmar om en förnyelse av teaterkonsten. Häri ligger mer än en tillfällighet. Det var väl ett utslag av hans egen rörlighet, hans trängtan till liv och handling, att scenens konst alltid förblev honom så kär, att av litteraturens olika arter den, där handlingen väger tyngst, dramat, fängslade honom måhända framom alla andra. I Euterpe var hans egen uppgift för honom från begynnelsen klar: teaterkritiken. Men hans fantasi var aldrig fången inom den vanliga teaterrecensionens kringskurna gebit; artiklarna växte allt som oftast till essayer över dramatiska diktverk och diktare, till ingående studier över scenens konstnärer. Och när man nu, efter många års förlopp, åter genomläser dem, blir man ofrivilligt gripen av häpnad och beundran. Skrivna för stunden, barn av ögonblickets ingivelse, äga de dock ett värde som består, och de ha bevarat hela sin ursprungliga friskhet, medan så mycket annat, som samtidigt såg dagen i samma tidskrifts spalter, redan hunnit förblekna och förlora sin doft.

Sedan Euterpe upphört och han utgivit sin filologiska disputation, ägnade han sig helt åt litteraturkritiken och litteraturhistorien. Och sällan har någon gjort det med större förutsättningar än han. Han hade en fast grund av filologiskt vetande att bygga på; han förfogade över en säker smak, en medfödd och högt uppdriven stilkonst. Hans syn var fördomsfri och självständig, han gick till verket med kärlek och allvar. Och han ägde entusiasmens vackra gåva: ur allt vad han skrev strömmar en övertygande värme emot en.

Torsten Söderhjelm var söndagsbarnet i vår krets. Allt gick honom väl i händer. Motgång och missräkning voro för honom tomma ord: han var född till medgång och seger. I tidigaste år inslog han utan tvekan den väg han visste vara sin, och gick den fram utan att famla. Han hörde till det slag av begåvningar, som vi äga så litet av och som vi så mycket behöva. Han skrev och skapade med lekande lätthet, i glädje och tillförsikt, stundom i gladt övermod; hans verk bar aldrig spår av ansträngning eller möda. Det låg någonting av soligt och sydländskt överflöd i varje rad av hans hand.

*

Saknadens bitterhet är tung att bära, men omanlig och dådlös förtvivlan anstår oss ej. Torsten Söderhjelms minne hedra vi bäst genom att följa hans stora och vackra föredöme — genom oförtrutet och hängivet arbete för de mål, som voro hans och äro våra.

Emil Zilliacus.

TEATERRENÄSSANS. GORDON CRAIG.

Teaterns prestige är i nedåtgående. Det är icke blott i Helsingfors äldre kloka män sällan gå på teatern. Företeelsen är lätt att konstatera varhelst man rör sig. Dess grund faller lika lätt i ögonen: skådespelarkonsten har helt enkelt blivit efter. Den har icke haft utrymme för den utveckling, förvandling, nyskapelse, som är varje verklig konstarts liv.

Skådespelaren är i sin konst begränsad åt tvenne håll: han kan aldrig skapa någonting utöver sig själv och han kan aldrig skapa någonting helt och enbart ur sig själv. Å ena sidan är han urståndsatt att skapa ett opersonligt konstverk, levande fritt för sig, oskymt av skaparens egen personlighet; ja, han kan icke engång slita det lös från sitt mest konkreta jag, sin yttre person. Å andra sidan är honom förmenad möjligheten att göra ett verk, helt och fullständigt fyllt av honom själv; hans verk skymmes här av „den andres", av den litterära skapelsen, av rollen. Kan man tänka sig ett mera kringskuret skapelsegebit?

Det ser ut som skådespelarkonsten, scenens och rollens skådespelarkonst, skulle nått dit den kan nå: Europas bästa skådespelare äro tillika de äldsta. Alltför gamla. Också Duse numera.

Man kan invända att vår tids bästa teater — Antoine, Reinhardt, ryssarna — följer alldeles andra principer än de „gamla" mästarne, Irving, Coquelin, Sarah Bernhardt, att tyngdpunkten i denna moderna teater icke ligger hos den enskilde skådespelaren, utan att det är regissören, ledaren, som gör verket; ett dramas uppförande på dessa teatrar utgör ej längre en rad soloprestationer, än mindre *en* stor soloprestation, — säger man — utan spelet är som en orkesters spel, där var och en fyller ut sin stämma i partituret, men där konstnären, skaparen, är ledaren — sådan är i själva verket den bild, med vilken man jämt vill åskådliggöra de nyare teaterprinciperna.

Det är emellertid uppenbart, att lösningen av teaterkonstens problem icke är given med dessa recept, hur många förtjänster en föreställning på en av dessa nämnda teatrar än kan äga och i huru mycket den ock kan avhjälpa brister och fel. Orkesterliknelsen är nämligen grundfalsk: sist och slutligen är det dock en rad soloprestationer — om ock med ackompanjemang — som bilda återgivandet av ett drama åtminstone med de uppgifter *all* modern teater tillsvidare föresatt sig och ingen regissör skall kunna pålägga en intelligent skådespelare, än mindre en dum, sin vilja i alla detaljer, så mycket mindre, som han icke äger orkesterdirigentens förmån att i varje ögonblick personligen kunna övervaka och inskrida. Och ännu mindre skall han kunna stämma en hel skara skådespelare i en skala, som icke någon gång skulle brytas av den uppträdandes personliga utgivningskrav. Det måste alltid förekomma divergenser mellan regissör och skådespelare, vilka inverka menligt på konstverket som helhet; och en del därav överlämnas dock alltid åt slumpen. En grupp skådespelare är icke ett fixt material i vilket regissören kan forma ett oföränderligt konstverk. Såväl en teaterföreställning som en orkesterkonsert är för varje gång, för varje repris en skapelse på nytt. Men medan det vid orkesterkonserten är dirigenten, som för varje gång utmejslar ett konstverk och detta sålunda har all utsikt att representera en helhet oberoende av om det i någon mån växlar från kväll till kväll, så överlämnas vid teaterföreställningar denna pånyttskapelse åt en mängd olika personer, — med andra ord åt slumpen.

Men även om det vore så, att på dessa under det sista årtiondet inslagna vägar man kunde nå fram till en skådespelarkonst, som icke blott vore väsentligen bättre än de föregående tidernas, utan därjämte kunde tänkas mäktig att uppfylla de teoretiska fordringarna på ett konstverk, främst dess helhet och odelbarhet, så vore därmed icke portarna öppnade till det fält, på vilket teatern kunde finna möjligheter för en verklig evolution, en verklig pånyttfödelse. Spörsmålet hur detta fält skall nås kvarstode lika problematiskt.

Och lösningen måste således sökas på andra banor. Detta åter synes a priori icke kunna ligga utanför möjligheternas gränser; ty en teaterföreställning är det mest komplicerade ting på jorden och rymmer ett otal krafter och moment utom skådespelarens konst, vare sig denna sedan är hans egen kreation eller inpumpad av regissören. Det har redan länge förefallit den, som skriver dessa rader, såsom om den konst, vilken i våra dagar dokumenterar sig på teatrarna av den gängse typen, i en snar framtid måste komma att verkställa ett grundligt boskifte för att sedan i tvänne skilda fåror flyta vidare och söka nytt land. I den ena fåran skulle *skådespelarkonsten* gå fram, ordets reproduktiva konst, under ständigt bemödande att befria sig från nödvändigheten av all annan illusion än den som ordet självt förmår framalstra; en renodlad människo- och tankeförklaringskonst. Men i den andra flodbädden skulle *teaterkonsten* få fritt lopp — en fantasins konst, skapad att mottagas med synen; i denna fåra skulle de nya vinningarna framför allt komma att göras.

Detta var och är en fantasi, som aldrig skall kunna utveckla ens en antydan till praktiskt förverkligande. Men att tanken på en fristående „teaterkonst" är allt annat än paradoxal, bevisas av strävanden i denna riktning, vilka arbeta sig fram med stor entusiasm och redan tyckas se åtminstone en primitiv form för idéens realisering. Åtminstone förefaller det mig, som man hade att göra med en teaterförnyare av stort intresse i engelsmannen eller rättare irländaren *Edward Gordon Craig*. Hans revolutionära verk ligger visserligen ännu i sin linda; men det har i alla fall redan liv, och det föregås, framför allt, av tankar, fantasier, utkast och arbeten, vilka gärna locka blickarna till den självständige och segervisse konstnären.

Craig — till det yttre en högst romantisk artistuppenbarelse med ynglingsansikte och majestätiskt gråsprängd hårkaskad, ryttarkappa och rövarhatt — har teatern i blodet och erfarenheten och vet således mer än väl, vad han angriper och varför han

angriper under sina försök att skapa en ny konst för teatern. Han är son till den världsryktbara skådespelerskan Ellen Terry och började sin bana såsom skådespelare och lärjunge hos Irwing. Uppträdde i sin gröna ungdom både som Hamlet och Romeo, men uppgav för tio år tillbaka skådespelarkallet för att på annat sätt och med egna vapen tjäna teatern. Han hade andra konstnärliga talanger än sitt skådespeleri att bygga sitt arbete på: han är en bildkonstnär av rang, målare, träsnidare, etsare. Men han vill aldrig gå och gälla för sådan. Hans konstnärsepitet skall vara teaterkonstnär.

För ett par år sedan publicerade Craig en stridsskrift, i vilken han verkställde uppgörelsen med den bestående teatern och tillika ger åtminstone en antydan om de principer, efter vilka han tänker sig framtidens teater uppbyggd. Ett referat av huvudpunkterna i denna lilla bok — *The Art of the Theatre* — kan ge en idé om författarens program.

En inledning ger i allmänna drag Craigs dröm om en framtidens teater. „Teatern skall icke vara en plats, där ett sceneri ställes ut, där vers läses eller predikningar hållas; den skall vara en plats, där all livets skönhet kan utvecklas, och icke blott världens yttre skönhet, men livets inre skönhet och mening. Den skall icke blott vara en plats, där tingen visas på ett materiellt sätt, utan platsen, där hela fantasins värld bringas fram med andliga medel.“ Han drömmer om, att av teatern göra ett livets och skönhetens tempel, dit alla människor skola vallfärda för att hämta inspiration och vederkvickelse, och han hänvisar med rätta till vad teatern en gång var, då den med naturlighet framgick ur den religiösa riten, på samma gång han erinrar om de medel — härliga målningar, gyllene bilder, underbara ljuseffekter o. s. v. — med vilka den katolska kyrkan vetat att göra intryck på mänskligheten. Och utan att än så länge ge några bestämda programpunkter uttrycker förf. den fasta försäkran, att vår tids teater i förhållande till framtidens kommer att te sig såsom vildens lerhydda mot Partenon. Det skall bli en teater, inför vilken ingen längre skall ropa „hur skickligt!“ utan endast „hur vackert!“

Följer så själva skriften, en smula naivt formad till en dialog mellan „the Stage Director“ och „the Playgoer“ — scendirektören och teaterbesökaren. Samtalet är hållet i strängt pedagogisk ton och scendirektören undervisar med en öm lärares tålamod den teaterbesökande, vilken, i förbigående sagt, tyckes ha rätt klena intellektuella förutsättningar att fatta de nya mysterier, han efterhand blir införd uti. Anordningen har emellertid fördelen att allting blir framställt i ytterst lättfattlig och åskådlig form.

Till först vill förf. klargöra, av vilka element den konst, som utvecklas på teatern, består, och han fastslår, att teaterkonsten är varken handling eller skådespel, varken sceneri eller dans, „utan den består av alla de element av vilka dessa ting äro sammansatta: rörelse, som är handlingens rätta själ; ord, som äro skådespelets substans; linje och färg, som äro sceneriets verkliga hjärta; rytm, som är dansens rätta väsen.“ Och han skyndar att dekretera, att vid teaterkonsten intet av dessa element har större betydelse än det andra, lika litet som för målaren den ena färgen är mera betydande än den andra, eller för musikern den ena tonen har större värde än den andra. Men om något av dessa element, under vissa omständigheter, kunde vara viktigast, så vore det — icke ordet, utan — rörelsen. Teaterkonstnären in spe, han som skall skapa dessa samlade och komplexa konstverk, leder icke sitt ursprung från den dramatiske skalden, utan från dansaren. Och så skall det icke vara med hörseln vi i främsta rummet skola mottaga ett scenens konstverk, utan med synen. Publiken är oförändrad sedan den första teaterns dagar: den går till teatern främst för att se vad som göres, icke för att höra vad som säges. Och den mottager på våra dagars teater splittrade intryck, vilka tillfredsställa varken det ena eller det andra sinnet.

Det är till hela, samlade intryck man måste sträva, möjliga att mottagas av en stor publik, ty teatern är och har alltid varit och måste alltid bli en konst för det stora folket. För att möjliggöra ett sådant konstverk på scenen, i vilket verkligen alla dessa nämnda element understöda varandra, komplettera varandra i stället för att, såsom hittills, stå i alldeles olika plan och oftast göra intrång på varandra, är det nödvändigt, att en scenens konstnär, en „Stage Director“ av alldeles ny typ ser dagen. Det är nödvändigt, att i *en* hand samlas det, som nu utföres av många olika — alla de många, vilka med var sin detalj, målning, belysning etc., medverka vid en teaterföreställning. Endast på denna väg kan på teatern skapas ett konstverk, som icke blott icke faller sönder vid första ögonkast, utan i själva verket är enhetligt och odelbart. Craig ger en skematisk framställning av huru denne konstnär skall arbeta: „Till först av allt skall han — då han vid läsningen erhållit ett allmänt intryck av stycket — utvälja vissa färger, vilka tyckas honom stå i harmoni med styckets anda, och utmönstra färger som icke harmoniera. Därpå skall han införa vissa föremål — ett valv, en fontän, en balkong, en bädd — och begagna de valda föremålen till centrum för sin teckning. Härefter skall han till dessa foga alla de föremål, vilka äro omnämnda i stycket och vilka måste ses. Så tillägger han, en efter en, alla personer, vilka uppträda i stycket, och sedan stegvis varje rörelse för varje person och varje kostym.“ Efter dessa förberedelser begynna repetitionerna; men med den åtskillnad från våra teatrars prov, att allt från början skall göras med scenerier och kostymer, att de uppträdande känna sin text utantill, kort sagt, att scendirektören från första stund har tillgång till allt det mångsidiga material, av vilket han skall göra sitt konstverk. Han har ännu andra omsorger: en av de viktigaste punkterna i detta verk är belysningen — en del, vilken, såsom alla andra, skall skapas på nytt för varje nytt spel.

Av dessa antydningar har redan framgått, att Craig icke blott är en svuren fiende till allt som gemenligen går under namnet „realism på scenen“, utan att hela hans teaterkonst går ut på att från scenen bannlysa all *reproduktion*. Det är en där-

skap att på scenen söka kopiera naturen: den enda effekt en veristisk naturreproduktion på scenen kan åstadkomma, är att såsom reminiscens leda åskådarens föreställning tillbaka till naturen själv, till de föremål, som velat avbildas, och att på denna omväg bibringa honom ett intryck. Det, som Craig eftersträvar, är däremot en omedelbar *suggestion*, ernådd därigenom, att själva själen, väsendet, essensen av tingen göras åskådliga och få form i konsten. I stället för att avbilda tingens yttre aspekt och sålunda ge frihet åt envar åskådare att däri inlägga den föreställning, han förbinder vid dessa ytterting, avser Craigs drömda konst, att denne „teaterkonstnär" själv må verkställa denna fördjupning, detta förandligande, och med färg och formér, rytm och ljus, rörelse och ton skapa ett verk, som i sin helhet skall fixera *hans* uppfattning, återge *hans* föreställning, *hans* personlighet.

Härmed har också det slutliga målet för denna teaterns renässans blivit antytt. Det är: att bliva en konst, som är „sig själv nog", att från *interpretation* utvecklas till *kreation*. „När teatern erhållit ett mästerverk av mekanism, när den uppfunnit en teknik, skall den utan svårighet utveckla en skapande konst ur sig själv." Men denna utveckling, denna pånyttfödelse måste vara fullständig, ske samtidigt vid alla de många krafter, som bidraga till ett teaterverk och vilka alla balansera och gripa in i varandra på ett omedelbart och bestämmande sätt.

Ja, författaren går så långt, att han kastar fram en idé om en teaterkonst, vilken i sig själv vore så stark att den t. o. m. kunde undvara textens underlag: en formgivning av idéen omedelbart i teaterapparatens material. Han slutar sin lilla skrift med dessa ord:

„Och nu skall jag säga er av vilket material framtidens teaterkonstnär kommer att skapa sina mästerverk. Av *rörelse, sceneri* och *stämma*. Är det icke enkelt?

„Och när jag säger rörelse menar jag både gest och dans, rörelsens prosa och poesi.

„När jag säger sceneri, menar jag allt som kommer inför ögonen, såsom ljus, kostymer, lika väl som sceneriet självt.

„När jag säger stämma, menar jag det talade eller det sjungna ordet, i motsats mot det lästa ordet, ty ordet, som skrivits för att bli talat, och ordet, som skrivits för att läsas, äro tvänne fullkomligt olika ting."

*

Men all teori är grå och det är icke minst odiöst att skapa nya konstarter med ord. Det vore emellertid mycket orättvist att påstå att Gordon Craig gjorde detta. Han har bakom sig en hel del experiment och, vad bättre är, största delen av dessa ligga i tiden före den refererade skriften, vilken sålunda utgör en förklaring och sammanfattning av författarens tidigare scenkonstverk.

Huru se då dessa konstverk ut? frågar man sig, och vari bestå de? Den senare frågan är lättare besvarad än den förra. De bestå förnämligast i några uppsättningar — ordet taget här i den vidaste bemärkelse — gjorda för olika stycken och framställda på engelska teatrar. Men icke blott häruti. Framför mig ligga en hel del Craig-utställnings-kataloger från olika länder, vilka giva vid handen, att konstnären, förutom de spel han verkligen uppsatt, gjort en ofantlig massa studier och skisser till olika stycken — Shakespeare, Hoffmannsthal, Ibsen. Men icke blott studier till scenerier, utan därjämte till figurer, till kostymer, till rörelser framför allt.

Det är — så långt det för mig tillgängliga materialet lämnar upplysning — framför allt tvenne egenskaper, vilka bilda basen för Craigs hela konstnärskap och balansera varandra: hans fantasi och hans nästan matematiska beräkningskonst. Och det är icke fråga endast om målarens fantasi och sceninstruktörens klara öga, utan båda egenskaperna stiga upp i ett plan, där fordringarna äro ofantligt mycket högre och svårigheterna större, då det gäller att laborera med en sådan mångfald samarbetande krafter och oavbrutet översätta en konstarts uttrycksspråk till en annans, den andras till en tredjes, o. s. v.

Redan av de några teckningar, vilka äro reproducerade i *The Art of the Theatre*, och av vilka ett par utgöra skisser till Shakespeare, tyckes det framgå, att Craigs scener få rum — icke blott vilja få rum — för mycket af den livets väsentlighet, vilken i regeln icke rymmes mellan scenens golvplankor, kulisser, suffixer och fonder. Det mest frapperande intrycket tyckes mig vara det av storhet, vidd, värdighet, icke sällan utvecklad till majestät. Genom utmärkt och skickligt anordnade kulisser, alltid ytterst enkla, åstadkommer Craig en höjd och luft över scenen, i vilken människorna ofta bli ytterst små, men i vilken de ständigt ha en atmosfär att röra sig i, deras inre, hemliga väsen lika väl som deras yttre gestalter. Häri ligger kärnan. Och härvid proklamerar Craig en obegränsad frihet för scenkonstnären att slå i kull de skrankor en diktare själv gärdat kring sina personer, och ge dem en värld, i vilken deras själar höra hemma, men som intet har att göra med den verklighets- och vardaglighetsomgivning, i vilken de mer eller mindre godtyckligt blivit insatta.

Jag tror denna teori, så riktig den kan vara och så många nya skönhetsvärden den kan tillföra, bör användas med försiktighet. Jag har sett Duse spela Rebekka West i ett sceneri som Craig gjort för henne. Han vill rycka ut denna kvinna ur den trånga ramen och ge henne den sfär hon är värd — över tiden och över rummet. Vare sig idéens tillämpning är alltför djärv vid ett stycke, som så grundfast är bundet till en jord och en omgivning, vars detaljer man ju i intet fall kan komma ifrån, eller att konstnären här dock icke skapat en fullkomlig irrealitet utan snarare givit en falsk verklighet — alltnog, det experimentet, så utomordentligt vackert det ock var, syntes mig icke fullt lyckligt.

Större löften synas mig många av de reproducerade teckningarna skänka. Där är, bland andra, en Shakespeare-bild som är storslagen i sin stämning: en dunkel gestalt — Hamlet? — som krö-

ner en i djup skugga liggande, mitt på scenen samlat stigande höjning av jorden och samtidigt avtecknar sig mot ett tungt kumulusmoln någonstans långt bort — och över detta en tom, hög, klar rymd. Eller en Elektra-bild, ödsligt och tragiskt gripande, utförd främst med ett oerhört långt drivet utnyttjande av skuggor. Skuggor! — det ordet ger en annan av de stora krafterna, med vilka Craig i främsta rummet arbetar: skuggor och ljus, ljusflöden, ljusknippen, slagskuggor, jätteskuggor av människorna — allt detta är konstituerande delar i Craigs scener. Icke imitation av sol och måne. Ett nytt ljus, en konstnärlig behandling av de elektriska lamporna, ett ljus med andra möjligheter än solens — också i detta fall självskapelse i stället för reproduktion.

Det är emellertid omöjligt att ur dessa tecknade — och icke ens i färg reproducerade — fragment få någon föreställning om, huru allt detta slutligen skall te sig i verkligheten, utfört i rätt material — färger, duk, papp, tyg, ljus, människor — och, framför allt, försatt i rörelse. Det må tillåtas mig att som komplettering till det sagda översätta en bit ur en studie över Craigs konst, gjord av den moderne och kloke engelske kritikern Arthur Symons (*Studies in seven Arts.* London 1906): „Den närmast liggande invändningen mot Craigs uppsättning av *Acis och Galatea* är, att han satt upp en pastoral, utan att införa något pastoralt element i sin uppsättning. Och denna förebråelse är delvis berättigad. Men där finnas delar, speciellt slutet av första akten, där han fullkomligt lyckats återge en pastoral stämning i överensstämmelse med sin egen övertygelse. Tältet är där med sina kvadratiska väggar,* icke en skymt av fält eller himmel kommer inom den stränga teckningen, och likväl! när nymferna i sina raka dräkter och rätlinjiga band skrattande ligga på rygg på marken och barnen i sina små, moderna, bruna halmhattar svänga pappersrosor mellan sig, och de brokiga ballongerna (som du kan köpa på gatan för en penny) röras fram och åter i luften, dragande ögat uppåt, såsom om det såge vinden jaga molnen, så erfar du ett så reellt intryck av en pastoralscen, av lantlig dans, av vår och frisk luft, att intet vattenplask i ett tråg, inga verkliga sädeskärvar kring målade träd, ingen kanavaimitation av en rodnande himmel kunde förmå dig att känna det."

När jag hänvisat till dessa uppsättningar och skisser av Craig har det icke skett under förmenande att det, han häruti gjort, skulle komma att bestå, än mindre att det i och för sig skulle lyckas åstadkomma någon allmännare omvärdering av konstbegreppen på detta område. Jag har uppehållit mig därvid endast för att visa, att det verkligen ligger handling och gestaltande konstnärskap bakom orden och emedan det första steget i en riktning — vare sig denna fullföljes av begynnaren eller andra eller av ingen alls — i regeln har ett rätt stort intresse.

Ty det är i själva verket endast första steget som med det relaterade blivit taget. Craig står i detta ögonblick fullt uppe i kreationen av former, vilka, utan att i en enda punkt förneka de tidigares riktighet, ansenligt tyckas fördjupa hela tanken och fjärma sig ännu långt mera från den aktuella teatertypen. Tillika skall han i den närmaste framtiden i teorin, ordet, dra nya lansar för sin sak: framför mig ligger det vackra prospektet till månadsskriften *The Mask*, som med början av nästa år skall startas och bliva ett organ för „framtidens teater", främst genom att verka för återupplivandet av gamla, glömda och föraktade former av teaterkonst — de, på vilka de reformatoriska idéerna omedelbart äro grundade.

För ögonblicket söker sig Craig till en urform för sina idéer, en teater, som med all det första försökets primitivitet förenar de väsentliga dragen, där ingenting kan gå i strid mot konstnärens intentioner, där alla huvudpunkter äro stiliserat skarpt framhävda, där idéen skall taga fast form, kort sagt, en kärna, formad av alla de element, ur vilka konstnären anser att en ny utveckling skall kunna växa fram.

Den mest i ögonen fallande inventionen i denna nya teater är, att något „levande material", några levande skådespelare eller dansare, icke förekomma. I stället befolkas scenen — t. v. en miniatyrscen — av ett antal träfigurer, tecknade, skurna och målade av konstnären själv, ett slags relieffigurer, icke plana men icke heller med naturtrogen volym, avsedda att ses endast från en sida. Dessa figurer sättas i rörelse medels ett maskineri under scengolvet: de kunna på så sätt röra sig framåt samt därjämte, försedda som de äro med en enkel mekanism, intaga ett par, tre olika ställningar. Effekten är över förväntan stor. Uttrycket i dessa mästerdockor — „Übermarionetten" har jag hört Craig kalla dem — har en fixerad styrka, som kommer en att tänka på grekiska marmormasker eller pompejanska freskansikten; det tidigare antydda intrycket av högtidlighet, stränghet understrykes ytterligare av dessa stela, men icke livlösa konstfigurer: man får ofrivilligt sina föreställningar om den grekiska tragedin i mask och koturn väckta till nytt liv. Metoden har ett par andra, rent tekniska fördelar: genom att i en med klotsbildande skärmar uppbyggd, starkt perspektivisk omramning kunna införa figurer — vi kunna ju kalla dem så — av olika storlek, åstadkommas på en scen av ytterst ringa djup alldeles oanade intryck av rymd och avstånd.

Genom att arbeta med detta material kan konstnären fullkomligt tillfredsställa sin fordran på oinskränkt majestät över alla konstverkets detaljer. Ingen aktörnyck, ingen aktrisindisposition kan komma hans beräkningar på skam. Varje skugga av tillfällighet är en gång för alla förjagad. Och den konst, som sålunda blivit till, är en konst, endast och uteslutande i kraft av konstnären, en konst, där allt liv som finnes utgår från konstnären, vilken inblåser sin anda i döda ting och sålunda bringar dem att ge, icke en kopia av livet, men en symbol, en förtätning, en förklaring av det

---

* Förf. syftar på en av Craig med förkärlek använd asketiskt enkel, arkitektoniskt sträng och i och för sig fullkomligt indifferent scenomramning.

Om detaljer vill jag icke nu tala: för att på förhand avstyra falska föreställningar — som, jag medger det, ligga nära till hands — vill jag blott påpeka, att de „spel“, som tilläventyrs komma till utförande i denna nya form, självfallet icke kunna utgöras av sådana litterära alster, vilka bilda vår tids s. k. dramatiska litteratur. En självklar sak är vidare, att icke samma „aktörer“ kunna användas för olika spel, utan att varje kreation skall vara ett helt och nytt. Så långt som till dessa punkter har det praktiska utförandet dock ännu ej kommit.

Det är därför också än så länge omöjligt att uttala sig om Craigs konst och konstverk. Realiteten kan komma att övergå allt vad teorin låtit ana, men den kan naturligtvis också visa sig otillräcklig och omöjlig att utfyllas med det livsinnehåll, som är nödvändigt för en fortskridande och handlingskoncentrerande konstform. Och den bildningsprocess verket för närvarande genomgår kan vara avslutad senare än konstnären ursprungligen tänkt. Det kan bli tid att sedan återupptaga ämnet. För ögonblicket må de givna antydningarna förslå; men det må ännu ytterligare framhållas, att här endast är fråga om en anspråkslös begynnelse av en väg, vilken måhända skall leda till alldeles nya begrepp om *rörelsens* makt och ställning i den sceniska konsten.

Torsten Söderhjelm.

KONSTVERK I FARA.

Den gallénska utställningen riktar åter tanken till konstnärens hittils största skapelse: mausoleifreskerna, och det hårda öde som långsamt men omöjligt att häjda synes över dessa vilja draga förstörelsens gråa starrhinna.

Då den som skriver detta i november 1904 besökte Björneborg var upplösningen redan i gång. Av de tre figurbilderna voro samtliga skadade, Tuonela-scenen minst. Sedan dess ha skadorna ytterligare förvärrats, att döma av skildringarna av en person, vilken senaste höst varit i tillfälle bese mausoléet. I förhallen, där Halonens dekorationer befinna sig, har rappningsskiktet så förvittrat, att stycken därav spjälkts lös och nedfallit, och i det inre ha fläckar framträtt även i den högt sittande paradisskildringen.

Om orsakerna till denna smygande förstörelse må fackmän på området — kemister och målare — uttala sig. Ett synes påtagligt: att inga medel stå till buds att hämma densamma. På sin ursprungliga plats äro dessa målningar dömda att förintas.

Mausoléets tillkomst, dess historia, är ju icke obekant. Uppfört av en privat person på fridlyst område, och förbundet med erinringar av en, om någonsin, okränkbar helgd, tyckes det, med den vördnad döden påtvingar, förbjuda varje intrång från det allmänna.

Om jag likväl tillåter mig att i denna angelägenhet framkomma med ett inlägg, så är det i hoppet att detta icke skall missförstås, och i stöd av medvetandet, att det icke kan vara likgiltigt, om vad en stor konstnär skapat äger bestånd eller går förlorat. Det är ett blad i den finska kulturens historia det gäller — och icke ett av de minst viktiga. Det får ej utrivas; det kan ej vara borta.

Kan för dessa freskers räddande någonting åtgöras?

Redan länge ha olika metoder för uttagning av fresker varit kända och i bruk. Vernon Lee beskriver en sådan, praktiserad på Botticelli, och fotande sig på användandet av en svavelpasta vilken påtryckes bilden, som därpå utbrytes från sitt murunderlag. Men alla dessa, äldre, metoder innebära en utspjälkning av hela rappningsskiktet, och kunna knappast vara av något värde då, så som här, just detta är och varit grunden för de förstörande kemiska processerna.

Emellertid finnes det, enligt vad man försport, även en annan metod, varvid endast det yttersta rappningsskiktet, det finaste, lösgöres: en överföring på duk. I Florens skall en italiensk målare, vilken från egen produktion övergått till restaureringsarbeten, med statens begivande och på dess bekostnad varit sysselsatt med ett sådant överförande på duk av Paolo Uccellos freskomålningar. Tillåtes någonting dylikt med konstvärk av de nämdas utomordentliga konsthistoriska värde, så framgår därav även, att metoden lämnat experimentstadiet bakom sig och är prövad och funnen tillförlitlig.

Kunde en sådan överföring af de gallénska mausoleifreskerna åstadkommas, gåves även tillfälle på nytt isolera murgrunden, och, uppställda på sina ursprungliga platser igen, vore de måhända säkerställda för en vidare gående förstöring.

G. S-ll.

MATERIENS DEKADENS.

Vilken dualism — Ahriman-Ormuzd undantagen — har väl synts oss människobarn naturligare, nödvändigare, klarare än tudelningen uti materie och kraft av allt, som existerar?

Materien, det konkreta, det substantiella, det „verkliga", född till liv och hållen vid liv av kraften, energin, det abstrakta. Och vetenskapen har vaggat sig i ro vid tonerna av två världsmelodier, två behagliga slummervisor ur universums musikförråd — lagen om materiens fortbestånd, lagen om energins fortbestånd. Filosofen rynkar bekymrad sin panna: det här går inte, där kan icke finnas en gräns, en tudelning, materie och kraft äro namn på samma sak. Men empirikern, som vilar sig i visshetens vagga, ser glad ut och reciterar:

„1789 uttalade Lavoisier sitt „Rien ne se crée ...", ingenting skapas, „ni dans les opérations de l'art ni dans celles de la nature". Det är lagen om materiens oförgänglighet och den är hundratusen gånger bevisad. 1845 uttalade Mayer lagen om kraftens orubblighet. „Die Erschaffung einer physischen Kraft ist widersinnig, kaum denkbar. Die Energie des Weltalls ist konstant". Stolta ord, vilkas sanning hundratusen gånger bevisats. Detta lämna vi alltså och jag fortsätter med mina tankar på den lämpligaste framställningen av paraoxyortonitrodiisopropylalfanaftylammoniumplatinaklorid. Det är solklart att materiens summa är fix och energins summa är fix. Det vet varje studiosus. Men ingen vet ännu om den där kloriden jag nämnde löser sig i inaktiv amylalkohol lika lätt som i vänstervridande. Lämna mig alltså i fred och lita på att Lavoisier visste vad han sade".

Det där var för några år sedan, om jag skall vara uppriktig.

Nu, just nu, har empirikern satt sig yrvaken upp i visshetens vagga och ser häpen ut — materien börjar svika, materien begynner stråla ut i rymden, materien övergår till energi — materien *är* kanske energi — materiens dekadens är nära.

Det är icke möjligt att i några få rader visa upp huru enorm revolutionen i våra dagars „exakta" naturåskådning hotar att varda, tack vare radium och dess anhöriga. Att radium, självt troligen uppkommet av uran via ionium, ger helium utan att någon kemist kan vare sig påskynda eller hindra det, det är ännu icke materiens förfall. Det är snarare dess väg till elysium, ty när elementen ramla blir materien en. Att torium, såsom Ramsay nyligen antytt, ger kol, utan mänsklig tillskyndan, det är blott materiens triumf, dess vandring mot urämnet. Men vad som är materiens dekadens, det är elektronernas dans ut ur radium. Ty där går materien förlorad och blir kraft. Antoine Laurent Lavoisier ser skrämd ut: „där far ju min materie till g". Men Julius Robert Mayer svarar generad: „och där kommer kraft som icke har funnits".

I all enkelhet är saken denna. Den för tio år sedan upptäckta metallen radium har som bekant egenskapen att permanent utsända strålar, dem ögat icke direkt ser men elektroskopet och andra don kunna påvisa. Dessa strålar äro af tre slag, med titlarna α, β och γ. Och det är genom β-strålningen radiummetallens substans faktiskt går förlorad såsom substans. Ty β-strålarna utgöra pärlband av små partiklar, negativa elektroner, vilka icke äro några partiklar, utan anhopningar, förtätningar, virvlar, nebulosor av elektrisk energi.

Det talades först, vid den tidigare undersökningen av radiumstrålarna, mycket om elektronernas massa. En elektron väger, sades det med en underström av stolthet, $^1/_{2000}$ av vad en väteatom väger. Och väteatomen, som själv väger 10^{-21} eller 0.000000000000000000001 milligram, är den lättaste av atomerna. Vad kunde då elektronen vara annat än uratomen? Elektronerna — det var urmaterien. Ett väldigt heureka dånade genom världen, varåt visserligen enstaka skeptiker logo, icke av misstro, utan över det roliga uti att urmaterien icke nåtts på kemisk väg, genom analys, utan endast tack vare radiumatomens godhetsfulla presentation av densamma, otillgänglig för all kemisk och fysisk påverkan.

Detta var i åren 1898—1902. Men så kom det fatala. *Kaufmann* påvisade vid närmare undersökning av β-strålningens hastighet att en del β-strålar, d. v. s. en del ur radiumatomen utslungade elektronrader har en annan hastighet än andra sådana. Men vidare fastställdes att de hastigare elektronerna hade en annan massa än de långsammare ... elektronen såsom materiens ur-individ blev, horribile dictu, variabel till sin massa alltefter huru hastigt han avancerade. Ju snabbare, dess större tedde sig massan. Och sålunda kom bankruttförklaringen, som jag återger med Nernsts ord:

„Warscheinlich also handelt es sich hier gar nicht um eine Masse im gewöhnlichen Sinne, sondern um eine durch die Wirkung des bewegten Elektrons auf den Lichtäther bedingte Trägheit elektromagnetischer Natur". (Theoret. Chemie, 1907).

Det där säges med fin stil, i förbigående, men det hade bort tryckas spärrat, om något, ty det är bryggan över från materie till kraft. Elektronen, den redan firade uratomen, detroniserad till ett elektromagnetiskt intryck! Materien på förfall.

Det går mycket långsamt detta. Man kan icke ännu väga den lilla substansförlusten vid radiumstrålningen. Men man kan mäta kraftalstringen och den är ansenlig. Man kan säga att materien dör med ära, ty ur de exploderande radiumatomerna utgå enorma energimängder.

Och nu, retrospektivt, vad är materie? Det är större komplexer av små aggregat, molekyler, vari atomerna oscillera. Och atomerna i sin tur äro elektronaggregat. Och elektronerna äro kraftnebulosor, energins oändligt små och intensiva virflar. Materien är rörelse, och vi vandrande molekylkomplexer äro slöa innehavare av väldiga energiförråd, dem vi icke kunna använda. Atomerna äro kraftens helgedomar, dem ingen öppnar utifrån. Radiumatomen slog upp sin portal, var är nyckeln till de andra?

När den funnits är materiebegreppet med ett slag utplånat. I vår gamla kärlek till detsamma tala vi ännu blott om dekadens.

G. M.

KULTURFONDEN OCH FOLKPARTIET.

Uppropet att med förenade materiella krafter söka värna den svenska bildningen utgår nu till alla dem, som här hålla modersmålet och den svenska kulturen kära. Till hög och låg av svensk stam i Finland går i dessa dagar maningen att — envar i mån av sina krafter — sammanskjuta medel till en svensk kulturfond, som under stundande onda tider skall förmå åt oss och landet uppbevara vår gamla odling och undan det finska förstöringsverket rädda våra bildningshärdar.

Syftet är högt och vackert och maningen skall väl leda till önskad påföljd. Den svenska befolkningen så i städer som bygder är tvivelsutan redo till även betydande offer till fromma för fonden. Man behöver icke vara spåman, för att förutsäga att den svenska kulturfonden i Finland inom få år skall nå upp till mycket stora belopp. Därtill skall förhjälpa oss å ena sidan den finska chauvinismens alltmera ohöljda hat mot svenskarne i landet, å den andra vår plikt att söka åt våra barn bereda en åtminstone uthärdbar tillvaro i detta land.

På det att syftemålet må uppnås och fonden ifrån sin begynnelse omfattas med allt det intresse denna såsom kulturfond tillkommer, bör det likväl för varje givare stå fullkomligt klart, att den svenska kulturfonden skall tjäna endast *kulturella* ändamål och icke nu hopbringas för att åt det svenska språkpartiet skänka ökade maktmedel i dess politiska kamp mot övriga språkgrupper.

Emellertid har dagspressen omtalat, hurusom man tänkt sig fondens förvaltning överlåten till Svenska Litteratursällskapet på sådant sätt att, då fonden uppgår till en miljon mark, högst tre fjärdedelar av räntorna borde få disponeras av det svenska folkpartiets förstärkta styrelse, så länge detta politiska parti eger bestånd.

Om denna notis är riktig, håller man på att i betydlig mån förvanska det hela och vedervågar i varje händelse en god del av anslutningen. Ty ehuru det svenska folkpartiet under senaste valkampanj utåt syntes representera hela den svenska delen av landets befolkning, kan svårligen folkpartiet identifieras med det svenska Finland och än mindre anses företräda dettas mest representativa kretsar. Må man blott minnas, under vilka meningsdivergenser partiorganisationen tillkom och huru partiets konstituerande möte i Brandkårshuset var sammansatt! Det kan helt enkelt icke bortresoneras, att en stor och kvalitativt måhända nog så avsevärd grupp på den svenska sidan tagit avstånd från folkpartiet, likasom man överhuvud ställt sig på sidan om den politiska striden mellan de gamla språkpartierna.

Under sådana förhållanden bjuder allas gemensamma intresse att insamlingen för kulturfonden sker under den förutsättning *att kulturfonden och det svenska folkpartiet förbliva skilda vänner.* Må man tillsätta en speciell delegation för den årliga användningen av fondens räntor och må man hälst överlemna invalet till denna åt deras prövning och avgörande, som för fonden tecknat de mera betydande beloppen, därvid gränsen nedå icke må sättas alltför lågt.

Adam.

EN FRANSK ROMAN OM KIPLING OCH NÅGRA ORD OM DESS FÖRFATTARE.

Roman kalla bröderna Tharaud, två unga franska författare, sin bok om „den ryktbara skriftställaren Dingley“ [1]) — läs Kipling, — det är nämligen han som i själva verket stått modell för dem. Rätt originellt att välja Kipling till romanhjälte. Hans personlighet förefaller föga givande som sådan, åtminstone om man tänker sig en roman i vanlig mening. Men detta ha bröderna Tharaud icke gjort. De studera i den världsbekanta författarens person engelsk imperialism och hålla sig därvid så troget som möjligt till faktiskt underlag. Det är allom bekant att Kipling under senaste fälttåget mot boerna blev alt mer besmittad av nationalism i dess brutalaste och mest motbjudande form. Han besjöng kriget i sånger dem pöbeln skrålade för full hals kring gator och gränder, i hälg och söcken. Han lovprisade den råa styrkan, vinningslystnad och maktbegär, och när han såg huru det brittiska majestätet trots alla ansträngningar fick lida smälek, greps han av raseri, beskyllde sitt folk för slapphet och klandrade dess härorganisation. Men kriget i och för sig var honom alls icke en styggelse, snarare motsatsen. Han fann i människoslaktande en utmärkt skola för den manliga viljekraften. De uslaste lösdrivare blevo, sedan de iklätts khakin och fått mordvapen i händerna de förträffligaste män, ägnade att offra sitt lif för fosterlandets sanna väl. En vacker dag inskeppar han sig med maka och barn, för att på krigsskådeplatsen samla material till en ny berättelse.

Bröderna Tharaud ha försökt psykologisera över fallet Dingley-Kipling. Så här ungefär resonera de. Vid krigets utbrott var Dingley omkring 40 år. Sin ungdoms skörd hade han redan inbärgat. Framtiden oroade honom. Han frågade sig om efter hundra år någon skulle minnas hans skrifter. Då uppstod hos honom tanken att bli sitt folks härold, att för den nutida engelska imperialismen vara detsamma som Disraeli varit vid tiden för Indiens erövring. Tack vare krigiska sånger och berättelser skulle han, Dingley, nämnas jämsides med lord Beaconsfield, utropas till den brittiska världsmaktens bard.

Mycket af hans personliga lycka går därvid förlorad. Barnet insjuknar och dör i Syd-Afrikat hustruns lif skövlas. Men vad betyder slikt för den som skall vaka över fosterlandets ära. Karaktäristisk är följande episod. Dingley står i största tacksamhetsskuld till en hjältemodig och ridderlig ung boer, som råkat i engelsmännens

[1]) Dingley, l'illustre écrivain, roman par Jérome Jean Tharaud. Paris 1906.

händer och dömes till döden. Dingley vet att ett ord af honom skulle kunna rädda den olycklige. Men man bör aldrig inblanda egna angelägenheter i rikets; riksintresset kräver detta offer, och domen måste gå i verkställighet. Boern skall emellertid förhärligas i en sång.

„En dag skola studenterna, medan de vandra under Oxfords ekar, läsa min dikt och i minnet framkalla bilden af en yngling, som hade förtjänat att vara engelsman".

Därmed fredar Dingley sitt samvete. Det finnes dock stunder då krigsbullret tröttar honom, då han gripes av längtan till orientaliska drömsyner. En ung hinduflicka, som är honom städse följaktig kallas in, och hon berättar för den store mannen sitt lands sagor.

Bröderna Tharaud äro framför allt utmärkta skildrare. Karaktärsstudierna träda tillbaka för de enskilda scenerierna. Man behåller i minnet, länge efter att ha slutat läsningen af boken, episoder sådana som soldatvärvningen, överresan till Afrika, strövtågen genom de skövlade trakterna, officersbanketten i Kapstaden, sammanträffandet med Cecil Rhodes och ögonblicksbilderna från det segerjublande London. Att Dingley-boken framför andra av bröderna Tharauds verk tilldragit sig allmänhetens uppmärksamhet är lätt förklarligt. Den blef nämligen prisbelönad af Goncourt-akademin. Det kan emellertid ifrågasättas huruvida nämda roman är det bästa desse författare skrivit.

I *la Ville et les Champs*, en volym utkommen senaste vår och innehållande två kortare berättelser med motiv från det fransk-tyska krigets dagar ingår den oöverträffligt väl gjorda novellen *les Hobereaux* (lantjunkarna). Den värkar ofantligt starkt, i all sin enkelhet. Mästerligt skildras huru en stackars oskyldig landtjunkare i Périgord brännes upp av en ursinnig folkhop, emedan han råkat bli föremål för de obildade grannböndernas vanvettiga hat. Ehuru olika varandra äga de ifrågavarande två berättelserna ett gemensamt drag, vilket även påpekats av författarena. De belysa skarpt allt det djuriska i soldatens och det okunniga folkets sätt att skipa rättvisa. Det vilar över skildringarna i denna bok något af den storhet och åskådlighet som känneteckna Verner von Heidenstams berättarekonst. Ännu en annan mästare i denna genre, Guy de Maupassant, kunde nämnas om man sökte jämförelsepunkter. Af den senare ha bröderna Tharaud lärt sig åtskilligt, rent tekniskt set, men deras syn på världen är väsentligt olik Maupassants. Sålunda spelar erotiken en fullkomligt underordnad roll för dem. De äro förståndsmänniskor — des intellectuels, såsom den oöversättliga franska termen lyder. Vetenskapligt skolade, den äldre i Ecole Normale, den yngre i Paris rättsskola, ha de fått ögonen öppnade för mycket som ligger utöver vanliga pariserförfattares synrand. Under resor i främmande länder utvecklades deras iakttagelseförmåga ytterligare. Den äldre brodern vistades fyra år i Buda Pest anställd vid universitetet som lektor i franska språket. Och gemensamt hade företagit många äventyrliga turistfärder kring Balkanhalvön och i mindre Asien. Numera leva de bägge i Paris. De ha anslutit sig till en krets litteratörer, som utgiva den frisinnade tidskriften les Cahiers de la quinzaine, vars syftemål är att såväl i rent saklig som i skönlitterär form sprida kunskap om vår tids mest brännande spörsmål. Bland annat ingå i denna pubeikations tidigare årgångar längre uppsatser om vårt land. Får man döma af de många prisbelöningar som kommit tidskriftens medarbetare till del har les Cahiers de la quinzaine lyckats samla en utvald skara författare. Visserligen är det ingalunda sagt att en prisbelönad skriftställare måste vara en framstående sådan. Lämpliga vänskapsförbindelser bringa i de flesta fall vågskålen att sjunka åt ena eller andra sidan. Men för så vitt det gäller Goncourt-prisets utdelning synes det en opartisk granskare som om valet varit gott — åtminstone år 1906.

Alexis v. Kræmer.

DET NYA LANTDAGSHUSET.

När man nuförtiden rör sig bland arkitekter i Helsingfors har man ledsamt. De äro så dystra allesamman. Icke av sorg eller dåliga affärer, nej byggetiderna äro ganska goda. Men de gå med tankar, dybe, dybe Tanker, och alla dessa söka sig upp till Ulrikas kullar, där nu observatoriet ligger och där professor Donner om nätterna tar fotografier i helfigur, complètement déshabillées, av himlens små skönheter, Ceres, Pallas, Juno o. s. v. ända till Alleghenia, Kilia och alla de nya utan namn. Observatoriet skall ju fördunsta, om ock icke ad astra, och i dess ställe muras upp ett tempel åt den finska lantdagen, med *dess* skönheter, Lucina, Alexandra, Miina och alla de nya utan namn. Det är därför våra arkitekter nu gå så dystra i håg, ännu en tid bortåt, ty det är inte alls så lätt att göra hus åt Finlands kammare. Det blir ingen kyrka det och ingen teater, och intet telefonhus, och ingen stor köpmansdosa, och inga saluhallar, och inte blir det väl häller något fredspalats. Det skall bli ett moln, ett arkitektoniskt moln, visserligen med så och så många kubikmeter rökrum, klubbrum, toalettrum och andrum, men eljes någonting alldeles obestämt, en xte rot ur produkten av monumentalitet, folklighet, kosmopolitism, nationalism, 1734 års lag, Kalevala och femtioåriga torparekontrakt på nykter mage. Allt det där och litet till skall sedan differentieras och integreras så att det blir bra och får första priset. Undra på att de äro dystra, våra arkitekter.

Men det var dock icke detta jag egentligen ville komma fram med, utan någonting alldeles annat. När man över Nyländska marschens stormande hav nalkas Helsingfors och står på däck bland en mängd utlänningar, hör man diverse om vår stad och landet. Aha en gotisk kyrka, jaså de äro icke ortodoxa. Men se där en rysk kyrka och där ännu en, de äro kanske i alla fall ortodoxa. Se

där master för trådlös telegrafi, jaså de ha ändå det också. En nätt liten stad, hm.

När man sedan konvojerar främlingarna i staden, betraktas kejsarinnans sten, kejserliga palatset, kejserliga senaten, kejsar Alexanders staty, och i förbigående kanske även ständerhuset med kejsarfrisen. Jaså ni ha en lantdag, jaha hm. Men något större intresse väcka ständerhuset och begreppet Finlands lantdag icke i allmänhet och bland reseminnena och det man talar om vid hemkomsten stanna de nog inte.

Kommer nu vårt lantdagshus verkligen upp på backen mot havet, så blir det annat. Det kan ses långt ut, det kan bli det första främlingen får ögonen på, *om* det bygges så att det synes.

Och därmed har jag kommit till vad jag ville säga. Jag tror att många, kanske de flesta av de tävlande forma sitt projekt till ett krön på berget, till en organisk del av dess stigande massa. Detta är ju nog väl både estetiskt och logiskt — egentligen bör ju all estetik också vara logik — fullt berättigat. Men jag rädes för att vi kunna få en alltför låg, en platt och krypande bostad för katajainen kansa, i fall man alltför konsekvent skattar åt det jordbundna, det i berget brett rotade. Och det är därför jag höjer min ringa röst till ett ensamt rop: gör så att huset *synes*, både upp mot bygderna och, i all synnerhet, ut mot havet. Gör så att främlingen redan långt ute, där ännu vattnet knappast är finskt, ser Finlands parlamentshus skimra över synranden i norr, och att han bland intrycken från sin resa bevarar staden och landet, där folkrepresentationens heliga tempel är det först och längst synliga tecknet på kulturen och existensberättigandet.

Jag antar att man å vissa konstnärshåll hyser aversion mot något så „banalt“ som torn och tinnar. Jag tror dock att banalitet i dylikt beror av sättet och ej av idéns ålderdomlighet. Därom må jag icke tvista. Vad jag önskade hava fram är redan sagt. Och ger prisnämden företräde åt en, som med skönhet och egenart kunnat förena just detta, förkroppsligandet av tanken på Finlands autonomi och lagbundna, folkliga samhällsskick, synliga så långt bort mot Europa som möjligt — jag talar nu icke om några Eiffeltorn —, till en stor och stark signal för alla som komma, då har den, vill jag tro, träffat det rätta. Och det skall i sin mån förhjälpa katajainen kansa att växa till även på höjden.

Laicus.

POLITISKA DAGBOKSBLAD. *Nationalism.*

Politiken lever överallt i världen på slagord, hos oss som allestädes. Därför duga blott de till politiker, som ha tillräckligt av gudaingiven naivitet för att tro på dessa slagords eviga sanning — av den kategorin finnes det rikligt inom alla partier — eller de som äro nog överlägsna att *så* i grund genomskåda deras tomhet att de utan äckel kunna taga dem i munnen dag ut och dag in som man talar om väder och vind och andra betydelselösa ting.

De andra — de vilkas intellektuella renlighetskänsla förbjuder dem att slå omkring sig med fraser som antingen äro betydelselösa eller ock lika ofta betyda lögn som sanning — de göra klokast i att hålla sig undan. —

Ett av våra mest vördade politiska slagord är nationalismen.

Nationalister finnes det också i andra länder. Det var de, som ville att den franska nationen skulle frigöra sig från främlingarnas förvirrande och försvagande inflytande — judarnas, tyskarnas, protestanternas. De drömde om en rent, koncentrerat fransk stat, om en ursprunglig och obemängd fransk kultur. Och samma sak finnes under varierande rubriker mest överallt. Sverge t. ex. har under de allra senaste åren genomgått en period av oerhört starkt specifikt „nationellt“ uppsving.

Men ett är utmärkande för vårt land. Annanstädes är nationalist etc. för dem som höra till riktningen ett hedersnamn. Hos oss vill ingen vidkännas beteckningen. Den användes uteslutande om motpartierna. Det är som med „konservativ“: det finnes ingen som självdeklarerar sig konservativ — på sin höjd är man i egna ögon och ord „frisinnad i västerländsk mening“.

Vi som läsa svenska tidningar veta att alla partier, till vilka vi icke höra, äro nationalistiska: gammalfennomaner, ungfennomaner, socialister, — alla utom vårt eget, det som proklamerar den sannt icke-nationalistiska lösen: den svenska nationalitetens samling, den inhemska svenska kulturens förkovran, de särskilt svenska intressenas befordrande. Och som i samma anda till ledtråd i den praktiska politiken tagit den skarpa gränsen nationaliteterna emellan, från universitetet allt intill Helsingfors folkskolor.

Varför så? Varför sky namnet som klarast och ärligast betecknar programmet? Varför icke öppet förkunna: också vi äro nationalister, svenska nationalister? —

Två icke-nationalistiska grupper finnas i detta land. Den ena — en handfull kulturkosmopoliter som tillsvidare icke spelat någon politisk roll trots en del försök. Den andra — proletarkosmopoliterna, socialisterna. De kallas nu nationalistiska. Men sannolikt få vi snart nog eklatanta bevis på motsatsen. Ty i striden mot det ryska väldet komma de att stå på en helt annan grund än borgarpartierna. Dessa kämpa främst en nationell kamp *för* nationellt bestånd; de andra kämpa främst en frihetskamp *mot* envåldet. Och detta kommer att ha praktiska konsekvenser som redan äro märkbara. Må vi icke drömma om någon stor enighet — den drömmen svikes. I bästa fall kunna vi få en samverkan vid vissa tillfällen.

Ty profetordet: Proletärer i alla länder, förenen eder! är en lösen som skapar nya känslor.

Rob Roy.

INSÄND LITTERATUR.

OTAVA:

SCHILLER, Wilhelm Tell. Suomentanut Eino Leino. Pris 2: 25.

LEONID ANDREJEW, Ihmisen elämä. Venäjästä suomentanut Iisakki Lattu. Pris 1: 50

J. H. ERKKO, Kootut Teokset. Andra häftet. Pris 0: 50.

LJUS:

HENNING VON MELSTED, Noveller i dialog. Enkronasbiblioteket.

Ett av förf:s bästa arbeten. Den nya upplagan innehåller en novell utöver originalupplagans.

FURST KRAPOTKIN, En anarkists minnen. I. II. Enkronasbiblioteket.

Detta berömda arbete har redan tidigare vunnit en ofantlig spridning hos oss, och skall säkert denna billiga upplaga tränga än vidare.

ALBERT BONNIER:

FERDRIK VETTERLUND, Tidiga ungdomsår. Pris 2: 25.

„Scener“ från ynglingaåren av den förtjänstfulle romantikforskaren, som även tidigare uppträtt som poet. Det ligger över en del av dem något av ungdomens skära glans, dess drömmar och dess längtan. Som helhet gör häftet dock ett väl obetydligt intryck — och inte endast kvantitativt —.

RÄTTELSE. I senaste nummer, mot slutet av märket W. S:s anmälan av „Röda Skyar“, står *en omsorg, till det sista driven.* Bör vara *en till det sista driven omsorg.*

Helsingfors, J. Simelii Arvingars Boktryckeriaktiebolag, 1908.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 16 FEBRUARI 1908

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 4.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Berggatan 8.**
Prenumerations och annonskontor, **Berggatan 8,** *öppet kl. 2—3, telefon 6402.*

De närmaste numren komma att innehålla bl. a. **Automobiler och kultur** *av Henrik Ramsay,* **Lustgasen** *av Gustaf Mattsson,* **Helsingfors byggherrar** *av Lars Sonck,* **Med Lusitania till Amerika** *av Hugo Simberg,* **Fornfynd på Åland** *av Björn Cederhvarf,* **Atlantens vinthundar** *av Sigurd Frosterus,* **Engelska villor** *av Väinö Palmqvist,* **Eterns natur** *av Gustaf Mattsson,* **Ibsens Brand** *av Emil Hasselblatt.*

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

FÖRENINGS-BANKEN I FINLAND

Grundad 1862.

Eget kapital c:a Fmk 29,000,000:—

Fullständig bankrörelse. Uppdrag kunna även meddelas brevligen.

Annonsera i ARGUS.

Alla dess annonser falla läsaren i ögonen.

ARGUS' läsarekrets utgör den bildade och burgna publiken.

Annonspriset är 10 mk per ruta (3,5 cm hög) med ända till 50 procents rabatt för årsannonser, ett i förhållande till annonsernas synlighet och läsarekretsens kvalitet **mycket moderat** pris.

JOHN ERICSSON

SNICKERI-FABRIK.

ATELIER FÖR MÖBELKONST.

REGERINGSGATAN 14.

ÄR BÄSTI

I SAMTLIGA BOKLÅDOR

V. M. J. Viljanen,

Kortfattad Färgharmonilära.

Pris 3:25. Till stor nytta för målare, hem och handarbetsskolor.

Förläggare YRJÖ WEILIN, Helsingfors.

Den bästa 25 p:nis cigarr är

„LA REAL".

f. d. EKBERGS CIGARRHANDEL

Alexandersgatan 52. Telef. 14 48.

Rök!

Elegant. Klubb N:o I. Aino. Matti.

P. C. Rettig & C:o, Åbo.

Helsingin Puuseppätehdas-Osakeyhtiö

Helsingfors, Barnhemsgatan N:o 5

Telegrafadress: Puuseppä · Telefon 18 58

Brädgårds telefon 47 21

Tillverkar alla slags

MÖBLER och INREDNINGAR

till kontor, kyrkor, butiker m. m., ävensom fönster, dörrar, parkettgolv och alla till snickeriyrket hörande arbeten.

Innehar ständigt lager av hyvlade och ohyvlade plankor, bräder, lister m. m.

Lantbrukare!

Innan Ni avslutar köp infordra pris av

Finska Redskapshandeln A.-B.

P. SIDOROW, Helsingfors.

Ömsesidiga livförsäkringsbolaget

SUOMI.

Hela vinsten kommer de försäkrade till godo.

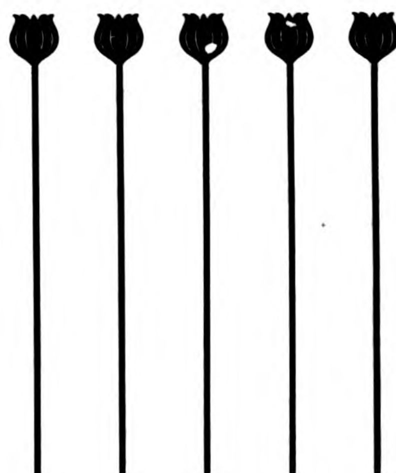
STÖRSTA inhemska livförsäkringsbolag.

AXEL PALMROOS, AKTIEBOLAG.

I kl. Vin- & Spirituosa-affär i Helsingfors.

Finaste PUNSCH i mörka flaskor. Telefon 3 20.

J. Simelii Arvingars Boktryckeriaktiebolag

Nylandsg. 9, Helsingfors. Tel. 137.

Språkkunniga sättare.

Facila pris.

Snabbt utförande.

SPECIALITET: Vetenskapliga avhandlingar

TRYCKERIET GRUNDLAGT ÅR 1818.

Nyblins Fotografiska Magasin, Fabiansg. 16. Telef. 2503

ARGUS

Nr 4. Helsingfors 16. 2. 1908.

En modern motståndare till darwinismen. I.

Då Darwin år 1859 utgav det största och betydelsefullaste av sina arbeten „Arternas uppkomst genom det naturliga urvalet" hade han under de närmaste åren efter verkets framträdande mycket få framgångar att anteckna. Hans åsikter och tankar voro alltför nya och alltför genialiska för att genast kunna slå sig igenom; dumheten måste först få rasa ut, förrän snillet tillåts avgå med segern. Lyckligtvis var tiden för denna seger icke alltför avlägsen. Redan på 1870-talet se vi icke endast naturvetenskapsmän utan även forskare av andra discipliner fylka sig omkring utvecklingstanken utbredande och tillämpande densamma på de mest olika områden.

Ehuru utvecklingstanken ingalunda var ny vid tiden för Darwins framträdande — ty redan i början av det nittonde seklet hade den fått ett fullt tydligt uttryck i flere naturforskares verk, och främst bland dessa i Lamarcks „Zoologiska filosofi" — tillkommer Darwin dock förtjänsten att hava bragt den till ett allmänt genombrott, och sedan Darwins tid har utvecklingsläran vunnit allt flere områden för sig. Det finnes väl numera knappast någon *tänkande* naturforskare, som på grund av rent sakliga skäl skulle ställa sig i harnesk mot densamma. Jag förbigår här sådana, som avsvära sig sin övertygelse för att på orter, där hyckleriet står högt i kurs hos dem, som makten äga, uppnå en eftersträvansvärd ställning för att, sedan de nått den, åberopas som auktoriteter mot utvecklingsläran, eller *troende* forskare, som av rent religiösa skäl bekämpa utvecklingsläran såsom stridande mot den ortodoxa uppfattningen av bibeln. Dessa sistnämnda stöda sig kritiklöst på tron, om de också i fråga om evolutionsteorin ofta visa en förvånansvärd skepsis, och förneka envist alla fakta, som icke låta förena sig med den kristna lärans dogmer. En diskussion på vetenskaplig bas med dessa „fria forskare" på trons grund kommer därför alltid att bliva fruktlös, ty en bergfast tro viker icke för förnuftskäl, om ock dessa i logisk klarhet icke lämna något övrigt att önska. Jag kan dock icke neka mig nöjet att såsom ett exempel på, huru dylika försök att sammanföra vetenskap och tro utfalla, anföra ett känt fall. Jesuitpatern (professor, som han icke sällan i polemiker tituleras av teologerna) Erich Wasmann, en i många afseenden framstående biolog, som på den moderna myrforskningens område inlagt stora förtjänster, har uti sina arbeten, synbarligen inseende det fullkomligt lönlösa uti förnekandet av utvecklingslärans riktighet, ställt sig på en rent descendensteoretisk ståndpunkt. Men för att icke låta sitt zoologiska jag få allt för mycket överhand över det jesuitiska, har han hittat på att låta utvecklingsläran hava sin riktighet för alla djur, men icke för människan, som är av Gud skapad till hans beläte. Och ansättes han svårt av sina kolleger zoologerna, så låter han t. o. m. människokroppen hava utvecklat sig ur apliknande djurformer, men själen är och förblir i varje fall av Gud. Detta egendomliga konglomerat av himmelskt och jordiskt eller människan skulle således enligt Wasmann utgöra den sista länken i utvecklingskeden! Huruvida han genom denna jesuitiska förklaring vunnit sina kolleger teologernas aktning vet jag icke; bland zoologerna har hans anseende åtminstone icke tilltagit genom kompromissandet.

Darwins största livsgärning består som sagt däruti, att han genom sina arbeten övertygade mänskligheten om utvecklingstankens riktighet. Man hör därför ofta bland laici den uppfattning uttalas, att descendensteori och darwinism äro identiska begrepp. Men detta är ingalunda fallet. Med darwinism böra vi uteslutande förstå de teorier, som av Darwin uppställdes för att förklara orsakerna till utvecklingen, och vilka äro kända under namnen kampen för tillvaron, det naturliga och det sexuella urvalet — slagord, som ingå i varje bildad människas medvetande, om ock deras egentliga innebörd ofta är långt ifrån klar. Det är just om dessa hypoteser, som striden stått hetast, och det finnes ett icke ringa antal betydande filosofer och naturvetenskapsmän, som aldrig kunnat tillerkänna dem någon större betydelse såsom utvecklingskrafter. Dock utgöra motståndarena i förhållande till anhängarena av desamma en försvinnande liten hop, och i många läroböcker omtalas det naturliga urvalet och kampen för tillvaron såsom en gång för alla fastslagna fakta, vilkas riktighet icke kan ifrågasättas. Darwin har nämligen rönt samma öde som så mången annan banbrytande ande. Medan hans idéer i början mottogos med hån och förlöjligades — man talade om „drömmar under en middagslur" — och han själv fick uppbära epitet sådana som den „förryckte engelsmannen", har eftervärlden gjort honom en lika stor otjänst genom att gå till överdrifter i rakt motsatt riktning och framställt de av honom uttryckligen såsom hypoteser uttalade idéerna såsom fakta och t. o. m. låtit dem antaga karaktären av dogmer, vilka för all naturvetenskaplig forskning skola tjäna såsom rättesnöre. Darwinismen har från att ursprungligen hava varit ett snillrikt försök att förklara orsakerna till ändamålsenligheten i na-

turen, utvecklat sig till en religion, som predikas icke blott i skolor och högskolor utan snart sagt över allt, där det kulturella livet i någon form rotfäst sig. Darwin själv hade säkert varit den förste, som protesterat mot en dylik behandling av hans tankar.

Det är mot detta proklamerande av darwinismen såsom en ofelbar sanning, som M. C. Piepers dragit i härnad, icke mot evolutionsteorin, av vilken han är en hängiven anhängare, och som han vill föra på nya och sundare banor.

Piepers, holländare till börden, är icke, såsom han själv uttrycker sig, en skolad zoolog, ty sina akademiska studier har han ägnat juridiken och avslutat med juris utriusque doctors graden, men han har under flere tiotal år i sin egenskap av domare på Java kommit i vida intimare beröring med tropikernas växlande och brokiga djurvärld än de flesta zoologer, och speciellt har fjärilsfaunan på de Ostindiska öarna, som måhända är rikare och egendomligare än i någon annan trakt av jorden, fängslat hans intresse. Och må det genast vara sagt, hans biologiska iakttagelser äro gjorda med en icke vanlig skärpa. Men icke desto mindre måste man medgiva, att Piepers har rätt, då han bittert utbrister, att han såsom zoologisk autodidakt icke tyckes kunna göra anspråk på att väcka samma intresse som en man av facket, ty hans arbeten äro jämförelsevis litet kända, trots att de äro särdeles originella och beröra frågor, som äro brännande för dagen. Detta ignorerande av hans arbeten har, som det tyckes, gjort honom bitter och framkallat mycket hätska utfall mot några av hans motståndare, som stödande sig på sin auktoritet ansett sig kunna behandla honom med en viss överlägsenhet. Men å andra sidan framhåller han själv, att han just har denna sin egenskap av autodidakt att tacka för att han kunnat och vågat frigöra sig från gamla fördomar och sluppit att redan från den tidigaste ynglingaåldern insupa darwinismen som en ofelbar lära. Och dock erkänner han, att han under ett skede i sin utveckling varit en anhängare av Darwin, som han ännu i dag beundrar såsom en av människosläktets främste. Först då han skild från hela den civiliserade världens inflytanden under sitt liv mitt inne i Ostindiens urskogar fann sig stå öga mot öga med den rika djurvärlden, kunde de darwinska teorierna icke mera tillfredsställa honom.

Men Piepers har icke uteslutande ägnat sig åt biologiska frågor av ovannämnda slag, utan han har även havt ett vaket intresse för humanistiska och sociala spörsmål och gjort sig bemärkt såsom skriftställare på det juridiska området. Genom alla hans arbeten går dock utvecklingstanken såsom en röd tråd, och han har tillämpande densamma visat, huru många frågor, sedda från descendensteoretisk ståndpunkt, ofta få en helt annan belysning, men han har heller aldrig försummat att samtidigt tillbakavisa det darwinistiska åskådningssättet, som han anser hava havt ett mycket skadligt inflytande på de sociala frågornas utveckling och hela det mänskliga samhällets gestaltning.

Piepers har främst riktat sina angrepp mot mimikryteorin, och sedan han genom talrika exempel bevisat dess ohållbarhet, har han kastat sig över hela selektionsteorin, vilken han numera endast vill tillmäta historisk betydelse. I det följande skola vi redogöra för hans invändningar mot darwinismen och de åsikter, han hyser om utvecklingen och dess drivfjädrar.

Harry Federley.

EN TEKNISK AKADEMI I HELSINGFORS.

Frågan om „Åbo akademi" har nu icke på en tid låtit offentligen tala om sig. Enligt vad på privat väg förnummits torde dock tanken på en svenskspråkig högskola i Åbo under senare tid mognat till bestämdare avsikter och ett något så när fixerat program. Om uppgifterna hålla streck skulle man därvid avgjort stannat för ett humanistiskt institut och lämnat realstudierna till framtiden. Jämte det jag för min ringa del i likhet med många andra beklagar att den vackra tanken synes i antytt hänseende icke fått löpa parallellt med utvecklingen av tidens reellare krav, kan jag ej känna annat än stolthet och glädje över att gamla Åbo måhända ånyo skall lysa upp i glansen av en egen högskola, blott denna icke gives karaktären av en permanent åderlåtare för Alma Mater Helsingforsiae, vilken nog behöver också allt det blod hon från vårt håll kan få.

Vare emellertid med de nya akademiplanerna västerut huru det vill, i Helsingfors framställer sig med all skärpa frågan om den högre tekniska undervisningens närmaste utveckling. Vi ha ett stort, förmöget och ganska välförsett universitet med tvåtusen alumner, men vi ha endast en liten, icke rikt doterad och i flere hänseenden icke välförsedd teknisk högskola med fyrahundra studerande. Denna går visserligen nu en något rikare framtid till mötes, men just dess nya organisation med väsentligt förhöjd stat gör att den sedan åter för en ganska lång tid icke kan hoppas på en mera avsevärd modernisering, varav den dock måhända i flere stycken skulle ha behov.

Jag anser därför att tidpunkten för åstadkommande på privat väg av ett nytt högre tekniskt institut i Helsingfors just nu är inne och jag har vid enskilda resonemang om saken stadgat min uppfattning om att en sådan idé äger sitt fulla berättigande. Det är därvid två moment som samverka. Det ena är nödvändigheten att värja sig för det språkförtryck senatens kända nya stipulationer inleda gentemot den svensktalande ungdomen. Det andra är den lockande möjligheten att med ett slag kunna starta en i bästa mening europeisk teknisk akademi.

Vad det första beträffar, frågan om undervisningsspråket, så hjälper det inte att, såsom Helsingin Sanomat nyligen gjorde, på halvtimmen när räkna ut huruledes nästa höst tekniska högskolans ordinarie lärare komma att leverera tämligen lika många svenska som finska föreläsningar (extra lärarne utelämnades, de skulle väsentligen stegra det

senare talet). Ty till ett sådant resultat kommer man endast konjunkturellt, beroende på att 4 professorer, utnämnda före 1888, ännu tillåtas föreläsa enbart på svenska. När de träda tillbaka — med ett par af dem kan detta komma att hända ganska snart — sker en stark förskjutning åt finskan till. Men nog därom, *principen* resoneras inte bort genom stundens statistik och den lyder rätt och slätt: svenskspråkig teknisk högskoleundervisning hos oss kommer icke längre att vara av författning tryggad och beror härefter av slumpen, representerad av lärarekollegiets och i sista hand kejs. senatens språkpolitiska färg. Så ser saken ut på den poäng, till vilken redan den nuvarande senaten förflyttat densamma.

I fråga om det andra, den högre tekniska undervisningens moderniserande, finner jag icke denna tidskrift utgöra rätt forum för detaljerade projekt. Men jag vill i stora drag ange huru jag tänkt mig saken, utan några patentanspråk och med all mottaglighet för motiverade ändringsförslag. Institutet, högskolan, akademin — huru vi nu vilja kalla den — skulle t. v. gruppera sig kring en huvudfackskola, för maskinbyggnad. Såsom annex till denna komme fullständiga avdelningar för elektroteknik (med behövliga delar vattenbyggnadsteknik) och fabriksingeniörbranschen (speciellt pappers- och textilindustrin). Från en särskild „Hochbau"-fackskola kunde till en början avstås, på lantmätare behöva vi heller icke tänka och vad en kemisk fackskola beträffar, så vore till en början en dylik avdelning av relativt blygsamma dimensioner tillräcklig, i närmaste anslutning till fabriksingeniörlinjen. Alltså: främst maskinbyggnad, elektroteknik och mekanisk industri. Ett gott och fint maskinlaboratorium skulle med ett slag göra det nya institutet eftersökt, ett fullgott elektrotekniskt sådant icke mindre, ett prima kemiskt dylikt desslikes, om ock till en början av ringa omfång. Arkitekturen är ännu onämnd, men icke glömd. Ville man genast ha något också för den, så vore väl främst en arkitektonisk ett- eller tvåårig akademiklass (en „femte årskurs" för redan utexaminerade arkitekter eller längre hunna studerande) det intressantaste och mest up-to-date. En fullständig byggnadsteknisk avdelning vore förvisso önskvärd, men borde den av ekonomiska skäl till en början ställas i andra planet, likasom ock hela kapitlet „Ponts et chaussées."

Och vidare. Beträffande undervisningen skulle föreläsningssystemet från början slopas så när som på det nödvändigaste. Att föreläsa och åhöra föreläsningar i kurser som finnas eller lätt fås tryckta är ett medeltidsaktigt slöseri med kraft och tid. Jag undantar experimentalkurser. I allt övrigt direkt handledning och kollokvier.

Inträdesfordringarna skulle ställas ungefär såsom till det n. v. polyteknikums *andra* årskurs. Aspiranter kunde antingen studera ett förberedande år vid statens tekniska högskola eller deltaga lämpligt arrangerade preliminära privatkurser, hållna av den nya akademins lärare. Studietiden vid denna komme då att ställas högst treårig, vilket gott hinner till om det hela arrangeras klokt och fritt från slentrian.

Kommer den utexaminerade att ha samma rättigheter som en av staten uppfostrad ingeniör? Det är likgiltigt. I tekniken och industrin är det förmågan och insikterna som ge utslaget, icke betygets officiella stämpel. Finge den nya akademin engång namn av en modern och samvetsgrannt ledd anstalt, så komme dess ingeniörer att hemma och ute betyda precis lika mycket som statsinstitutets och kanske litet till.

Och nu „der springende Punkt": vad är priset? Jag tror att man med rationell hushållning, utan knussel och knappa löner, skall för det program här ovan skisserats reda sig med en årsbudget av t. v. högst 200000 mk (hälften av statens tekniska högskolas) och en anläggningskostnad, med måttligt dyr tomt, byggnader och fullständiga apparelјer, av högst en miljon mark. Jämte årsstaten kapitaliserad gjorde detta fem miljoner, maximum.

Skall en sådan ansenlig fond kunna hos oss fås ihop eller garanteras? Jag är i den vägen optimist. Jag tror att det skall finnas en mängd för vår inhemska teknik och för dess bevarande i hägn av våra flesta stor-teknikers och industrimäns modersmål varmt intresserade personer, som äro villiga att med konkreta uppsåt överlägga om medel och utvägar för planens realiserande. Om man i grund besinnar vad densamma kan betyda för landet, för tekniken och industrin samt för modersmålets bevarande, skall man icke dröja att erkänna vikten av snara åtgärder. Vad som icke helt kan fås ihop genast, kan fås efter hand. Huvudsaken är att det nu börjas, med målmedvetenhet och entusiasm, och att det hela från begynnelsen bedrives med all den fördomsfrihet rörande organisationen, som blott är möjlig. Man skall bl. a. icke tveka att i fall, då särskilt kompetenta lärare ej kunna för tillfället fås inom eget land, t. ex. från Tyskland inkalla en och annan sådan. Man skall icke heller tveka att allt efter litet låta kompetenta utomstående få göra sin mening hörd rörande förbättringar och utvidgningar. Man skall icke tveka att för undervisningen engagera folk med vyer och kraftig vilja framom folk med mycket papper i nävarna. Ha de både vyer, vilja och papper, så är det så mycket bättre.

Jag lämnar icke ur sikte möjligheten av en direkt samverkan mellan denna här föreslagna akademi och den påtänkta svenskspråkiga handelshögskolan. Törhända skulle därigenom varderas tillkomst påskyndas och säkert komme vardera att hava nytta av den andra.

Sist önskar jag uttryckligen betona att jag i en dylik teknisk akademi, med säkerställd svenskspråkig undervisning och koncentrering kring de maskinella disciplinerna såsom de klarast mot framtiden pekande och de av den svensktalande ungdomen på senare tid riktigt nog även mest omhuldade, ser icke en illojal konkurrent till vårt n. v. polyteknikum, vars många goda sidor och stora uppgift jag är den sista att förneka, utan en väl behövlig och till hälsosam tävlan manande broderanstalt, vars tillkomst framtvungits av den närvarande tidens bristande hänsyn för mindretalets rätt.

G. M.

NARRENS AVSKED.

Räck mig asken med puder!
Döden skall bli mig en fest,
du goda herr djävul, som bjuder
narren till hedersgäst.

Redo är jag i rättan
tid att följa dig åt.
Kåpan och bjällerhättan
få ej fuktas av gråt.

Utan vinst har jag vågat
livet på rött eller svart.
Utan svar har jag frågat
om vägens vadan och vart?

Nu är jag stilla och skämtar
sista timmen ihjäl —
du goda herr djävul, som hämtar
kanhända i vagn min själ?

Ser du — vid helveteshålet
böljar en ändlös kö!
Sluddrande redan på målet,
står jag där själv för att dö.

Anse mig ej för bitter,
Herre i himmelrik,
därför att jag ej gitter
gyckla för din publik.

Toner som dina dallra
ej i mitt öra i natt.
Än en gång ljuder min skallra
och än en gång mitt skratt.

Mikael Lybeck.

KÄTTERSKA TÄNKARE. III. HARDEN OCH HANS SKOLA.

Åter har Maximilian Harden skrivit sig själv i fängelse. Frikänd och tilljublad i lägre rätt, har han dömts i den högre: hans skandalösa insinuationer hade ju tangerat „die Allerhöchsten Herrschaften". När någon fängslas för sin övertygelses skull, betygar det ofta, att denna övertygelse är på väg att fängsla opinionen. Och hetare än någonsin har det ånyo stått kamp kring Hardens namn.

Det förnäma kulturorganet „Morgen" samlar i en enquête de litterära märkesmännens vota. Varmast är Björnstj: Björnsons hälsning; han har som känt även tidigare hyllat Harden, när denne fått sota för förbrytelse mot Kaiserns majestät. „Samma yngling," skriver Björnson, „som vid tretton år rymde för att fritt få leva för sina ideal (Harden började som skådespelare), har av sin mannaålders idealism gång på gång drivits i fängelse, drivits att göra sig misskänd och hatad. Denne man är av hjältars stoff; för sin övertygelse kunde han bestiga bålet. Ja, därom är intet tvivel i min själ. Och därför har jag nu, om än trött och sjuk, velat vara bland dem, som höja sin röst till hans stöd." Och Björnson fortfar långt och vältaligt att försvara den förföljde oppositionsmannen, vilken han betecknar som den erkänt främste bland Tysklands journalister.

Den gamla titanens trogna beundran inger tilltro; en tillfälligare bekantskap med Hardens personlighet, så vitt den framlyser ur hans skrivsätt, väcker mindre sympati. Hans infall roa, hans stil bländar, hans slagord ha gått världen kring. Men det är en kvickhet, som dräper, han synes överlägsen framför allt i elakhet; han värmer sällan eller aldrig. Han är för hög att helt gå med, han hånar af kärlek till hånets konst och i satanisk glädje att topprida allvärlden. Harden förefaller att gissla mindre för sakens egen skull än för att följa sin genius; han är som en förbannad, den där överallt endast ser frånsidan, uppdagar svaga punkter, små motiv. Hans esprit saknar alltnog det älskvärda draget; i synnerhet är han onjutbart kall som essayist i konstnärliga ämnen. Han skriver engång om Jules Lemaître: det är min man, — han har „eine elegante Seele". Men denna eleganta skepsis tilltalar icke; bak Hardens gyckel förnimmer man ej, liksom hos „romantikern i bakrus", såsom han kallar Heine, det egna lidande, som försonar.

Men i den tyska politiken har han fyllt en mission. Först i „Gegenwart" bl. a. som den fallne Bismarcks vapendragare, sedan i sin egen berömda „Zukunft" har den fruktade sanningssägaren oavlåtligt hetsat till kamp mot alla reaktionens drakar. Hans gärning har varit att avslöja, ofta redan på misstankar och utan andra bevis än skvaller; men han har bragt hälsa i mycket av det, som urartat i Tysklands statsliv, och han har blivit en makt att räkna med, icke minst för den talträngde kejsaren själv. Under hans egid har en allt häftigare opposition vuxit fram, den tänkande ungdomen har fylkat sig kring hans tidskrift och det jäser åter engång av frisinne i det Tyskland, som är på väg.

Envar som de senaste åren tillbrågt en tid i Tyskland och minnes det teutoniska kejsarriket vid nittiotalets början med dess Deutschlandjubel och parvenyskryt, märker genast att ett omslag ägt rum. Man har vaknat ur segerruset, det tidigare skedets enstaka svalor göra redan sommar. pessimismensvartskåderiet har vunnit bredaste mark. Allmän är klagan över rådande byzantinism och lakejsinne och hädarena ropa allt högre. För femton år sedan skulle man näppeligen framlagt självbekännelser, sådana som att Tyskland trots den yttre ståten kulturellt i decennier varit en öken; eller att Tyskland alltsedan Luthers tider vore skyldigt utlandet all frigörelse, alla framsteg, alla epokgörande tankar. Låt vara att ingen, — läser man vidare, — överträffat oss tyskar i tillgodogörandet av det engång undfådda; initiativen kan icke ens vår prisade vetenskap räkna sig till förtjänst. Vad vår bildning beträffar, yvas vi över dess grekiska grundvalar; vi tro oss framom andra övertagit det stolta arvet, — men aldrig ha vi lärt något av grekerna, om icke några ramsor grekisk grammatik. Fransmännen förbli den moderna världens greker liksom engelsmännen dess romare.

Vi, vi leva i dag som är andligen på lån. Se t. ex. huru böcker av en Ellen Key gå åt i 25—30,000 exx. per arbete, att alls icke tala om upplagorna af Brandes, Ibsen, Strindberg, Tolstoi. Våra egna författare i motsvarande ämnen nå sällan över det tredje tusendet. Varaf detta, om icke för att utlandet nått framom oss; vi nödgas offra vår bästa kraft på att frigöra oss personligen samt värja oss mot opinionens sedliga förtrytelse, och så bli vi immerfort efter. Friare nationer tolka klarare, sannare, modigare vår egen varmaste längtan. Endast i musiken behålla vi ledningen. Varför? Jo, tonerna stå icke under polisuppsikt.

Men på allt övrigt trampar förtrycksregimen. Icke sedan Metternichs tider har det i Tyskland regerats så i mörkrets tecken, så förödande framstegsfientligt, så i strid mot folkets mest vitala behov som i detta nu. Och resultaten? Fiasko på fiasko. I storpolitiken ohjälplig isolering; våra diplomaters enda hopp står till den ryska reaktionen. Ty när engång vårt grannland inklusive Polen blir konstitutionellt, då börjar alliansen med Frankrike och ententen med England på rama allvaret. Och Tyskland blir dubbelt isolerat, — även vår inre despotism skall då sakna like.

Jordens ofriaste kulturfolk, det äro vi redan Och värst är att förtrycket förnesligat våra tänkesätt. Eller var finnes det land, där titelraseriet och uniformsjukan härja som bland ättlingarna till Taciti fria germaner? Tjäna staten skola alla, tyskens mål är att få befalla, — därför äga vi ej den detaljressort, som icke regleras av pedantiska bestämmelser. Utan titel eller uniform är man icke en god medborgare; dennes ärofulla plikt, förklaras det, är att tjäna sitt land. Men staten täcker icke fäderneslandet, och den som i våra dagars Tyskland ger sig till ämbetsman, han avstår från att tjäna landet efter egen övertygelse. En tysk tjänsteman går alltid med regeringen, det bjuder hans ståndsära. Han diskuterar icke, han lyder tyst och

punktligt; hans ideal är den korrekte uppassaren, vilken serverar utan att lyssna, utan att tala, utan att le, utan att med en min förråda, att han deltager, att han har en mening.

Det är som synes retsamma kätterier, ord och inga visor, det officiella Tyskland här får till livs. Medelbart stamma de kanske från Harden; samlade uppdukas de av hans lärjunge, pedagogen och titulärprofessorn *Ludwig Gurlitt,* vars anförda frispråkighet för kort tid sedan, samtidigt med Hardenprocessen, kostade honom ämbete och bröd. Gurlitt vitsordas af Berliner Tageblatt som Tysklands kanske idérikaste, i varje fall mest uppmärksammade skriftställare på uppfostrans område; hans senaste, nyss citerade bok *Erziehung zur Mannhaftigkeit* inbragte den obekväme allsköns kränkningar, inspektioner, trakasserier slag i slag, till dess han uppgav tjänsten.

Att det rent pedagogiska innehållet i den anförda boken (liksom i Gurlitts tidigare arbeten: Der Deutsche und sein Vaterland; Der Deutsche und seine Schule) träder tillbaka för samhällskritiken, förklarar författaren med liknelsen att man icke kan hjälpa en anfrätt kroppsdel utan att undersöka det ondas allmänna orsak i organismen som helhet. Om det tyska skolsystemet går ut på en pliktdressyr, som hör hemma på kaserngården och som alltvidare förslavar folkkaraktären, så är detta en följd av det rådande tvångssystemet över huvud. Skolan ålägges att uppfostra undersåtar; även av lärarna krävas militärisk efterrättelse; uppskrämda, opersonliga sky dessa varje föryngrande initiativ, säkra att angivas som olämpliga bråkmakare. Det ödmjuka nitet är befordrans högsta merit; „Lehrer, die sich nicht als Unterthanen fühlen, können auch keine Unterthanen erziehen“ är den överhetligt givna parolen. Sorgligare villkor har ingen lärarekår; en folkskolelärare rangerar under poliskonstapeln ej blott i lön och förmåner, ändå mera i anseende. Och ingen som öppet tillhör socialdemokratpartiet, vilket dock är av riksdagens mäktigaste och vilket med lagliga medel strävar till ärliga reformer, ingen som röstar med socialdemokraterna antages i skolans eller över huvud i statens tjänst. Skolan, enkannerligen folkskolan, är till för att lära barnen älska Gud och Hohenzollerhuset; när socialisterna vid senaste ordinarie riksdagsval räknades i miljoner, förklarades det från tronen: „våra folkskolelärare ha icke gjort sin plikt“. Regeringen upptäckte med fasa, att „folkets stora massor voro främmande för trons intressen och rent av fientliga mot kyrkan“, såsom hovpredikanten Stöcker klagar; att under ett år i Berlin av 32,000 kristna, som dött, endast 17,400 begravts med präst; att av 20,000 äktenskap som ingåtts 7,300 undandragit sig kyrklig välsignelse. Denna styggelse måste bekämpas och så kom den Studtska skollagen till. Den söndrade folkskolorna i protestantiska och katolska; barn av olika konfessioner sades inverka menligt på varandras tro, och denna tro försvagades av en icke-enhetlig religionsundervisning. Och tron gäller det, med tron bör socialismens hydra krossas; tron, säger Wilhelm II, är det tyska rikets palladium och källan till dess krigiska, dess sedliga, dess andliga makt och välde.

Mot detta odiösa regemente, mot den reaktionära skollagen, som mötts med massprotester, upphäver sig Gurlitts arbete. Att det bland senaste tiders alster av Hardens skola blivit det kanske mest bemärkta — boken har på fem månader nått sin sjätte upplaga — får tillskrivas såväl dess djärvhet som författarens suggestivt personliga stil. Våldsam som en vårflod, utan hejd i gyckel som i lidelse, demagogisk, om man vill, gör denna stil intryck af den ärliga mandom, som enligt författaren är uppfostrans mål: Luthers trotsiga, sunda kraftvilja. Det är uppfriskande, det gör gott att i all litterär förkonstling lyssna till ett äkta temperament; och författarens läror befästa ens tro, att, — huru det än i *våra* förhållanden klagas över förvildning och brist på respekt — en smula sturskhet och upprorsanda ändå utgöra ett folks styrka. Även i Tyskland har förtrycket fostrat en renässans av folkandan med kraft att trotsa överheten och dess utlevade ideal, att bryta med nedärvd ordning och på egna vägar söka friare livsformer.

Rf Lg.

NILS HOLGERSSON SOM PEDAGOG.

En svensk kritiker har i sin anmälan av Selma Lagerlöfs „Nils Holgerssons resa“ överlämnat åt andra „att särskåda arbetet genom pedagogikens glasögon“, därmed antydande en misstanke om, att detsamma icke kunde fylla sin egentliga uppgift, att tjäna som läsebok i folkskolan, lika väl som det tillfredsställer rent estetiska krav. Faktiskt har det ju i pedagogkretsar mottagits med köld för att icke säga indignation. Och även från höglärt naturvetenskapligt håll har man med skärpa angripit boken för dess många biologiska oriktigheters skull.

Det finns utan tvivel i denna bok verkliga biologiska misstag, beroende på förbiseende eller bristande insikt. Men de kunna i en följande upplaga rättas, och därmed är deras saga all. Värre är det på sätt och vis med den tendens att antropofiera den levande naturen och alla dess delar, som genomgår varje kapitel i denna bok och så intimt sammanväver empiri och fantasi, att knappt någon professionell biolog än mindre en folkskollärare, kan i varje fall uppdraga en bestämd gräns dem emellan. Djur och växter längta och frukta, älska och hata likt människor, förnimma det onda samvetets plåga och det godas frid, de resonera och intrigera, de hjälpa och stjälpa varandra med kall beräkning eller osjälvisk uppoffring. Det kan icke förnekas, att läraren gång på gång kommer att råka i bryderi. Han kan icke på frågan, huru fantasins jättebin kunna komma in i verklighetens kupa, svara som den lille Buster i Gösta Berlings saga: „Ja, det får de se sig om!“ Han står inför frågare, som pläga fordra besked. Dock skall han i detta fall jämförelsevis lätt glömma sitt bryderi

liksom barnen hans svarslöshet, betagna, förtrollade som han av det underbara liv, som andas i varje rad. Och det är icke enbart av ondo, om barnens sinne efter slutad lektion besväras av olösta frågors oro. Den oron kan höra till det bästa någon undervisning förmår skänka. Men det är över huvud bättre, om de olösta frågorna röra sig om livets verkligheter, än om de gälla tillförlitligheten av en läsebok.

Kan „Nils Holgerssons färd“ sålunda från naturhistoriens synpunkt icke lovprisas utan all reservation, så betyda bristerna dock föga i bredd med den pietet för naturen denna läsebok om någon äger betingelser att väcka. Ty om någon skänker den barnen en intensiv förnimmelse av, att varje naturväsen lever ett liv, sitt eget liv. Det barn, vilket följt den tämda älgen Gråfäll på dess rymmarfärd i Kolmården — vi välja blott ett exempel bland otaliga, som erbjuda sig — vilket, suggererat av skildringen, andats barrångorna i granskogsdjupet, känt den sviktande gungflyn under klövarna — man tycker sig faktiskt ha klövar, när man läser det stället — och stigit ned i tjärnens svala, bärande vatten, det barnet har därmed fått föga mindre av den förnimmelsen, än månget annat under en hel skolkurs.

Ännu mer än naturhistorien skall dock geografin kunna låna impulser och stämningar från Selma Lagerlöfs läsebok. I otaliga, över huvud häpnadsväckande fyndigt konstruerade variationer, tillämpande principen — den princip, på vilken hela bokens uppränning baserar sig — att beskrivning, då man talar till barn, bör förbytas till berättelse såvitt det någonsin är möjligt, skapar hon bilder, som med fasta konturer och strålande av färger prägla sig djupt i minnet: Sörmland presenterar sig i en drömsyn som „den sköna lustgården“, vårdad af Karl IX:s vålnad, Jämtland skildras i och genom sagan om dess nyskapelse av Asa-Tor, Karl XI:s bronsstaty inspekterar vid midnattstid det nya Karlskrona, Oskar II, sann kung och sann människa, livslevande och inspirerad berättar om sin huvudstad o. s. v. o. s. v. Jag ser framför mig tiotals markerande, viftande barnahänder, obehärskat åtrående att få visa på kartan, huru Uppland, som varit på tiggarfärd, ordnat de nådegåvor det fått av övriga landskap: var det placerat märgelgravarna från Skåne, åarna från Västmanland, stenkullarna från Halland eller de nakna skären från Bohuslän. Eller kanske är det Myr-Kerstis, Rättvikskullans, vandringsvägar de vilja peka ut.

Såsom i det föregående antyddes, söker Selma Lagerlöf i de geografiska bilderna inpassa icke blott biologiska motiv utan även gestalter ur historien. Hon gör det i syfte att försona två fordringar — hittills oförsonade, ehuru tvillingbröder, framgångna ur samma pedagogiska strävande, koncentrationssträvandet — jag menar fordringarna, att skolans läsebok å ena sidan skall bilda ett sammanhängande helt, å den andra så intimt som möjligt ansluta sig till undervisningen i realämnena. Och även för illustrationer till det moderna kulturarbetet finner hon rum och effektfull infattning. Gruvdriften, skogsplanteringen, anläggandet av naturparker, arbetet för den pedagogiska slöjden vid Nääs seminarium och mycket mera därtill får barnens uppmärksamhet knuten vid sig. I det mest storslagna kapitel boken rymmer: „Åsa gåsapiga och lille Mats“ gives en skildring av tuberkulosens härjningar, verkningsfullare än all världens hälsovårdsbroschyrer. Men det är karakteristiskt för Selma Lagerlöf att hon också i denna skildring, ursprungligen planlagd i hygieniskt syfte, förstår att tillspetsa sin framställning så, att den tränger vida djupare än till sinnet för praktiskt gagn. Den relativa betydelselösheten av varje annan strävan än pliktuppfyllelsens manas med den blixtlika belysningens effekt inför barnens syn.

Nils Holgerssons färd är ett arbete, där den herbartianske pedagogen finner några av sina käraste ideer tillämpade. Han spårar nästan på varje sida avsikten, men han blir icke förstämd, utan glatt förvånad över den genialitet, varmed densamma i regel förverkligats.

Albert Lilius.

ENGELSK POLITIK.

Då det nya året gick in härskade fullständig stiltje på den engelska politikens farvatten. Sir Henry Campbell-Bannerman skötte sin hälsa i Biarritz, och de viktigaste meddelandena i tidningarna utgjordes av telegram om vem han mottagit och när han besökt gudstjänsten. I två år har han nu varit ledaren för landets politik, och lika länge har det talats om de friska vårvindar, som väcka det politiska livet, men våren kommer långsamt i England. Allt ännu är det för tidigt att bedöma regeringen efter de resultat som frambragts, och intet av mera avgörande betydelse har inträffat allt sedan den liberala segern vid senaste val. Denna blev oväntat stor efter en långvarig konservativ period, och den får mera tillskrivas de konservativas felgrepp än de liberalas skicklighet.

Politiken i England har på senare tider mer än i de flesta andra länder varit beroende av de enskilda personligheterna, och bristen på överlägsna ledare gör sig nu kännbart gällande på alla håll. Den siste, som verkligen havt kraft och förmåga att leda politiken i den riktning han velat, är Mr Chamberlain, men ålder och sjukdom ha tvingat honom att lämna den politiska banan — sannolikt för alltid; och han har icke kunnat göra det med vissheten om att hans sista ansträngningar äro de som lyckats bäst.

Det var hans protektionism, som i hög grad bidrog att locka segern över till de liberala, och ännu pågår kampen utan att man kan märka att ställningen skulle ha förändrats. Det har visserligen icke fullt lyckats honom att göra tullarna till någon allt dominerande partifråga för det konservativa partiet, vars ledare Mr Balfour fortfarande uttalar sig i högst svävande ord om denna punkt, men till väsentlig del var det fruktan för tullen, som drev valmännen att rösta på liberala kandida-

ter. Frihandel är för den typiske engelsmannen en dogm, på vilken han tror ännu fastare än på någon av sin kyrkas dogmer. Det var sålunda ett konservativt karaktärsdrag hos den engelska nationen de liberala denna gång drogo fördel av, medan Mr Chamberlain, oberoende av till vilket parti han räknat sig, alltid varit radikal i sina planer. Också nu försökte han en radikal modernisering av det urgamla torypartiet, då han ville göra det till ett kapitalistparti med handels- och arbetsgivareintressen främst på sitt program. Häri har han, åtminstone tillsvidare, lyckats endast delvis. Det är föga troligt att det engelska folket kommer att bli övertygat om tullarnas förträfflighet av de grammofoner, som nu utsändas i stället för levande agitatorer. Mr Chamberlains egna tal äro redan för gamla att användas på plattor, och det finnes ingen som kunnat efterträda honom: det är med kapital och grammofoner tullarna nu föras fram, men männen saknas.

Trots all sin försiktighet har Mr Balfour icke kunnat samla det konservativa partiet. Under de senaste två åren har det inskränkt sig till en ganska matt opposition och fått bevittna huru regeringen vunnit sina segrar med en för engelska förhållanden ovanlig lätthet. Sedan några månader tillbaka söker man samla valmännen till kamp mot socialismen. Det är icke så mycket fråga om den samhällsfara de fåtaliga socialisterna skulle utgöra, utan det gäller främst att övertyga det engelska folket om att de liberala icke äro tillräckligt antisocialistiska. Om detta skall lyckas, är det ännu för tidigt att avgöra, men ett tidens tecken är, att också Englands kapitalister begynnt den politiska kampen mot socialisterna, ehuru dessa ännu vid senaste val hade nästan ingen betydelse alls — i parlamentet utgöra de icke en trettiondedel av underhusets medlemmar.

Även inom liberala kretsar råder brist på ledande personligheter, och det var säkert en angenäm överraskning för många inom dem, att Sir Henry Campbell-Bannerman ägt den förmåga han utvecklat under dessa år. Det politiska livet glider långsamt framåt, och resultaten av den liberala regimen äro såsom nämnts icke över hövan stora, men bedömer man regeringen — och det liberala partiet som står bakom den — efter uttalanden och ansatser, så är den i hög grad radikal enligt kontinentala begrepp — eller har åtminstone varit det. Det var redan en god början att vid ministärens bildande till *krigs*minister utsågs Mr Haldane, en universitetslärare, som brukat hålla föreläsningar över Hegels filosofi, och att en annan plats intogs av sträjkledaren Mr Burns.

Några liberala lagförslag, som under den liberala regimens första år drevos igenom i underhuset, möttes med avslag i överhuset, som nu efter en tolvårig vila återupplivade sin makt att i lagstiftningsfrågor vara likställt med den andra kammaren. Följden av denna oväntade kraftyttring var att regeringen tog upp frågan om en förändring av konstitutionen. Detta sades i försiktiga ord i trontalet senaste år, och kring denna fråga har politiken sedan dess alltmera börjat röra sig. Det står utom allt tvivel att regeringen härigenom lyckats stärka sin popularitet och fastare sammanhålla de radikalare elementen, som redan visat ett begynnande missnöje, men betänkligt är att det ännu icke antytts vilka utvägar man ämnar begagna för att bryta överhusets motstånd. Med all sannolikhet komma de liberala likväl att försöka utkämpa nästa valkampanj med denna fråga som bas.

Så länge regeringen var konservativ, var det relativt lätt för det liberala partiet att leda oppositionen, men så snart ministärskiftet ägt rum, fick arbetarepartiet nya möjligheter att utveckla sig på egen hand. Detta parti bör icke förväxlas med Englands gamla, mäktiga fackorganisationer: Trade Unions, som ha egna representanter i parlamentet. Dessa fackföreningar ha i allmänhet visat föga intresse för partipolitiken, och deras ståndpunkt är emellan det liberala partiet och arbetarepartiet. Ännu i dag äro deras åsikter till övervägande del „liberala" — åtminstone till namnet — men deras liberalism har bra litet gemensamt med det åskådningssätt, som för ett decennium sedan bar detta namn. På senaste tid ha de mer än förr tagit del i politiken och därmed drivits ytterligare åt vänster. — Inalles uppgå arbetarerepresentanterna i underhuset till inemot ett sextital, och av dessa tillhöra trettio arbetarepartiet: Labour Party. Detta är en ganska ny företeelse, men icke heller det är socialistiskt i samma bemärkelse, som kontinentens arbetarepartier. En stor minoritet inom detsamma liksom bland dess representanter tager nämligen bestämt avstånd från socialismen, men då socialism och liberalism här närma sig varandra långt mera än i andra länder, så håller partiet det oaktat samman och förefaller livskraftigt. De mycket omtalade beslut i socialistisk riktning, som fattats på dess nyligen hållna årskongress, beteckna en svag förskjutning åt vänster, men äro sannolikt utan nämvärd praktisk betydelse; nästan viktigare är det då, att den nyvalda partistyrelsen utgöres av enbart socialister med undantag endast av dess ordförande.

Oberoende av alla partigrupperingar pågår agitationen för kvinnans rösträtt. Det senaste „suffragetterna" företagit är att infinna sig vid domstolarnas sessioner och högljutt protestera mot „manmade laws" samt att med våld försöka intränga till ministerkonseljens sammanträde. Rörelsen är det tydligaste exempel man kan önska sig på huru mycket sanning det ligger i påståendet att all politik i England iklär sig lagliga och korrekta former. Ledarena kunna vara nöjda med de resultat de nått: sedan de första gatutumulten med åtföljande häktningar har frågan drivits ett gott stycke framåt, och skrattar man, så är det intet bevis för att taktiken skulle ha varit oriktig — i detta fall snarare tvärtom.

Den senaste tiden har ohjälpligen trängt de gamla överklasspartierna i andra planet; varken liberala eller konservativa ha utfört någonting av större och varaktigare betydelse. Det är arbetare- och kvinnorörelserna, som gjort de mest betydande insatserna i Englands politiska liv under dessa år.

* * *

Den 29 januari öppnades parlamentet, och denna session lovar att i socialpolitiskt avseende bliva ovanligt betydelsefull; så vitt man kan döma av de senaste veckornas händelser, kommer den även att erbjuda regeringen större svårigheter än någon föregående. Trontalet innehåller denna gång intet av större intresse; det är hållet i försiktiga ord och märkligt främst på grund av det som utelämnats: varken överhusets ställning, kvinnornas rösträtt eller arbetslösheten beröras. Det viktigaste lagförslaget gäller ålderdomsförsäkring, och debatterna om huru medlen härtill skola anskaffas komma säkert att giva både de konservativa och socialisterna ett gott tillfälle att uttala huru de anse att sociala reformer böra genomföras. Övriga lagförslag av större intresse gälla åttatimmarsarbetsdag för gruvarbetare, nya inskränkningar i utskänkningsrätten, trångboddheten i städerna m. fl. sociala frågor. Dessutom återkommer oförändrat ett lagförslag om beskattning af jordvärdet i Skottland, vilket förslag senaste år avböjdes av överhuset. Särskilda frågor angående Irland upptagas även till behandling, och komma med säkerhet att giva anledning till häftiga debatter.

Ola Castrén.

PANOPTIKON.

Axel Gallén-Kallela skall ombetros med att texta hela Kalevala på pergament och måla gubbar i kanten i tio års tid. Av denna 600-bladiga foliant skola sedan utges en färgad praktupplaga och en färglös folkupplaga. Och för det hela skall målaren få 150,000 mark. Ungefär detta har prof. Eliel Aspelin-Haapkylä nyligen förordat i U. S. och Hels. San.

Jag vill ingenting säga emot idén att illustrera hela Kalevala, det vore tacksamt för konstnären och uppfostrande för folket. Men jag kan icke undgå att finna det nu framställda förslaget något märkvärdigt, det ädla syftet i all ära.

Jag frågar: *cui bono?* Vem har egentligen glädje därav? Pro primo: Gallén gräver ned sig à la medeltidsmunk i en hög preparerade kalvskinn, donar och lagar i tio år och är under dessa tio år — hans skönaste mannaålder — förlorad för den höga konsten, den som siktar långt och spanar vitt och blickar stort. Pro secundo: en unik foliant blir färdig och vem får se den? I en vitrin skall konstverket ligga och de oskattbara bladen skola vändas med pincett av en vaktmästare. Ty tumma på dem får man inte, det är klart. Pro tertio: praktupplagan i färger, vem har väl råd att köpa den, om den helst i någon mån skall vara originalet värdig? Och folkupplagan i svart: Gallén, den stora koloristen, reducerad till vignett-tecknare, medan menige man blott få drömma om originalet. Pro quarto: *kan* över huvud en modern konstnär och speciellt en av Galléns temperament fixera ett helt långt decennium av sitt liv å en enda, trots alla intentioner ändå sist och slutligen monoton uppgift?

Jag säger med professor Aspelin-Haapkylä: giv honom ett stort uppdrag. Men jag tillägger: hav honom icke att buckla till sig över pergament och munkpränt, utan sänd honom på höga ställningar att måla fresker och vad som helst, stort och för alla sebart i sin ursprungliga, personliga mäktighet. Låt gärna Kalevala tåga upp i all trolldom och poesi, men icke i en liggande foliant, utan på väggarna av det snart stigande konstpalatset eller å universitetet eller var som helst å en värdig plats. Giv honom icke 15,000 per år utan gärna 30,000, men låt det han skapar bliva allas egendom, ett lysande konstmonument, ett livsverk som ej behöver sökas upp i en vitrin utan talar emot en i stora dimensioner, fritt synligt och evigt verkande.

Så tror jag Gallén bäst gläder sitt folk — andra må tagas i anspråk för ett medeltida bibliotekskuriosum i 20:de århundradet, en nog så lockande uppgift för sig, men en vid vilken vi knappast ha råd att nagla fast Axel Gallén, t. o. m. om det låge någon gudarnas tanke i den starka konsonansen mellan Kalevala och Kallela. Den kan nog också i större mening komma till heders och jag hoppas den skall få göra det.

*

De senaste två veckorna ha framlevats i namnet Mandelstams tecken. Professorn i ryska har offentligen ovettats på Uusi Suometar, Uusi Suometar har i en handvändning gjort detta till en chock mot det finska folket, massor av landsortsprotester ha influtit och suometarianska studenter ha fört oljud under hr Mandelstams föreläsningar. Historien har debatterats väldeligen och de svenska bladen ha tagit på sig stränga miner — bristande kultur — halvbarbarism — helbarbarism — eskimåism — gud vet vad allt det varit.

Har man icke gjort en alltför stor affär av detta?

Är det nu för det första så underligt om suometarungdomen visslar åt en professor, som offentligt förklarar t. ex. att Uusi Suometars parti „icke är ett parti, lika litet som ett rövare- eller tjuvband är ett parti“? Och vad visslandet för professorer såsom icke-kulturell demonstration beträffar, så vet jag nog inte om det visslats i Tomsk, men det vet jag att man i fjol visslade i Sorbonne alldeles infernaliskt och det åt ett par nya medicineprofessorer, som ej hade försyndat sig annorledes än däri att att de voro hemma från provinser och ej från Paris. På dem kastade man dessutom ägg, här gjorde man detta blott platoniskt.

När man skriver så som universitetsprofessor Mandelstam skrev i Hufvudstadsbladet den 19 januari, så riskerar man ett och varje, det kan inte bortresoneras. Och jag tänker att prof. M. nog också visste vad han skrev och vad han möjligen kunde vänta. Att demonstranternas försyndelse mot disciplinen och dumma sätt mot rektor skola straffas säger sig självt. Det visste de väl ock på sitt håll att vänta. Sorbonne-ynglingarna blevo relegerade, hela subberten.

Men så borde den saken vara klar. Framhärdar man i sin originella yrkan på prof. Mandelstams avskedande, så blir det en ny kasus. Tills vidare är det blott vad tysken kallar ett Zwischenfall, ett „betalt som kvitteras“ och näppeligen någon kulturskandal i den stora stil tidningarna attrapperat. Någon saklig tidningsdiskussion angående prof. Mandelstams artikel har icke förekommit. Det hade dock varit huvudsaken. Suometars oförsvarliga uttalande om generalguvernör Gerards politik förtjänade utan tvivel den allvarliga prickning andra blad gävo densamma. Men prof. M:s impulsiva privatprickningsföretag utföll inte lyckligt och Hufvudstadsbladet, som nog annars likasom de flesta andra tidningar finner en del insändare „olämpligt avfattade“, hade här genom ett fullt motiverat mentorsskap kunnat förebygga mycken ledsamhet. Inte leva vi dock nu för att ta hedern av varandra. Allra minst om man är hedersdoktor. Prof. M. hade säkert gjort bättre i att slå sönder en spegel eller ett par karaffer såsom avledare för sin ovilja än att ösa en legion kraftord på U. S. och „söka bränna den energiskt med glödande järn“.

Panoptes.

örteckning över i undertecknades bokhandel tillgänglig nyare utländsk litteratur:

Blake, W-m, Die Ethik der Fruchtbarkeit. Zusammengestellt aus seinen Werken und Aufzeichnungen übersetzt und eingeleitet v. Otto Freiherrn von Taube · · · · · · · · · · · · · · · · · · 6.75
Clouston und *Forel,* Gesundheitspflege des Geistes · · 3.80
Delitzsch, Friedrich, Zur Weiterbildung der Religion. Zwei Vorträge · · · · · · · · · · · · · · · · 2.05
Dilthey, W, Das Erlebnis und die Dichtung. Lessing. Goethe. Novalis. Hölderlin · · · · · · · · · · 6.75
Dressler's Kunstjahrbuch 1908 · · · · · · · · · · · · 9.45
Fried, A. H., Die zweite Haager Konferenz, ihre Arbeiten, Ergebnisse und Bedeutung · · · · · · · 4.75
Gering, H, Glossar zu den Liedern der Edda. (Saemundar-Edda) · · · · · · · · · · · · · · · · · 7.30
Haeckel, Prof. Ernst, Freie Wissenschaft und freie Lehre. Mit einer Einleitung von Dr. H. Schmidt, Haeckel, Virchow und Reinke · · · · · · · · 2.15
Hellwag, Fritz, Das neue Kunstschutzgesetz. Zum Gebrauch für Künstler, Architekten, Maler, Bildhauer, Photographen etc. · · · · · · · · · · · · 3.40
Kardec, Allan, Buch der Medien, oder Wegweiser der Medien und der Anrufer. (Der experimentelle Spiritismus) · · · · · · · · · · · · · · · · · · 6.75
Lindner, Dr. A, Handzeichnungen alter Meister im Besitze des Museums Wallraf-Richartz zu Köln a/Rh. 25 Lichtdrucke mit Text. · · · · · · · · 27.—
Lux. Jos. Aug. Der Geschmack im Alltag. Ein Buch zur Pflege des Schönen. Mit vielen Illustration · 5.40
Lux, J. A., Schöne Gartenkunst. Mit 1 Tafel und 30 Abbildungen im Text. gbd. · · · · · · · · · · · 2.45
Meumann, Dr. E., Einführung in die Ästhetik der Gegenwart · · · · · · · · · · · · · · · · · · · 1.70
Monismus, der, dargestellt in Beiträgen seiner Vertreter. Die Lehre vom All-Einen, der kosmischen Gesetzmässigkeit von verschidenen Standpunkten aus und für alle geistigen Lebensgebiete. Bd. I · · 8.10
Münsterberg, Dr. O., Japanische Kunstgeschichte. Dritter Teil: Töpferei, Holzschnitt, Hänger, Inro, Netzke · · · · · · · · · · · · · · · · · · · 37.80
Rheinhard, Dr. W., Der Mensch als Tierrasse und seine Triebe. Beiträge zu Darwin und Nietzsche 4.05
Rutdgers, Dr. J., Rassenverbesserung. Malthusianismus und Neumalthusianismus · · · · · · · · · · · 4.05
Schulze, Dr. E., Volksbildung und Volkswohlstand. Eine Untersuchung ihrer Beziehungen · · · · · 2.70
Segaloff, Dr. T., Die Krankheit Dostojewskys. Eine ärztlichpsychologische Studie mit einem Bildnis Dostojewskys · · · · · · · · · · · · · · · · 2.05
Shaw, B., Der Liebhaber. Komödie · · · · · · · · · 3.40
Spitteler, Carl, Meine Beziehungen zu Nietzsche · · · 1.35
Storm, Th, Briefe in die Heimat · · · · · · · · · · 6.75
Stumfall, Dr. B., Das Märchen von Amor und Psyche in seinem Fortleben in der französischen, italienischen und spanischen Literatur bis zum 18. Jahrhundert · · · · · · · · · · · · · · · · · · · 6.75
Winterstein, Dr. Franz, Die Verkehrs-Sprachen der Erde · 1.35
Wagner, Dr. A., Der neue Kurs in der Biologie. Allgemeine Erörterungen zur prinzipiellen Rechtfertigung der Lamarck'schen Entwickelungslehre 2.45
Zepler, M. N., Menschenkultur. Anregungen zur Stärkung und Veredlung nationaler Kraft durch zielbewusste Mithilfe gebildeter Frauen · · · · 2.05
Zetkin, Clara, Zur Frage des Frauenwahlrechts · · · 1.35
Ziehen, Dr. Jul., Ueber die Führung des Schulaufsichtsamtes an höheren Schulen · · · · · · · · 1.35

Baudelaire, Charles, Les fleurs du mal. Edition définitive. Précédée d'une notice par Théophile Gautier et ornée d'un beau portrait · · · · · · · · 4.20
Guyot, Yves, Sophismes socialistes et Faits économiques 4.20
Hugo, Victor: Chansons d'amour et de printemps,
En Voyage (Le Rhin),
Patrie,
Contes et Récits. 2 séries,
Marion de Lorme,
Hernani,
Souvenirs d'Enfance et de Jeunesse,
Chansons héroïques et légendes,
La Nature,
Lucrèce Borgia. — Angelo.
Notre Jeunesse,
Légendes. 2 séries,
Souvenirs politiques et littéraires. 2 séries.
Ruy Blas. — Le Roi s'amuse,
La Peine de Mort,
La Famille,
L'Amour,
En Voyage: Alpes et Pyrénées, France et Belgique.
La Mer.
Chaque volume · · · · · · · · · · · · 1.50
Junka, Paul, La Marquise de Brionne. (Les Amoureuses d'aujourd'hui) · · · · · · · · · · · · · 4.20
Leandre, Hanne, Plaisirs d'amour. Roman · · · · · 4.20
Lemonnier, Camille, Happe-Chair. Roman · · · · · 4.20
Marcel, Henry, Honoré Daumier. Biographie critique illustrée de 24 reproductions hors texte. Relié · 4.20
Nass, Dr. Lucien, Les Névrosés de l'histoire. La névrose des races royales. Les faux Messies. Les névroses sociales et religieuses. Illustré · · · · 4.20
Saint-Just, Oeuvres complètes 2 vols. (Série: L'Élite de la revolution) · · · · · · · · · · · · · · · 8.40
Schuré, Edouard, Femmes inspiratrices et poètes annonciateurs · · · · · · · · · · · · · · · · · · 4.20
Stendhal, (Henry Beyle), Collection des plus belles pages · 4.20

Academy Architecture. Volume 32 (1907. II.) · · · · 6.50
Atherton, Gertrude, Ancestors. 2 vols. · · · · · · · · 4.30
Masterpieces in Colour, Fra Angelico by T. L. Hare · 2.50
Rossetti by T. L. Hare · · · · · · · · · · · · 2.50

Akademiska Bokhandeln Helsingfors.

Helsingfors, J. Simelii Arvingars Boktryckeriaktiebolag, 1908.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 1 MARS 1908

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 5.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Berggatan 8.**

Prenumerations- och annonskontor, **Berggatan 8,** *öppet kl. 2—3, telefon 64 02.*

LÖSNUMMERPRIS ***35*** *PENNI*

ARGUS

NR 5. HELSINGFORS 1. 3. 1908.

TH. REIN: FILOSOFINS STUDIUM VID ÅBO UNIVERSITET.

Den svenska filosofins historia är ännu i väsentliga delar oskriven. För äldre dagar har man blott Hammarskölds knapphändiga och otillförlitliga översikt, och icke heller för närmare liggande tider finnas tillfredsställande allmännare arbeten att tillgå. En del av Sverges stora tänkare — Svedenborg, Thorild — ha visserligen blivit utförligare behandlade, men vad som rört sig av tankar på sidan om dem, har i regeln uppmärksammats blott i litteraturhistoriernas summariska redogörelser. En fullständigare framställning av filosofin i dess sammanhang med kulturhistorien och litteraturhistorien saknas helt. Låt så vara att detta arbete i många avseenden är otacknämligt därför att dessa de bakre ledens tänkare äro så osjälvständiga och idéfattiga — det skulle i alla fall komma att belysa viktiga kulturgrundvalar, ty hela det vetenskapliga tänkandet och i regeln även en viktig del av den skönlitterära produktionen bestämmas i sina grunddrag av de filosofiska systemen.

För Finlands vidkommande har statsrådet Rein givit denna skildring i sitt nyligen utkomna verk *Filosofins studium vid Åbo universitet*, slutbandet av den förtjänstfulla om än något ojämna serie *Åbo universitets lärdomshistoria*, som utgivits av Svenska litteratursällskapet.

Den svenska filosofins historia är icke rik på namn av den högsta ordningen, men i alla fall ter sig filosofin i Finland också jämförd med denna torftig och mager. Det är icke många av dess gestalter som kunna uppträda med några som helst anspråk på egen, självständig gärning ens efter blygsammaste måttstock — det är blott tre som i detta hänseende träda fram: Sigfrid Forsius, astrologen och naturfilosofen, i vars ofta fantastiska läror det dock skymtar en aning om den stora lagbundenheten, om de djupa sammanhangen i naturen; den unge, djärve naturforskaren Forskål vars skarpa, skeptiska tankar drogo till anfall mot samtidens rättrogna system; och slutligen Israel Hartman vars filosofiska lärobyggnad, den enda som med någon rätt kan kallas inhemsk, dock sedd på närmare håll gör ett ganska obetydligt intryck. Och av dessa tre är det endast den sistnämnde, som havt tillfälle att vid universitetet representera filosofin — Forsius tillhör tiden före universitetets existens och Forskål utgav sin filosofiska disputation i Göttingen.

De övriga i raden av Finlands filosofer ha i allmänhet ingen annan betydelse än den att de importerat eller förkunnat någon av filosofins gängse läror med större eller mindre framgång och utan att i minsta mån ge den individuell färg. Väl synes hos många av dem en stark tilltro till deras egen betydelse, och med imponerande pondus utslunga de sina förkastelsedomar över Spinozas hårresande ateistiska villfarelser eller Hobbes vilda och farliga naturtillståndsteorier — något som de kunde göra med så mycket större säkerhet som de väl visste att ingen i riket ville uppträda till de angripnas försvar — men kärnan i dessa avhandlingar visar sig alltid bra obetydlig. Någon gång kan man i stället fängslas av en originell, utpräglad personlighet eller av pikanta kulturhistoriska detaljer. Så lockas fantasin av professorn Johannes Welins öden: ovanligt rikt begåvad blev han i slutet av 1730-talet efter åtskilligt bråk utnämnd till professor i teoretisk filosofi, men i stället för att ägna sin tid åt sina lärjungar som en rättskaffens universitetslärare tillkommer, for han ut i fjärran land, reste omkring i Italien och Frankrike utan att lystra till konsistorii vänliga påminnelser om de väntande studentskarorna till dess han slutligen innebrändes vid en eldsvåda i Paris — för så vitt icke den sägen har rätt, som förtäljer att eldsvådan var en mystifikation och att han i själva verket slog sig ned som munk i Italien. Och det verkar helt glatt överraskande på nutida filosofiska begrepp, då man ser Per Brahe kräva sin tids filosofiska professors utlåtande om vad kometerna egentligen förebåda för stora ting, eller då några decennier senare en allvarlig filosof anstränger sitt snille för att lösa den invecklade frågan om de onda andarna föda avkomlingar. Som en föregångsman med sinne för moderna problem ter sig däremot professor Bilmark, som i medlet av 1700-talet i en avhandling diskuterar samvetsäktenskapet, visserligen med en fördömelse till resultat.

Fakta sådana som dessa äro dock rätt sällsynta. Det mesta gör ett jämnstruket medelmåttigt intryck.

Men dessa medelmåttor ha i alla fall varit tänkandets främste representanter i vårt land, och det de från sina katedrar förkunnade bestämde generationers syn på världen. Därför har deras kulturinflytande varit långt större än man av de existerande minnesmärkena kan sluta. Väl jävar icke vår filosofis historia egentligen den snabba, överlägset nedlåtna slutledning om Åbo Mme de Staël drog av vad hon såg på sin brokiga odyssé undan Napoleonväldet, då hon i sina reseminnen antecknade: „Il y a une université dans cette ville, et l'on s'y essaye un peu à la culture de l'esprit; mais les ours et les loups sont si près de là pendant l'hiver, que toute la pensée est absorbée par la nécessité de s'assurer

une vie physique tolérable". Men för dem, som en gång satts att bo „bland björnar och vargar", har denna kamp för ett tynande tankeliv dock sitt särskilda skimmer.

Författarens stora förtjänst är att av detta ämne ha gjort en levande, fängslande bok, icke ett torrt och dött referat. Materialet behandlas med en säker urskiljning, som sovrar och befriar från överflödig detaljrikedom, uppskattningen sker utan all panegyrisk överdrift, och framställningen av de filosofiska spörsmålen har klarhet och prägnans.

Det är en ny stor insats i vår kulturhistoriska forskning statsrådet Rein gjort genom detta verk.

G. C.

LARMETS SLAVAR.

När jag för femton år sedan bodde hos gamla fru Bonsdorff nära Kaisaniemi, uti ett hus som nu är borta, hade jag mitt emot mig Nya Svenska Läroverkets huvuddörr. Och alla dagar, i tre terminers tid, såg jag hundratal pojkar och tiotal peruker rusa in och ut genom den dörren, pojkarna dumma på inväg och visa på utväg, perukerna kanske tvärtom. Nu hade den där dörren egenheten att sluta sig med en brutal smäll. Den smällen fick jag höra väl sina 100000 gånger under de sagda tre terminerna. Det fanns bland eleverna endast fem eller sex, som alltid höllo emot när dörren gick igen, så att den icke smällde. Och bland lärarne syntes det vara en enda som likaledes hade ett bestämt behov av att slippa skrällen. Måhända var det ingen tillfällighet att han tillika råkade vara docent i fonetik.

Vid den tidpunkten hade jag en god rumkamrat som läste Schopenhauer. Och när jag mellan kemin och matematiken satte mig till att bläddra i Parerga und Paralipomena, fann jag alldeles i slutet ett kapitel „Über Lerm und Geräusch", vilket sedan dess icke gått ur mitt minne. Då, för femton år sedan, manade jag fram den store kvinno- och hundföraktaren till att slunga ett anatema mot Nya Svenska Läroverkets dörr och jag läste med dold skadeglädje: „— — — Allerdings giebt es Leute, ja, recht viele, die hierüber lächeln; weil sie unempfindlich gegen Geräusch sind: es sind jedoch eben die, welche auch unempfindlich gegen Gründe, gegen Gedanken, gegen geistige Eindrücke jeder Art sind: denn es liegt an der zähen Beschaffenheit und handfesten Textur ihrer Gehirnmasse. — — — Der Lerm ist die impertinenteste aller Unterbrechungen, da er sogar unsere eigenen Gedanken unterbricht, ja, zerbricht. Wo jedoch nichts zu unterbrechen ist, da wird er freilich nicht sonderlich empfunden werden."

Och varje gång jag sedan konstaterat att någon discipel eller docens, som i åratal låtit sagda dörr skrälla vid sina öron, uträttat någonting avsevärt här i världen, har det glatt mig att det slutligen ändå blev något av honom, ehuru han tidigare visat prov på en så „handfast textur" hos sin hjärna.

Schopenhauer var nog inte den första som kved över det myckna onödiga larmet i vår tillvaro — icke heller var han den sista. Och vad skulle han väl ha sagt, om han levat i de pneumatiska dörrslutarnes tid och konstaterat att man ändå allt fortfarande låter dörrarna smälla! Genom inre dörren till universitetets laboratoriibyggnad vid Nikolaigatan ha väl redan hundratusende gått — där har man gått till chemicum, physicum, mineralogicum, archaeologicum, till skulptursalarna och ryska biblioteket, till rector magnificus och gud vet vem, i åratal, i decennier, och allt ännu skräller den dörren så att det dånar i hela trapphuset med dess skramlande järnplattor. Och detta har man tålt, detta ha alla tålt, ehuru det är vidrigt och kan avhjälpas för några mark. Vi äro ett avtrubbat släkte, vi låta oss pinas, vår ro störas, våra tankar bräckas av en idiotisk dörr — i sanning, det är rätt åt oss.

En väldig stridsskrift mot „die Geräusche unseres Lebens" har nyligen utkommit såsom nr LIV i den kända serien „Grenzfragen des Nerven- und Seelenlebens", utgiven av Loewenfeld i München. Skriften heter „Der Lärm" och författaren, Theodor Lessing — tidigare känd bl. a. såsom lyriker, dramaturg, psykolog och specialist på Maria Bashkirtseff — utvecklar både lärt och stridbart det trettionde kapitlet i Schopenhauers Parerga, just det jag här ovan citerat. Jag vill icke detaljerat referera den ganska omfattande studien, utan väsentligen blott erinra om att den finnes, dem till en viss tröst, som i staden tvingas lyssna till spårvagnars, ölkärrors, trottoarskrapors, hundars och skrikhalsars margfaldiga läten.

Författaren behandlar först bedövningens psykologi, sedan larm och kultur, därpå örats känslighet, de olika slagen av buller och sist frågan om rättsskydd mot larm. Boken är intelligent och underhållande skriven och man förnimmer vid dess läsning något av det välbehag den tydliga solidariteten i en olycklig situation alltid skänker, ja man erfar nästan ett slags resignation när författaren i sin klassiska exposé av tillståndet å turistorter för stilla lantlig frid konstaterar att, varhelst „den bildade europén" tågar in, även larmet tar vid. Det börjar se ut, säger han, som om larmbehovet vore människans djupaste karakteristikum. Det första hon ger sig till vid inträdet i världen är att skrika. Det är ett specifikt antropologiskt drag. Intet djur skriker så oavbrutet sedan det lämnat moderlivet. Endast människan väsnas ända till sin död, hon gör det nästan t. o. m. när hon tiger. Men, säger han längre fram, det ligger en djup visdom i att Homeros låter trojanerna draga till dödskampen under ett väldigt skri, medan grekerna utan ett ljud tåga mot den sista striden.

Förf. relaterar även vad å en del håll i storstäder satts i gång för bekämpande av onödigt buller, och det vore icke ur vägen om våra vänner av skenkapning å byggplatser, trottoarskrapning mitt i natten, mattpiskning å kringbyggda gårdar o. s. v. toge helst något därav ad notam. Även musiklivet i städerna och de stora husen har sitt kapitel. Kaiser Wilhelm, som till morgonserenad beställde „Huldigungsmarsch von Schultze, ausge-

führt von sämtlichen Kapellen der Garnison", får det djupa medlidandets bäska komplimang.

Vore inte vårt samhälle så pinfullt av allehanda föreningar och sällskap, vilka varje välfrejdad medborgare måste tillhöra, dröjde jag förvisso icke att efter mönster från New-York, London m. fl. städer starta en liga mot alla de civilisationens onödiga och förhatliga buller, som även vårt goda Helsingfors ute och inne måste kännas vid. Icke minst viktigt vore att få folk att fatta huru mycket de halvt omedvetet lida redan av självförvållat oljud. Och kunde den ligan åstadkomma rättsligt skydd mot hundskall i trappor och allt det där andra, som vi så väl känna till, nådde vi ett gott stycke högre upp på kulturens pinnstege.

Men som sagt, vi ha så många andra sällskap att tänka på. Och ännu så länge måste ens husgrannar få leva i den tron att en kemist inte kan ta livet av en och annan hund, som åtta gånger i veckan konserterar i hans trappa. Cyankalium är tystnadens vän och jag ser Schopenhauer nicka åt mig ur skuggorna.

G. M.

KONSTUTSTÄLLNINGAR. AXEL GALLÉN-KALLELA. — EVA OCH LOUIS SPARRE.

Axel Gallén-Kallelas utställning ägde ett ovanligt intresse, och detta ur flere synpunkter än en. För det första erbjöd den ett sällan återkommande tillfälle till en repetitionskurs i ett spännande kapitel finsk konsthistoria; för det andra fick man där återse ett par på sin tid mycket omdebatterade äldre arbeten och göra bekantskap med några mycket betydande nya.

Utställningen omfattade i själva verket alla faser av målarens produktion. Där var till att börja med studieåren i Paris, kring medlet av åttiotalet, med en särdeles karakteristisk bild: gosse med kråka, målad 1884. Ett älskvärt arbete med, för en ung nybörjare, mindre vanlig säkerhet attrapperande den avgudade mästarens, Bastien-Lepage, stil. Så kommer den socialt och etnografiskt färgade allmogeskildringen med en „gubbe av gamla stammen", 1889 — det är „sårfeberns" och „middagsvilans" tid, efter hemkomsten från Frankrike. Några finska ödemarkslandskap påminna om Kuusamo- och Sotkamobilderna, dessa så betydelsefulla dukar, efter vilkas framträdande den avsevärdaste delen av det finska landskapsmåleriet i långa tider stått i den romantiska obygdens tecken. En liten men förtjusande skiss till centralpartiet i Ainotriptyken ger början av monumentalmåleriets era, ännu i den realistiska skolans uppfattning och teknik. Så kommer med „brodermördaren" temperan och den avsiktligt primitiva, vävnaden efterbildande behandlingen, varmed det nya stoffet även erhöll sin därmed kongruenta form. Till „Lemminkäinens moder" visades en förstudie, och likaså till den förbannande *Kullervo*. Så följer skissen till „Kullervo på *krigsstråt*" — den väldiga fresken i studenthuset, och slutligen ett antal av studierna till mausoleifreskerna — de återstående äro visst försålda i Wien.

Det är en utomordentligt omfattande, och också icke så litet skiftande, alstring varom allt detta talar. Ett kvartsekel, rikt på arbete och rikt på segrar. Börjande med vardagsmotiv i fransk belysning; slutande med Kalevala i ultra finsk inscenering.

Överraskande münchnermässiga tedde sig numera konstnärens „Conceptio Artis" och, i kanske ännu högre grad, den ryktbara porträttgruppen „Problem" — eller „symposion", såsom dess nya namn lyder. Med en viss häpnad konstaterade man inför den senare, huru starkt tiden kan omvärdera många värden. Målningssättet tedde sig ovanligt smått och utan karaktär, och den anspråksfulla symboliska apparaten verkar tomt och ihåligt japaneseri. Men porträtten ha sin stora betydelse nu som förr och duken måste en gång i framtiden bli mycket eftersökt såsom bjudande bilder av tre berömda män från en period, varifrån knappast några andra torde existera. — Vad man har svårt att förstå är den moraliska indignation målningen vid sitt framträdande väckte; so was kommt doch in den besten Familien vor.

Rent av störande verkade numera även i det utomordentliga porträttet av konstnärens moder den fantastiska bakgrunden; och borttagandet av de stiliserade rökslingorna i porträttet av tyske skådespelaren Rittner, vilket skänkt ett ökat lugn åt bilden, visade i sin mån även att alla excentriciteter i dylika fall helst böra undvikas.

Bland de nya porträtten fäste man sig särskilt vid det i sitt brutala grepp på modellen mycket skickliga av Gorjki. Bilden av Eric Ehrström var i sin släta färgbehandling och med förlov sagt något smutsiga totalton ett experiment som ingen annan än Axel Gallén skulle gå lyckligt i land med; man har på våra höst- och vårutställningar det blandade nöjet att skåda legio i samma art, av mindre talangfulla mästare; och så till vida kan det därför sägas att exemplet icke är av godo. Samma egendomligt släta behandling återfanns även i den stora duken „Båtens klagan", vilken jag för min del, all säkerhet i linjeberäkningen till trots, skulle vilja räkna till Galléns svagaste.

Men så mycket mäktigare visar han sig i den nya Kalevala-kompositionen „Samporövarne". Det är en finsk gigant-skildring av överväldigande verkan, anordnad med en utomordentlig fantasi och fyndighet. Månljuset, som blått och kallt spelar över scenen, ger det hela den avsedda urtids-stämningen; och ur virrvarret av opaka skuggor skymta de nakna gestalterna fram, än övergjutna av den mystiska dagern än försvinnande i dunklet. I kompositionen denna sega kraft, denna nästan barocka vildhet, vilken Gallén så gärna påtrycker sina mytiska skildringar.

Mindre helgjuten är konstnärens av Viborgs stad inköpta duk „Väinämöinen lämnar Finland", på vilken han arbetat en följd av år. Ett hänförande skönt insjölandskap i gryningsdager; ett par äkta gallénska forn-finnar med bistra rovdjursfysionomier, och så Väinämöinen själv superb i sitt

förakt. Madonnascenen har ett litet stänk av Uhde.

Oförglömligt vackra voro de sju stora nya snöbilderna, väl det vackraste, som på detta område ännu skapats.

Det var med ett ord en imponerande mångsidighet den gallénska utställningen bar vittne om; ett suveränt behärskande av snart sagt alla register, från bländande valörstudier sådana som de nämnda vinterbilderna till mäktiga figurscener av Samporövarnes art. Gallén är förvisso hos oss det stora konstnärliga geniet.

*

Eva och Louis Sparres utställning har karaktären av en generaluppvisning, ett avsked.

Man kan icke värja sig för intrycket att förhållandena här hemma varit föga gynnsamma för en ostörd utveckling av den begåvning Louis Sparre besitter. Då han kom över till Finland var det säkert med föresatsen att helt leva sig in i livet här och ägna det inhemska kulturarbetet alla sina krafter; och han debyterar modigt nog som illustratör till ett så genomfinskt diktverk som Elgskyttarne. Så följer „Iris"-perioden, tyvärr för hastigt avbruten genom bolagets obestånd, och innan de impulser, detta kulturbärande företag skulle givit, i den vidsträckta grad hunnit sprida sig, som man gärna tillönskat detsamma. De därpå följande åren, betecknande den forntidskärva och barocka „finska stilens" segertåg, ge föga rum för en kosmopolitisk och urban konstriktning, sådan som den Sparre i sin möbel- och dekorationskonst företräder; och den samtidigt framträdande nationalismen är icke ägnad att göra jordmånen tacksammare för en främling.

Det kan ifrågasättas, om man havt råd att skjuta åt sidan en så verksam kraft, som Sparre kunnat bliva; men där det gäller smak- och rasfrågor resonerar man inte. I varje fall är det intet resultatlöst arbete han har att blicka tillbaka på; om hans vakna kulturintresse vittnar vackert för framtiden broskyren „Det gamla Borgå"; räddningen av den betydelsefullaste kvarleva av förgångna tiders stadsbyggnadskonst vi äga kan gott skrivas honom till godo. Också anläggningen av det förtjusande lilla konstmuseet i Borgå — Sparres verk — är en kulturbragd i smått, som är väl värd att icke förglömmas. —

På utvecklingen av Sparres måleri har naturligtvis den omständigheten havt en stor inverkan, att en god del av hans tid tagits i anspråk av andra uppgifter — möbeltecknarens och dekoratörens. Därav den prägel av ofullgångenhet, av dilettantism, som — man kan icke blunda för det — vidlåder så mycket av detsamma. Bristen på grundliga och ingående studier överskyles icke av yttre bravur och en obestridlig savoir faire; ibland har man även det intrycket att konstnären icke givit sig tid att övervinna svårigheterna utan väl enkelt löst den gordiska knuten — med en elegant gest. Det är den konstindustriella tecknarens rutin som här har varit honom till både nytta och skada.

Tydligast framträder detta i de stora målningarna, och enkannerligen i porträtten. Likheten är i de flesta fall förträffligt fångad, men modelleringen är för flott och det mondäna draget icke alltid riktigt äkta; elegansen i det stora paradporträttet av herr Mikael Gripenberg t. ex. smakar i betänklig grad av modeplansch. En benägenhet vars förträfflighet starkt kan dragas i tvivelsmål är vidare den att ge modellerna i mycket ögonblickliga poser; detta fixerande av ett rörelsemoment verkar i längden tröttande.

Lyckligast gör sig Sparres talang i mindre fordrande motiv. Hans skärgårdsbilder särskilt ha över sig en ofta betagande friskhet, och några akvareller från Söderskär med sin salta havsluft och skarpa blåst kunde icke göras bättre. Över huvud ges det atmosfäriska med mycken skicklighet, icke minst i etsningarna där man finner snö- och töstämningarna av illusorisk verkan. Som etsare intager Sparre hos oss en särställning; han är den ende som f. n. odlar en fin, omsorgsfull strecktäggning; det grova, våldsamma, impulsiva i den övriga finska svart-vittkonsten står därtill i en uppenbar kontrast. Det vilar över Sparres etsningar samma prägel av en elegant urbanitet som över hans konstindustriella verk; ett något, som utan att vara i utpräglad grad personligt likväl är genomgående och äkta. Kulturhistoriskt ha hans många etsningar med Borgåmotiv ett bestående värde vid sidan av det konstnärliga; det samma gäller de förträffliga teckningarna till „Gamla Borgå", i vilkas dekorativa hållning man så tydligt spårar den verserade konstindustriella tecknarens hand. —

I sin hustru, grevinnan Eva Sparre har konstnären havt en medhjälpare, vars uppfattning och formbehandling förträffligt sammangå med hans egen. Grevinnan Sparre har på många områden havt tillfälle utnyttja sin dekorativa talang. Det karakteristiska för och bärande i hennes arbeten är en alltid flytande och elegant linjeföring, närmast påminnande om den den nyengelska skolan odlat, och en fulländad smak som aldrig stapplar.

Gustaf Strengell.

EN MODERN MOTSTÅNDARE TILL DARWINISMEN. II.

Redan i fråga om evolutionsprocessen och dess uppenbarelseformer i den organiska naturen skiljer sig Piepers' uppfattning väsentligt från den av Darwin skapade. Medan darwinismen till grund för densamma lägger variabiliteten, förmågan hos de enskilda individerna att i någon del eller egenskap visa en större eller mindre avvikelse från föräldratypen i snart sagt vilken riktning som helst, och sedan låter dessa s. k. variationer genom inverkan av selektion antingen utveckla sig vidare och sålunda ge upphov åt nya arter eller, om de äro oändamålsenliga, i kampen för tillvaron gå under, ansluter sig Piepers till den av Eimer förfäktade åsikten om en i en bestämd riktning skeende ut-

veckling, orthogenesis. Han anser, att denna orthogenetiska utveckling icke behöver förutsätta tillvaron av en övernaturlig ledare, lika litet som himlakropparnas matematiskt bestämbara banor behöva vara utstakade av något högre väsen. Enligt Piepers äro sålunda de olika variationerna endast att anse såsom olika långt hunna utvecklingsstadier uti denna orthogenes, och en följd härav blir naturligtvis förnekandet av variabiliteten såsom en varje varelse tillkommande självständig egenskap eller ett biologiskt begrepp.

Själva förloppet och resultaten av utvecklingen gestalta sig även olika, sedda från dessa båda hypotesers ståndpunkt. Enligt den darwinistiska sker utvecklingen oavbrutet och småningom, och genom selektionen tvingas den att skapa allt mera fullkomliga och högre specialiserade former, medan åter den Eimerska teorin låter på perioder av stillestånd, genepistas, vilka skulle förklara den skenbara konstansen hos en mängd arter, följa perioder av en intensiv utveckling, vilka åter i sin tur skulle göra vissa släktens enorma artrikedom och svårigheten att begränsa de olika arterna mot varanda begriplig. Även ur människosläktets utveckling anser Piepers, att bevis för denna uppfattnings riktighet kunna hämtas. Så visa de arkeologiska fynden, att övergångar från en konstform till en annan kunna ske mycket hastigt, medan såväl den gamla som den nybildade kunna hava bestått under långa perioder. Japans snabba utveckling under det förra seklet tyder Piepers också såsom en sådan period av intensiv utveckling, som föregåtts av en genepistasperiod, i vilken t. ex. Kina ännu skulle befinna sig.

Evolutionen sker enligt Piepers utan någon som helst inverkan av det naturliga urvalet och följer varken ändamålsenlighetens eller nyttans princip utan kan t. o. m. leda till artens död, såsom flera fossila arters excentriska former tyda på. Man kan därför hos en och samma art träffa på organ, som såväl i utvecklingsgrad som -riktning kunna visa mycket stora olikheter. Denna organgruppernas självständighet under evolutionsprocessen är känd under den Eimerska termen heterepistas. Exempel på densamma anträffas överallt. Så äger t. ex. människan vissa organ, som äro stadda i en progressiv, vissa åter omvänt i en regressiv utveckling. Även på det psykiska området se vi samma företeelse. En framstående musiker kan på alla andra områden vara alldeles undermålig, en skicklig schackspelare behöver i det dagliga livet icke visa någon högt uppdriven förmåga att bedöma följderna av sina handlingar eller besitta logisk tankeskärpa o. s. v.

Ett gemensamt drag för båda dessa teorier ligger däruti, att de icke kunna förklara grundorsaken till själva utvecklingsprocessen. Darwinismen opererar med „variabiliteten“ såsom med en given faktor utan att kunna ge någon förklaring till densamma och låter tillfälligheten spela in vid uppkomsten av nya variationer, medan anhängarena av den orthogenetiska uppfattningen av evolutionen dels i *djuren själva* söka en kraft „organiskt växande“, *som skulle för*orsaka utvecklingen, dels i „monde ambiant“ se drivfjädern till densamma. Piepers ansluter sig till den sistnämnda riktningen och sammanfattar orsaken uti termen „geografiska inflytanden“, uppfattad i allra vidaste mening. Men likasom hans föregångare dolt sin oförmåga att tränga till frågans kärna genom skapande av nya termer, lika svårdefinierbara som de gamla, har även Piepers fallit för samma frestelse och infört de „geografiska inflytandena“, som ännu måste betraktas såsom ett mycket vagt begrepp, och han måste själv tillstå, att han icke förmått giva ett adekvat uttryck för deras verkningssätt. —

Det måste betraktas såsom ett i taktiskt avseende särdeles skickligt drag av Piepers att såsom angreppspunkt för sina utfall mot darwinismen välja mimikryteorin, ty otvivelaktigt har han just i denna träffat på dess mest sårbara punkt. — Den egentliga mimikryidén uppstod icke hos Darwin, ehuru han med stor entusiasm omfattade densamma, utan hos en landsman till honom Bates, som i Sydamerika observerade, att fjärilarter, tillhörande vitt skilda familjer, dock till det yttre voro varandra så lika, att de för ett ovant öga tedde sig såsom individer av samma art. Detta egendomliga förhållande kunde icke undgå att frappera Bates, och genomträngd av tron på selektionsteorins riktighet uttänkte han en hypotes, som med tillhjälp av det naturliga urvalet skulle förklara uppkomsten av denna egendomliga yttre likhet. — Bates hade i tropikernas skogar ofta funnit lösa och söndertrasade vingar av de i praktfulla färger prunkande dagfjärilarna, och han hade i enstaka fall iakttagit, att dessa fjärilar i flykten uppsnappades av fåglar, varav han slöt sig till, att fåglarna voro farliga fiender till fjärilarna. Dessutom hade han vid preparation av de likatecknade arterna fäst sig vid, att ur den ena artens kropp utträngde en illaluktande vätska av en skarp och elak smak, medan den andra icke visade dessa egenskaper. På dessa få, ännu mycket osäkra observationer uppbyggde han sin mimikryhypotes, som säger, att den illaluktande och bittert smakande arten försmås av fåglar, och att dessa snart lära sig igenkänna de vidriga fjärilarna och akta sig för att gripa dem, varför det för en välsmaklig och av fåglar eftertraktad art måste vara av stor nytta att förvärva sig en viss likhet med dessa ratade arter eller med andra ord — anlägga en vidrighetsmask. Genom det naturliga urvalet låter Bates denna likhet småningom hava utvecklats i allt högre och högre grad, medan han överlämnar åt kampen för tillvaron att sörja för, att de individer, som icke behaga anlägga denna mask, med livet få plikta för sin försumlighet och sluta sina dagar i en fågels näbb, varigenom de förhindras att fortplanta sina för artens bestånd mindre önskvärda egenskaper.

Bates' teori mottogs med stor entusiasm, vilken dock något lade sig, då man upptäckte, att i vissa trakter existerade flera arter, som voro varandra förvillande lika icke blott till yttre dräkt utan även till sina inre egenskaper d. v. s. smakade och luktade gement illa. Denna nya upptäckt förbryllade först och tycktes ställa mimikryteorin på ett hårt prov, tills Müller, byggande på Bates' tidigare

iakttagelser, fick till stånd den s. k. Bates-Müllerska hypotesen, som resonerar ungefär så här. Varje ung insektätande fågel måste själv lära sig, vad som är ätbart och vad som är mindre njutbart, och för vinnande av denna insikt fordras för varje insektart åtminstone ett par försöksdjur, vilka sålunda måste uppoffras uteslutande för att inlära fåglarna de gastronomiska begreppen. Av de vidriga fjärilarterna åtgå således även för varje fågel ett par exemplar, och antalet av dessa förspillda liv måste nedbringas till det minsta möjliga. Detta sker bäst därigenom, att alla oätbara arter anlägga samma vidrighetsskylt, ty härigenom underlättas erfarenhetsrönen för fåglarna, och offrens antal bland fjärilarna förminskas. Och så får åter det naturliga urvalet, som icke så litet påminner om klockarfar, som skall allting bestyra, sköta om, att denna gemensamma skylt fås till stånd. De vidriga fjärilarna bilda de illasmakandes fackförening, som åt sina medlemmar lämnar en viss säkerhet till liv och lemmar, om dessa blott lova att blint följa föreningens stadgar, vilkas första paragraf bestämmer anläggande av en gemensam uniform, den andra iakttagande av ett så solidariskt uppträdande som möjligt o. s. v. Minsta olydnad mot stadgarna straffas med döden, och bödeln heter kampen för tillvaron. Med ett ord, vi se fackföreningsidén och andelsprincipen, i deras mest krassa former, genomförda redan hos dessa lågt stående kräk.

Till Darwins heder måste det sägas, att han aldrig skänkte denna Bates-Müllerska hypotes gehör och icke ansåg sig kunna upptaga den uti sina arbeten, medan däremot den ursprungliga mimikryidén, som sagt, livligt anslog honom. Men det finnes tyvärr många framstående biologer, som känt sig nog så tilltalade även av denna fantasiprodukt, och då en gång början var gjord, upptäcktes inom kort exempel på mimikry snart sagt överallt. Wallace fann på de Ostindiska öarna ett rikt fält för mimikryforskning, och Trimen sörjde för, att Afrika icke skulle bliva vanlottat. Med Europa ställde det sig svårare, men även här lyckades man med god vilja få till stånd några fall. Ursprungligen höll man sig endast till insekterna, men snart utsträcktes teorin även till ryggradsdjuren, bland vilka i all synnerhet de giftiga reptilierna utgjorde ett tacksamt material. Det firades formliga mimikryorgier, och man fick se de mest otroliga exempel på den mänskliga fantasins hejdlösa flykt, och det märkvärdigaste var, att dessa fantasier även togos på allvar av gamla och allvarliga vetenskapsmän. — Människan vill bedragas, säger ordspråket, och det besannades till fullo i detta fall.

Emellertid funnos även nyktert tänkande forskare, som ställde sig mera skeptiska och avvisande gentemot den allt mera omkring sig gripande mimikryhumbugen. Och bland dessa har Piepers på senaste tid gått i främsta ledet. Han har underkastat den Bateska teorin en mördande kritik, medan han däremot helt och hållet ignorerat de Müllerska fantasierna, anseende dem böra falla på sin egen orimlighet.

Piepers kritik kan sammanfattas i följande punkter: 1) äro premisserna, om att fåglarna äro dagfjärilarnas farligaste fiender, långt ifrån bevisade; många iakttagelser motsäga dem tvärtom och tyda på, att endast i ytterst få fall en dagfjäril faller offer för en fågel, medan det däremot är bevisat, att ett mycket stort antal fjärilar duka under för allehanda parasiter, börjande med bakterier och slutande med steklar och flugor, och mot dessa hjälper mimikry icke det allra minsta; 2) om ock premissen vore riktig, är det föga troligt, att fåglarnas smak är densamma som Bates'; de kunna lika väl hava en avgjord förkärlek för hans s. k. vidriga arter; man må blott tänka på våra duvors sätt att skaffa sig sin föda; de försök, som i denna riktning gjorts, äro fullständigt värdelösa; 3) skall man icke tro, „att fåglarna äro lika dumma som människorna" och med sitt skarpa och väl utvecklade synsinne låta bedraga sig genom vissa yttre likheter; 4) finnes det icke en tillstymmelse av bevis för, att de s. k. mimetiska arternas likhet med vidriga species skulle hava uppkommit genom inverkan av det naturliga urvalet och kampen för tillvaron. Denna process låter över huvud taget svårt tänka sig, ty innan variationerna uppnå selektionsvärde, d. v. s. erhålla en så stor likhet med den försmådda arten, att de äro skyddade mot fåglarna, måste dessa variationer genom korsning med oförändrade individer hava utplånats.

Piepers framhåller dessutom, att det gives talrika exempel på s. k. mimikry, i vilka den mimetiska arten och modellen båda sakna de vidriga egenskaperna, eller förekomma i alldeles olika regioner eller flyga på olika årstider, eller där den ena arten är dubbelt så stor som den andra, allt fall, i vilka mimikryn icke kan medföra någon som helst nytta, och där den darwinistiska förklaringen på dessa likheters uppkomst självfallet icke håller streck. Vi måste således söka densamma på annat håll, och vi finna den enligt Piepers i de allmänna lagarna för utvecklingsprocessen.

Det är ett allmänt känt faktum, att varelser, som leva under liknande förhållanden, antaga vissa gemensamma karaktärer, d. v. s. deras utvecklingsriktningar konvergera. Dylika konvergensföreteelser anträffas talrikt såväl bland växter som djur. Uppenbarligen kunna en stor del av de nu såsom mimikry betraktade likheterna förklaras helt enkelt såsom konvergensfall, ty om mimikry skall kunna förutsättas, måste ju såväl den efterapade arten som dess imitator leva under samma yttre förhållanden. Det ligger således vida närmare tillhands att antaga, att organismerna här reagerat lika för de likartade yttre förhållandena, man må nu kalla dem „monde ambiant" eller „geografiska inflytanden". — Likheten mellan arter, som leva i skilda världsdelar, kunna åter tillskrivas en tillfällig analogi mellan „de geografiska inflytandena" å den ena sidan och de båda arternas reaktionsförmåga å den andra.

„De geografiska inflytandenas" verkningssätt är visserligen ännu höljt i dunkel, men otaliga bevis på deras existens finnas. De i Afrika levande dagfjärilarna äga t. ex. en ytterst karakteristisk röd färg, acræarött, som endast i sällsynta undantagsfall anträffas hos fjärilar i de övriga världsdelarna. I Syd-

amerika företer åter ett flertal fjärilar en särdeles egendomlig vingform, och slutligen äger så gott som varje ögrupp inom de Ostindiska öarna sin särskilda form av de talrika arterna inom släktet Papilio, vilket sålunda visar, att „de geografiska inflytandena“, trots de klimatiska förhållandenas ringa olikhet, kunna inverka på den organiska naturen och giva upphov åt nya former.

Förekomsten av dessa skilda former på de Ostindiska öarna och jämförande studier av desamma hava riktat Piepers uppmärksamhet på frågan om färgernas utveckling hos fjärilarna. Han anser, att rött varit den ursprungliga färgen för alla fjärilar, och att denna röda färg småningom antager ljusare röda nyanser, övergår till orange och gult samt slutligen förbleknar till vitt. Denna de kemiska färgernas evolutionsprocess fördunklas å ena sidan genom ett ofta samtidigt uppträdande svart pigment, som antingen helt och hållet täcker eller åtminstone förändrar den ursprungliga färgtonen, å andra sidan åter genom uppkomsten av optiska färger, blått, violett och delvis även grönt, vilka alstras genom olika strukturförhållanden å vingarnes fjäll, de där även tjänstgöra såsom bärare av pigmentfärgerna. Sedda i belysning av denna färgevolutionsprocess skulle många mimikryfall erhålla en vida enklare och naturligare förklaring än den darwinistiska. Så skulle t. ex. det mest kända exemplet på mimikry, en afrikansk Papilio-art, som äger en gemensam typ för hanen, medan honan uppträder under fyra olika former, av vilka endast en är lik hanen, varemot de tre övriga anses efterapa särskilda oätbara former, tillhörande olika familjer, lätt kunna förklaras sålunda, att hanen befinner sig i en genepistasperiod, medan däremot honorna genomgå en period av intensiv utveckling samt, tack vare „de geografiska inflytandenas“ olika verkningssätt inom artens stora utbredningsområde, nått en lägre eller högre utvecklingsgrad, d. v. s. bibehållit den röda färgen eller antagit den gula eller vita med varierande utbredning av de svarta teckningarna. —

Piepers nöjer sig emellertid icke med att förneka mimikryn endast i denna dess ursprungliga bemärkelse, utan han tillbakavisar den i vidaste mening. Medan nämligen begreppet mimikry till en början användes uteslutande för att beteckna en arts efterapande av en annan, har detsamma numera av flere biologer utsträckts till vad som fordom benämndes „skyddande likhet och förklädnad“ eller „sympatisk färgteckning“. Slutligen hava ännu de avskräckande och varnande teckningarna och formlikheterna inrymts inom begreppet, så att man såsom mimikry kan rubricera alla fall, i vilka ett levande väsen, vare sig vid skydd eller försvar mot sina fiender eller vid gripande av sitt rov, äger vissa fördelar genom sin gestalt, sin färg eller sina åtbörder, vilka antingen göra det mindre synligt eller ock inge skräck eller avsky.

Piepers förnekar icke, att dylika fall av s. k. mimikry äro rätt allmänna, men han bestrider riktigheten av den darwinistiska uppfattningen av deras uppkomst. *Till en* icke ringa del måste de betraktas *såsom en* produkt av människans fantasi och vidskepelse, som överallt låter oss blicka mänskliga former och ansikten eller karikatyrer av dem. Såsom ett exempel framhåller Piepers „gubben i mån“, men ett ännu bättre bevis för sin åsikt hade han kunnat finna i de medeltida zoologiska arbetena, i vilka de lägre stående djuren ofta avbildas med mänskliga anleten på de mest omväxlande delar av kroppen, ehuru det numera är fullkomligt omöjligt att utröna, av vad dessa ansikten hopkonstruerats. Samma vidskepelse återfinna vi ännu, ehuru i en modifierad och rudimentär form, i den nuvarande mimikryteorin, och det är denna vidskepelse, som låter allehanda teckningar framstå såsom fruktansvärt stirrande ögon eller vederstyggligt grinande ansikten.

Den vita färgen hos en del arktiska djur kan Piepers icke tillskriva det naturliga urvalets inverkan; ej heller anser han kölden direkt hava förorsakat densamma, utan han utsträcker sin lära om färgevolutionen hos fjärilarna även till de högre ryggradsdjuren. „De geografiska inflytandena“ hava i polartrakterna varit synnerligen gynnsamma för densamma, varför även här flere arter nått det sista, vita stadiet uti denna färgevolutionsprocess. Tendensen till vitfärgning anser Piepers finnas överallt, såsom de delvis eller fullständigt vita arterna inom olika ordningar i de särskilda världsdelarna bevisa. Hos vissa arter har utvecklingen icke nått längre än att den vita färgen uppträder endast uti vinterdräkten såsom hos vår hare, medan sommardräkten ännu representerar ett äldre utvecklingsstadium. Domestikationen tyckes även påskynda färgevolutionen, såsom de talrika albinosformerna bevisa, vilka enligt Piepers med orätt betraktas såsom degenererade individer. Även ökendjurens sandgula färg förklarar Piepers såsom uppkommen genom de egendomliga förhållanden, som äro rådande i ökentrakter och som trycka sin prägel på de geologiska bildningarna likaväl som på växter och djur.

För att slutligen finna en förklaring till de slående likheter såväl till färg som form, som existera mellan t. ex. vissa insekter och särskilda växtdelar såsom kvistar och blad, griper Piepers till psykologin. Utgående från det kända sakförhållandet, att såväl ryggradslösa som lägre ryggradsdjur äga förmåga att villkorligt och medvetet antaga färger och i viss grad även teckningar, som överensstämma med deras tillfälliga omgivning, låter han en liknande ehuru långsam och omedveten efterhärmningsdrift under utvecklingens gång hava fått till stånd dessa likheter. Då en omedveten efterhärmningsdrift är inneboende såväl hos djur som människor, anser han antagandet, att densamma småningom genom s. k. kumulativ förärvning under på varandra följande generationer kunnat inverka förändrande på kroppsformen, icke innebära någon orimlighet. Och då dessutom av talrika exempel framgår, att omgivningen och yrket förmå trycka sin prägel t. o. m. på människan, såsom bland andra skådespelare, präster och prostituerade tydligt visa, betraktar Piepers det såsom mindre överraskande, att omgivningen kraftigare förmår suggerera de lägre varelserna. Ty det är ett faktum, att ju lägre utvecklad intelligensen är, desto mera mottaglig är

individen för suggestion. Vidskepelsen förekommer allmännare hos lägre stående folkslag, den blinda och kritiklösa tron hos individer med lägre utvecklat intellekt. Piepers tillägger slutligen, att liksom kroppen hos de högre specialiserade djuren förlorat vissa egenskaper såsom regenerationsförmågan och färdigheten att utan förmedling av särskilda sinnesorgan mottaga sinnesintryck, vilka egenskaper ännu återfinnas hos lägre djur, kan man tänka sig, att det högre utvecklade psyche även förlorat instinkten och med densamma mottagligheten för suggestion.

Vid en kritisk granskning av mimikryteorin i dess helhet kan det icke undgå vår uppmärksamhet, att densamma helt och hållet är uttänkt för människan och utgör ett eklatant bevis för det mänskliga förståndets inskränkthet. Emedan ögat otvivelaktigt är vårt bäst utvecklade sinnesorgan kunna vi icke fatta, att synsinnet hos en mängd djur först kommer i andra rummet. Det är oss obegripligt, att hanarna av flera insektarter på flere kilometers avstånd förmå upptäcka sina honor, eller att djur, som sakna synförmåga, i det, som vi kalla känsel, hava en fullkomlig ersättning för densamma. Och icke desto mindre betrakta vi oss såsom skapelsens herrar och medelpunkten uti naturen, omkring vilken allt rör sig, och vi bedöma allt efter våra förhållanden. Så har också hela mimikryteorin uppkonstruerats uteslutande för det mänskliga ögat, och dock kan det icke råda något tvivel om, att med undantag av fåglarna, som vida överträffa oss i synskärpa, de flesta rovdjur såväl bland ryggradsdjuren som bland de ryggradslösa främst jaga med luktsinnet. Men för lukt- och hörselsinnet har emellertid ingen mimikry fåtts till stånd, ehuru densamma såsom den ändamålsenligare enligt selektionsteorin hade bort uppträda vida tidigare än synmimikryn.

Sedan Piepers tillbakavisat mimikryn i alla dess former och kunnat förklara en stor del av de s. k. mimikryfallen på ett tillfredsställande sätt utan att behöva anlita det naturliga urvalets hjälp, anser han, att detsamma förlorat hela sin betydelse såsom utvecklingsfaktor. Och efter att ännu hava påpekat att kampen för tillvaron endast äger förmåga att utrota arter, oberoende av deras ändamålsenlighet, men däremot icke att skapa nya, menar Piepers, att han tillbakavisat hela darwinismen, som härmed spelat ut sin roll i biologins historia, en roll, som enligt Piepers bestått uti att förhärliga egoismen, predika den starkes rätt över den svage och lära, att livet är liktydigt med „fressen und gefressen werden“.

Om vi ock enligt Piepers äro för mycket fångna i de gamla fördomarna för att kunna gå med på alla hans påståenden, måste vi dock fullkomligt instämma uti hans förnekande av de flesta fall av mimikry och även giva honom rätt däruti, att såväl kampen för tillvaron som det naturliga urvalet såsom utvecklingsfaktorer i hög grad överskattats, och att dem endast kan tillmätas sekundär betydelse vid uppkomsten av nya arter, medan däremot de egentliga grundorsakerna ännu äro långtifrån kända, och vi därför tillsvidare få nöja oss med begrepp sådana som „de geografiska inflytandena“.

Även Piepers fordran, att den enbart grovt mekaniska uppfattningen av livet, dess former och företeelser måste vid sin sida få en högre på psykologiska grunder vilande är förtjänt av erkännande, och vi måste vara honom tacksamma för de försök han i den riktningen gjort.

Harry Federley.

OM KYRKOFADERN ORIGENES VORE PASTOR I HELSINGFORS . . .

Man får i allmänhet genom skolböcker och prästernas utläggningar den uppfattningen inpräntad i sig, att kristendomen ja t. o. m. den nuvarande kyrkans kristendom är något, som så att säga ramlat direkt ned från himmelen ungefär vid den tidpunkt, då kejsar Augustus lät utgå ett bud, att all världen skulle beskattas. Det faller väl sällan en rättrogen kristen in, att hednisk filosofi och kyrklig teologi skulle kunna ha något väsentligt gemensamt med varandra. Och dock är den kristna lärans utvecklingshistoria under de tre första århundradena i grunden intet annat än en räcka segrar, vunna af helleniska tankar, vilka småningom upptogos i den bibliska uppenbarelsens skyddande omhölje. Då tre århundraden efter Kristus den färdiga, invecklade nikenska trosbekännelsen skjutit undan de enkla, i bästa mening mänskliga och just därför gudomliga tankarna i Jesu bergspredikan, har kristendomen förvandlats från en *hjärtats* och *livets* till en *förståndets* sak, från en frälsande religion till ett kristet uppkok på spillror af helleniska tankar. Den frisinnade teologen Harnack säger: „Die christliche Theologie hat den Neuplatonismus besiegt, nachdem sie beinahe alles aufgenommen, was er besass.“

Att härvid från de enskilda kristna tänkarenas sida fordrades mycken förståelse för den helleniska bildningen, är klart, om också för många av dem helleniseringsprocessen försiggår rent omedvetet. För den, som genom studium av de stora kristna tänkare, vilka representera denna utveckling, vunnit en självständig uppfattning av den, är det nästan humoristiskt att tänka sig, huru t. ex. en Origenes' uppfattning skulle bedömas, om den uttalades av låt oss säga en pastor i Helsingfors.

Origenes var liksom redan före honom Clemens av Alexandria, Justinus martyren och andra framstående kristna författare en stor kännare af hellenisk filosofi. Med oförställd beundran betrakta dessa kyrkofäder t. ex. en Sokrates, en Plato. Ja, de anse t. o. m., att den helige ande talat för hellenerna genom deras vise, liksom för Judarna genom deras profeter! Eusebius av Cæsarea, den första kyrkohistorikern, berättar (Hist. eccl. VI, 18) om Origenes, att till honom strömmade allt slags folk, även kättare samt framstående grekiska filosofer, vilka uppmärksamt lyssnade till hans utläggningar av de klassiska författarena, samt att han bland grekerna betraktades som en stor filosof. Även kristendomen fattade han därför som filosofi

och bemödar han sig i sina skrifter att så mycket som möjligt utjämna skillnaden mellan kristendomens och den hedniska filosofins bästa tankar.

De kristnas fordran „tro, men pröva icke" var för grekerna en galenskap. Den skarpe filosofen Celsus underkastar de kristnas uppfattning en sträng kritik. Han framhåller bl. a. skillnaden mellan Gamla och Nya testamentets läror. I Gamla testamentet berättas en mängd Gud ovärdiga och omoraliska historier. Huru kan en sådan bok vara Guds ord? Moses vet ej något högre gott än jordisk lycka och långt liv, medan Kristus predikar något helt annat. Djävulen spelar en lika stor roll som Gud i världsdramat och avgår t. o. m. slutligen med segern, i det större delen av människosläktet blir fördömd! Och vidare i samma stil.

Dessa invändningar voro blott alltför förnuftiga att kunna ignoreras. Då nu Origenes i ett stort verk bemöter Celsus, använder han ungefär samma metod som doktor Kaila vid sin disputation nyligen inför föreningen Prometheus. Han går med på det viktigaste, vilket icke hindrar honom att allt emellanåt kalla den redige Celsus ett dumhuvud. Sålunda förklarar han med bestämdhet, att Gamla testamentets ordalydelse och andemening äro två vitt skilda saker. Lika oförnuftiga äro ju de homeriska gudasagorna. Är det då ett monopol för grekerna att tolka sina skrifter allegoriskt? Vad i bibeln framställes på ett skenbart ovärdigt och omoraliskt sätt, är egentligen djupa filosofiska sanningar, dolda i dubbeltydiga ord och liknelser. Gud är en ande, ett fullkomligt transscendent väsen, om vilket man ej kan tala exakt i mänskliga ord. Hela den yttre formen i bibeln är sålunda enligt hans mening af sekundär betydelse. Vem kan väl, säger Origenes, taga på orden berättelsen om, huru Gud promenerade i Edens lustgård och letade efter Adam, som gömt sig bakom en buske? Vem är väl så enfaldig, att han tror, att Gud likasom en vanlig trädgårdsmästare gick ut och planterade mot öster en trädgård och i denna två träd, av vilka man kunde vinna evigt liv samt kunskap om gott och ont genom att med tänderna gnaga på deras frukter? Vem tar väl skapelsehistorien efter orden? Vem tror väl, att djävulen verkligen förde Jesus på ett högt berg nära Jerusalem och därifrån visade honom hela världen, alltså t. ex. persernas, skyternas och indiernas land? Så frågar Origenes i fjärde boken mot Celsus.

Origenes kan som tänkare ej heller känna sig tillfredsställd av den i och för sig orimliga tanken, att Gud, efter att på grund av sin allmakt och godhet ha skapat världen, skulle kunna låta det hela sluta med evigt elände för större delen av mänskligheten. Origenes är övertygad om det godas fullständiga seger, i det slutligen alla människosjälar skola vinna frälsning. Den store kyrkofadern vågar således, vad ingen präst i våra dagar skulle våga: han förnekar helt enkelt den orimliga läran om ett evigt helvete, vilket ju innebure ett hån mot Guds allmakt och godhet, ett hån, som fick sitt vältaligaste uttryck i den vidunderliga, men konsekventa predestinationsläran.

Origenes' bibeltolkning innehåller trots den fantastiska allegoriska tolkningsmetoden i själva verket fröna till den moderna sunda bibelkritiken, ehuru det blev hans lott att totalt missförstås av eftervärlden. Där man icke förklarade honom kättersk, prålade man med hans lärdom, men glömde hans tankar, liksom man för Kristi person småningom glömde hans lära.

Som ett kuriosum, vilket emellertid visar, huru Origenes vågar säga ut, vad han tänker, må nämnas hans i ett pergament hos Hieronymus bevarade uttalande om „nödlögnen". Gud ljuger aldrig, utan då han vill förkunna för människorna sanningar, vilka alla icke kunna smälta, kläder han dem i sagans skyddande omhölje, liksom även Jesus gjorde. Men för människan är lögnen stundom nödvändig, likasom läkaren stundom måste använda gifter. Lögn får användas af kloka statsmän mot landets fiender och i allmänhet av förnuftiga personer för ernående av stora mål. Såsom exempel på fall, då lögn får användas, hänvisar Origenes till bibelns berättelse om Jakobs bedrägeri, om Judith och Holofernes o. s. v. „Men", tillägger han liksom urskuldande, „om vi lättsinnigt ljuga, utan att därmed vinna något stort „bonum", så äro vi hans fiender, vilken sade: Jag är sanningen".

Kyrkofadern Origenes erkännes av både teologer och objektivt-vetenskapliga forskare som en av den teologiska lärobyggnadens hörnstenar. Men tänk om han vore pastor i Helsingfors! Han skulle helt säkert betecknas som en „Kristi fiende" och avsättas. Och dock var han en så varm kristen, att hans moder måste gömma hans kläder, för att hindra honom att frivilligt uppsöka martyrdöden, och i moraliskt avseende så sträng mot sig själv, att han stympade sig, för att vid umgänget med sina kvinnliga lärjungar lättare kunna motstå frestelser till synd.

Gustaf Johansson.

KORTA ANMÄLNINGAR.

SELMA ANTTILA, HALLIMAJAN NUORET.

Det är en skildring av vår sociala jäsningstid i bilder från ett fabrikssamhälle på landet, Hallimaja. Författarinnan väljer ut typer ur dess befolkning och låter oss se en del av deras liv: den del som faller under landsförvisningsåren och storstrejken. Där är Marck, den konsekvente, oförskräckte fabriksägaren och kapitalisten, vars dotter Veronika av sitt varma hjärta drages in i arbetet att hjälpa arbetareskarorna i deras nöd; där äro representanterna för den idealistiska demokratiska ungdomsrörelsen med Mooses, hittebarnet som blir Veronikas man, i spetsen, och där är slutligen den röda skara, som tänker och drömmer blott blodigt hat.

Författarinnan har ärligt sökt göra rättvisa åt de olika riktningarna, och i det väsentligaste har hon väl ock lyckats häri. Hennes varmaste sympatier äro visserligen hos Mooses och hans kamrater. Men hon döljer icke den brist på praktiska syften, på verklighetssinne, som är denna ungdomsrörelses

svaga sida. Hon skildrar i starka, kraftiga ord det elände, ur vilket förtvivlans hat och våldsdåd växa fram. Och hon ger Marck rätt i hans syn på det praktiska arbetets värde.

Berättelsen är ledig, rask och naturlig — i synnerhet längre fram i boken, början har några trögare ställen. Och allt igenom har den verklighetens prägel, både då den skildrar fattigdomens ohyggligheter och då den återger folkfesttalarens högstämda, men icke synnerligt djupsinniga vältalighet. Man har ett intryck av att dessa studier över de sociala rörelserna äro absolut äkta och trovärdiga, utan någon gottköpsromantik, annat än i några små episoder.

Fullt på höjd med skildringarnas kulturhistoriska värde står dock icke deras konstnärliga utformning. Författarinnan har velat ha med alltför mycket, mer än hennes kraft fullt rått med, och de bemödanden hon nedlagt på den allsidiga belysningen ha i någon mån varit bokens djup till förfång. Dess intresse ligger nu i miljöskildringen, under det att de gestalter, som uppträda som huvudpersoner, alltför litet fängsla oss — både Veronika och Mooses. Striderna inom dem göras alltför enkla, alltför obetydliga till sina dimensioner för att ge ett verkligt begrepp om de väldiga makter som hålla drabbning runt omkring. I sammanhang härmed står väl ock att hela den sociala frågans proportioner något reduceras, så att själva kärnan knappast kommer fram. Den blir i författarinnans teckning väsentligen ett välgörenhetsproblem om huru hunger, nöd och elände skola kunna undvikas, men den största tanken i denna rörelse, den om allas rätt att utveckla och göra gällande sina krafter — den förblir helt och hållet i bakgrunden.

Men också sådan boken nu är, är den läsvärd. Den kan öppna ögonen för mycket av det som ligger bakom våra dagars tilldragelser. Och den har i sin rättframma sanningskärlek ett stort och sympatiskt drag. *G. C.*

I FRÅGAN OM EN NY TEKNISK AKADEMI.

Uti senaste n:r av Argus ingick en artikel benämnd „En teknisk akademi i Helsingfors", vilken uppsats väckt mer än vanlig uppmärksamhet och återgivits åtminstone av Hbl.

Med anledning av denna artikel hava vi svenska talande polytekniker även velat genom några ord uttala oss i frågan.

De nya strömningar, av vilka vår tid är uppfylld, ha självfallet icke heller lämnat tekniken och dess ursprungshärdar i ro. Vårt polytekniska institut skall grundligt reformeras, men man har likväl inför reformförslaget en känsla av att det är något gammalt ifört endast en ny dräkt. Reformen är ej sådan att den skulle väcka entusiasm, ty under densamma skymtar ännu alltför mycken gammal onödig ballast.

Så mycket större var därför hänförelsen över den av märket G. M. framkastade planen om en ny teknisk akademi, vilken utom sitt svenska eller kanske riktigare germanska undervisningsspråk lovar att bygga på alldeles nya grundvalar. Just sådan ha ens djärvaste drömmar velat skapa en idealisk teknisk högskola. Bort med onyttiga slentrianmässiga föreläsningar — mera praktik, mindre encyklopedi över teoretiska spekulationer.

De i bemälda artikel utkastade konturerna för en sådan högskola äro redan tillräckliga att mangrant samla oss unga omkring denna idé, vilken vi med hängivenhet vilja göra till vår. Men inseende att icke enbart entusiasm skapar ett verk av denna betydenhet hoppas vi, att de samhällskretsar, till vilkas initiativ vi i främsta rummet måste vända vår blick, icke med likgiltighet skola möta det gjorda förslaget.

Att predestinera huvudstaden såsom den ort, till vilken akademin borde förläggas, anse vi däremot vara förhastat. Många skäl, framförallt billigare anläggningskostnader, billigare levnadskostnader samt ett möjligast koncentrerat arbete vid högskolan tala för dess placerande i en lugnare landsortsstad, exempelvis Åbo. Denna fråga, som egentligen ligger på sidan om huvudsaken, kunde ju avgöras sedan den pekuniära basen för företaget är någorlunda garanterad.

Helsingfors den 27 februari 1908.

Teknologföreningen.
(Förening av svensktalande polytekniker).

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1908.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 16 MARS 1908

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 6.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Berggatan 8.**

Prenumerations- och annonskontor, **Berggatan 8,** *öppet kl. 2—3, telefon 64 02.*

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

ARGUS

NR 6. HELSINGFORS 16. 3. 1908.

ATLANTENS VINTHUNDAR[1].

Hastighet är produkten av vägen gånger tiden. Men multiplikatorns betydelse överses lätt på grund av den karaktär av konstant den i praktiken erhållit; meter i *sekunden*, sjömil i *timmen*. De mycket små tidsenheter vilka i det dagliga livet användas för att åskådliggöra rörelse, befästa ytterligare föreställningen om att snabbhet under en begränsad tidsintervall uttrycker den verkliga rörelseförmågan. Med andra ord: att snabbhet och uthållighet följas åt.

Så är långtifrån fallet. För det första: arbetsspänningen kan under ett kort tidsavsnitt uppdrivas högt över det normala på bekostnad av en räcka faktorer, vilka först under loppet av en längre tidrymd tydligt göra sig gällande. För det andra råkar den absoluta snabbheten hastigt i direkt konflikt med uthålligheten, vilken grundar sig främst på omständigheter, mera eller mindre direkt försvårande den rent momentana kraftanhopningen.

Ju längre avståndet, desto djupare ned sjunker kurvan för medelhastigheten. Därom övertygar en flyktig blick på ett sportreferat, vilket som helst. Och oberoende av, ifall det är människor, djur eller maskiner, som utföra arbetet.

Lusitania's och *Mauretania's* medelhastighet av 25 knop (över 45 km) i timmen innebär i och för sig ingenting märkvärdigt[2]. De flesta mariner bygga kryssare, vilka nominelt prestera samma snabbhet. Motorracers av blott 30 till 40 fots längd hava ofta överträffat denna fart. Torpedobåtjagarenas provtursresultat variera mellan 27 och 37 sjömil (65 km). Genom lätt, ja bräckligt byggnadssätt, genom uppoffring av sjöduglighet och komfort, kan under gynnsamma yttre betingelser mycket stora hastigheter nås för begränsad tid. Det vill säga: så länge bränsletillgången ej tryter, så länge vind och sjögång ej hindra, så länge pannrumstemperaturen håller sig innanför gränserna för servisens fulla arbetsförmåga, så länge de klena vattentuberna ej läka och de ömtåliga maskinerna stå bi. Blott en enda av dessa möjligheter eller tillfälligheter, och fartyget är *hors de combat*.

Ökas bränsleförrådet tilltager deplacementet: den givna maskinstyrkan blir otillräcklig för den önskade hastigheten. Ökas dimensionerna i pannor och maskiner, växer skrovet på bredd och djup, det laterala motståndet tilltager. Den teoretiska snabbheten minskas, men den praktiska ofta nog stiger. Torpedobåt-erfarenheten giver vid handen att en tyngre typ, på pappret par, tre knop långsammare, på längre sträckor och i svårare väder ofta avgår med segern.

Lämna vi ur räkningen de farkosttyper, vari snabbheten vunnits på bekostnad av övriga egenskaper, fartyg, vilka på grund av sin ringa aktionsradie äro oförmögna till längre resor annat än vid starkt reducerad fart, med tillhjälp av tidsödande anlöpning av kolstationer och depôtskepp, då återstå blott tvenne snabba, sjögående typer: den stora kryssaren och Atlanterångaren. Nordatlanterångaren, icke ocean liner'n i gemen; redan till Kap, för att ej tala om Orienten och Stilla havet, blir det omöjligt att medföra kol för en oavbruten, forcerad passage.

Hos kryssaren och expressångaren anslås ungefär analoga proportioner av deplacementet för maskineriet. Men medan krigsskeppets skrov på grund av den ogynnsamma viktfördelningen — pansarskyddet och de högt belägna kanonerna inverka menligt på den metacentriska höjden — måste baseras på ytterlig bredd och överdrivet skarpa linjer, kan liner'n i stort sett byggas efter proportioner mellan längd och bredd och djup, vilka visat sig erbjuda det minsta motståndet. Men utom fördelen av en jämnare avvägd form, äga Atlantens vinthundar övertag genom sin tyngre massa: särskilt i sjögång av största betydelse för farten. Nödvändigheten av skydd för kryssarens vitala delar försvårar ventilationen och framtvingar hopträngda pann- och maskinrum: arbetet i sådana inferna ställer sig så ansträngande och svårt, att den fulla effektiviteten ej låter sig upprätthållas dygn efter dygn. Ännu en skiljaktighet. Kryssarmaskineriet måste äga förmågan av snabba men korta spurter, skall hastigt kunna utveckla hela sin samlade styrka. Oceanångarens är avsedd för jämn, kontinuerlig gång från ena sidan världshavet till det andra. Och sålunda kommer det sig, att Atlantens vinthundar med sin måttfulla maximalhastighet stå utan rivaler på öppna sjön. Alla försök att med krigsfartyg nedtrycka postbåt-rekorden hava hittills grundligt misslyckats.

Om fördelarna i och för nåendet av stora genomsnittshastigheter tekniskt ligga på handelsfartygets sida, möta de likväl en allvarsam fiende, okänd för rivalen: rentabiliteten. De förbättringar av maskinernas typ, som gjorts under tidernas lopp, be-

---

[1] Atlantens vinthundar, „the Greyhounds of the Atlantic" kallades i början af 1880-talet de stora postbåtarna, då kampen om rekordet Liverpool—New-York stod synnerligen het.

[2] Knop = sjömil, icke att förblanda med engelsk mil, c:a 1820 m. För att i egennyttigt syfte vilseleda allmänheten pläga motorbåtfabrikanter uppgiva hastigheten i engelska mil = 1609 m.

stå därför lika mycket i rent ekonomiska vinningar som i ingenjörvetenskapliga triumfer. Marinångmaskinens utveckling försiggår längs båda dessa linjer: en ny modell förbättras småningom tills bränslebesparingen nått ett maximum, då tager konstruktionen ett djärvt och beslutsamt steg framåt. Så följer en period av detaljförfullkomning, tills nästa uppfinning åter direkt ökar arbetsförmågan.

I mitten av det förflutna seklet undanträngde propellern i den transatlantiska poståungaren hjulet. På 1880 talet nådde compoundmaskinen sin högsta utveckling, och lågtryckscylindern erhöll dimensioner man icke ens i dag ansett rådligt att överskrida. Maskinstyrkan hade i *Umbria* sprungit upp till 14,500 hästkrafter. Och härmed berördes gränsen för det kraftmått, vilket framgångsrikt lät sig överföras på en enda axel. Kolkonsumtionen per hästkraft utgjorde nu hälften av vad den varit 20 år tidigare och endast tredjedelen jämförd med 1840-talets båtars.

Dubbelskruv-systemet, infört då en enda propeller ej mera kunde mottaga den ökade kraften, mötte med nya svårigheter. Strömmarna från de i motsatta riktningar roterande skruvarna förminskade i hög grad den sammanlagda arbetsförmågan och uppvägde för en tid den vinning, den trefaldiga expansionen maskintekniskt betydde. Tills akterstäven hunnit anpassa sig efter den nya framdrivningsmetoden och inskjutit en skiljevägg mellan de båda skruvarnas aktionssfärer.

Här tillstöter ett problem, tillsvidare olöst. Propellrarnas läge, tätt intill fartygssidan, göra dem otroligt känsliga för små differenser i formen, och antalet slag i minuten stiger upp till en faktor av ofantlig betydelse. Erfarenheten, oberoende av teorier och undersökningar, synes visa, att 85 à 90 revolutioner lämna högsta effektivitet för tvenne propellrar. Men varför veta vi icke. Att så tyckes vara fallet, bevisa de glänsande resultaten med *Deutschland* och de följande tyska rekordbrytarena vilka, trots större deplacement till nästan samma maskinstyrka, slagit den engelska *Campania* med 1 ½ knop i timmen: ett hastighetstillskott motsvarande ett tidigare decenniums sammanadderade framsteg. 36,000 hästkrafter med två maskiner, längre hade man ej nått vid sekelskiftet, alltså per axel ett tillskott av endast 3,500 hästkrafter jämfört med *Umbria*. Då styrkan ytterligare uppdrevs kopplades två självständiga maskiner till en och samma skruv. Nu stod man inför tvenne hinder: oförmågan att bygga större maskiner, resultatlösheten i att anhopa mera kraft per axel.

Treskruvångaren, tillämpad av andra skäl inom den franska och tyska örlogsflottan, stod på dagordningen. Men denna länk i keden blev egendomligt nog överhoppad[1].

Den våldsamma skakningen, allt olidligare ju mera maskinstyrkan tilltog, gav upphov åt en ny skeppstyp. Genom förlängandet av resan från 6 till 8 à 9 dygn eliminerades detta obehag för passagerarena. Bredden växte, och det från kolboxar och maskinrum återerövrade utrymmet användes för ökad komfort. De flytande palatsen, vilkas inredning allt mera antog karaktären av lyxhotell på land, med hissar och hallar, trädgårdar och bad, började framgångsrikt konkurrera om publikens ynnest med de skälvande, nervösa kapplöparena.

Då Cunardlinjen, rikligt understödd med statsmedel, år 1903 beslöt sig för att återtaga Atlanterrekordet, var kraften som omsattes i tre propellrar ($3 \times 17{,}000 = 51{,}000$ hkr) icke tillräcklig för det enorma deplacement, de uppdrivna fordringarna på bekvämlighet i förening med den ökade hastigheten krävde. Man beslöt sig för fyra. Insättandet av kvadrupel-expansionsmaskiner om 68,000 hästars styrka hade sannolikt lett till allvarsamma svårigheter redan på grund av vibrationen. Men de nya turbinmaskinerna hade redan nått den utveckling, att framgången av deras tillämpning i gigantisk skala ansågs sannolik.

I många avseenden var det oaktat *Lusitania* ett steg ut i rymden. Det empiriskt som gynnsammast fastställda rotationstalet för propellrarna måste fördubblas, 180 slag i minuten, och svårigheten att så placera skruvarna, att de alla arbetade i stilla vatten, mångfaldigades genom ökningen från två till fyra. Men även den riktiga formen för en så snabbt arbetande propeller är ännu mindre fastställd än i normala fall, varest det inträffat att en förbättrad skruvmodell ökat hastigheten med mera än en knop, motsvarande ett krafttillskott i maskinstyrkan av 15 à 20 %. Lägges ytterligare härtill, att vid turbinsystemen kraftförlusten i axlarna tillsvidare av outredd orsak är mycket varierande och nyckfull, framstår tydligt, vilket modigt experiment *Lusitania* i själva verket betydde. Det nya monstret har fullt motsvarat förväntningarna — utom i en enda punkt; den våldsamma skakningen, vilken hos turbinångarena i allmänhet försvunnit, återuppträder, om ock långt mildare till formen än hos de slagna konkurrenterna.

Lusitania och *Mauretania* äro ögonblickets sista ord ifråga om hastighet och storlek, hamnförhållandena tillåta ej för närvarande nämnvärt större dimensioner. För samma pris som för en enda *Dreadnought* — av dem äro väl ett tjog under byggnad — kunde på *Lusitania's* deplacement en 27 knops ångare framställas. Men här spelar rentabiliteten in; merkostnaden av bortåt 15 miljoner mark uppstaplar svåröverstigliga hinder.

Vid tiden för *Lusitania's* första Atlanterfärd senaste höst tillkännagav *White Star* linjen påbörjandet av en jätteångare — visserligen ej avsedd att tävla om främsta platsen — baserad på en ny och enkel princip, som i dess nuvarande skede löser striden mellan turbinen och det gamla systemet. Turbinens svaga, ja enda svaga punkt, är att den ej kan kastas om och slå back. För detta viktiga ändamål måste en extra reservturbin anbringas, vilket betyder död vikt i sådan grad, att största delen av den vunna besparingen slukas. Nu är den gordiska knuten löst — tills den omkastbara turbinen blir verklighet. Den nya ångaren förses med 3 maskiner och propellrar; på flyglarna två turbi-

---

[1] *Carmania,* turbinångare med tre skruvar hör genom sin fart av blott 20 knop till „intermediate"-klassen, icke till vinthundarna.

ner, i mittelaxeln en kvadrupelmaskin, vilken samtidigt kan driva såväl framåt som tillbaka. Till denna bondenkla lösning hade ingen hunnit under de fulla tio år marinturbin-problemet sysselsatt hundratals begåvade ingenjörer. Och ej blott den viktiga tyngdbesparingen. Genom kombinationen tillgodogöres ångtillförseln fullständigare än någonsin förut; det ena systemet suger styrka ur det andras svaghet. Härmed är *Lusitania* teoretiskt slagen. Men utan motsvarande statssubvention, innan inloppet till New York fördjupats och oljan som bränsle medfört de radikala minskningar i utgiftsstaten man så länge väntat, är sannolikt intet privatbolag villigt att upptaga kampen om *the blue ribbon of the Atlantic.*

Sigurd Frosterus.

UR TOPELIUS BREVVÄXLING.

Svenska litteratursällskapets *Förhandlingar och uppsatser* ha i år som vanligt ett rikt och mångskiftande innehåll. Historie, litteraturhistorie och kulturhistorie omväxla, och vid sidan av uppsatser, som på sin höjd ha intresse för forskare, stå andra, som äro tillgängliga också för vidare kretsar. Det är icke möjligt att här ingå på alla avhandlingarna; det må blott antecknas, att volymen inledes med prof. Wrangels föredrag om „Goethe och Sverge“, som ansluter sig till förf:s och hans elevers tidigare uppsatser över beröringen mellan tysk och svensk litteratur; att prof. W. Söderhjelm lämnat en studie över ett italienskt musikdrama från 1600-talet med «finskt» motiv, vilken kompletterar Gigas' och Karl Larsens anteckningar om nordiska motiv i äldre sydromansk diktning; att förf. till uppsatsen om Timmermansorden icke synes ha observerat några handlingar rörande St. Axelii hydda i Åbo, som finnas i Statsarkivet härstädes; och slutligen att i bandet ingår en uppsats, som bestyrelsen den 21 november 1907 beslöt att *icke* antaga till publikation.

Huvudintresset knyter sig i varje fall till den här publicerade brevväxlingen mellan Topelius och den danske historikern och hänförde skandinaven Barfod, som på en resa 1881 sjuttiårig gjort den sju år yngre Topelius bekantskap. Brevväxlingen sträcker sig från detta år till 1888.

Det är över breven något av det förtroliga och förstående samspråkets hjärtliga ton. Icke så att de vore av dessa bekännelsedokument, i vilka hjärtan och njurar blottas — genralbikternas tid är visst förbi långt innan man närmar sig sjuttitalet. Men de båda korrespondenterna uttala i öppna och oförbehållsamma ord sina tankar om tidens händelser och idéer. Och man märker hos dem båda den lugna och fasta förvissning om att deras sympatier och antipatier i det väsentliga gå ihop, som gör alla omsvep och förbehåll onödiga. Förtroligheten kommer fram redan i brevens form — Barfod låter sin en smula senila pratsamhet flöda ogenerat, och Topelius klär sina tankar i ett smått barnsligt «skandinaviskt» språk med «De» som tilltalsord och inblandade danismer som «nysgirig» och «tusmörker».

Det var icke heller förvånande att de kände sig besläktade. Främst förenades de väl av den gemensamma världsåskådningen, en av alla tvivel oanfäktad barnafrom kristendom. Men dessutom hade deras utveckling i mycket varit parallell: båda hade de i medlet av seklet varit gripna av tidens stora frihetsdrömmar, och som minne därav bevarade de allt framgent en abstrakt frihetsdyrkan, som dock icke hindrade dem att i de flesta aktuella frågor stå tillsamman med den yttersta högerns män, — så prisa de i kapp det Estrupska regementet i Danmark.

Det är självfallet breven från Topelius som — åtminstone för finska läsare — erbjuda det största intresset.

Man får i dem en rätt fullständig bild av Topelius, sådan han var på åttitalet. Någon väsentligt ny belysning kasta de väl icke över hans gestalt, men de ge ett omedelbart och klart intryck av dess olika sidor. Hur känner man icke igen den vackra blida aftonstämningen från hans ålderdom i en inledning sådan som denna: «Käre vän! Det är längesedan jag tryckt Deras trofaste hand. Vinter och vår ha förgått, vårt hår har blifvit gråare, ärr har vuxit öfver blödande sår, men ännu sänder oss Gud en blomstrande sommar, barnaglädje och aftonfrid. Det är så ljufligt nu under blommande rönn och syren, ingen natt, ingen sorg . . . .»

Det är dock icke endast frid och mildhet i dessa brev. Så snart det blir tal om politiska och litterära frågor få de tvärtom — å båda sidor — rätt stor skärpa i uttalandena, och just därpå beror till stor del deras intresse.

Många av de aktuella spörsmålen beröras. På flere ställen uttalar Topelius sina bekanta moderata åsikter i språkfrågan. Han inser det okloka i det svenska partiets maktställningspolitik — en defensiv vore däremot berättigad, blott den toge hänsyn till tidens krav. Och han ogillar å andra sidan att fennomanerna ej äro tillfreds, då de två språken blivit likställda vid domstolarna. Sitt allmänna program anger han i orden: «De vet ock, att jag tillhör dem, som vilja ett finskt Finland, stödande sig på skandinavisk kultur, men utvecklande sig fritt efter eget skaplynne. Detta är icke mer en partifråga, det är en historisk nödvändighet! det är folkens naturlag, alltså framtidens program.»

Mindre moderat, mindre förstående för utvecklingens innebörd är han i andra frågor. Framför allt blir han konservativ, då det gäller religiösa frågor — hans «Tänkebok» ger ju slående bevis på hur främmande hans åsikter i dessa ämnen gjorde honom för hela den moderna vetenskapen, denna bok som i sina filosofiska och naturhistoriska resonement stundom visar en så frapperande likhet med vad hans store antipod som författare, Strindberg, senare i samma ämnen skrivit. «Upplösningen måste vara långt gången i ett land, der bönderne i 11 år skickat fritänkare och radikale till folketinget», skriver han på tal om danska förhållanden. Med bekymmer ser han «utrotningskriget» mot kristendomen i Sverge, och

då Carl von Bergen kommer till Hälsingfors för att hålla sina berömda, men efter nutida måttstock så oskyldiga föredrag, finner Topelius det alldeles naturligt att han icke får solennitetssalen och antecknar att Finland nu fått sin första otrospredikant — «så långt ha vi nu kommit också här!»

För den moderna demokratin har han icke sympatier. Han älskade folket, men det var det fredliga, gudfruktiga, som var tillfreds med sin lott — icke det vaknande som pockade på rättigheter och makt. Socialismen är «blott en ny association för att tillrycka sig njutningen». Enkammaren skall störta Norge i fördärvet, republiken passar icke i Norden. I ett märkligt bref från 1887 sammanfattar han sina åsikter om tidens tecken. Han ser en ny fransk revolution gå fram över Europa: „Vi stå nu tätt framför en dylik kris, och han skall komma med historiens naturlagar. Frankrike skall kanske få fira sin sekularfest 1889 på ett annat sätt än man nu föreställer sig; men nu skall krisen komma med alla den nya tidens förstörelsemedel och med alla de nya brännbara ämnen, som hopat sig sedan ett sekel tillbaka. Den sociala omstörtningen, som trängdes tillbaka 1789, skall nu vexa den politiska öfver hufvudet och indraga folken i härarnas kamp.» I ett brev från slutet av samma år ger han tankarna luft i utropet: „Utvecklingens svindlande fart antyder att tidernas ände stundar."

Ur samma synpunkter behandlas de litterära företeelserna. Barfod förser Topelius med upplysningar om den danska litteraturen, något knapphändiga visserligen, ty Barfod läser intet av det moderna eländet, Jacobsen, Drachmann, Schandorph och vad de må heta — „Vil jeg læse fritænkeriets apoteose eller den dyriske sanseligheds apoteose eller den skamløse materialisme, så går jeg hellere (men det gør jeg heller ikke) til deres lette franske forbilleder end till de tunge danske efterligninger med al deres åndenød." Hur annorlunda på den tid, då man i Danmark hade sådana äkta poeter som Ploug, Kaalund, Richardt! Den enda ljuspunkten är Drachmanns avfall; Drachmann blir då med ens „en utvilsomt rigt begavet" författare, och har han — som Barfods hustru säger — också icke ännu „den positive tro", så kan man dock hoppas på att den med tiden skall komma — det hoppet gick dock visst icke i fullbordan. Och Topelius kommer från sitt håll med bekymmer. Huru har icke Ibsen förnedrat sig i Gengangere och Rosmersholm: „när man kommit derhän att icke mera känna en gräns mellan ondt och godt, då har man kommit antingen bortom kunskapens träd eller — till djefvulens ståndpunkt." Då Georg Brandes håller föredrag i Helsingfors går Topelius icke dit: „jag har intet förtroende för kosmopoliter och judehumanister."

Så se de två gamla med bekymmer på världens gång — Barfod med energisk handlingslust, Topelius mer passivt åskådande. Men trots allt dunklet faller det dock för dem båda en ljusare solglans över livet och historien tack vare deras optimistiska tro på försynen, som kommer dem att blint lita på att idealen — *deras* ideal — dock en gång skola segra.

G. C.

ENGELSKA VILLOR, ARBETARESTÄDER.

Det sista århundradets strävande, myllrande liv, uppfinningar och nya uppslag på alla områden, lättheten att lära känna främmande länders konst, i skrift och bild studerad, omtuggad enligt olika källor och försedd med kommentarier — allt detta har ej varit synnerligen ägnat att bibehålla den andliga jämnvikten hos ett modernt människobarn — allt detta har lärt, utvecklat, men också förvirrat. Icke minst i byggnadskonsten. Tydligast i de enklaste bostäderna för småborgare och proletariat. Den estetiska sidan har undanträngts i samma mån som den politiska och ekonomiska gjort sig bred och utvecklats; den goda smaken, sinnet för det karakteristiska, hava varit döda, därav denna parvenyartade hållningslöshet, denna brist i uppfattning och förståelse för det enkla hemmets hälgd överallt på kontinenten, och ännu den dag som är smyckar den stora allmänheten sina hem med all världens kram, billiga industrivaror, ömkliga surrogat och klumpiga efterapningar. Det riktiga förhållandet mellan människan och hennes levnadsvillkor saknas i de flesta fall totalt, ett uttryck för tidens kvasikultur lika mycket som för det arkitektoniska läget i Europas industriländer.

Mycket har gjorts för avhjälpandet av det onda, för förenkling av denna aristokratiska skyltkultur hos de borgerliga klasserna, för höjandet av de olidliga, i högsta grad ohygieniska förhållanden under vilka proletariatet för sin tillvaro. Främst står England i detta reformarbete, högt över kontinenten; dels därför att de påpekade missförhållandena, beroende på den oerhörda industriella utvecklingen, här varit mest i ögonen fallande, dels bör orsaken sökas hos det engelska folket självt, dess jämförelsevis höga allmänbildning och sinne för hygieniska krav. England grundade sin borgerliga självmedvetenhet långt tidigare än de övriga europeiska storstaterna. Den andliga utvecklingen och det ekonomiska välståndet stodo tidigt högt och detta verkade naturligt omedelbart på den engelska byggnadskonsten, därav denna lugna, prunklösa säkerhet, detta självmedvetna drag hos det engelska borgarehemmet i motsats till det kontinentala över huvud taget. Redan tidigt hade denna strömning i England tagit sin början; kampen var lång och oändligt mycket svårare än någonstädes, naturligt nog ty det var här striden togs först och reformen hade att kämpa mot en ingrodd självsäkerhet, konventionell och vilande på gamla traditioner. Under senare hälften av sista århundradet gjordes det avgörande slaget i saken; det var ett litet antal begåvade män, och deras mål var klart och koncentrerat: enkel borgerlig byggnadskonst, hygienisk och komfortabel, undvikandet av störande uppbyggnader och orna-

ment, karakteristiska för de gamla stilar därifrån de togos, men föga lämpade för nutida förhållanden. I spetsen för skaran stodo William Morris och Norman Shaw; som förebild för deras strävanden stod det enkla lanthuset, som man hittills föraktfullt förbigått.

Det var vid villakolonin Bedford Park nära London som dessa konstnärliga principer första gången fullmoget behandlades och användes, och här hava de engelska parkstäderna, villakolonierna och moderna arbetarebostäderna sin början, här finnes idén som skulle utvecklas, fullständigas, här fröet som skulle bära vacker frukt. På några år byggdes kolonin enligt teckningar av Norman Shaw. Såväl i gatuanläggning och grundens fördelning som i överraskande billighet blev kolonin en förebild och skall väl alltid stå som en märksten i de vackra, billiga och ändamålsenliga bostädernas utveckling. Här var det klart bevisat att det sköna ej behöver vara dyrt, här brast bandet och på några år blev rörelsen populär. Överallt uppstod enkla, smakfulla enfamiljs -hus och -villor, vilka genom sin naturliga gestaltning, sina mjuka, behagliga färger och sin överensstämmelse med omgivningen spredo lycka och glädje kring sig.

Steget från det enkla borgarehemmet är ej långt till arbetarebostaden. Det som tidigare gjorts för höjandet av proletariatets levnadsvillkor, dess sedliga uppfostran och allmänbildning likaväl som dess sundhet, hade varit mera anade än klartänkta försök från arbetsgivarnes sida, ingalunda alltid avpassade för föremålen från deras ståndpunkt sett och därför oftast slående fel.

Lång är utvecklingen av arbetarebostäderna i England, där har fordrats parlamentsakter och lagens bud, långa och hetsiga tidningspolemiker, broschyrer och digra avhandlingar, och enskilda mäns mellankomst och privat pekuniärt understöd, förrän vi stå framför fakta sådana som de tvänne förnämsta engelska arbetarekolonierna: Port Sunlight nära Liverpool och Bournville vid Birmingham. Huvudanläggningens monumentalitet och detaljernas enkla, pittoreska anordning och överensstämmelse med det hela bära dessa två kolonier allt fortfarande högt över alla senare anläggningar av samma art och grundade på samma principer. Båda hava privat företagsamhet som grund, båda äro fullständigare, friare och mera storartat utvecklade än Bedford Park. Port Sunlight är byggt av Lever B:s, ägarena till de stora tvålfabrikerna därstädes, och bebott endast av fabrikens egna arbetare. Bournville däremot, byggt av chokoladfabrikanten George Cadburg, är numera överlämnat åt ett konsortium arbetare och sålunda friare, mera tillgängligt. Den trånga, sammangyttrade prägeln är bannlyst från dessa modellkolonier, vida, luftiga parkanläggningar, enkla små byggnader, mestadels för två familjer, sällan för 3 och 4. Väldiga, blomsterprydda förgårdar mot gatan, vilkas vård och skönhet ytterligare uppdrives genom pristävlingar för vacker gruppering och färgval. Gatornas anläggning, husens placering efter väderstrecken, undvikandet av dessa byråkratiska fyrkantiga tråkiga tomtindelningar, allt verkar inbjudande och samtidigt storartat. Vida sportplaner omramade av åldriga trän, rymliga skolhus med laboratorier, biblioteksrum m. m.; samlingslokaler, föreläsningssalar, gymnastikinrättningar och konstsamlingar allt gediget, välvalt och ordnat. Om de sjukas vård har man dragit försorg, och den gamla orkeslösa arbetaren får nästan fritt njuta den åldriges välkomna vilotid i för ändamålet uppförda „alms houses“, färdigt inredda och vackert grupperade något avsides från de centrala delarna.

Intrycket av Port Sunlight är livligt, där har nämligen hela den unga engelska arkitektkåren varit verksam och där finnes ett otal olika grepp på detaljuppgifterna, dock ordnade till helt. Port Sungliht är en stående konstutställning av engelsk arkitektur på detta gebit. Bournville däremot är byggt av en enda arkitekt, Alexander Darvey och må det antecknas som bevis på arkitekturens ståndpunkt i landet att en alldeles ung, kanske tillfälligt vald arkitekt åstadkommit genom lycklig terrängfördelning och skicklig gruppering ett så överväldigande intryck. Man märker ej enformigheten fastän flere hus hava samma modell, man bibehåller i minnet en livlig och harmonisk bild.

Frågan om den moderna villakolonin i England är löst, arbetarebostadsfrågan har nått en oanad höjdpunkt, ty det är ingalunda endast genom sina estetiska fördelar och överlägsenhet dessa nämnda samhällen stå högt, även det ekonomiska går ihop, och de antagna stadgarna och bestämmelserna trygga kolonierna för expropriationer av varje art även i framtiden; årsvinsten användes för den vidare utvecklingen: byggandet av allmännyttiga institutioner, skolor, sjukhus, bibliotek m. m. Frågan, rörelsen är ingalunda endast en arbetare fråga, ej heller enbart en bostadsfråga numera, den har blivit allt mer och mer en kulturfråga för alla civiliserade länder och överallt har den väckt entusiasm och manat till efterföljd, vidare utveckling och tillämpning. Må man därför taga tiden i akt.

W. G. Palmqvist.

EN VINTERSAGA FRÅN ATLANTEN. I.

Det är hans höghet sjösjukan, som i natt stigit ombord och med maktlöshet slagit allt levande han kommit åt. Man märker hans närvaro på den högtidliga tystnad, som med ens blivit allena härskande. —

Lusitania gungar, gungar. Den, som han ej rår på, som ej hunnit fly och fått mottaga hans höghet i sin cabin, eller ute på däcket i sin bekväma liggstol, går ännu omkring förvånad, spörjande. Han ser avskyvärda spår efter majestätet på de mjuka scharlakansröda mattorna i trappuppgångar och korridorer, han hör hans kännspaka tal från cabinerna. Hans höghets röst känna ju alla, han talar gutturalt — brutalt. — Åh, vad Lusitania gungar, — gungar. — Och vilken frikostig, sur bespisning honom bjudes, fursten allhärskaren: citron, grape-fruit och lemonsquash i

stora gnistrande pokaler. Ganymederna jonglera, digna under bördorna och snava över varandra, men inkräktaren röres ej af något, han låter ej avspisa sig. — Lusitania gungar och ju mer hon gungar dess bättre trives hans höghet ombord. —

Vi kommo ut på Atlanten till natten. Dimman, som ej på fyra år hindrat en atlanterångare att från Liverpool avgå på bestämd tid, hade nu svept Englands västkust i sin grå, ogenomträngliga slöja och tvungit hundratal amerikaresande att tillbringa en natt på det väldiga North Western Hotel i Liverpool. Tidigt följande morgon ringer det i alla hotellets rumtelefoner, — upp alleman, om en timme startar Lusitania för Amerika! — Men timmen blir lång, och starten icke punktligt iakttagen, ty först var där breakfast och så var där ute ej klart från dimman ännu, och huttrande i morgonkylan stodo tusental passagerare på kajen och stirrade ut mot det dunkla grå, där man visste att Lusitania låg och därifrån den skulle komma för att själv taga sin levande last ombord.

Så slutligen ljusnade det till då dimman i någon mån skingrats, och ute i de fuktiga dunsterna syntes bland otaliga små kryp på makliga nattgamla dyningar ett vidunder närma sig. Det utstöter tre fasaväckande långa tjut, så låga i tonen att man endast förnimmer att luften darrar, och man tycker att dimslöjan måste lossa från sina osynliga fästen för att låta solsken och klar luft följa oss på vår långa färd över Atlanten. Vidundret flyter framåt, det växer oavbrutet, det tager form! — Fyra eldröda skorstenar, ett väldigt svart skrov. Det är The Largest Vessel in the World, Cunard Line's turbinångare Lusitania, som närmar sig. —

Vilken havets gigant, vilket sagoskepp! Inga bilder, inga beskrivningar kunna giva en föreställning om huru det ter sig i verkligheten. Ett skeppsbyggnadskonstens underverk, den moderna ingenjörskonstens mästerverk. Tänk, vilka kinkiga faktorer att operera med för att åstadkomma produkten: Atlantens sjödugligaste och snabbaste ångare! Den ena upphäver den andra. Då snabbheten uppnåtts har sjödugligheten förminskats och tvärtom. Såsom Lusitania nu presenterar sig är den en lyxbåt, en vackervädersbåt av högsta rang. Men i höststormarna på Atlanten manövrerar den alls ej bättre, kanhända sämre än de flesta andra atlanterbåtar av anspråklösare dimensioner. Huru solid och kolossal Lusitania än föreföll vid kajen i Liverpool, utanför New-Foundlandsbankarna var den en obetydlighet för vind och vågor. Ingen hade kunnat föreställa sig det. Man hade tvärtom berättat, att sjögång i mycket liten grad verkade på denna koloss. Tillsvidare hade den dessutom ej varit utsatt för något hårt väder att tala om. Befäl och manskap föreföllo lika överraskade som passagerarna.

Jag glömmer aldrig Lusitanias första attack mot Atlantens fräsande vågor. Vi hade lämnat Queenstown på eftermiddagen. Reseffekterna voro uppackade, man kände sig ungefär som om man flyttat till ett nytt inackorderingsställe. Lyxen, komforten ombord var granskad, beundrad. Vädret var mulet. Barometerståndet eländigt. Utsikterna för en svår överfart de bästa möjliga. Så passerades de sista kala höjderna av Irlands kust, och vi kommo ut på Atlanten. De fyra turbinerna arbetade våldsamt, farten var utomordentlig, men motvinden blev allt skarpare och atlantervågen växte. Lusitania började kränga. Det blev högtidligt ombord. De flesta passagerare, i synnerhet damerna, försvunno i sina cabiner och många av dem återsåg man först vid landningsplatsen i New York. Allt var så tryckande tyst och allvarligt. Frågade man någon av befälet om utsikterna för resan svarade han med en bister grimas och en skakning på huvudet, vilket lät en ana det värsta.

Jag vandrade från däck till däck, från salong till salong. Över allt samma stillhet, samma underliga, fullkomligt nya sensationer. Aldrig förr i livet hade jag känt något liknande. Tyngdkraften var upphävd. Man fördes fram, tillbaka, uppåt och nedåt av ett underligt luftdrag, som intet luftdrag var. Man kände osynliga krafter i alla riktningar draga och giva efter. Värst var det att känna ett förstklassigt hotel göra de våldsammaste krängningar. Väldiga kaminer af dyrbaraste stenarter bugade sig över i 45° vinkel. Gobelinbeklädda väggar kommo i det läge, att man var osäker om, om det brysselmattbeklädda golvet var golv, eller om väggen var det. Och vilket knakande och brakande i förgyllda lister och kapitäl. Madonna Nicotina i sin blyinfattning i kupolen till smokingroom'et klirrade oroväckande och de små amorinerna runtomkring gåvo ej henne efter.

Jag var på väg till min cabin då med ens en våldsam stöt, en fruktansvärd skakning kändes över allt ombord. Jag trodde, att Lusitania skulle gå av på mitten och vi alla miljonärer och fattiglappar, ett angenämt sällskap, gå till pöls i Atlantens rasande vågor. Så illa gick det dock ej. Vid närmare efterforskning befanns det vara en våg, månvåg kallades den först, men sedan systerbåten Mauretania kort därpå blivit utsatt för ett liknande äventyr kallades den blott våg, helt enkelt en väldig atlantervåg. —

Den hade förvillat sig upp till översta promenaddäckets barriär och bucklat till pansarplåten där, söndersmulat en väldig ledbjälke på flera meter och böjt en järnbom som om den varit ett halmstrå samt slutligen injagat en panisk förskräckelse i passagerarena. Man fick en känsla av att det ej var vågens storlek i lika hög grad som Lusitanias oförmåga att mottaga den, som var orsaken till denna „horrible accident". I alla fall lät den vågen mycket tala om sig under de veckor jag var i Amerika. Man såg den avbildad i tidningarna och man fick nya synpunkter och mått för vågor i allmänhet. Capt. Watt hade kallat den mountainous. New York Tribun förklarade, att det numera icke var ett tomt talesätt att använda ordet „bergshög" för vågor, utan att Lusitanias dimensioner hade bevisat, att det var exakt. Jag taxerade vågen till två Observatoriebergs-höjder och när jag såg vågorna utanför New-Foundlandsbankarna mitt på ljusa dagen, satte jag ännu två höjder till. —

Miss H. störtade ur sin cabin. Kommer det att räcka länge, stönade hon. — Vilket då? — det här obehagliga! — Nej visst inte, svarades lugnande. — Är det farligt? — Åh ingalunda! — Har ni förut varit med om något liknande? — Jo visst och mycket värre än detta. — Hon blev lugnad, tröstad och försvann. Ett par dagar senare satt hon, ännu sjösjuk, opalfärgad, sorgsen och svag i sin däckstol inbäddad i filtar. — Den blick hon sände var den förtörnades, den bedragnes.

Den följande natten var full av ängslan och oro. Under min korta slummer drömde jag, att en väldig våg kom in i min cabin, bugade sig över mig, skakade sin porslinsvita kam, vilken skramlade som glasskärvor. Den störtade med det samma tillbaka förande med sig citroner och röda mattor, brusande och vrålande: Skeppsbruten, Skeppsbruten. —

Jag vaknade, alltjämt var det samma monotona knakande, samma pendelrörelse hos draperier och upphängda klädesplagg, samma skrammel av porslin och ett ensamt oartikulerat gutturalt ljud från cabinen bredvid. —

Och så gingo dagar, nätter, och Lusitania ur det ena stormbältet in i det andra. Man hoppades hela tiden att stormen skulle bedarra, och det såg skovtals lovande ut, men det var blott för att hämta krafter för nya vågor, som Atlanten liksom litet vilade sig.

På sviktande knän, vid silverhornets signal, klädde man sig i smoking till varje diner och med ängslan vallade man flaskor och glas, för att hindra dem att trots slingerskott och andra bekvämligheter göra överäntringar.

Det fanns likväl de, som dagarna i ända tillbrakte tiden i Madonna Nicotinas skydd. Där spelades poker, guldhögarna bytte oupphörligt ägare och whiskyn flödade i strömmar.

Väderleksspåmän uppträdde. Vad de hade att förtälja var ej glädjande för någon. Barometern faller, sade de, och värre blir det. Det fanns ombord en skeppskonstruktör, vilken nitton gånger farit över Atlanten, och han var en skräck för många. Själv hade han aldrig förut varit med om en dylik ovädersfärd, men han visste för varje timme vad som komma skulle. Han var liten, brun och skrumpen, snusade oupphörligt och höll sig mest för sig själv, tittade nu och då långa stunder ut över de grå väsande vågorna och riste på huvudet. Jag vet ej varför, men han hade en underlig dragningskraft hos sig. Man ville oavbrutet fråga honom något. Tilltalades han mumlade han alltid något om vädret. Storm var det och storm skulle det bliva, och värst blir det när vi komma till New-Foundlandsbankarna, hade han flere gånger sagt. Vilken tröst! Vilka hjärnspöken frammanade ej denna förutsägelse.

New-Foundlandsbankarna. Vidriga dimmor. Rytande stormar.

Vad allt kunde man icke berättat om händelser i edra trakter. Hade man icke blivit offer för en storm, så hade man farit vilse i dimman. Lugn hade ni för ingen. Undergång och död voro edra attribut.

En brännhet sommardag efter dimman hade en ångare passerat. Miltal var havet betäckt med vrakdelar och tusental — panamahattar flöto omkring. I denna smörja en brunröd schäslong och på den en ännu uppslagen bok, vars blad sakta rördes av ett luftdrag. Tänk, huru romantiskt. Det var resterna av en sammanstötning i dimmig natt.

Och vilka blodiga mord hade inte utförts där. Man berättade om ångaren Paris undergång, om hundratal italienare, som i paniskt vansinne mördat varandra, och endast fartygsbesättningen hade räddat sig.

(forts.) *Hugo Simberg.*

GABRIELE D'ANNUNZIO: LA NAVE.

För varje nytt arbete av D'Annunzio blir det allt tydligare vart han numera syftar. Diktarlagern är honom icke mera nog. Mätt på konstnärens och poetens berömmelse ser han sig om efter en ryktbarhet av annan och allmännare art. Han vill spela rollen av en folktribun, genom vars mun den nationella opinionens röst gör sig hörd, en nationalskald, som förhärligar sitt lands ärorika forntid och siar om dess framtida makt och storhet.

De njutningsmänniskor och dilettanter, diktare och konstnärer, författarens egna dubbelgångare, vilka fordom befolkade hans romaner och skådespel, hava givit vika för ett nytt släkte av verksamma och handlingskraftiga män. Huvudpersonen i det moderna dramat *Più che l'amore*, som utkom för ett år sedan, är en djärv och kallblodig upptäcktsresande, en representant för det moderna Italiens kolonisationsplaner och storhetsdrömmar. Marco Gratico, hjälten i *La Nave*, är folktribun och erövrare, och den lära, som den historiska tragedin förkunnar, är en fullt modern nationalism och imperialism.

Handlingen är förlagd till den venetianska ögruppen i sjätte seklet av vår tideräkning. Striden mellan de mäktiga släkterna Gratico och Faledro har slutat med den förras seger; Marco Gratico är vald till tribun och hans broder till biskop. Basiliola, den gamle Orso Faledros dotter, återvänder då ur landsflykten, hon tjusar och förslavar Marco genom sin demoniska skönhet, medan hennes broder nalkas med en här av grekiska soldater. Men i sista ögonblicket lyckas Marco bryta de bojor, i vilka Basiliolas skönhet och sinnlighet smitt honom. Han tillbakaslår anfallet, befäster ytterligare sin släkts ställning och lägger den första grundvalen till Venedigs blivande storhet.

Det gratiska partiets seger över det faledriska betecknar den rena italienska rasens seger över byzantinskt barbari, den kristna religionens seger över hedendomens orgiastiska och korrumperade kulter. Dramats personer äro samtliga symboler mer än levande individer, och — vad värre är — de veta det själva och tala om det. Marco är modet och djärvheten, sjömanslynnet och äventyrslusten, hans moder Ema piraternas och erövrarenas hårda kristendom. Basiliola är sinnligheten,

det sengrekiska sedefördärvet; demonen, vampyren, mannaföröderskan, en av D'Annunzios älsklingstyper, som vi så väl känna från hans tidigare produktion. Författaren har behandlat henne med utpräglad förkärlek och gjort henne till det centrala i tragedin.

Och skeppet, som givit skådespelet dess namn, skeppet, vars byggande beslutes i prologen och med vars utskjutande dramat slutar, det är lagunstadens blivande makt och härlighet. Och mer än så: en personifikation av skådespelets genomgående tendens, en symbol för D'Annunzios imperialistiska diktardrömmar om Italiens framtida herravälde över haven.

La Nave är skriven på elvastavig orimmad vers. Där ligger en färg och en glans över språket, som till och med i D'Annunzios egen diktning söker sitt motstycke — och det vill säga mycket. Det är som ville han överträffa sig själv, men han skjuter gång på gång över målet. Bild tornas på bild, liknelse på liknelse, så att de ofta försvaga varandra i stället för att förstärka; det vimlar i skådespelet av svårbegripliga tekniska termer och föråldrade ord, som man förgäves letar efter i ordböckerna. *La Nave* innehåller partier av stor lyrisk skönhet, men icke ens till formen äger den det fulländade konstverkets enkla och klara linjer.

E. Z.

PANOPTIKON.

En „svensk skriftställareförening" är härstädes under bildning. Initiativet torde vara herrar J. Ahrenbergs, M. G. Schybergsons och J. Reuters. Idén är att taga vara på, men starten förefaller något egendomlig. Till det första mötet kallades personligen endast medlemmar av den nuvarande Skriftställarlogen, men anonymt. En annons i saken var likaledes anonym. Huru sedermera förfarits vet jag inte, utom att numera verkligen kända personer utfärdat allmän kallelse. Men vid det andra mötet fattades ett beslut, som icke tyder på att man avser ett samarbete mellan alla svenskspråkiga författare i Finland eller, om man så vill, i Helsingfors. Man beslöt nämligen skrida till åtgärder för stärkande av svenska folkpartiets fond, genom ett album till nästa jul. Svenskspråkiga skriftställare här i landet, som icke tillhöra sagda politiska parti, ha således ej något att göra i den nya föreningen. Jag tror att de sålunda uteslutna icke äro så alldeles få och att de i fråga om litterära intressen och kärlek till svenskspråkig odling i landet måhända ej äro alldeles renons. Det ter sig i varje fall angenämt att man något så när genast visade vad det hela innebar.

Jag frågar mig och har frågat andra, varför den gamla logen icke längre duger. Och jag har bl. a. fått svar, ett egendomligt sådant — den gamla logen är *„tvåspråkig"*, likasom konstnärsgillet. Och jag har vidare hört uppgivas att man inom centrala svenskhetskretsar principiellt beslutit avliva eller utträda ur dylika sällskap för att bilda rent svenskspråkiga. Ligger det en *sådan* tanke bakom det nya företaget, hava de personer ännu mycket mindre skäl att närma sig detsamma, för vilka kulturell samverkan med finsktalande själsfränder, där sådan icke av yttre tvång omöjliggöres, ter sig som en fosterländsk plikt och en värdefull faktor i kampen för tillvaron. Praktiska skäl göra enspråkiga föreningar nog så naturliga. Skriftställarlogen har ju ock varit väsentligen enspråkig, men skall det nya sällskapets enspråkighet beteckna en politisk exklusivitet, så lär åtminstone större delen av Arguskretsen hålla sig borta.

Vad sedan „albumet" beträffar, torde man minnas „Brokiga blad", som snart utvecklade sig till bråkiga blad, de där gåvo mycket besvär och ledsamheter, men ingen särskild vinst och ett mycket kort minne av vad de innehöllo. Varför skulle det väl nu gå bättre? Jag senterar till fullo förslagställarens goda tro och avsikt och jag hade litat mera på saken, om albumet enligt hans förslag hade tillkommit redan i vår, impulsivt, friskt och färskt. Men till julen... jag känner sorten. Alla tycka sig ha god tid och lusten förgår.

Har jag nu förargat album-ivrarne så livligt att det ger fart åt det hela, så går ju allt bra och vi få en bok till att skära upp, bläddra i och glömma.

*

Försynen arrangerar det alltid bra för oss helsingforsare. Städse ha vi något att intressera oss för. På tinnarna: Gerard, blommorna, Böckmann. På medelnivån: Mandelstam, suometarianuppbådet, smittkopporna. På bottnen: Unkarin poika, gubben Reimes, polisprotokollen. Och det går undan för undan med ganska god fart, med kosackfart.

Vad nu särskilt smittkopporna beträffar, ha vi att anteckna en oerhörd panik hos hela samhällsklasser. För det att några fall av lindrigare art inträffat, med snart känd utgångspunkt, ha tusental individer rusat till läkarne, blottat sina armar och bönfallit om litet kalvkoppsmitta. Mammor med tre, sju, elva barn ha suttit och våndats i doktorernas välmöblerade förmak, ängsligt undvikande både „Die Woche" och annan vanlig själaspis, som nu naturligtvis varit fullbesatt med koppbakterier. Medicinalchefen Sievers, prof. Karvonen, doktorerna Koskimies, Krook,Råbergh m. fl. ha allesamman förlorat sitt medborgerliga anseende, såtillvida skiljande sig från den övriga publiken, att denna tappat endast huvudet. Lycka att Dinesen hunnit resa, annars hade det blivit symbios mellan den febern och kopporna.

„Morbus hispanicus" var det namn hudsjukdomsprofessorn ville ge den nya åkomman. Nya Pressen tillade „Karvonense", därmed antydande sin övertygelse att morbus är neutrum och hispanicus, hm, också neutrum. För att nu emellertid det berömda namnet icke skall dö bort lika hastigt som epidemin i fråga, ville jag proponera att vi gjorde det till en generell benämning på all den plötsliga tassighet, som vid minsta påstöt kan gripa vår allmänhet. Det oerhörda hyllandet av Gerard var sålunda en typisk morbus hispanicus, suometarpartiets korståg till Helsingfors likaledes, och rättnu höll det på att bli motdemonstrationer, ehuru jag hoppas att det har stannat vid några enstaka telegramkoppor. Morbus hispanicus i form av vilda rykten om 48, 96 och 384 landsförvisningar eller rättare sagt avrättningar har redan angripit många.

Mot denna spanska sjuka, den sociala vettlösheten, finnes nog ett antitoxin — ungefär det som suometarianerna kallade „maltti". Men då även de slutligen totalt släppt detta lugnande medel, har detsamma väl ingen framtid längre i Finland.

*

Argus har numera kommit i stämning, tack vare pressöverstyrelsen. Till en början har denna genom förre botanikdocenten etc. Vainio åtalat vår tryckeriföreståndare. Och rådstuvurätten beslöt en månad grunda på den högst komplicerade saken. Sedermera skall väl tidskriftens ansvarige stämmas. Det blir botaniken kontra kemin. Ett intressant fall. Ska' vi ta Linné och Berzelius med oss upp att vittna? Den förre får intyga att det finnes en och annan märkelig krypto-gam i vårt land och den senare får bekräfta skillnaden mellan begreppet grundlag i kemin och grundlag i pressangelägenheter. Rådman Heim-

bürger får lov att ta medikofilen tills det målet kommer upp, annars råka vi alldeles ur stämningen.

VAINIO, det är på kemiskt språk en molekyl, bestående av var sin atom vanadin, argon, jod, kväve, åter jod samt syre. En ganska komplicerad förening alltså, sannolikt explosiv samt av en stickande lukt. Vetenskapen tillåter icke någon sådan molekyl, men vad kan man göra, om den behagar finnas?

*

I tidningen „Östra Finland" läste jag vid årsskiftet en annons, som jag glömt omtala. Den gällde „Gåvor till Lovisa fornmuseum 1907". Jag har redan förut hört berättas om dess intressanta samlingar. Där finnes bl. a. en studentmössa från 1860-talet och en trådrulla från 1875. Förteckningen över tillskotten under 1907 visar att museet återigen riktats med icke obetydande kuriositeter och kulturminnen från forna dagar. Några korta utdrag! Hr Krohn har skänkt ett tullkvitto från 1852, hr Baggström en ullvante, hr Henriksson en psalmbok från 1848, hr Karlson ett häfte gamla teaterbiljetter, hr Manselius ett granatstycke funnet å Sandhamn efter Sveaborgsrevoltens undertryckande, hr Kellerman en piggsvinshud, hr Mattsson Murto en snusdosa hittad vid ombyggnaden av ett uthus, hr Tarasoff telefonkataloger från 1897—1899 och fröken Hirckman har givit „bit av ett spegelglasfönster, som sprack sönder vid Båtsmansgatan i H:fors när krutkällaren å Sveaborg sprang i luften under upploppet därstädes."

Här föreligger synbarligen en upprörande export av fornminnen från Helsingfors till Lovisa. Det enda sätt för huvudstaden att revanchera sig synes numera vara att med *sina* samlingar införliva en Lovisa museikatalog från år 1908, samt om möjligt även örat av den kopp dr Iverus fäller till golvet när han vid morgonkaffet läser detta.

*

Vår vän mr. Samuel M. Hill vid Luther Academy, Wahoo, Nebraska, U. S. A., vilken för en tid sedan hos oss anhöll om porträtt och biografier av Argus' redaktörer samt Finlands ärkebiskop och biskopen i Uleåborg, och genom mig erhöll svaret att vi så fort sig göra låter skola för hans tidnings räkning sända ett gruppkort av oss fem, har nu svarat med ett vänligt brev, varav jag här meddelar ett utdrag:

Luther Academy, Wahoo, Nebr. U. S. A. den 3 februari, 1906.

Herr Panoptes!

Tack för löftet! Jag har tvenne gånger förut vändt mig till personer i vårt broderland Finland i samma ärende, men har ej förut bevärdigats med ett svar. Artikelserien omfattar Sverges ledande litterära män och kvinnor, de flesta utaf biskoparna och andra kyrkans män. Början gjordes af grefve Snoilsky.

Men jag önskade få ett porträtt af Eder hvar, icke tillsammans. Om ej de medsända 4 doll blir nog, så sänd räkning. Eller om herrarna ej finna tid att göra mig denna tjänst, så kanhända någon bokhandlarefirma ville åtaga sig det åt mig, var då god och fråndrag ett års avgift för Argus och lämna den det övriga.

När jag nu fått namnet på Eder ärkebiskop, så sänder jag honom brev härifrån. Han torde misstyda notisen i Argus som en snärt åt oss härute och affärda det med ett mildt löje.

När jag studerade vid det svensk-amerikanska läroverket i Rock Island 1878 var en grefve Gripenberg tillfällig lärare där. Skulle vara trefligt om han och redaktör Gripenberg vore samma person. Jag har tänkt få ett tiotal eller mer från Finland. Sedan skall jag taga reda på svenskhetens ledare i Australien och andra länder. Kanhända det möjligen gåfve uppslaget till en svensk världsförening, allsvenskhetens organisation. Ty svenskar äro vi allihopa, alli-alli-alli-alli-allihopa.

Förbindligast

Samuell M. Hill.

Situationen blir nu ganska invecklad, ifall ärkebiskopen, såsom sannolikt är, inte begriper ett jota av vad mr Hill skriver till honom om Argus. Och ännu mera invecklad blir den, ifall mr Hill, såsom sannolikt också är, gissar att en av våra ärade medarbetare i senaste nummer, vilken skrivit okyrkligt om Origenes, just är ärkebiskopen.

Vad „greve" Gripenberg, lärare i Rock Island 1878, beträffar så är han knappast identisk med redaktör Gripenberg här, vilken anno 78 icke undervisade i Amerika, bland annat av den orsak att han just det året föddes i Finland.

Panoptes.

INSÄNDA BÖCKER.

Från Svenska Litteratursällskapet:

TH. REIN, Filosofins studium vid Åbo universitet. Åbo universitets lärdomshistoria 10. Skrifter utgifna af Svenska litteratursällskapet i Finland LXXX.

Förhandlingar och uppsatser 21. Skrifter utgifna af Svenska litteratursällskapet i Finland LXXXI.

Verner Söderström:

HUGO SCHULMAN, Striden om Finland 1808--1809. 1 häft. Pris 0:60.

ANDERS RAMSAY, Muistoja lapsen ja hopeahapsen. I. Suomentanut Knut Sarlin. Pris 2:—.

ELSA TÖRNE, Solidar. Suomentanut Emmi Voionmaa. Pris 2:50.

MARGARETA LENK, Kaksoset. Suomentanut Th. Yrjö-Koskinen. Pris 1:75.

SÖREN KIERKEGAARD'in teoksia. II. Joko-Tahi. Suomentanut V. A. Koskenniemi. Pris 2:75.

Från författaren:

AGNES RENFORS, English and finnish dialogues and vocabulary for the use of sportsmen in Finland. Pris 2:25.

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1908.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 1 APRIL 1908

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 7.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Berggatan 8.**

Prenumerations- och annonskontor, **Berggatan 8,** *öppet kl. 2—3, telefon 64 02.*

ARGUS

NR 7. HELSINGFORS 1. 4. 1908.

PRESSMÅLET MOT ARGUS.

Såsom känt väckte överstyrelsen för pressärendena, denna omotiverade kvarleva från en förgången tid, nyligen åtal mot tryckeriföreståndaren A. V. Nylander, bl. a. för att han tryckt Argus, oaktat han icke, enligt § 17 av 1867 och 1891 års förordning angående pressangelägenheterna, varit „försedd med bevittnad avskrift av överstyrelsens tillståndsbrev till dess utgivande.“ Denna gång har ödet i form av den lottdragning, genom vilken målen fördelas mellan rådstuvurättens avdelningar, lett mot „pressöverstyrelsen“; den ihärdighet, varmed densamma försökt rädda koncessionssystemet och därmed undergräva pressfriheten har vunnit sin belöning. Enligt tidningarna har Helsingfors rådstuvurätts femte avdelning den 26 mars avkunnat sitt utslag i ovannämnda mål. Herr Nylander blev visserligen frikänd; men motivet var det, att han tidigare frikänts av samma rätts tredje avdelning i ett mål av enahanda beskaffenhet (målet mot „Politik och kultur“) och förty kunnat anse sig berättigad att utan tillstånd utgiva även Argus. I huvudsaken, i principfrågan, huruvida koncessionssystemet fortfarande består eller ej, synes femte avdelningen ha intagit en ståndpunkt motsatt den, som är den tredje avdelningens. Femte avdelningen uttalade nämligen, att de stadganden i den gamla administrativa förordningen om pressangelägenheterna, enligt vilka tillstånd bör sökas för utgivande av periodisk skrift, icke stå i strid mot grundlagen av den 20 aug. 1906 och förty fortfarande böra lända till efterrättelse.

Detta utslag är ägnat att väcka en hög grad av överraskning, och man kan icke annat än taga för givet, att det ej skall kunna förbli beståndande inför den granskning, som det utan tvivel kommer att underkastas i högre instans. Det är icke blott i målet mot „Politik och kultur“ som sagda rådstuvurätt, dess tredje avdelning, förklarat, att koncessionssystemet upphävts genom grundlagen av 1906, den har även för icke länge sedan gjort det i det enahanda målet mot tidskriften „Päivä“. I anledning av generalguvernörens uppseendeväckande förbud senaste år mot utgivandet av tidskriften „Karjalaisten pakinoita“ har landets prokurator i sin invändning mot sagda åtgärd hävdat samma åsikt mot generalguvernörens förmenande, att koncessionssystemet består, och att han förty även måste ha rätt att *vägra* ansökt tillstånd om utgivande av tidskrift. Sistnämnda, fullt logiska konsekvens av åsikten, att koncessionssystemet ännu äger bestånd, synes ensam för sig vara ett fullt bindande bevis för, att sagda system står i strid med grundlagen av 1906 och förty genom densamma upphävts.

Men här kan ännu vara skäl att erinra om, vad lagutskottet vid 1905—06 års lantdag i saken yttrat i sitt betänkande angående propositionen om tryckfrihetslag. Å 13 och 14 sid. av sagda betänkande säger utskottet:

„Förslaget till tryckfrihetslag innehåller i § 1 ett stadgande, som också återfinnes i den af ständerna antagna lagen angående yttrande-, förenings- och församlingsfrihet (d. v. s. just grundlagen av 20 aug. 1906), nämligen att enhvar eger rätt att utan i förväg lagda hinder genom tryckskrift yttra sina tankar. Detta stadgande i förening med andra bestämningar i lagen innebär, att censur icke mer kan ega rum, *att tillstånd till utgifvande af tryckskrift icke erfordras*, och att enhvar skall för brott, som han begått mot tryckfriheten, dömas av domstol.“

I sin granskning av de skilda paragraferna återkommer utskottet å sid. 23 på tal om § 1 till saken, yttrande bl. a.:

„Genom det, äfven i andra tryckfrihetslagar förekommande stadgandet, att enhvar eger rätt att utan något af offentlig myndighet i förväg lagdt hinder utgifva tryckskrift, utsäges att den preventiva censuren och *koncessionssystemet* upphört att existera, på samma gång som stadgandet utgör en kortfattad definition af begreppet tryckfrihet.“

Det gäller här icke blott en tolkningsfråga av jämförelsevis underordnat och likgiltigt eller endast rent teoretiskt intresse, här gäller det tryckfrihetens vara eller icke vara.

Den 29 mars 1908.

Arvid Neovius.

LANTDAGSHUSET.

Då lantdagshusfrågan inom kort ånyo kommer på dagordningen i representationen, skall mången — kanhända de flesta — anse, att diskussionen om byggnadens placering numera är fullt förberedd, och att ett definitivt avgörande sålunda ännu i vår bör träffas. I vilken riktning beslutet skulle gå, är kanhända vanskligt att förutsäga, men vännerna av Ulrikasborgsbergen såsom plats för representationshuset ha säkerligen nu större skäl till oro än senaste höst. Ty vad har under denna mellantid i själva verket utrönts? Jo, att det gamla ständerhuset låter sig ändras för tämligen billigt pris och att den planordning, som på dess tomt av professor Nyström nu senast projekterats, på ett utmärkt sätt motsvarar de praktiska kraven. Detta är en positiv faktor av värde för diskussionen och för dem, som äro anhängare av ändringsprincipen. — Men tävlingen! Den säges ju hava varit så resultatrik som ingen förut hos oss? Tyvärr är det ej så.

Varför arrangerades denna tävling? Ingalunda för att övertyga fackmannen-byggnadskonstnären om det, som han från början instinktivt visste, nämligen att den ena platsen i så hög grad stod framom den andra, att en uppoffring på en eller halvann miljon till förmån för det bättre läget icke kunde anses för ett för dyrt pris. Det var lekmannen-penningebeviljaren, som skulle få svar på frågan: Kan på Ulrikasborgsbärgen byggas ett lantdagshus, som genom sitt monumentala läge, sina sköna former, sitt karaktärsfulla yttre och sin praktiska vackra planordning till den grad överträffar den fullt användbara byggnad, som kan åstadkommas genom ständerhusets utvidgning, att den merkostnad, ett dylikt nytt hus skulle betinga framom den ifrågavarande tillbyggnaden, kan anses fullt motiverad; och huru stor är merkostnaden? — Denna fråga är ännu obesvarad.

Det program, som för tävlingen utgavs, var i många stycken bristfälligt. Man kan ej begära av de i en allmän konkurrens deltagande arkitekterna, att de — då de naturligtvis ej kunna fullständigt känna till maskineriet hos en representationsform, som funktionerat i endast ett år och är den enda i sitt slag i världen — skola offra tid och krafter till studium av alla detaljer i detta avseende. Därtill var risken för stor och tiden för knapp. En dylik sakkunskap brukar man fordra endast i en begränsad tävlan, där var och en ersättes för sitt besvär. För att klargöra saken må som exempel framställas några frågor, dem troligen de flesta tävlande gjort sig, och på vilka de förgäves sökt svar i programmet: bör för regeringsmedlemmarna finnas en särskild ingång? vem förvaltar representationens arkiv? böra promenadhall och restauration ligga i samma våning? förefinnes mellan några av utskotten något slags arbetsgemenskap, som skulle erfordra en intimare kommunicering deras lokaler emellan? anses även läktarpublikens ingångsdörrar böra förläggas till framfasaden d. v. s. mot stadssidan? m. m. — Hade programmet i liknande avseenden varit klart, skulle antagligen tävlingen givi till resultat det, som man nu framför allt saknar: projekt som byggt på samma principer och därigenom vore *jämförbara sinsemellan* och jämförbara med det Nyströmska utvidgningsförslaget. Den frihet som härigenom programmet å ena sidan och den öppna tomtplatsen å andra sidan beredde de tävlande, borde väl av dem tacksamt mottagits, tänker väl mången? Nej, ty de visste alltför väl, att denna frihet endast var skenbar, att blott *en* lösning var den bästa, och att de fordringar, som ej synas, dock alltid finnas och alltid komma att förr eller senare uppställas, och att de äro oavvisliga. Plankomponerandet är ej ett skapande in's Blaue, utan ett konsekvent tillmötesgående av de krav som den föreliggande uppgiften alltid omutligt strängt vidhåller. Hade programmet nu, som så mången gång förut, bundit dem till händer och fötter, fordrat orimligheter i avseende å bekvämlighet och utnyttjande af utrymmet, fastställt väderstrecken för varje rum, så skulle de tävlande känt sig på säkrare mark än nu, då en alltför stor frihet endast gjorde dem misstänksamma. Svårigheterna göra arbetet till en lockelse för den, som vet sig äga krafter.

Bristen på principuttalanden i programmet och våra arkitekters ovana dels vid den fullkomligt nya uppgiften, dels vid den på engång så fordrande och så tacksamma platsen, tror jag sålunda bära skulden till att tävlingen icke utkristalliserade i ett i alla avseenden gott projekt, utan endast gestaltade sig till en uppvisning av principiellt olikartade förslag, beroende på om billighetskravet, monumentaliteten, en god planordning eller utvidgningsmöjligheten m. m. ansetts böra dominera. Om någonsin borde nu en ny tävlan mellan pristagarena arrangeras. Icke därför, att möjligen ett eller annat prisbelönat projekt erhållit oriktig plats, icke häller därför att dessa arbeten nu äro sinsemellan ojämförbara, utan emedan intet av dessa förslag är så nära fullkomligheten att man kunde visa på detsamma i bredd med det Nyströmska och säga: detta kan byggas på berget, detta i Ständerhusgropen! Ett sådant projekt bör framtvingas och kan framtvingas. — Och först då vore frågan förberedd.

I likhet med vad i tidskr. „Arkitekten“ uttalats ville jag härvid föreslå, att samtliga pristagare skulle få tillfälle att utarbeta sina projekt samt att jämväl professor Nyström, som haft att utstå den ojämna kampen att ensam försvara en arkitektoniskt underlägsen plats, måtte inbjudas att vara med. Här gäller ju ej att avgöra om åt professor Nyström eller åt någon av de andra skall ombetros byggnadsarbetet, utan främst — må det ej lämnas ur sikte! — *var* och *huru* vi skola uppföra representationshuset. Och då är ju den mest erfarnes inlägg av vikt, även om det är fråga om den nya platsen. Delegationens förslag, att endast första och andra pristagarena ånyo skulle få mötas på vädjobanan är högst oegentligt. Visserligen är Saarinens lantdagshus till det yttre troligen det bästa som någonsin hos oss gjorts, men planerna lämna, synes det, mycket öfrigt att önska och låta sig svårligen utan mycket stora förändringar dis-

poneras fullt tillfredsställande. Lindgren-Gesellius planer äro de mest geniala i tävlingen och äga de största utvecklingsmöjligheterna, men fasaderna ha försummats. Ställa vi i bredd med dessa båda projekt det Valter Jung-Fabritius'ska med dess må vara föga originella, men praktiskt fulländade planer, och det Sonckska med dess utvecklingsmöjliga planer och utmärkta fasader, så kan jag ej inse vilken princip delegationen ansett sig följa med sitt förslag. Projektet n:o 1 och n:o 4 representera de goda fasaderna, projekten n:o 2 och n:o 3 de goda planerna, må de då i all rättvisas namn alla få vara med!

Med ett ord: intet avgörande ännu, eller åtminstone intet förkastande af platsen på Ulrikasborgsbergen, innan man låtit samtliga pristagare och professor Nyström bevisa, så att alla förstå det, huru värd denna härliga plats är att taga vara på för ett ändamål som detta. Till dess bör representationen kunna komma tillrätta i Brandkårshuset. *Bertel Jung.*

TEATERPREMIÄRER I PARIS.

Den sista veckan i februari bjöd på icke mindre än tre märkliga teaterpremiärer i Paris. Odéonteatern framförde Pierre Lotis vackra roman Ramuntcho i dramats dräkt, Opéra-Comique slog ett stort slag med den unge Raoul Laparras förstlingsverk för scenen, La Habanéra, och Renaissance spelade samtidigt ut sin stora trumf för året med Henry Batailles förträffliga pjes La femme nue. Det var sannerligen ingen mager kost och skänkte nog så riklig ersättning för dagarnas eviga silregn i Paris ogästvänligaste vintermånad.

Njutningen blev således koncentrerad, men visserligen också rätt ojämn på de tre skådebanorna: lyckan synes icke ha följt Antoine upp till Odéons pelarhallar och han har knappast förmått förbyta den traditionvordna tyngden och allvaret där i verklig konstglädje för nutidsmänniskor. Lotis vackra Ramuntcho med sin fina och känsliga stämningsvärld var bliven på engång förtyngd och förtunnad. För hundrade gången slog det åskådaren hurusom skaldeverk, som icke skrivits för scenen, svårligen ens av de skickligaste händer efteråt kunna med fullt bibehållen verkan anpassas för rampens grellare ljus. Charmen, som på varje blad lyser upp dikten om Ramuntchos och Gracieuses kärlekssaga, hade tvingats att vika för scenens diverse fordringar och de tolv tablåerna hade erhållit tillsatser av varjehanda slag, som betänkligt brutaliserade helhetsintrycket.

Lotis böcker äro kända här hemma och jag behöver följaktligen icke beröra pjesens innehåll. Men man beklagade som sagt uppriktigt att detta — trots det förträffliga spelet på alla händer — icke kom mera och bättre till heders. Antoine måtte även ha haft en förkänning av disproportionen mellan romanen och pjesen, då han av Gabriel Pierné beställt ledsagande musik till snart sagt det hela. Så stämningsfull och diskret denna än var, kunde den icke undgå att dela all „scenmusiks“ öde: antingen inkräktar musiken ohjälpligen på det talade ordet eller gör prosan intrång på musiknjutningen. Man begär en omänsklighet, då man förelägger publiken att på engång smälta en orkestersvit och uppfatta en ny teaterpjes. Det lyckas måhända för några utvalda och det lyckas för alla i enstaka scener av mycket musikalisk läggning: älskogen i Gracieuses paradisträdgård blev för varjom och enom fullt begriplig både för öga och öra! Jusseaume hade målat de magnifikaste dekorationer och med all denna tillsats nådde stycket upp till en god succès d'estime. I en av tablåerna spelades en pelote basque, i en annan dansades kadrilj, i en spelades mandolinsoli, i en uppträdde ett par väldiga pyreneiska oxar, i en slutligen en levande katt! Jag måste ärligen bekänna, att jag gick hem med en stark eftersmak av mycket för mycket tryffel.

Den nästa nyheten var Raoul Laparras Habanéra. Alla Carmen-entusiaster hade spetsat öronen och premiären blev till en glänsande framgång. För fyra år tillbaka erövrade Laparra ett prix de Rome och nu debyterar han på Opéra-Comique med en tre akters opera, till vilken han själv skrivit texten. Sydfransman av utpräglad spansk typ, har han förlagt handlingen till en ödslig bergstrakt uppe i Kastilien och såsom ledmotiv i operan går Habanéran. Handling och musik smälta, från det ögonblick ridån går upp för den första scenen, samman i en otroligt stark dramatisk verkan och publiken ger sig syn- och hörbarligen på nåd och onåd, alla anmärkningar och all möjlig, måhända nog så befogad, kritik till trots. Musikkritikerna ha väl efteråt anmärkt både på det ena och det andra, men knappast någon har kunnat värja sig för den mest uppriktiga förtjusning över det hela. Därtill var totaleffekten för stark.

Ty om Pierre Loti är omöjlig för scenen, är Raoul Laparra påtagligen född på en Thespiskärra Med så enkla medel hade han sannerligen icke annars uppnått så raffinerade effekter och så helt och hållet avväpnat pariserpubliken.

Den första akten spelar i en fallfärdig riddarborg, där kastilianska bönder husera. Kvällsskymningen har fallit på och genom en öppen loggia strömma eggande dansmelodier in. Fyra halvrusige män pokulera vid ett bord och vid ett annat sitter en dystert grubblande yngling. Dansen går allt vildare och de fyra kunna ej längre motstå den hetsande rytmen och övertala enslingen att följa dem till kvinnorna där ute. Ramon dröjer dock kvar: i kväll skall hans broder Pedro fira bröllop med den vackra Pilar, som vunnit också hans hjärta. Han står ej ut längre och drager sin navaja för att giva sig döden, då i samma ögonblick brodern och den bildsköna flickan storma in över scenen. Kärleksdruckna giva de icke akt på Ramon, som under stigande ångest är vittne till deras superlativa känsloutbrott. Flickan sliter sig äntligen lös ur sin älskares armar och springer ut, medan Ramon kastar sig över brodern och

dräper honom. Habanerans toner skära genom luften och Ramon flyr obemärkt ut till de andra. Pilar vänder åter, för att mottaga nya karesser, finner Pedro död och kallar in de övriga. Scenen fylles av en brokig och färgpräktig hop, inför vilken Pedros och Ramons blinde fader tvingar Ramon att svärja att hämnas sin broders död. Bönderne knäfalla och sjunga böner till gudsmodern, Ramon framstönar: „je jure“ och den gamle fadern bestryker till yttermera visso hans ansikte med den mördade broderns blod.

I andra akten sitta den gamle, Ramon och Pilar i pation hos Ramon och Pilar kring en flammande brasero. Det är natt och månskenet strömmar in under pations ena pelarrad, där grupper av bönder vila. Ett år har förgått, under vilket Ramon och Pilar njutit kärlekslycka, och endast fadern tyckes grubbla över att den okände dråparen ännu går fri. Då höras plötsligt röster utanför dörren och bland dem en spöklikt hemsk. Ramon rusar förfärad upp, han har hört sin broders stämma, men kan icke hindra den gamle att öppna för främlingarne. Några tiggare stiga in och bakom dem se Ramon och åskådarne den dödes vålnad. Till tack för visad gästfrihet stränga tiggarne sina guitarrer och spela upp Habaneran, bondgossarne och flickorna falla in med smittande glädje, den vilda dansen börjar och Pilar drager i kärleksyra Ramon med i dansen. Då hör Ramon Pedros röst, som uppfordrar honom att uppenbara sanningen för Pilar, innan natten nästa gång inbryter. I motsatt fall skall han taga den sköna Pilar till sig i graven.

Den tredje akten spelar på kyrkogården och är mättad av en underligt skär stämning. Ramon och Pilar knäböja vid Pedros grav, solen sjunker och skymningen sveper allt tätare. Ramon vill bekänna sitt brott, men har ej styrka därtill och Pilar, som ej kan för sig förklara hans växande oro och ångest, söker med veka kärleksord lugna hans sinnen och ruelse. Först då natten är inne kommer bekännelsen över hans läppar, men då har Pilar redan dignat ned död på Pedros grav. Omtöcknad av vansinne flyr Ramon ut i natten och nu sjunger han själv trotsigt Habaneran, som därpå i psalmtakt återskallar och tonar ur töcknen och hela rymden.

Innehållet är, som synes, varken rikt eller originelt, men operan har en dramatisk och musikalisk skrud, som tvingade till stormande bifall. Laparras broder, den unge målaren William Laparra (som även han nyligen hemfört ett prix de Rome) hade gjort storstilade naturscenerier och delade äran av den charmanta iscensättningen med alla sceninstruktörers mästare Albert Carré. Ingen under att Clemenceau vill utbyta gamle Claretie emot Carré såsom härskare i Molières hus!

Med spända förväntningar hade tout Paris berett sig att mottaga Henry Batailles nya pjes på Renaissanceteatern. Guitry har ju fört spiran där med den äran och under de senaste åren presenterat den moderna franska dramatikens bästa alster. Där ha Alfred Capus, Anatole France, Porto-Riche, Maurice Donnay, Jules Lemaître och andra passerat revy och en premiär hos Guitry är ett sannskyldigt evenemang i Paris. Pressen hade långt i förväg slagit på stora trumman och så gick då La femme nue av stapeln, sit venia verbo. Guitry spelade själv den manliga huvudrollen och Berthe Bady var hans bedårande femme nue.

Målaren Pierre Bernier lever med sin modell Louise — Loulou — under alla fattigdomens vedervärdigheter uppe i Montmartre. Hon har stått modell i ateliererna där uppe och tidigare varit en annan målares, Rouchard, älskarinna. Nu älskar hon Pierre med hela sin hängivna själ och hennes kärlek är besvarad. Pierre har lärt sig uppskatta hennes varma hjärta och målarögat har tjusats av all hennes kroppsliga fägring. Då ridån går upp, äro vi i skulpturhallens buffet i Grand Palais och där röra sig artister och modeller, i väntan på utgången av omröstningen om årets stora medalj för målning. Scenen är briljant skriven och given och formligen elektriserar publiken. Det glada vimlet, infallens blixtar och anspelningarna på pariser konstförhållanden — allt sprudlar av kvickhet och rolighet och modellernas argot och naiva utrop framkalla den ena knallande skrattsalvan efter den andra. Det är äkta franskt konstnärsliv och konstnärstyper — man jämföre därmed de fadda miljöerna uppe i „konstnärsvärlden“ bland Montparnasses kosmopolitartister! Café Versailles, Closerie de Lilas o. s. v.

Emellertid börja tecken tyda på att Pierre har chanser att bli den lycklige. En och annan hederslegionär, som träder ut ur scrutiniet, låter föreställa sig för honom och då den stora tavelhandlaren från rue de la Paix, som utbytt sitt franska namn mot ett välklingande Arnheim (för att öka prutchanserna), plötsligt uppenbarar sig och bjuder 60,000 francs för Pierres tävlande tavla „la femme nue“ och 40,000 för hans fem första blivande tavlor, då är ju utgången så gott som given. Så kommer knalleffekten, utslaget, allt upplöser sig i omfamningar och kyssar till höger och vänster och ministern för de sköna konsterna infinner sig och förvärvar för Luxembourg den segrande tavlan, som framställer Loulou i pose bakifrån. Vilket föranleder henne att bland annat glatt utropa: voilà, mon derrière est acquis par l'Etat et ira à la postérité! Glädjen stillar sig småningom och salen utrymmes för att lämna rum för en stor scen på tumanhand mellan Loulou och Pierre. De sätta sig vid varandras sida och låta sitt gemensamma liv draga förbi i en den mest hänförande, stilla dialog, där vekheten och innerligheten då och då hälsosamt avbrytas av Loulous explosioner på oförfalskat modellspråk. Publiken skrattar och snyftar och Pierre förklarar att nu skola de då gifta sig och Loulou är jordens lyckligaste kvinna. För henne tyckes livsgåtan vara löst, medan för Pierre livet ter sig som ett problem, som han först nu kan verkligen taga itu med. Han har andra aspirationer i blodet och de ha kommit till synes, då han för Loulou skildrade sina fattigmanskänslor i lyxens grannskap, i glädjen och glansen i Champs-Elysées och i Accaciaalléens bländande vårprakt.

I andra akten framställer sig konflikten. Vi införas i Pierres privathotell vid Parc Monceau, där hans fru Louise ger sin första réception. Pierre har under de fem år, som gått, blivit den eftersökte målaren, som målat alla vackra och dygdädla Madamers konterfej och även det av påven i Rom. Han är mondän, något litet snobb, och har nu under arbete ett porträtt av den vackra princesse de Chabran, som till tidsfördriv skänkt honom sin huldaste ynnest. Hon är judisk bankirdotter och har gift sig till titel och en sjuttioårig prins av renaste vatten och dråpligaste typ. Louise bjuder till att vara korrekt, men kan naturligen ej undvika gaffer. Hon svarar påven: Merci, Saint-Siège — alldeles som vår inhemska professorska utbrast: Tycker kungen det! Mitt i den djupa tragiken förlöses publiken alltså esomoftast av ett gott skratt. Men man skrattar allt mera motvilligt och allt mindre ofta och ryckes med av Loulous sorg, då hon överraskar de älskande och ser sitt livs lycka brista sönder. Mottagningen slutar något skandalöst och gästerna och en liten förhyrd engelsk Isadora Duncan försvinna smilande och icke litet skadeglada.

Tredje akten spelar hos prinsen och är överdådigt gjord. Prinsen och hans gemål diskutera skilsmässan och taga det hela comme il faut och affärsmässigt. Judendomen och det „iriserade“ prinsblodet! Loulou infinner sig och söker till varje pris hindra en definitiv lösning. Hon är kvinnan toute nue, som kämpar för sitt liv och sin kärlek; är ömsom rasande, ömsom undergiven, men förmår intet mot övermakten. Pierre kommer och slites mellan sin nya kärlek och den gamla, tvekar om han skall taga den hand, som bjuder honom bekvämt stiga in i den verld han åtrår, eller den som förhjälpte honom att bära den onda tidens svårigheter och mödor. Striden är ojämn och Loulou får rymma fältet efter Pierres brutalt utkastade verdikt: „Il y a des fatalités qui nous sont supérieures; je les subis. Sauve ta vie en dehors de moi; tu le peux, je t'assure . . . .“

I slutakten ligger Louise på ett sjukhus, efter att ha sökt bära hand på sitt liv. Hon mottager besök av prinsessan, som hämtar massor av vackra blommor, och konversationen är vänlig och hjärtlig. Senare kommer Pierre och förklarar sig redo att avstå från giftermålet, men ej från sin kärlek till M:me de Chabran. Scenen är uppskakande och uppriktigheten å ömse sidor lämnar intet övrigt att önska. Loulou avstår från anbudet och Pierre går besvärad, utpinad, förtvivlad, men samtidigt med en befrielsens suck.

Så kommer då målaren Rouchard, som hört om eländet, och föreslår ett upptagande av det gamla kamratskapet uppe i Montmartre. Loulou accepterar tacksamt och Rouchard ber portvakten hälsa Pierre Bernier och säga att Rouchard nu tagit upp paketet, som Pierre låtit falla på vägen.

O. N.

EN VINTERSAGA FRÅN ATLANTEN. II.

Vi närma oss nu mer och mer dessa fasansfulla trakter. Nå, nå tänka vi, det ser ju ej så värst skrämmande ut; det stormar ej mer och kanhända sker det undret, att bankarna passeras under strålande vintersol. En nattresa till och så äro vi framme vid det mest fruktade stället. Vad väntar oss där, blir det dimma, eller storm? Och natten kommer mörk och lugn, lugnare än någon vågat vänta sig den. — Jag vandrar fram och åter på däck. Mr Charles S., den unga yankeen, arvtagaren till en fabrik, som gjort sin första Europa-resa för att stifta personlig bekantskap med sina blivande kunder i England, hoppar vid min sida. Han har sedan vi lämnade Liverpool ej kunnat lämna sin bädd, men är nu pigg som en girs. Kindernas blekhet förråder ännu vad han lidit, men som alla andra ombord har han ingalunda varit „seasick“, han har helt enkelt vilat sig. En äkta „fellow“ är han och tuggar oavbrutet gummi, visslar och sjunger den ena niggervisan efter den andra. Han är det gladaste ressällskap man kan önska sig, om blott sjösjukan inte funnes.

Vi stanna och skåda ut över den nattsvarta Atlanten. Ej en ljusning, ej ett tecken till liv! Vrålet och vinet i tackel och tåg har upphört, endast ett fräsande ljud vid vattenlinjen fängslar och bedövar en helt. Jag hade kunnat stå så i timmar tanklös, stirrande ned mot det mörka djupet, om ej Mr Charles med ens knyckt mig i armen, räckt fram sitt ur på vars öppnade boett ett fagert kvinnoansigte var fäst och jublande ropat: „Will you look my sweetheart?“

När jag sedan ligger i min cabin märker jag att atlantervågen inte mer vaggar mig till marfyllda drömmar som förut, utan de ljuvaste känslor af spegellugn och sol och nya rekord göra sömnen lätt och behaglig.

Vid morgontoaletten har man ännu glömt, att det finnes stormar i världen. Man klär sig glatt och skyndar sig upp på däck. Lusitania ilar obehindrad framåt med fyra turbiner i gång. — Men vädret! Luften är tung och grå, tyngre än under någon dag tidigare. — Barometern har fallit oerhört, säger den lille spåmannen och rister betydelsefullare på huvudet än någonsin förut.

Lusitania börjar åter kränga. En väldig dyning går från sydväst och växer oavbrutet. Passagerarne samlas i klungor och stirra spörjande över den oroliga oceanen. De känna att samma nöje åter väntar dem, samma sjösjuka och ängslan, och då den första vindstöten från nordost skakar Lusitania är det klart att eländet begynnt.

Trasade skyar sopa havsytan och om några sekunder slå hagel och snö en i ansiktet, medan vinden hastigt tilltager. Mr Charles är åter försvunnen!

Lusitania kränger våldsamt över och man tycker sig färdas med ett segelfartyg för fulla dukar. Det rustar till storm!

Otaliga små vågor samla sig till ett väldigt vattenberg. Det likasom suges uppåt till en oerhörd höjd, icke såsom vågor i allmänhet förda af

vinden, utan formligen uppsugna i luften. Och så springer det sönder i toppen och det mest bländande vita skum drives av vinden fram. Det kokar och bråkar och vrålar och tjuter. — — — —

Lusitania kommer ej ur fläcken, hon stampar och stönar och allt hennes jättekrafters ursinniga arbete förefaller lönlöst.

De fyra propellrarna surra allt emellanåt fritt i luften och åstadkomma en ohygglig skakning. Man tycker att Lusitania slutligen måste remna i stycken. — Fyra timmar brottas världens största ångare med Atlantens största vågor, och segrande går den förra ur kampen. — Jag stod oavbrutet på däck och iakttog det intressanta skådespelet: en väldig vispel i en väldig kittel och ett litet nötskal som snurrade runtomkring!

När jag slutligen begav mig till min cabin, var jag nästan förvandlad till en saltstod: det yrande saltstänket hade trängt in överallt.

Följande dag voro våg och vind ännu stormartade, men vi närmade oss land mer och mer och vågorna begynte så småningom avtaga. Söndagen, den sjunde dagen av resan, ingick strålande vacker. Vintersolen lyste och dimslöjan, som till Lusitanias höjd låg över havet, gjorde luft och färger sydländskt mjuka. Vi hade ankrat, mistklockan klämtade oavbrutet.

Till New York var ej mer än några timmars färd, vi suckade; vi voro dömda till otur in i det sista.

Alla passagerare voro uppe på däck. Vi solade oss, vi sträckte på oss, vi betraktade varandra och vi kände oss uppsluppna. — Nya typer klevo fram i solljuset. Miljardörfamiljerna kröpo fram från sina hålor. Hålor — är väl oskickligt att kalla dem, ty somliga voro hyrda för en summa av 10,000 mk och dessutan voro de inredda extra enligt den betalandes egen smak och anvisning och detta blott för en överresa.

Världens minsta man, The Original Colibri Baron Capitain Nikolay de Barcsy var ombord, han var nyssuppstånden. Han vandrade omkring med „Vater und Mutter“ i solskenet och sålde postkort med sin egen bild. Han var som en mygga på en ko. Jordens minsta man på världens största skepp.

„Vui ruski!“, sade dvärgen och såg upp till mig. Jag frågade varför han antog det. — „Åh man siet dass von gesikt“, sade han och svängde sig belåten om på ett ben.

Han var på väg till Californien för att lyfta ett arv. Han hade respekt för artister, isynnerhet dem, som sjöngo. Han arbetade själf på scenen sade han, „aper ick singe nick, ick pin nick dum, ick pin abnormitete“!

Nu blåstes det i silverhornet, det kallades till gudstjänst i lounge'n. I ena ändan av den väldiga salen var predikstolen uppställd draperad med amerikanska flaggan. Det var fullt med folk, skeppsmanskap och passagerare.

Jag stod längst nere vid dörren. Missen i grönt med det röda håret, vintersagans fingerade prinsessa stod vid min sida. Solen sken värmande in genom de stora fönstren och tecknade solbilder på de gobelinbehängda väggarna. Där var en varm mjuk söndagsluft om allt och alla, en stor frid, en djup andakt, ett härligt lugn efter stormen. Mannen i predikstolen läste upp ett sångnummer. Missen bläddrade i sångboken, hon räckte den sedan mot mig och pekade på sången, som skulle sjungas. Jag lydde, fattade i boken och hjälpte missen att hålla den.

Orkestern intonerade. Vi började sjunga:

„From Greenlands ice mountain To Indian coral strand“ . . . „Our Lord's“ kärlek hade vi att tacka för den lyckliga överresan, han hade nu fört oss från rasande vågor till en lugn hamn.

„Salvation, o salvation!“ jublade kören; vi hade lyckligen undgått färdens alla faror och äventyr.

Den glada hymnen tonade upp mot glaskupolen. Låga barytonröster följda av ljusa sopraner, med en övertygelse, som jag sällan förut varit vittne till. När sången förtonat var missen den första som föll på knä och hon följdes snart av hela församlingen. Hon såg dock ett ögonblick upp: en lång överraskad blick följde, grannen vid hennes sida, som beredde sig att gå ut i solskenet.

Nu var Lusitania i rörelse. Farten var härlig, havet lugnt och luften klar. Rader af klockbojar och lyktor passerades. Vid horisonten syntes en dimbild av frihetsstatyn, som i fjärran, med sin fackla tecknade ett tydligt välkommen. Fartyg av alla typer blevo synliga: väldiga emigrantångare, ångfärjor, segelfartyg och motorbåtar. Alla hälsade oss! Vi hade varit saknade i ett par dygn, och snöstormen, som rasat i New York hade inte minskat intresset för Lusitanias öde, tvärtom. Trådlösa telegrafen hade nog arbetat under hela färden, men ändå var det ej fullt säkert var vi hamnat. — Skyskraparenas trasiga siluett var nu fullt synlig. Vi styrde mot New Yorks dockor.

Vilket larm, vilket brus mötte oss inte redan på detta håll, vissling och skrän, ett veritabelt indiantjut mottog Lusitania, som majestätiskt närmade sig hamnen.

Tusental människor väntade oss på kajen. Flaggor av alla färger och former viftade emot oss. Sol och färg var det första intryck fast mark gaf oss, då vi från Lusitanias höga däck blickade ner på de myllrande massorna på nya världens strand. Sol, blåa skuggor och brokiga, glada flaggor i svaj, vad kunde väl mera locka och stämma sinnet angenämare!

Det var svårt att tjudra vidundret. Efter otaliga mödor lyckades det slutligen, men det tog timmar i anspråk. In i ett väldigt bås drog man det och med tjocka stållinor och enorma kättingar gjordes det an. Och det flåsade och stånkade och ruskade på sig liksom ville det opponera sig mot behandlingen och hade förfärligt svårt att komma till ro. Och så var det en stund liksom hade det lugnat sig, men så plötsligt började det spy! Det mest otroliga hade det slukat. I timmar gav det ifrån sig, människor och trunkar och åter trunkar och människor i en oavbruten ström. Jag lämnade det till natten, men följande morgon, när jag återkom för att se det för sista gången, hade det liksom vuxit och höjt sig ännu flera meter högre över vattnet, och samma elände fortfor. Nu voro där dock väldiga berg av vitt

vid dess sida, och jag trodde det vara snö och böra verka på odjuret, som is för en vanlig mage, och jag skyndade mig fram för att bliva övertygad. Men snabbare än jag kommit störtade jag därifrån. Vad jag såg var ett vidunderligt stort mänskligt byke! — Fy f—n ett sånt byke!

Hugo Simberg.

THE MASK.

The Mask är namnet på en engelsk månadsrevy, som i mars detta år begynt utkomma i Florens. Tidskriften vill göra sig till organ för de strävanden, som syfta mot en förnyelse av den teatraliska konsten. Den kommer — att döma av de redaktionella programartiklarna — icke att befatta sig med det litterära dramat, och skådespelarkonsten i dess moderna betydelse ligger ävenledes utanför dess område. The Mask skall i stället, genom upplysning och propaganda, bana vägen för en ny konstform, för den absoluta teatern. Vad detta program innebär, behöver icke framhållas för Argus' läsare. Det är nog om det nämnes att den litteräre och konstnärlige ledaren för The Mask är Mr. Gordon Craig, vars verksamhet ju nyss blivit skildrad på dessa spalter i Torsten Söderhjelms uppsats „Teaterrenässans."

Det nu utkomna häftet av The Mask innehåller tvenne artiklar av Gordon Craig. Den första, om konstnärerna vid framtidens teater, är alltför allmänt hållen för att ge någon rätt tydlig föreställning om författarens avsikter. Men man får väl hoppas att fortsättningen skall bringa några konkreta upplysningar om huru den kommande teatern skall arbeta. Med stort intresse motser man en utlovad uppsats av Gordon Craig om „skådespelaren och übermarionetten."

Ehuru The Mask arbetar för framtiden, vinnlägger den sig även om att uppmärksamma gamla yttringar av teaterkonst, som blivit förgätna eller ringaktade. Det första numret innehåller sålunda ett värdefullt utdrag ur Serlios gamla bok (från år 1560) om dekorationer och scenbelysning, en livfull skildring av Spaniens „verkliga teater" d. v. s. den andalusiska dansen, samt en kort uppsats om maskerna i teatern. För de följande häftena ställas i utsikt artiklar om dansen (av Isadora Duncan), om den franska tragedin 1689–1789, om Indiens teater, om de italienska religiösa festspelen, och slutligen icke mindre än tre uppsatser om marionetter. Denna sista rubrik lovar mycket åt dem som lärt sig uppskatta den naiva charmen i de små, stumma skådespelarnes miniatyrteater.

I förteckningen över medarbetare fäster man sig vid namnen: H. von Hoffmansthal, Ellen Key, Willy Rothenstein, Ellen Terry, Helen Zimmern och Ellen Thesleff. Av fröken Thesleff ingå redan i det första häftet några karaktärsfulla illustrationer till uppsatsen om masker.

Den sista textsidan prydes av ett slutstycke, vilket på ett icke mindre sinnrikt än vackert sätt tjänar som en åminnelse över bortgångne arbetare på den dramatiska konstens fält. Två teckningar i enkel inramning äro ställda bredvid varann, som tvenne ex-libris, eller som tvenne gravstenar. Den ena är ägnad åt en tysk teaterledare; den andra bär Torsten Söderhjelms namn — ett vemodigt vittnesbörd om att vår vän även i främmande land hade förvärvat sig tillgivenhet och att hans minne bevaras i andra kretsar än vår.

Y. H.

KRISTALLINA VÄTSKOR.

Fasta kroppar, vätskor, gaser — det är ju den traditionella indelningen av materien i avseende å dess s. k. aggregationstillstånd.

Gå gränserna skarpa? Mellan vätskor och gaser någorlunda, ehuruväl under vissa betingelser vätsketillståndet kan utan gräns övergå till gastillståndet och tvärtom. Men därom icke nu. Mellan begreppen fasta kroppar (i alldaglig bemärkelse) och vätskor är gränsen däremot mycket svävande. Tänkom blott på beck eller glas vid olika temperaturer — de erbjuda alla övergångar mellan „fast" och „flytande". Också vid vanlig temperatur är glas strängt taget en vätska. Man spänne en lång glasstav i horisontalt läge med ena ändan vid en bordsskiva och resten fritt ut. Efter en tid ser man tydligt att staven böjt sig nedåt med den fria delen, den gör det allt mera, den *flyter*, ehuru särdeles långsamt.

Vetenskapligt strängare talar man alltså icke om fasta kroppar kontra fluida, utan om kristallina kroppar kontra icke kristallina. Med en kristallin kropp avser man, utan hänsyn till dess yttre form, ett stycke homogen materie, som långs olika riktningslinjer, lagda genom någon punkt i dess massa, förhåller sig fysikaliskt olika. En kristallin kropp utvidgar sig t. ex. vid uppvärmning olika i olika riktningar, den leder värme och elektricitet olika väl i olika riktningar, den absorberar ljus olika starkt i olika riktningar. Och har den kristallina kroppen fått bilda sig fritt, så att den visar sin individuella yttre habitus, sin kristallform, så finner man geometriska, alltid återkommande samband mellan sagda „fysikaliska riktningar" och kristallens yttre gestalt. Det hela betingas av det sätt på vilket vid kristallens uppkomst och tillväxt smådelarna, molekylerna, lagrat sig intill varandra

Den icke kristallina kroppen däremot är till det yttre amorf, formlös (d. v. s. icke begränsad av plana ytor, som av naturen bildats i bestämda inbördes lutningsförhållanden). Och till sitt inre är den i alla riktningar densamma, den saknar varje spår av de kristallina kropparnas ovan antydda fysikaliska riktningsolikheter.

Nu har man inom vetenskapen vant sig att betrakta alla fluida, d. v. s. vätskor och gaser, såsom amorfa, icke kristallina. Bland de fasta kropparna funnes däremot både icke kristallina (t. ex. glas, gelatin) och kristallina (t. ex. diamant, bergkristall, koksalt, borsyra, naftalin). De kristallina ämnena

vore de fasta kropparna i egentlig mening, den kristallina strukturen det fasta aggregationstillståndets speciella privilegium.

Aber, das Alte stürzt . . .

Numera har man också obestridligen *kristallina vätskor.* Detta är någonting för vår inplantade åskådning mycket egendomligt och absurt. Vi tänka oss ett allbekant ämne, t. ex. naftalin. Vi värma upp något därav t. ex. i ett glas över kokande vatten. Vi se först ingen förändring, men vid 80° smälter hela naftalinmängden på en gång till en klar vätska. Det fasta naftalinet är en kristallin kropp, det smälta naftalinet en icke kristallin sådan. Så är det i de flesta fall, när fasta ämnen bringas att smälta. Taga vi däremot nu i st. f. naftalin ett annat fast ämne vid namn azoxyanisol och värma upp det, smälter även det vid en viss temperatur (116°) till en vätska, men denna är, ehuru lättflytande och homogen, *icke klar.* Och värma vi upp den vidare, till 134°, så blir den vid denna punkt med ens klar, som om den skulle smält en gång till.

Vad är nu detta egendomliga, förut icke observerade stadium, som hos azoxyanisol ligger mellan gradtalen 116 och 134? Det är en kristallin vätska. I ett s. k. polarisationsmikroskop visar densamma fasta kristallers alla egenskaper, ja man kan säga att den består av kristaller svävande i ett fluidum. Men dessa kristaller äro icke fasta, de äro själva vätska, de hava också droppform, men deras massa är absolut „kristallen den fina“ med dess fysikaliska individualitet. Varje dylik kuriös droppe är vattenklar såsom bergkristall, „mellanvätskan“ är också klar, men helheten av båda är grumlig, mjölkig. Man har förliknat detta vid den klara kalkspatkristallen, som i form av ett tätt kristallaggregat bildar den mjölkiga marmorn.

Den första substans av detta egendomliga slag man lärde känna var jodsilver, som redan 1877 af *Lehmann* observerades inom temperaturgebitet 146°—450°, visande i segflytande („icke kristallin“) gestalt otydliga oktaedriska (kristallina) drag. Detta var ännu en isolerad, dunkel företeelse. År 1888 fann *Reinitzer* hos benzoylkolesterin (ett derivat av en i ullfett förekommande viktig substans) *två* smältpunkter med mellanliggande vätsketillstånd av kristallinisk, dubbelbrytande natur. Det var det första typiska fallet. Året därpå sammanställde *Lehmann* jodsilver och benzoylkolesterin såsom substanser bildande „flytande kristaller“ (flytande= fliessend, icke schwimmend). Denna tolkning av fenomenet betraktades såsom renaste Unsinn och ännu i fjol manifesterade sig den moderna forskningens heliga aversion mot de kristallina vätskorna i nyaste upplagan av *Nernsts* berömda lärobok i teoretisk kemi. I detta sammanhang måste en resumé av allt vad som talar för existensen av äkta kristallina vätskor utelämnas.

Man känner numera inemot 250 olika ämnen, som giva kristallina smältor. *Vorländer*, vilken de senaste åren systematiskt framställt en mängd sådana, har konstaterat ett högst intressant samband mellan dessa ämnens molekylära byggnad och egenskapen att vid smältning bilda kristallina fluida. Såsom bekant bestå molekylerna (fysikens minsta individer) av atomer (kemins minsta individer). Hos ifrågavarande ämnen, vilka på ett undantag när äro kolföreningar, bilda atomerna mer eller mindre komplicerade „keder“. Dylika atomkeder äro sannolikt i regeln böjda och ofta förgrenade. *Vorländer* har påvisat att det så gott som alltid är molekyler med utpräglat raka och oförgrenade atomkeder, vilka ge substansen egenskapen att i flytande form hava kristallstruktur. Groft talat är det således stafformiga, bacill-byggda molekyler, som förläna materien sagda egenskap, medan mera klotformiga, kokk-artade molekyler icke göra det.

Också tyder de kristallina vätskornas optiska natur på „enaxlighet,“ lineär utsträckning i en huvudriktning.*

De på området mest framskjutna svärma redan om kristallina *gaser.* Varför icke?

Gränserna plånas ut, råmärkena ryckas upp, naturforskningen vandrar långs radier mot ett stort, enande centrum, där materiens och livets gåta står löst i enkel runskrift på de vises sten.

G. M.

GERSHUNI.

Gershuni dog i Schweiz, i en lungsjukdom, väl ett minne av „lidret“ i Schlüsselburg, där vattnet sipprade från det gröna möglet på väggarna, och hans grav är i Paris, den stad som allt ännu är alla hemlösa frihetskämpars verkliga fädernesland.

Man skulle icke trott att ödet bestämt honom för döden på sjuklägret — säkert var det heller icke den han själv väntat. Då man skildes från honom, var det med en stark, instinktiv känsla av att hans namn en dag skulle synas bland deras, som fallit offer för krigsrätternas och ståndrätternas rättvisa. Och hans långa, fasta, tysta handtryckning och blicken, som borrade sig in, tycktes tala om samma tankar.

Gershuni hörde ej till de ryska revolutionärernas genomsnittstyp — den typ som i gränslös beundransvärd offervillighet går till döden som man anträder en turistresa och som intet tyckes förnimma av allt det, som lockar och tjusar i själva livet. Det var andra drag som trädde i förgrunden och gåvo honom hans överlägsenhet. Han ville icke ge sitt liv, så länge det kunde undvikas, därför att han kände dess värde för den sak, som var hans. Han var påpasslig, försiktig, behärskad, nästan fri från all revolutionär nervositet och utan den entusiasm som flammar i ögonblicket. Därför var han en av dem, som handla planmässigt, målmedvetet, med blicken riktad på framtiden, en gestalt, relativt sällsynt i denna väldiga revolutionsrö-

* Litteraturen på detta nya område är redan mycket omfattande, den senaste bibliografin upptager ett 70-tal forskare med c. 130 arbeten över kristallina vätskor, varav det allra mesta sett dagen efter år 1900. Intresserade hänvisas till den nyaste monografin: „Kristallinisch-flüssige Substanzen“ av D. Vorländer, Stuttgart 1908.

relse, där tusenden och åter tusenden offrat sig blott för offrets skull, blott för att få ge sina liv för sitt ideal.

Gershuni var född till ledare och hövding. Det låg en gränslös energi och beslutsamhet i hans väsen, framför allt i de underliga djupa ögonen med deras fascinerande underkuvande blick. Ett bevis är hans berömda flykt. Och han ägde det oerhörda mod, den oerhörda kraft, som övergår all annan: att styra andras handlingar, bestämma över deras liv, sända dem till gärningar som för dem betyda döden. Själv stanna kvar, se dem gå —

Själv visste han vad det var att stå inför döden; han hade känt det, då han dödsdömd väntade sin avrättning. På några enkla, gripande sidor har han berättat därom. Den som gått igenom detta, han ser på eget liv och på andras liv med andra blikkar än vi övriga. Och han vet huru mycket minuten är värd för den som handlar — huru mycket i den kan uträttas. Därför var det kanske han ägde sitt hetsiga verksamhetsbegär, som ej gav en sekunds ro.

*

Gershuni var icke en känslornas man, åtminstone icke till det yttre. Hans logik var obönhörligt skarp; man märkte det, då man talade med honom, man märker det i vad han skrivit — i hans fängelseskildringar och än klarare i hans politiska artiklar i Tribune Russe. Det var kanske däri något av ett judiskt rasdrag. Gärna kom det fram som ironi — den låg alltid på lur i ögonvrån, färdig att springa fram i en kort, oväntad, oförmedlad replik, — stundom mildrades denna till torr, verkningsfull humor, som för en sekund tycktes låta kamplystnaden sjunka i glömska.

Han satte sig noga in i Finlands förhållanden. Han gjorde korta, exakta frågor, ville helst ha svar i siffror. Att Finland skulle få fullständig självbestämningsrätt över sitt öde, så snart revolutionen segrat, var för honom självklart. Av de inre förhållandena intresserade honom socialisternas politik naturligt nog mest; hans parti, det socialistrevolutionära, är ett rent socialistiskt parti med egen representant i den internationella socialistiska byrån — något som våra tidningar, så socialdemokratiska som borgerliga, stundom förgäta. Lantdagsvalen följde han med yttersta intresse och såg med glädje de socialdemokratiska segrarna, som bådade gott för det finsk-ryska samarbetet.

Om sig själv berättade han föga, om man icke avsiktligt ledde samtalet därhän, och då behandlade han sina öden som alldagliga bagateller, som lustresor på vilka han upplevat äventyr av olika slag. Mest talade han i skämtsam ton om hur han fått vänja sig av med all lyx och komfort. Men överallt hade han gjort iakttagelser med påfallande skarp blick — i Japan, i Amerika och i Finland lika väl som i hemlandets fängelser.

Men alltid, vad man än talade om, kom det fram, i ton och i ord, att han helt var sammansmulten med sin gärning, att han offrat sitt liv helt åt den ryska friheten, så det icke längre tillhörde honom själv utan saken. Han log ärligt, uppriktigt, åt de små hyllningar, som beundrare och beundrarinnor riktade till honom — „Blommor åt mig?!!!“ — det var verklig, ospelad förvåning. Och den vänskap han skänkte var den som skänkes av en man, som vet, att varje ögonblick av hans liv tillhör något, som är förmer än enskilda människor.

*

Gershunis gärning är dold under revolutionens hemlighetsfulla slöja och skall väl till stor del aldrig komma i dagen. Det är icke ryktbarheten som frestar den ryska frihetskampens män.

Men i varje fall var han en av den nutida frihetsrörelsens störste. —

Han dog i ett ögonblick, då revolutionen genomgår en kris: dess krafter äro splittrade och desorganiserade, dess främste män fängslade eller döde.

Det är vågdalen.

Men på den följer åter vågkammen — med nya krafter och nya män.

Rob Roy.

EMILE ZOLAS UNGDOMSBREV.

De brev från Emile Zola till Baille och Cézanne[1] vilka numera föreligga i bokform[2] skrevos under åren 1860 och 1861, härstamma alltså från den tid då Zola efter att ha blivit underkänd i studentexamen, tjänstgjorde vid Paris' förtöjningsdock i egenskap av registrator. Hans fader hade dött utan att efterlämna någon nämnvärd förmögenhet, modren kunde nätt och jämt bringa sin budget i jämvikt. Det återstod sålunda för sonen ingen annan utväg än att så fort som möjligt börja förtjäna sitt uppehälle.

Zola klagade mer än en gång över sitt enformiga dagliga arbete, men han höll modet uppe, han var ung, en tjuguåring, — och misströstade ej om framtiden. När hans ämbetsrum stängdes, kände han sig fri, skakade ledsnaden från sig, tände pipsnuggan och lät tankarna löpa för fulla segel.

Vad han drömde om under vandringen hem och senare på kvällen i sitt torftiga vindsrum, får man veta, tack vare breven i fråga. Dessa epistlar äro utförliga och öppenhjärtliga bekännelser, ungdomligt naiva, småförnumstiga, men psykologiskt sett särdeles intressanta, icke minst därför att man i dem finner mångt och mycket, som bidrager till förklaringen av den Zola, man lärt känna i senare år.

Diktarens „heliga“ kall hägrade för den nye Zola såsom det mest eftersträvansvärda. Han ville arbeta för mänsklighetens framåtskridande.

---

[1] *Paul Cézanne,* den kände och så mycket omdebatterade impressionistiske målaren föddes 1839 i Aix och dog i samma stad år 1906. Cézannes bekantskap med Zola, som var 2 år yngre, härstammar från de första skolåren.

Baille, även han skolkamrat med Zola, ägnade sig åt ingeniörbanan, blev slutligen professor vid Ecole polytechnique i Paris.

[2] Emile Zola, Correspondance I. Paris. Charpentier 1907.

Ett nytt slag av episk diktning skulle han skapa.

„Jag känner inom mig någonting egenartatt och om jag ej tager miste, måste det förr eller senare bryta fram".

Samtidigt var han redan då fullt medveten om att han skulle mötas av motstånd, men detta skrämde honom ej. „På två olika sätt kan en diktare gå till väga. Antingen med satirens hjälp gissla det onda, framdraga dräggen, smutsen, eller skapa idealmänniskor, öppna himlens portar." Där har man Zolas hela framtida verksamhet i korthet antydd — Rougon-Macquart cykeln och De fyra evangelierna.

„Skalden bör visa åt människan att hon äger en själ, att det finnes en Gud, särskilt nu i denna materialistiska tid. Men man må ej heller glömma att vi äro varelser av kött och blod, att vi hata, älska, lida, skälva. Den högsta visheten består i att taga livet sådant det verkligen är, att försköna det med sina drömmar men därvid icke glömma att drömmar äro drömmar."

Samtiden lockade Zola.

„Hvad människorna äro dumma som förakta vårt århundrade. Medan modern ännu bär sitt barn i sitt sköte böjer man knä inför henne: knäböjen då, grobianer, för vårt århundrade, så fullt av löften åt edra efterkommande."

Samma ohjälpliga optimism och tro på mänsklighetens utveckling mot godhet som under den sista perioden av Zolas liv.

I ett annat brev skriver Zola om sig själv följande:

„Jag kom till världen med ett leende på läpparna och hjärtat uppfyllt av kärlek. Jag utsträckte mina händer mot människorna, okunnig om det onda, kände mig värdig att älska och bliva älskad sökte överallt vänner. Utan högmod, utan kryperi vände jag mig till alla; ingen betraktade jag som över- eller underordnad. Jag är sinnlig, elak, hvad vet jag allt? Men jag tror fullt och fast att jag icke är en fullkomligt dålig människa. Jag längtar efter det goda, jag söker sanningen och trots alla mina förvillelser är jag övertygad om att Gud skall hålla mig räkning för mina ansträngningar."

För säkerhets skull reserverar sig Zola mot beskyllningen: känslopjunk och deklamation. Det är uppriktigt menat allt det han skriver till vännerna Baille och Cézanne, ärliga ord. Guden, som skall belöna honom för hans goda ansatser, tror han verkligen på.

„Är det ej tillfylles att man kastar sig till den Högstes, till Skaparens fötter? Han styr världen."

Prästerskapet, se där kräftsåret. Ned med alla systematiker och kommentatorer. „Så länge mänskligheten finnes till skall den tänka på sin skapare och dyrka honom, höjande blicken mot himlen. Jag tror på en allsmäktig, god och rättvis Gud. Jag tror att denna Gud har skapat mig, att han styr mina steg härnere på jorden och att han väntar på mig i himlen. Min själ är odödlig och alldenstund han skänkt mig en fri vilja, har han i beredskap både straff och belöningar."

Vilken rörande barnatro. Zola hade vid denna tid ännu läst varken Darwin eller Claude Bernard.

I sin uppfattning av Kristi personlighet närmar han sig mest Renan. Något direkt inflytande från det hållet är dock självfallet uteslutet, då man tager i betraktande det faktum att La vie de Jésus utkom först 1863.

Zola säger sig älska „allt som är svagt och ringa, alla lidande varelser." „Jag älskar djuren emedan de med sin röst ej kunna ge uttryck åt sina kval och behof. Jag älskar människan såsom man älskar en stackars sårad, och om ock jag vredgas och blir häftig vid tanken på att hon själv är skulden till sitt elände, äger jag det oaktat tårar att fälla för hennes skull." Ytterligare belysande för hans läggning är följande passus.

„Den orättvisa som råder i avseende å uppfattningen av den enkla arbetaren ropar på hämd."

Med glödande lidelse omfattar han sina närmaste vänner, särskilt Paul Cézanne. I augusti 1861 lämnade denne Aix och bosatte sig i Paris för att studera måleri.

„Jag har sett Paul, skrev Zola till Baille, förstår Du vad det vill säga, Du; uppfattar Du hela den melodi som finnes i de fyra orden? Han kom i morse och ropade mitt namn, medan han gick upp för trappan. Jag sof ännu till hälften; jag öppnade dörren, darrande av glädje och vi kramade varandra våldsamt."

Från den stunden blev Zolas liv betydligt glädjerikare. De båda vännerna tillbragte dagligen minst sex timmar tillsammans, oftast i Zolas vindskammare. Cézanne brukade sitta vid staffliet, kamraten stod modell och när de kände sig trötta gingo de ut i Luxembourg trädgården.[1]

Zola vet ej vad allt han skall göra för att bevisa Cézanne sin vänskap — kärlek, vore kanhände det riktigare ordet. Han uppgör en noggrann tidsindelning för vännen, utarbetar ett budgetförslag och manar honom oaflåtligt till fortsatt arbete. Det var Zolas förtjänst att Cézanne följde sin konstnärskallelse och ej lyssnade till fadrens råd att ägna sig åt affärsverksamhet. Någon gång hände det att Zola samlade hos sig en liten skara vänner för att åhöra uppläsningen av nya poem eller dramatiska utkast. Modern var alltid med. I ett av breven till Baille finner man en mycket omständlig beskrivning av en sådan aftontillställning: De tolv gästerna förplägades med 3 dussin sockerbröd, en flaska champagne och en flaska malaga. Värden blev livligt applåderad, han undrar dock om bifallet i främsta rummet gälde poemet eller malagan.

För sin del förhöll sig Zola ingalunda likgiltig till gommens njutningar. Han har själv erkänt att han satte mycket stort värde på ett gott vin och på sötsaker. Om man får tro Edmond de Goncourt var Zola i synnerhet en lidelsefull bakelseätare.

— Umgänget med vännerna utgjorde den ljusa sidan i den unge mannens dagliga liv. Allt efter

[1] Det påstås att vänskapen mellan Zola och Cézanne något avsvalnade när porträttet blev färdigt. Z. fann bilden ej nog skön. Cézanne å sin sida kände sig mäkta förgrymmad över ungdomsvännens sätt att skildra honom i romanen *l'Oeuvre*.

litet greps han dock av svårmod. Den misslyckade studentexamen pinade honom, han tänkte mången gång återtaga sina avbrutna studier, men han hade ej råd därtill. Hälsobekymmer fördystrade även ungdomsåren. Zola led nämligen av allehanda krämpor. Och i sådana stunder kände han ännu livligare än vanligt huru tungt och ledsamt det var att streta för den dagliga födan.

„O frihet, frihet, Orientens kontemplativa lugn. Den ljuva och poetiska lättjan. Min vackra dröm, vad har av dig väl blivit?“ utropar han i ett brev.

Dock älskade Zola arbetet redan då. Det hjälpte honom framåt genom livets sorger och vedermödor, fördrev hans melankoli.

*

Sitt förhållande till kvinnan klargör Zola i ett långt brev, däri han ger Baille goda råd i äktenskapsfrågan. Han varnar för kokotten. Änkor rekommenderar han ej heller:

„Dessa fria kvinnor, äldre än vi, skrämma oss.“ Visligen tillfogas att någon erfarenhet ej ligger till grund för detta resonnemang, men Zola anser a priori att ett förhållande till en änka är — opoetiskt! Återstår ungmön. Henne kan han ej nog prisa. „Denna kärlekens blomma, vårt ideal, då vi äro sexton år, en vision, som ler mot oss vid vår huvudgärd, skaldens rena älskarinna, som skänker honom tröst i hans guldskimrande drömmar, denna Eva före syndafallet; sista strålen från himlen mot jorden, den högsta uppenbarelsen av det sköna, det goda — av själva det gudomliga.“

Han söker hos henne „denna själens kyskhet, kärleken till det höga och sköna, den fria viljan, utan vilken man behärskas av missmod och laster. Men den unga flickan blir i verkligheten endast en abstraktion emedan hon hålles avskild från oss. Därför hemfalla vi åt låga förbindelser.“

För att ett äktenskap skall bli lyckligt måste mannen och kvinnan lära förstå varandra. „Det är ej nog att dela säng, man bör även tänka lika.“

Zola utarbetar till och med mallen till ett kärleksbrev, sådant han skulle vilja ha det avfattat. Ett ganska kuriöst dokument. Han börjar med att anhålla om den unga flickans vänskap, först längre fram kan det bli tal om kärlek, d. v. s. sedan man lärt känna varandra. Ofta återkommer Zola i sina brev till förhållandet mellan man och kvinna. „Unga män, skriver han bland annat, skryta med att de ej tro på den rena, ädla kärleken, men det är blott prat, feghet. Lika litet som en ung man vill erkänna att han ber till Gud, lika litet erkänner han att han älskar. Moderna växla. Under riddaretiden hörde det till god ton att tala om sin kärlek, nu gör man det ej. Men i grunden är människan oförändrad. Det är ett slags dum stolthet som framkallar förakt för den rena kärleken. Man har alltför mycket skämtat över kvinnan och kärleken. Dock må det sinliga och det själsliga ej skiljas åt. Den som åsidosätter självskraven, den är ett djur, den som glömmer kroppens fordringar är en överspänd poet, vars fötter skola sargas av många vassa stenar på vägen genom livet. Kärleken hos nutidsmänniskan är sjuk, men ej död. Våra unga män föra ett alltför polygamiskt liv. Själen tager därvid skada.“

Zola tyckes åtminstone att döma av denna brevsamling icke försökt i praktiken tillämpa sina tankar om kärleken, eller rättare sagt, hans kärleksentusiasm omsättes i teoretiserande.[1] Han inbillar sig ha upplevat en liten kärleksidyll. Han berätter en dag för Cézanne att han lagt märke till en blomsterförsäljerska, en den näpnaste parisergrisett, som brukade två gånger om dagen trippa förbi hans fönster. Den unga mannen försummade aldrig att se ut när han kunde vänta henne. Blickar växlades, någon gång leenden. Punkt. Zola tillfogar att detta sätt att älska är det minst ansträngande. Man får röka sin pipa i lugn och ro under väntan på den sköna. I ett senare brev säger han sig ha upplevat äventyr av mindre platonisk art. Men dem beskriver han ej, konstaterar endast att hans syn på kärleken i någon mån förändrats.

*

Zolas tanke och känsloliv under dessa första pariserår alstrade ej enbart drömmar. Smärre berättelser,[2] teaterstycken dels i melodramatisk dels i komisk stil och några långa poem med filosofiskt innehåll härstamma från denna tid. Av de sistnämnda må i detta sammanhang antecknas, *l'Aérienne,* slutförd i maj 1861 och omfattande 12 000 alexandriner, *La chaîne des êtres* och *Trois Amours.*

Dessa poem ha tillsvidare ej utgivits i tryck, klokt nog, ty de prov på sin verskonst Zola ger i ett par brev till Cézanne, bevisa mer än tydligt att papperskorgen eller bordslådan däri man förvarar sina litterära ungdomsförsyndelser är deras rätta plats.

I ett brev från 1861 skriver Zola:

„En hel volym, episod efter episod, kapitel efter kapitel finnes utarbetad i mitt huvud. Och detta verk skall utkomma till slutet av nästa sommar.“ Någonting närmare därom får man emellertid ej veta.

De ungdomsbrev som givit stoffet till denna lilla studie, visa otvetydigt att Zola under de första åren i Paris icke stod i någon beröring med den s. k. realistiska riktningen, vilken redan då var livligt omdebatterad i de literära kretsarna. Gustave Flaubert nämnas ej en enda gång, och det ehuru Madame Bovary utkommit 1857, väckt ett ofantligt uppseende och givit nya impulser åt ungdomen.

Romantismen är död och man måste kraftigt reagera mot dess verkningar, skrev Zola i ett brev till Cézanne. Och icke desto mindre kunde han aldrig helt frigöra sig från dess inflytande, vilket grämde honom; han har senare själv erkänt det. Zola trodde att han i sina verk skulle skapa det enkla, vardagliga, ej skatta åt grymhet och lidelse. Hans hjältar skulle ge upphof åt kloka, förståndiga människor, ej som romantikernas åt olyckliga och sönderslitna varelser. Bernardin de Saint-

[1] Det är icke osannolikt att Zola starkt påverkats av Michelets bok De l'Amour.

[2] Contes de mai, sedermera utgivna under titeln Contes à Ninon.

Pierre klandrar han för att denne låtit Virginie omkomma i vågorna. Men samtidigt tjusas han av V. Hugos, Lamartines och Mussets diktverk, ja, han känner sig besläktad med Rolla.

Zola var då ännu ej så ensidig som längre fram. „Jag älskar det sköna varhelst jag påträffar det. Jag är icke systematiker och därför hatar jag pedanteri.“ Han beundrade de franska klassikerna, och intresserade sig högeligen för Shakespeare, ehuru han kände sig sårad av några alltför krassa uttryck i hans dramer, „och detta fastän jag ingalunda är buskablyg till min natur.“ Så skrev Emile Zola år 1861.

I det stora hela genomgick Zolas personlighet icke någon egentlig förvandling sedan ungdomstiden. Han lät alltid sitt eldiga lynne taga överhanden, tvekade ej att störta sig i strid för sin övertygelse, det må hava gällt tron på Gud, naturalismen, eller under de sista åren av sitt liv, på social idealism. Med omutligt hjältemod försvarade han städse det han ansåg vara sanning.

Alexis v. Kræmer.

SVENSKA SKRIFTSTÄLLAREFÖRENINGEN.

I senaste nummer av Argus tager *Panoptes* till tals den nya svenska skriftställareföreningen i Helsingfors. Då hans uttalanden synas mig kräva såväl ett bemötande som en belysning av föreningens syften från dess eget håll, så mycket mer som dessa icke tyckas vara den utomstående delen av allmänheten bekanta, vågar jag taga mig friheten att, ehuru icke initiativtagare, bringa min mening härom till offentligheten.

Panoptes, som med rätta klandrar den nya föreningens start, frågar sig, varför den gamla Skriftställarlogen icke dög längre. Härtill må svaras, att denna på sistone torde fört en bedrövligt tynande tillvaro, varför hoppet om dess vederfående bland en stor del av dess medlemmar slocknade. Att intet försök ens i den vägen gjordes finner jag naturligt, ty i grund och botten är sambandet mellan skriftställare och konstnärer icke nog starkt att kunna sammanhålla dem i en förening eller ett förbund med gemensamt syfte. Den nära förbindelsen med Konstnärsgillet gav Skriftställarlogen en prägel av artistisk klubb eller jag vet ej vad, som illa sammanstod med dess allvarliga uppgift att tillvaratagа skriftställarnes och den finsksvenska literaturens intressen i och utom Finland.

En ny förening i stället för den gamla (icke en ny till alla de redan förefintliga) var alltså enligt min mening fullt på sin plats. I det allt starkare intresset för svenskt språk och svensk kultur kan den finna ett innehåll och ett existensberättigande. Dess stiftare böra icke klandras för att ha velat göra den uteslutande svenskspråkig. De finska skriftställarne ha ju redan för länge sedan separerat sig och bildat sin „kaunokirjailijaliitto“. Och är icke språket den naturliga skiljogrunden för personer som just i språket, enkannerligen det skrivna, se det intresse kring vilket de sammansluta sig? Arbetet för det svenska språkets rykt och ans, såväl genom föredrag och diskussioner, som personligen från man till man — häri ser jag ett av den nya föreningens huvudsyften. Vårt dagliga skriftspråk är sannerligen icke det skönaste och det formrenaste, och ännu sämre är det beställt med vårt samtalsspråk, den såkallade finländska svenskan. Härtill kommer, att finskans överhandtagande i det offentliga livet med ty åtföljande ständiga översättningar och dess ökade utbredning i alla det enskilda livets förhållanden, innebära en växande fara för renheten i vårt svenska språk. Av oss krävеs därför en skärpt uppmärksamhet för det sätt varpå vi behandla det, och kan den svenska skriftställareföreningen hålla sinnena vakna i sådant avseende, har den utan tvivel fyllt en vacker uppgift. Den bör dessutom vara en institution som finnes till en gång för alla, en stående inrättning som är färdig att funktionera närhälst så påfordras. Dess namn vill vara en skylt som synes utåt och som förmår inge mera förtroende, än någonting som kallar sig „Skriftställarloge“.

Panoptes tror sig kunna konstatera, att föreningen driver partipolitik — bockfoten har ändå slutligen stuckit fram! Jag ber att få förklara, att den nya föreningan icke satt för sig något politiskt mål. Den framskjutne medlem av „Arguskretsen“ som bivistade dess konstituerande möte hade kunnat upplysa honom om att denna förening icke hade ett så farligt syfte som det politiska. Om föreningen beslutit anskaffa pengar på sitt sätt till den svenska kulturfonden, skiljer den sig häri icke från det stora flertalet av Finlands svenskatalande inbyggare. (Jag ber härvid att få hänvisa till herr G. M.'s artikel „Kulturfonden och folkpartiet“ i Argus n:o 3). Dess bidrag kan väl icke bliva stort, men den goda viljan betyder mycket i ett fall som detta. Den tanke som föresvävade förslagställaren att få albumet färdigt till våren var förvisso riktig. Dock kan det ifrågasättas huruvida ej ett uppskov under den vändning saken sedermera tagit snarare var att föredraga. Det huvudlösa sätt varpå insamlingen till kulturfonden igångsatts har verkat att denna i detta nu icke äger den sympati den borde ha. Under sådana förhållanden finner jag likväl det rätta vara att söka kritisera och avhjälpa begångna fel, icke att vilja hejda en offervillighet för ett mål som i vida kretsar erkännts äga det största berättigande. Under tidens lopp skall kulturfondens nödvändighet och gagnelighet utan tvivel allt klarare framstå, och det bör bliva en strävan och en ständig tanke för en och var att när blott hans tillgångar medgiva det, lämna ett bidrag till den växande fonden. Svenska skriftställareföreningen vill härvid, då nu ett dylikt tillfälle erbjudits den, göra sitt till och härigenom medverka till det svenska språkets fortbestånd och till att liva intresset för dess litterära omvårdnad i Finland. Sådant bleve ändamålet med det nya albumet.

P. O. v. Törne.

Till ovanstående.

Den ärade författaren tillhör dem, som från början sågo ideellt på den nya föreningen och dess syfte. Så ock jag. Han gör det tydligen ännu. Jag kan det icke. Ty vill man låta föreningens första handling få en politisk färg, så verkar hela föreningen politik lika väl som svenska folkpartiet. Vi ha här i huvudstaden nogsamt fått bevittna, hurusom detta parti (med dess döda vänster) t. ex. genom sin hänsynslösa och kortsynta maktpolitik i fråga om de kommunala valen under de två senaste åren avklätt sig alla berättigade anspråk på ideellt målsmansskap för landets svenska nationalitet, vars bästa absolut icke kan befrämjas genom dylika härskarlater inför ögonen på en redan starkt övervägande finskspråkig huvudstadsbefolkning, den där ser sina mest elementära anspråk t. ex. just på andel i kommunalrepresentationen med största nonchalans skjutna åt sidan. Jag är säker på att många aktade medlemmar av partiet icke fullt besinnat, huru snedvridet, orättvist och för svenskans framtida ställning i landet skadligt detta är. Jag är ock säker på att man nästan överallt i landsorten vida mera ideellt och på samma gång i gärning identifierar svenska folkpartiet med landets svenska befolkning och mera lämpar sina pretentioner efter dennas anspråkslösa numerar än efter traditionella maktkänslor. Men, som bekant, i huvudstaden går det ohäjdat efter den gamla trallen och huvudstaden är tyvärr tongivande mera än den borde. Kulturfonden, väsentligen lagd i händerna på den här opererande partiledningen, bär sålunda ett starkt bitycke av politisk fond och arbetet för dess stärkande, *så som detsamma nu bedrives och fondens användning är avsedd att dirigeras*, blir i väsentlig mån en politisk verksamhet, som stöter tillbaka de vänner av

svenskspråkigt kulturellt arbete, vilka anse svenska folkpartiets politik, sådan den i Helsingfors tydligt manifesterar sig, varken rättvis eller klok. Jag ställer mig i detta avseende fullt solidarisk med den författare i Argus n:r 3, till vilken den ärade insändaren hänvisar (likväl, lustigt nog, med både orätt signatur och misstag på person). Jag annoterar ock hans erkännande av att insamlingen till kulturfonden igångsatts huvudlöst och avkylt sinnena. Jag tillägger att densamma sannolikt finge sig till godo ett betydande uppsving i entusiasm om dess rent ideella syfte av *kultur*fond klarställdes genom en förvaltning *utanför* svenska folkpartiets politiska maskineri, ungefär i stil med vad förf. i Argus nr 3 framhöll.

„Arbetet för det svenska språkets rykt och ans, såväl genom föredrag etc." uppgives vara ett av den nya föreningens huvudsyften. I sanning egendomeligt. Vid den första séancen var enligt tidningarna huvudnumret ett föredrag av dr Friedmann *på tyska*.

En svenskspråkig skriftställareförening här har förvisso en uppgift, men jag kan fortfarande ej begripa varför icke Skriftställarlogen kunnat genom lämpliga omgestaltningar, närmast energiens ökande, fås att verka för samma syften för så vitt de röra odlingen av svenskt språk och främjande av alstringen å detsamma? Det konstituerande sällskapet å Hôtel Fennia var ju en typisk Skriftställarlogeförsamling, om jag undantar att dr Berghell var med. Ordförande prof. M. G. Schybergson, sekreterare lektor Jonatan Reuter, starkt intresserad medlem fröken Hanna Rönnberg, spiritus rector överarkitekt Jac. Ahrenberg o. s. v. Gamla goda Skriftställarlogen var det från början till ändan. Det såg ut som den både dög och dugde.

Den ärade insändaren finner det rätta vara „att söka kritisera och avhjälpa begångna fel" (beträffande det svenska kulturarbetet). Det är just det Argus redan två gånger, och nu den tredje, önskat medverka till. Förvisso vilja vi icke hejda offervilligheten, då vi tvärtom antytt huru densamma kunde fås till kvantitet och kvalitet stegrad. Gånge politiken sina stigar, långa eller korta. Men dragom inte kulturarbetet med på samma, för dess lyckliga fortgång tvivelaktiga vägar.

Panoptes.

MODERN FYSIK.

Med välbehag satte jag mig till rätta i stolen och tog det just anlända numret av Argus.

Jag började läsa i den första artikeln „Atlantens vinthundar" af Sigurd Frosterus:

„Hastighet är produkten av vägen gånger tiden".

Jag studsade till, gnuggade mig i ögonen och läste en gång till uppsatsens första mening. Men där stod verkligen så! Men kanske Sigurd Frosterus har rätt och jag glömt mina fysikaliska kunskaper. Det är ju redan 18 år sedan jag tog kandidaten.

Låt oss tänka på konsekvenserna.

„Hastigheten är produkten av vägen gånger tiden."

Två kappskrinnare åka samma väg. Den ena med dubbell så stor hastighet som den andra. Den förra behöver då också dubbelt så lång tid för att tillryggalägga denna väg som den långsammare kamraten. Egendomligt! Ju snabbare han är, dess längre tid behöver han. Och omvänt: om de vore lika snabba, så hunne den, som använde en kortare tid, i alla fall en längre väg.

Jag blev bedrövad. Det gick runt för mig och jag vädjade till böckerna. Tryckt skall med tryckt fördrivas. Både Floderus, Dahlander, Jamin-Bouty och alla de andra auktoriteterna sade tydligt och klart:

Vägen är produkten av hastigheten och tiden.

Argus II.

RÄTTELSE.

Till följd av en blunder från författarens sida har i uppsatsen „Atlantens vinthundar" formeln för hastighet återgivits oriktigt. De första raderna skola lyda:

Hastighet är kvoten av vägen och tiden. Men kvotens natur av kvot överses lätt på grund av den karaktär av konstant divisorn i praktiken erhållit; o. s. v.

Sigurd Frosterus.

TILL REDAKTIONEN AF ARGUS.

I anledning av ett slags redogörelse för uppkomsten av Svenska Skriftställareföreningen, ingående i tidningen Argus för den 16 Mars, ber jag — härmed rättande en av oriktigheterna i nämnda redogörelse — få meddela, att jag icke hör till dem, som tagit initiativ till föreningens bildande, men väl värkat som interimssekreterare däri till och med senaste sammanträde.

Högaktningsfullt

Jonatan Reuter.

TILL UPPSATSEN „UR TOPELIUS BREVVÄXLING" I NUMMER 6 AV ARGUS.

I min i senaste nummer av Argus ingående recension över Svenska Litteratursällskapets Förhandlingar och Uppsatser påpekade jag att en uppsats intagits, som bestyrelsen i november senaste år beslutit att icke antaga till publikation. I anledning härav har mig meddelats att bestyrelsen sedermera, i januari detta år, godkänt en omarbetning av uppsatsen. Protokollet för detta möte ingår icke i det nu utkomna bandet.

G. C.

INSÄNDA BÖCKER.

WERNER SÖDERSTRÖM:

JOHANNES LINNANKOSKI, Kirot. Pris 3: 25.

HUGO SCHULMAN, Striden om Finland 1808—1809. 2 häftet. Pris 0: 60.

FÖRFATTAREN:

SIGURD TÖRNUDD, Yleismailmallisuus. Suomennos. Pris 2: 50.

AKTIEBOLAGET HIERTAS BOKFÖRLAG:

I. ZANGWILL, Från Ghetton. Översättning av Ingrid Törngren. Pris 4 kr. 75 öre.

Förteckning över i undertecknades bokhandel tillgänglig nyare utländsk litteratur:

Aischylos, Oresteia. Deutsch von Karl Vollmoeller. . 4.05
Arnold, E., Deutsche Literaturgeschichte. Geb. . . 4.05
Bildbetrachtungen. Arbeiten aus der Abteilung für Kunstpflege des Leipziger Lehrervereins. Mitt vielen Abbildungen 2.70
Blumenthal, Oscar, Eine Frauenbeichte. Erzählungen aus dem modernen Gesellschaftsleben 2.70
Cassel, H., Amerikanisches Geschäftsleben 2.05
Doenges, W., Meissner Porzellan. Seine Geschichte und künstlerische Entwickelung. Mit vielen Illustrationen 16.20
Ehrenberg, H., Handbuch der Kunstgeschichte. Sechste Aufl. mit 314 Abbildungen. Geb. 8.10
Falk, Norbert, Meisterbuch des Humors. Geb. . . 4.05
Finck, Henry T., Edvard Grieg, Erste deutsche Grieg-Biographie 4.05
Gauguin, Paul. Noa Noa. Eines Malers Reiseaufenthalt auf Tahiti. Mit vielen Abbildungen. Pergamentband 5.40
Günther, August, Villen-Entwürfe in Farbendruck. Ein Taschenalbum zur Vereinfachung der Projekt-Vorlage bei Bauinteressenten. 50 Blätter mit Grundrissen in Mappe 9.45
Hammer, Dr. med. W., Die Prügelstrafe in ärztlicher Beleuchtung 5.40
Hoff, Marie, Drei Jahre im Weiber-Zuchthaus. Erlebnisse und Erfahrungen 4.05
Hoeft, Bernhard, Befreite Seelen. Novellen . . . 2.70
Hyperion. Eine Zweimonatsschrift für Kunst und Literatur. I Jahrgang, Hft. 1. pro complet . . . 64.80
Knackfus. Künstler-Monographien Bd. 92. Die Kleinmeister von *H. W. Singer* 4.05
Krauss, Frdr., Slavische Volksforschungen 14.85
Leute, Jos. cand. med., Das Sexualproblem und die katholische Kirche 6.75
Mereschkowski, D., Philosophoff und *Z. Hippius*, Der Zar und die Revolution 4.05
Möller, Dr. med. S., Wege zur körperlichen und geistigen Wiedergeburt 2.70
Müller, Hans, Buch der Abenteuer. Novellen. . . 4.05
Orbing, L., Meisterbuch der Erzählungen. Geb. . . 4.05
Perzynski, Frdr., Vortrag über japanischen Farbenholzschnitt 2.05
Pfeiffer-Raimund, Tina, Das Mysterium des Weiblichen 2.05
Philippson, Dr. A., Landeskunde des Europ. Russlands nebst Finlands. Mit 9 Abbildungen, 7 Textkarten und einer lithographierten Karte 1.10
Quincke, W., Handbuch der Kostümkunde. 3-te Aufl. mit 459 Kostümfiguren in 152 Abbildungen. Geb. 10.15
Roda-Roda, Von Bienen, Drohnen und Baronen . . 4.05
Rosmer, Ernst, Maria Arndt. Schauspiel 2.70
Rotermund, Kurt, Knut Hamsun. Ein nordisches Porträt 1.35
Sarah Bernhardts Memoiren. (Mein Doppelleben) . . 13.50
Sell, Dr. Karl, Katholizismus und Protestantismus in Geschichte, Religion, Politik, Kultur 5.95
Steiner, M., Darwins Lehre in ihren letzten Folgen 4.05
Unruh, E. von, Herrn Houston Stewart Chamberlain und die Weltgeschichte 1.10
Vogt, J. G., Der Realmonismus 4.05
Windegg, W. E, Eines Dichters Liebe. Eduard Mörikes Brautbriefe. Ged. 4.75
Wolf, G. J., Kunst und Künstler in München . . . 5.40
Wölfflin, H., Albrecht Dürer 13.50

Bibliothèque de philosophie scientifique:

Binet, A., L'Ame et le corps.
Biottot, C., Les grands inspirés devant la science.
Depéret, Ch., Les transformations du monde animal.
Héricourt, J., Les frontières de la maladie.
Houssay, F., Nature et sciences naturelles.
Le Bon, G., Psychologie et l'éducation.
Le Bon, G., L'Evolution de la matière.
Le Dantec, F., De l'homme à la science.
Le Dantec, F., La lutte universelle.
Picard, E., La science moderne et son état actuel.
Poincaré, H., La science et l'hypothèse.
Poincaré, H., La valeur de la science.
Poincaré, L., L'Électricité.
Poincaré, L., La physique moderne et son évolution.
Van Bruyssel, E., La vie sociale et ses évolutions.
Chaque volume à 4.20
Bonnefon, Jean de, Le Baron de Richemont, fils de Luis XVI. Portraits et Documents 4.20
D'Houville, Gérard, Le Temps d'Aimer. Roman. . . 4.20
L'Évolution de l'art dans l'évantail aux 16-e, 17-e et 18-e siècles. Nombreuses gravures 5.40
Formont, Maxime, Le Risque. Roman 4.20
London, Jack, L'Appel de la Forêt. Préface de Paul Bourget 4.20
Le roman de Juliette et de Victor Hugo, Préface de François Coppée. Reichement illustré 4.20
Stéphany, A., (Ex-Commissaire de la Sûreté prussienne à Strassbourg). Les Coulisses de l'Alsace-Lorraine 4.20
Tinayre, Marcelle, L'Amour qui pleure 4.20
Tinseau, Léon de, Le Port d'Attache. Roman . . 4.20

Gosse, Edmund, Ibsen. His life and his Work . . 5.25
Joyce T. A. and N. W. Thomas, Women of all nations. A record of their characteristics, habits, manners, customs and influence Profusely illustrated with coloured plates and photographs.
Part I . . . . . 1.—
(tobe completed in 24 par ts).
Richards, L., Comprehensive Geography of the Chinese Empire . . . . 30.—

Akademiska Bokhandeln Helsingfors.

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1908.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 16 APRIL 1908

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 8.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Berggatan 8.**

Prenumerations- och annonskontor, **Berggatan 8,** *öppet kl. 2—3, telefon 64 02.*

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

✱ SPECIALAFFÄR för nyheter å konstnärliga

Tapeter, Friser & Linoleum.

H:FORS NYA TAPETAFFÄR.

W. SALVÉN.

Unionsgatan 28. Telef. 9 24.

Ducat

ny, fin cigarrett. Extra kvalitet.

Tobaksfabriken ORIENT Helsingfors.

HELSINGFORS NYA MUSIKHANDEL

K. G. FAZER, Fabiansgatan 16.

FLYGLAR & PIANINOS

från

Römisch Kaps. Steinweg Nachfg.
W:me Knabe & C:o. Bœnecke o. s. v.

Helsingin Punseppätehdas Osakeyhtiö

Helsingfors, Barnhemsgatan N:o 5

Telegrafadress: Punseppä · Telefon 18 58
Brädgårds telefon 47 21

Tillverkar alla slags

MÖBLER och INREDNINGAR

till kontor, kyrkor, butiker m. m., ävensom fönster, dörrar, parkettgolv och alla till snickeriyrket hörande arbeten.

Innehar ständigt lager av hyvlade och ohyvlade plankor, bräder, lister m. m.

De,

som värdera en elegant och välsittande dräkt, göra sina beställningar hos

E. A. Knåpe

Alexandersgatan 17.

JOHN ERICSSON

SNICKERIFABRIK.

ATELIER FÖR MÖBELKONST.

REGERINGSGATAN 14.

ÄR BÄST!

I SAMTLIGA BOKLÅDOR

V. M. J. Viljanen,

Kortfattad Färgharmonilära.

Pris 3:25. Till stor nytta för målare, hem och handarbetsskolor.

Förläggare YRJÖ WEILIN, Helsingfors.

Den bästa 25 p:nis cigarr är

„LA REAL".

f. d. EKBERGS CIGARRHANDEL

Alexandersgatan 52. Telef. 14 48.

Hotell Kämp

rekommenderas!

KULLERVO

meddelar numera olycksfallförsäkringar även på sådana villkor, att om ICKE något olycksfall inträffat under försäkringstiden, återbetalas ALLA premier vid överenskommen tidpunkt. :-: :-:

Lantbrukare!

Innan Ni avslutar köp infordra pris av

Finska Redskapshandeln A.-B.
P. SIDOROW, Helsingfors.

Ömsesidiga livförsäkringsbolaget

SUOMI.

Hela vinsten kommer de försäkrade till godo.
STÖRSTA inhemska livförsäkringsbolag.

AXEL PALMROOS, AKTIEBOLAG.

I kl. Vin- & Spirituosaaffär i Helsingfors.

Finaste PUNSCH i mörka flaskor. Telefon 3 20.

R. E. Westerlunds Pianomagasin

Helsingfors,

7 Norra Esplanadgatan 7

Telefon 6 81.

Största pianoaffär i Finland.

Förmånliga betalningsvillkor.

Rök!

Elegant.
Klubb N:o 1.
Ainn.
Matti.

P. C. Rettig & C:o, Åbo.

J. Simelii Arvingars Boktryckeriaktiebolag

Nylandsg. 9, Helsingfors. Tel. 137.

Språkkunniga sättare.
Facila pris.
Snabbt utförande.

SPECIALITET: Vetenskapliga avhandlingar

TRYCKERIET GRUNDLAGT ÅR 1818.

JÄRNSÄNGAR

moderna, alla färger. ·· DYNOR & MADRASSER,
VILLASÄNGAR m. spiralbotten, särdeles praktiska.

A.B. K. H. RENLUND O.Y. Telef. 4229.

Nyblins Fotografiska Magasin, Fabiansg. 16. Telef. 2503.

ARGUS

Nr 8. Helsingfors 16. 4. 1908.

En akademi och en societet.

Tidningarna ha upplyst om att en „finsk vetenskapsakademi“ (Suomalainen tiedeakatemia) med det snaraste skall träda i verksamhet. Dess ändamål uppgives vara „vetenskapens odlande och i synnerhet vetenskapligt arbetes befrämjande på folklig grund“. Den ärnar fördela sig på en humanistisk och en matematisk-naturvetenskaplig sektion ävensom offentliggöra sina publikationer på finska samt „allmän-europeiska“ språk eller kortare uttryckt: icke på svenska.

Planen på en dylik inrättning är ej ny, ehuruväl de som för en tid sedan i den finska pressen pläderade för en „finsk akademi“ torde tänkt sig denna något vidare och även saknas bland inbjudarne till den nu startade institutionen.

Varje plus till ett folks andliga liv är värt omhuldan. Så ock detta, betraktat såsom yttring av stegrat forskarintresse. Ledsamt nog verkar emellertid denna „Tiedeakatemia“ såsom en avsiktligt konkurrent-artad pendant till den gamla „Finska Vetenskapssocieteten“. Hela arrangemanget talar i sådan riktning. Den nya „akademin“ ter sig såsom en de missnöjdas akademi, ty dess organisation avviker allt för litet från den gamlas för att verka såsom ett av behovet påkallat förfullständigande av denna.

Man frågar sig då: har Finska Vetenskapssocieteten till den grad förfelat sin uppgift såsom samlare av den finska nationens värdigaste och mest förtjänta forskare till gemensamt arbete i höga idealers tjänst, att en ny snarlik institution i vårt lilla land vore av nöden? Jag åtar mig, av brist på uttömmande informationer, icke att besvara denna fråga, men spörjer, under antagande att något funnits att anmärka om, huruvida de ledamöter av Vetenskapssocieteten, vilka nu tillsamman med andra (idel finsktalande) forskare igångsätta det nya företaget, över huvud alls beflitat sig om att blåsa nya fläktar in i det gamla sällskapet? Har man försökt något i den vägen, har man kritiserat, proponerat, gormat? Intet av dylikt ha åtminstone utomstående hört omtalas. Och dock läsas i Vetenskapssocietetens korta rullor så markanta namn som Kairamo, Danielson-Kalmari, Genetz, andra att förtiga. Först inför en hjälplös situation ha frondörer skäl att söka sig egen mark.

Det ser sålunda snarare ut, som om man nu med ett slag velat arrangera åt sig en framförallt fennomansk akademi, där Ståhlberg och K. Grotenfelt broderligen stötta Kairamo och Laitinen. Man kunde egentligen le ett gott invärtes löje åt detta enkla sätt att förskaffa sig odödlighetsskyltar över glatta laget — ett lag som inte ens är av stadgarna till sitt omfång begränsat — därest icke detta purfinska nybygge på ett så nedslående sätt vittnade om särgående å det helgade område, vetenskapens, där knappast ens nationerna emellan några gränser gå. Det kan väl dock icke råda mera än en mening om att den lilla finländska vetenskapliga världen vore tillfylles representerad av en enda akademi, den må nu kalla sig vad den vill, och att arbetets fördelande på två dylika icke i detta fall förebådar ädel tävlan, utan begynnelsen till en *utätning* av den gamla institutionen, som icke lever på egna fonder utan på statsanslag, de där en vacker dag transporteras.

På utomstående har nog Finska Vetenskapssocieteten icke verkat livaktig, särskilt vad dess humanistiska sektion beträffar. Också har det mycket undrats över vakansernas långsamma fyllande likasom över vissa inval. Likaledes har det månhända med fog kunnat påstås att språkregimen inom Societeten ej beaktat de krav som på en Finlands vetenskapsakademi böra ställas. Men, som sagt, en medveten reformrörelse inom densamma har veterligen ej igångsatts och därför verkar jämfotahoppet in i en ny akademi icke sympatiskt, oberoende av att denna genom sin avsikt att understöda unga forskare och arbeta även för allmänhetens vetenskapliga instinkters höjande uppställer ett i och för sig anslående program. Att odla vetenskap „på folklig grund“ smakar visserligen väl mycket nutidsfernissa, men sådant ger sig nog med åren, om där engång blir verklig vetenskap av.

Animositeten på fennomanskt håll mot Finska Vetenskapssocieteten är av allt att döma mycket stark. Bland annat lär en nyligen till inval föreslagen finsksinnad naturvetenskapsman ha avsagt sig äran. Det vore ej ur vägen att missnöjet ifråga offentligt belystes, så att man finge bedöma vad därav kan ha fog, vad icke. I varje fall skulle man i den finska vetenskapliga forskningens intresse gärna sett att alla som styrt och ställt inom Vetenskapssocieteten haft den blick för situationen och dess krav, att en splittring sådan som den nu inträdande kunnat avvärjas.

Huru som helst, för Finska Vetenskapssocieteten innebär denna skarpa signal en visserligen icke avsedd maning till impulser och åtgärder för vidgad verksamhet. Det nya sällskapets program ger delvis vinkar om vad även det gamla borde göra. Ty, såsom en ledamot av denna sade mig, „inte äro vi nu egentligen till endast för att sköta om meteorologiska centralstationen“. Tolkat *cum*

grano salis är detta kanske nog ett stycke riktig kritik. Och, såsom en annan ledamot yttrade, nog arbeta vi faktiskt i ett skåp, då icke ens internationella referattidskrifter på få undantag när hållas underrättade om våra publikationer.

Alltså — sagt med all den respekt en icke-LVS bör inrymma i sitt tal till den höga societeten — där är mycket att göra.

I odödliga sextio! Meteorologiska anstaltens nya chef är ju specialist i att räkna stoftkorn och bör sålunda kunna exakt upplysa Vetenskapssocieteten om huru mycket det dammar i dess vrår.

G. M.

JOHANNES V. JENSENS SENASTE ARBETEN.

Den otroliga lättheten att skriva har förlett Johannes V. Jensen till ett slags amerikansk journalistik, som icke är hans konstnärliga begåvning värdig. Den höga och myndiga tonen i förening med det djupa föraktet för fakta leder tanken till Hearst's beryktade *Journal.* Då han icke ger sig ut på storpolitikens gungfly, blir den angloamerikanska pressens litterära skötebarn, *the short Story,* hans förebild. Han skriver om vad som helst. Men icke såsom i tiden de franska naturalisterna, vilka genom ingående beskrivning gåvo åskådlighet och avslutning åt de obetydligaste föremål. I en skarpsås av evolutionistiska gottköpsbilder, överkryddad med osmakliga tillsatser, drunkna ofta både fabler, dikter, och naturskildringar, politiska, sociala och antropologiska kannstöperier.

Och likväl är Jensen ett geni. Ett reproducerande geni, en språkets Paganini. Han äger en förbluffande förmåga i att återgiva yttre intryck. Oberoende av, vilket sinne som fört dem till hjärnan. Och en blixtsnabb uppfattning. Hans rörliga stil, trots slarv och vårdslöshet, är formellt rent litterär. Hans verktyg är en *fountain-pen,* varken pensel eller mejsel, men minst av allt är hans prosa i gammal mening musikalisk. Han älskar dissonansen mera än kontrasten. Han har industrialismens lidelse och hets i blodet. Ångan visslar i säkerhetsventilerna. Oljan bubblar i packningar och lager. Och skärande och väsande friktionsljud i alla lägen vråla ständigt om ett överskott av kraft, som går förlorad. Jensen är själv en sammansatt maskin med sinnrika detaljer: det effektiva resultatet stannar ett långt stycke under den beräknade vinsten.

Myter och Jagter 1907 och *Nye Myter* 1908 äro småplock av mycket olika värde. Grundstommen utgöres av efterskörd från resor, vilkas egentliga resultat ligga nedlagda i tidigare volymer. *Digte* 1906 innehåller till stor del länge sedan nedskrivna och delvis publicerade saker. *Den ny Verden* 1907 är en serie anspråksfulla tidningsartiklar hållna i gulaste bluff-ton, och *Singapore Noveller* 1907 inrymma etnografiska stämningsbitar, överblivna från *Skovene.* Fogas härtill den i grunddragen mästerliga, men i detalj rätt ovårdade översättningen-bearbetningen av Frank Norris *the Octopus,* så hava vi löpt utmed ytterlinjerna för Jensens litterära produktion under de sist förflutna åren.

Jensen begynte såsom dansk landsbygdsskildrare. I likhet med Hamsun och Knudsen är han bonde i medveten motsats till den föregående borgaregenerationen inom litteraturen. Och han yves däröver. Den friska, jorddoftande råheten följer med var han rör sig och förlänar hans skildring den saftiga fullhet den stadsbarnförfattade litteraturen blott sällan når. Han älskar de grovaste effekter och gläder sig högljutt för varje gång han kan trampa sin klack i förfining och smak. Han skäms för det lyriskt veka inom sig; då det mot hans vilja bryter ut ur sitt fängsel, underlåter han aldrig att med en välberäknad råhet förtaga intrycket.

Först den stora europeiska irrfärden vid sekelskiftet väckte honom. *Den gotiske Renässans* verkar rensande som försommarsydvästen hemma hos oss. Efter tidens Kleinkunst med trång horisont, efter kammaranalyserandet av det egna jaget, kommer plötsligt medvetandet om den moderna tillvarons storhet och stil. Kortslutningarna i Jensens tanketrådar förklaras av genombrottets eruptiva våldsamhet. Men boken rymmer inspirerade prosadityramber till industrialismens lov. Skrivna med samma patos, med samma hänförelse, som den med vilken före honom efter varandra generationerna prisat det klassiska och romantiska landskapet och *le paysage intime.* Storstaden med dess mekaniska under blir en ny art vegetation på den evigt fruktbara jordskorpan. En ny form urskog och djungel framsprungen ur sociologiskt förändrat klimat. Ännu en period till de otaliga, vilka genom arkeologi och geologi försvinna i oändligheten bortåt tidens morgon.

Jensen har en kulturmission att fylla. Levandegörandet av evolutionismens principer. Häri är han långt ifrån den första. Icke ens i den krets, för vilken det erotiska problemet upphört att utgöra centrum. Wells och Norris hava före honom skildrat jorden i den nya belysningen. I Tyskland sträva Bölsche och gelikar att härav göra något slags religion. Men framom dem alla äger Jensen den bländande framställningskonsten, förmågan att i tydliga bilder samla och förtäta. Då han vill.

I de stora Amerika-romanerna *Madame d'Ora* och *Hjulet* väntade man få möta det konstnärligt mogna uttrycket för Jensens förändrade livsåskådning. Men nej. De beundransvärda enskildheterna stå för löst i förhållande till de jäsande ideer, vilka författaren ej helt förmår tygla. Människoskildringen går tillbaka i samma mån som situationsbilderna nå högre i fulländning. Yttersidan av tingen absorberar allt starkare hans rörliga inbillning. En raffinerad regi-konst mera än ett självständigt skapande.

Yankee-pressens animala energi fascinerar honom. Han tillägnar sig den amerikanska engelskans fyndighet i uttrycket, dess kraft och träffsäkra slagfärdighet. Han moderniserar ett av gamla världens mest uppslipade kulturspråk, danskan. I besittning av taskspelar-fingerfärdighet, jonglerar

han så skickligt med tekniskt-vetenskapliga bilder, att eftertanken sällan får tid att protestera.

Åren gå. Och stora löften stå fortfarande oinfriade.

*

Jensen har upptagit Norris idé om den fortsatta folkvandringen mot väster. Och drivit den in absurdum. Äventyrarblodet och vandringslusten bultar i hans ådror. Han känner sig släkt med Columbus och Leonardo da Vinci dem han anser såsom germaner på grund av deras blonda färg. Denna villkorliga hopkoppling av lösryckta enskildheter — för att använda ett lindrigt uttryck — är mycket karakteristisk för Jensens sätt att behandla historia och fakta. Likartad lättvindighet utmärker hans storpolitiska kombinationer. Han ställer om racer och idéer med samma sorglösa lätthet, varmed man flyttar pjäserna på schackbrädet, då man i ensligheten löser ett problem.

I *Den ny Verden* upprullar Jensen en serie subjektiva ögonblicksbilder från U. S. A. Städer, politici, tidningsmän och skriftställare passera revy. Hans lösen är Roosevelts: expansion. En kroppens och sinnenas utveckling på bekostnad av den ensidiga själskultur, vars resultat är förtvinande förfining. Genom hälsa till litteraturen. Från naturen till konsten. Vitterheten är föråldrad, journalistiken har erövrat dess plats. Diktaren har ersatts av reportern, tänkaren av demagogen. Livet har inslagit ett snabbare tempo och pacen ökas. Endast det som befordrar handlingskraften har värde. Klickar individen är han förlorad.

Ungefär sålunda te sig grunddragen i Jensens politiska fysionomi.

Skeva slutledningar ur falska premisser skrämma honom icke. Han går ej ur vägen för ihålig argumentering, blott han för ögonblicket kan vända den hela sidan utåt. *Jingo*-moralen kan ej glädas över trognare adepter.

Jensen är varken socialist, som så många amerikanska kolleger och föregångare, eller anarkist, vartill typen så lätt utvecklats i Europa. „En harmoniskt utbildad människa upptäcker snart samfundet och fogar sig i det som medborgare".

Hans moderna humanism vill icke litteratur, utan en smakförändring i det dagliga livet. I den präktiga dikten *Ved Frukosten* framträder den nya fronten tydligare än i paradoxerna.

Litterärt sett står Jensen i starkt beroende av amerikanska förebilder. Faddrar för hans poesi och prosa äro Whitman och Norris. Men trots både påverkan och jargon finnes mycken värme och eget djup i känslan. Jensen åtrår det ungdomliga i tillvaron med intensiteten hos den borna lyrikern. Bortom det evigt kvinnliga och evigt manliga finner han det evigt unga; syntesen av dem båda. Den vägen kan endast skalder gå. Jordens ungdom och människosläktets dådkraft prisar Jensen i glödande färger. Hans förälskelse omfattar hela universet. En lyckoberusning så äkta och naiv att den icke känner några hänsyn.

På rusåren följer reflektion hos dem, vilka ej spåra ur. Hos Jensen visa sig ännu inga dylika symptom. Hans diktnings präktiga *touring-car* — vem rider nutilldags på vinghäst — surrar nedåt med högra sidans hjul roterande i luften; blott några grader större krängning och ställningen blir kritisk.

Sigurd Frosterus.

PEKING—PARIS, AUTOMOBILER OCH KULTUR.

När Italavagnen nått målet för den djärva färden genom tvenne världsdelar, nådde dess förare, Scipione Borghese, våra dagars vanliga tidningsryktbarhet. Den första dagen stod hans namn tryckt med feta stilar i all världens tidningar, den andra dagen fans hans bild överallt, den tredje dagen visades äventyr från färden av Europas alla kinematografer, och den följande dagen var han förgäten. Varför de kloke i samhället affärdade Borgheses raid med det lättgivna namnet humbug och honom själv med det ensidigt valda namnet automobilrekordsättare. Och jag vill icke heller förneka att detta namn tillkommer forskningsresanden, politikern och parlamentsmedlemmen, furst Borghese. Ty den, som på en tid av 60 dagar färdats med automobil från Peking till Paris, en sträcka av inemot 16,000 kilometer, har ju faktiskt satt ett rekord. Men han har gjort mer än detta. Han har gjort ett inlägg i kulturarbetet.

Kultur är icke enbart konst och litteratur, kultur är även maskiner och naturvetenskap. Och det är icke verserna och romanerna, tavlorna och skulpturerna samt uppsatserna om verser, romaner, tavlor och skulptur som föra mänskligheten framåt; det är naturvetenskapen och det är maskinerna, som göra det. Mäta vi den väglängd ett århundrades arbete fört oss närmare målet, som aldrig nås, så mäta vi den efter teknikens framsteg; blott tanken på att mäta den efter konstens utveckling är absurd. Beethovens musik är sublim ännu i våra dagar, en ångmaskin från hans tid är löjlig. Konsten är evigt densamma, den tager endast olika former beroende av tidskiftenas natur; konsten är subjektiv. Tekniken och naturvetenskaperna äro aldrig desamma i det att de för vart år förfullkomnas, göra ett steg framåt i rent positiv riktning. Det objektiva giver dem deras särprägel. Därför är det dem förbehållet, att föra mänskligheten fram på den oändliga vägen i evig tid.

Maskiner äro kultur, även uppfinnaren borde betraktas som en bildningens storman. Men tyvärr är det så, att 80 procent av dem som veta det Rafael målat madonnan i Dresdnergalleriet icke känna namnet på den man som givit oss ångmaskinen. Kultur är maskiner, varje framsteg på maskinteknikens område är en vinning för kulturarbetet, varje handling, som eggar till nya konstruktioner, som giver upphov åt nya tankar, är ett inlägg i kulturarbetet.

Därför — nu kommer Peking-Paris äntligen — därför är Borgheses färd med Italavagnen något förmer än ett nysatt automobilrekord. —

Automobilindustrin är ung. Vi ha ju alla varit med om att skratta åt de första automobilerna, liksom våra förfäder i tiden skrattade åt Fultons ångbåt och Stephensons lokomotiv. Man har ända till senaste tider varit obenägen för att taga kraftvagnarna riktigt på allvar, man har ansett dem vara bräckliga leksaker. Över Kinganbergen, tvärs igenom Gobiöknen, genom sumpmarker och moras, på eländiga vägar över de sibiriska stepperna har en av dessa leksaker uppnått Europa, därpå genomfarit även denna världsdel — och hållit. Ramen har varit utsatt för stötar och skakningar, motorn överhettad vid timslångt framkrypande i djup sand, på hala vägar i svår terräng, förgasningen, automobilens livsfunktion, har varit anormal till följd av de asiatiska temperaturväxlingarna om tio, tjugu grader — och alla delar hava hållit. För framtiden får man tydligen taga leksakerna på allvar.

När „Matin" kom med idén till raiden Peking-Paris, var det i reklamsyfte. När Borghese bland andra antog utmaningen, gjorde han det för att visa, det en väl byggd, med kunskaper och omsorg förd automobil är i stånd att på långa färder genom trakter med eller utan vägar faktiskt ersätta lastdjuren. Den väl byggda automobilen gåvo de italienska Italaverken, kunskaperna gav Borghese och hans trogna mekaniker Ettore gav omsorgen. Därtill gåvo de båda en outtömlig fond av energi. Och att denna fond måste bliva anlitad är visst. Det är icke min avsikt att här på några spalter skildra äventyren, missödena och de lyckliga dagarna på automobilens väg från österns till västerns huvudstad; därtill behöves en volym lik den tidningsmannen Barzini, den tredje av Italavagnens besättning, utgivit om färden. Jag vill endast med ledning av Borgheses uttalanden antyda, till vilken grad han fått rätt i sitt påstående, det automobilen kan ersätta lastdjuren, och vilka uppslag hans färd givit initiativens män i östern.

I Transbaikalien alldeles invid det ryska rikets gräns mot Mongoliet är staden Kiachta belägen. Fordom en av de mest betydande platser för tehandeln ligger den nu öde och livlös. Inga tekaravaner sträva mera från Kalgan genom Gobiöknen mot Kiachta; allt te föres sjövägen till Vladivostok och därifrån vidare med den transsibiriska banan. Genom staden gingo ännu för åtta år sedan 25 millioner kilo, nu går ej ett enda. Itala hade gjort sträckan Kalgan—Kiachta på 7 dagar, de snabbaste karavaner behöva därtill 20. Möjligheter till en ny lysande tid öppnade sig för stadens innevånare, möjligheter att ersätta den långa omväg tetransporterna nu göra med en direkt automobil-linje genom Gobi. Tillsvidare tyvärr endast framtidsmöjligheter. Barzini räknar ut att om Itala medfört te på sin ökenfärd hade ett enda kilo kostat omkring $1^1/_2$ mark i transport. Men förrän den mongoliska banan blir projekterad och färdig har automobiltekniken säkert gått så mycket framåt, att regelbundna automobilturer Kalgan—Kiachta ej mer äro någon omöjlighet. I Krasnojarsk dryfta engelska gruvingeniörer planer på en snabb förbindelse mellan denna stad och Jeniseisk, i Tomsk hägrar tanken på automobiltrafik med Barnaul och Biisk, centra för gruvdriften i Altaï. Och slutligen Omsk, steppregionen, framtidslandet, där danskar, engelsmän, norrmän och tyskar bedriva ett intensivt jordbruk, där för vart år nya trakter vinnas för en rationell odling; där kommer automobilen i en snar framtid att vara mer än en leksak. „Från Omsk till Kurgan, till Balkasch och till Semipalatinsk sträcker sig den omätliga steppen och stegrar sig möjligheten i dag, i morgon nödvändigheten av automobilförbindelser och transport med automobilens tillhjälp", skriver furst Borghese. —

Allt det anförda kan man ju betrakta som övermodiga fantasier; tankarna på förbindelser med ångbåtar, med ånghästar betraktades säkert även i tiden som fantasier. Men möjligheterna finnas, framtiden får utvisa om de skola motsvaras av realiteter.

— Hade Borghese med sin djärva färd ej kommit mer åstad än planer på särskilda lokala förbindelser hade resultaten ej motsvarat arbetet. Men det arbete, som blivit nedlagt, har varit ett arbete i teknikens, i industrins, i kulturens tjänst. Av det maximalarbete en maskin kan prestera plägar man draga slutsatser beträffande dess användbarhet. Automobilens maximalprestation är Italavagnens färd från Peking till Paris. Och det arbetet visar att den unga industrin har en framtid för sig. Italavagnens färd skall egga till nya idéer, nya konstruktioner; de nya konstruktionerna till nya, djärvare färder — deltagare i raiden New-York—Paris ha ju redan nått San Fransisco —, de djärva färderna till djärvare konstruktioner, och så kommer det att fortgå, huru långt får en eftervärd se, vi kunna icke ens ana det. Det är Borghese som smitt en av de första länkarna i denna oändliga kedja, han har visat det automobilen för framtiden är att taga på allvar. Detta är hans inlägg i kulturarbetet. — — —

Ett inlägg som givetvis snart skall förgätas. Och det är ju ej mer än rättvist. Ty det finnes tusental bragder i striden för mänsklighetens framåtskridande och för kulturens höjande som äro för mer än hans och som äro förgätna. I kulturens historia gives det tiotusental namn som äro för mer än namnet Scipione Borghese och vilka namn aldrig nämnas. Därför att de, som burit dem, levat för naturvetenskapen och tekniken, och ej för vitterhet, bildande konst och musik.

H. R-y.

ASTROLOGIA REDIVIVA I.

„Ingenting nytt under solen." „Världens utveckling går i spiral." Det ligger sanning i dessa sentenser. Utgrävningar och grundliga forskningar i de gamla Ninive och Babylon hava under senare tid bragt i dagen ytterligare resultat av en flere tusen år gammal, hög kultur, den kaldeiska. Sedan man lyckats tyda den rikliga kilskriftslitteraturen från denna epok, har man funnit att vetenskapen hos kaldeerna stod förvånande högt, vilket särskilt gäller matematik och astronomi. Men de gamla kaldeerna begagnade sina astronomiska kunskaper icke blott till tidsberäkningar och förutsägelse av mån- och solförmörkelser, utan denna vetenskap stod i intimaste sammanhang med astrologin, som man utövade praktiskt för att förutsäga kommande händelser, och som tillika utgjorde kärnan i hela den kaldeiska filosofin och livsåskådningen. Astrologin, som sedan länge förlorat namnet vetenskap, som ansetts vara idel vidskepelse hos på en låg vetenskaplig ståndpunkt stående människor, eller humbug utövad av s. k. vetenskapsmän, vilka därmed kunde förtjäna sitt bröd, denna astrologiska kunskap tyckes nu tack vare kilskriftfynden åter kallas till liv.

Det är visst sant, att tanken att himlakropparna skulle hava någon inverkan på människors karaktärer, människors öden, förefaller absurd, den kan icke lätt inramas i vår tids vetenskapliga system. Men å andra sidan, om man besinnar huru länge tron därpå kunnat existera, från det ena årtusendet till det andra, om man erinrar sig huru många framstående män trott på eller till och med utövat denna kunskap — vi behöva blott nämna namnen Kepler och Goethe — så kan man väl icke helt undgå slutsatsen att någon sanning måhända torde finnas däri. Ty en humbug, en vidskepelse utan grund måste ju avslöjas, helt enkelt emedan fakta icke skulle överensstämma med de uppställda lagarna.

Den västerländska vetenskapen ställer sig nu visserligen kritisk i förhållande till företeelserna, den prövar, experimenterar, sammanställer fakta och formar hypoteser, som, ifall de stödas av ett tillräckligt antal fakta, få namnet naturlagar. Att densamma hittills ej tagit astrologin på allvar, beror väl främst på den dekadens, i vilken astrologin under medeltiden befunnit sig. De kaldeiska kilskrifterna, som framställa de astrologiska lagarna systematiskt och klart, böra emellertid öppna ögonen på en del skeptiker. Dessa lagar äro utan tvivel resultat av ett vidlyftigt material av hopsamlade fakta, och det gäller nu blott att pröva desamma. Nutidens unga astrologer hava varit flitiga i att bringa sagda lagar i en mera modern och för oss fattlig form, och resultatet är att varje person med något matematiska anlag, filosofisk uppfattning och intresse för saken är i tillfälle att fatta sin ståndpunkt. Jag har nu under det senaste året alldeles empiriskt sökt tränga in i frågan, beräknat de inverkande planetställningarna för mig själv, min omgivning, och några kända, numera döda stormän, jämfört dessa med personernas karaktärer, och har från det fullkomliga förnekandets ståndpunkt kommit till det resultat, att en otvivelaktig inverkan av himlakropparna på människors karaktärer och öden existerar, att de uppställda lagarna i huvudsak äro riktiga, och att de lika väl synas hava giltighet som vilken annan vetenskaplig hypotes som helst, den där går under namnet naturlag.

Jag vill nu i korthet relatera dessa astrologiska lagar, sådana de uppställts av den moderna engelska astrologen *Alan Leo*, och några av de resultat, till vilka jag kommit vid prövning av desamma.

Härvid framställer sig först en viktig principfråga. Skola vi tänka oss, att stjärnornas ställning uppdagar för oss ett oblidkeligt öde, som vi icke kunna undgå, en i sina detaljer förutbestämd tillvaro? Denna slutsats kunna vi lyckligtvis icke draga, ty därtill hava vi, tyckes det, icke stöd av erfarenheten. Denna visar tvärtom på att människan, ju högre hon utvecklar sig, alltmer kan lägga sin vilja i vågskålen och modifiera de av stjärnorna utvisade betingelserna. Ett horoskop upplyser nu om att vissa tendenser äro de bestämmande för karaktären och att människan till följd därav har att genomgå vissa öden. Det är en av astrologins främsta grundsatser, att „character is destiny", karaktären är bestämmande för människans levnadsöden. Jag skall senare närmare gå in på orsaken till detta sammanhang, då fråga blir om huru vi skola förklara de astrologiska företeelsernas existens. Nu är det emellertid klart, att om vi äro fullt medvetna om vår egen karaktär, vi kunna utveckla de egenskaper hos oss som föra oss framåt, som äro oss till fördel, och tvärtom motverka de dåliga, ogynnsamma anlagen. Därigenom förändras också vårt öde. Man kan därför säga, att om också de flesta människor, som leva utan tanke på att höja och utveckla sig själva, hava ett levnadslopp, som bra nog motsvarar deras horoskop, finnas andra, som skapa sig ett bättre öde än horoskopet utvisar, och åter andra som äro „sämre än sitt horoskop."

Detta gäller levnadsloppet i dess helhet betraktat, såsom det framgår ur det för födelsestunden uppställda horoskopet. Man kan också tala om en dynamisk astrologi, i det att man kan iakttaga vissa tidsperioder i livet, då stjärnornas ställning är ogynnsam, andra då den är gynnsam, och stundom så att stjärnställningen tyder på vissa händelser av lycklig eller olycklig art. Även här kunna vi dock icke tala om något orubbligt öde. Ifall jag under något år av mitt liv har Saturnus ogynnsamt ställd, så är det troligt att diverse motigheter inställa sig, att livet synes tyngre och svårare än annars, men samlar jag min viljekraft, kan jag så mycket mer energiskt bjuda motigheterna spetsen och över vinna dem, och sålunda kanske till och med profitera av perioden ifråga.

Jag har velat till först klarställa denna fråga,

Redaktionen har icke velat ställa sig främmande för dessa nya yttringar av en gammal tro och förmodar att ej heller den exakta skepticismens anatema skall undanhållas Argus.

emedan astrologin betraktad ur rent fatalistisk synpunkt skulle stöta var och ens känsla, den skulle verka rent av nedslående på medvetandet, och vore en kunskap av föga praktiskt värde, då man ändå icke kunde göra annat än underkasta sig och låta ödet gå i verkställighet. Så som jag nu framställt saken i enlighet med den moderna astrologins ståndpunkt kommer däremot astrologin att hava både teoretiskt och praktiskt intresse. Det är en kunskap som vi på många sätt kunna begagna oss av i livet, och liksom varje annan kunskap om naturens krafter ger den oss medel att utnyttja desamma till vår fördel.

Vi kunna nu med mera intresse gå att se huru stjärnornas inflytelser på människoöden yttra sig, till vilka lagar astrologerna hava kommit och huru mycken sanning det kan finnas i dem.

De närmast till hands liggande inverkningarna av himlakropparna utgå från solen. Om man iakttager karaktären hos människor födda under samma månad skall man finna vissa likheter. Detta gäller icke så mycket yttre, mera i ögonen fallande egenskaper, som snarare det inre, djupare i karaktären, och man kan därför iakttaga sanningen av ovanstående endast om man tager sig själv och närastående personer i betraktande. Vidare sammanfalla ifrågavarande perioder icke alldeles med månaderna, utan begynna vid pass den 21 i hvarje månad, och likheterna framträda mest utpräglat vid periodens början, alltså i slutet av en månad och början av en annan. Astrologerna hänföra detta till solens inverkan, som yttrar sig olika vid genomgången genom zodiakens tecken. Zodiaken är den bana solen sedd från jorden genomlöper vid jordens ett år varande omlopp kring solen, och då samtliga planeter befinna sig i ungefär samma plan komma de allesamman att genomlöpa zodiaken. Denna har som bekant av astrologerna indelats i lika många delar, som det finnes månader i året, och var och en är särskilt betecknad med namn, Oxen, Fiskarna, Väduren o. s. v. Solen anses nu vid genomgången genom varje sådant „tecken“ inverka på ett särskilt sätt. I vissa tecken är denna inverkan mera utpräglad och i ögonen fallande. Jag tror t. ex. att mången läsare skall fästa sig vid riktigheten av följande karakteristik över personer födda i Oxens tecken, d. v. s. i slutet av mars eller början av april: „Karaktären är stadig, grundlig och bestämd. Där finnes tendens att handla långsamt och försiktigt, lugnt och praktiskt, att hålla sig till fakta, därför en viss konservatism och soliditet i hela anläggningen“. Eller för att taga ett annat exempel. För personer födda i Lejonets tecken, d. v. s. i slutet av juli eller början av augusti, gives följande karakteristik: „Självsäkra, öppenhjärtiga, storsinnade, stundom stolta eller övermodiga personer med starka känslor och passioner. Impulsiva men praktiska i avseende å idealer, föredraga de att leva dem framför att tala om dem. Personer med stark vilja, begär att leda och dominera, men generösa och varmhjärtade“.

De personer, jag närmare känner, vilka äro födda i Oxens och Lejonets tecken motsvara väl dessa karakteristiker. Emellertid komma nu alla andra planetariska inverkningar att modifiera karaktären, och ofta att helt och hållet förändra dess natur. Sålunda hava vi till en början månens inverkan under dess gång genom djurkretsen, vilken är betydligt snabbare än solens, i det att månen på en månad genomgår hela zodiaken. Erfarenheten visar att månens inverkan uti samma tecken är likartad med solens, dock så att densamma ej är så djup och stark, utan yttrar sig mer i tendenser hos personen i fråga, vilka genom egen kraft kunna modifieras eller bortarbetas. Då nu solens och månens inverkningar kombineras, erhåller man karakteristiker, som sällan helt och hållet slå fel, men stundom på ett frapperande sätt beskriva en person. Själv vet jag endast alltför väl huru jag fått kämpa med den inverkan som uppstår genom månens läge i zodiaken vid min födelse.

Nåväl, redan dessa fakta borde giva vetenskapen något att tänka på, ty de visa att åtminstone solens och månens läge till jorden i en människas födelsestund står i något slags sammanhang med hans karaktär.

Känner man nu närmare ungefär på timmen en persons födelsestund, kan man även taga de andra faktorerna i betraktande. Ty de planetariska inverkningarna äro mycket varierande och ofta motsatta varandra, och man måste veta, vilka planeters inverkan som är starkast, för att kunna bedöma något därav. Därtill har astrologin emellertid medel, så snart den noggranna födelsestunden är känd, och det skall, såvitt jag kan bedöma, ej utgöra någon svårighet för en van astrolog att med dessa data i hand giva en ganska fullständig och ingående karakteristik av personen i fråga. Och kan man en gång det, följer därav att man även i stora drag kan förutse denna persons levnadsöden. För att förstå huru detta går till måste vi emellertid först en smula sätta oss in i astrologins system.

Då man tränger något djupare in i de astrologiska företeelserna förvånas man över den lagbundenhet där härskar. Ehuru man kan tänka sig otaliga kombinationer av inflytelser från de olika planeterna genom zodiakens olika tecken, kan man, ifall man har systemet klart för sig, utan att anlita några böcker och tabeller genom resonemang sluta sig till huru kombinationerna inverka. Detta gäller redan de särskilda zodiaktecknens inflytande. De hava alla inbördes vissa likheter och vissa olikheter och kunna, beroende på från vilken synpunkt de betraktas, sammanföras i grupper om tre eller fyra, och skall man då finna att tecknen i varje grupp följa efter varandra i en bestämd lagbunden ordning. Vidare har solen, månen och varje planet sin särskilda inflytelse, som sedan influeras och så att säga färgas av det tecken, vari de befinna sig. Sålunda inverkar Mars påskyndande, hetsande, sättande passionerna i rörelse. En person som starkt influeras av Mars blir aggressiv, hastig i vändningarna, djärv och passionerad. Saturnus' inverkan är åter den motsatta, den verkar hämmande, avkylande. En person starkt influerad av Saturnus är beräknande, kall eller dyster och skygg, eller, stående på en högre ståndpunkt, försiktig, samvetsgrann och ordningsälskande. Venus har i allmän-

het ett gynnsamt inflytande, denna planet befordrar alla fridsamma, människovänliga, godhjärtade tendenser och ger dessutom ifall andra inflytelser medverka en artistisk eller estetisk läggning. Personer stående på en lägre ståndpunkt gör Venus till goddagspiltar med smak för lyx och nöjen. Jupiters inflytande är även övervägande gynnsamt, den bidrager till vad man kallar god tur i livet, d. v. s. försätter personen i gynnsam omgivning samt giver religiös eller filosofisk karaktärsanläggning. En person med „stark Jupiter“ har en karaktär, som gör det möjligt för honom att intaga en ledande ställning. Merkurius åter härskar främst över intelligensen, den giver skarpt och klart förstånd eller förmåga att uttrycka sig i tal och skrift.

Nu tillkomma här kombinationer, varom tidigare icke varit tal. Utom himlakropparnas läge i avseende å zodiaken, inverkar betydligt deras läge i förhållande till varandra. Detta kallas av astrologerna *aspekt*. Vissa ställningar mellan tvenne planeter visa sig vara gynnsamma, andra ogynnsamma, andra åter bidraga blott till att planeternas inverkningar modifiera eller förstärka varandra. Det är som om ifrån respektive planeter skulle utgå vågrörelser, vilka i vissa fall träffa och på olika sätt modifiera varandra. I andra lägen av planeterna gå åter dessa impulser förbi varandra utan inverkan.

Då nu en persons födelsestund är känd och man har noterat himlakropparnas lägen i zodiaken, är tillika en kalkyl nödvändig för att bestämma läget av zodiakens tecken i förhållande till horisonten och zenit. Det tecken, som är det uppstigande, d. v. s. som vid födelsestunden just höjer sig över horisonten, kommer att påverka personens karaktär. Inflytelserna därav äro mera av yttre, tillfällig art, men ofta så karakteristiska, att riktigheten av kalkylerna genast kan kontrolleras. Av detta tecken framgår även vilken planet som är den härskande. Ifall någon planet just är i uppstigande, så är denna starkast, i annat fall härskar den planet som i följd av sina egenskaper eller på grund av andra orsaker har den största samhörighet med tecknet i fråga. Ifall t. ex. Lejonet är uppstigande är solen härskande, ifall Oxen är uppstigande: Venus.

Därpå har man att notera de olika aspekten och sedan draga facit av det hela. Såsom synes äro många olika krafter med i spelet, problemet påminner om de flesta av teknikens problem, där man har att göra med ett stort antal inverkande omständigheter och utan att kunna eller behöva komma till ett fullt exakt resultat måste taga de huvudsakliga inverkningarna i betraktande och förbise eller endast ungefärligen uppskatta de andra.

Det mesta av det nu sagda låter väl osannolikt för den som ej själv prövat och jämfört. Jag kan därför endast uppmana de intresserade att själva taga itu med saken. Ur min praxis skall jag emellertid framställa ett par markanta exempel, och finner jag det då ligga närmast till hands att taga till tals horoskopen för ett par världsbekanta stormän och snillen. Jag vill spara detta för en följande uppsats.

L. Krohn.

JACK LONDON: SKRIET FRÅN VILDMARKEN.

Man är ju icke van att vänta något gott av „Amerikas Aandsliv“. Industrialismens och de tekniska stordådens fädernesland har föga tid eller intresse att ägna något så onyttigt som konst och skönlitteratur. Kampen om pengar eller politiskt inflytande — begreppen äro vanligen synonyma — upptager alla sinnen. Den ena är förhindrad av sin köpenskap, den andra av sin fårahjord.

Undantag ha dock givits. Ett nytt sådant är „Skriet från vildmarken“ — *The call from the Wild.*

Efter att ha gjort sitt segertåg genom den anglosaxiska världen och med ett slag gjort sin författares namn (som lär vara en pseudonym) blekant och uppburet, utkom boken i svensk översättning förliden jul. Den tyckes ha väckt föga uppseende hos oss.

Det första intrycket av Jack Londons bok blir någonting mitt emellan Robinson Crusoe och Djungelboken. Det är historien om en hund — om en Robinson Crusoe bland hundar. I korthet: en civiliserad hund från det civiliserade U. S. A. kommer genom äventyrliga öden att bli slädhund uppe i Alaskas ödemarker. Där hör han i norrskensprakande vinternätter vargarnas tjut i skogen kring de ödsliga lägerplatserna — skriet från vildmarken. Det skrämmer och lockar. Dunkla urtidsdrifter vakna i husdjurets själ. Slutligen blir skogarnas trollsång honom för stark. Han kastar hela sin genom generationer nedärvda civilisation över bord, överger sin herre, rymmer till stamfränderna i vildmarken. Då vi lämna honom, är han en varg bland vargar. Skogshavet har slutit sig om honom och all hans civilisation, vildmarken har tagit sitt igen.

„Skriet från vildmarken“ är ingen berättelse om de kloka djuren, avpassad för barn och ungdom. Det är tvärtom en bok, som fyller rätt höga litterära anspråk. En psykologisk studie av urtidens kamp för tillvaron, av djurens själsliv, av instinkter och undermedvetna känslor, som kunna spåras hos både djur och människor. Det är möjligt, att denna visionära fantasi icke gör någon verkan på dem som drivas fram på storstadens upplysta gator, bland tjutande och surrande tramvays och automobiler — och i kaféernas rökfyllda luft, som genljuder av grammofonens jamande eller la belle Maritas klafsande, nakna kött, skall den nog icke finna förståelse. Det är icke en bok att läsas var som helst, när som helst och av vem som helst. Men det finns människor, vilka själva förnummit skriet från vildmarken, vilka i något kort ögonblick erfarit lockropets oemotståndligt kallande makt. För dem skriver Jack London, liksom för dem, vilka tryckas av „kulturens offerväsen“, för dem vilka finna många av nutidscivilisationens yttringar allt mer och mer outhärdliga. Han skriver för dem, hos vilka ett stänk av urtidens skogsman ännu ligger kvar som en dunkel, halvmedveten trånad djupast inne under en kultiverad yta och en tankevärld, som blivit sjuk och oharmonisk av läsning och grubbel, av all den bildning som *kanhända* blott är en börda.

Dessa skola förstå att läsa mellan raderna i „Skriet från vildmarken“. Och de skola icke finna naturens skoningslösa kamp för tillvaron mera rå och brutal än kulturmänniskans kamp om kvinnor och mat, än streberns kamp för att på humbugens axlar klänga sig upp till makt och inflytande över sina medmänniskors sinnen och portmonnäer.

Det finns väl ställen i boken, där handlingen närmar sig vanlig äventyrsskildring, men man borde icke fästa sig vid dem. Ty de uppvägas sjufallt och mer än så av flykten över det hela, av vildmarksstämningens styrka, av skildringens äkthet och av den våg av naturmystik, som slår emot en, då boken är slut.

Det är möjligt, att „Skriet från vildmarken“ skall lämna mången litterärt anlagd och skolad läsare kall. Men denna höga visa till den triumferande naturens och naturdriftens ära borde kunna skänka glädje och vederkvickelse åt många enklare naturer, och speciellt åt alla dem, vilkas nerver och hjärtan reagera mot det nuvarande kulturlivet — varför icke kulturkampen, om också ordet vanligen användes i annan bemärkelse.

Bertel Gripenberg.

VÅRUTSTÄLLNINGEN I ÅBO.

En allmän konstutställning, där berömdheten hänger sida vid sida med nybörjaren, hör numera även hos oss till en förgången tids primitiva former, och det är väl egentligen endast det konservativa Åbo som ännu försöker uppehålla traditionerna på detta område.

En landsortsutställning får ju i många fall prägeln av en samlingsplats för överblivna arbeten, vilka i rent konstnärligt avseende ej stå så synnerligen högt. Detta har dock aldrigt ägt sin tillämpning på Åbo.

Visserligen synas även Åbo konstförenings årsutställningar småningom närma sig den jämnstrukna medelnivå över vilken intet mera anmärkningsvärt arbete höjer sig, men för att vara rättvis måste man i alla fall medgiva att den nu pågående, om än i ringa grad, närmar sig typen från den gamla goda tiden. Dock göra sig även här verkningarna av de för konstnärerna så fördelaktiga och för publiken så angenäma separatutställningarna till en viss grad gällande; så saknas Enckell och Gallén-Kallela, för att endast nämna några namn. Järnefelt och Halonen däremot äro väl representerade, likaså Westerholm. —

Det är främst Järnefelts stora altartavla „Kristus och äktenskapsbryterskan“, som under de några dagar den deltagit i utställningen, samlat intresset kring sig. En konstnär med Järnefelts begåvning och rutin skall självfallet framgångsrikt lösa den uppgift som här föreligger, och i själva verket är kompositionen, som i en svag båglinje löper från Kristusfiguren till den sista mannen i hopen, lyckligt funnen, och detaljer, sådana som synderskans förkrossade figur och i gruppen av bipersoner den unga kvinnan i vitt och gult, visa konstnärens känsliga och fina uppfattning av linje och färg.

Trots alla de förtjänster arbetet äger, ej minst i färgen, nödgas man dock erkänna, att den monumentalitet och den fläkt av storhet man ofrivilligt söker hos en altarbild av sådana dimensioner som denna, här saknas. Bredvid detta onekligen anmärkningsvärda verk förefalla de av konstnären utställda mindre bitarna jämförelsevis obetydliga.

Jämte Järnefelt är Halonen den som i första hand tilldrager sig uppmärksamhet genom sin stora duk „Från arbetet“, vilken i komposition, färg och behärskning av motivet står vida över de båda i Finska konstföreningens galleri bevarade stora figurmålningarna. Förtjänsterna hos detta arbete understrykas ytterligare av den i samma sal upphängda, delvis synnerligen svaga skissen till konstnärens omdebatterade väggmålning.

Kring dessa tvenne arbeten av Järnefelt och Halonen grupperar sig en imponerande massa konstverk, katalogen upptager ej mindre än 390 nummer, bland vilka landskapen såsom vanligt äro i majoriteten.

På detta område är Westerholm representerad med några stora, fint stämda vinterbilder från östra Finland, vilka visa honom från en ny sida inom ett område, där han redan förut skapat en samling vackra och stämningsfulla arbeten. För övrigt uppträda Thomé, Hämäläinen och von Hausen med större kollektioner. Den förstnämndas skärgårdsmotiv, bland vilka i synnerhet den med stor säkerhet och fart givna „Storm“ gör sig gällande, äga något av skissens omedelbara friskhet, som gör dem vida mera övertygande än t. ex. Hämäläinens förtjänstfulla, men i färg en smula sökta och lysande bilder. W. von Hausen är att lyckönska till sina av ärligt studium präglade, delvis mycket goda arbeten, och det samma gäller Lydén, vars dukar i år, vad färgkänsla och behärskning vidkommer, stå vida över det han tidigare presterat. Återstår att nämna Ali Munsterhjelms vinterbilder, speciellt den nästan brutalt kraftfulla men duktigt gjorda „Marsdag“ och den i färg känsliga „Vintermotiv från Fiskars“.

Bland de ovannämnda hade främst von Hausen varit värd en vida större uppmärksamhet än den som kommit honom till del, men nådens gyllene sol faller sällan på dem som äro den värdiga. En som däremot kan känna sig väl tillfreds och annotera en inkomstsuccès är Backmansson med sina snart sagt oräkneliga figurstudier från Marocko, vilkas största förtjänst är den att de funnit köpare. Hur stort är ej språnget härifrån till ett så ärligt och i sin karakteristik så ypperligt arbete som Per-Åke Lauréns „Aprilafton“, de tre bonddrängarna, vilka med dragspel och gott humör draga ut på härjning i bygden. Inom det område, vars yttersta gränser utgöras av dessa tvenne varandra fullkomligt motsatta målares arbeten, uppvisar utställningen en del konstverk värda uppmärksamhet. Jag nämner främst Sjöströms „En målare“, ett duktigt och karaktärsfullt porträtt, som, jämte den stämningsfulla lanskapsskissen från Paris omgivningar, visar honom från hans bästa sida. Bland

de yngsta förtjäna Ruotsalainen och Ilmoni att ihågkommas. Den förstnämnda har en förvånande säkert gjord flöjtblåsare, den senare några i färg och uppfattning förtjänstfulla studier. I samband härmed Tandefelts porträtt, vilka trots en mindre angenäm, torr färg och en tunn teckning hava något gott i återgivandet av karaktären.

Vad slutligen skulpturen beträffar uppvisar utställningen, med undantag av Wikströms känsligt utförda gravmonument, endast mindre arbeten, bland vilka Haapasalos vackert gjorda träskulptur och Liipolas bronser främst intressera.

Inför den återstående floden av arbeten, däribland ett stort antal teckningar och etsningar, tvivelsutan i många fall goda, men drunknande i mängden, står man förstummad, vilket ej nödvändigtvis betyder att alla vore utan förtjänst.

I alla fall kan man ej värja sig för intrycket av att juryn kunnat ytterligare reducera antalet antagna arbeten och sålunda undvika den anhopning av duk och oljefärg, under vilken väggarna digna.

Men här står man vid den svårlösta knut inför vilken större utställningsarrangörer än Åbo konstförening varit maktlösa. För denna återstår väl intet annat än att med växlande lycka vårda en adertonårig tradition.

Axel Gabriels.

PANOPTIKON.

Häromdagen träffade jag en mycket bedrövad nästa. Det var en man i staten, en studerad karl. Melankoli fyllde vecken på hans panna, bekymmer låg i ögonens vrår.

„Va f—n ska jag göra?", sade han.

„Huru så? Är det någon ask?"

„Nej, men det hör tusan till."

„Inte kan det vara obesvarad kärlek?"

„Äsch, det är mycket värre."

„Alltså tandvärk eller liktornar?"

„Nej skämta inte, det är verkligen så åt helsike som det kan vara. Här har man gått i åratal och hånat folk, som ramlat in på det, som låtit göra sig till narrar, och nu skall man själv —"

„Vad i all världen? Har du låtit vaccinera dig, eller spelat på ungerska lotterier?"

„Du är korkad", skrek han slutligen, „begriper du inte att jag kommer att — ja jag kommer att — få — *en orden.*" Och hela hans anlete såg ut som ett cumulus-moln vid solnedgången.

En orden ja, det hade jag verkligen inte tänkt på. Det fanns ju sådant, förutom dåliga askar, olycklig kärlek, tandvärk och trånga bottiner.

Paus, fylld af deltagande.

„Men herrejess", avbröt jag, „kan du inte avsäga dig?"

„*Avsäga?* Nej så tuben heller. Jag fick nys om att jag var den närmaste i ordningen och att påsken stundar, och jag tog häst och åkte till gubben N. för att få honom att släppa mig, men det var för sent — jag var redan föreslagen. Och gubben snäste nästan till mig för min orimliga anhållan."

„Men du kan ju vägra att lösa ut den?"

„Nej det tjänar intet till, likviden tas i mät. Ligga där då icke pengar på bordet, så ta de bordet. Och jag behöver det."

Ja nog är det en märkelig skilnad mellan den gudomliga nåden och den överhetliga. Den förra fås endast med svårighet och på upprepad anhållan, den senare kommer utan att man begär den, kommer lätt och lekande, smyger sig till ens bröst, och den kan inte backas. Men den förra fås gratis, när den över huvud fås. Den senare kostar rubler.

*

„Den enda syster här i norden, som icke kan göra räkning på en gräns-lös kärlek, är Syster Bäck", påstod engång en obotlig calembour-makare. Utan direkt sammanhang med saken rann detta mig i hågen när jag häromdagen i en av våra större svenskspråkiga tidningar läste om en ny tullstation vid Rajamäki. Jag undrade om man i förbudslagens tecken avsåg att tullbehandla sprit och jäst å själva tillverkningsplatsen. Följande dag ingick en rättelse. „Bör naturligtvis vara *Rajajoki.*"

Rajajoki, Rajajoki — var hade jag hört detta förr? Åh, det är ju Systerbäck, gamla trogna Systerbäck.

Också hon har sålunda ändrat namn, tack vare våra svenska blads uppmärksamhet. Och då hånar man alla de andra, som i våra dagar döpa om sig!

Vi ha numera inte långt till freden i Hamina och lantdagen i Porvoo.

*

En bland våra professorer besöktes nyligen av en magister, som ej längre tillhör universitetet, men önskade undergå enskilt förhör över innehållet av en enstaka kursbok. Då denna anhållan framställdes i en egendomligt pockande form och det afsedda intyget kunde få en falsk användning inför ett forum, som måhända ej kände till att boken i fråga utgjorde blott en del av fordringarna för lägsta vitsord i ämnet, ansåg sig professorn ha allt skäl att icke bevilja ett dylikt förhör. Supplikanten yrkade då mycket bestämt „i lagens namn" på att få undergå detsamma. Då intet lagrum torde kunna tvinga en universitetslärare att intyga kunskaper i en godtyckligt vald del av en vitsords-kurs, ledde yrkan till ingen åtgärd. Mannen fordrade nu att få „ett intyg över att sagda förhör vägras honom." Han fick då naturligtvis avträda, men gjorde det med så hotfulla fasoner, att man väl med det första åter får i något blad se den piggt fosterländska rubriken: „Ennen kuulumatonta puolueellisuutta", det är „oerhörd partiskhet."

I sanning trevliga pretentioner. En vacker dag kommer någon civis P. till professorn i litteratur och fordrar i lagens namn ett fackmässigt intyg över att han ligger inne i Salomos höga visa, samt naturligtvis ett intyg över att han inte får det intyget, ävensom ett, där det tydligt står, att han inte heller får *det.*

Apollon har underliga barn, i synnerhet här i landet.

*

Till slut ett stycke tragik ur det verkliga livet. En herreman i staden, fetlagd och mörklätt, kom en afton att bryta av sin amerikanska nyckel, när han skulle in till sig. Dörren gick emellertid upp och han kom hem för natten, men en del av nyckeln stannade i låset.

Följande morgon, det var söndag, gick han, klädd i sin enkla, luftiga nattdräkt, ett kort tag ut i den tomma trappuppgången för att syna låset och söka peta ut nyckelresten.

I detsamma trädde någon genom paraddörren nederst och till följd av lufttrycket slog herremannens tamburdörr plötsligt igen. Han blev utanför, i sin enkla, luftiga dräkt. Han blev där, och han stirrade på låset. Men han kom icke in till sig längre.

En våning högre bodde en fotograf. Och i den vackra söndagsmorgonen begynte kunder infinna sig. Alla passerade de den ensamme herremannen, där han stod utanför

sin dörr, fyllig, mörklagd, och framförallt lika barbent som vitklädd, men med cylinder på hjässan.

Ingen förstod honom och han gav heller ingen förklaring. Somliga studsade, de flesta skyndade förbi med röda ansikten, en fröken skrek och vände om, en annan stannade och sade långsamt: „Gud välsigne!“ Vilket väl var det bästa hon kunde yttra.

Fram på förmiddagen fick han nyckelstumpen omvriden medels ett par vedklabbar ur en trapplåda. Han är fortfarande en ansedd man, men efter den söndagen har det kommit något skyggt i hans blick.

En dylik morgon i en trafikerad paradtrappa i Helsingfors går nog upp mot en indisk natt med en cobra på sängtäcket. *Panoptes.*

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1908.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 1 MAJ 1908

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 9.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Berggatan 8.**

Prenumerations- och annonskontor, **Berggatan 8,** *öppet kl. 2—3, telefon 64 02.*

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

ARGUS

NR 9. HELSINGFORS 1. 5. 1908.

FÖRFATTNINGSKAMPEN.

„På föranstaltande af landtdagsmän, hvilka vid 1906 års ständermöte tillhört det konstitutionella partiet“ har utkommit en redogörelse för tilldragelserna i Finlands politiska liv under åren 1898—1905.

Den återkallar i minnet mycket som glömts, den ger åter sammanhanget och den kronologiska följden i mycket som hunnit bliva dunkelt. Och man lockas att kasta en snabb blick bakåt på denna så intensivt genomlevda period, vars ställningar och förhållanden aldrig skola återuppstå även om en ny författningskamp begynner. Författaren — eller författarne? man får i detta avseende ingen upplysning — har över huvud i bokens förra del hållit sig till redogörelsen för de yttre historiska tilldragelserna, till det som med dokument kan beläggas och fastslås. Utom hans uppgift har fallit tidens *histoire intime*, den psykologiska utvecklingen och skiftningarna i uppfattning till den del de icke direkt kommo till synes i själva partibildningen. Några reflexioner i detta avseende kallas emellertid fram vid läsningen, reflexioner som visserligen icke göra något anspråk på att uttömma sitt ämne, men dock i viss mån kunna belysa sidor därav.

Den stora symbolen för författningskampens första tider var den första massadressen, denna glänsande begynnelse som skapade en stark optimism och självtilltro. Den bars av en hänförd entusiasm som betog och — i mycket — bedrog. Senare tiders erfarenhet har visat huru mycket framgången i själva verket berodde på ren passivitet och auktoritetstro hos folket – egenskaper som gjorde att den givna signalen utan hämmande betänkligheter vann genklang, och gjorde att också den verkliga entusiasmen relativt lätt fortplantades. Huru litet som behövts för att göra hela adressplanen till ett fiasko fick man se, då sedan jorddelningsryktena och längre fram angiveriet tog fart. Men lyckligtvis — den lyckades. Och den blev grundvalen för det kommande arbetet. På den byggdes väsentligen den konstitutionella verksamheten, — på den byggdes också legenden om vårt folk som mer bildat, mer laglydigt, mer motståndskraftigt än något annat, en legend vars rötter visserligen gingo långt tillbaka i gångna tiders tanke och dikt, och vars upplösning efter några år, då man icke längre kunde dölja för sig den bittra sanningen att vi voro ungefär som alla andra, åtminstone icke bättre, bröt så mångas handlingskraft.

Det var nu den konstitutionella principen om lagens helighet, den som blev det passiva motståndets grundval, utbildades och spreds. Den skulle bli ledtråden för allt motståndsarbete. Kring den hoppades man kunna samla hela folket. Och för att inprägla den i sinnena författades dessa otaliga i falskt „folklig“ ton skrivna folkskrifter, som det så ofta var alldeles omöjligt att få folket att läsa och av vilka man väl ännu kan hitta stora lager här och var på vindarna, om än det mesta gått upp i rök eller grävts ned i jorden under diktaturårens försiktighetstid.

Det konstitutionella åskådningssättet var än så länge jämförelsevis enigt och enhetligt, om ock differenser stundom framträdde. Men situationen förändrades snabbt. Suometarianerna bröto definitivt med motståndets män, och därmed var — från hösten 1900 — en ny period inne. Från rysk sida följde maktbud på maktbud, och motståndet mot dessa blev allt svagare, till väsentlig grad just genom suometarianernas avfall. Det blev svårare och svårare att vidhålla principen om att endast de lagliga tjänstemännen och påbuden skulle åtlydas. De skilda skedena i denna utveckling må lämnas därhän — det är nog att anmärka att det visade sig omöjligt att icke i handling erkänna de olagliga guvernörerna och de olagliga hovrätterna. Motståndets centrum blev värnepliktsuppbåden. Men det första uppbådets lysande framgång — ur motståndssynpunkt — följdes av baksteg de följande åren. Efter diktaturförordningens utfärdande blev antalet av dem, som i handling sökte med någon större konsekvens tillämpa de ursprungliga motståndsprinciperna, reducerat till ett ringa fåtal. På hösten 1903 var modlösheten i det konstitutionella lägret oroväckande stor.

Men under dessa skeden i den konstitutionella politiken hade uppfattningen i en del konstitutionella kretsar undergått rätt stora förändringar. I huvudsak var det kanske den yngre generationen, den som genom uppbåden ryckts in i det mest energiska motståndsarbetet, som här trädde fram, men någon skarp åldersgräns kan icke dragas. Hos dessa element började vakna en tanke på att den ursprungliga konstitutionella taktiken måhända icke ensam var tillräckligt kraftig. Den hade i väsentlig grad byggt på fiktionen om den gode, missledde monarken med de onda rådgivarne. Och dess ståndpunkt var genomgående strängt juridisk; det säges i den nu utgivna boken på tal om principen att lagstridiga påbud ej borde

---

Finlands Författningskamp 1898—1905. Helsingfors 1907.

åtlydas: „Härvid stödde man sig på en hos oss redan tidigare af rättslärde omfattad och utvecklad åsikt om lagens förpliktande kraft". Detta uttalande är karakteristiskt för det doktrinära i synpunkterna.

För de yngre började emellertid striden te sig något annorlunda. Det var för dem mindre detta juridiskt preciserade begrepp „författningen" det gällde, än Finlands frihet och självständighet över huvud. Snart nog stod för en del av dem i själva verket som slutmål i kampen icke endast återvinnandet av de gamla rättigheterna utan erövrandet av nya, som i åtminstone något högre grad för framtiden skulle betrygga Finlands självstyrelse. Och samtidigt insåg man klart att så länge envåldsmakten härskade i Ryssland någon säkerhet för Finlands öden icke kunde givas.

Att dessa tankar blevo allt mer medvetna hade sin grund i de ryska förhållandenas utveckling. Den ryska revolutionens aktivitet tillväxte snabbt. Och småningom vaknade insikten om att den i själva verket var vår viktigaste bundsförvant. Därmed var också given tanken på ett samarbete i en eller annan form med den ryska frihetsrörelsens män, liberaler eller revolutionärer. Vi kunna icke här ägna oss åt någon detaljerad undersökning av när denna tanke började mogna och huru den sedan utvecklades. Det må blott antecknas att — så vitt jag kunnat finna — det första direkta uttalandet om ett samarbete med den ryska oppositionen ingår i Fria Ord för den 20 november 1901, där en signatur *-m-* skriver: „Med dem (det ryska folkets liberala och radikala element) böra vi underhålla förbindelser, och när en gång deras regering blir tvungen till genomgripande reformer i fri riktning eller kanske revolutionen företages, då må vi se till, att man hos oss icke försitter fataljerna." Detta uttalande, som ju vittnar om en rätt stor framtidsblick, fick passera utan motsägelse, men då på hösten följande år märket *Z.* i en artikel „Den ryska oppositionen och Finlands framtid" närmare utvecklade samma uppfattning — artikeln infördes för övrigt under rubrik „Från allmänheten" — stämplades den några nummer senare av „prenumeranter på F. O." i en insändare som „ytterst betänklig". Det hindrade emellertid icke att denna åskådning vann vidsträckt spridning. Visserligen hade den betydande hinder att övervinna. Ty bland de radikalare konstitutionella hade över huvud den åsikten dittills varit förhärskande att man skulle hålla sig så avskild som möjligt från allt ryskt. Först småningom vek den till förmån för en, som gjorde skillnad på rysk regering och rysk frihetsrörelse.

Men häri låg otvivelaktigt ett frö till en avvikelse från den ortodoxt konstitutionella laglighetsståndpunkten. Det är betecknande att i den ovan nämnda, mot *Z.* riktade uppsatsen uttryckligen säges, att „vår opposition och oppositionen i Ryssland hava motsatta syften": „Medan vår uppgift är att gentemot revolutionen uppifrån söka bevara det bestående statsskicket, går den ryska oppositionens strävande ut på att omstörta det statsskick, som lagligen äger bestånd i Ryssland."

Då kriget våren 1904 utbröt, gav det de i allmänhet nedslagna sinnena nytt mod. Nederlagen, den ryska revolutionens framsteg, väckte åter den nästan slocknade tron på en snar förbättring. Men samtidigt blev det allt flere som icke kunde värja sig för tanken att det passiva motståndets metoder icke längre voro nog — förhållandena hade i mycket gjort dem verkningslösa — och att framför allt en närmare förbindelse med den dag för dag mäktigare ryska oppositionsrörelsen var nödvändig. Denna senare punkt betonas också i Fria Ord, bl. a. i en just före krigsutbrottet skriven artikel av A. Werner.

Hela våren var emellertid en ljusningens tid. Kom så den 16 juni. Eugen Schaumans handling var väl icke så mycket utslaget av förtvivlan — som bokens förf. antyder — som av en långsamt mognad övertygelse att laglighetsståndpunkten icke längre var tillfylles. Och i sitt brev uttalar han också uttryckligt tanken på samarbete med de ryska revolutionärerna.

De följder hans handling hade, bragte åtskilliga av det passiva motståndets anhängare att tveka om det berättigade i en ovillkorlig förkastelsedom över allt aktivt motstånd.

*

Då lantdagen 1904—1905 begynte, hade situationen i mycket förändrats. De aktiva hade kort förut efter Pariserkonferensen definitivt skilt sig från de konstitutionella, och klyftan mellan socialisterna och dessa hade i hög grad utvidgats. I synnerhet detta senare var av betydelse. Ty det kan icke förnekas att de konstitutionellas rapport med folket åtminstone i stora delar av landet småningom blivit alltför liten. Det är belysande att vid uppbådet 1904 så gott som alla de egentliga agitatorerna mot uppbådet voro socialister.

Lantdagsvalen blevo en seger för de konstitutionella. Men det oaktat blev lantdagen otvivelaktigt ödesdiger för partiet som parti betraktat. I och med det att lantdagen vägrade att behandla rösträttsfrågan, men beviljade de tio miljonerna, hade partiet stött från sig stora massor, som nu eller senare slöto sig till socialisterna. Betecknande för huru litet också förf. till „Finlands författningskamp" inser vilken livsfråga rösträttsfrågan hade blivit, är att han om den stora demonstrationen utanför Riddarhuset icke har annat att säga än att „det var ett försök att utöva ett otillbörligt tryck på folkrepresentationen".

Under den följande delen av året 1905 var det konstitutionella partiet icke längre det ledande. Initiativet till storstrejken utgick från andra håll, främst från socialisterna, delvis ock från de aktiva —från konstitutionellt högerhåll motarbetades den däremot som bekant — ehuru slutresultatet av naturliga skäl närmast tedde sig som en seger för mellanpartiet, det konstitutionella. Att partiets nederlag vid de senaste valen står i sammanhang med dess politik vid lantdagen 1904—1905 skall knappast kunna förnekas. Det var över huvud ett fel i partiets centrala kretsar att tro att en författningskamp i längden med framgång kan ledas av

ett parti, som icke uppställer något demokratiskt och socialt reformprogram. Väl finner man yrkanden på att ett frisinnat rösträttsprogram skulle uppgöras, i artiklar i Fria Ord, särskilt av A. Werner, men dessa uppmaningar hade intet nämnvärt resultat.

*

Det ovanstående har varit ett försök att ge en kort överblick av det konstitutionella partiets utvecklingshistorie under författningskampens tid. Den bok, till vilken dessa reflexioner anknyta sig, består av tvenne delar — den ena en över huvud korrekt och saklig redogörelse för de faktiska händelserna (det må blott antecknas att prokurator Söderhjelms avgång är framställd på ett något vilseledande sätt och att kretsnämndsvalet 1904 i Hälsingfors har förlagts till 1903), den andra en starkt partipolitiskt färgad belysning av ställningen, som synes ge vid handen att utpräglade högersympatier förefunnits hos de lantdagsmän, som stå bakom boken. Mot framställningen i denna avdelning kan undertecknad icke underlåta att rikta några korta anmärkningar.

Framför allt skulle behandlingen av socialisterna och de aktiva kräva rättelser. Det hade väl icke för förf. stött på några svårigheter att få autentiska uppgifter om vad de aktiva utfört och icke utfört; emellertid är hans framställning därav uppfylld av de mest påfallande oriktigheter. Utrymmet medger icke ett närmare ingående på dessa — vi skola blott anteckna att det påstås att „det aktiva partiet — eller de aktiva grupperna — införde våldsdåden i den finska politiken“. Glömmer förf. alldeles att intet aktivt parti ännu fanns den 16 juni 1904?

Än mindre uppfattning har förf. av socialisternas verksamhet och av socialismen. En gång talar han om — i kursiv — att „Bobrikoff var den förste som i detta land utbredde den s. k socialism, som hoppas på plundring“. Man kan ju någon gång i reaktionsbladen få se en sådan föreställning om socialismen, men att låta den spöka i ett arbete av den allvarliga karaktär som detta äger, går nästan för långt. Och å andra sidan överraskar förf. sid. 163 med följande upplysning: „Visserligen har icke (det socialdemokratiska) partiet såsom sådant uttalat sig för stats- och samhälls-hvälfning“. Huru stämmer detta med förf:s förklaring att det antagit det internationella programmet, som ju så tydligt som möjligt går ut på en samhällsvälvning?

Det vore frestande att i detta sammanhang ingå på förf:s uppfattning om storstrejken, vars nytta han icke är övertygad om. Men vi skola i stället för denna punkt, där en kritik väl är jämförelsevis onödig, upptaga några av hans uttalanden om den ryska revolutionen. Det heter om denna: „Den social-revolutionära rörelsen i alla dess olika skiftningar åter har som hufvudmål egendomens omedelbara fördelning“. Det absurda i detta påstående framgår ju omedelbart därav att såväl det socialdemokratiska som det socialrevolutionära partiet ansluta sig till den internationella socialismen, som innebär raka motsatsen till egendomens fördelning i det den yrkar på produktionsmedlens socialisering. Och då slutligen förf. bevisar omöjligheten för oss att understödja den ryska frihetsrörelsen därmed att *samma* person ej kan med sympati omfatta *alla* dess olika element, så är det åtminstone för undertecknad svårt att fatta logiken i denna tankegång.

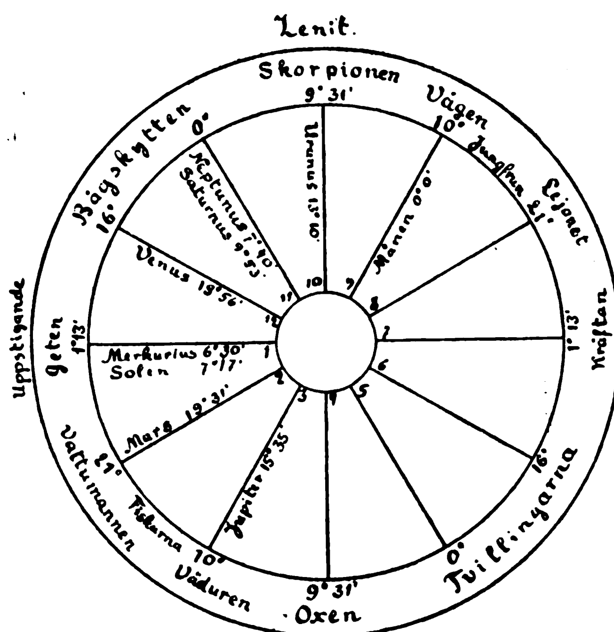
Det hade otvivelaktigt varit önskligt att de herrar lantdagsmän, på vilkas föranstaltande boken utkommit, skulle ägnat denna senare del en sorgfälligare granskning. Ty oavsett partiståndpunkt och avvikande åsikter i enskilda frågor innehåller den alltför mycket, som måste betecknas som direkt oriktigt.

*

Det har icke legat i planen för denna anmälan att närmare ingå på de många stridsfrågor en bok sådan som denna bringar i dagen. Avsikten har blott varit att upptaga några sidor av ämnet som förf. icke berört och att fästa uppmärksamheten vid några av de ställen, där hans framställning mest synes avvika från den historiska objektiviteten.

Gunnar Castrén.

ASTROLOGIA REDIVIVA II.

Ovanstående figur visar ett på sedvanligt sätt uppställt horoskop, dock med den skillnad, att namnen på zodiakens tecken äro utskrivna, medan de vanligen utmärkas genom enkla symboler. Även planeternas namn äro här angivna, då jag icke kan förutsätta att alla läsare känna de för dem vanliga beteckningarna. Som synes är cirkeln indelad i tolv delar, motsvarande antalet tecken i zodiaken. Dessa tecken följa visserligen i en bestämd ordning, men deras läge i horoskopet varierar, emedan de under dygnets 24 timmar gå ett varv rundt. Vi

betrakta nu här den horisontala linjen 1—7 såsom horisont. Tecknet „Geten“ stiger just nu upp över denna och är sålunda vad man astrologiskt kallar uppstigande. Skorpionens tecken befinner sig i zenit. Man benämner de olika avdelningarna i horoskopet „hus“, och stjärnorna inverka på olika sätt även i de särskilda husen. Starkaste inverkan hava de planeter, som befinna sig i första och tionde huset, de uppstigande och de i zenit.

Vi skola nu gå att granska ovanstående horoskop. Först undersöka vi huru solen och månen äro kombinerade med varandra, och finna att solen är i Getens tecken, månen i Vågens. Detta är en gynnsam kombination och utmärker splendid intuition, omsorgsfullhet och ärelystnad. Kombinationen är gynnsam för samarbete med andra, för äktenskap och hemliv, och ger en jämn, metodisk karaktärsanläggning.

Solen är här uppstigande, alltså stark i bästa mening och har därtill ett gynnsamt aspekt till Uranus, belägen högst i zenit. Detta tyder på stark kroppskonstitution, kraft och auktoritet i uppträdandet. Personen i fråga är ganska aggressiv, då han vill genomföra något, handlar med konsekvens, självkontroll och praktiskt förstånd. Han kommer att kunna leva länge, karaktären är oberoende, han går sina egna banor i livet, och är lämplig för allmänna värv.

Solen är vidare i konjunktion med Merkurius. Vi se, att de befinna sig helt nära varandra i samma tecken. Därigenom understrykes ytterligare inverkan av solen i Getens tecken. Merkurius' läge utvisar beskaffenheten av hans förstånd och tankeförmåga, och vi se att denna har styrka och kontinuitet, konservatism och energi. Tankeförmågan är aktiv och kraftig ännu vid hög ålder.

Det faktum att Getens tecken även är uppstigande, tyder på en ambitiös, stadig, reserverad natur, och på önskan och förmåga att stå vid styret.

Saturnus i Bågskyttens tecken och Jupiter stå i goda aspekt till varandra och understöda varandra. Detta tyder även på social framgång, dessutom böjelse för vetenskap, filosofi eller religion, aktivitet och rastlöshet, en frihetsälskande men tillika lag och ordning respekterande natur. Denna kombination är gynnsam i ekonomiskt avseende, åstadkommer önskan att vara respekterad, förmåga att övervinna hinder, karaktärsstyrka, och tyder på resor och litterär verksamhet.

Om vi nu vilja sammanfatta dessa särskilda inverkningar, nedskrivna noggrant i enlighet med astrologins lagar, komma vi ungefärligen till följande allmänna karakteristik:

„Stark, harmonisk karaktär, samvetsgrann, praktisk, konservativ, reserverad och stadig, tillika ambitiös och energisk, rastlös och aktiv personlighet, även aggressiv då motstånd mötes, och kapabel att övervinna hinder, ärelysten, önskar stå vid styret och leda andra, dock tillika jämn och lugn och samarbetar väl med andra. I sina tankar klar, metodisk, konsekvent. Karaktären oberoende, så att han går sina egna vägar, obekymrad om följderna. Utmärkt intuition. Litterär smak och talang. Böjelse för vetenskap, filosofi eller religion. Ernår framstående, inflytelserik social ställning. Goda ekonomiska förhållanden, långt liv och bibehållen intelligens ända till slutet.“

Horoskopet är ställt för en stor mans födelsestund. Mannen är William Gladstone, och tror jag att varje läsare känner hans livsverk. Den som läst någon biografi över honom torde genast finna huru riktig ovanstående karakteristik är.

Att detta icke beror av någon tillfällighet kan den övertyga sig om, som ställer upp ett antal horoskop för sina närmaste bekanta, ty han skall ständigt finna överensstämmelse i huvudsak, om också spridda detaljer kunna avvika. Därtill kommer, att det erfordras åtskilligt av övning och studium för rätt förstående av ett horoskop, varför även många misstag kunna begås av den oerfarne. Kan det oaktat ett närmelsevis riktigt resultat ernås, måste man bliva ganska övertygad om lagarnas giltighet.

Det finnes nu ett annat område av astrologin som kanske är ännu mer överraskande och bevisande, nämligen det jag kallar den dynamiska astrologin. Man stannar då icke vid att granska horoskopet för födelsestunden, utan följer de olika himlakropparnas rörelse i zodiaken år från år. Därvid kan av grunder, som det här vore för långt att anföra, en stor förenkling göras. I stället för att granska stjärnställningarna under hela livet, kan man taga dem i betraktande under ett visst antal dagar efter födelsedagen, sålunda att varje dag motsvarar ett år av personens liv. Gör man detta, så bör man icke allenast fästa sig vid stjärnornas läge i förhållande till varandra så och så många dagar efter födelsedagen. Viktigare än detta är att jämföra de nya lägena med de ursprungliga. Enklast är därvid att följa solens rörelse, ty detta kunna vi göra utan några tabeller, den flyttar sig för varje dag 1°, vilket alltså motsvarar 1 år i personens liv. Kommer solen nu till ett gradtal, som överensstämmer med någon himlakropps i det ursprungliga horoskopet, är det i de flesta fall fråga om ett starkt inverkande aspekt, som vanligen på något sätt ger sig tillkänna i personens lefnadsöden. Då jag vidare tillägger, att rörelsen sker i samma riktning som visaren på ett ur, och påminner om att varje zodiakens tecken har 30 grader, borde en intresserad läsare kunna följa med min undersökning beträffande ovanstående horoskop. I fall läsaren ur en biografi över Gladstone följer med hans liv och jämför årtalen med de viktigaste solaspekten, skall han erfara följande:

Vid hans 23:dje år kommer solen till Vattumannen 0° och bildar med månen ett 120°:s aspekt (vinklarna uti zodiaken, icke i horoskopets hus). Detta är ett gynnsamt aspekt. Gladstone inträdde detta år i parlamentet och började sin lysande bana. Vid 36 år har han solen på 13°. Vattumannen i 90°:s aspekt med Uranus. Detta är ett av de ogynnsammaste aspekt man kan råka ut för. Vid denna tidpunkt skedde hans politiska brytning med hans inflytelserika gynnare New-Castle, varav följden blev, att han förlorade sin plats i såväl parlamentet som ministären. Vid 38 års ålder, då solen stod i gynnsamt 60°:s aspekt med Jupiter, finna vi

honom åter i parlamentet. Vid 42 års ålder, då solen står i konjunktion med Mars och samtidigt i 60°:s gynnsamt aspekt med Venus, befinner han sig i en gynnsam period av sitt liv, och övertager året därpå finansministeriet. Vid 59 års ålder blir han premierminister; solen står då i Fiskarna 6° i gynnsamt aspekt till Merkurius. Vid 63 års ålder finner han solen i 10° Fiskarna, ett ytterst gynnsamt 90°:s aspekt till Saturnus. Året därpå lider han sitt definitiva nederlag i parlamentet, vilket snart därefter föranleder hans ministeriums fall.

Jag har ej varit i tillfälle att längre följa Gladstones bana, emedan jag saknar data. Det här nämnda visar dock redan en påfallande överensstämmelse mellan solaspekten och händelser eller perioder i hans liv. Det är då att märka, att någon överensstämmelse alldeles på året ej är att påräkna. De flesta solaspekt hava en längre verkningstid, vanligen c. 3 år.

En lika långt gående överensstämmelse har jag funnit då jag observerat mitt eget och närastående personers liv. Vid tidpunkten för en faders död har jag t. ex. funnit ogynnsamma solaspekt i tvenne bröders horoskop. Intressant är att se, huru tydliga tecknen för giftermål äro i vissa konstellationer, i synnerhet kvinnliga.

Jag vill ytterligare som exempel taga en annan stor mans horoskop, Gœthes. Gœthe, som själv hade en viss kännedom om astrologin och ansåg sanning ligga däri, beskriver sålunda sitt horoskop: „Konstellationen var gynnsam. Solen stående i tecknet Jungfrun kulminerade i zenit. Jupiter i gott aspekt, Merkurius icke illa, Saturnus och Mars indifferenta. Endast månen inverkade ogynnsamt med fulla kraften av sin opposition.“

Detta horoskop, studerat i detalj, utvisar nog icke en så helgjutet harmonisk karaktär som Gladstones, men väl ger det en föreställning om Gœthes mångsidiga, alltomfattande geni.

Vad jag emellertid särskilt vill betona, är huru de ovan omtalade solaspekten, som uppstå vid solens rörelse i zodiaken, verka olika på olika människor. Vi sågo hos Gladstone, den store statsmannen, huru aspekten stodo i överensstämmelse med händelser och perioder i hans offentliga bana. För Gœthe utvisa solaspekten icke mindre viktiga perioder, men icke så mycket yttre händelser som snarare upplevelser, vilka starkt inverkade på hans inre utveckling och därigenom indirekt på hans författarskap. Man känner vilken betydande påverkan hans natur och diktning erfor genom bekantskapen med Herder och Schiller, och hans sammanträffande med vardera av dem utgjorde för honom en vändpunkt i livet. Sålunda säges om hans vistelse i Strassburg 1770: „Detta är den avgörande vändpunkten i hela hans liv och tillika i hela den tyska diktningen. Här råkar han Herder.“ Han var då 21 år gammal. Solen bildade detta år konjunktion med Venus, ett gynnsamt aspekt, som särskilt tyder på en fördelaktig inverkan genom vänskap eller kärlek. Detta är det första viktiga solaspektet i hans horoskop.

Det andra aspektet, som vi påträffa, då vi följa solens vandring, är ett mycket ogynnsamt sådant. Det inträffar vid 28 års ålder och utgöres av ett 90°:s aspekt till Mars. År 1776, eller då han var 27 år gammal, börjar för honom en period av yttre ära och framgång, i det att han blev hertigens av Weimar högra hand, en hög ämbetsman och en mäktig herre. Detta synes nu stå i strid med aspektet i fråga, men läser man närmare vad biograferna säga om denna tid, erfar man något annat. Hans stora livsverk, hans diktning, avbröts för en tid av många år, och han kände sig själv inkastad på en bana, som var honom främmande och där han icke var lycklig.

Långt senare möta vi åter ett gynnsamt solaspekt, solen i 120° med Uranus, år 1793. År 1794 begynte Gœthes mångåriga intima vänskap med Schiller. „Vänskapen förband dem ända till Schillers död och var av omätlig betydelse för dem och deras diktning. Gœthe hade fått sin store Anreger, som förstod hans hemligaste intentioner som ingen annan.“

Vi se sålunda huru vart och ett av dessa Gœthes viktigaste solaspekt motsvarar en epok i hans liv.

Jag kunde framdraga det ena exemplet efter det andra på de astrologiska lagarnas tillämplighet. Det ovansagda må dock vara nog, och det står i läsarens skön att själv pröva och bedöma.

Nu frågar emellertid mången: huru skall man förklara dessa företeelser, detta sammanhang mellan så vitt skilda saker som stjärnors banor och människoöden. Jag skulle då kunna citera en engelsk astrolog, som nyligen hållit ett föredrag inför Leeds och Wales astronomiska sällskap, och säga: „Detta skall astrologen förklara sedan, när astronomen kan säga vad tyngdkraften är, när fysikern säger vad ljuset är, psykologen vad tanken är, fysiologen vad livet är. Alla dessa ting äro mysterier, och de planetara inflytelserna äro ytterligare ett mysterium.“

Då dock den tänkande människan vill och behöver få något sammanhang i det hela, någon grund att stå på, måste hon taga sin tillflykt till filosofin. Mig synas astrologins fakta få en intressant belysning, om de ses i den orientaliska filosofins ljus. Det tyckes som om vissa av dennas viktigaste förutsättningar genom astrologin skulle bekräftas, och är detta skälet, varför jag ännu anser mig böra ägna några ord åt denna sida av saken.

Den österländska filosofin, som numera särskilt genom den teosofiska rörelsen blivit känd och populariserad även i occidenten, har uppställt två stora grundsatser, lagarna om karma och reinkarnationen. Karma är intet annat än kausallagen, lagen om orsak och verkan, som vetenskapen erkänner vara allmängiltig för hela den materiella världen, men som av den österländska filosofin utsträckes till en alltomfattande naturlag även behärskande de själsliga företeelserna, tanke och känsla, människors handlingar och öden. På detta sätt blir ordet slump fullkomligt utmönstrat ur ordboken, det gives ingen slump, ty allt vad som sker har sin givna orsak, och allt vad som göres har sin givna verkning. Nu är astrologin intet annat än kunskapen om karma. Medels astrologin kunna

de karmiska verkningarna beräknas, och den mänskliga individens icke av slumpen utan av orubbliga naturlagar bestämda, men av honom själv föranledda öde konstateras. Reinkarnationsläran innefattar åter, att människan har att genomgå otaliga livsperioder, avbrutna genom perioder av vila under förhållanden vitt skilda från det materiella livet. Individens utveckling under tidigare liv har utbildat för honom en viss karma, som tager sig uttryck i det följande jordelivet. Han har därigenom själv bestämt omgivning och möjligheter i sitt nya liv, och hans karaktär är beroende av det utvecklingsstadium han tidigare nått. I det nya livet skapar han varje dag ny karma, och bildar sålunda själv för sig de former, i vilka hans liv en följande gång skall kläda sig. Sålunda utvecklas individen från det ena livet till det andra och går mot allt högre mål. Reinkarnationsläran är utvecklingsläran tillämpad på de över materien stående företeelserna. De på otaliga sätt varierande horoskopen giva en tydlig bild av de olika stadier individerna hava nått.

Nu råder enligt den österländska filosofin ett lagbundet sammanhang mellan allt som existerar, så i stort som smått. Vårt solsystems väldiga, i rörelse stadda himlaklot, sol, måne och planeter, äro vart och ett säte för både fysiska och psykiska krafter, som verka långt ut i världsrymden. Varje himlakropp har sitt särskilda utvecklingsstadium, sin givna plats i världsordningen, och de utgående krafterna stå i överensstämmelse därmed. Den mänskliga individen är likasom himlakropparna en del av det hela och likaså en sammansättning av olika krafter och tendenser. Han har så att säga alla stjärnor inom sig, vissa starkare, andra svagare, och då de från en viss himlakropp utgående strålarna träffa honom, försättas de krafter hos honom i verksamhet, som harmoniera med denna himlakropp, alldeles som vid den trådlösa telegrafen mottagningsapparaten måste vara inställd för vissa vibrationer för att kunna acceptera desamma. Individen kan därför ej heller inträda i livet vid en godtycklig tidpunkt för att ej rubba harmonin. Tiden för födelsen måste vara sådan, att de från himlakropparna utgående vibrationerna harmoniera med hans karaktär. Sålunda är det icke stjärnorna som bestämma karaktären och ödet för individen, utan de giva oss endast på grund av alla företeelsers samhörighet ett medel att lära känna under vilka vilkor individen ifråga anträtt livet, vilken karma han samlat sig för den begynnande nya existensen. För den som kan tyda stjärnornas språk blir horoskopet en verklig vägvisare för livet, ty därav framgår icke blott den yttre gestaltningen af det liv individen har att genomgå, utan även vad det väsentliga ändamålet är med detta särskilda jordeliv, vad han främst har att lära under detsamma. Ty att leva är att utstå prövningar, av prövningarna vinnes erfarenhet.

Sålunda tyckas astrologins företeelser giva ett stöd åt reinkarnationsläran, likasom de synas bekräfta läran om karma och alltings samhörighet.

Naturligt är dock, att allteftersom astrologins fakta bliva erkända, man skall söka uppställa hypoteser till deras förklaring på naturvetenskaplig grund, d. v. s. utvidga de hittills uppställda hypoteserna, så att dessa innesluta även de nya fakta. Redan nu har jag läst om ett ganska intressant försök att på ett vetenskapligt sätt kombinera de planetara inverkningarna med tills vidare kända naturlagar. I främsta rummet borde väl de rent materiella inverkningar kunna förklaras, vilka yttra sig i överensstämmelse mellan planetställningarna och väderleksförhållanden, såsom även de vulkaniska företeelserna. Man har ju redan länge studerat inverkan från solens och månens sida på dessa, dock utan att komma till ett fullt tillfredsställande resultat. Emellertid har man därvid helt och hållet trott sig kunna negligera planeternas inverkan. Författaren till den ovannämnda teorin har därvid påpekat att man icke kan taga endast tyngdkraften i betraktande och på grund därav anse övriga planeters inflytande försvinnande litet, ty mellan himlakropparna verka även andra krafter, t. ex. de elektromagnetiska. Sålunda torde den magnetiska intensiteten hava ett betydligt högre värde för vissa planeter än för solen. Andra förhållanden, på vilka jag här icke är i tillfälle att ingå, komma till, varigenom man ganska plausibelt torde kunna förklara att planeternas fysikaliska inverkningar i vissa fall kunna bliva till styrkan jämförliga med solens.

I praktiken hava astrologerna visat att detta är fallet. Väderleksförhållanden kunna förutsägas med en viss grad av sannolikhet. Stormen i England den 22 febr. detta år, som var ytterst våldsam, var förutsedd i en astrologisk kalender. Och vad mera är, den enormt förödande jordbävningen i San Fransisco kunde astrologiskt förutses. I Zadkiels kalender för 1906 läses ordagrannt följande passus: „I San Fransisco äro Mars och Saturnus vid den fjärde vinkeln eller lägre meridian. I närheten af denna stora stad komma underjordiska oroligheter, antagligen en allvarsam jordbävning, att verka förstörande vidpass jultiden eller under senare hälften av februari." Jordbävningen inträffade ganska riktigt just i denna trakt, men icke så tidigt, utan några månader senare, i april. Astrologen hade icke tagit alla omständigheter i betraktande, och sålunda till en viss grad misstagit sig på tiden. Flere andra stora jordbävningar hava på samma sätt mer eller mindre exakt kunnat astrologiskt förutsägas.

Då jag härmed avbryter min redogörelse över de astrologiska fenomenen, gör jag det i hopp att en och annan av mina läsare skall med intresse taga fasta på de många gamla och dock nya synpunkter astrologin erbjuder, de där synas öppna hittills oanade vidder för den mänskliga anden att utforska.

L. Krohn.

EN PROFESSUR I JOURNALISTIK.

Journalistik såsom universitetsdisciplin är icke längre endast en amerikanism, också i Europas akademiska liv uppträder numera Minervas uggla i varieteten *Strix journalistica,* en frisk och ljusälskande *Ulula.* Det är i Schweiz, jag tror vid kantonaluniversitetet i Bern, hon först iklätt sig denna dräkt, men hon håller på att sprida sig. Sålunda har t. ex. i Heidelberg prof. *Koch* föreläst journalistik, bland annat senaste sommarsemester över „Pressens historia, väsen och betydelse", infför ett kollegium om 200 studerande, vilka dessutom togo del i av honom igångsatta praktiska kurser. Sammaledes har prof. *Wenckstern* i Greifswald och numera i Breslau ägnat pressen akademiskt studium. För att nu icke tala om vad man i Helsingfors specialiter fått höra om den franska pressen under revolutionsåren. Vid handelshögskolan i Köln håller redaktören dr *Brunhuber* föreläsningar över tidningsteknik. Ja det har nyligen i tyska riksdagen framburits ett direkt förslag om inrättande av journalistiska lärostolar vid de preussiska universiteten. Deputerade *Rosenow* yttrade nämligen den 19 mars i en debatt över vissa undervisningsfrågor bl. a. följande:

„Det klagas i våra dagar över att pressen icke är så utbildad, att den kan fylla de anspråk man ställer på den såsom stormakt. Medlemmar av alla partier hysa emellertid den livliga önskan att pressen må vinna den betydelse för statsförvaltningen densamma tilkomme. Jag uttalar därför den åstundan, att från statens sida vid de preussiska universiteten lärostolar må inrättas, vid vilka framtida journalister kunna vinna en deras uppgift motsvarande utbildning".

Det har sedan också med rätta i offentligheten påpekats att, jämte det staten i det allmännas intresse gåve en konkret bas åt den akademiska tidningsmannautbildningen, universiteten själva borde även för sin del taga saken om hand genom att giva läroämnet ifråga en respekterad ställning bland disciplinerna av hedenhös och icke låta detsamma som ett kuriosum svaja vid randen av det akademiskt tillåtna.

Denna kontinentala rörelse, i förening med en hos oss inom svenskspråkiga tidningsmannakretsar förd diskussion över medel för utbildande av kunniga unga journalister, leder osökt tanken på önskvärdheten av en särskild akademisk lärostol för journalistik också vid vårt universitet. Man behövde ju i detta avseende icke genast sikta så långt som till en fullviktig professur, men åtminstone till en extra ordinarie sådan eller något därmed jämförligt.

Faktiskt ligger ju pressen hos oss och driver vind för våg vad redaktionerna beträffar, i sådant avseende nämligen att de mindre bladen få fullständigt trygga sig till slumpen beträffande nya redaktörer och medarbetare, medan de större, om ock i detta nu merändels väl garderade, vid en plötslig reträtt från några få personers sida stode alldeles handfallna. För en systematisk utbildning av journalister är det i Finland mycket illa beställt. Man må minnas att tidningsväsendet är en vetenskap för sig, där man inte så utan vidare träder in med en fakultetsexamen i barmfickan eller ett savoir faire på nässpetsen. Tidningsmannen, den verklige journalisten, han som bör veta något av allt och som snabbt och när som helst skall bedöma, skildra, justera, leda, han är ett eget species, vartill han utvecklats genom år av möda, studier, upplevelser. Censuren och ofärdstiderna ha hos oss starkt bidragit till att avklippa kontinuiteten i journalistledernas fyllande med väl förberedda rekryter. Och ovissheten utåt vidmakthåller denna osäkerhet inåt.

Jag föreställer mig att en lärostol i journalistik, med både föreläsningar och seminarieövningar, skulle i icke ringa mån giva stadga åt det utbildande av pressmän, som sedan i sista hand bör förläggas till redaktionsbyråerna. En akademisk uppfostran beträffande världspressens historia och roll, verkningssätt och hela liv skulle dessutom säkerligen vid sidan av det rent handgripliga giva det praktiska utövandet en ideell underström, en helig ansvarskänsla, en höjd uppfattning av yrkets stora sidor, vilken i vårt land vore till ytterlighet behövlig såsom motvikt mot all den plumphet, den hela och halva lögnaktighet, som av klass- och språkhatet här drivas fram på tusende spalter och stundom komma en att tvivla på att det alls skall bliva något vidare av detta landet och dess folk.

Tillvaron hos oss av en dylik fri härd för journalistisk forskning och utbildning skulle inför Europa vittna gott om vår ståndpunkt, likasom den i tider av hård censurregim vore ett ständigt memento om att den fria pressen är något som icke dör även om man söker kväva den aldrig så ofta.

Vår tvåspråkighet komme tyvärr kanske att synas göra två sådana platser nödvändiga. Om universitetet sköter om den ena, skall måhända vid horisonten en donator räcka upp sin hand med medel till den andra. Men också en enda dylik lärostol vore en stor vinning. Sannolikt kunde dess innehavare, lyckligt vald, leda sin undervisning till jämn nytta för vardera språkgruppen.

Efter mönstret från Köln borde för övrigt hos oss även den högre handelsundervisningen utförligt beakta pressens utomordentliga roll såsom bärare av stora och små impulser också inom det praktiska livet, till bl. a. en lyckosam framtida publicistisk medverkan från dess mäns sida.

Summa rerum: journalistiken i system, journalistiken i katedern, på sin dubbla hedersplats mitt uppe i både humaniora och realia! Här som i allt samhälleligt gälle den sunda regeln, att vad i en snar framtid ändå skall taga ut sin verkliga rätt redan nu må av en klok överhet därtill varsamt förhjälpas.

Om programmet och arbetssättet för journalismens akademiska inplantande kunde nog så mycket resoneras. Därom dock en annan gång när frågan i övrigt avancerat och de doktrinfria själarnas antal vuxit.

G. M.

BOURGOGNE.

Petit Manuel de l'amateur de bourgogne är titeln på en liten elegant volym av den belgiske romanförfattaren Maurice des Ombiaux. Fängslande och lärorik, skriven av en poet och vinkännare, kan den på det varmaste rekommenderas åt alla älskare av druvans saft, och särskilt alla vänner av burgundervinet. Boken är något planlöst uppställd, men den sönderfaller huvudsakligen i tvenne avdelningar: den ena handlar om vin och vindrickning i allmänhet, den andra är speciellt ägnad bourgognen.

Alla stora västerländska kulturer — säger författaren — hava uppstått i vingårdars sköte; druvan har mognat på kullarna kring Athen, Rom, Florens och Paris. Den grekiska civilisationens utbredning har icke kunnat symboliseras bättre än genom sagan om dionysoståget till Indien, och tragedin och komedin äro icke förgäves vingudens döttrar. Säg mig vad du dricker, och jag skall säga dig vem du är: de vindrickande nationerna ha under alla tider varit kulturens främsta bärare.

I den samling dikter till vinets lov, som författaren ur olika länders litteraturer sammanställt, möta vi den grekiska Anthologins skalder vid sidan av Hafis, Baudelaire och Gautier i broderlig sämja med folkvisans namnlöse diktare. Urvalet är omväxlande och roligt, men nog så godtyckligt. Så representeras exempelvis Greklands sång till vinet och vinguden endast av några senantika småpoeters tunna och svaga röst.

Vän av vinglädjen, är författaren en svuren fiende till omåttlighet och dryckestvång, och han stöder sin åsikt med vackra och visa citat. Det är angenämt — säger en diktare — att dricka så mycket man vill, men bägare, som tömmas på befallning, äro en orättvisa såväl mot vinet som den drickande; det slutar vanligen med att vinet i hemlighet spilles på marken och gästen dricker ur Lethes bittra våg. „O Bacchus, — heter det hos en annan — ditt bästa mått är det som varken är för stort eller för litet: det förra alstrar våldsamhet, det senare vemod.“ Och legenden förtäljer att Dionysos, när han uppfunnit konsten att av druvsaft bereda vin, bjöd människorna av den nya brygden. När de druckit första gången, sjöngo de som fåglar; han skänkte i på nytt, och de fingo lejonets styrka; de drucko ännu en gång och blevo enfaldiga som åsnor.

Njutet med måtta har ett oförfalskat vin aldrig obehagliga efterverkningar; om sådana visa sig, är det ett tecken på att vinet icke varit äkta. Och för deras räkning, vilka till äventyrs skulle ha oturen att råka ut för samvetslösa vinhandlare, citeras ett råd, givet av den medicinska skolan i Salerno:

Si nocturna tibi noceat potatio vini,
Matutina hora rebibas et erit medicina.

*

De franska vinerna utgöra enligt författaren en viktig faktor i Frankrikes kulturella hegemoni. Till och med de, som icke äro nog bildade för att förstå den franska litteraturen, veta att uppskatta de franska vinerna.

Bourgognen och champagnen äro här de stora rivalerna: det är mellan dem som striden stått het och oförsonlig. Bordeaux'ens anseende har aldrig stått på spel, men den har heller aldrig kunnat inspirera så starka känslor som de förstnämnda vinerna, och det har aldrig stått samma skimmer om dess namn.

Vid medlet av sextonhundratalet försvarar en medicinestuderande i Paris en doktorsavhandling, som går ut på att bevisa, att av alla drycker, som stå människan till buds, Beaune-vinet är den behagligaste och sundaste. Några decennier senare ventileras vid samma universitet en annan tes, och den prisar bourgognen direkt på Reims-vinernas bekostnad, framhållande att dessa angripa nerverna, samt framkalla gikt och andra farliga sjukdomar.

Detta är mer än vad invånarne i Champagne kunna tåla. Vid sekelskiftet publicerar den medicinska fakulteten i Reims en avhandling, som tillbakaslår angreppet; champagnen har klarare färg och angenämare arom än bourgognen, mera kropp och större varaktighet. Läkarnes i Beaune dekanus svarar med en tes med titeln *Défense du vin de Bourgogne contre le vin de Champagne.* Enligt honom saknar champagnen kraft, den är svag och vattnig; ej heller tål den långa transporter, medan den Volnay, som dracks i Polen vid Sobieskys kröning, och den Beaune, som strömmade i Venedig vid gästabudet varmed Morosini firade Moreas erövring, gällde för Europas yppersta viner.

Skärmytslingen mellan de två provinserna flammar upp till någonting liknande ett medborgarkrig. Huvudstaden och landet delas i tvenne fientliga läger, och under långa tider översvämmas Paris av stridsskrifter på vers och prosa, på franska och latin.

Vad åter de olika bourgognerna beträffar, åtnjöto vinerna från Beaune och Volnay under medeltiden och renässansen det största anseendet. I ett brev till Urbanus V framhåller Petrarca att ett av motiven, som kvarhöllo kardinalerna i Avignon, var att ingen Beaune stod att fås i Italien. Och samma vin inspirerar Erasmus av Rotterdam till följande lyriska utbrott: „Lyckliga Bourgogne som förtjänade att kallas människornas moder, t så god är mjölken i hennes spenar“. Romanée' var det stora seklets vin, Ludvig XIV:s hälsodryck Napoleon hade alltid Chambertin på sitt bor till och med under fälttåget i Ryssland; nä hertigen av Aumale i spetsen för sina trupper re genom Côte d'Or, lät han regementena skyldr för vinbergen vid Clos-Vougeot; Pommard'en va Victor Hugos älsklingsdruva.

*

Mot slutet av boken ger författaren en mäng praktiska anvisningar och råd. Han tar sin sa med pedagogens allvar och grundlighet och börj med rätt elementära begrepp. Så anser han d vara nödigt att såsom ett varnande exempel fran hålla personer, de där — *horribile dictu* — icl draga i betänkande att fängsla Sauterne'ns amb och Montrachet'ens guld i *gröna* eller *röda* ren

mare! Men bourgognens ande trives icke heller i glas, vilkas dimensioner blivit alltför knappt tilltagna; varken aromen eller färgen kan då göra sig fullt gällande. Det är först i en rätt stor dryckesskål den röda bourgognen utvecklar alla sina nyanser av siden och sammet: från rubin, som småningom övergår i granat, till lökskalsskiftningen ytterst, där vinet kysser kristallen.

Vi lära oss vidare — många viktiga spörsmål att förtiga — att de enklare bourgognerna äro fullt drickbara redan efter tre till sex års lagring, medan t. ex. Chambertin'ens själ behöver ett decennium och mer för att nå sin fulla mognad. Att bourgognen också lätt kan bli för gammal: när granatfärgen tar överhand, är det ett tecken på att vinet överlevat sin bästa ålder och förlorat sina ädlaste egenskaper. Bourgogne kan man enligt författaren dricka till all mat utom till sötsaker och frukt, med undantag dock för melonen. Roquefort-osten är en utmärkt prövosten: den stegrar egenskaperna hos ädel druva, men avslöjar skoningslöst det simpla eller förfalskade vinet. Författaren gör för övrigt en skarp skillnad mellan bourgognen som bordsdryck och njuten enbart för sig. I det senare fallet är den njutningens blomma, *l'art pour l'art*, vinet för dess egen skull. Den förhåller sig till den förra som symfonin till operan.

I slutkapitel försöker författaren bedöma människorna efter deras förhållande till vinet. Den, vilken vinet lämnar fullkomligt likgiltig, lönar det sig icke att tala om: han har föga sinne för tingens harmoniska ordning. Att dricka vin utan smak och urskillning vittnar åter om ofullständig, rudimentär kultur. Den verklige vinälskaren är däremot i regeln en vän av dikt och sköna konster, och vanligen vet han att ikläda sina tankar en elegant form. Han är öppen och redbar, frikostig och snar till hänförelse.

Boken slutar, folkligt och människovänligt, med visans vackra önskan:

Que par de sages lois le plus pauvre ait en France,
Avec la poule au pot, du vin en abondance.

E. Z.

AFORISMER AV HERAKLEITOS.

Denna världsordning, den samma för allt och alla, har ingen gud skapat och ingen människa, utan den var i all tid och är och skall vara en evig eld, vars mått är dess uppflammande och dess slocknande.

Gud är dag och natt, vinter och sommar, krig och fred, mättnad och hunger. Han förvandlar sig liksom elden, den där, bemängd med välluktande kryddor, kan benämnas efter behag.

Man kan ej stiga tvenne gånger i samma flod.

Att med blod försona en blodskuld är som att rengöra sig med smuts, om man råkat trampa i smutsen. Och vansinnig skulle väl en man anses, om han ertappades vid en sådan handling.

Om lyckan bestode i kroppsliga lustkänslor, så kunde man kalla oxarna lyckliga, då de finna kikärter att äta.

Ett välja de bästa framom allt annat: äran, det eviga bland förgängliga ting. Men de flesta äro stinna av mat likt boskapen.

Sjukdomen gör hälsan angenäm, det onda det goda; genom hungern får mättnaden sitt värde, vilan genom mödan.

Det var rätt åt ephesierna, att deras vapenföra män hängde varandra och att staden överlämnades åt de omyndiga, ty de fördrevo Hermodoros, den yppersta bland dem, med orden: Ingen av oss må vara den yppersta, och är någon det, så må han vara det annanstädes och bland andra.

Huru är det med deras vett och förstånd? De lyssna till kringvandrande profeter och de hava hopen till läromästare. De veta icke att de flesta äro dåliga och få goda.

En är värd tiotusen, om han är den yppersta.

När en man är drucken, raglar han och kan föras av en halvvuxen gosse. Han märker ej vart han går, då hans själ är fuktig.

En torr själ är den visaste och bästa.

BADRUM, FOLKSKOLOR OCH STADSFULLMÄKTIGE.

I planerna för det nya folkskolehuset i Berghäll hade intagits badrum för folkskolebarnen i överensstämmelse med vad modern samhällshygien kräver. Frågan skulle emellertid avgöras av stadsfullmäktige, och stadsfullmäktige funno att badrum för folkskolebarn var en lyx, som icke kunde understödas av staden. Badrummen strökos.

Att stadsfullmäktige ansågo bad vara en för folkskolebarn umbärlig njutning, väcker väl icke så stor häpnad — man har ju sett åtskilligt liknande. Däremot hade man ju kunnat tänka att de låtit påverka sig därav att baden icke endast bidraga till de badandes hälsa utan ock minska faran för de epidemier, som utan hänsyn till klasskillnad angripa både under- och överklassens barn. Det visade sig emellertid att så icke var fallet.

Huvudstadens tidningar torde icke ha funnit åtgärden så anmärkningsvärd att de hade ägnat den några betraktelser. På sätt och vis är den icke heller det — den står i konsekvens med åtskilligt i stadsfullmäktiges verksamhet. Månhända kan man däri särskilt se ett utslag av det ökade intresse för folkskoleärenden, vars första resultat var den bekanta delningen och folkskoleinspektorns och direktionens avgång.

I varje fall är det en scen ur den nutidstragedi, som heter „Helsingfors stadsfullmäktige eller den kommunala rösträttsreformens obehövlighet."

Rob Roy.

utestänga traditionerna. Tillsvidare ha vi väl icke hos oss någon rörelse, som kunde jämföras med den från Dalarne: det vore fängslande att se i vad mån en sådan här kunde ha förutsättningar att lyckas.

G. C.

KORTA ANMÄLNINGAR.
JOHAN NORDLING, SILJAN.

Det går i dessa tider genom Dalarne en stark folklig kulturrörelse, vars mål icke kan rubriceras med det traditionella namnet folkbildning, utan som söker skapa ett verk på en bredare och tillika djupare grund än denna. Den vill anknyta vid den gamla bondekultur, som funnits och ännu lever kvar, om än den hotas av nutidens ytliga fabriksmässighet. I mycket är denna strömning ett resultat av den starka, nationella uppryckning som hela Sverge nu tyckes genomleva, kraftfull, energisk, målmedveten, fylld av den stolta självkänsla, som gärna följer hänförelsen åt.

Om denna rörelse handlar Nordlings bok. Den är en entusiastisk skildring av dess ursprung och dess väsen, dess vägar och dess mål. Romanramen i vilken den klätts, träder i bakgrunden — den är också det svagaste i boken, kärlekshistorier utan synnerlig originalitet, tuberkulossentimentalitet o. s. v. Och icke heller människorna som individer göra sig i högre grad gällande, icke ens de vilkas modeller även en icke-svensk genast känner — de stora konstnärerna Lars Sonne och Leonard Vrede t. ex. Författaren har för övrigt icke genom deras införande begått några indiskretioner eller sökt ockra på något pikanteri; det är blott deras ledande ställning i denna Dalarörelse som gjort att de tagits med.

Men huvudsaken är själva dalalynnet, dalatyperna och dalanaturen. Det är där bokens centrum ligger. Bygden träder fram med sina stolta, kärnsunda, nackstyva män, sina sekelgamla byggnader, sina vågiga, mörka berg och sina blå sjöar — Siljan som växlar med dagrar och lynnen, men alltid har något av det rika, stämningsstarka, som hör till dess nejder och som speglas i boken. Då författaren skildrar detta, får han in en ton av djup lyrik, han tolkar i vackra, hänförda ord all naturens skönhet och människornas redliga sinnen, och visar den rikedom som i dem kan växa fram. Och hans bok blir en jublande hymn till Dalarna, vilkas skönhet överväldigat hans sinne.

Det ligger nära till hands att jämföra en del av denna bok med de delar av Ahos verk, där han försökt skildra finsk, gammal bondekultur, närmast „Vårdagar och frostnätter." Det finnes åtskilligt av samma slags levnadsvisdom hos bägges gestalter. Men hur mycket fattigare andligt sett, huru mycket entonigare förefalla icke Ahos allmogemän, huru mycket mindre fruktbar tyckes icke kulturjordmånen hos honom. Jag glömmer icke folkdikten, som är den finska allmogens stora gåva. Men den kan dock icke uppväga mångsidigheten i det svenska lynnet, vakenheten och rörligheten, som dock icke

PANOPTIKON.

Nu är den finländska delen av mänskligheten återigen ingenting annat än boskap, valboskap. Ack denna välsignade tid, som nu åter tar vid! Lantdagsmannaval i Finland! Vilket gediget kompositum av agitation, slagord, andras uselhet och egen dygd!

Jag skulle inte ha någonting emot att varda en av de 200 folkrepresentanterna, ja jag skulle t. o. m. låta kalla mig fårepresentant, blott man väljer mig. Eftersom jag har svenskan till modersmål är det i Svenska folkpartiets rullor jag bör upptagas. Men huru komma därhän att jag faktiskt får ett mandat? Bör jag taga en examen eller på något annat sätt prestera etwas? Nej, svarade en bekant, du kommer genast till målet, om du går in i „Arbetets vänner", denna förträffliga, folkligt herremannamässiga, liberalt konservativa institution. Där håller du ett par föredrag, tömmer en tuting med ordföranden, anför „Hör oss Svea" med blandad kör, talar om att du inte ett ögonblick ämnar vika från dina rättigheter, dina tjugu miljoner finska rättigheter, och det vore då självaste Valbäck om du inte blir vald. Som snus blir du vald.

Alltså går jag in i „Arbetets vänner". Det blir en hård tid för friherre K. von Alfthan, för statsrådet E. Krogius, för vaktmästar Lindqvist, när jag rycker upp med mina ideal. Jag har visserligen ingen flödande tunga, intet frejdat förflutet, ingen kula i smalbenet, men jag hör till „Arbetets vänner" och det är nog, mer än nog.

Naturligtvis skriver jag in mig i högern. Alla tillhöra högern. Dr Sederholm hör till vänstra högern och dr af Forselles till den högra. Vänstern är bara fennomani, sa' Gustafsson.

De svenska i landet skola representeras av 24 personer, d. v. s. en per 15,000. I en grupp av 15,000 svensktalande är alltså *den* vaktmästaren den förnämsta, i en annan grupp av 15,000 är *det* statsrådet den mest representativa. Icke sant, mitt herrskap, icke sant?

Ack vad våra vänner D.-K. och Y.-K. och E. G. P. m. fl. ändå skola ha roligt å sitt Oma pohja åt den svenska intelligensens sätt att kora sina främsta! Ack huru förträffligt styra våra patenterade herrar av ärans och hjältarnas språk dock drakskeppet ut på det finska havet!

Radikalerna sände Herman Gummerus att fånga in de konstitutionella arbetarne. Blankt nej. O I fåvitske! Gån in i „Arbetets vänner" likasom jag, tolken ett tag med verkställande direktören och det arrangeras en lista, t. ex.

Gummerus, H. m. fl., kommunister
Stenberg, J., komminister
v. Alfthan, K. minister,

på vilken „både radikale och religiöse" kunna rösta, jämte vännerna av fiskeriets befrämjande eller vad det nu var den sistnämnde senast bl. a. representerade.

Vårt folk blir snart likt det norska före och efter unionsbrottet. Det blir baraste politik, och aurea mediocritas spelar första fiolen, medan övriga blåsa flöjt, med horn i sidan. Finska konserten tar vid och den dirigerar nog varken Apostol eller Gud Fader.

•

I senaste häfte av Argus påpekade jag huru rörande nationellt en av våra svenska tidningar använde formen Rajajoki i st. f. Systerbäck. Snart nog gjorde emellertid samma blad bot och bättring, när det på tal om sydösterbottniska banan berättade om en linje från Seinäjoki sta-

tion till Östermyra station ... Detta betyder på europeiska detsamma som en linje från Brüssel till Bruxelles. Men vad gör det, blott tvåspråkigheten kommer till heders.

*

Runeberg håller på att bliva helt populär. För en tid sedan fyllde en hedervärd gammal tandutdragare och plombör 80 år och hyllades bl. a. av en deputation, vars ordförande i sitt tal till jubilaren vackert citerade skaldens ord: „Gror bragdens ära blott o. s. v.“

Jag hade blott aldrig anat att fortsättningen: „Kan ej den vapenlöse hälsas stark o. s. v.“ skulle med någon reson kunnat tillämpas på en *tandläkare*. När har en slik gosse uppträtt vapenlös? Finnes det jämte mitraljösen och lydditbomben ett vapen mera fruktat än tandtången?

Att Runeberg citeras, är på sin plats. Men vore det dock icke skäl att noggrannare välja bland dikterna? Här t. ex. hade hellre någon rad ur Sandels — det var storm det var strid, det var brak — eller Molnets broder — ej med klagan skall ditt minne firas — kunnat ägnas hågkomsten av de oxeltänder den 80-årige avlägsnat ur sina landsmäns skadade matsalsmöblemang.

*

Häromdagen åkte jag med Tarmo, finska statens nya isbrytare, och inspekterade noga den vackra skutan, från ankar till tankar, från mellandäck till Melandäck.

Men vadan detta hemska namn, Tarmo? Visserligen betyder det energi, men i svenska eller skandinaviska öron verkar det Hunyadi Janos eller andra adstringentia.

Ryktet förmäler att man så gärna kallat den nya bräckaren *Voima* — kraft —, men herredumilde, huru skulle *det* namnet kunna målas på finska statens skuta! Regeringen hade fått lof att omedelbart avskeda och upplösa den samt uppkalla kapten Melan till Åbo Hovrätt.

Nej Voima är förstört och därför måste det bli Tarmo.

Jag är nöjd med mina in-älvor, sa förra frun om sina tjänarinnor.

Båten kallas nu man och man emellan Tjocktarmo. Första gången den stöter på ändras det till Blindtarmo. Med eller utan grund.

*

Nu har april gått, med vjädermålen och allt. Och sköna maj är här, det spirande livets månad. Själva döden manas att hojta ett tag, då studenterna i djupaste allvar unisont klämma till med ropet: *Dåne lik!* Huru skola väl icke vi levande då låta det vibrera i adamsäpplen och mellangärden!

Vilken tonart är vårens? Gess dur. Ty då vaknar flugan och den har också sex ben ... Förlåt en yngling, men det är maj!

Panoptes.

INSÄND LITTERATUR.

ALBERT BONNIER:

SOPHIE ELKAN, Från östan och västan. En novellbok.

OLA HANSSON, På hemmets altare.

E. NORLIND, Uppgörelse. Kammarspel.

BERTIL MALMBERG, Bränder. Dikter.

HILMA SÖDERBERG, Sfinxen. Skådespel.

ANNA WAHLENBERG, Hvardagshistorier.

ELLEN KEY, Rahel Varnhagen. Andra upplagan.

ELLEN WESTER; Paracelsus i Stockholm.

C. E. FRITZE:

JOHAN NORDLING, Siljan. I. II. C. E. Fritzes Enkronasböcker.

A. B. HIERTAS BOKFÖRLAG:

JOSEPH CONRAD, Almayers dårskap.

OTAVA:

KAARLO ATRA, Laura.

J. H. ERKKO, Kootut teokset. 3—5 vihko.

HELIOS:

TORSTEN SÖDERHJELM, Uppsatser och kritiker.

VETENSKAPSSOCIETETEN.

En av mig i senaste häfte antydd avsägelse av medlemskap i Finska Vetenskapssocieteten har icke fullföljts, vilket härmed rättas.

G. M.

Lessing, Dr. Th., Theaterseele. Studien über Bühnenästhetik und Schauspielkunst 3.40
Lifschitz, Dr. F., Zur Kritik der Boehm-Bawerkschen Werttheorie 2.70
Lucka, Emil, Die Phantasie. Eine psychologische Untersuchung 3.40
Lux, J. A., Der Städtebau und die Grundpfeiler der heimischen Bauweise. Reich illustriert 4.85
Mann, Heinrich, Die Bösen. Zwei Novellen 3.40
Nadejde, Dr. D. C., Die biologische Theorie der Lust und Unlust 3.25
Neuland. Monatsblätter zur geistigen und ökonomischen Kultur Russlands und des fernen Ostens. Herausgegeben von *I. Melnik*. Heft 1 . . . . 1.75
Parkinson, R., Dreissig Jahre in der Südsee. geb. . . 21.60
Platon, Apologie des Sokrates. Kriton. Deutsch von O. Kiefer 2.70
Preyer, W., Die Seele des Kindes. 7:te Aufl. bearbeitet von Karl L. Schäfer 10.80
Savits, Jocza, Von der Absicht des Dramas 6.75
Semon, Richard, Die Mneme als erhaltendes Prinzip im Wechsel des organischen Geschehens. Zweite verbesserte Auflage 12.15
Subak, E., Erotische Aesthetik 2.45
Sztuka Polska (Polnische Kunst) Mehrfarbendrucke mit begleitendem Text. Lfrg 1 . . . . 1.35
Villa, die, Eine Sammlung moderner Landhäuser und Villen, zumeist kleineren Umfangs. In eleganter Mappe 64.80
Vorsokratiker, die. In Auswahl übersetzt und herausgegeben von *Wilh. Nestle* 6.75
Wasielewski, W. von, Artur Volkmann. Eine Einführung in sein Werk. gbd. Mit 26 Tafeln 5.40
Wohnung und Hausrat. Mit einleitendem Text von Hermann Wahrlich 13.50

Bazalgette, Léon, Walt Whitman. L'homme et son oeuvre. Avec un portrait et un autographe . . 9.—
Berget, A., Ballons, Dirigeables et Aéroplanes. Nombreuses gravures 4.20
Bloy, Léon, Le Mendiant ingrat. (Journal de l'auteur, 1892—1895) . . . . 6.—
Boutroux, Émile (Membre de l'Institut), Science et religion dans la philosophie contemporaine 4.20
Bovet, Marie Anne de, Veuvage blanc. Roman. 30 illustrations 4.20
Comte, I., La vie et les gestes de Nicolas II (Texte russe) 10.15
Gourmont, Jean de, Henri de Régnier et son oeuvre. Avec un portrait et un autographe . . . . . . —.90
Huysmans, I. K., Trois églises et trois primitifs . . . 4.20
Las Cases, le comte de, Mémoires de Napoléon I:er. Illustré. Tome I . . . . —.80
Le Bon, Dr. Gustave, La naissance et l'évanouissement de la matière . . . . —.90
Lemaitre, Jules, Jean Racine 4.20
Loti, Pierre, Ramuntcho. Pièce en cinq actes, douze tableaux 4.20
Les Maîtres humoristes Nr. 13. A. Willette 1.20
Margueritte, Paul, Les jours s'allongent. Souvenirs de jeunesse 4.20
Maupassant, Guy de, Oeuvres complètes en 28 volumes à 6.— déjà paru:
Contes de la Bécasse,
Boule de suif,
Une vie,
La maison Tellier,
Fort comme la mort.
Métin, Albert, Les traités ouvriers. Accords internationaux de prévoyance et de travail 4.20
Migeon, Gaston, Au Japon. Promenades aux Sanctuaires de l'art. Avec 68 gravures hors texte et une carte 4.80
Viollis, Jean, Monsieur le principal. Roman 4.20

Burnett, Frances Hodgson, The Shuttle. 2 vols. . . 4.30
Chesterton, G. K., The Man who was Thursday . . . 2.15
Jerome, J. K., Three Men in a Boat 2.15
Kipling, R., The Jungle-Book 2.15
Wells, H. G., New worlds for old . . . . 9.—
Wilde, Oscar, Intentions. New edition 2.15
„ „ Sphinx without secret . . . . 7.—
„ „ Portrait of Mr. W. H. . . . . 7.—
„ „ Ballad of Reading Goal . . . . 3.—

Akademiska Bokhandeln Helsingfors.

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1908.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 16 MAJ 1908

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 10.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Berggatan 8.**

Prenumerations- och annonskontor, **Berggatan 8,** *öppet kl. 2—3, telefon 64 02.*

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

A.-B. AGROS

HELSINGFORS, MIKAELSG. 7

erhöll 29 första pris på utställningen i Kuopio för maskiner och redskap för jordbruk & mejerihantering.

KVARNAR, SÅGAR, MEJERIER & KRAFTANLÄGGNINGAR.

Förstklassiga maskiner. Billiga se!

FÖRENINGS-BANKEN I FINLAND

Grundad 1862.

Eget kapital c:a Fmk 30,000,000:–

Fullständig bankrörelse. Uppdrag kunna även meddelas brevligen.

Helsingin Puuseppätehdas Osakeyhtiö

Helsingfors, Barnhemsgatan N:o 5

Telegrafadress: Puuseppä · Telefon 18 53
Brädgårds telefon 47 21

Tillverkar alla slags

MÖBLER och INREDNINGAR

till kontor, kyrkor, butiker m. m., ävensom fönster, dörrar, parkettgolv och alla till snickeriyrket hörande arbeten.

Innehar ständigt lager av hyvlade och ohyvlade plankor, bräder, lister m. m.

De,

som värdera en elegant och välsittande dräkt, göra sina beställningar hos

E. A. Knàpe

Alexandersgatan 17.

JÄRNSÄNGAR

moderna, alla färger. Dynor och madrasser. Villasängar med spiralbotten, särdeles praktiska. Telef. 42 29.

A.B. K.H. Renlund O.Y.

ÄR BÄST!

✱ SPECIALAFFÄR för nyheter å konstnärliga

Tapeter, Friser & Linoleum.

H:FORS NYA TAPETAFFÄR.

W. SALVÉN.

Unionsgatan 28. Telef. 9 24.

Ducat

ny, fin cigarrett. Extra kvalitet.

Tobaksfabriken ORIENT Helsingfors.

Hotell Kämp

rekommenderas!

I SAMTLIGA BOKLÅDOR

V. M. J. Viljanen,

Kortfattad Färgharmonilära.

Pris 3:25. Till stor nytta för målare, hem och handarbetsskolor.

Förläggare YRJÖ WEILIN, Helsingfors.

JOHN ERICSSON

SNICKERIFABRIK.

ATELIER FÖR MÖBELKONST.

REGERINGSGATAN 14.

HELSINGFORS NYA MUSIKHANDEL

K. G. FAZER, Fabiansgatan 16.

FLYGLAR & PIANINOS

från

Römisch Kaps. Steinweg Nachfg W:me Knabe & C:o. Bœnecke o. s. v.

Lantbrukare!

Innan Ni avslutar köp infordra pris av

Finska Redskapshandeln A.-B.

P. SIDOROW, Helsingfors.

Ömsesidiga livförsäkringsbolaget

SUOMI.

Hela vinsten kommer de försäkrade till godo.

STÖRSTA inhemska livförsäkringsbolag.

AXEL PALMROOS, AKTIEBOLAG.

I kl. Vin- & Spirituosaaffär i Helsingfors.

Finaste PUNSCH i mörka flaskor. Telefon 3 20.

R.E. Westerlunds Pianomagasin

Helsingfors,

7 Norra Esplanadgatan 7

Telefon 6 81.

Största pianoaffär i Finland

Förmånliga betalningsvillkor.

Rök!

Elegant.
Klubb N:o
Aino.
Matti.

P. C. Rettig & C:o, Åb

J. Simelii Arvingars Boktryckeriaktiebola

Nylandsg. 9, Helsingfors. Tel. 1

Språkkunniga sättare.
Facila pris.
Snabbt utförande.

SPECIALITET: Vetenskapliga avhandlin

TRYCKERIET GRUNDLAGT ÅR 1818.

Nyblins Fotografiska Magasin, Fabiansg. 16. Telef. 250

ARGUS

Nr 10. HELSINGFORS 16. 5. 1908

GEORG BRANDES I HELSINGFORS. Då dessa rader skrivas, är Georg Brandes på väg till Finland för att i Helsingfors och i Åbo hålla några litterära föredrag. Tills de hinna tryckas lider hans härvaro mot sitt slut, och Argus kan endast i sista ögonblicket instämma i den hyllning, som från finska medborgares och medborgarinnors, från fackmäns och icke fackmäns och särskilt från ungdomens sida utan allt tvivel kommit honom till del.

Naturligtvis är det ej tal om att här giva en essay över Brandes betydelse och hans verksamhet. Men vad vi uttryckligt ville betona, är vikten av att en man som han finner fram till oss, glädjen över att han kommit åter, så mycket än hans mottagande för tjuguett år sedan kunnat göra att „spåren förskräcka". Kanhända finnes här några, som anse, att alla i detta land nu borde tänka blott på politik och på valförberedelser. Vi äro av en helt annan mening, och vi hoppas det skall hava visat sig, att vi ha många med oss. Vi äro av den mening, att vi nu mer än någonsin just behöva kontakt med kulturen därute, och vi tro det icke nödigt att här närmare motivera en sådan ståndpunkt. Men om en gång så är, skulle vi då kunna önska oss ett kärare besök än det av en man, som likt ingen annan i norden samlat i sin andes brännspegel strålarna från alla de skiftningar vilka vår tids kulturutveckling genomgått under snart nog ett halvsekel och som i ständigt fortsatt kamp trätt i spetsen för så många av de rörelser, vilka omgestaltat nordens andliga liv? Ingen av dessa har undgått oss: brytningarna ha varit mindre starka här, där passionerna i allmänhet icke så lätt uppröras eller åtminstone tumla sig häftigast blott på vårt specialgebit, språkfrågan; men också vi berördes en tid starkt av de strömningar mot frihet på alla områden, som fingo ett gemensamt, ofta så förkättrat namn i „den Brandesska riktningen", också vi minnas med tacksamhet alla de lystringsrop som utgått från det lilla sydligaste skandinaviska landet och som smattrade gällast i Georg Brandes' föredrag. De tiderna äro nu förbi, det som då kostade hård strid och möttes med hån, det har som axiomer ingått i det nya släktets medvetande, och kampen står nu om helt annat. Dock, i grunden är den likväl densamma, den, som förts i sekler: kampen mellan friheten att tänka, tala och känna och budet på underkastelse under auktoriteterna, kampen mellan att vara sig själv eller vara en länk i kedjan av fördomar och vanor. I denna mening är Brandes' verksamhet, ja hela hans existens en fortsatt strid, och den kommer säkert icke att upphöra förrän med honom själv.

I sjutton stora volymer är Brandes' livsverk numera samlat. Det är mer än betecknande, att denna upplaga är utsåld från förlaget och ej mer står att fås i någon bokhandel. Hur mången kritiker, litteraturhistoriker, estetiker kan uppvisa något sådant? Hur mången kan framlägga detta som tecken på att han trängt igenom? Ingen har i så vida kretsar som Brandes spritt kunskap om och intresse för andlig utveckling: vad vår «stora publik» vet i europeiskt-litterära ting, vad den känner om senaste århundrades tankeströmningar och strider, om kulturutvecklingen och dess sammanhang med litteraturen, det har den helt enkelt för det allra mesta från Brandes. Och har den fått intresse att taga reda på annat som i dessa ting skrives, så har detta väckts av honom. Vår „allmänna bildnings" tacksamhetsskuld till Georg Brandes är därför större än de flesta troligen ana. Ty när engång sådana idéer och strävanden brett ut sig, så försvinner medvetandet om var deras källsprång runnit. Men det är skäl att stundom rikta sin blick tillbaka på dessa, och aldrig är det mera skäl att minnas sin skuld, än när man står inför givaren och för första och sista gången kan personligt frambära sitt tack. Låtom oss hoppas, att vår publik icke försummar detta enastående tillfälle.

Brandes har kommit hit, så har han yttrat, för att åter engång andas finsk luft och få se den „frihetsälskande finska ungdomen". Den finska luften lockar honom emedan han vet att den genomsyras av frihetsämnen, ungdomen lockar honom emedan han tror gott om den, anar att den till så stor del gått i skola hos honom själv och förstår att bland den hans ord skola finna den fruktbaraste jordmånen. Vore vår ungdom mer entusiastiskt lagd än den är, skulle den utan tvivel låta honom på det allra tydligaste sätt visa, att han icke misstagit sig.

Men alla ha vi skäl att ge tillkänna, huru vi betrakta det som en ära för oss att Georg Brandes företagit den långa, materiellt otacksamma resan hit upp för att med sin personlighets sprakande eld tända i våra sinnen till nytt liv minnena av allt som värmt oss i hans skrifter och väcka medvetandet både om vad som förbinder oss med den stora kulturen därute — och vad som i dessa förbindelser brister.

ISLAND TILL FRIHET.

Såsom känt utgör spörsmålet om Islands statsrättsliga förhållande till Danmark en livsfråga för den till modern kultur vaknande sagoön med dess 80,000 inbyggare, på samma gång dess författningskamp erbjuder historikern och juristen ett enastående fall. Men utöver frågans vikt för isländarne och vetenskapen kommer där något till, vilket kan hålla även den icke direkt berörde intresserad, nämligen det rent ideella i den frihetsstrid Island med fredliga vapen inlett. Numerärt stå isländarne till danskarne föga högre än vi till ryssarne. Om också i detta icke ligger mycket annat än torr aritmetik och varje jämförelse de starkare emellan är både till kvalitet och kvantum utesluten, stannar där dock något kvar av de smås solidaritetskänsla, något av frihetsbehovets hälgd, som gör att man tvärs över Bottenhav, Köl och Atlant sänder en tyst välönskan till det ensamma landet i oceanen. Under Finlands ofärdsår, när vi gärna lyddes till de stores röster i Europa, klappade månget hjärta borta på Island varmt för oss. Därom har bl. a. Jan Stefanson berättat mig, Hall Caines isländske ciceron. Och i kojorna på den gröna kusten ljuder bland skolsånger och skymningsvisor Suomis sång. „Det tonar över hav och land ett sakta strängaspel“, från Island till Finland, från oss dit bort.

Det är i känslan därav jag vill fästa den ärade läsekretsens uppmärksamhet vid en i år utkommen studie av *Ragnar Lundborg*, „Islands staatsrechtliche Stellung“, vilken ger en både instruktiv och fängslande framställning av Islands politiska historia med speciell hänsyn till det omtvistade spörsmålet rörande arten av den nuvarande föreningen med Danmark. Författaren skildrar i följd „Republiken Island“ (930—1262), „Islands första period såsom konstitutionell monarki“ (1262—1662), „Island såsom absolut monarki“ (1662—1874) och den nuvarande andra konstitutionellt monarkiska perioden Hans framställning utmynnar i att Island ur statsrättslig synpunkt är *en suverän stat i personalunion med Danmark.* Islands förening med Danmark beror på fördraget av 1302, vilket slöts mellan det suveräna Island och Norges konung (Haakon) och vari Island icke uppgav något av sin självständighet. Denna personalunion utsträcktes sedermera (1380) till Danmark och gäller i dag som är, oberoende av att förordningar å danskt håll emanerat vilka praktiskt lädera Islands suveränitet. Att få denna rättsligt erkänd är det isländska folkets strävan i detta nu. Delar därav önska ett fullständigt hävande t. o. m. av personalunionen, då, såsom frihetskämpen dr Hannesson uttalat, ingendera staten har någon fördel av densamma.

När konung Fredrik senaste sommar besökte Island, förelades honom en av 100 folkrepresentanter å Thingvalla enhälligt fattad resolution, vari desamma påyrkade full suveränitet för Island antingen i eller utan union med Danmark. Konungen tillsatte en dansk-isländsk parlamentarisk kommission (13 danskar, 7 isländare) som hade att utarbeta förslag rörande Islands författningsenliga ställning till Danmark. Det i dagarna färdigställda aktstycket kontrasigneras av både danska konseljpresidenten och ministern för Island, vari ett visst medgivande från danskt håll spåras. Men där talas å andra sidan om Islands ställning „i det danska riket“, vilket ju icke innebär ett erkännande av Islands suveränitet.

Så står saken nu. Det tillkommer ej en statsrättsligt obildad referent att fälla dom i frågan, jag vill endast framhålla att Lundborgs arbete verkar synnerligen klart och ärligt på den, som läst ett och annat av danskt juristeri och översitteri gentemot det i jämförelse med Danmark ungefär tre gånger så stora, men karga och folkarma ölandet i nordväst. Den danska pressen har emellertid på senare tid visat sig välvilligare beträffande Islands självständighet och man bör med odelad aktning och sympati erinra sig *Henrik Ussings* uttalande i „Det ny Aarhundrede“ (julihäftet 1907), där han yttrar bl. a.:

„Vi danskar kunna blott vinna ära och anseende genom att ställa oss så frisinnade som möjligt gentemot Island. Vi måste giva Island dess självständighet och detta icke med motvilja, vresigt, vredgat, utan i det glada medvetande att vi ära oss själva, då vi visa oss ridderliga mot dem som äro svagare än vi, och i den glada förhoppning att vår gamla bundsförvant går mot en god och rik framtid — en självständighet, som bringar båda parterna den största fördel genom det utbyte av materiellt och andligt gott, vilket helt säkert alltid skall försiggå mellan Danmark och Island.“

Det torde knappt tarva betonas att framom andra *Georg Brandes* trätt upp för Islands strävanden. —

När dessa rader i början av juni nå ett par, tre vänner bortom Geirfuglaskjær, följer dem en hälsning god från

G. M.

ÄKTENSKAPSKRISEN I FRANKRIKE. I.

Frankrike genomgår för närvarande en av dessa avgörande kriser, vilka blott sällan inträda i ett lands sociala liv. Det genomlever en av dessa perioder av osäkerhet och upplösning, som beteckna övergången från gamla fäderneärvda samhällsprinciper till fullkomligt nya sådana, vilka i många avseenden äro de gamlas motsats. Den nya samhällsläran står ännu blott i början av sin utveckling, och det är just denna omständighet, som ger så stor betydelse åt det problem, vilket nu är förelagt den franska demokratin. Ty den byggnad,

---

Argus har haft nöjet att mottaga ett bidrag av en utländsk vetenskapsman, som under detta år uppehållit sig i Helsingfors. Mr G. Chatterton-Hill är irländare till börden, men har gjort sina studier i Belgien och Frankrike. På franskt språk har han även framträtt med sitt första verk *La physiologie morale*, som år 1904 publicerades som ett band av *Bibliothèque sociologique*. År 1907 utgav han i England sin andra bok *Heredity and Selection in Sociology* — ett digert verk om 570 sidor, i vilket de moderna samhällsproblemen behandlas från en statistisk och sociologisk synpunkt.

man ännu för icke länge sedan trodde vara så säkert uppförd, och vars majestätiska konturer skönjas vid varje vändpunkt i Frankrikes historia — den katolska kyrkan — skakas nu häftigt i sina grundvalar, men å andra sidan har den nya moral, på vars genomförande vår tids demokrater arbeta, denna moral, som kommer att reda sig utan Gud, icke kommit längre än till det späda barnets första jollrande försök att uttrycka de tankar, som långsamt vakna till liv inom det. Huru allvarsamt detta tillstånd är säger sig självt. Om vi taga i betraktande att den gamla moralen icke längre tillfredsställer de krav, som ställas på den, att den icke är sin uppgift vuxen, och att den nya tillsvidare blott famlande och osäkert kan vandra fram på obanade vägar, inse vi, att Frankrike nu är rov för en upplösning, som, ifall den ytterligare förlänges, hotar att i betänklig grad försvaga landet.

Liksom det finnes en rangordning, enligt vilken vetenskaperna kunna indelas på grund av den grad av allmännelighet och enkelhet de besitta, eller vice versa, på grund af den grad i vilken de äro specialiserade och sammansatta,[1] likaså finnes det även en rangskala för de specielt sociala vetenskaperna.[2] Vi kunna här blott i korthet hänvisa till denna skala. Man kan indela de sociala funktionerna, i betraktande av deras avtagande allmännelighet samt med hänsyn till deras historiska uppkomst på följande sätt: 1:o de ekonomiska funktionerna, 2:o de reproduktiva, 3:o de religiösa, 4:o de estetiska, 5:o de vetenskapliga, 6:o de moraliska, 7:o de juridiska, 8:o de politiska. Produktionens, omsättningens och konsumtionens ekonomiska verkningar äro de allmännaste och enklaste av alla de sociala funktionerna, följer så i ordningen de reproduktiva funktionerna. Utan dessa båda krafter vore intet liv, vare sig enskilt eller samhälleligt tänkbart. Därför kunna vi även med fog säga, att de äro grundläggande för allt samhällsliv. I rangskalans motsatta ända finna vi de politiska funktionerna, vilka intaga den mest avskilda ställningen bland alla, och beröra endast ett fåtal grupper av mänskliga individer. Huvudvilkoret för deras existens är att alla de övriga sociala verksamhetsfälten, det ekonomiska, reproduktiva, religiösa, vetenskapliga, estetiska, moraliska och juridiska först skola upparbetas och alla samhällskrafter bringas till sin fulla utveckling. Ty politikens existensberättigande och uppgift består just uti samordnandet av alla dessa olikartade och heterogena verksamhetskrafter. Politiken är — eller borde åtminstone vara — den kraft som ordnar och bestämmer de övriga samhällskrafternas yttringar.

Enligt lagen om alltings föränderlighet äro de senast uppförda delarna av varje organisk byggnad — alltså även de, vilka i livet lättast kunna umbäras — de ömtåligaste och ovaraktigaste. Däremot vila de tidigast uppförda delarna på en säker och varaktig grund. Låtom oss tillämpa denna viktiga lag vid studiet av de sociala funktionerna, och

[1] Det är Auguste Comte som vi hava att tacka för lagen om vetenskapernas klassindelning.

[2] Jfr de Greefs arbeten: *Introduction à la Sociologie* (4 volymer). *Les Lois Sociologiques, Le Transformisme social.*

vi skola finna, att de juridiska och politiska funktionerna, de, hvilka utgöra frukten av de mest olikartade element, även äro de mest obeständiga och växlande, då däremot de ekonomiska, reproduktiva och religiösa funktionerna, de älsta och allmännaste av alla sociala företeelser, åtnjuta den största säkerhet och trygghet.

En förändring vare sig i det organiska livet eller i samhällslivet blir djup och varaktig endast i den mån den angriper själva roten och upphovet till detta liv. Den minsta rubbning i den ekonomiska verksamheten skulle nödvändigtvis åtföljas av en förändring på alla sociala områden, då däremot en förändring ensamt inom politiken icke skulle inverka på samhällets övriga funktioner, emedan dessa äro allmänneligare och fundamentalare. Alltså kunna vi fastställa, för det första, att en samhällsreform, i fall den skall bliva varaktig och genomgripande, måste *åsyfta en förändring inom samhällets älsta och viktigaste områden* samt för det andra att förändringar just å dessa områden äro de svåraste att genomdriva i betraktande av att funktionerna, under en lång förtid, hunnit bli harmoniskt lämpade efter sin miljö.

För att genomföra dessa reformer måste följaktligen den sociala miljön omskapas. Detta kan åstadkommas endast genom uppfostran, ty blott den kan från första början kraftigt verka på sinnena och vänja dem vid tanken på en fullständig omorganisation af samhället, en förändring byggd på andra principer än de som utgöra grundvalen i vårt samhälle, sådant det för närvarande ter sig.[1]

Denna måhända alltför långa inledning har varit nödvändig för att hjälpa oss att rätt fatta arten av den kris som i dessa dagar pågår i Frankrike.[2] Utropandet af republiken tre dagar efter det olyckliga slaget vid Sedan har ensamt för sig icke utövat något inflytande på nationens rättsväsende, seder och bruk, och vi finna häri ett slående bevis på en förändring, som endast sträcker sig till de politiska inrättningarna, är otillräcklig för att i något avseende kunna ingripa i nationens liv. Långtifrån att söka genomföra någon förändring i detta tillstånd fann sig republiken tvärtom helt och hållet däri under de första åren af sin tillvaro. Det var under denna sällsamma tid som nationalförsamlingen, ehuru skenbart republikansk, systematiskt köpslog med greven Chambord om återupprättandet av „den gudomliga Bourbonska dynastin“, och det var ingalunda bristen på god vilja utan snarare bristen på politisk klokhet, som omintetgjorde frukten av dessa underhandlingar.[3] Det

[1] Redan Comte fäste uppmärksamheten på den övervägande roll som begreppen och idéerna spelat inom samhällslivet (*Cours de Philosophie Positive,* IV, 459). De Greef tyckes dela hans åsikt (*Transformisme Social,* pag. 332).

[2] Det är klart att en kortfattad framställning av en av den sociala dynamikens grundlagar utesluter alla detaljer. Vi kunna här återgiva den blott i ytterst koncentrerad form.

[3] Åt dem som intressera sig för denna sak, kan jag rekommendera ett arbete av A. Debidour: *L'Eglise catholique et l'Etat sous la troisième République* (Paris, 1906) vilket innehåller en noggrann redogörelse för alla de intriger i vilka kyrkan ända till våra dagar varit inblandad.

var också under denna tid som nationalförsamlingen lät ett krigsfartyg ligga utanför Civita Vecchia för att skydda Pius IX mot de italienska trupperna — vilket var såväl en skymf mot hjältarna av den 20:de september som ett kränkande av ett helt folks önskningar. För att ytterligare förjaga alla tvivel angående dess mål och avsikter röstade nationalförsamlingen även för uppresandet av ett *fosterländskt* monument d. v. s. en kyrka, till „det heliga hjärtats“ ära, vilken kyrka för att råga måttet av denna skymf, skulle behärska Paris från Montmartre-höjderna och tjäna som försoningsgärd för kommunens „fasor“. Det var vidare ännu under denna tid, som samma nationalförsamling genom alla upptänkliga medel uppmuntrade den grövsta vidskepelse, såsom vallfärdandet till Paray le Monial och försäljningen av det undergörande vattnet i Lourdes. På samma gator i Paris där Delescluze kort förut stupat på barrikaderna för „mänsklighetens solidaritet“, där tonade nu psalmen „Sauvez Rome *et* la France“. Och likväl levde man i en republik! De offentliga byggnaderna flaggade med tricoloren, och på väggarna lästes åter revolutionens under republiken av 1848 ånyo upptagna, redan efter det lömska försåtet av den 2:dra december för andra gången utplånade valspråk: frihet, jämnlikhet, broderlighet.

Det misslyckade försök till statskupp som planlagts av presidenten Mac Mahon för den 16 maj 1877, utvisade även tydligt det lönlösa i alla mer eller mindre försåtliga försök att återupprätta den gudomliga Bourbonska dynastin. Och republiken drog nytta av denna läxa. Gambetta och Jules Ferry, de verksammaste bland den tredje republikens grundläggare insågo det meningslösa i en förändring, som blott avsåg de politiska formerna. De insågo, huru korttänkt det var, att vilja lägga styrelsen i demokraternas händer utan att först hava lärt dem att rätt fatta vidden av sina skyldigheter och rättigheter och utan att först hava gett dem en duglig moralisk och medborgerlig uppfostran. Såsom Paul Bert sade då han år 1879 inför Kammaren framlade ett förslag till en lag angående folkupplysningen: «Huru mycket starkare och djupare kännes icke behovet av en sådan undervisning (moralisk och medborgerlig) i ett demokratiskt styrt land än i ett, där en- eller fåmannavälde är rådande! Vad blir det av ett land, om icke de som styra det känna och inse sina rättigheter och skyldigheter? Medvetandet om dess allmakt skulle kunna driva folket till fruktansvärda våldsamheter om det icke redan från skolan finge vänja sig vid en medborgerlig och moralisk uppfostrans stränga disciplin.»

Då det republikanska partiet efter den 10 maj 1877 kom till makten, ägnade det sig först helt åt en genomgripande reform av folkundervisningen. Äran av att hava skänkt Frankrike ett undervisningsväsende värdigt detta land tillkommer Jules Ferry. På grund av en lag av år 1882 har folkundervisningen blivit *obligatorisk, kostnadsfri* och *skild från kyrkan.* Lagarna av 1883 och 1885 satte endast kronan på detta verk, som städse skall förbliva en av tredje republikens ärofullaste bedrifter.[1]

Vi skörda nu i Frankrike vad Jules Ferry sådde för ett kvart sekel sedan. Den första generation, som uppfostrats i den obligatoriska lekmannaskolan, har vuxit upp. Undervisningen har blivit allmännare och vidsträcktare, den har trängt ned till ett samhällslager, för vilket den förut var fullkomligt okänd; vidare har den genomgått en fullständig förändring både till form och väsen: den är icke längre grundad på de religiösa traditioner, vid vilka Frankrikes öden under en tidsrymd av fjorton sekler varit oskiljaktigt förenade. Följaktligen måste ju nu stora förändringar börja göra sig förmärkta i hela nationens andliga liv.

Det är ett ytterst allvarsamt företag, detta att hänsynslöst vilja förändra grundlagarna för ett helt folks tillvaro, att vilja bryta med en sekelgammal lära och avskudda sig en forntid, som varat i fjortonhundra år. 1789 års revolution gjorde visserligen detta, den skakade samhället med en oerhörd våldsamhet, men den fick aldrig tid att fullborda sitt verk. Den hann blott störta den gamla regimen med dess ekonomiska, religiösa, intellektuella, moraliska, juridiska och politiska samhällsordning — i sanning ett jätteverk. Men reaktionen under Napoleons och restaurationens, samt senare under juli-monarkins och andra kejsardömets tider var nära att återförsätta Frankrike i samma tillstånd som förut. Den av revolutionen åstadkomna skakningen var för häftig för att kunna skapa en varaktig förbättring. Det föll på den tredje republikens lott att, efter 75 år av tvekan och ovisshet, fortsätta det år 1789 påbörjade arbetet och bringa det till ett lyckligt slut.

Ja, det är i sanning ansvarsfullt att sätta yxan till roten av de sociala traditionernas sekelgamla träd! Tingens gamla ordning rubbas, och man löper alltid fara att ej hinna grundlägga den nya ordningen i tid. Detta måste ohjälpligen leda till en allmän upplösning, till ett slösande med det enorma förråd av vilande samhällskrafter, vilka dittills så att säga hållits inneslutna i de gamla flaskorna, men då dessa slagits sönder, fritt strömma ut och icke kunna utnyttjas, utan försvinna i jorden. Därför måste man, innan man skrider till verket, moget hava övervägt skälen för och emot, samt noga satt sig in uti alla de följder, som ett sådant steg möjligen kan medföra.

G. Chatterton-Hill.

(Övers. från förf:s manuskript.)

[1] Det är tyvärr sant, att den obligatoriska lekmannaskolan icke fullt motsvarat alla förhoppningar man ställt på den. Detta beror dels på att kassorna för fattiga barns skolgång, vilka staten vägrat ett tidigare utlovat understöd, rönt en så ringa framgång, dels därpå, att förslaget om inrättandet av skolkommissioner för bestraffandet av brott emot denna lag föll igenom. Likväl uppgår antalet icke läskunniga personer, vilket år 1882 utgjordes av 15 °/₀, nu endast till 4 °/₀.

TILL SOTETS LOV.

De s. k. enkla ämnena eller elementen, vilka på Demokritos' tid voro till antalet 1, hos Empedokles 4, hos Aristoteles 5, för hundra år sedan 10, i våra dagar 85 och i en framtid sannolikt åter 1, spela såsom sådana med få undantag icke någon synnerlig roll i det mänskliga livet. Visserligen behöva vi elementet syre, men vi må icke i längden väl av detsamma enbart. Visserligen göra vi mynt av elementet guld, men blanda koppar däri, och statyer av koppar, men med en tillsats av tenn, och pansarskepp av järn, men aldrig såsom *ferrum purum*, utan bemängt med kol, wolfram, vanadin och annat. Kort sagt, rena element handskas mänskligheten i stort icke mycket med. Der verkar nästan otroligt, när man läser att tyska regeringen ärnar låta prägla de nya, genomborrade 25-Pfennig-styckena av ren nickel. Hittills använd myntnickel är nämligen alltid legerad.

Emellertid gives det ett element, som alla människor i hela kristenheten och ganska många därutöver jämt ha att göra med i synlig, elementär form. Långvarigt betraktande av detsamma alstrar beläsenhet, dess dagliga bruk bidrar dessutom till den yttre elegansen. Det bildar nämligen det svarta i både trycksvärta och blanksvärta och kallas *sot*.

Sotet är egentligen trillingsbarn. Älsta syskonet, med ett hårt, svårtillgängligt naturell, kallas Diamant och vill inte vidkännas släktskapen, utom i enrum under stark hetta. Den andra trillingen är Grafit, som har ett visst förnämt grått över sig, men nog i de flesta fall medger arten av sitt jag. Sotet är till det yttre ofrälse, kan understundom ge sig till att agera Diamant — en Lemoine därvid icke att nämna vid sidan av Gud Fader och Henri Moissan — och mycket ofta Grafit, men har tillräcklig heder av sig självt — fint, svart, luftigt, lent.

I böckerna talas det om kol. Det säges att «elementet kol» uppträder som diamant, grafit och amorft kol. Men då människorna med kol alltid avse stenkol, träkol etc., som äro konglomerat av kemiska föreningar och alls icke ha elementär natur, vore det mycket bättre att låta elementet kol heta sot. Tysken kallar ock, med känsla för det exakta, elementet kol icke Kohle, utan Kohlenstoff, kolämne. Och kolämnet är sot, likasom vattenämnet (Wasserstoff) är väte. Vi ha att betrakta diamanten jämte grafiten som avarter, tillfälliga, högtidsklädda uppenbarelseformer av sotets materie. När skolpilten ritar med en munfuktad blyerts eller kokotten låter sin nya briljant förstöra en trymå, är det sotets själ som roar sig en flyktig stund. Men i sitt egentliga esse såsom substans och element kommer sotet först då det med olja häftas vid papper och ger oss vad vi kalla svart på vitt.

Ingen tidning eller tidskrift utan sot, ingen bok utan sot, ingen kultur utan sot. Det svarta i bläck är visserligen annat, men vi komma till rätta med blyerts (sot) eller tusch (sot). Utan trycksvärta berga vi oss icke längre och när vi sjunga tryckerikonstens lov, träffar detta sotet. Alla skribenter leva ytterst av sot, alla förläggare desslikes.

Nästa år är det ett halft sekel sedan man i Pennsylvanien började taga till vara brännoljan, som vällde upp ur jorden. Med den följde gaser, vilka genom stenstolpar i det gamla Pittsburg leddes upp över gatorna och tändes till rader av ständigt brinnande, flämtande, svagt lysande marschaller. Och ur samma gaser begynte man göra sot. Det som lyste, när jordgaserna brunno, var nämligen glödande sot. Kylde man av lågan med ett kallt bleck, lade sig sotet på detta i flagor och klumpar, dem man sedan rörde in i olja och tryckte tidningar med. Jordens dunkla inre gav sålunda dubbelt ljus — lågornas och trycksvärtans.

Rent, «prima» sot gör man i våra dagar bäst av acetylen. Också där sker ett underligt kretslopp, innan sotet når sin fria uppgift såsom kulturfaktor. Av ur-sotet, vilket försynen i tiden preparerade, vart med luftens och vattnets bistånd kolsyra, som ur bergen tog kalcium och blev karbonat. Detta flöt delvis i floderna ut till oceanen och anammades av små varelser, som därmed byggde skal och hus. Varelserna dogo, bostäderna sjönko till botten. Jorden levde sitt liv, havsbottnen steg och med denna kom kritan i dagen, den vita massan av de små husen, till stor del åter genom tiderna omvandlad till kristalliserat karbonat, kalksten, där sotets atomer virvla om bland syrets och kalciets. Sedan kom *Homo sapiens*, varieteten *finis seculi*, och värmde upp kalkstenen med kol tretusen grader, halvvägs till solhettan, samt fick en substans, benämnd kalciumkarbid.* Doppad i vatten ger denna acetylen och ur brinnande acetylen avskiljer sig på kalla föremål rent sot — fint, svart, luftigt, lent. Till exteriören ofrälse, men med anor, ack vilka anor! Å ena sidan urtidens luft, dess berg, floder, hav och smådjur — å andra sidan urtidens luft, dess växter och skogar. I karbiden och acetylenet mynnar hela kretsloppet ut och sotet är fritt, som det kanske varit ett kort moment i skapelsens början, men aldrig sedan.

Att den vita kalkstenen innehåller 12 procent sot och det luftiga acetylenet över 92 procent därav, kan ingen förklara eller ens begripa så här på 1900-talet. Det är som den svenska baronen sade om bibeln och dubbla italienska bokhålleriet — man måste tro utan att förstå. Varför sotet är svart kan ej heller förklaras. Egentligen veta vi särdeles litet av vad folk kommer att ha klart för

* Här skedde ett ombyte av roller. Sotet i kalkstenen gav plats åt sotet i kolet. Men detta har i sin tur bildats i växter, som i ur-tiden ätit sot ur luften (i form av koldioxid). Kalkstenens sot for nu vid karbidtillverkningen ut i rymden (såsom koloxid och koldioxid) för att senare eventuellt åter ätas av växter och sist kanske ånyo komna i en karbidugn såsom tillsats till nya mängder kalksten.

I kalciumkarbiden, en artificiell nutidsprodukt, ingår sotet i förening med kalciet ur urberget. Med vatten ger kalciumkarbiden acetylen, det är sot i förening med vattnets väte. Kemisten säger på sitt barnsliga språk att när två atomer kol (eller sot) enkelt binda var sin atom väte, de binda varandra inbördes tredubbelt. Denna dansande kvartett av två fyrarmade atomer sot och två enarmade atomer väte är en molekyl acetylen.

sig i en ganska snar framtid, om ett eller två sekel, då man väl redan skall enas om att på Du Bois-Reymonds minnestod under det berömda »Ignorabimus!“ tillägga: «1800-talets största skämtare.» Och där ovetenhetens futurum ståtar i guld skall skämtaretiteln präntas i sot, framställt genom luftfri glödning av en konstgjord diamant.

G. M.

LEONID ANDREJEV: MÄNNISKANS LIV.

Leonid Andrejev är icke dramatiker i detta ords egentliga bemärkelse, men han använder stundom dramats form för att göra framställningen mera reliefartad. Detta är särskilt fallet i „Människans liv“, vilket författaren, utan att specificera innehållet, men med avseende å formen, helt enkelt kallar föreställning i fem tablåer jämte prolog.

Redan vid sitt utkommande våren 1907 (ing. i Nr. 1 af den litterära kalendern Schipovnik) väckte „Människans liv“ stor uppmärksamhet och intresset för detta Andrejevs tredje dramatiska alster har sedermera ständigt vuxit: det uppföres för närvarande på de förnämsta ryska scener och har bl. a. tilldelats pris af Kejs. ryska Vetenskapsakademin.

„Människans liv“ har varit ämnet för ändlösa litterära diskussioner och givit anledning till häftig litterär polemik. Betecknande för denna polemik är en ung rysk kritikers yttrande: „Människans liv“ kan varken berömmas eller klandras, det måste i sin helhet godkännas eller förkastas. Med andra ord, åsikterna äro skarpt delade för och emot, men utan djupare motivering, utan framhävande av förtjänster eller fel. Orsaken härtill är den, att frågan i grund och botten gäller den s. k. dekadenslitteraturen och dess berättigande. Motståndarne till densamma, förkämparna för en sundare, livskraftigare riktning finna i „Människans liv“ endast ytlig själlös dekadens utan några förtjänster, medan dekadenterna själva se däri ett nytt fullödigt uttryck av Andrejevs mäktiga skaparekraft, ett verk utan fel.

Till det yttre kan den förra åsikten synas hava fullt skäl för sig: mystik och symbolism äro blandade om varandra inom en ytterst skematiserad ram; här och där förekomma skarpt realistiska drag. Det första intrycket blir därför splittrat och det hela förefaller kaotiskt. Men bakom detta kaotiska står Andrejev inför livets djupaste gåtor, ångestfullt sökande deras lösning.

„Människans liv“ framställer i stora drag huvudkonturerna av människans levnad i tiden, utifrån (rättare uppifrån), ur evighetssynpunkt sett. „En Grå Skepnad, Han, talar om människans liv“, med dessa ord börjar prologen. Han, som även kallas det Högsta väsendet, Gud, talar till människan om henne själv. Det ligger någonting gammaltestamentligt i detta enkla förhållande — Gud och människan. Likasom Jehova fordom talade till Israels barn, talar till oss, nutidens människor, Han, som står bakom och över det hela. Han vänder sig direkt till oss i prologen samt låter därpå livet tala i de bilder Han framkallar för våra blickar. Ett människoliv med dess dunkla början och dunkla slut. Oss, stundens glada barn, framställes detta liv som en spegel, vari vi må se oss själva och vår intighet. Uti det omedvetnas, icke varandets natt, tändes av okänd hand en låga, ett människoliv. Till medvetande vaknar en människa med fri, djärv ande och ett hjärta, som är känsligt för såväl fröjder som sorger, en människa som kämpar för sin tillvaro och strider den stora striden mot det omöjliga, det oöverstigliga. Han åser människans kamp, men ingriper aldrig däri. Livet utvecklas efter sina egna givna förutsättningar och lagar; Han endast åser dess utveckling, vars gång Han på förhand känner.

Allt måste ske, bunden av vissa lagar kan människan ej leva annorlunda, ty hon ser intet, vet intet. Han har ej tänt livets låga, Han släcker den ej heller, utan den slocknar av sig själv, liksom en ljuslåga slocknar, när ljuset brunnit ut. Livets krafter äro utnyttjade, lågan slocknar — och livet är spårlöst förbi. Endast Han är kvar, Han och oändligheten, som var till förrän livet tändes.

Sådant ter sig människolivet från Hans synpunkt.

Den genomgående tonen i prologen, klagan över livets förgänglighet, är densamma som möter oss redan hos en Job, en Salomo och andra Gamla testamentets män: — — människans levnad är som blomstrets på marken, — — vinden går däröver och ingen känner mera dess rum.

Den dystra prologen meddelar sin stämning åt de därpåföljande tablåerna, av vilka de två yttersta, födelsen och döden, stå varandra nära; de mellanliggande äro ungdomen, mannaåldern och ålderdomen.

Första tablån framställer „Människans födelse och moderssmärtor“. Bakom scenen plågas en moder i födslovånda, hennes skrik och stönanden höras än starkare, än svagare. Inne på scenen, som är nästan mörk, inväntas människans ankomst till världen av moderns väninnor, hemlighetsfulla olycksbådande gummor, nornor, halvhögt samtalande om det liv, som snart skall tändas. I ett hörn av rummet befinner sig så gott som osynlig en Grå Skepnad, Han. Då barnets första skrik höres, uppflammar ett långt ljus i Hans hand. Ett människoliv har begynt.

I nästa tablå — „Kärlek och fattigdom“ — se vi Människan som en skön, rikt begåvad ung man, arkitekt. Fattig och okänd, kämpar han för sin existens, understödd endast av sin unga sköna hustru. Bekymmer och motgångar bryta dock ej de ungas mod, ty de leva i livets stolta, härliga vår. Den unge mannen utmanar djärvt det väsen, som kallas Han — „Hör på du där, vad du kallas, öde, djävul eller liv, jag kastar dig min handske, jag utmanar dig till strid. Fega människor böja sig inför din hemlighetsfulla makt: ditt förstenade ansikte inger dem fasa, i din tystnad höra de olyckan nalkas och känna undergången hota. Men

jag är djärv och stark och utmanar dig till strid.“ — Och Människan jublar i känslan av sin kraft. — Men i ett hörn av rummet står en Grå Skepnad, Han. I kall, likgiltig ton förutsäger Han en förändring i Människans öden. Förändringen kommer plötsligt, oväntat. En av den unga arkitektens bästa ritningar faller av en tillfällighet i händerna på en person, som fullt uppskattar den stora begåvningen. De ungas lycka är säkerställd.

Tredje tablån — „Bal hos Människan“ — visar oss Människan på höjden av yttre framgång. Den unge mannen har blivit rik och ryktbar. De på balen församlade gästerna äro bländade av den omgivande lyxen och prakten, sjunga högt värdens lov, men avundas honom och sprida i tysthet ut om honom det giftigaste förtal. Tigande, majestätiskt, skrider Människan med sin hustru över scenen mellan de församlade gästerna. Efter dem följa Människans vänner med vita rosor i knapphålet samt hennes fiender med gula rosor. Människan inbjuder gästerna till supé, de följa henne och lakejerna släcka ljuset i salen. Då framträder skarpt i ett hörn av salen en Grå Skepnad.

Människans lycka har varit i zenit, nu börjar nedåtgåendet. I den fjärde tablån — „Människans olycka“ — är det förbi med ära och ryktbarhet, fattigdom och nöd härska i det engång praktfulla, nu tomma palatset och ingen erkänner mera Människans genialitet. Och nu inträffar den största olyckan: Människans son hämtas hem döende, träffad i huvudet av en sten, som blivit kastad från ett bakhåll. Fader och moder anropa det väsen som kallas Han, och bedja om förskoning för sin son, att han icke måtte dö. Moderns bön är brinnande ödmjuk, faderns snarare en fordran än en bön: „Jag beder till Dig, ser Du det? Jag har böjt mina gamla knän, böjt mig i stoftet inför Dig, jag kysser jorden — ser Du det? Kanske har jag någon gång sårat Dig, förlåt mig, förlåt... Jag beder Dig endast om ett, — icke om förbarmande, nej, endast om rättvisa...“ Men var har du sett rättvisa i livet, frågar Människan sin hustru. Den Gråa Skepnaden, Han, är likgiltig för alla böner. Sonen dör och i förtvivlan utslungar Människan förbannelse över Honom, förbannelse över livet.

Sista tablån framställer „Människans död.“ Allt djupare har hon sjunkit i nöd och fattigdom, och nu kommer slutet, hon skall dö. Samma olycksbådande gummor, som i första tablån avvaktade Människans födelse, äro även nu tillstädes, ty „Människan föddes för att dö.“ Närvarande är även en Grå Skepnad. Ljuset i Hans hand är nästan utbrunnet, endast en svag blå låga fladdrar. Människans dödskamp begynner, livet drager förbi hennes inre blick, det hårda, ofattliga, orättvisa livet. Starkare än någonsin känner Människan nu sin hjälplöshet, hon ser ingen mening i sitt liv, intet som skulle försona henne med den oundvikliga döden. För henne återstår endast att förbanna detta liv — och förbannelse är hennes sista ord ... Den blåa lågan flammar upp för en sekund samt slocknar därpå. Tablån slutar i en skärande disharmonisk scen.

Föreställningens byggnad är såsom påpekats alltigenom skematisk. Vissa drag däri föra tanken till antikens spel, så t. ex. äro de mystiska gummorna, grannarna, gästerna o. s. v., vilka ständigt omgiva Människan och kommentera hennes öden, en modern form av den antika kören. Mest realistisk är andra tablån, den i sceniskt avseende även mest tacksamma.

Andrejev är en lidelsefull sanningssökare. Hans själ finner ej ro inför det outgrundliga i livet, de dolda krafter, vilkas verkningar vi känna inom och utom oss, men vilkas upphov och lagar äro för oss oåtkomliga. Med sin högt, nästan sjukligt utvecklade känslighet förnimmer han människoandens begränsning starkare, bittrare och plågsammare än de flesta. Han fasar inför det hemlighetsfulla, men söker rastlöst efter dess förklaring. Likt de spetelska i berättelsen „Muren“ kämpar han för att komma över detta oöverstigliga — „hittills men icke längre.“ Under kampen antar detta mystiska, okända mer och mer bestämd form: från att vara en djurisk, outvecklad kraft inom människan blir det en medveten, fientlig makt utom och över henne, en makt, allt starkare, allt mera personlig. Sådan är utvecklingen genom „Avgrunden“, „I dimman“, „Thomas Fivejskis levnad“ och „Röda skrattet“ till „Människans liv“.

I „Människans liv“ möter oss åter denna hemlighetsfulla makt, här identisk med det Högsta väsendet, Gud. Och åter står Människan inför denna makt frågande, sökande, kämpande.

Var är människolivets ursprung och vilket är dess slutmål?

Människans liv är ett försvinnande moment i oändligheten. Inom detta moment är hon bunden, hon har ingen frihet att välja, allt sker såsom det enligt vissa givna förutsättningar måste ske. Okända, hemlighetsfulla makter omgiva henne överallt, känslolösa, likgiltiga, begränsa de hennes jag. I sin styrkas och krafts dagar erkänner hon icke dessa makter, hennes stolta, djärva ande utmanar dem till strid. Men livet bryter henne, allt det orättvisa, ändamålslöst onda fräter på hennes självkänsla och tär på hennes livskraft. Hon vill ej giva sig, hon spänner i förtvivlan sina yttersta krafter för att hålla sig uppe — men inser slutligen sin fulla maktlöshet. Som ett bittert hån synes henne nu det som ägt värde i livet, allt är likgiltigt, hon har varit en lekboll i mot henne fientliga makters hand. Det enda som återstår är att förbanna detta liv. „Förbann“... är det sista ordet från den döende Människans läppar.

En dyster livsfilosofi, som gör människan till en marionett i högre makters hand och som slutar med förbannelse över livet. Det är den Andrejevska pessimismen i dess högsta potens.

Andrejev har ännu icke funnit livets inre mening, människan är fortfarande hjälplös inför de dolda makter som omgiva henne, och slutar med att förbanna livet. I detta avseende är „Människans liv“ en fortsättning på „Röda skrattet“ och Andrejevs föregående utveckling. Men här finnes även antydan till en ny riktning, mera positiv, mera livskraftig. I fjärde tablån säger Människan åt sin hustru:

— Endast ett grämer mig, hustru min; varför hava människorna så snart glömt mig? De kunde hava kommit ihåg mig litet längre, hustru, litet längre.

— De glömma vad de känt och upphöra att älska vad de älskat.

— Något längre hade de bort minnas mig, något längre.

— I närheten av det hus du bygt såg jag en ung konstnär. Han studerade uppmärksamt byggnaden och ritade av den i sitt album.

— Ah, varför har du ej sagt mig det, min vän! Det är mycket viktigt. Det betyder att min tanke övergår till andra människor; mig må de glömma, tanken skall dock leva. Detta är mycket viktigt hustru min, utomordentligt viktigt.

Livet har icke metafysiskt slutmål utan dess mening bör sökas i livet självt, häri ligger antydan till den nya riktningen. Tillsvidare endast en antydan, ty medvetandet om att tanken skall leva, om det ock ger livet en viss mening, är dock ej nog att rädda människan från att förbanna det. Men för en författare som Andrejev är även denna svaga antydan av vikt. Den betyder det första steget in i den reala verkligheten såsom sådan, den verklighet som hittils icke tillfredställt Andrejev och från vilken han sökt sin räddning i fantasin. Icke så som skulle Andrejev erkänna den nuvarande formen därav, — tvärtom protesterar han emot den just i Människans liv — utan här gäller verkligheten som idé och icke som form.

„Människans liv“ utkom till julen på finska. En svensk översättning därav är under arbete.

H. Johanson.

PANOPTIKON.

Vi äro nu redan inne i valkampanjen och närmaste lantdag börjar bilda sig ur kaos. Det är intressant att skärskåda de olika partiernas sätt att kora sina kandidater. De två borgerligt konstitutionella grupperna förfara denna gång mera liberalt än socialister och suometarianer. Så t. ex. ställa ungfennomanerna, vilka ha förbudslagen på sitt program, främst upp förre senatorn Ståhlberg, som nyligen demissionerade på grund av att han ansåg förbudslagen — ogenomförbar. Det är mycket liberalt, skål för ungfennomanerna! Och svenska folkpartiet, som senaste gång backade särskilda förslag emedan vederbörande, ehuru svensktalande, ej tillhörde svenska folkpartiet, ställer nu upp som främste man bankdirektör Schybergson, vilken nyligen med all glans — avvek ur detta parti. Det är särdeles liberalt, skål för svenska folkpartiet! Suometarianer och socialister ställa upp egna män — *alas!*

Svenska folkpartiet såkallade har också i annat visat liberala tendenser. Det har t. ex. givit en massa röster åt rådman Heimbürger, vilken beträffande tryckfriheten, en av samhällslivets hörnstenar, nyligen fastslagit en ståndpunkt som bjärt sticker av mot den konstitutionella uppfattningen av grundlag. Men det är väl numera så att begreppet konstitutionell får jämka med sig. Interregnum efter novemberstrejken har lärt också svenska folkpartiet och dess tidningar elasticitetens ädla konst. Och herr Schybergson, svenska folkpartiets med rätta uppburna kandidat, yttrade ju i fjol i „Politik och kultur“ beträffande det passiva motståndet ungefär, att, om detta fått prövas ännu en tid, vi slutligen allesamman hade blivit suometarianer. Vilket var ärligt menat, men inte sant.

Nej, svenska folkpartiet är liberalt, det kan icke bortresoneras, ehuru enstaka vänsterherrar mumla något om högertendenser.

Jag skall anföra ännu ett exempel. När man här i Helsingfors började lancera en hel del nya kandidater, såsom t. ex. packhusinspektor Häggman, statsrådet Krogius, vaktmästar Lindqvist m. fl., djärvdes jag på omvägar hemställa huruvida inte ändå också förre senatorn Aug. Ramsay möjligen kunde komma ifråga. »Jaaa — neeej —, men månntro inte *något annat parti* ställer upp honom? Han blir säkert vald av ungfennomanerna, om de ställa upp honom. Vi ska' tala med dem. Eller av storagrarerna. Vi ska' tala med dem. Eller av småagrarerna (Maalaisliitto). Vi ska' tala med dem.« Är nu icke detta åter den sanna liberalismen? Man avstår generöst en av de svensktalandes mest kunskapsrika, erfarna, arbetskraftiga och slagfärdiga män åt vilket parti som hälst, som blott vill ha honom. Så gör man ock med Adolf v. Bonsdorff och många andra. Strör ut dem med varm hand till höger och vänster åt dem som blott önska.

Mina damer och herrar! Ännu en skål för den svenska nationalitetens i landet politiska målsman, det svenska folkpartiet, som icke i likhet med suometarianerna först gör upp en lista över alla de mest betydande representanterna för deras valmanskår och ser till att dessa främst komma in i lantdagen, utan låter lokala grupper dona fritt var på sitt håll, i huvudstad och landsort, därvid icke bekymrande sig över att en och annan eller tio eller aderton af de 24 bliva representanter av rangklasserna II, III, IV o. s. v. och sålunda av ringa, ingen eller negativ betydelse för bevarande och stärkande av den svenska nationalitetens anseende inför de finsktalande vid och utom lantdagen. Visserligen har, mitt herrskap, en och annan socialist, ungfennoman, suometarian för mig uttalat sin förvåning över de svensktalandes sätt att välja sina representanter och tolkat sin undran över att det för intelligens, kunskap och gud vet vad allt så berömda svenska elementet i landet inte haft flere än en Schybergson, en Söderholm och någon till att sända till lantdagen, ja det har, mitt herrskap, t. o. m. påståtts att man särskilt å suometarianskt håll är mycket glad över detta anspråkslösa sätt att representera sig. Men, mina damer och herrar, är icke detta just vår styrka?

Man har också förvånat sig över att våra stora svenska huvudstadstidningar aldrig säga ett ord om den eller den kandidatens lämplighet eller olämplighet, utan att allt går på rullar, diskussionsfritt, klanderfritt, skinn- och benfritt. Emellertid, mitt herrskap, är just denna anjovispolitik bevis på en avancerad politisk kultur. Tidningarna ha eldsvådor, självmord och operett, den politiska kritiken däremot hör privatlivet till.

Mina damer, mina herrar! I liberalismens, framsynthetens, självbevarelseförmågans och anjovisens namn skålar jag för de svensktalandes nuvarande politiska organisation och riktar denna skål till den allestädes och på beundransvärt många listor närvarande målsmannen för fiskeriets befrämjande, frih. K. von Alfthan!

*

Finlands svenska skämttidning, Fyren, hade nyligen tioårsjubileum och festnummer. Där sågs en ståtlig rad förträffliga karrikatyrer ur Fyrens förgångna, glada historiska återblickar och annat. Det enda, som vid läsningen av festnumret gjorde mig bekymmer, var ett stycke i herr F. J. Valbäcks (en av bladets grundare) historik. Det lydde:

„Det är dessa spår, som Fyren med bevingade steg trampat upp till en *väg*, en klar och fast väg, som ej mer låter sig af jesuitiskt 'fosterländska' själfuppgifvelseteorier ledas tillbaka till den nationella begreppsförvirringens sumpmarker med dess länge skonade 'heliga lundar' af nationalpoetiska licenser och hela den skumma bråten af medvetna och omedvetna 'nationella' falsifikat, denna bråte,

som tyvärr ej endast hvilar på svenska vindfällen, utan äfven på fallna mastfuror...“

Bekymret jag kände gällde icke språkets glans, utan tankens djup. Jag bottnar inte.

Panoptes.

BADRUM, FOLKSKOLOR OCH STADSFULLMÄKTIGE.

Till Red. för tidskriften „Argus“.

Anhålles om plats för understående beriktigande:

Under rubriken „Badrum, folkskolor och Stadsfullmäktige“ har signaturen „Rob Boy“ uti senaste nummer af tidskriften publicerat ett tämligen otympligt angrepp på Stadsfullmäktige i anledning af beslutet af den 28 april uti frågan om uppförande af folkskolebyggnaden i Berghäll. Artikelförfattaren påstår nämligen att Stadsfullmäktige skulle hafva „strukit badrummen“ ur det ursprungliga förslaget till skolhuset i fråga. Därest artikelförfattaren haft ärlig afsikt att tjäna sanningen, hade han kunnat å Stadsfullmäktiges kansli granska handlingarna, innan han företagit sig att slunga ut sitt braskande anatema mot Stadsfullmäktige. Artikelförfattaren hade nämligen genom att taga reda på saken erfarit att Stadsfullmäktige senaste höst remitterat det i princip godkända programmet för skolhuset i fråga till en för ändamålet tillsatt komité för att taga under ompröfning huruvida och i hvilken mån den för våra förhållande ovanligt höga kostnaden af i det närmaste 9,000 mark för en folkskolebyggnad kunde nedbringas. Denna komité har numera till Stadsfullmäktige inkommit med utlåtande i saken samt föreslagit särskilda förenklingar och förminskningar af de spatiöst tilltagna utrymmena, hvarigenom anläggningskostnaden nedbringas med *en kvart miljon* mark.

Beträffande den projekterade *badinrättningen* föreslog komitén, efter omröstning, att en betydande förminskning af densamma borde göras. Minoriteten inom komitén höll däremot på det ursprungliga förslaget, som afsåg att folkskolebarn äfven i angränsande stadsdelar bereddes tillfälle att profitera af densamma. Huruvida det nu vore så väl betänkt att förena undervisningsanstalten med en allmän badinrättning och om till kommunalförvaltningens uppgifter härutinnan äfven hör beredandet af tillfälle till bad i vidsträktare mån än såsom förfriskning efter gymnastiken, må lemnas därhän, visst är dock att Stadsfullmäktige, som i allo godkänt komiténs förslag, ingalunda „strukit badrummen“ utan endast i viss mån *förminskat* det nog slösaktigt tilltagna utrymmet för dem.

Det anförda torde ådagalägga det fullkomligt obefogade i angreppet på Stadsfullmäktige i frågan, som vid fattandet af beslutet inspirerats af ansvarskänsla vid handhafvandet af kommunens medel. Artikelförfattarens häraf dragna anspelning på rösträttsreformens behöflighet för undanskaffande af „den nutidstragedi“, som går under benämningen «Helsingfors Stadsfullmäktige“ utvisar otvätydigt att den bakom signaturen dolde krypskytten hör till dessa ovederhäftige samhällsförbättrare på hvilka den närvarande tiden har att uppvisa så stort öfverflöd.

Alarik Hernberg.
Stadsfullmäktiges sekreterare.

SVAR. Icke fullt så hög hade tonen behöft vara i Herr sekreterarens inlaga. Av den inbesparing på en kvarts miljon mark där omtalas belöper sig på den slopade badinrättningen jämte desinfektionsugn för barnens kläder ett belopp av *högst 20,000,* rundligt tilltaget. Det är om detta belopp vi talat, icke om Edra hundratusenden. Att Herr sekreteraren vågar påstå det Stadsfullmäktige „ingalunda strukit badrummen utan endast i viss mån förminskat utrymmet för dem“ är något dristigt, då av hela badinrättningen med i golvet infällda kar, desinfektionsugn och dusch *endast duschen* återstår, också den knappt tilltagen. Möjligen fyller begreppet dusch Herr sekreterarens uppfattning av begreppet badrum. Vi anhålla om ursäkt för att man kan fatta detta senare också något vidare. Artikelförfattaren har mycket väl haft reda på ärendets gång, men anser att en kommittés utlåtande (där *skolmännen* motsatte sig badrummens slopande) icke minskar Stadsfullmäktiges ansvar för att alla dessa tusende barn i norra Helsingfors genom knusslet med sagda 20,000 mark gått miste om den hygieniska, allmänt uppfostrande och humaniserande inverkan tillgången på ett modernt och rymligt skolbad efter danska och svenska mönster medför. För första bästa epidemi, kanske orsakad och åtminstone underlättad av bristande snygghet inom de breda lagren, kan staden få betala mycket mera än dessa 20,000. Vi nödgas för Herr sekreteraren uttala kännedomen om att fullmäktiges åtgärd i denna sak inom vida kretsar väckt missbilligande och ovilja, ehuru den av våra dagstidningar gentemot kommunala gunstlingar mycket långt drivna hänsynsfullheten icke låtit bitterheten den vägen söka sig fram, alldeles som fallet varit vid fullmäktiges kompletterande de senaste åren. Av detta dagspressens lugn må man icke låta sig bedragas, gode Herr sekreterare.

Rob Roy.

INSÄNDA BÖCKER.

FRÅN SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND:

P. NORDMAN. Bidrag till Helsingfors stads historia. IV. — Skrifter utgifna af Svenska Litteratursällskapet i Finland 82.

M. G. SCHYBERGSON, Henrik Gabriel Porthan. Lefnadsteckning. I. — Skrifter utg. af Svenska Litteratursällskapet i Finland 83.

FRÅN P. A. NORSTEDT & SÖNER:

RICHARD STEFFEN, Bellman och hans diktning. Nya bidrag.

Förteckning över i undertecknades bokhandel tillgänglig nyare utländsk litteratur:

Abt, A., Die Apologie des Apuleius von Madaura und die antike Zauberei 10.15
Bibliographie der Sozialwiesenschaften. Hrsg. von *Dr. H. Beck* im Auftrage des internationalen Instituts für Sozial-Bibliographie, 1907. 3-ter Jahrgang . . 16.20
Bie, Oscar, Romantik in Italien. Für Renaissanceliebhaber und moderne Italienwanderer 2.70
Blei, Frz., Das Lesebuch der Marquise, illustriert von Constantin Somoff 33.75
Engel, Georg, Der Reiter auf dem Regenbogen. Roman 6.75
Burckhardt, J., Die Kultur der Renaissance in Italien. 2 Bde. 9-te Aufl.
brosch. 14.20
gbd. 19.60
Busch, Wilhelm an Maria Anderson. 70 Briefe. In Leinen 4.05
Ewers, Hanns Heinz, Das Grauen. Seltsame Geschichten. 3-te Auflage 4.75
Heinrici, K., Beiträge zur praktischen Aesthetik im Städtebau 5.40
Hermann, Georg, Henriette Jacoby. Jettchen Geberts Ehegeschichte. Roman 6.75
Himmel und Erde. Unser Wissen von der Sternwelt und dem Erdball. Mit zahlreichen Textbildern u vielen ein- & mehrfarbigen Tafelbildern. Vollständig in ca. 28 Lfgn. . . . . à 1.35
Huch, Rudolf, Die beiden Ritterhelm. Roman 5.40
Hussein Rahmi, Aus dem türkischen Leben. Bd. 1. Die Geschiedene. Madame schläft bereits 2.70
Kassner, Rud., Melancholia. Eine Trilogie des Geistes. 5.40
Key, Ellen, Drei Frauenschicksale 4.75
Martin, Regierungsrat Rudolf, Die Zukunf Deutschlands. Eine Warnung 4.05
Mebes, Paul, Um 1800. Architektur und Handwerk im letzten Jahrhundert ihrer traditionellen Entwicklung. Bd. I. . . . . 27.—
Monismus, der dargestellt in Beiträgen seiner Vertreter Bd. II. Historisches 6.10
Paulsen, Dr. F., Moderne Erziehung und geschlechtliche Sittlichkeit. Pädagogische u. moralische Betrachtungen für das Jahrhundert des Kindes . 1.35
Pohlman-Hohenaspe, A., Laienbrevier der National-Ökonomie 2.70
Praehauser, Ludw, Aus den Schatzhäusern der Kunst. Ein Beitrag zur Ausgestaltung des erzieh. Unterreichts, mit einer Auswahl aus den Misterbildern des Kunstwart 1.65
Reinhardt, Dr. L., Vom Nebelfleck zum Menschen. Entwickelungsgeschichte des Naturganzen nach den neusten Forschungsergebnissen. Mit über 1500 Abbildungen im Text, über 80 Volltafeln und 3 geologischen Profilen und Karten. Vollständig in 45 Lfsgn. . . . . à 1.05
Sauerlandt, Max, Der stille Garten. Deutsche Maler aus der 1. Hälfte des 19. Jahrhunderts in über hundert Abbildungen.
kart. 2.45
gbd. 4.05
Schopenhauer, Arthur, Sämmtliche Werke. Hrsg. von Julius Frauenstädt. 2-te Auflage. Neue unveränderte Ausgabe (1908) 6 Bde. in Leinen 32.40
Sperl, August, Die Söhne des Herrn Budiwoj. Eine Dichtung. Volksausgabe in einem Bande. gbd. . 8.10
Steinmann, Prof. Gustav, Die geologischen Grundlagen der Abstammungslehre. Mit 172 Figuren im Text 9.45
Teichmann, Dr. Ernst, Die Vererbung als erhaltende Macht im Flusse organischen Geschehens 1.35
Tugan-Baranowsky, Dr. M. Der moderne Sozialismus in seiner geschichtlichen Entwickelung 5.40
Wassermann, J., Caspar Hauser. Roman. 8.10
Wied, Gustav, Die leibhaftige Bosheit. Roman. 2-te Auflage 5.40
Wilser, Dr. Ludwig, Tierwelt und Erdalter. Entwickelungsgeschichtliche Betrachtungen. brosch. 1.35
gbd. . . . 2.45
Wulffen, Dr. E. Psychologie des Verbrechers. 2 Bde. 33.75

Baudelaire, Charles, Oeuvres posthumes 4.20
Capon, Gaston, Les Vestris. Le „diou" de la danse et sa famille. (1730—1808). D'après des rapports de police et des documents inédits 4.20
Datin, Henri, Le Bigame. Roman 4.20
Fleury, René-Albert, Chansons de la vie et de la mort. 4.20
Ghil, René, Oeuvre. I-re partie, livre III, tome II. Dire du mieux. Le voeu de vivre 4.20
Rabusson, Henry, Frissons dangereux. Roman . . . 4.20
Régnier, Henri de, Les scrupules de Sganarelle . . . 4.20

Grand, Sarah, Emotional Moments 2.15
Hunt, Violet, White Rose of Weary Leaf. 2 vols . . 4.30

Akademiska Bokhandeln Helsingfors.

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1908.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 1 JUNI 1908

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 11.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Berggatan 8.**

Prenumerations- och annonskontor, **Berggatan 8,** *öppet kl. 2—3, telefon 64 02.*

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

ARGUS

NR 11. HELSINGFORS 1. 6. 1908

TORSTEN SÖDERHJELM: UPPSATSER OCH KRITIKER.

Det är en begåvning med många sidor, ett sinne öppet för alla former av liv och skönhet, som möter under de olika motiven för Torsten Söderhjelms uppsatser och kritiker. Ty om också hälften av dem är teaterkritik, huvudsakligen hänförande sig till repertoiren vid Svenska teatern i Helsingfors under ett par års tid, och nästan alla de andra beröra böcker ur den nyaste litteraturen, så är det en rik mångfald av skiftande lynnen och växlande riktningar dessa bokens och scenens konstnärer representera, och för alla tyckes han äga samma otvungna och intresserade förståelse och samma till det avgörande och väsentliga nående blick.

Mångsidigheten är ett drag i boken, men icke ett tillfälligt yttre blott.

Den bottnar i en intelligens, som försmår att låta sitt spanande stäckas av reglerna, och vilken icke tvekar att låta sig föras ut i det ovissa, allt längre bort från den hemvana marken, men också allt vidare ut och allt högre, buren av trängtan att förstå och förklara.

Det är så oändligt litet av famlande i denna resa från mottagna meningar till nya, självständiga rön. Torsten Söderhjelm ägde denna klara vilja, som vet sitt mål. Han är i sitt kännande en konstnär, men han är tillika också en arbetare — en strävare, i detta ords vackra mening. Man ser i hans uppsatser, hur arbetaren bär artisten framåt, hur resultatet ger sig ur bådas hängivna arbete. — Man må icke tro, att ens den första utgångspunkten, programartikeln Svenska teatern och uppsatsen i Turistföreningens årsbok — båda av 1902 —, vore omogna förstlingsförsök. Torsten Söderhjelm hade alltför mycket kritik för att sända ut något, som icke hållit måttet, och det ligger nog år av förberedelse redan under hans debyt. Det är över bokens uppsatser ett drag av hög respekt för konsten — vare sig det gäller egnas eller andras användande av den skrivandes uttrycksmedel, ordet —, en adlig personlighets förakt för halvheten.

I de vemodiga och sakliga rader, som så vackert inleda volymen, framhålles det, hur nära till varandra Söderhjelm ryckte konst och liv i sin kritik. Och härmed beröres en sida, som förefaller mig att vara av väsentligaste betydelse.

För Söderhjelms generösa natur låg idén fjärran — hur mycket han också älskade det utsökt och förnämt sköna — att vilja se konstens värld avgränsad till en förtrollad trädgård för några få, med stela häckar, livlösa rabatter. Han vill tvärtom hela tillvarons identifiering med konsten, alltings och allas indragande inom dess råmärken. Så antyder han redan i sin första Euterpe-uppsats, att om skådespelaren å ena sidan är konstnär och som sådan upptar och gör till sitt diktverket, så är han å andra sidan människan, vilken som människa bör kunna förena sig med var enskild åskådare, skänkande honom — i en konstens kommunion — delaktigheten i diktarens skapelse. Han vill icke i spektaklet på scenen se någonting som mer eller mindre fritt svävar i luften. Han tror icke, att en så beskaffad teaterkonst kan äga någon allvarligare betydelse. Han vill tvärtom se delaktigheten i det, som försiggår framför rampen, utsträckt till envar medlem av auditoriet, vill att scenens konstverk skall fylla och uppta hela teatern, skall spelas — levas — både av skådespelare och publik. — Jag tror, att han hade en dylik vid konception färdig redan innan han stiftat bekantskap med någon teori i sådan riktning.

Det är denna syn på teaterns konst, som låter honom med ett så oförställt intresse uppehålla sig vid den Lindemann'ska truppen. Han annoterar — i en uppsats av 1902 — dess diskreta spel, och när han analyserar dess verkan, så är det med tillfredsställelse han finner den bero därpå, att den sceniska fiktionens specifika insats reducerats i så hög grad. — Också senare — sista gången i studien över Gordon Craig 1908 — återkommer han till det problem han här berörde.

I själva verket bygger teaterkonsten — sådan vi f. n. fatta den — på en speciell optik, just denna s. k. sceniska fiktion. Utan denna synes den oss över huvud icke kunna existera. För den nu gällande sceniska och dramatiska konsten är denna fiktion en oundgänglig förutsättning. Här ligger dess svaghet. Och det är om den kritikern — i anmälan av *Pelléas och Mélisande*, 1905 — gör den fina anmärkningen, att teaterkonsten f. n. icke har medel att nå det högsta av konstnärlighet, ty ju längre den söker leda ut fiktionen mot det yttersta, desto starkare hämnar sig försöket på fantasin — med resultatet, att allt brister. — Det ligger mycket av självständigt tänkande under alla dessa betraktelser över den konst, som framom

alla är livets och det flyktiga momentets, vars resurser äro så mångfaldiga och så begränsade, och där det oberäkneliga alltid spelar sin ingripande och över alla teorier stående roll.

Men fordran på livsinnehåll, på relationer mellan konsten och människorna, blir icke ett tendentiöst krav på — låt oss säga — socialt innehåll, pedagogiskt värde.

Konsten verkar med sina egna medel, talar sitt eget, stiliserade språk och är sålunda till en viss grad sin egen värld. Och detta förhållande, som är ett fullkomligt väsentligt förhållande, får ständigt sitt uttryck hos denna kritiker, vars artistiska temperament och kloka och fina förståelse aldrig låta honom förgäta, att konsten, som är till för människor, har sin själ i sig själv.

*

Jag ville för min del i teateravdelningen se bokens mest vägande del. Jag förbiser varken de vackra, med känsligaste hand tecknade studierna till böcker av Lidman, Hallström, Ekelund, Maeterlinck, Siewertz, ej heller den Gorki ägnade karakteristiken, vars redan 1903 daterade värdesättning med en så träffande säkerhet tecknar gränserna för Gorkis begåvning: i ett moment, då man ännu i allmänhet inga sådana ville se. Men det är teateravdelningen som fängslar mest. Här framför allt uppenbara sig den smidighet, som är en del av Söderhjelms kritikertemperament, denna förmåga att finna vägen till det innersta, karakteristiska, denna konst att fasthålla och med en så pregnant åskådlighet återge det funna: se blott — för att strax ge ett par exempel — hur han, på tal om fru Nansen (s. 68 f.), med ett par rader, formellt är det föga mera än några flyktiga antydningar, i det för olika nationaliteters skådespelarkonst betecknande fångar och ger oss uttrycket för deras olika lynnen. Och karakteristiken av Ferri, som tyckes ge honom så hel och hållen, med hull och hår, i liv och lära, vad är den annat än ett stycke briljant teaterkritik, h. o. h. buren av denna förmåga att tränga in i en människas väsen, att samtidigt se henne från hennes yttre och från hennes inre sida?

Torsten Söderhjelm äger detta förfinade estetiska sinne, som med ytterlig känslighet vibrerar för intrycken, upptagande och sovrande dem, och vars namn är smak.

Där smak allena är förhanden, är och förblir bedömaren dilettant. Har han en smula intuition, så kan han höja sig till ett omdöme som består; det är i de lyckliga ögonblicken — när han har sin beau jour, och ämnet inspirerar; till *kritikerns* säkra dömande i skilda och olikartade fall når han ej; han meddelar sällan intrycket, att utslaget är definitivt.

Det fordras mera än estetisk mottaglighet, för att bedömandet skall mynna ut i detta resultat, som kan tillåta invändningar, emedan allting kan ses från tvenne sidor, men vilket är jämnt lika oantastligt *sannt* och likaså slutgiltigt som den vetenskapliga avhandlingens tes. Det är blicken för sammanhanget, för det dolda systemet i de invecklat och förvirrat spunna trådarnas hemlighetsfulla förknippning i själva konstverkets väv, förmågan således att se de bestämmande linjerna i det mönster, att höra ut de avgörande tonerna i den melodi, vilka för åhöraren och betraktaren te sig som en helhet och vilka, om han ville skrida till en sönderdelning, för honom bleve endast brottstycken, med förbleknad färg och utan mening. Och då verket blott är en annan form för människan, som skapat det, och blott genom henne vinner sin slutliga förklaring, så måste han under verket kunna återfinna dess skapare och se de förborgade trådarna mellan dem.

Och just detta psykologiska kunnande är det, som inom den fasta formen av Söderhjelms kritiker — och på det mest intressanta sättet just när det gäller teater, där uppgiften är så mycket mera komplicerad — lägger in ett så substantiellt och vederhäftigt innehåll. Hans recensioner äro aldrig blott redogörelser för den ena eller andra bokens eller teaterprestationens „innehåll". De äro förklaringar av människan som verkar därunder, av de fakta som spela med; ur sitt verk går oss diktaren till möte.

Jag ville ännu, och med alldeles särskilt eftertryck, betona en viss sida av Torsten Söderhjelms kritikskap.

Han saknade alls icke denna ironi, som kan bli ett så dödligt vapen i en skoningslös hand, hos en obarmhärtig skämtare ledd av ingen annan hänsyn än den för effekten. Men litterär grymhet är vad man förgäves skall leta efter i dessa med ädel saklighet formade uttalanden om poeter och aktörer. När han blottar en själ, aldrig något av marknadsförevisarens brutalitet. Med skonande hand lyftas slöjorna bort. Torsten Söderhjelms kritik är finkänslig och förnäm.

Det psykologiska vetande uppsatserna tala om, har sitt stöd i den stora andliga smidighet han — som jag redan antydde — förfogar över. Det är ingen tillfällighet, att så många av bokens uppsatser handla om kvinnor. Med oförställd glädje ägnar han sig åt dessa lockande och invecklade problem. Och hur har han icke löst dem. Han har förstått att finna vägen till dessa så olikt gestaltade själar; han har dröjt vid tröskeln lyssnande med samma intresse och samma förståelse till deras olika melodier; med utsökt hänsyn förtäljer han, vad han förnummit. Jag ser i dessa fem studier mästerstycken af smidig och säker psykologisk analyskonst och någonting som absolut har bestående värde. Men också det vetenskapligt hållna utkast (s. 216 f.) till ett kapitel psykologisk historiekritik, som Lucrezia Borgia lämnat uppslaget till, är beaktansvärt på samma sätt och av samma anledning.

*

I fråga om formen ville jag framhålla särskilt en, sedan flyktigt berörd omständighet. Det är

förmågan att ge bilden som med ens öppnar perspektivet djupt in mot den centrala punkten eller plötsligt kastar sitt ljusknippe över företeelsens yttre gestalt. Man erinrar sig karakteristiken av Flaubert, jätten med det enda ögat, som kämpar med sitt material, blind för allt annat, i cyklopisk möda lyftande blocken, av vilka han tornar upp sina odödliga verk. Hur känsligt stämd i diktens egen ton är den liknelse, som avslutar kritiken av *Pelléas och Mélisande*'s framförande på Svenska teatern. Och hur utmärkt ges icke fru Dybwads konstart i jämförelsen med den i giftig patinering flammande tanagran. Och förträffligt *sedd* är också bilden i den utförda liknelsen s. 156 f. *(Gustaf Janson: Förlorade söner).*

Det förekommer nu och då antydningar — t. ex. just i den citerade liknelsen om Flaubert, där konstnären, som kämpar för den yttersta formella fulländningen, blir cyklopen dignande i kampen med graniten, språket —, vilka visa, att Torsten Söderhjelm icke fattar spelet med orden och fraserna som en lek.

För honom var det allvar med i det spelet. Hans recensioner låta oss se honom arbeta också för ett rent artistiskt mål, nåendet av den säkra och medvetna stilkonst, där ordet firar sin triumf. Den frihet från klichéuttryck, som frapperar redan i de tidigaste uppsatserna, visar i hur hög grad han här kunde och visste att bygga på egna förutsättningar. Och det resultat han når, den form han bildat sig och den han behandlar med så mycket styrka och behag, är därför i så hög grad en självständig skapelse med det personligas tjusning.

Hur många minnen vid alla dessa artiklar jag här blott så ytligt berört. Alla ha vi vår del i dem, vi som sågo dem komma till och mottogo dem som goda skänker. Hur mycket av de senaste årens förgångna, som redan tycktes så långt borta, får åter liv för var och en av oss, blir åter verklighet.

Visserligen är det en djup och ängslande sanning, att blott föga av en människas väsen kan samlas i de ord han skriver ned, att skriftens tecken förmå behålla så hopplöst litet av det liv, som var hennes. Men aldrig är bortgången fullständig. Alltid stiger den skrivandes gestalt fram på nytt genom orden: om handen var säker, hjärtat varmt, tanken klar. —

Så har då Torsten Söderhjelm ryckts ut ur den del vi förmå se av den „eviga kransen, vars rosor aldrig vissna och vars törnen aldrig bli trubbiga — livssammanhanget". Så har då pennan fallit ur denna hand, som förde henne så väl. Ett par volymer räcka att inom sina permar dölja vad som hann färdigt flyta ur denna sköna och rika begåvnings källa. Hur klart gnistrar dess vatten. Det solfyllda flödet tyckes uppta och återge hela skönhetens och livets fullhet, och ännu hade den vårliga källossningen icke låtit de fördoldaste ådrorna springa.

Heidelberg, maj 1908.

Olaf Homén.

*

VINERNAS VÄN.

Med trötthet och grace i förening
han bär sin ungdom och sin orkidé.
Lägg därtill ett mångtydigt sätt att le
åt andras och egen mening.

Han sade: „Javisst — jag reser.
Jag har nu en gång för alla valt
att leva mitt nervliv kontinentalt,
och därför... som sagt, jag reser.

Tro inte, att jag ser fientligt
på vare sig människor eller djur.
Men när man kallar en smula kultur
för någonting oväsentligt...

Så bugar jag mig till jorden
och snör min kappsäck och köper biljett,
befarande att ett uppfattningssätt
som detta har framtid i norden.

Själv finner jag vårt suveräna
förakt för stil vara ohemult.
Vi skratta simpelt och gråta fult
och ropa inte — vi skräna.

Bevis levereras med flatan
av högra handen — och foten på språng.
Och tungan, vi räcka, är lagom lång
för ordförrådet från gatan.

Om några undantag givas,
så bara bekräfta de vad jag sagt.
Aj, aj, vilken fin och naturlig takt
i själva bruket att knivas!

De likatänkande prisas
i höga toner, varenda en.
På olikatänkande kastas sten,
fast ingalunda de visas.

Den generation, som ärver
vårt primitiva begrepp om vett,
blir oemotståndlig, mänskligt sett.
Men skydde Gud mina nerver!

Alltså... ja, där har du skälet.
Jag reser, för här kan jag inte bo.
Käre — jag längtar till vin och ro,
bort från ölet och grälet.

Jag längtar lyssna till ljudet
av vingslag i tiden med vidare mått.
Jag längtar till länder, där vinet är gott
och aldrig kan bli förbjudet...

För resten tror jag att mången
i likhet med mig har fått mer än nog."
Han talade som till sig själv och log
och skyndade in i vaggon'en.

Mikael Lybeck.

ÄKTENSKAPSKRISEN I FRANKRIKE. II.

Då jag sade att Frankrike för närvarande genomgår en kris av ytterst avgörande art, överdrev jag icke. Huru betydelsefull denna kris i själva verket är, bevisas bäst av att den sträcker sig även till de äldsta och hittills orubbligaste samhällsinrättningarna och skakar dem i deras grundvalar. Vi vilja här nu endast betrakta den kris som för närvarande pågår inom familjelivet i Frankrike.

Den avtagande fruktsamheten inom äktenskapen i Frankrike är icke någon alldeles ny företeelse. Från år 1789 har den franska nativiteten sjunkit från 380 till 240 på 10,000 invånare. Likväl är det isynnerhet under de senaste åren som detta hastiga nedåtgående har förmärkts. Blott under sjuårsperioden 1883—1890 har antalet födda sjunkit från 937,944 till 838,059. Om man jämför de franska statistikerna med andra länders statistiker, finner man att överskottet av antalet födda i förhållande till antalet döda under året 1901—1902 uppgår till följande siffror: för Tyskland 153, för Norge 150 för Österrike 125, för Ungern 121, för England 119, för Belgien 116, för Italien 109, för Sverge 108 och för Frankrike 21! År 1905 sjönk detta obetydliga överskott till 9, och 1907 översteg antalet döda antalet födda. Invånarantalet i Frankrike var 1870 ungefär detsamma som i Tyskland. Nu räknar Tyskland en befolkning på 60 miljoner, Frankrike endast på 39 miljoner. Denna ojämna tillväxt av invånarantalet har naturligtvis icke kunnat undgå att inverka på det ekonomiska tillståndet i båda länderna. Inkomsterna av Frankrikes utrikeshandel stego 1881 till 8,424,000,000 francs, av Tysklands till 7,332,000,000 francs; 1905 voro siffrorna för respektive länder 9,435,000,000 och 15,209,000,000 Frankrike hade inom förloppet av 24 år ökat sin utrikeshandel med 1,011,000,000. Tyskland sin med 7,877,000,000, eller nästan 8 gånger mer än Frankrike. Det säger sig självt, att ju flere invånare ett land har, desto flere arbetskrafter har det även att förfoga över, vilket icke länder ensamt handeln, utan även industrin och jordbruket till godo. Dessutom äger varje väl befolkat land ett överskott av invånare, som landet utan kännbar förlust kan låta emigrera, varigenom dess kultur, språk och inflytande spridas långt utom dess egna gränser. Det är på grund härav, som det tyska väldet i så ansenligt i högre grad än det franska utbrett sig i Syd-Amerika, Kina, Japan, Mindre-Asien och Australien.

Det jämna avtagandet av äktenskapens fruktsamhet i Frankrike kan alltså hava de mest ödesdigra följder för landet. Utrymmet tillåter icke att här närmare avhandla orsakerna till detta missförhållande eller medlen att avhjälpa detsamma. Vare det nog med att påpeka det uppenbart orättvisa i att kasta skulden på lekmannaskolan, som ingenting har att skaffa därmed. Denna företeelse är mycket äldre än lekmannaskolan, och felet ligger obestridligen hos den franska bonden, vars självisk- het av småaktiga och lumpna skäl icke tillåter att hava mera än två barn. Vi hava här endast velat konstatera detta faktum, som, vilka orsakerna därtill än må vara, är betecknande för den f. n. pågående äktenskapskrisen.

Ett annat symptom av denna kris är antalet upplösta äktenskap, vilket på sista tiden vuxit med en oerhörd snabbhet, och denna omständighet har — det kan ej bortresoneras — sin grund i den tilltagande anti-klerikala stämningen. Det är likväl icke denna snabba tillväxt i sig själv som intresserar oss, utan den nya uppfattning av äktenskapet och den enskilda individens rättigheter, som ligger till grund härför. Skilsmässan infördes i Frankrike av Naquet 1884 fjorton efter det republiken utropats. År 1903 uppgick antalet fullständigt upplösta äktenskap till 8,919, antalet skilsmässor till säng och säte till 2,320, år 1905 hade respektive siffror stigit till 10,019 och 2,950. År 1907 översteg antalet fullständigt upplösta äktenskap 11,000 och man kan antaga för givet, att denna siffra ännu kommer att stiga en tid framåt. Man inser redan av denna statistik huru nödvändig och behövlig lagen av 1884 var för samhället.

Den förändring, som den franska nationalkaraktären under de senaste tjugu åren undergått, blir framför allt synlig i uppfattningen av äktenskapet samt de rättigheter och skyldigheter, som åtfölja detsamma. Denna fordom så katolska nation har nu på det häftigaste och mest vältaliga sätt protesterat mot teorin om äktenskapets oupplöslighet. Den har kraftigt yrkat på individens rätt att bryta ett kontrakt, vars bestämningar av den ena eller andra parten icke mera iakttagas. Den har insett det orimliga och omoraliska i den kyrkliga uppfattningen av äktenskapet, denna uppfattning, som i kraft av en meningslös grundsats dömmer två människor tillsammans under ett olidligt tvång, ur vilket det icke finnes någon möjlighet att undkomma, som genom att gynna skilsmässa till säng och säte uppmuntrar till äktenskapsbrott, och som ställer ett betydelselöst formulär, uppläst av en präst, framom individens omistliga självbestämmelserätt. Efter 1884 hava lagstiftarna endast fortsatt på den av Naquet inslagna banan och småningom utvidgat gränserna för äktenskapet genom att underlätta erhållandet av fullständig skilsmässa. Genom en lag av år 1904 gjordes det slut på den oförnuftiga och grymma förordningen om att i vissa fall av skilsmässa den brottsliga parten icke efteråt fick ingå äktenskap med sin medbrottsling. En lag av år 1908, vilken nyligen antagits, bestämmer att hädanefter varje skilsmässa till säng och säte efter tre år, räknat från den dag då denna skilsmässa beviljats, *ipso facto* skall övergå till en fullständig upplösning av äktenskapet på anhållan av vilkendera parten som helst utan att den andra partens eller domstolens samtycke är nödvändigt, ja, än mer, den andra parten och domstolen hava icke ens rätt att motsätta sig en sådan anhållan. Till följd härav kommer skilsmässan till säng och säte att bliva fullkomligt okänd i Frankrike och kommer blott att hava tjänat som en milstolpe på vägen mot den fullständiga frihetens slutmål. Det är

Jfr. Felix Kleins artikel *La Crise Morale* i *Le Correspondant* 25 juni 1907. — Paul Bureau, *La Crise Morale des Temps Nouveaux*, med företal av Alfred Croiset.

Aristide Briand som vi hava att tacka för denna lag, han, som redan skänkt republiken lagen av år 1906 om kyrkans skiljande från staten, och som i egenskap av lagstiftare visat sig vara en värdig efterföljare till våra stora statsmän, Jules Ferry och Waldeck-Rousseau.

Det är av vikt att ihågkomma att, enligt den demokratiska lekmannateorin, *äktenskapet upphör att vara till från och med den stund det icke fyller sin uppgift,* vilken är att grunda ett lyckligt hem. Enligt denna teori är skilsmässan till säng och säte i praktiskt afseende identisk med den fullständiga upplösningen av äktenskapet, men den saknar dennas moraliska fördelar. I Frankrike dryftar man för närvarande allvarsamt förslaget om fullständig skilsmässa, icke blott i de fall då båda parterna önska den utan även i de, där endast den ena parten yrkar därpå, samt frågan om den fria kärleken. Den enquête, som tidningen Le Matin föranstaltade i denna fråga, utvisar att anhängarna av den sistnämnda lösningen äro flere än man trodde [1].

Varthän skall detta leda? Skola vi ännu tvingas att se den årliga siffran för antalet upplösta äktenskap växa i oändlighet, eller skola vi få uppleva den tid då förhållandet könen emellan icke längre skall underkastas några yttre band. Vi tro icke för vår del att den fria kärleken kommer att vinna någon större spridning i Frankrike, ehuru det, som Briand nyligen sade, egentligen icke ligger någonting skrämmande uti en sådan möjlighet. Visserligen är det ju tänkbart, att sederna så småningom kunna förändras därhän att ett förhållande som lagen ej stadfästat icke längre kommer att anses vanhedrande, och det är att hoppas att så skall gå. Men likväl ser det trots Briands optimism ut som om den fria kärleken vore bestämd att ständigt förbliva ett ideal och som alla sådana blott kunna uppnås av några få utvalda. Förverkligandet av denna tanke skulle fordra en sådan självförsakelse, en sådan trofasthet och en så starkt utpräglad hederskänsla, att det är otänkbart det genomsnittsmänniskan, med all den grymhet, småaktighet och ytlighet som ännu kännetecknar henne, skulle kunna fatta hela vidden av den upphöjda osjälviskhet som detta ideal rymmer. Å andra sidan finna vi, att vi åtminstone i någon mån hava närmat oss den fria kärlekens ideal i det vi slagit in på den väg, som leder till erhållandet av fullständig äktenskapsskilsmässa på den ena partens anhållan.

Men den franska demokratin inser att man, för att kunna hålla stånd gentemot alla dessa förändringar och lyckligt kunna lösa denna svåra uppgift, oförtrutet måste arbeta på de kommande generationernas uppfostran och bygga framtidens samhälle på en säker och varaktig grund, så att det icke löper fara att störta samman. Då man rubbat tingens forna ordning måste man ersätta den med en ny. Detta har man även allt sedan 1880 sökt göra i Frankrike, och man smickrar sig med att hava lyckats. Det är nog att säga, det man åtminstone strävar efter att giva barnen en moralisk och medborgerlig uppfostran av den art, att de i framtiden skola bliva värdiga medborgare i ett fritt land. I sammanhang med det spörsmål, som vi här sysselsatt oss med, må slutligen ännu sägas att, om å ena sidan lagstiftarna sträva till att utvidga äktenskapets gränser och underlätta en upplösning av detsamma, åsyftar å andra sidan den uppfostran, som gives det unga Frankrike, att göra bruket av den av lagen beviljade friheten mer och mer sällsynt genom att hos den blivande medborgaren inplanta de egenskaper, som skapa de lyckliga äktenskapen. Då den pågående krisen har bringats till ett lyckligt slut, då den nya moralen vilar på säkra grunder, då, det kunna vi förutsäga, skola de äktenskapliga banden vara fastare och hållbarare än de, som existerade under den katolska tiden. För att åvägabringa detta fordras det förvisso en lång tid, men låtom oss icke glömma, att den katolska kyrkan behövde tusen år för att stadfästa sin nuvarande, på tridentinska kyrkomötet antagna lära om äktenskapet, och att fritänkeriet blott sedan ett fjärdedels sekel arbetat på att omdana de franska institutionerna.

G. Chatterton-Hill.

(Övers. från förf:s manuskript.)

[1] En omröstning föranstaltad av Le Matin i Vaudeville-teatern i Paris lämnade följande resultat:

mot fullständig skilsmässa	3,118	röster
För « «	2,079	«
För den fria kärleken	1,489	«

Om man alltså lägger antalet röster för fullständig skilsmässa till antalet röster för den fria kärleken kommer man till en slutsumma av 3,568 röster emot äktenskapets oupplöslighet mot 3,118 röster för denna oupplöslighet. Det bör icke förgätas att Vaudeville-teatern är en av Paris mest aristokratiska teatrar, och att man just då på den uppförde Paul Bourgets *Un Divorce*, vilken pjes som bekant går ut på att motarbeta skilsmässan. Likväl erhöll förslaget om en förändring till det friare flertalet röster. Skulle omröstningen försiggått i La Vilette eller Belville, arbetarnes stadsdelar, kan man vara övertygad om att denna majoritet hade varit förkrossande stor.

GEORGE MEREDITH.

George Meredith, tillsvidare så gott som okänd utom den engelsktalande världen och även inom denna blott ofullständigt uppskattad, skall likväl otvivelaktigt i sinom tid bli erkänd som en av det nittonde seklets störste romanförfattare och poeter. Ty hans rykte är i stadig tillväxt, och redan nu förklara många av hans landsmän, att man i honom har att se en jämbördig engelsk motbild till den ryske profeten, som egendomligt nog firar sin åttiårsdag samma år som han.

De två åldringarna bilda en egendomlig kontrast: Tolstoj, den kristne, självuppgivelsens, negationens och passivitetens profet — Meredith, hedningen, självbehärskningens, livsbejakandets och handlingens förkunnare. Men i själva verket stå deras åskådningar icke så mycket i strid med varandra som de komplettera varandra, och stundom — t. ex. i fråga om självviskheten — närma sig deras läror i förvånande grad. De tyckas två sär-

skilda uppenbarelseformer av samma ädla karaktär, i dem har det senaste århundradets bästa tankar och idealism fått två olika uttryck, de stå som stolta pelare på var sin sida om den dörröppning, som leder till framtiden.

Alla äro förtrogna med Tolstoj och hans läror; min uppgift är att söka locka mina läsare att göra bekantskap med Meredith. Jag skall genast från begynnelsen vara uppriktig: det gives svårigheter för den som önskar bli en Meredith-discipel. Först och främst: blott få av hans böcker äro översatta till utländska språk; och för det andra: även om ni förstår engelska bra, är det icke alldeles säkert att ni förstår Meredith. Hans stil är svår, stundom mycket svår. Men den är dock icke så förvirrande för en utlänning som Shakespeares, och de tankar den höljer äro så intresanta, att läsaren icke bör knota över mödan att upptäcka dem.

Meredith är romanförfattare och poet, och i båda dessa egenskaper är han filosof. I stort sett använder han dessa två skilda litteraturarter för skilda filosofiska syftemål; i romanerna ger han en analys, en detaljerad psykologisk undersökning av den normala civiliserade människan, i poemen åter få vi syntesen, människans bestämmelse och hennes förhållande till naturen. En förbindelselänk utgör hans „Essay on Comedy“, i vilken han utvecklar sin personliga synpunkt. Komedins ande, som ingenting har med satiren att göra, är, såsom Meredith påvisar, civilisationens sunda förnuft på dess högsta utvecklingsplan. Det är tät social beröring, och tillräcklig likställighet mellan könen för att möjliggöra den kvickhetens spirituella värjfäktning, i vilken den bildade kvinnan alltid excellerat. Och denna ande är den engel, som skyddar civilisationen mot all slags dårskap och dumhet. Under dess inverkan ha Moliére, Congreve och stundom Shakespeare skrivit. Kvinnan, säger Meredith, har dubbelt så mycket av detta sinne som mannen, ty hon har ett skarpare sinne för realiteterna, för det konkreta. I själva verket låter han också i sina romaner nästan undantagslöst en kvinna förkroppsliga komedin. I „The Egoist,“ som kanske innehåller den spirituellaste komik, som någonsin skrivits, ser man huru känslan för komedin vaknar hos en ung flicka, som omisstänksamt förlovat sig med en egoist, men tappert och slutligen med framgång kämpar för att befria sig från hans snaror. Som genom ett prisma se vi genom Claras vaknande skarpsynthet huru människosläktets vilda instinkter äro verksamma bakom det noblaste och stoltaste yttre, vi skönja den ursprungliga djuriskhet som hos varje man ligger dold i djupet av hans hjärta. Ingen man kan läsa „The Egoist“ utan att darra.

Självviskheten är den drake St Göran-Meredith, väpnad med komedins blixtrande svärd, förföljer genom alla sina romaner. Och samma kamp fortsättes i poemen, fastän scenen förflyttas från civilisationens oro till skogarnas högtidliga tystnad. I dem framhäves komedins ande mer uttryckligt som sinne för verklighet; men den vänder sig allt ännu mot samma föremål, ty mannens individualism är farligast, då han står ansikte mot ansikte med sin bestämmelse. Blott genom att undertrycka sitt eget jags eggelser och farhågor kan han uppnå förverkligandet av universums uppgift och ändamål. För *individen* har detta ingen mening, ty „vi falla som frukterna från trädet“, men ha vi blott lärt oss att älska jorden, i vars modersfamn vi vilat och dit vi skola återvända, så „förstå vi hennes tanke att driva människosläktet framåt, och då skola stjärnor stråla fram ur den svartaste natt.“ Men det är icke möjligt att inom det utrymme, som här står till buds, ge mer än de skarpaste konturerna av den lära, som innehålles i Merediths naturpoem, och då skärpan i framställningen snarare verkar avskräckande än tilldragande, är det klokast att stanna här och bedja läsaren hellre vända sig till själva dikterna, om han önskar upplysning.

Så mycket skall dock sägas, att aldrig en skald skrivit så storslaget om död, så djupt om liv, som Meredith. Och ingen poet har mer betvingande eller mer tilldragande framställt den „tjänandets“ lära, som — åtminstone i England — dag för dag sprides vidare och vinner nya anhängare, den lära som är den livbärande kärnan inom socialismens skal.

John Dover Wilson.

(Övers. från förf:s manuskript.)

NUTIDA SVENSK BYGGNADSKONST. ETT ILLUSTRATIONSVERK.

Det är ett karakteristiskt utslag av den, en smula bittra, stolthet och den ömtåliga självkänsla, som så ofta sticka fram hos våra dagars intellektuellt och konstnärligt verksamma svenskar, att man i utländska — och jag tänker då främst på tyska — konsttidskrifter och -publikationer fåfängt spanar efter prov på nutida svensk arkitektur och konstindustri. Man är f. n. i Sverge mycket mån att visa sin ringaktning för utlandets domslut — i vilken riktning dessa än må gå, och på intet sätt angelägen att tävla om dess erkännande. Detta är en reflex av den smärtsamma överraskning, varmed man i Sverge vid unionsupplösningen fann, att sympatierna, i särskilt de nordliga grannländerna, så avgjort lågo på det norska folkets sida. Norge skulle återerövras inom Sverges gränser; men avigsidan av det storartade nationella väckelsearbete, som härmed begynner, är en förtörnad slutenhet utåt.

Nu synes emellertid en förändring hålla på att inträda. Såsom ett symptom kan man kanske även tyda den ståtliga publikation, varmed svenska arkitekter velat inför utlandet bekantgöra modern svensk byggnadskonst.* En yttre anledning till illustrationsverkets framträdande har den som bäst pågående internationella arkitektkongressen i Wien givit.

* Auswahl von schwedischer Architektur der Gegenwart. Aktiebolaget Ljus. Stockholm. 1908. 147 avbildningar. Pris: 10 kronor.

Man måste vara tacksam över tillkomsten av ett arbete sådant som detta. I själva verket har den intresserade hittills icke på annat sätt än genom studier på platsen kunnat bilda sig en föreställning om de senaste årens svenska byggnadskonst, ty om man undantar fackorganet — den svenska arkitektföreningens tidskrift — finnes ingen publikation i ämnet från åren efter sekelskiftet. Man tänke blott på det stort anlagda sammelverket, som hos oss utgives — det av Nils Wasastjerna redigerade „Finsk Arkitektur". Men så har ju även arkitekturen hos oss i en alldeles oväntad och rent ut sagt ofattbar grad lyckats tillvinna sig den allmänna uppmärksamheten.

Den svenska arkitekturen i våra dagar är en konst i den rikaste blomstring, och publikationen i fråga ger en synnerligen imponerande bild därav. Klart och tydligt stiga riktningslinjerna fram.

Med Clason börjar den nya tiden. Hans stora förtjänst är återinförande av anständighet i det tekniska: med honom försvinna surrogaten; de äkta materialen komma åter till sin rätt. I formbehandlingen är han ännu fullblodsakademiker; stilbegreppet har han icke utvidgat eller brutit. Men han är en utomordentlig konstnär, alltigenom kultiverad; han kopierar icke sina förebilder, han lever sig in i dem, och mera äkta verkande pasticher än hans privatpalats vid Strandvägen i Stockholm skall man sannolikt förgäves söka efter.

Boberg är geniet, den rikaste på infall, och ständigt sig själv. Hans ornamentik — elegant, mjuk, fin som ett gammalt spetsarbete, liksom modellerad i lera eller plastelin i stället för huggen i sten, är väl f. n. utan motstycke, och har i Sverge bildat skola. Men granskar man hans formgivning är den internationell, som även Clasons var det, blott icke märkt av någon särskild gången stil, utan fullt modern. Ville man spåra några bestämda inflytelser, så äro de från Amerika.

Med Wahlman och Westman kommer det medvetet och avsiktligt svenska in. Det är „Skansen" och Nordiska museet som börja verka; de gamla allmogebyggnaderna inspirera en trästil, nationell, kraftig och utvecklingsduglig; det är parallellrörelsen till Saarinens och Lindgrens första reformarbete hos oss, med de olikheter olikartade förhållanden betingat. Slutpunkten i kurvan bildar Östberg. Är hos de senast nämda „svenskheten" ännu bunden vid det påtagligt typiska i förebilderna, så strävar Östberg, synes det mig, till en mera intellektuell syntes av det svenska i anda och egenart; hans förslag till kyrkor och stadshus söka att åt det plötsligt vaknade nationalmedvetandet ge ett monumentalt, ett triumfatoriskt uttryck, på samma sätt som Rieth och hans krets (Bismarck-monumenten) gjort det beträffande Preussen. Skillnaden är den att Östberg är större som konstnär, och lyckligt undgått tyskarnas smaklösheter.

Den vackra publikationen, vid vilken dessa rader velat fästa uppmärksamheten, förtjänar även hos oss spridning.

G. S—ll.

KORTA ANMÄLNINGAR.

Ola Hansson har åter gett ut en diktbok, *På hemmets altare*. Den är nog icke av hans bästa, hans djupaste böcker. Men också den äger i alla fall dessa fylliga, mättade naturstämningar, som han kanske mer än någon annan svensk författare kan ge — stämningar som hittills hos honom oftast brett sig över hans bördiga hemlandstrakter, Skåneslätten, men denna gång huvudsakligen upplevas i andra omgivningar: det finnes Stockholmsbilder med solsken över Haga och drömmerier i Klara, och det finnes miniatyrer från Ryssland, från letternas land, där den tyska dagdrivarklassen i oro och ängslan vandrar av och an, medan bakom skymta massorna, vilkas lavin skall sluka den en gång, då stunden är inne.

Bertil Malmberg är en debytant, som kallat sina dikter *Bränder*, synbarligen för att symbolisera den förödande och förtärande sinnesbrand, som härjat hans inre. Med andra ord: dikternas stämningar äro våra debytpoeters vanliga — den heta, brännande sinnligheten med lust efter sår och blod; och vid sidan därav ungdomens oändliga, bittra törst, som icke kan släckas av all världens purpurglänsande, hetsande vin, utan trånar och trånar. För att uttrycka detta skapar han typer, nära släkt med dem, i vilka många andra unga skalder gjutit sina känslor: än en gång stiger Belsazar, sinnesfursten, ur sin grav, och Oholiba, Egyptens sköka med barm som persikofjun, trår till bålets eld, som ensam kan stilla hennes begär. Det är svårt att av dessa dikter avgöra, om förf. har något eget att skapa av eller ej — det enda intrycket är tillsvidare ungdom.

*

Vårlitteraturen bjuder på två dramer: Hilma Söderbergs *Sfinxen* och E. Norlinds *Uppgörelse*.

Sfinxen handlar om en kvinna, vars rika hjärta törstar efter att omfatta allt vad livet bjuder, men slutligen tröttnar och stannar. Det hade måhända kunnat bliva en god roman, ty gestalten har drag, som kunde fängsla, men dramat är misslyckat — man saknar hela den form på ämnet, som skulle krävts, och då det är som bäst, tyckes det jämn berättelse. Att huvudpersonen slutligen tar gift är ändå icke nog för att göra boken till ett skådespel. — Norlinds „kammarspel "vittnar i åtskilligt — icke blott i artnamnet — om att Strindberg har lärjungar. Men något helt har Norlind ännu icke fått ut av sina egna och av mästarens tankar: man saknar framför allt den våldsamma suggestionen, som hos Strindberg alltid, till och med i de svaga kammarspelen, åtminstone ställvis tvingar läsaren eller åskådaren att ryckas med och in i dramats tankekrets. Här står man kall utanför.

*

Ellen Wester har för sin novell *Paracelsus i Stockholm* sökt begagna de dekorativa effekter som erbjudits av en notis om att den ryktbare naturfilosofen och läkaren engång besökt Stockholm. Men

mycket har hon icke fått ut därav, det har blivit en vanlig, alldaglig kärlekshistorie, där det historiska utgöres av „lokalfärg“ i känd stil: några historiska namn och händelser, som bilda en ram utan något verkligt sammanhang med det banala motivet.

Hvardagshistorier är en mycket lämplig titel för Anna Wahlenbergs senaste novellsamling, ty ingenting kan bättre än ordet vardaglighet karakterisera människorna i hennes berättelser, deras upplevelser och öden, hela den småborgerliga miljön med dess banala och obetydliga konflikter. Boken framträder med en avväpnande anspråkslöshet, och den bild man gör sig av författarinnan är den av en klok och varmhjärtad dam med god iakttagelseförmåga och lätthet att skildra sina intryck, en sund men föga djup humor, en obetvinglig „Lust zu fabulieren“ — på baksidan av omslaget finner man en förteckning över hennes tidigare arbeten, utkomna hos Bonnier, och den omfattar jämnt tjugofem volymer!

Högre litterära anspråk motsvarar Sophie Elkans *Från Östan och Västan*. Stoffet är rikare och mera omväxlande, människorna mera egenartade och intressanta, miljön varierar, geografiskt sett, mellan Stockholm och Cairo, Libanon och Spaa. Författarinnans skrivsätt når aldrig upp till stilkonst, därtill är det för löst och föga koncentrerat. Bäst är novellen „Mol allena“, som fint och vackert skildrar det domnande själslivet hos en mycket gammal man, vars livslåga flämtar matt som ett utbrunnet ljus i staken; „Hennes nåd på Mamra“ har oförsiktigheten att leda tanken till Selma Lagerlöfs herrgårdsskildringar; några av berättelserna äro rena bagateller.

*

Doktor Richard Steffen har genom tidigare uppsatser gjort sig känd som en av de främste i den moderna Bellmansforskningen. Det arbete om *Bellman och hans diktning* han nu utgivit innehåller en skörd ur några Bellmanmanuskript, som Kungliga biblioteket i Stockholm under senaste år lyckats förvärva. Intressantast av de fynd som gjorts äro en av Bellmans son författad biografisk skiss över fadern, i vilken meddelas en del nya eller ofullständigt kända smådrag om honom, och i synnerhet en grupp dikter, som belysa det berömda „Fiskefänget“ — „Opp Amaryllis“ etc. —, av vilka framgår att Amaryllis var en mamsell Vilhelmina Norman, i vilken Bellman enligt vad man också tidigare vetat var häftigt förälskad.

PANOPTIKON.

Georg Brandes' besök i Helsingfors har stannat i minnet hos många, icke endast de tusenden, som hörde och sågo honom, eller de hundraden, som tryckte hans hand och nu för sitt återstående liv kunna vid samtliga litterära och bildade tillfällen erinra om att de tillhöra kretsen av hans personliga bekanta. Också den stora publik, som blivit på yttre sidan av allt detta, har genom hörsägen gjorts delaktig av den store mannens härvaro. I de memoarer från Helsingfors, vilka om trettio, fyrtio år flyta ur någons penna, skall det väl ock heta:

„Maj 1908. Brandes, Georg, var här, vältalig, ämabel. Hyllades av studenterna med att begapas, utan sång, och på många andra framstående sätt. Konstnären hr X. tömde till hans ära en butelj champagne, vilken han, då Brandes själv bjöds endast rödvin, blygsamt ställde under bordet. Från morgon till kväll belamrad med presentationer och intervjuer, bland dem högst angenäma sådana, bestående i att intervjuaren höll ett eller flere föredrag för Brandes, upplysande och bildande föredrag, sade denne sig icke haft tid ens för ett bad. Fylld av brokiga intryck från det kulturella föregångslandet återvände Brandes till sitt lilla Danmark“.

En sak, som man efteråt här fäste sig vid, var den att våra tidningar i referaten från den medborgerliga Brandes-festen alls icke upplyste om kärnpunkten i hans stora svarstal, nämligen frågan om judarnas ställning i Finland, i grell belysning av hans eget besök här. „Jag stannar här fyra dagar, ehuru jag egentligen borde få vara här högst tre. Jag håller föredrag, trots det att jag lagenligt borde endast få sälja gamla kläder. Gifta mig här får jag inte, men man torde dock icke kunna förbjuda att jag förälskar mig“. Ungefär så föllo orden. Man fann att Brandes, och det med rätta, icke ville skyla sin ringaktande förvåning över huru vi lagstiftat gentemot judarna, vi som för egen del i varandras och Europas öron ropa ut vårt livsbehov av frihet, vår rätt till frihet, det förtryckta mindretalets heliga frihet.

Vi ha velat betona denna viktiga passus i Brandes' tal, emedan man har sig bekant att härvarande judar för honom personligen skildrat sin belägenhet i Finland och därvid bl. a. upplyst om att det även i borgerliga kretsar arbetas emot dem. Då referatens säkerligen fullkomligt oavsiktliga förbigående av det sagda lätt kunde tolkas såsom ett utslag av något slags antisemitism — Brandes torde själv efteråt ha påpekat det märkvärdiga i att nämnda del av hans tal ej återgavs — har det synts påkallat att ännu offentligt beröra saken.

En riktig uppfattning om flertalets av vårt folk ställning till frågan om judars medborgarrätt i Finland skall väl närmaste lantdag komma att möjliggöra.

*

A propos upplysning några ord om den stora elektricitetsfrågan i Helsingfors. Det vore intressant att veta om alla dem saken rör egentligen ha klart för sig huru oklar den är.

Så står den nu. Staden bygger ett eget elektricitetsverk, som ju förr dess hällre skall begynna leverera ström. Men den historien är tills vidare dimdunkel, med hänsyn till penningeläget. Det berättas att man utrikes hört sig före om ett större lån åt Helsingfors' stad, men fått hårda svar. 18 procents kapitalrabatt, 6 procents ränta å nominella lånebeloppet. Det är vad man kallar ryska villkor. Men finska krediten lär icke för närvarande heta prima.

Alltnog, man vet icke så säkert när det kommunala elektriska verket är fullt leveransfärdigt. Å andra sidan ha vi Helsingfors elektriska belysningsbolag, växelströmsbolaget, kortare benämnt Mäklins. Staden uppmanades nyss köpa in det för 750,000. Bolaget önskade en miljon. Stadsfullmäktige, som skulle avgöra saken, resolverade: vi avgöra ingenting förrän det kommunala verket är färdigt.

Vet man vad detta innebär? Hade staden nu betalat det äskade merbeloppet av en kvarts miljon, vore kommunen utan processer och trakasserier i okvald besittning av det nu dominerande elektricitetsverket och kunde inom några få år genom egen drift förtjäna in sagda merbelopp och därutöver, samt i lugn avvakta bättre penningetider.

Huru går det nu? Antag att staden blir klar med sitt om ett par år. Då underhandlas ånyo med Mäklins. Då fås Mäklins sannolikt icke längre för en miljon. Det blir process. Den kan räcka fyra à sex år. Och det är alls icke givet att staden vinner den, ehuru visserligen å kommunalt håll så bedyrats. Det finnes kunniga jurister

som försäkra motsatsen. Gånge emellertid huru det vill. Under processåren blir det en häftig konkurrens mellan Mäklins och det kommunala. Den kan stå staden mycket dyrt, ty så alltför billigt kan ej häller kommunen leverera ström från sin kostsamma, ränteslukande anläggning. Det är alls icke säkert att någon större del av konsumenterna kan fås att gå över till kommunal ström, om Mäklins ställer det klokt. Kort sagt: mycket mera än den undanskjutna kvartsmiljonen står på spel, frånsett allt det oändliga processande, trakasserande, intrigerande, som sedan åker upp.

Lyckliga tillfälligheter kunna måhända göra att fullmäktiges åtgärd med uppskov för avtalet med Mäklins leder till ett för staden och de skattdragande gott slut. Men fatalt stora chanser att styra rakt in i kärret har denna lugna fart. Om någon glatt sig i hjärtat över fullmäktiges senaste beslut, så är det Mäklins. Det finns emellertid ansedda kommunaler, som inte tycka om att Mäklins glädes och vilka förty nu rynka pannan i grubbel över huru det hela skall avlöpa.

*

Det flyttas. Ingen bor. Gatorna bära karavaner av möbellass. Hemmets hälgd är ute och åker. Fikusen och primusköket andas frisk luft. Jungfrurna sucka fosterländskt vid minnet av tider då Finland ännu hade egen militär och gardisterna hjälpte vid flyttningen.

Det finnes i Helsingfors ett slags torg som kallas Skilnaden. Jag hörde en fru beklaga sina öden, en fin fru som kan språk och var med för Brandes. „Tänk nu och vår salstavla som skrann ned från lasset rakt på mig mitt på Differansen."

Panoptes.

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1908.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 16 JUNI 1908

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 12.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Fabiansgatan 16.**

Prenumerations- och annonskontor, **Fabiansgatan 16,** *öppet kl. 2—3, telefon 64 02.*

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

ARGUS

NR 12. HELSINGFORS 16. 6. 1908

EN GLÖMD FIENDE.

Det har för icke länge sedan vid ett möte i Wasa av „Svenska folkpartiets“ delegerade lagts råd om den svenska nationalitetens i Finland bevarande i materiellt och andligt hänseende. Man har uppmärksammat de svenskspråkiga läroverkens hotade läge, emigrationens roll och i sammanhang därmed småbrukets upphjälpande. Betydande har intrycket utåt av social reformsträvan vid detta möte icke varit, frågan om den kommunala rösträtten lämnades tyvärr åsido och med den mycket annat av tidens krav. Men man ville måhända icke belamra detta i sin art första möte med alltför många frågor. Nödvändiga bli desamma likväl vid det närmast följande.

Det är emellertid en fiende till landets svensktalande befolkning, vilken man nu likasom tidigare nästan totalt försummat att iakttaga och värja sig emot och vilken dock oförsonligare, säkrare än några som helst lockelser från fjärran västern eller påträngningar från det finsktalande flertalet ödelägger densamma, i synnerhet i Österbotten, men även söderut. Man diskuterar i städerna om det ena och det andra, år efter år, man samlar pengar, skäppa efter skäppa, man håller tal för odling och hembygd, känner det gamla hjärtat varmt, den nya viljan stark — men under allt detta går en stor skövlare obekämpad, oförhindrad fram långs kusterna, besöker gård efter gård, släcker liv efter liv, långsamt men ganska säkert. Det är lungsoten.

Jag har ur tuberkuloskommitténs av år 1898 tabeller, jämförda med Statistisk årsboks befolkningsuppgifter, bildat mig den bestämda uppfattningen att lungsoten härjar svårare i landets svenska bygder än i de finska. Varpå detta ytterst beror, må fackmän söka utreda. Jag vill icke nu framlägga några siffror, dels emedan de av prästerskapet lämnade dödsorsaksuppgifterna t. v. äro mycket svävande och föga jämförbara, dels emedan jag såsom icke-läkare vid utnyttjande av materialet möjligen kan begå fel. Känt är emellertid att södra Österbotten utgör landets förnämsta lungsotscentrum och beträffande den svensktalande befolkningens sorgliga andel däri vill jag endast referera till vad numera avlidne kommunalläkaren i Närpes, dr Pelkonen, för några år sedan yttrade angående språkgränsen i den trakten. „Man må på svenskt håll spjärna emot bäst man vill, snart finnes här dock icke längre någon språkgräns, det sköter lungsoten om.“ I detta yttrande av den hederliga och ansedda doktorn låg icke något slags fennomansk cynism, det var blott det enkla uttrycket av observatorns och den ensamma läkarens vanmakt. Då jag för några år sedan ett par gånger färdades i Sydösterbotten, fick jag på nära håll skåda många märken av lungsotens grepp. Jag glömmer icke huru talrikt jag bl. a. i det lilla Kaskö, som i listan över landets städer i sagda tabeller har den största relativa dödssiffran för lungsot, bland lotsar och fiskare träffade unga och äldre män med sjunket bröst, belagd stämma och detta något i blicken som säger att lungsoten är långt hunnen.

Vad hjälpa alla skolomsorger, all politisk och ekonomisk väckelse, alla kulturfonder, all vänster och höger, då man icke gör något för att hålla den präktiga, kloka stammen vid hälsa och liv? Det är vår sak, som fått lära oss huru man bekämpar lungsoten, att undervisa och hjälpa dem som icke uppfattat därom annat än vad almanackan eller någon ströskrift med ringa verkan berättat. Det är allas deras plikt, som på sidan om ordmakeriet och knutintressena ha den verkliga praktiska känslan för folkets bevarande, att här öppna ögonen, se lungsoten och hålla henne borta.

I avseende å kampen mot tuberkulosen är Finland icke något kulturland. Särskilt bland nordens folk äro vi alldeles efterblivna. Våra två sanatorier och spridda små anstalter för tuberkulösa med deras tre-, fyrahundra platser för tio-, femtontusen sjuka, mest dyra platser och mest fattiga sjuka, ge oss i raden av civiliserade nationer sista stället. Vi skola nu få ett sanatorium till (i Kuortane), vi ha två sällskap för tuberkulosens bekämpande, vilka nyligen begynt sin verksamhet, vi ägna numera den första marsdagen varje år för upplysningsarbete kontra tuberkulosen — men allt detta går långsamt, långsamt. I stugorna hosta de sjuka som förr mot de små barnen, bädden där mor dog av bröstsjuka övertages utan vidare av döttrarna, flugorna surra i de kvava rummen och plantera bakterier över från golv och kläder till födan på bordet, sonen i huset går och sjukas, trött, hes, dålig, tills han ej längre kan botas. Allt detta har fått fortgå år efter år, i en upplyst tid och under ett vaknande arbete för stammens bevarande. Och det skall måhända länge så förbli, trots föreningarna, trots många enstakas goda vilja.

Att bygga sanatorier är en dyr och vidlyftig sak. Men man kan göra även annat, i mindre dimensioner. Och jag tror att man till en början skall

nå längst på det sättet. Nu dröjer det en god tid innan sanatoriet å Kuortane är färdigt. Genom sitt läge kommer det ej heller att så direkt gagna det svårt härjade svenska Sydösterbotten. Mitt förslag vore att man å enskild väg sökte åstadkomma en „*dispensaire antituberculeux*“, en upplysnings- och hjälpanstalt mot tuberkulosen, uti Närpes kyrkby. Ett dylikt dispensarium tillkom för några år sedan tack vore nuvarande medicinalchefen dr R. Sievers' framsynthet och energi såsom annex till Maria sjukhus i Helsingfors och det har varit till stor välsignelse. En sådan anstalt, vars hela fackpersonal till en början icke behöver utgöras av mera än en eller två kunniga och behjärtade kvinnor eller män, lämnar genom dem gratis råd åt bröstsjuka och deras omgivning. Hemmen besökas, lungsotshygienens enkla element inläras på ort och ställe med alla på förstånd och hjärta verkande argument, nödiga utensilier delas ut åt fattiga, kort sagt: befolkningen väckes till att kämpa själv och till att inse vad denna kamp betyder, huru löftesrik den faktiskt är. Från utlandet har man om sådana dispensärer den bästa erfarenhet. Mycket behöver en dylik hjälpbyrå icke kosta vare sig i anläggning eller i årlig drift. Och under ledning av ortens läkare kan den sedan i behövlig riktning utvidgas eller få filialer.

Huru mycken nytta befolkningen har av en härd för tuberkulosens bekämpande mitt ibland sig, finner man t. ex. av det faktum att, sedan sanatoriet i Görbersdorf tillkom, tuberkulosdödligheten bland det bofasta folket i dess omgivning nedgått med 50 procent, tack vare det ständiga föredöme till rationell hälsovård ett sanatorium utgör. Analogt och i mån av sina resurser verkar en dispensär, varur med tiden ett mindre eller större sanatorium kan växa upp. Närpes kyrkby är ett gammalt allmogecentrum, där har en upplysnings- och hjälpbyrå väl den bästa utsikt att kunna verka. Jag förbiser icke att likaledes det övriga Österbotten, sydvästra skärgården och nyländska kusten vore i behov av enahanda anstalter. Huru har icke t. ex. i Barösundstrakten lungsoten på senare tid spritt sig! Men någonstädes skall det börjas. Tages det genast vidlyftigt så blir därav hos oss intet. Låtom oss alltså gripa i där behovet nu är störst.

Jag vädjar till upplysta och varmhjärtade medlemmar av landets svenska nationalitet med en enträgen uppmaning att icke låta det stanna vid blotta medkänslan för den bristfälligt undervisade och svårt angripna allmogen utan att antingen genom „Svenska folkpartiet“ eller på annat sätt konkret inskrida. Har någon ett torp eller en stuga att avstå för en dispensär så underrätta medicinalchefen eller annan lämplig person därom. Vill någon offra en penningesumma, sänd den genast med en anhållan att Föreningen för tuberkulosens bekämpande ville söka med detta och andra bidrag åstadkomma en *dispensaire antituberculeux* för svenska Sydösterbotten. Ett vackert exempel från annan trakt på privat initiativ i sådan riktning har nyligen lantbruksrådet A. Aminoff lämnat, vilken å sitt gods i Ruovesi i samråd med sagda förenings styrelse på egen bekostnad uppför ett litet folksanatorium med tio platser. Till liknande åtgärder vore säkert många godsägare i olika delar av landet kapabla, likasom minsann också den finsktalande befolkningen, i synnerhet i Kuopiotrakten, är i behov av allas hjälp mot tuberkulosen. Medan jag för halftannat år sedan vistades å Nummela sanatorium, förfrågade sig där Hyrynsalmi kommun — i en vitt avlägsen landsända — om friplats för en sjuk kvinna. Sådan stod ej att fås på länge. Man hade redan vänt sig till Takaharju sanatorium, där kunde friplats fås — kanske om halftannat år. Med andra ord: kvinnan fick lugnt dö av sin lungsot. År detta icke ett ganska övertygande exempel på huru tröstlöst litet man hos oss sörjt för lungsotens bekämpande bland de lägre klasserna? Allt tal om dessas upplysande och höjande blir ett tal ut i det tomma, om ej folkets hälsa bevaras och stärkes. Mejerihanteringens starka uppdrivande och mjölkfettets export kunde därvid ock förtjäna sitt kapitel.

Man må, för att återkomma till den svensktalande stammen i landet, vars kust- och slättbygder alls icke behöva predisponera till större lungsotsfrekvens — i Holland är tuberkulosdödligheten relativt liten —, allvarligen tänka på dess i jämförelse med den finsktalande befolkningen svaga tillväxt och därmed förmås att dubbelt beflita sig om huvudfiendens, lungsotens, bekrigande. Verkningarna av ett dylikt arbete ses ej genast, men redan i det kommande släktledet kunna män med återvunnen arbetskraft, mödrar med friska barn vittna om att kulturarbetet bland dem sker på en fastare grund än hittills, på hälsans och livslustens.

G. M.

OTTO RUNG: DESERTÖRER.

Den litteratur som för eftervärlden skall stå såsom typisk för det 20:de seklets första årtionde, bär en utpräglat maskulin stämpel. Äventyrslust och handlingskraft äro de gemensamma dragen för dess hjältar — hjältinnorna saknas eller utfylla en blygsam plats, i bjärtaste kontrast till de ledande roller de spelat under naturalismens tidigare skeden. Utvecklingsteorin öppnar tvenne motsatta perspektiv, bakåt och framåt. Bakåt skådade de stora genombrottsmännen, de sökte i de elementäraste funktioner paralellerna med djuren; förhållandet mellan man och kvinna stod såsom den axel, kring vilken tillvaron roterade. Man fastslog, att drifterna hos människan innanför den lätt avskakade fernissan tedde sig lika brutala som på lägre stadier. Man glömde att undersöka sådant, vari olikheterna tydligt framträdde. Och omslaget kom. En rad talangfulla yngre författare hava gjort helvändning på stället och blickat ut mot den horisont, över vilken framtidens sol skall stiga. För dem är kärleken ej sinnesrus eller ungdomslycka, utan livets högsta allvar. Men fullföljom bilden vidare; den utsiktshöjd, till vars krön evolutionismen fört oss, lämnar hela synranden

fri. Mellan den väg som tillryggalagts och den som återstår — huru serpentinaktigt än den må slingra sig — ligga vida, obanade arealer, nuets kaos. Just denna dissonansrika värld lockar starkast den unga generation, som fått nog av gamla, utlevda kulturformer, men ännu saknar styrka och förmåga att bygga egna. En hel litteratur i väntan, i otålig, ungdomlig väntan på vad som skall komma, har uppstått. En optimistisk väntan och tro, som suger berusning ur medvetandet av de skiftande möjligheter, vår brytningstid omspänner och rymmer. Det är icke en tillfällighet att den topografiska skildringen nu står så högt i kurs; parallellt med dess jord- och havsbundna ögonblicksskildringar, men på ett högre plan, löper en sociologisk diktning med samma orienterande bredd. Huru långsamt och trögt de ledande linjerna än forma sig både för författare och läsare; underströmmen rinner redig och klar, medvetandet om ögonblickets vikt och betydelse.

Det är särskilt tvenne temata som trängt i förgrunden; beundran för de mekaniska vinningarna och förhärligandet av penningen såsom symbol för den tids maktbegär, vilken avskaffat privata fejder med blanka och blottade vapen. Ur båda dessa källor hämtar Rung motiven till sina novellcykler.

I motsats till flertalet kolleger äger Rung konstruktiv fantasi i förening med en personlig och färgrik framställningsförmåga. Redan i „den hvide Yacht“, hösten 1906, framträdde bakom de olika episoderna en lidelsefull åtrå bort ifrån det vanliga, men en längtan som lindansarmässigt säkert balancerade på sträckan mellan övertro och sensualism. I den elektriskt övermättade atmosfären vid middagen hos ingeniör Lane, där åskslagen hotande hänga i luften varje ögonblick beredda att slå ned, har ingenting att skaffa med vare sig försyn eller öde, ingenting, som händer, har en djupare, överjordisk mening. Hela stämningens förkonstling vilar på en kedja sammanstötande i sig fullt vardagliga moment, skildringen blir utpräglat nutidsenlig, och de dimmiga speglingarna av liknande händelser från Romarrikets storhetsperiod skänker ovanligt hög relief åt de ögonblick, som draga förbi. Men hela den miljö, vari boken spelar — de sysslolösa, oansvariga miljonärernas — berövar den något av den friskhet och kraft, som gränsvärden ständigt gå miste om.

I detta hänseende är „Desertører“ lyckligare. I fem av varandra fullkomligt oberoende novelletter låter författaren typer, som på olika vägar nått ytterom samhället, passera revy. Den degenererade ädlingen, vars mnemotekniska särbegåvning förkrympt honom andligt och kroppsligt, de organiserade inbrottsspecialisterna, den äventyrssökande gycklaren, den störtade spekulanten, som först i motgången uppnår hela sin samvetslösa spänstighet, den förrymda svindlaren och den snörda preussiska luftseglaren — greven: alla hava de brutit sig ut från samhället, alla äro de sällsamma varianter av nutidsmänniskan, uttryck för kraftöverskottet och ödsamheten i naturen.

Den hårda känslolösa tonen, vilken ständigt söker vara så brutal som möjligt, kan Rung ej mera så följdriktigt genomföra som i „den hvide Yacht“. „En blind passager“, den lyriskt veka berättelsen om det bortskämda, okunniga slum-söndagsbarnet, vilket spolas i havet i allas åsyn, utan att någon ens rör ett finger till hans hjälp, är bland det mest gripande man gärna kan läsa. Här håller masken på att brista, här skymtar redan Rung i sin nästa fas fram. Ty författaren står för högt som konstnär för att förfalla till självupprepning; från den hänsynslöst poserade individualismen är det knappast mera än ett steg över till det motsatta lägret. Och denna väg ha redan så många av hans samtida gått.

Men återvändom. „Smitsons merkelige förvandling“ har väl mycket bismak av bladandet i konversationslexika med tröttande anhopning av lösryckt detaljvetande, och det biologiska fantasteriet kontrasterar starkt mot den kyliga skärpan och klara genomskinligheten i Rungs normala fantasi. En dylik historia snuddar rätt hårdhänt vid det löjliga. „Internationale“ är en med överdådig teknik och ingående fackinsikter målad inbrottshistoria — berömvärt fri från spännande moment redan därigenom, att hela sällskapet är alltigenom lika osympatiskt — uddigt och präktigt avslutad genom en oväntad vändning med omkastat ljus över hela scenen. „Den sorte Mappe“ och „Robinsonade“ utgöra väl bokens kärnpunkt. Om än i den förra den räddande finansoperationen icke överväldigar genom sin förmenta snillrikhet, och sålunda tillintetgör den stegring, vari den beträngda jobbarens trångmål skulle utmynna, och den senare berättelsens upplösning är väl melodramatisk, innehålla de båda så mycken affärslivs- och storstadspoesi, en så starkt förtätad nutidsarom, att man spårar naturens pulsslag mitt genom förkonstlingen. Och slutligen, i motsats till alla dessa urspårade, de triumferande aeronauterna, även de utanför det alldagliga, också dem har världens alltför borgerliga plangjort trötta, „också de voro marodörer, som rymt från de alltför regelrätta linjerna, drivits ut av en obetvinglig fantasi, av otämd längtan efter vidare rum“. I sådan belysning skildrar Rung hela raden desertörer, han söker det energiska och positiva i brotten och förbrytelserna, det blir expansionen han förhärligar.

„Intense life“, detta Roosevelts välfunna slagord, som snart skall bliva kliché, kunde vara titeln på denna bok såväl som på så många andra av samma typ.

Sigurd Frosterus.

I GRYNINGEN.

Det dagas. Immigt bleka
i skymning fönstren stå.
Hör upp att kyssa och smeka,
min vän, jag måste gå.
Hör, morgonfåglar vakna —
vad natten dock var kort!
Snart skall min mor mig sakna,
jag måste, måste bort!

Se, österns molnvägg rämnar!
Jag darrar, jag är rädd.
Med ängslat hjärta lämnar
jag nu din varma bädd.
Ack, giv mig mina kläder,
för länge ren jag dröjt!
Ren vakna lekande väder,
ren tystnar trastens flöjt.

Ve mig, om vaksam moder
min bädd har funnit tom!
Jag fruktar far och broder,
jag fruktar världens dom
Ve varje stackars flicka,
som hos sin älskling drömt,
som nattens vin fått dricka
och morgondagen glömt!

Ve mig, om mor mig saknat
och funnit tom min bädd!
Ur drömmen har jag vaknat,
jag darrar, jag är rädd.
Ännu en kyss på munnen,
och — om jag upptäckt är,
så sover jag i brunnen
den sömn, som frid beskär.

Bertel Gripenberg.

FINANSIELLT KLENMOD?

Det är icke med kategoriska imperativ man i själva verket har chanser att råda bot på en tryckt och oroande penningeställning sådan som vår. Teoretiska diskussioner äro merendels frestande för de herrar, som uttala visdomen, men icke i samma grad för den allmänhet, som är dömd att efter förmåga smälta densamma.

Om man uppmanar de gode handelsmännen hos oss att inskränka sin import i det ögonblick de av en märklig *dumping* i den tyska marknaden lockats att uppdriva inköpen utöver en gräns, som de sannolikt för det närvarande själve på ett kännbart sätt skönja, löper man fara att tillropa dem ett gammalt, väl patenterat: hjälp dig själv och jag skall sedan hjälpa dig. Tillropar man dem åter ett välsignande bravo, får detta en omisskännelig färg av hångrin. Ty importvågen under det gångna året kan ju icke rimligtvis mätas med kulturvågen! Såvida man icke nödvändigt vill ha skrattarene på sin sida.

Besticker sig då den enda utvägen verkligen däri, att vi med korslagda armar stirra på sol och vindar i förväntan på hjälp av Vår Herre? Är där ingen annan räddning möjlig än den, som kanhända kommer med sommarsol och lagom utmätta barometerväxlingar? Äro vi verkligen *bevisligt* dömda att, därest skörden blir klen, gå emot rubbade ekonomiska grundvalar för all vår handel och för en god del av vår industri?

Det synes dock som skulle vederbörande ännu ha all anledning att på det allvarligaste begrunda satsen *caveant consules*! Marknaden ute har ju växlat i gynnsam riktning under de veckor som gått, sedan en förkänning senast gjordes, och majslutet har ju kommit med en del nya fakta, som icke låta sig bortresoneras. Redan under den sistförflutna månaden lät det sig göra för en av våra yngsta privatbanker att på villkor, som accepterades, erbjuda Helsingfors kommun ett lån på 3½ miljoner mark för ett års tid, vilka penningar förskrevo sig från London och Paris.

Ligger häri alls ingen lärdom? Och är det ohjälpligen nödigt att staden, på sätt i detta fall skedde, betalar *två* mellanhänder, då för effekten likafullt fordrades att den slutlige låntagaren var för de verklige långivarne känd? Det förefaller som skulle man något överskattat endosseringens betydelse. Den har kankända betalats alltför dyrt, även om påpassligheten och initiativet denna gång kunnat med tacksamhet honoreras.

Planerna på den nya kommunallagen i sitt värde, ännu så länge borde väl Helsingfors stad ha skäl att åtminstone energiskt *försöka* begagna den plötsliga favoriseringen av stats- och kommunlån i de engelska och franska marknaderna. Om negocieringen förenklas, skall det törhända visa sig att den prekära formen av ettårskredit kan undvikas och ett de närmaste åren betryggande obligationslån på antagliga villkor kan uppläggas. Staden har ju om någon följt importörernas exempel och under vrång tid beslutat det ena engagementet efter det andra! Må man då upphöra att stirra sig

blind genom traditionella tyska brillor; Hamburg är ju dock icke *hela* världen!

Är det förmätet att inrymma möjligheter för staten att utnyttja den nya benägenheten för statspapper både i London och i Paris? Man skyller slutligen kanske alltför mycket på våra socialister. Låt oss betänka huru det gick Köpenhamnslånet på 45 miljoner: den höjda vintullen uteslöt *att börja med* parisernotering, men hr Wallenbergs energi genomdrev lånet i London och nu har Paris fallit till föga.

Det är icke länge sedan Stockholms stad upplade 40 miljoner och det är knappast någon hemlighet att riksgäldskontoret som bäst förbereder ett nytt svenskt statslån på 75 miljoner francs. Omedelbart efter den senaste diskontnedsättningen avreste herrar Wallenberg och Fränkel — på själva pingstdagen — med London och Paris såsom resans mål. I allsköns sämja. Resultatet blir väl känt endera dagen.

På den andra sidan Bottenhavet inväntar man sålunda icke de nya konstellationer hösten kan bringa i den europeiska penningmarknaden. *Om* allt här hemma är gjort, som *kan* göras, då är det gott och väl. Men om man i förhoppningar på väder och vind vilar på för många veckor tillbaka vunna lagrar, då äro vi inne på klenmodighetens misslyckade spår.

O. N.

LUSTGASEN.

För ganska många år sedan frågade mig två vänner, om jag kunde ställa till »någonting roligt« i mitt kemiska arbetsrum. Jag lät dem då kasta några natriumspåner i vatten och fröjdas åt metallens dans och försvinnande, jag försilvrade deras kopparslantar med kvicksilver och gjorde lapis av deras silvermynt, jag fällde ut för dem berlinerblått, hade dem att snusa på kakodyl och skatol och genomgick hela den bättre repertoaren. Men det var inte så mycket, tyckte de. Sist bjöd jag dem på den s. k. normalsnapsen, det är 5 cm^3 absolut alkohol försatt med 5 cm^3 destillerat vatten. Den intogs visserligen med det allvar, varmed man första gången skådar Rafaels Madonna, men jag såg de tyckte att den var fadd. Repertoaren tog slut. „Men någonting roligt“, yrkade de. Då mindes jag med ens att min gamla kemilärare nämnt lustgasen, kvävoxidulen, såsom en av livets få verkliga glädjekällor. Jag tog en sats ammoniumnitrat, hällde saltet i en retort, tände lampan därunder, satte efter en stund den ena vännen vid disken och stack retorthalsen i hans halvöppna mun, samt bad honom andas djupt, med tillklämda näsborrar. Sedan hände just intet annat än att han bleknade, hastigt steg upp, gav retorten en örfil, slog till ett flatskratt och begynte med övermodiga åthävor och långa steg rusa omkring i rummet, under idkeliga försäkringar att livet är en dröm, dygden en illusion, kärleken bara kemi och han själv mikrokosmos. Slutligen omfamnade han oss andra häftigt, bad oss enträget lita på att han *var* mikrokosmos, satte sig på golvet — och såg med ens högst förvånad ut samt frågade varför vi skrattade och varför han satt så lågt.

Det var lustgasen. Tillfälligtvis fick jag snart höra att man också kan dö av den, ifall man är oförsiktig och ens organism inte är inställd för kvävoxidul, N_2O, som är kväve och syre i kemisk förening, medan den triviala luften är blott en blandning av de två. Och det blev icke vidare några experiment därmed.

På nytt kom i fjol lustgasen upp för mitt medvetande av två skäl: pro primo ett historiskt verk över densamma av holländaren *Ernst Cohen* och pro secundo — den finska alkoholförbudslagen.

Cohens arbete erbjuder mycket av intresse. Det har länge debatterats om var och av vem lustgasen först upptäcktes. Cohen har funnit ett gammalt dokument härom i ett brev, som *Samuel Latham Mitchill,* professor i naturhistorie, kemi och agrikultur vid Columbia-universitetet i New-York, år 1796 sände en kollega i Lancaster, Pennsylvanien. Där nämnes »dephlogisticated nitrous gas« (senare »laughing gas«) såsom varande i stånd att hos djur framkalla hemska verkningar.

Det är alltså från Amerika vi skulle ha den, ett kulturhistoriskt kuriöst fynd. Lustgas, potäter och lues, allt västerifrån. Två år senare började *Humphry Davy* uti dr Beddoes nyss inrättade »Pneumatic Institution« i Clifton nära Bristol experimentera med Mitchills underbara gas. Det har emellertid, uppger Cohen, kunnat fastslås att den store pneumatikern *Joseph Priestley* (jämte Schéele syrets fader) redan 1772 kände till lustgasen och bör anses såsom dess egentliga upptäckare. Den första notisen om dess verkan på människokroppen lämnar emellertid Davy 1799, då han i brev berättar huruledes inandningen därav stegrade hans puls med tjugu slag, kom honom att dansa i laboratoriet »as a madman« och bragte hans sinnen att glöda som aldrig annars. Davys lustgas framställdes emellertid av zink och salpetersyra, den bekväma moderna tillverkningen ur ammoniumnitrat härrör av *Claude Louis Berthollet* och, lustigt nog, *Pierre Simon de Laplace,* astronomen, — allt stora ljus på vetenskapens himmel.

Det ledde för långt att här vidare redogöra för lustgasens historiska öden. Jag må blott efter *Marc Auguste Pictets* »Voyage en Angleterre« (1801) nämna vad denne under ett besök hos Davy erfor om den nya gasen. »Vid tredje eller fjärde andetaget såg jag mr Davy blekna, hans läppar fingo en violett skiftning och bröstet hävde sig allt livligare. Så lämnade han gasblåsan, reste sig i ett anfall av extas och sprang ut på golvet så hjärtligt skrattande att det smittade alla. Han stampade, svängde med armarna och syntes överhuvud ha behov av att använda sina muskler. Effekten varade i några minuter och lugnet återkom omärkligt. Han beskrev alla sina sensationer såsom ytterst behagliga.« I seanserna hos Davy deltogo Rumford, Wollaston m. fl. kända forskare.

Cohens bok presenterar en högst komisk tvåsidsbild, en berömd färglagd karrikatyr av Gillray över lustgasdemonstrationer inför Royal Society. Man ser en ädling krokbent och rädd vid disken göra inhalationer, under det en assistent håller om hans näsa. Resultatet är så våldsamt att objektets knäbyxor »magno cum murmure« explodera, medan den illustra kretsen av lärda och blåstrumpor skrämd stirrar på spektaklet. —

Och den finska förbudslagen? Ja, jag undrar blott över att där icke kom in även en paragraf angående kvävoxidulens import, tillverkning och försäljning. Det är icke omöjligt att detta lättfångna starka stimulans åter vinner terräng likasom tidigare flerstädes i Europa, något som även föranlett inskränkningar i rättigheten att försälja ammoniumnitrat. Populär i egentlig mening bleve lustgasen nog icke, därtill är den alltför nyckfullt verkande och individuellt riskabel. Davy tålde den gott och gjorde sig närsomhelst en fröjdestund därav. Icke så alla, varom våra medicinare kunna ur handböcker och kanske av erfarenhet lämna närmare upplysningar.

Ett ganska märkligt faktum är att lustgasens material, ammoniumnitratet, ingår såsom vanlig tillblandning till våra dagars dynamit, i egenskap av ett på engång syrerikt och flyktigt salt. Så kom Berthollets och de Laplaces skämtsamma, berusande materie att ett sekel senare tala mäktiga ord med mänskligheten. Dynamitens dån — ett dolda makters jätteskratt.

Vad ämne för en dikt! Och för en studie över atomernas lynne.

G. M.

JAKOB KNUDSEN: LIVSFILOSOFI.

De som följa med modern dansk litteratur känna Jakob Kundsen som romanförfattare, en av den nutida danska litteraturens bredaste, trovärdigaste, sundaste talanger, vars böcker skildra danskt bondeliv i skilda förhållanden, behärskat av olika problem, men där man alltid skönjer ett järnhårt grepp kring människorna. Det händer att han låter själva konstruktionen av boken vridas ur led av någon av de sociala eller allmänmänskliga idéer han gärna bygger den över, men den förlorar dock aldrig sitt rika, övertygande liv i detaljerna. Först då han någon gång vågar sig in bland Köpenhamns gator och bulevarder tappar han bort sig, men det är lyckligtvis sällan han vågar sig dit.

Livsfilosofi är på visst sätt en kommentarie till romanerna. Det är en samling tidskriftsartiklar och föredrag, som behandla — i regeln — samma tankeproblem som romanerna. Man får icke någon systematisk framställning av hans filosofi, men man når dock genom dem in till dess kärnpunkt.

Själv indelar han boken i tre avdelningar: socialt, psykologiskt och religiöst. Denna indelning har ett visst berättigande: han behandlar verkligen ämnen ur dessa skilda sfärer. Men ytterst är det dock det religiösa som är kärnan i alla dessa uppsatser — och tillika det som ger dem deras intresse. Jakob Knudsen är framför allt religiös, hans religiösa läggning bestämmer hans hållning i alla frågor. Och denna religiositet är utpräglat kristen.

Men hans kristendom har en egendomlig prägel. Det är icke den kristendom vi äro vana att möta vare sig hos lärans förkunnare eller motståndare. Den har intet av den moderniserade typ, som är den vanliga, den som av Kristus gör en moralpredikant och en förebild. Tvärtom: mot *denna* kristendom riktar han sina skarpaste angrepp. Man läse stycken som dessa:

„Jag däremot säger: om Kristus icke vore Gudsson — och det i mirakulös, gammaltestamentlig mening — då vore han för mig, sedd *blott* såsom människa, en *ful* typ, en stackare utan kött och blod, utan naturlig stridsglädje och utan kärleksdrift — han vore en storhetsgalen. Om jag icke just genom hans sönderslitna mänsklighet förnam hans gudom som solen genom sönderslitna skyar; om jag ej hos honom sökte det liv som kan nås blott under förutsättning av det mänskligas undergång och nyskapelse — då skulle jag med avsky vända mig från bibelns Kristusbild. Och jag skulle anse det för vanvett av människor att taga hans människoväsen till förebild, om de icke genom det förnumme hans gudom“.

Eller:

„Så snart bergspredikan lösrives från sitt övernaturliga sammanhang och göres till spetsen av den allmänmänskliga moralbyggnaden, då bliva stora delar av den för mig det mest fördärvliga och överspända svammel, som någonsin blivit uttalat.“

Det ligger i denna synpunkt en helhet och konsekvens, som överraskar. Den rationalistiska Kristustolkningen har trängt in överallt, den därav skapade Kristustypen har blivit den härskande också bland dem, som stått utanför *all* Kristustro. Och därmed har man skylt över den stora avgrunden mellan tro och icke-tro, skapat en medelväg, bekväm för alla, utan de stora problemens vida horisonter, men också utan deras svindlande djup. Jakob Knudsen vill åter draga gränserna: han gör det övernaturliga, det man velat skymma undan, till kristendomens kärna, och han bygger på det all sin övertygelse.

Man må icke därför tro att han är en svärmare. Han har intet av svärmarlynnet — varken fanatismen eller drömmarna. Han är en man med sinne för realiteterna, sinne för verkligheten, och begär att ej låta denna skylas av några höljen. Han kan bli anarkistiskt-revolutionär i sin tankegång och sina yrkanden, men utan att dock någonsin förlora sin sunda praktiska tankegång. Det ingår i „Livsfilosofi“ en artikel med anledning av amerikanarnes indignation över Gorkis „fria äktenskap“ — en artikel där han fördömer äktenskapets nuvarande former och yrkar på att staten skall erkänna kärlekens frihet — men där han samtidigt tar amerikanarne

i försvar därför att *nu* den fria kärleken ekonomiskt är en förbrytelse emot kvinnan. Och denna jordfasta tanke, som ständigt känner realiteten, komma fram överallt också i bilder och uttryck — en bild av pietisterna t. ex.: „De betrakta livet här i världen ungefär på samma sätt som man betraktar tiden man har att vänta på en station. Man tänker ju icke på att ha något utbyte av den tiden, man tänker blott på att fördriva den på något sätt och så komma med på tåget.“. Det är i hela denna mirakeltro, sådan den här framträder, i tanke och uttryck intet av flykt eller passion, den är enkel jämn, fast och därför sublim.

Knudsen övertygar icke, omvänder icke, och vill det heller knappast. Han säger sitt: antingen — eller, med Kierkegaards skärpa, för att hålla gränserna klara. Och därför fängslar han intresset också hos dem, som stå på andra sidan gränsen.

G. C.

PANOPTIKON.

Den finska pressen har, sedan Argus senast utkom, vunnit en avsevärd och oväntad tillökning i form av ett politiskt organ för Finlands bästa, redigerat av utlänningar, eventuellt längre fram med biträde av finnar. Provnumret av den nya tidskriften, vars titel på svenska lyder: Journal för Finland, utgiven av ryska ministerrådet med biträde av talrika medarbetare, utkom häromdagen och företedde ett ur redaktionens synpunkt ganska lyckat innehåll. Dessutom var numret på högsta ort till tryckning godkänt och torde sålunda icke kunna drabbas av åtal från pressöverstyrelsens sida, ehuruväl ansvarige utgivaren icke stod nämnd. Journal för Finland, som har till motto huvudredaktörens berömda yttrande av färskt datum: „I Ryssland kan makt icke gå före rätt“, proponerar bekväma metoder för vårt land och dess finska styresmän att slippa de flesta förvaltnings-, beskattnings- och andra bekymmer, som grumla friden här och hindra oss att i lugn och ro vittja våra fiskebragder, mjölka våra kor och ställa upp vår autonomi uti det långsamt mognande nationalmuseet.

Något särskilt uppseende har provnumret ifråga icke väckt här, ehuru alla tidningar anmält det. Endast politiska bibliofiler och typologer ha annoterat at pappret är detsamma, på vilket i tiden Februarimanifestet trycktes, och att svärtan är av det höga märke, „Coup d'Etat, carte blanche“, som vi redan tidigare lärt oss värdera.

För det fall att journalen har avsedd framgång emotses dess snara utvidgande med en teknisk avdelning för finskrysk brobyggnad, redigerad under finsk medverkan och avsedd uteslutande för bredare lager av den finska publiken. För läsare i Ryssland ersättes denna bilaga med en skämttidning.

Journal för Finland är emellertid själv intet skämtblad, utan ett rätt allvarligt organ, vars noggranna beaktande jag på det bestämdaste rekommenderar.

Så här sommartid är Helsingforsbon alltid intresserad av vilka som vistas å Kapellet. Det är icke onyttigt om han med uppmärksamhet följer även dem som röra sig *bakom* Kapellet. Journal för Finland får rättnu åt det hållet sin distributionsbyrå. Och kolportörerna vänta otåligt i sina skrymslen.

I anseende till den stora nytta för Finland journalen avser torde kostnaderna för densamma komma att utgå ur finska statsmedel, i rater om tjugu miljoner, vilket visserligen skall i högsta grad hämma allt materiellt och kulturellt framåtskridande här i landet, men endast för några tiotal år eller så bortåt. Tills också den andliga spårvidden å ömse sidor gränsen blir densamma.

På grund av de kända snabba vexlingarna i ministerrådets, d. v. s. redaktionens, sammansättning förbehåller sig impressarion rätt att ändra programmet. Tills han själv går och lämnar sin plats, varigenom det blir en ny stol öppen eller, för att tala skärgårdssvenska, en ny stol ypin.

*

Uti „Nya Pressen“ lästes senaste söndag bl. a. följande: „För landets svenska befolkning är den nu pågående samlingsrörelsen utan tvivel gagnelig. Slumrande krafter väckas till verksamhet, en ny styrka till handling på alla områden växer upp. Mindretalet löper även i ringare grad än flertalet faran att från nationellt självmedvetande öfvergå till chauvinismens ytterligheter. Men den faran föreligger alltid, att där en nation söndras i olika läger, vilka i språkligt hänseende betrakta varandra som fiender, en växande bitterhet skall isolera de skilda folkelementen från varandra på ett sätt, vådligt för den solidaritet utåt i fosterländska frågor, vilken för ett land i vårt lands ömtåliga ställning är oundgänglig, om ej ofärd skall stunda. Vi äro förvissade att den svenska befolkningens lugna, måttfulla läggning skall hindra dess samlingssträvanden att bidraga till en sådan isolering, som även för denna befolkning själv vore ödesdiger“.

Jag antecknar med tillfredsställelse att den svensktalande intelligensens i landet huvudorgan nu utsäger denna tydliga, om ock mycket moderat avfattade, varning för ett chauvinistiskt särgående från den svenskspråkiga befolkningens sida. Konsekvenserna av en dylik varning äro emellertid för dem, som i huvudstaden leda flertalets av sagda befolkning politiska öden, ganska vittgående och utmynna följdriktigt i den uppfattning av rättvis och klok taktik „Helsingfors-Posten“ i tiden förfäktade och vilken sedan dess upphörande tyvärr saknat ett oftare utkommande organ. Till många delar är denna varning dock starkt försenad, ty den svenska isoleringspolitik huvudstadens kommunala liv ohöljt företett och vilken vid höstvinterns val förvisso åter skall med med all glans av den dirigerande klicken fortsättas, har redan lämnat outplånliga spår i deras sinnen, vilka efter några få år i kraft av en ny kommunalförfattning och sina flertalsresurser skola avhysa sagda klick från klockarfarprebendet i Finlands huvudstad. Huru mycken skada denna klick i sin låt så vara „svenskt välmenta“ — i förbigående också „klass-välmenta“ — kortsynthet gjort landets svensktalande befolkning och särskilt dess spirande generationer i deras framtida yrkan på rättvisa från annat håll, däröver skall mången ung son av sagda befolkning i sinom tid fälla bitter dom. Men, om ock i elfte stunden, kunde ett organ av „Nya Pressens“ anseende ännu göra mycket för sina klienter, folkets svensktalande åttondedel, genom att med kraft reagera mot den svenska chauvinismen och utan omsvep tillropa dess målsmän i Helsingfors: „hör upp, medan det är tid!“. Att tiga eller mumla är svaghet.

„Efter oss syndafloden“ är väl den regerande högerklickens innersta tanke. Icke kan den vara blind för vart det hela leder. Har man då ingen idé om klokhet beträffande det kommande, om man ock saknar sinne för rättvisa i detta nu?

„Svensk samling“ är svensk död, om man icke samtidigt långs hela linjen fattar sin ställning i detta finska fosterland. Ditåt syfta ock „Nya Pressens“ ovan citerade ord, vilka blott ha felet att ligga i bomull.

*

Folk påstår att våra offentliga kritikherrar ofta vrövla, både i musik och i annat. Jag vill icke utlåta mig därom så här sommartid, men annoterar att, om det vrövlas här hemma, man nog gör det också annorstädes. Jag bläddrade i junihäftet av den stora och centrala tidskriften „Die Kunst“ och fann att „Haus Molchow“ nära Berlin, den av Gesellius och Saarinen byggda och med biträde av bl. a.

Blomstedt och Ehrström inredda tyska villan vid Altruppin var ute och gick, med bilder och text. Där läses nu bl. a. följande:

„Gesellius och Saarinen äro två olika konstnärstemperament, vilkas egenart lätt igenkännes. Den kommer till uttryck i rummens gestaltning. Gesellius är den manliga, kraftfulla, Saarinen mera den kvinnliga begåvningen. Gesellius står helt på egen grund. Hos Saarinen märker man engelskt inflytande".

Följer så en detaljerad, smickrande skildring av hallen, där Gesellius' dekorativa tendenser sägas komma till synes, likasom uti det av honom komponerade biblioteket. Saarinen åter karaktäriseras genom sovrummet, „vars not mindre är kraft och egenart än elegans och distinktion", samt genom köket, där man iakttar „inflytandet av engelsk inomhusarkitektur". „Hos Gesellius spörjer man den kraftfulla egna viljan. Saarinen är den modärna, nervösa talangen, mera tillgänglig för nutidens kulturinflytelser".

Gott och väl.

Och nu är sakens verkliga sammanhang emellertid det, att det är Gesellius, som har gjort sovrum och kök, medan det är Saarinen, som skapat hallen och biblioteket.. Pang.

Kvadratroten ur hela vrövlet, vars pappa tecknar sig Ernst Schur, är alltså den att Gesellius är den manligt kvinnliga, Saarinen den kvinnligt manliga av de två, i det att Gesellius' kraftfulla egna vilja är tillgänglig för engelska inflytelser, medan Saarinens kulturella elegans avgjort tyder på ursprunglighet och egenart.

Under så utmärkta förhållanden i de stora kulturländerna kan den bildade herre, som vid Brandes' gästning här skrev att Lassalle var fransman, vid ett kommande besök av låt oss säga Richard Strauss gärna berätta att C. A. Franck var tysk. Sådant gör en genast litet gladare.

*

Nyländska Jaktklubbens uniformsmössa figurerar dagligen å en del skallar, oberoende av om det varit, är eller varder segling. Häromdagen såg jag också en Airistomössa bäras från Åbo hit per bantåg o. s. v. Då nu en hel del medlemmar av våra lätt tillgängliga segelsällskap tydligen icke inhämtat vad etiketten i sådant avseende av dem fordrar, borde de på sätt eller annat underrättas om att inte häller frivilliga brandkårister bära skjorta ytterst annat än vid eldsvåda eller manöver, lika litet som rector magnificus går i röd kappa på Esplanadgatan eller senatorerna sitta i vita byxor å Kapellet.

Icke för att jag ville missunna alla dessa permanenta yachtsmen deras förnöjelse. Men jag har händelsevis någongång sett sådana i uniformsmössa uppträda en smula randigt och hört folk ringaktande mumla om „fylsiga jaktklubbsmedlemmar", vilket å klubbens vägnar förargat mig, då klubben såsom sådan haft mycket litet med personerna att skaffa. Oberoende härav kvarstår emellertid att mössan i fråga bör bäras i tjänsteutövning och inte för att bättra upp fysionomin med i största allmänhet.

*

Ett större likkistmagasin har vår värderade kollega „Päivä" förskaffat sig å nedre botten. Hoppas att det inte bådar sotdöd. Att döma av den glada varieté „Päivä" på senare tid berett sina läsare genom hr Joel Lehtonens översättningar ur drottningens av Navarra „Heptamerone" fattar tidskriften emellertid sin bottenvåning mera à la Kisten i Köpenhamn. Och i så fall må vi le åt dessa lackerade framtidsvillor.

*

Våra tidningar och tidskrifter pläga fram på våren notificera sin upplagas storlek. Argus har icke velat göra det förrän vid ett visst moment. Prenumeranten nr 1000 kom i går. Det var momentet. Vi hade före Argus' tillkomst kalkylerat 800 och alltså räknat orätt på rätt sätt. Av friexemplar och lösnummer utgå runt 200, vadan alltså den konsumerade upplagan är 1200 exemplar. Vilket för en sex månader gammal, svenskspråkig tidskrift i det här landet kan anses passabelt. Vad som gör oss sorg är att intet nummer går till Asien, när man ändå i både Nord- och Syd-Amerika samt Afrika förstått att rekvirera Argus. Kinas pånyttfödelse är tydligen en myt.

Panoptes.

INSÄNDA BÖCKER:

ALBERT BONNIER:

JOHAN MORTENSEN, Likt och olikt. Studier och kritiker. Pris kr. 4: 50.

HENNING von MELSTED, Passionsnoveller. Pris kr. 3: 75.

AKTIEBOLAGET HIERTAS BOKFÖRLAG:

PETER ROSEGGER, Skogvaktarpojkarna. Bemyndigad öfversättning af Anna Beijer. Pris kr. 2: 75.

OTAVA:

L. ONERVA, Mirdja. Romaani. Pris 4: 50.

EINO LEINO, Olli Suurpää. Romaani. Pris 3: —.

J. H. ERKKO, Kootut teokset. 6 vihko. Pris —: 50.

WERNER SÖDERSTRÖM:

MAILA TALVIO, Puheita. Pris 2: 75.

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND:

GEORG SCHAUMAN, Biografiska undersökningar om Anders Chydenius jämte otryckta skrifter af Chydenius. Skrifter utgifna af Svenska Litteratursällskapet i Finland LXXXIV.

K. E. LINDÈN, Sjukvård och läkare under kriget 1808—1809. Skrifter utgifna af Svenska Litteratursällskapet i Finland LXXXV.

Förteckning över i undertecknades bokhandel tillgänglig nyare utländsk litteratur:

Borchardt, A., Finnländische Agrarwirtschaft. Mit 6 Textabbildungen und 2 Karten 2.70
Ferri, Enrico, Die revolutionäre Methode 2.70
Hartleben, Otto Erich, Briefe an seine Frau. Mit vielen Bildnissen 6 75
Hirschfeld, Dr. M., Sexualpsychologie . . . . —.70
Kappstein, Th., Moderne Theologie u. Kultur 4.05
Lessing, Theodor, Madonna Sixtina. Aesthetische und religiöse Studie. Mit 6 Farbendrucktafeln und 12 Textabbildungen 4.05
Marschal, William, Spaziergänge eines Naturforschers. Dritte Reihe 8.10
Michaelis, Adolf, Ein Jahrhundert kunstarchäologischer Entdeckungen. Zweite vermehrte Auflage. gbd. 9.45
Mittelschul — Enquete 1908. Im Auftrage des Oester. Ministeriums für Kultur und Unterricht 20.95
Muther, Rich., Gustave Courbet, (Die Kunst Bd. 48.) Illustriert 2.05
Nordhausen, Richard, Sport und Körperflege. Illustriert. gbd. 21.60
Roda Roda, Der Schnaps, der Rauchtabak uhd die verfluchte Liebe 4.05
Schneider, Dr Karl Camillo, Ursprung und Wesen des Menschen 4.85
Seeliger, E. G., Der Schrecken der Völker Roman . . 5.40
Solmi, E., Leonardo da Vinci (Geistesheldene 57 Bd.) 4.85
Steffen, A., Unsere Blumen im Garten 4.05
Stilgebauer, Edward, Das Liebesnest. Roman 5 40
Thesing, Dr. C., Biologische Streifzüge. Eine gemeinverständliche Einführung in die allgemeine Biologie; illustriert 8.10
Thoma, Ludwig, Die 411 besten Witze aus dem Simplicissimus 2.70
Uhde-Mappe, Herausgegeben vom Kunstwart 13.50
Verworn, Prof. Max, Die Frage nach den Grenzen der Erkenntnis 1.10

Boylesve, René, Sainte-Marie des Fleurs. Roman . . . 4.20
Deroulède, Paul, Chants du soldat. Illustrations d'après les aquarelles de Eugène Chaperon & Ch. Morel. 1.20
Feuillet, Octave, Le roman d'un jeune homme pauvre. Édition illustrée 1.20
Hervez, Jean, Mignons et courtisanes au XVI-e siècle. Ouvrage orné de six planches hors texte . . . 18.—
Le livre des Mille nuits et une nuit, Tratuction du *Dr. J. C. Mardrus.* Illustrée par le fac-similé en couleurs des miniatures et des encadrements qui ornent les manuscrits originaux Persans et Hindous. fasc. 1 . . . . 1.80
Maizeroy, R. et G. de Maizière, Les Étapes du vice. Instantanés photographiques 4.20
Retté, Adolphe, Le Règne de la Bête. Roman politique 4.20
Richepin, Jacques, La Marjolaine. Pièce en cinq actes, en vers 4.20
Sarah, Bernhardt, Adrienne Lecouvreur. Draumre en 6 Actes 4 20

Gardens old and new. The Country house and it's Garden-Enviconment. Vols. I. II. . . . . à 63.—
The Nature Book. A popular description by pen and camera of the delights and beauties of the open air. Profusely illustrated (To be completed in 24 fortnightly parts). Part I . . . . 1.—
„Rita“, The Millionaire Girl and other stories 2.15
Royal Academy Pictures and Sculpture 1908. Illustrating the Exhibition of the Royal Academy . . . . 5.—
The Statesman's Yearbook 1908 . . . . 15.75

Akademiska Bokhandeln Helsingfors.

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1908.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 1 JULI 1908

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 13.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Fabiansgatan 16.**

Prenumerations- och annonskontor, **Fabiansgatan 16,** *öppet kl. 2—3, telefon 64 02.*

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

ARGUS

Nr 13. Helsingfors 1. 7. 1908.

AEROPLANET.

Alltsedan i sagan vaxet smälte från Ikaros' vingar, har människoflygandet ansetts förmätet, dumdristigt, ogörligt.

Perseus betvang Bellerophon för ritten genom luften; de klassiska poeterna, då de lämnade jorden för högre rymder, klängde sig fast vid den svårstyrda vinghästens man och rygg.

Men icke blott människorna voro tvungna att uppsöka yttre hjälp för att höja sig från krälandet längs lufthavets botten. Varken gudar eller halvgudar flögo. Ganymedes hade sin örn, Oden sin Sleipner, valkyriorna klövo rymden på eldiga stridshingstar.

Först med kristendomens mera transcendentala världsuppfattning kommo begreppen vinge och människa i närmare beröring med varandra. Men det blev själen, befriad från materiens dödvikt, som först efter kroppens sammanbrott svingade sig upp mot de himmelska boningarna, ingalunda människan själv som flög. De skinande vita änglar, vilka ledde och stödde de avlidnas andar, voro aldrig sedda och alltför abstrakta — att tänka sig en levande människa, vars egen vilja lyfte henne upp från den jord hon satts att bruka i anletets svett, var en tanke tillskyndad av djävulen, ett brott och en hädelse mot Gud.

Religionernas och myternas gudar och heroer hava småningom förtätats till lagbundna naturkrafter. Vi se huru de hämdgiriga despoterna förvandlats till verksamma tjänare, vilka skickligt och villigt undanrödja hindren för människans härskareställning på jordklotet.

Långt borta i forntidens grå, när den djärva seglaren för första gången styrde sin bräckliga farkost mot vinden och kryssade sig fram mot hafsgudens klart uttalade maktbud, då vacklade grunden för Neptuni tron. Oavsett om han vid tillfället dyrkades under semitiskt, kinesiskt eller urgermanskt namn — hans välde hade fått en kraftig stöt.

En efter annan hava elementens härskare avslöjats och störtats, tills det människan slutligen hunnit så långt, att hon tämligen motståndslöst förflyttar sig kring hav och kontinenter; hennes tanke går elektriskt på några sekunder runt ekvatorn, hon själv kan rusa fram över havet med mera än 1000 km i dygnet.

Men längst har luften avvisat försöken att låta sig tyglas som medium. Tyngdkraften, inbäddad och förklädd i tätare ämnen såsom vatten och jord, står med samlad styrka i den tunna jordatmosfären. Och segerrikt har den dragit till marken varje människoskapat ting, tyngre än luften.

*

Vid försöken att från marken höja sig i rymden kan man utgå från trenne olika principer:

1) Lära sig efterbilda flygmekanismen hos fåglar och insekter, hvilken, självfallet tyngre än luften, genom mekanisk ansträngning hålles flytande och rörlig på grund av mediets motstånd mot de stora vingytorna.

2) Att såsom korken, nedpressad under vattnet genom yttre våld, till följd av sin ringa specifika vikt stiga till ytan, så snart det främmande trycket upphör.

3) En sammanslagen lösning, bestående såsom i föregående fall i att avlocka det omgivande fluidet dess bärkraft och lyftkraft. Och samtidigt tillfoga mekaniska hjälpmedel, vilka, begagnande sig av luftens motstånd, lämna flyttyget nödig styrning och rörelseförmåga.

Den första av dessa möjligheter leder till *aviationen:* byggandet och begagnandet av apparater *tyngre än luften.*

Tillämpningen av den andra principen förkroppsligas i *ballongen,* vare sig den sedan fylles blott med uppvärmd luft eller någon gas, lättare än den omgivande atmosfären.

Ur den tredje uppstår det styrbara luftskeppet *dirigeable*'n; en bärande kropp i förening med en framdrivningsmekanism, utnyttjande luftens motstånd på ungefär samma sätt som fartygspropellern vattnets.

Huru nära det än ytligt sett låge till hands att förutsätta, det efterbildning av naturen utgjorde både första steget och underlaget för senare mekaniska triumfer, har utvecklingen likväl gått i motsatt riktning. De tidigaste försöken äro rena tillämpningar av elementära fysikaliska upptäckter; bröderna Montgolfier's ballong från 1782, det första människoverk, som lyfte sig från jorden, var direktaste exempel på verkan av Archimedes' klassiska lag. Ur stånd att efterbilda den glidande ledgångsmekanism, varav den högre djurvärlden betjänar sig vid rörelse, uppfinner människan hjulet och skruven — två rent abstrakta deduktioner — utan motsvarigheter i den synliga omvärld vi känna. Drivna med tillhjälp av ånga, elektricitet eller gas, leda de till hastighetsresultat, vilka framgångsrikt tävla med naturens. Torpedojagarens snabbhet är jämnbördig med hajens, med motorvagnen håller intet fyrfota väsen takt. Och kopplad såsom bärare till aerostaten, har den roterande skruven givit oss

de första styrbara luftskeppen, vilka sakna både yttre och inre likhet med den städse avlägsna modellen: den med roende vingar flygande fågeln.

Härmed är intet sagt om vingens överlägsenhet framför skruven såsom framdrivare; måhända är den mänskliga tanken istånd att tangentiellt rusa ut ur de hävdvunna naturformernas trollkrets. Men detta är en fråga, vars ställande redan förde för långt på sidan om ämnet, varpå uttömmande svar kanske aldrig skall kunna givas. —

Den punkt, vari fåglarnas konstruktiva överlägsenhet förkrossande tydligt framträder, är i det samlade skrovet, tyngre än luften. En kraftförtätning och koncentration, vilken gör henne oberoende av vind och temperatur, och förlänar en snabbhet i rörelserna, det otympliga ballongskeppet aldrig kan närma sig.

Det blir därför först med flygmaskiner tyngre än luften aeronautiken skall uttrampa barnskorna och småningom nå den praktiska lösningen av luftseglingsproblemet. Man kan tryggt förlikna det styrbara luftskeppet vid en sofism, en truism, en skolastisk spetsfundighet.

Så en begreppsutredning:

Låtom oss en gång för alla inpränta skilnaden mellan luftsegling i dess vidaste betydelse och mekanisk flykt. Eller såsom den senare, kortare, koncisare, kallas på franska, med ett ord som även i Amerika redan vunnit hemortsrätt, *aviation*. Många förväxlingar undvikas ifall vi komma överens om att tillsvidare i *luftsegling* inbegripa varje slags färd eller drift i farkoster lättare än luften, att med *aviation* beteckna varje flykt med vehikel tyngre än vår egen atmosfär. Låtom aeronaut och luftseglare omväxlande beteckna såväl den ledande viljan i den seglande aerostaten som rorsmannen eller chauffeuren i dirigeable'n, men tills den alltbetydande skilnaden mellan de motsatta typerna tydligt och klart står fast, må vi uteslutande använda benämningen *aviator* för dem, vilka rida de *tunga* flygmaskinerna.

Aviationsproblemet har angripits från trenne olika håll:

1) Helt enkelt att med tillhjälp av två eller flera rörliga vingar så nära som blott möjligt efterbilda fågelflykten. Apparater som för rörelsen eftersträva denna form kallas gemensamt för *ornitopter*. De fullkomligt negativa resultat dylika maskiner inhöstat hava helt och hållet bragt typen i vanrykte. Åtminstone för ögonblicket.

2) Att genom tillämpning av skruvens länge kända lyftande egenskaper höja flygtyget från marken, och, en gång svävande, antingen med samma propeller i ändrat läge eller ock genom andra skruvar försätta apparaten i rörelse framåt. *Helikoptern*, varmed för ögonblicket rätt flitigt experimenteras, har ännu ej lämnat reella resultat, men *Cornu*'s maskin har faktiskt lyft sig själv och sin konstruktör från marken — en aktningsbjudande och unik bedrift — och, såsom det synes, blott konstruktionsfel i rambyggnad och skruvar har hindrat framdrivningsmaskineriet från effektivt arbete. I varje fall är sannolikt, att denna rent vetenskapliga typ äger utvecklingsmöjligheter, åtminstone i samband med aeroplanet, vars tydligast i ögonen fallande fel den är egnad att avhjälpa. Med nutida råmaterial, så föga elastiska och spänstiga som stål, aluminium, kautschuk och siden jämförda med ben och brosk och muskelsystemet i fågelvingen, finnes ingen utsikt för tillfredsställande konstruktion av denna art, men skruven, såväl som lyftare och stabilisator som i egenskap av framdrivare, har alla chancer att tillsvidare hålla sig.

3) Att låna blott ett enda och lösrykt moment från fågelflykten. Vi hava alla sett huru falken eller höken, hunnen till önskad höjd, på orörliga och utbredda vingar glider längs luftbädden, «seglar». På denna iakttagelse bygga de framgångsrika *aeroplan*-försöken.

*

Redan året efter uppstigningen av bröderna *Montgolfier's* olastade varmluftballong konstruerar *Charles* den färdiga, man-lyftande vätgas-aérostaten; med ventil, gondol, nät, fernissat hölje och barometer för bestämmandet av de uppnådda höjderna. Jämnt 100 år senare 1883 gör *Renard's* styrbara luftskepp „*la France*" den första slutna resan i rymden och återvänder oskadd till utgångspunkten. Drivkraften erhölls ur elektriska staplar; maskinstyrkan: 8 1/2 hästkrafter. Den otroligt snabba utveckling automobilbyggnaden under senaste år genomlöpt har frambragt motorer, vari den utvecklade kraftens förhållande till vikten nått så gynnsamma tal, att de direkt kunnat uppställas i de stora fisk- eller cigarrformiga luftskeppens gondoler. Härmed har dirigeable'n gått framåt ett avgörande steg; med den ökade förmågan av självrörelse är även styrbarheten uppnådd under ogynnsam väderlek. *Zeppelin*'s, de franska, tyska, engelska militärluftskeppen kunna alla anteckna vackra bedrifter; även i frisk blåst hava de arbetat sig fram mot vinden, och efter timmars färd åter nedstigit vid ballonghusen.

Men mitt under jublet över luftens erövring inträffa nästan samtidigt tvenne olyckor: „*la Patrie*" och „*Nulli Secundus*" (engelsk) rivas under storm från sina förtöjningar och bliva fullständiga vrak. — Luftskeppet av denna typ är skyddat ej ens då det ligger i hamn färdigt för uppstigning.

Zeppelin's och den nyaste franska dirigeable'n nå vardera över 100 m i längd; en dylik pjäs är svårförankrad. Och kan den av en eller annan orsak ej återvända till sitt skjul, är den utsatt för större fara då den angjort marken, än då den svävar fritt. Ett monster av dessa dimensioner förmår utom besättningen blott medföra bränsle och vatten för starkt begränsad tid, och dessa knappt tillmätta förråd löpa ständig risk att för trimningens skull få gå över bord.

De höga kostnaderna och den ringa bärkraften, de enorma måtten i förening med svårhanterliga råämnen, den för alla vindriktningar så stora angreppsytan, det hjälplösa beroendet av tillgången på gas; allt bidrager att inskränka aktionsradien och nedsätta användbarheten till blott ett fåtal gynnsamma dagar av årets

365. Vid tillfälle då militärluftskeppet verkligen behövdes, är det sannolikt urståndsatt att uppstiga. Vi få ej glömma, med vilka faror och svårigheter utvarpningen ur ballonghuset en stormig stund är förknippad; redan lindrig pressning och friktion mot väggar av ett främmande föremål är tillräcklig att deformera skelettet eller riva omhöljet. Även om manövreringen i luften kunde försiggå, är risken under förberedelserna alltför stor för att berättiga förtöjningarnas kastande.

Vid alla hittills gjorda försök att underkuva luften, har huvudintresset samlats kring stigförmågan. Rörelsefärdigheten har hänvisats till andra platsen. Men utan den senare är den förra tämligen betydelselös. Nästa steg blir följaktligen en omvärdering. Och hos apparaterna tyngre- än--luften — vid aviation, vid mekanisk flykt — är bärigheten helt och hållet beroende av hastigheten.

Vilka proportionstal för förhållandet mellan ett lyftande väsen och dess omgivande medium skänker oss naturen? Fiskarna äga ungefär vattnets vikt, men fåglar och insekter äro mångfaldigt tyngre än luften. Alltså, endast vikten är icke avgörande. Men kraften, som utvecklas, måste stå i bestämd relation till den vikt, som skall lyftas, ifall flykt skall kunna äga rum. Men ej heller förhållandet mellan vingarean och vikten lämnar någon ledning; vingslagens täthet, vingens form och placering, skrovets linjer: alla hjälpa till att *in casu* förändra koëfficienten. Hos fåglarna varierar den så starkt att medelvärdet förlorar sin normgivande betydelse. Exempelvis hökens är proportionsvis dubbelt så stor som duvans, duvans två gånger storkens o. s. v. Man har uträknat siffervärdet för en hel mängd insekter och fåglar; det tyngsta djur som flyger är den australiska tranan, vars vingar per kvadratfot uppbära ej mindre än 2,4 engelska skålpund. *Farman's* aeroplan bär ej mera än 1,6. Här finna vi således ett jämförelsetal, vilket visar, att aviatorn ej belastat sin maskin till det yttersta, och att han genom att stärka stommen och öka maskinens vikt — med andra ord dess styrka — skall kunna, innanför det antydda gränsvärdet för fågelflykten, påräkna än bättre resultat.

*

Hösten 1905 företogo bröderna *Wright*, Ohio, U. S. A. sina uppseendeväckande flykter med aeroplan. Men det hemlighetsmakeri varmed de båda herrarna förstått omgiva såväl apparat som bedrifter, den långa tidrymd, under vilken de ingenting yppat om sin uppfinning, tills de åter nu i maj på en öde sandstrand förnyat sina försök, göra, att man allmänt ställer sig skeptisk gentemot deras försäkringar och siffror, vilka ingen exakt varit i tillfälle att kontrollera. *Att* de flugit, är däremot höjt över varje tvivel, men tills de i höst ungefär samtidigt inför Unionsregeringens fullmäktige och i Paris under tävlan med *Farman* eller *Delagrange* bevisat den överlägsenhet de proklamerat, har man fullaste rätt att betrakta det Farmanska aeroplanet såsom standard-typ för det nya fortskaffningsmedlet. Att däremot ingå i detalj på de franska prestationerna är för tidigt; kunna bröderna Wright offentligen uppnå, vad de på sina avstängda experimentalfält påstått sig utfört; då förblekna de europeiska rekorden, och äran går över till Amerika. Vi skola, då tillförlitliga data och fakta bliva synliga, återkomma till den spännande jämförelsen av konstruktionsdetaljerna; tillsvidare är en enkel exposé av aeroplanets arbetssätt tillfylles.

Såsom varje apparat tyngre än atmosfären baserar sig aeroplanet på motståndet hos luften. Men den enkla lag, vilken lär oss att motståndet är proportionelt mot den rörliga ytan multiplicerad med kvadraten på hastigheten samt med en konstant, är av ringa värde, då den numeriska koefficienten är mycket variabel och starkt avtager i den mån den framdrifna ytan, avvikande från det perpendikulära läget mot rörelseriktningen, intager en större eller mindre lutning mot densamma. Och denna osäkerhet förklarar, varför aviationens framsteg i lika hög grad har att tacka trevande försök som verkligt genomförda kalkyler.

Vi hava redan visat, att rovfågelseglingen legat till grund för aeroplanuppslaget. Men om möjligt än större inflytande hava några rent empiriska rön utövat vid skapandet av typen. Fallskärmen, som så verksamt förmildrar fallet hos en kropp, att sammanstötningen med marken ofarliggöres. Och framför allt pappersdraken, vilken *in nuce* redan innehåller hela aeroplanet.

Vem känner ej pappersdraken? Över tvänne olika långa käppar, bundna tillsamman så, att den längre korsas vid tredjedelen av sin utsträckning, spännes hållbart papper eller lätt, tätt tyg. En svans med knutar angöres som ballast och styre vid den tyngre ändan av den längre staven; från de övriga trenne nedhänger en hanfot av band, varvid snöret, som förenar apparaten vid jorden, fästes. Drakens yta, utsatt för blåst, påvärkas av ett tryck proportionellt mot dess storlek och kvadraten på hastigheten. Tack vare bandet, som kvarhåller, och svansen, som tynger, vänder draken ständigt ett uppåt lutande plan mot vinden, vilken samtidigt rycker honom med sig och driver honom i höjden. På grund av det sneda läget påvärkas draken av trenne krafter: *vinden* som på en gång sköljer honom med sig och för honom uppåt, *tyngdkraften*, vilken trycker honom nedåt, och *trådens motstånd*, vilket strävar att hålla honom tillbaka. Av dessa krafter äro två konstanta: apparatens vikt och bandet, som förutsättes vara starkt nog att ej brista. Den tredje, vindstyrkan, fluktuerar; beroende av vindens hastighet svävar, stiger eller sjunker draken.

En sådan drake blir mera effektiv om man ökar planens antal. Antingen fria från varandra i tandem-spann eller sammanbundna medels fasta skiljeväggar. *Hargrave's prismatiska* och *cellbyggda* drakar hava nått en höjd av 4,000 meter och lyft med sig självregistrerande meterologiska instrument. Nästa steg blev den *multi-cellulära* draken med ytterligare ökad stabilitet och minskad vikt hos konstruktionen.

Ju starkare blåsten, desto snabbare och högre stiger draken. Nu är vinden ej annat än en förflyttning av luftmolekylerna i förhållande till fixa föremål på marken. Motsvarande intryck erhålles

då föremålet rör sig, men luftens partiklar hänga stilla. En drake bör alltså även stiga, då man hastigt springer med dragsnörets ända i handen. Och att den gör det, känner varje barn.

Så enkel är principen enligt vilken aeroplanet funktionerar. Det är en drake, som i frånvaro av vind kan startas med tillhjälp av ett snabbgående fordon, vilket tvingar den att stiga. Eller, på ett mera framskridet stadium, försedd med motor och skruv, rusar den själv utmed marken, tills hastigheten nått den punkt att apparaten höjer sig. Motorn driver en propeller och strävar att skjuta vehiklet framåt. Bärytornas lutande plan låter det glida långsmed den atmosfäriska bädden. Så vitt kroppens hastighet är tillräklig, bärplanen äga den nödiga arean och totalvikten av hela konstruktionen ej blivit för stor, lämnar apparaten grunden. Ökas hastigheten, kan aeroplanet yttermera höja sig, avtager farten, faller det åter till marken.

Mellan dessa ytterligheter ligger en snabbhetsgrad, som tillåter flygmaskinen att fortsätta på samma nivå, utan att vare sig stiga eller sjunka. Under sådana förhållanden hålla de tre fundamentala krafterna varandra i jämnvikt: apparatens tyngd, som vill kasta henne till marken, luftmotståndet som pressar henne uppåt, och rörelsen, förmedlad genom motorn, vilken driver systemet framåt. Men vinner blott någon av dem övertag, är jämnvikten rubbad; aeroplanet störtar omedelbart.

Med förbigående av de tallösa monoplanförsöken, vilka resulterat snarare i långa hopp än i egentlig flykt, kan genast fastslås, att endast de cellulära aeroplanerna motsvarat förväntningarna. Sådan är bröderna Wright's, sådan var Santos Dumont's, vilken 1906 hemförde priset för 150 meters flykt över snörrät sträcka, och sådana äro även de syskon-maskiner, vilka *Voissin Frères* konstruerat och byggt för Farman och Delagrange.

Nu framstå konstruktionselementen i aeroplanet tydligt. Främst måste det äga en stor och motståndskraftig báryta med nödig styvhet i varje riktning. Samtidigt uppträder kravet på minsta möjliga tyngd: ju lättare vilplanen, desto mindre angreppsfältet för gravitationen. Blott genom cellsystemet kunna båda de stridiga vilkoren nöjaktigt förenas. Så korgen för aviator och motor, den senare om 40 à 50 hästkrafter, vid en vikt av endast 1,2 kilogram per kraftenhet, drivande den utdragna propellern. Och de båda rodren. Det horisontala, hos Farman placerat långt akterut i en styrstjärt, av samma form som de egentliga bärytorna, men väsentligt förminskad. Framför hela konstruktionen vertikalrodret, på fackspråk kallat »elevatorn«; ett svårbehärskat organ, vilket de allra nyaste modellerna trott sig kunna undvara och ersätta genom en noggrann kontroll över motorns arbetstakt. Slutligen, det lätta elastiska stavverk av trä eller stål, som binder tillsamman de skilda delarna. Och hela apparaten monterad på 4 små, pneumatiska gummihjul för tagandet av nödig sats.

Sammanfattat: det Farmanska aeroplanet är en drake, som med tillhjälp av en motordriven skruv rullas fram över jämnad terräng, tills det hastigheten tilltagit så starkt, att luftens motstånd mot de framåt sig höjande glidytorna vuxit tillräckligt och lyfter hela apparaten. En gång uppe i luften, kan aeroplanet teoretiskt hållas svävande så länge, som farten ej sjunker ned under det hastighetsbelopp, varöver flygtyget förfogade det ögonblick det höjde sig från marken. —

Farmans flygmaskin saknar varje spår av utarbetad form och elegans, och likväl påminner *planen* om en fågel med utbredda vingar, projicierad på pappret av oövad barnahand. De tvärhuggna rektanglarna verka som figurer skurna ur en lärobok i geometri. Problemet är löst i sina enkla linjer, men ingen anpassning har ännu ägt rum. En kyckling, just krupen ur skalet, utan proportioner, utan jämnvikt för ögat mellan de olika organ, vilka fullt utbildade, så beundransvärt sköta de starkt differentierade funktioner hela organismens gemensamma intresse kräver. Vi tänka på *Fulton*'s ångbåt och *Stephenson*'s lokomotiv. Men vända vi oss direkt till bärytorna då uppdyker tanken på den mångtusenåriga tidrymd, som åtgått innan segelstället utmynnat i den nutida kutterriggen. Vi stå inför en första början, som viskar om obegränsade möjligheter.

De vackra och odisputabla resultat vartill både Farman och Delagrange redan hava hunnit, skola likväl ej göra oss blinda för det nuvarande aeroplanets ofullkomligheter. Den städse tilltagande hastighet varunder de framgångsrika flygförsöken gått av stapeln, äro ej blott styrka, utan även svaghet. Ty vi få ej glömma, att aeroplanets stabilitet och flytförmåga helt äro beroende av rörelsens vidmakthållande över en snävt åtdragen säkerhetsgräns, och i stället för att under intrycket av bedrifter från de jord- och havsbundna sportplatserna tanklöst hälsa varje hastighetstillskott som en vinning, skola säkert givarena av den närmaste framtidens tävlingspris försöka uppmuntra den aviator, som med lägsta möjliga medelfart kan befara en given sträcka. Med andra ord: åt den, som säkrast och fullständigast behärskar det tunna elementet. Ty luftens erövring är en ihålig fras så länge man icke kan röra sig däri efter egen vilja: uppstiga från stället, svävande stanna, efter gottfinnande öka och minska farten, stiga eller sjunka utan alltför stor risk. Intet av detta kan aeroplanet för dagen. Den höjd, varpå försiktigheten bjuder det att flyga, överstiger i regeln ej ett fåtal meter — Farman har en gång rusat upp till 12! — Vilket innebär, att aviatorn tillsvidare ej vågar taga några branta hinder, och att *den mekaniska flykten kräver jämnare och planare terräng än automobilen,* vilken segerrikt tagit sig fram genom öknar och bergspass.

Vi behöva ej tvivla på de tekniska framstegen. Redan Bréguets under byggnad varande *gyroplan*, en kombination av helikoptern och aeroplanet, utlovar betydande förbättringar, frånsett att Wrightmaskinen redan säges kunna lyfta sig från stället.

De egentliga hindren stå att sökas hos själva aviatorn, icke hos hans hastigt i fullkomlighet växande verktyg.

*

Även sedan flygmaskinen nått en högre grad av teknisk och praktisk fulländning, återstår för avia

tom en allvarsam svårighet: ovana att röra sig fritt i tre dimensioner, då hela vårt nervsystem vant sig balancera i en värld med blott tvenne. Redan den, som åkt velociped, vet av erfarenhet, huru oväntat svåra de första rörelserna äro, huru de enkla greppen för maskinens styrsel och framdrivning förefalla retsamt invecklade. Och likväl lurar ingen fara på nybegynnaren: en stjälpning kan söndra bicykeln, skrapa händer och knän; den långsamma fart, varmed ryttaren vinglar längs vägen, utesluter möjligheten av en allvarsam olycka och lämnar hans sinnen rediga och klara.

Helt annat med aeroplanet. För att hålla det svävande över marken kräves en betydande hastighet; ett litet felgrepp å något av styrena är nog för att bringa flygmaskinen i ödesdiger beröring med marken. Huru nervansträngande just vertikalrodrets skötsel måste vara, framgår även därav, att Delagrange måste avbryta åtminstone en av sina långa luftfärder på grund av att denna detalj uttömde hans psykiska resurser. Men även om balansen med det snaraste automatiskt låter sig regleras är blott ett enda hinder obland taliga övervunnet.

Varje seglare vet, huru känslig hans yacht är för vindens varierande styrka och riktning, huru den lägger sig över vid minsta pressning och reser sig vid första lättning av trycket, vilka spänningar som uppstå i rigg och smide, då en by oförberett kastar sig över henne. Ej blott är segelbåten stark och stabil i jämförelse med aeroplanet; vattenytan, även under storm, är en ständigt pålitlig spegel för alla de skiftningar hos vinden, de närmaste minuterna föra med sig. Sjömannen leker ej blindbock i samma grad med vindarna på havet, som aviatorn uppe i den genomskinligt klara luften; varest orkanen blott ett fåtal meter över damm eller flygande skum lämnar rymden lika oberörd och klar som vindstillan. Är sjösjuka ett vanligt ont, blir luftsjuka desto vanligare; till rullningen och gungningen sällar sig svindeln, ty under den dansande horisonten gapar städse i nadir ett girigt bråddjup. Ett enda litet felgrepp, ett ögonblicks opåpasslighet är nog att stjälpa aeroplanet: det reser sig icke igen, luften tillåter ingen blyköl, dess öde är beseglat.

Det må därför som en egenhet antecknas, att året 1907 ej krävt ett enda offer bland verkliga aviatorer. Men alla flygförsök, som företagits, hava skett under form av ett nära skummande av marken, längs gräsbevuxna exercisfält, längs släta sandstränder vid oceanen, och minsta sänkning eller krängning hos aeroplanet har fört dess hjul i räddande beröring med marken. Det är endast teoretiskt problemet tillsvidare är löst — glänsande löst.

Men vägen till den praktiska flygmaskinen skall gå genom strömmar av dyrbart blod, av det starkaste, härdigaste, bästa, vår tid kan spilla — i jämförelse med slagfältens hekatomber en droppe i havet.

Upptäckarlynnet, en gång väckt, känner varken hinder *eller motstånd*. Luftens erövring är mera än *ett tekniskt* framsteg. Järnväg och ångbåt utvidgade de ekonomiska lagarna, den *närmaste* följden av det värkliga flygskeppet tyngre-än-luft blir utplånandet av de politiska gränserna.

För ringare mål hava svårare offer begärts. — —

Sigurd Frosterus.

CAMILLE MAUCLAIR: L'AMOUR TRAGIQUE.

Camille Mauclair är kritiker och poet, han diktar lika gärna och lika rikt om impressionisternas sensationer av pariserluften som om de människoöden som utspelas i dess atmosfär. Poetenkritikern är i den moderna litteraturen en vanlig företeelse — och icke blott då man därmed menar den, som för brödets skull fått tygla sin fantasi till kritikens vardagslunk utan ock, då man verkligen menar en andlig centaur, hälften det ena, hälften det andra.

I självfva verket är det kanske denna typ, som gjort de största insatserna i vår tids litterära utveckling. Det betyder icke — behöver i alla fall icke betyda — att dess män varit de största begåvningarna eller skapat de odödliga verken. Men litteraturen existerar icke blott i de stora mästarnes skapelser; det ges en andrarangslitteratur, som också den har betydelse och värde, en litteratur som småningom drar in nya områden under litterär behandling och studerar olika företeelser i grund. På dessa förberedelser vila de stora odödliga verken, de som sedan synas som enstaka, oförklarliga jätteskapelser. Och denna av kritikerna skapade litteratur är vår tids störta litterära nydaningsarbete. Den är det, som skänkt oss nya sensationer, nya tankar, nya nyanser i vår världsbild. Den försmår de yttre omgivningarnas, den yttre handlingens tacksamma hjälpmedel för att i stället följa våra själars mekanism, våra sensationers dunkla förbindelser.

Kritikern är den ständigt spörjande och den ständigt undrande, ständigt tillgänglig för nya skönhetsformer och nya tankekonstruktioner, men ständigt också misstrogen mot dem. Hans väsen, hans lycka och hans förbannelse, är att han aldrig kan nöjas med vad han funnit. Han vet, att den skönhet, för vilken han i dag böjer knä, i morgon skall ha förlorat detta skimmer av att vara idealets fulländning, som ännu lyser däröver, han vet att det svar han funnit på ett av livets spörsmål i grunden blott betyder att tio nya frågor ställa sig i stället för den ena besvarade. Och han känner starkare än andra huru främmande vi stå för det vi i skuggspelskonturer se röras runtomkring oss, huru litet vi fatta av det som ligger bakom de fattiga gesterna, vilkas entonighet är så dövande, och bakom handlingarna, som också de i sin yttre form äro så förfärande skematiska.

Därför är kritikern icke en gestaltande diktare. Han upplöser tvärtom det världsliga livets gestalter, han söker skilja åt de olika krafter, som döljas bakom det hölje, människan bär inför världen. Han söker icke lösa gåtorna, utan han söker

gåtor där andra icke se dem. Han förklarar icke livet, utan han visar huru oerhört rikt livet i sin oförklarlighet är.

*

L'Amour tragique, titeln på Mauclairs senaste bok, anger redan ämnet. Men han preciserar det ytterligare i förordet. Han vill skildra den gåtfulla, förfärande lag, som vilar över människornas öden och styr dem utan hänsyn till deras vilja och deras beslut, det mysterium om vilket all litteratur i grunden handlar, men som den aldrig förklarar. Från skilda sidor söker han komma detta mysterium in på livet, än genom scener flödande av blod, än genom tysta, stumma, resignerat tillslutna sinnens kamp. Men alltid stannar han inför det oförklarliga, böjer sig i vördnad och undran inför det i känslan af människans maktlöshet inför de stora livsödena — men ock i känslan av den svindlande rikedom livet i all sin ringhet kan bjuda.

G. C.

ENSLINGARNA. AV CAMILLE MAUCLAIR.

Sedan några dagar mötte de varandra regelbundet under dagliga promenader på molon i den lilla Medelhavshamnen, och det roade dem att — utan att utbyta ord — växla tankar med samma uttryck av stor, tyst sorg. De granskade varandra med en tillbakadragenhet, präglad av sympati — båda i förtid trötta, nervösa, oroliga, med spår av en outplånlig bitterhet på pannan och i munvecken. De levde i var sitt av de två hotellen i fiskarbyn, som låg lik en leksaksdosa på stranden av det mattblå havet, omgiven av olivskogar. De två männen förblevo isolerade i detta avsides hörn vid foten av de yttersta utsprången av Estérel, vars höga violetta massa behärskade landskapet. De gingo ut vid den tid, då fiskarbåtarna återvända och då de några hamnlyktorna höja sig som stora röda och gröna stjärnor och beröra det dunkla vattnet med sina långa färgstrimmor. Emellanåt möttes de ock bland de blodröda klipporna och de förvridna tallarna. Ställets storslagna vildhet tycktes fängsla deras drömmar och ge lisa åt deras hemliga feberlängtan. De utbytte skygga blickar, och de prövade i sina sinnen, båda känsliga och begärliga efter en tyst landsflykt, de skäl den andre kunnat ha att komma dit. Så gingo de åter från varandra, med tunga, långsamma steg. Den ena kunde vara femti år, den andra fyrti, men sorgerna hade utjämnat deras ålder.

De kommo småningom därhän att de räknade på varandra och väntade på varandra; de kände en obestämd tillfredsställelse av att se den andra stiga fram, mörk och formlös, mot bakgrunden av havets solstrålande sagoprakt, mot tallskogarna fläckade av gnistrande ljusstrimmor eller mot olivträdens lätta silverrök. Det räckte en tid, innan de tilltalade varandra: de kämpade mot sin längtan för att mer njuta av den egendomliga sensationen av tyst förtrolighet och solidaritet, kanske ock emedan de fruktade att den skulle försvinna, om de alltför snabbt närmade sig varandra. Men slutligen tyngde ensamheten dem alltför hårt, deras envisa drömmar blevo alltför tunga, och de närmade sig varandra drivna av nyfikenhet att känna varandras olyckor och av det eviga begäret att få berätta sina egna.

De talade i början försiktigt. Så snart de beslutit att göra bekantskap gav tilliten, som drivit dem mot varandra, plats för ett långsamt iakttagande. Och då de fått klart för sig att de hemliga tankar, som hade besatt dem, voro av samma art, studerade de varandra för att gissa sig till dem, utan att någondera gjorde någon bekännelse. De konstaterade att de båda voro bildade, intelligenta och skeptiska som de män äro, vilka i fullt mått utnyttjat den lidelse naturen givit dem. Från den stunden träffades de var dag och promenerade tillsamman; slutligen kommo de överens att bo i samma hotell, så länge de stannade i den lilla kustbyn — tills de åter skulle därifrån, mot obestämda mål. Vardera ägde tillräcklig förmögenhet för att föra ett anspråkslöst liv, de voro bundna av intet, ingen familj, intet yrke, inga planer, och deras avsikt var att irra genom städer och bygder utan mål, släpande med sig sina sorger, men utan önskan att skapa någon ändring i denna egendomliga likgiltiga existens.

Under någon tid funno de behag i att filosofera, nordfransmän som de voro och böjda att uthärda varandra med all den sympati som ännu kunde finnas i deras toma, av smärtan härjade sinnen. M. Rouvre, den äldre, visade sig mer öppen, mer tillgänglig än M. Desenne, den yngre, som behärskades av en stark hypokondri. Den resignation, av vilken hans kamrats alla ord voro präglade, verkade ibland tilldragande på honom, men irriterade honom emellanåt. Och mellan dem stod fortfarande den dubbla hemligheten, bespäjad med bitter nyfikenhet. Slutligen kom det en kväll, då de frigjorde sig från sin tillbakadragenhet. Det var en kvävande afton, då en het vind strök fram från Afrika. Himlen var blyfärgad. De båda kamraterna sutto bland de rödaktiga klipporna vid spetsen av den lilla bukten och betraktade byn och det violettskimrande berget. Havet brusade doft. Fiskarbåtarna kommo hem och gjorde en tvär vändning i det de plötsligt ströko seglen. Ingen fågel syntes till, och luften var äcklande tung. De två ensamma sutto sida vid sida med sänkta huvuden, och talade med avbrott utan att se på varandra. Plötsligt sade Desenne med en viss ansträngning, men beslutsamt, åt Rouvre:

— Jag tror det är tid att berätta för er de skäl, som gjort att jag kommit hit, fjärran från världen. Det kostar visserligen på mig, men jag tror det är nödvändigt, och att det är lojalt, att det göres, innan vår bekantskap blivit djupare, allvarligare. Vårt samtal har visat mig att era idéer icke behärskas av sociala fördomar: och säkerligen har ni för dem, och för samhället över huvud, samma

motvilja som jag. Jag formodar därför att vår bekännelse — jag kommer att göra en sådan — icke skall skilja oss: ni är en människa som fattar kärnan och icke blott det yttre. Men jag måste i alla fall säga er, vem jag är och vad jag gjort. Ni vet redan mycket väl att någonting har krossat mitt liv: jag misstänker att det är samma fall med eder. Vi ha genast känt det, det har närmat oss till varandra, och det är för att tala därom, som våra två sorgsna sinnen sökt varandra . . . .

Rouvre gjorde ett tecken till bifall. Desenne fortsatte med en tonlös stämma:

— Jag heter icke Desenne. Detta antagna namn skyler mitt verkliga, som för några år sedan uttalades i en berömd process. Jag var den beklagansvärde hjälten i denna process. Den slutade med mitt frikännande, men jag har icke frikänt mig själv. Jag har dödat min hustru, emedan hon bedrog mig och jag älskade henne. Jag förstår er alltför väl, om ni nu känner motvilja....

— Jag känner icke någon motvilja, svarade kallt Rouvre. Det finnes något liknande i mitt liv. Också i mitt drama är ursprunget en kvinna....

— Den som jag gift mig med, fortsatte tungt den andre, var något äldre än jag. Mycket vacker, mycket sinnlig, hade hon haft älskare, många älskare. Varför skulle jag för resten dölja det? Det var en kurtisan. Hon hade varit gift en gång tidigare, tror jag; hon var skild eller änka, jag vet icke säkert vilketdera numera. Jag kände blott hennes nom de guerre. Men vänner, hos vilka jag träffade henne, avrådde mig med ironi och med fruktan från äktenskapet. Jag ville emellertid ingenting höra, jag var gripen av en vansinnig, vild lidelse, och jag satte in hela min energi på att erövra denna kvinna. Då det lyckats mig, kände jag ingen tillfredställelse, endast en fruktan att förlora henne, ett begär att till hvarje pris äga henne för alltid, ensam äga henne. Jag föreslog ett giftermål. Hon emottog anbudet. Det var en chance för henne, och dessutom tyckte hon om mig. Hon svor att vara mig trogen — jag tror hon menade ärligt — och hon var det några månader. Men en dag överraskade jag henne. Jag skall bespara er beskrivningen av mina tankar och mina kval. Jag förlät. Det följde ett nytt fall, så flere. Jag fick genomgå all denna uselhetens tortyr. Slutligen sköt jag på henne, dödade henne. Jag ville skjuta också mig själv, men blef blott sårad. Man frikände mig, men — jag upprepar det — jag frikänner mig ej. Jag förstår nu mer än väl, att det icke var i vansinnig svartsjuka jag mördade henne, utan av en delirantisk fantasinyck. Jag dödade henne emedan jag älskade henne, så som ett barn bryter sönder sin leksak. Av perversitet ville jag släcka det enda ljus mitt liv ägde, och därför är mitt liv nu slut. Advokaten, som försvarade mig, domarne som frikände mig, alla sågo de blott de banala fakta. Jag ensam insåg de verkliga skälen till min handling. Och om jag gömmer undan mitt liv i skuggan, om jag skyler mig under en pseudonym, så är det ej för att jag känner skam över den offentliga skandalen — som snart föll i glömska, så som än mer bullrande skandaler det gjort —: det är emedan min handling icke tjänat till något. Allt ännu älskar jag denna kvinna, jag har icke dödat den föreställning jag, genom henne, skapat mig om de ting, som icke kunna förgås, men jag skall aldrig mer kunna nå dem, och jag lever inför mitt ideal som en förlamad....

Natten föll på. Rouvre och Desenne urskilde icke längre varandras drag. Blott dunkelt kände de den andras blekhet, och förblevo länge tysta. Slutligen sade Rouvre:

— Det återstår för mig blott att meddela er min historie. Jag förstår edra tankar alltför väl för att säga er en banal fras om det, som ännu kan förnyas, om den ersättning livet ännu skall skänka er.... Det finnes ingen blodfläck i min historie, och ändå vet jag att min existens icke skall förändras — lika litet som er. För att det skulle ske, fordrades att er hustru åter vaknade, och min dog — ty hon är icke död så vitt jag vet, eller åtminstone, jag vet intet om henne sedan fem år, och blott hennes död kunde släcka det hat, som förtär mig. Jag har varit gift. Jag gifte mig med en ung flicka. Efter år av lycka, av lidelse, som med tiden blivit allvarlig, innerlig tillgivenhet — efter år såg jag huru hos detta väsen utvecklades onda, sinnliga, låga instinkter. Också jag har blivit bedragen, också jag har förlåtit, också jag har sett skändliga återfall och kämpat för min lycka bit för bit. Men småningom växte hatet hos mig, och det utvecklade sig vidunderligt, gigantiskt, i den atmosfär av nervositet och vansinne, i vilken jag levde. Det kom också för mig en dag, då jag ville döda, förtvivlad över det sista bedrägeriet med den sista av mina vänner, som ända dittills motstått denna kvinnas förförelse. Jag ville döda: men jag såg henne släpa sig inför mina fötter, tiggande om nåd, feg, vansinnig av rädsla, besvärjande mig att låta henne leva. Då gick plötsligt en tanke upp för mig. Jag fick, skarpsynt i mitt hat, ingivelsen att icke döda denna varelse utan låta henne få ett än sämre öde. Jag skonade henne, icke för att undgå illusionen av samvetskval efter uppfyllandet av en akt av rättfärdighet, eller av fruktan för smutsen, som stänkes upp av skandalen, utan emedan jag i mitt hjärta kände vissheten om en förfärligare hämnd.

Vi skildes. Det tycktes som hade jag handlat ädelmodigt: i själva verket höll jag på att kvävas av hat — och håller allt ännu på. Jag hatade denna kvinna: genom att skänka henne åt livet visste jag, att jag — så infekterad som hennes själ var — sände henne till det grymmaste av alla straff. Jag skaffade mig senare upplysningar om henne. De älskare hon haft försmådde henne. Hon fick andra som slogo henne. Hon var icke längre ung. Småningom blev hon en demimond dam, en soupös, slutligen nästan en gatflicka, sänkande sina fordringar allt mer, sjunkande ned i allt djupare elände. Jag följde henne på avstånd och mitt hat sög mer näring av sitt verk. Ni har

kanske känt henne då ni någon gång sökt fördriva en kväll. Det har hänt mig själv, att jag blivit tilltalad av henne, en karnevaldag, i Nizza. Hon kände igen mig och flydde. Sedan har jag ej sett henne. Agenturerna, som jag anlitat, förlorade spåren. Men jag hatar henne allt ännu Ni har dödat er hustru, emedan ni älskade henne. Jag åter — det var för att jag hatade henne, som jag lät Eva....

Rouvre häjdade sig plötsligt, som ångrade han att han uttalat detta förnamn — och han ryckte till, ty med en medveten, häftig rörelse hade Desenne fattas hans handlov och sade helt sakta:

Eva? Ni sade Eva?

Det var alldeles mörkt. De hade rest sig mitt emot varandra, två svarta, darrande gestalter, som icke sågo, endast anade varandra. De sade icke ett ord. Långt borta, vid ändan av molon, där en röd fyrlykta brann, lyste det dunkla vattnet blodfärgat.

(Övers. ur *L'amour tragique*).

DISKUSSIONEN OM SVERIGES RIKSBANK.

De angrepp, som under vintern och våren riktats mot den svenska riksbanken och enkannerligen mot dess chef, förste deputeraden baron Langenskiöld, ha tidigare — åtminstone utåt — ägt karaktären av missnöjde kredittagares klander och knappast burit prägeln av synnerlig vederhäftighet. Replikeringen har också i huvudsak inskränkt sig till att påvisa den olika uppfattningen av de erbjudna säkerheterna hos den långivande banken och den långsökande allmänheten. Den ena parten har velat döda en såsom spekulativ svindel rubricerad företagsamhet, den andra har yrkat att de sunda företagen icke skulle nödgas lida ett oförtjänt straff för jobbarnes framfart. Bankledningen har kort om gott förklarat att riksbanken, även om banklagen icke såsom nu satte en snäv gräns för sedelutgivningen, omöjligt skulle kunna utgiva sedlar i all oändlighet. Det har synts som tvistade man den gamla tvisten om den rike mannens skyldighet att hjälpa alla hjälpbehövande och som skulle det hela rört sig ytligare än då allvarsamma och graverande anmärkningar träda i förgrunden. Inför riksdagen har från behörigt utskottshåll givits det vittnesbörd, att banken blivit skött fullt «riksbankmässigt».

Emellertid har oppositionen i dessa dagar erhållit en kvalificerad och märklig vapendragare i professorn Gustav Cassel, som i en på Hugo Gebers förlag utgiven bok «Riksbanken under krisen 1907—1908» egnar bankstyrelsen en ingående kritik och ett det skarpaste klander. Professorn vill tvinga diskussionen till en djupare behandling av vissa fullt bestämda punkter och han skriver med ett uttalat praktiskt syfte: en reform av riksbanken. Han anser den nuvarande ledningen oduglig och han hyser den förhoppning att kritiken och det missnöje, för vilket den är ett uttryck, snart måtte leda till att Sveriges riksbank erhåller en utrustning och en ledning värdiga dess stolta devis: Hinc robur ett securitas. Professor Cassels objektiva ställning och det allvar — om ock ej parat med lidelsefrihet — varmed han gått till sin dissekering av riksbanken, tvinga till uppmärksamhet och motivera ett dröjande vid hans energiska framställning.

Professorn behandlar inledningsvis den gängse vanföreställningen att Sverige skulle «leva över sina tillgångar.» Han opponerar sig emot det särskilt under krisperioden ofta varierade temat om Sveriges beroende av utländskt kapital för tillgodogörande av landets naturliga resurser och det icke mindre vanliga påståendet att kapitalbildningen i Sverige icke mäktat hålla jämna steg med den enorma affärsutvecklingen under den långa högkonjunktur, som tog sin början redan 1895 och med ett mindre avbrott omkring 1901 fortgick ända till hösten 1907. Uppsvingsperioden var av exempellös längd och för Sverige av exempellös intensitet; först under denna tid tog landet steget fullt ut i sin omvandling till en modern industristat. Produktionen i världsmarkanden av vad man kallar fast kapital, d. v. s. varaktiga nyttigheter såsom byggnader, järnvägar, fartyg etc., ökades hastigt och därmed också efterfrågan på alla råmaterialier till det fasta kapitalet, varvid naturligen järnet och träet spelade en dominerande roll. Sveriges export består till två tredjedelar av material till fast kapital, inclusive maskiner. I huru hög grad landet kunnat draga och i själva verket dragit nytta av de goda tiderna, bevisar den taxerade inkomsten av kapital och arbete. Denna utgjorde, enligt hr Cassel:

1895 . .	465 milj. kr.	1904 . .	895 milj kr.
1901 . .	764 „ „	1905 . .	944 „ „
1902 . .	765 „ „	1906 . .	1,017 „ „
1903 . .	831 „ „	1907 . .	1,145 „ „

På 12 år alltså en stegring i inkomsten av kapital och arbete med 146 %! Under den föregående tolvårsperioden hade ökningen utgjort c. 40 %, gått från 332 milj. kr. år 1883 till 465 milj. år 1895. Uppskattningen av det sammanlagda fastighetsvärdet giver å sin sida en lysande bild av förmögenhetsökningen:

1884 . .	3,685 milj. kr.	1905 . .	6,256 milj kr.
1900 . .	5,030 „ „	1906 . .	6,436 „ „
		1907 . .	6,656 „ „

Att märka är att fastigheterna uppskattas blott vart femte år och att värdeändringarna mellan de allmänna fastighetstaxeringarna enbart föranledas av tillbyggnader och nyanläggningar. Den senaste allmänna taxeringen ägde rum 1903, varför perioden 1900—1905 bör tjäna såsom nyaste bas för beräknande av medeltillväxten för fastighetsvärdet. Den årliga tillväxten representerar då 245 milj. kronor. I taxerad fastighet ingår icke värdet av järnvägar, kanaler, telegraf, telefon, gruvor och fartyg. Hr Cassel uppskattar värdetillväxten för dessa till åtskilliga tiotal miljoner och kommer så, genom att till allt detta foga ökningen av den brandförsäkrade lösegendomen, till det resultat att Sveriges årliga förmögenhetsökning under perioden 1900—1905

icke kan hava understigit 400 miljoner kronor. Till den taxerade inkomsten för kapital och arbete adderar han de skattskyldiga fastigheternas beräknade avkastning och kommer för samma period till en uppskattad medelinkomst av 1,121 milj. kronor. Den årliga förmögenhetsökningen i landet skulle sålunda, om det från utlandet indragna kapitalet beräknas till 50 milj. i genomsnitt per år, representerat c. 30 % av årsinkomsten.

Professor Cassels överslagsberäkning stämmer märkligt väl med de av professor Fahlbeck tidigare verkställda uppskattningarna av Sveriges nationalförmögenhet. Hr Fahlbeck har beräknat nationalförmögenheten för 1885 och för 1898. Bruttoförmögenheten utgjorde förstnämnda år 7,206 miljoner och efter avdrag av den utländska skulden, 664 milj., återstod en nettoförmögenhet av 6,542 milj. För 1898 var bruttoförmögenheten 9,569 milj., den utländska skulden 570 milj. och nettoförmögenheten 8999 milj. kronor. Under perioden 1885—1898 hade nationalförmögenheten alltså ökats med 2,457 milj. eller med 189 milj. per år. Detta motsvarar jämväl 30 % av hela den taxerade inkomsten under samma period, inclusive uppskattad inkomst av fast egendom. De båda professorernas sammanlagda beräkningar omfatta sålunda en tjugoårsperiod, under vilken av Sveriges årsinkomst tämligen konstant har inbesparats en tredjedel! Hr Cassel fastslår detta och tillägger skämtsamt att resultatet nu icke må så förstås, som skulle han påstå att varje svensk under de gångna tjugo åren lagt åsido tredjedelen av sina kontanta inkomster.[1] En solid ekonomisk utveckling, baserad på produktivt arbete och ett allt större utnyttjande av landets rika naturliga tillgångar, giver den fullt plausibla förklaringen på underverket. Inför dessa siffror förefaller det myckna talet att Sverges ekonomiska uppsving vore en bluff, iscensatt av jobbare och utan reellt underlag, närapå som den blindes tal om färger.

Sveriges utländska skuld uppskattades för 1898 till 570 miljoner och hade vid ingången av 1907 nått i runt tal en miljard. Med andra ord en skuldökning av något mer än 50 milj. kronor per år. Medan de inhemska värdena ökats med 400 milj. och nettoförmögenheten med 350 miljoner Varav professor Cassel drar den slutsatsen att Sverges näringsliv ingalunda, på sätt man velat göra troligt, är baserat på tillförseln av utländskt kapital, men att en sådan i regeln är nödvändig under högkonjunktur och vid denna tid tjänar en extraordinär utvidgning av produktionen, då de egna krafterna redan äro spända till det yttersta. Varken till sin omfattning eller i avseende på sitt ändamål bör den emellertid kunna betraktas som ett tecken på svag eller osund ekonomi. Efter förutskickande av förestående siffror, som för ett rätt bedömande av situationen ha sitt stora intresse, övergår hr Cassel till kristiden 1907 och vad därmed närmast sammanhänger.

Han konstaterar att den utländska skuldsättningen under den starkaste högkonjunkturen 1906—1907 sprungit upp till betydligt över det normala och att denna skuldsättning var av rätt oroande natur, då den till sin största del belastade betalningsbalansen i form av svävande lån. Under vanliga förhållanden konsolideras betalningsbalansen undan för undan genom de svävande lånens förvandling till fast upplåning: stat, kommun, hypoteksbank eller enskilda bolag upptaga utländska obligationslån. Då sådana icke under det gångna året upptogos i tillräcklig utsträckning, måste förr eller senare en del av skulderna betalas kontant och riksbankens skyldighet blev att hålla guld eller utländska kassareserver i beredskap. Den växande bristen i betalningsbalansen hade i förstone övertagits av privatbankerna, som genom tillfällig upplåning, växelpensionering och anlitande av direkt kredit hos de utländska ombuden, bragt situationen därhän, att deras sammanlagda skuld i räkning med utländska banker i maj 1907 belöpte sig till 111 milj. kronor. Denna skuld måste delvis återbetalas och den hade även vid årsslutet nedgått till 67 miljoner, därvid observeras bör att den faktiska utbetalningen betydligt överstigit skillnaden mellan dessa tal på grund av en under den senare hälften av 1907 ytterligare tillkommen försämring av handelsbalansen.

Enligt hr Cassel var riksbankens ställning icke stark nog att möta ens ett normalt behov av utländsk valuta. Dess saldo å löpande räkning hade i maj gått ned ända till 11,6 milj. kr., men steg visserligen under sommaren och nådde den 7 sept. ett maximum av 25,5 milj., medan förrådet av utländska växlar i portfölj smultit ihop till endast 2,1 milj. Under oktober nedgingo de utländska tillgodohavandena hastigt och stodo den 6 nov. på 7,3 milj.; under senare hälften av november erhöll banken hjälp av riksgäldskontoret, som av det indragna utländska obligationslånet ställde stora belopp till förfogande. Därigenom nådde saldot i utlandet åter upp till 20 milj., för att på nytt den 14 dec. vara nere vid 6,9 milj. Riksgäldskontoret trädde ånyo emellan och hade vid årsslutet en fordran på 44,5 milj. hos banken som sålunda konsumerat så gott som hela det utländska statslånet om 46,8 milj. kronor. Men även andra utvägar hade av banken tillgripits: guldkassan gick under november från 76,5 milj. till 70,3 milj., utvisande en guldexport av 6 miljoner. Under december minskades förrådet av utländska obligationer från 9 milj. till 5 milj. På nyåret blev ställningen icke avsevärt bättre: riksgäldskontorets räkning befann sig i jämnt stigande och oaktat Stockholms stad av sitt nya utländska lån ställde några och tjugo miljoner till bankens disposition, var den utländska räkningen åter i slutet av mars nere vid 5,5 miljoner.

---

[1] Skämtet är på sin plats i betraktande av de tanklösheter den svenska dagspressen i hithörande stycken ofta nog serverat sina läsare. Eller vad säges exempelvis om följande godbit, som hr Cassel citerar ur en stor Stockholmstidning: „Endast en total omläggning av hela vårt ekonomiska liv kan föra oss upp ur det nuvarande läget och bringa oss den ekonomiska kraft, varefter vi trå. Från att vara ett kapitalslösande och förstörande folk få vi bli ett kapitalbildande. Vi leva nu över våra tillgångar och vi måste inrätta oss för att icke blott leva på dem, utan att de även lämna ett överskott som kan komma vår industri till godo."

Hr Cassel anser att riksbankens svaga ställning nnder våren inneburit en den betänkligaste fara och riktar mot bankledningen det skarpaste klander för att denna icke skulle i tid inspirerat upptagandet av att nytt statslån eller överhuvud ens framkommit till riksdagen med förslag om ett sådant. Därjämte förebrår han fullmäktige att de icke långt tidigare så begått, att bankens utländska reserv kunnat nå dimensioner, som skulle betryggat det raskt uppblomstrande näringslivets legitima anspråk, och anser han den av riksdagen på riksgäldsfullmäktiges förslag för framtiden vidtagna åtgärden icke vara tillfylles. Beslutet avser att riksgäldskontoret berättigas lemna banken skattkammarväxlar upp till 40 milj. kronor, att vid behov användas för diskontering i utlandet. Enligt hr Cassel bör riksbankens utländska extra latitud nå upp åtminstone dubbelt så högt, varjämte banken må lägga an på att starkare än härförinnan öka sin egen utländska växelportfölj. Mot en ökning av det utländska obligationsförrådet opponerar han sig däremot, då obligationerna ständigt uppköpas till dyrt pris vid rik tillgång på penningar, medan försäljningen under kristider lika regelbundet medför avsevärda kursförluster. I princip är han även emot systemet med skattkammarväxlar, under förmenande att riksgäldskontorets utländska kassareserv bör bevaras för kontorets egna behov: fullgörande av de löpande förpliktelserna för den utländska statsskulden och eventuella utbetalningar på de s. k. kreditiven, som varje riksdag ställer till konungens förfogande för utomordentliga ändamål, särskilt för eventualiteten av krig.

Den följande punkten i hr Cassels angrepp gäller bankens sedelutgivning. De nuvarande bestämmelserna angående sedelutgivningen grunda sig på ett kommittébetänkande av år 1900. Guldkassan medför sedelutgivningsrätt till dubbla beloppet, den utländska kassareserven till enkla beloppet. Därutöver har banken rätt att utgiva 60 milj. kr. sedlar utan särskild betäckning. Normeringen skedde med beräknande av en medelcirkulation för de närmaste åren av 145 milj. kronor. Det effektiva medelbeloppet har under de fem senaste åren utgjort:

1903 — 155,3.
1904 — 159,9.
1905 — 165,1.
1906 — 177,6.
1907 — 187,3.

Hr Cassel jämför nu sedelcirkulationen med inkomsten av kapital och arbete. Denna uppgick 1897 till 538 milj. kr., år 1907 till 1,145 milj. kr. Siffran hade sålunda på tio år mer än fördubblats. Medeltalet för sedelcirkulationen hade under samma tid gått från 128,9 milj. till 187,3 milj., en stegring som hr Cassel finner förhållandevis blygsam. Han finner detta i desto högre grad vara fallet, om man med cirkulationsökningen jämför andra ekonomiska faktorer, såsom exempelvis bankernas sammanlagda utlåning eller emissionen av aktier. Af hr Cassels konklusioner må följande citeras: „Det svenska näringslivets utomordentliga utveckling under de senaste tio åren har alltså ställt relativt mycket små fordringar på riksbankens sedelutgivning. Icke desto mindre har riksbanken, som vi sett, även i detta avseende blivit efter sin tid. Den dräkt, som tillskars åt banken av 1900 års kommitté, var redan då väl trång. Ansvaret härför bärs av frih. Langenskiöld och hr Törnebladh, medan kommitténs båda övriga ledamöter, herrar Benckert och Herslow, reserverade sig till förmån för en starkare utrustning av banken. Men detta ansvar är lätt i jämförelse med ansvaret för att icke sedermera ha tillstyrkt riksdagen att ge sin bank en starkare ställning. Ty att banken nu vuxit ur sina kläder kan ingen undgå att se, som har blicken öppen för den utomordentliga ekonomiska utveckling, som landet under de senare åren genomgått. — Sedelreserven nedgick i veckorapporten för den 21 december till 13,7 milj. kr. och det är ganska sannolikt att den vissa dagar varit åtskilligt lägre. Hade den minsta omständighet tillstött, som försvårat ställningen till utlandet eller ökat behovet av betalningsmedel inom landet, så hade riksbanken endera varit tvungen aft bryta banklagen eller också inställa all vidare utlåning, med vilka följder för affärslivet kan man lätt tänka sig. Svagheten i bankens ställning fick sitt bedrövligaste uttryck, då banken nödgades anmoda några större privatbanker i Stockholm att skicka upp sina kassor om kvällarna, för att riksbankens rapporter skulle se bättre ut“.

Hr Cassel övergår så till frågan om riksbankens diskontpolitik. Han förutskickar den anmärkning att en „spekulation“ inom landet icke representerar ett särskilt kapitalbehov, som borde underkastas största möjliga inskränkning till förmån för de verkliga näringarnas mera legitima kapitalbehov. Men i den mån spekulationen påverkar produktionen får den ett inflytande på kapitaltillgången. Då stigande kurser och stigande pris äro en lockelse till ökad produktion, blir spekulationen en medelbar anledning till ökat kapitalbehov. Detta kapitalbehov har i varje händelse den „legitima“ karaktär, som ett produktivt behov anses skänka. Visserligen medger hr Cassel att överdriven spekulation i Sverige medfört överdriven lyxkonsumtion, varigenom en faktisk kapitalförbrukning inträtt. Men han anser det fullkomligt skevt att påstå att någon större del av landets betydande förmögenhetsökning skulle ha slösats bort därigenom „att många spekulanter och mäklare levt flott och att nu, då bakslaget kommer, åtskilliga automobiler äro till salu!“ Åren 1906 och 1907 ägde en högkonjukturs alla typiska tecken; nya företag grundades och gamla utvidgades. Kapitalmarknaden blev alltmera ansträngd och svårigheten att erhålla kapital allt större. Den utländska betalningsbalansen var allt annat än tillfredsställande. Högkonjunkturen i och för sig hade bort mana centralbanken att redan då lägga en hämsko på företagsamheten och en vidare utveckltng. Betalningsbalansen skulle motiverat att redan i det skedet hålla högre räntesatser än de i utlandet för tiden rådande. Det synes hr Cassel som skulle riksbanken ha trott sig böra tillmötesgå

handel och industri med en låg diskontsats och föreställt sig att den lugnt kunde göra detta, om blott spekulationen behörigen inskränktes. Följden blev en fortsatt högkonjunktur, en ytterligare stegring av företagsamheten, en ytterligare försämring av betalningsbalansen och stigande växelkurser. Hr Cassel har sammanställt en tablå, enligt vilken riksbanken under åren 1906 och 1907 vid särskilda tillfällen och för långa perioder hållit ett diskonto i jämnhöjd med eller under tyska riksbankens och Englands banks.

Riksbankens diskontpolitik hade till påföljd att växelkurserna stego på ett oroande sätt. Sterlingkursen, vars pari är 18,16, stod över guldpunkten (den kurs, vid vilken det lönar sig att exportera guld och som anses vara ungefär 18,23) under snart sagt hela 1907. Markkursen, vars pari är 88,89, stod över guldpunkten (ungefär 89,22) under oktober, november, december, och franc-kursen, vars pari är 72, stod över guldpunkten (72,34) hela året 1907 med undantag av en kortare tid i mars. Hr Cassel lyckönskar riksbanken till att en ordnad arbitrageaffär icke uppstod och genom ett hänsynslöst utnyttjande av guldexportvinsten hastigt och lustigt avhände banken en betydande del av dess guldkassa. Totalomdömet om riksbankens diskontpolitik utfaller sålunda: „Sveriges riksbank har under den gångna högkonjunkturen ansett sig kunna sätta sig över allmängiltiga grundsatser och har därmed begått ett brott mot själva A-B-C i all bankpolitik. Ingen betvivlar att högkonjunkturen skulle inskränkts väsentligt och fått en hastigare avslutning eller att vårt näringsliv snarare skulle förts in i sunda banor, om riksbanken redan under 1906 hållit en diskontsats av 6 à 7 % och möjligen i slutet av året gått upp till 7 1/2 eller 8 % samt under 1907 aldrig gått under 7 %. Vi hade då stått starkare under den kris, som oundvikligen måste komma, våra förluster hade blivit ojämförligt mindre och den efterföljande depressionen lättare att övervinna."

Till ett gott slut följer så en serie ytterst allmänt hållna beklaganden av »strypningspolitiken» under 1908 och i ett slutkapitel, för bättre minnes skull, ett upprepande i koncentrerad form av tidigare framställda anmärkningar. Jämte ett positivt yrkande på den nuvarande ledningens ersättande med en, som bättre förmår uppfatta »bankens ställning som landets centralbank och de förpliktelser, som därmed följa.»

Baron Langenskiöld har numera svarat professor Cassel i en artikel i Aftonbladet för den 22 juni. Svaret är lugnt klart och sakligt och behandlar professorn en smula *du haut en bas*. Hr Langenskiöld anser att en bankman vid detta lag har lämpligare sysselsättning än att skriva avhandlingar och ingå i utförliga redogörelser för alla sin banks åtgöranden. Han vill därför endast lämna några upplysningar och meddelanden, som kunna äga värde för den, som opartiskt vill bilda sig ett omdöme i frågan.

Beträffande det påstådda dröjsmålet med det nya statslånet, som blev en värklighet först efter det professor Cassel nedskrivit sin bok, meddelar baron Langenskiöld att detsamma icke gärna kunde ordnas, innan riksgäldskontorets lånerätt blivit av riksdagen fullt bestämd, vilket åter ägde rum först vid riksdagens slut eller i början av innevarande juni månad.

I frågan om 1900 års kommitté sviker minnet professor Cassel: de båda reservanterne avsågo en mer begränsad sedelutgivningsrätt än de nuvarande bankfullmäktige, hrr Langenskiöld och Törnebladh. Professor Cassels framställning i denna del är således »minst sagt vilseledande».

I avseende å den svaga sedelreserven i december 1907 anmärker hr Langenskiöld att fullmäktige, sedan de på sommaren 1907 erhållit säkerhet för att riksgäldskontoret skulle upptaga det statslån, »som sedan blev bankens räddning«, noga beräknade sina befintliga och blivande tillgångnar i utländsk valuta. De trodde sig därvid kunna antaga att riksbanken med den förstärkning banken hade att påräkna skulle vara i stånd att möta en kommande kris. Beräkningarna hava också visat sig hålla streck tillsvidare.

Den märkliga nyheten om privatbankernas kassor, som på kvällarna vandrade upp till riksbanken, får av hr Langenskiöld följande intressanta belysning: »Det förhöll sig så, att under en kort tid några privata banker om lördagskvällarna insatte på sina giroräkningar i riksbanken en del av sina kontanta behållningar. Förslaget härom väcktes icke av riksbanken, utom framkom från en av privatbankerna och utgjorde ett uttryck för den strävan till samarbete, som under krisens värsta dagar ägde rum mellan riksbanken och de större privata bankerna. Man ville helt naturligt söka att på allt sätt lätta bördan för riksbanken Vid sådant förhållande ansåg riksbanken sig ej böra avböja anbudet, ehuru det för riksbanken själv var tydligt att åtgärden ej var behövlig. Emellertid visade det sig, att anordningen — som i sak ej innebar annat, än att riksbankens kassor skulle för de ifrågavarande bankerna hållas öppna utöver den vanliga banktiden —, medförde ett ganska stort tillskott i arbete för riksbankens tjänstemän. Åtgärden förryckte även riksbankens statistik, enär siffrorna ej blevo jämförliga med siffrorna för motsvarande tid under föregående år. Av dessa orsaker hemställde riksbanken ganska snart att de omtalade insättningarna skulle upphöra.«

I frågan om riksbankens diskontpolitik ber hr Langenskiöld att få komplettera hr Cassels uppgifter. Om ock riksbankens diskonto vid särskilda tidpunkter under högkonjunkturens slut var lägre än såväl det tyska som det engelska, höll sig medeldiskontot per år dock hela tiden över dessa. Det officiella diskontot uppvisade enligt hr Langenskiöld följande medeltal:

år	Sverige	Tyskland	England
1905	4,72	3,81	3,01
1906	5,20	5,15	4,27
1907	6,10	6,03	4,93

Hr Langenskiöld upplyser att medeldiskontot i Sverige år 1907 var det högsta under de senaste

40 åren och att det med undantag för år 1866 var det högsta, som gällt sedan banken började driva en verklig växeldiskontering. Även i ett annat hänseende «kompletterar« hr Langenskiöld hr Cassels uppgifter om räntesatserna. I fråga om kapitalets vandring från ett land till ett annat spelar privatdiskontots storlek å de olika börserna en vägande roll. I Sverige förefinnes icke ett dylikt å börs noterat privatdiskonto, men väl någonting ungefär motsvarande i det lägre diskonto riksbanken oftast tillämpar vid rediskontering åt bankerna. Hr Langenskiöld anser att man, för att erhålla en fullt tillförlitlig inblick i ränteförhållandena vid en viss tid, bör jämföra icke blott de officiella räntorna, utan även privatdiskontots satser i de olika länderna. För Sverige visar statistiken att riksbankens s. k. privatdiskonto för bankerna utgjorde i medeltal:

år 1905 · · · · ·	4.35
« 1906 · · · · ·	4,89
« 1906 · · · · ·	6,10.

Privatdiskontot visar alltså en ännu större stegring från 1905 till 1907 än det officiella diskontot. Hr Langenskiöld medger att ett lands diskontosatser i väsentlig grad böra rättas efter de utländska växelkurserna, att detta såsom allmän regel än fullt riktigt, men att olika hänsyn ofta nog motivera ett frångående av regeln. Såsom att anmärkningsvärt exempel framhåller han att i Tyskland växelkurserna på Paris under våren och sommaren 1907 länge stodo över guldpunkten utan att tyska riksbanken därför ansåg skäl föreligga att höja diskontot.

«Strypningspolitiken» avfärdar hr Langenskiöld med följande siffror. Riksbankens utlåning inom landet utgjorde:

den 31 maj 1907 · · · ·	179 milj. kr.
« 30 « 1908 · · · ·	221,7 « «

Bankens växeldiskontering direkt till allmänheten uppgick till:

den 31 maj 1907 · · · ·	36,5 milj. kr.
« 31 dec. 1907 · · · ·	41,6 « «
« 30 maj 1998 · · · ·	43,3 « «

Dessa siffror tala icke om strypning. I detta sammanhang anför hr Langenskiöld därutöver några siffror, som rätt bjärt belysa förhållandena under den värsta kristiden november-december 1907. Under motsvarande två månader åren 1904—1906 hade utlåningen inom landet ökats för riksbanken med i medeltal 14,5 milj. kr. och för de privata bankerna med i medeltal jämväl 14,5 miljoner. Under de två månaderna 1907 åter ökades riksbankens utlåning med 49,5 milj. kr., medan privatbankernas utlåning minskades med omkring 11,5 miljoner. Riksbanken var sålunda tvungen att icke blott tillgodose den ökning, som i regeln kommit på dess del, men därutöver båda fylla den brist, som uppstod genom minskningen i de privata bankernas utlåning och tillgodose den ökning i lånebehovet, som under vanliga förhållanden skulle fallit på dessa bankers anpart.

Det har icke varit möjligt att här ovan beröra annat än huvudpunkterna i såväl professor Cassels arbete som baron Langenskiölds artikel. Dessbättre är ju vardera lätt tillgänglig för den allmänhet, som vill bilda sig att opartiskt omdöme i denna uppseendeväckande sak.

O. N.

UNGITALIENSK LYRIK.

Man kan icke draga upp gränserna för särskilda skolor eller riktningar inom våra dagars unga italienska poesi. Det är som skulle den i detta nu genomgå en period av sökande och tvekan. Svallvågorna av franska litteraturströmningar, som för länge sedan lagt sig till ro där hemma, slå ännu mot den italienska halvöns kuster, väcka uppseende och framkalla ekon.

Det som mest faller i ögonen hos den samtida italienska dikten är kanhända ett negativt drag: det relativa oberoendet av nationella läromästare och inhemska förebilder. All modern italiensk poesi bygger visserligen ytterst på grundvalen av Carduccis reform av språket och versifikationen, men hans övervägande politiska och historiska diktning har icke vunnit efterföljd, och med sitt kärva och republikanska romarkynne står mästaren ensam. Ej heller har Pascolis elegiska och sentimentala lyrik i högre grad tjänat som förebild för de unga poeterna. Den enda som ovedersägligen bildat skola är D'Annunzio: av hans sensuella och skönhetsdyrkande hedendom finner man tydliga spår här och var i den samtida poesin. Men det förefaller som skulle man nu även tröttnat att följa denna litteraturens förvandlingskonstnär i hans överraskande och ständigt återkommande metamorfoser.

Likhet i temperament och läggning berättigar dock till en viss gruppering, och de tvenne unga poeter, vilkas mest representativa diktsamlingar här i korthet skola omnämnas, hava onekligen någonting gemensamt. En stark ådra av oändlighetskänsla, filosofisk reflexion, genomströmmar deras dikt; hos den ena bryter den fram i ett klart och mäktigt källsprång, medan den hos den andra mera sorlar i det dolda djupet. Och — för att ännu anlägga en rent yttre synpunkt — båda äga de samma utpräglade förkärlek för sonettens fordrand och förnäma form.

*

Francesco Gaëta's *Sonetti voluttuosi ed altre poesie* är en av de mest lovande diktböcker, som under de senare åren sett dagen i Italien. Författaren äger det egenartade, personliga sätt att se och känna och skildra, som man kallar stil, och genom en viss formens svårtillgänglighet och knapphet och en stundom invecklad satsbyggnad har han stött mer än en av sitt lands kritiker, bland vilka många — trots alla Carduccis direkta eller indirekta lärdomar — allt ännu tyckas

lägga mindre vikt på originalitet än på lekande rytmer, lätta melodier.

Såsom redan diktsamlingens titel anger, utgör erotiken det centrala i Gaëta's lyrik; en het och förtärande, men alltigenom sund och stark sinneslust. Följaktligen må man icke vänta sig något nytt av diktarens stoffval — när har man väl senast i den vägen sett något nytt under sol eller måne? Det är den gamla sagan, som ständigt förblir lika ny: väntans orofyllda sötma, ägandets extas, saknadens bitterhet. Ögon och läppar, hy och hår, skrattgropar i kinderna och tandspår i nacken, och mycket annat därtill. Är stoffet ingalunda nytt, så är diktarens gestaltningskonst däremot i många stycken ny och egenartad. Det är icke lätt att i en dikt besjunga den älskades snörliv, utan att bliva löjlig eller osympatisk; så att sonettens skål är bräddfull av lidelse och åtrå.

Att Gaëta lärt mycket av D'Annunzio står utom allt tvivel; några av »vällustsonetterna« kunde — vad innehållet beträffar — tryggt vara av dennes hand, men andra däremot absolut icke. Hos Gaëta smyger sig den kosmiska känslan, oändlighetstanken, ofta in i erotiken och blandar sig med denna. Vi skola välja ett exempel bland många. Huru ypperlig och helgjuten är ej följande lilla dikt — den tredje i serien *La prima e l'ultima* — med dess plötsligt öppnade oändlighetsperspektiv i tid och rum:

L'ultima sera: oh odore di notturno
gelsomino per l'aere d'estate!
Fuggì pe' i cieli un fuoco taciturno,

tra le perenni istorîe di fate
cui gli uomini che or son favola e mito,
quali noi le guardiamo hanno guardate:

diamantata freccia a l'infinito.

Huru är ej intrycket befriande och försonande. Stjärnskottet på sommarnattshimmeln lyfter den erotiska anekdoten till högre rymder med klarare och tunnare luft; diktarens eget kärleksöde får en bakgrund av det fåfänga och förgängliga hos allt mänskligt, av rymdens oändlighet. Känslan luttras, förädlas och blir till evighetsstämning.

*

I Giovanni Cena's Sonettsamling *Homo* spelar erotiken en underordnad roll och är av annan art än hos Gaëta. Hans diktcykel omspänner människolivet genom alla dess olika perioder, från det ögonblick, då navelsträngen avklippts och barnet kvidande börjar sin egen tillvaro, till den sena och slocknande ålderdomen, när ett sista skimmer av liv ännu leker kring den gamles hjässa, likt skenet av sjunkande sol på höga bergstoppar. Och dödstanken är ledmotivet, det ständigt återkommande. I alla former av liv skönjer författaren ett budskap om förgängelse. I barnets instinktiva mörkrädsla ser han fröet till dödsångesten, och i myggsurret en sommarnatt hör han dödens röst, när den från malarians sumpmarker drar ut över landen.

Men dödstanken är icke för diktaren en källa till omanlig förtvivlan eller dådlös resignation. Den skenbara pessimismen är endast skalet kring en stark och livsbejakande lära; sången om död och förgängelse är innerst en hänförd hymn till livet. *Memento mori* blir till ett *memento vivere.* »Döden är överallt. Varje ögonblick är det sista. Brinn o Liv!« Och i en annan dikt: »Lev! Älska livet i dig själv, i dina medmänniskor, liv som du äger, liv som du skänker; livet som brinner klarare för var dag, medan du själv försvinner!«

Må människorna var för sig stegra livsintensiteten och skänka sina efterkommande ett högre och rikare liv. Fruktsamheten i ordets vidaste bemärkelse är tillvarons *raison d'être,* individens existensberättigande. I barnet har kärleken blivit evighet, i verket skaparens ande. Ålderdomen är skön, kringjublad av barnaglädje, omstrålad av minnet av verk och möda.

Anima, dentro te piccola e chiusa
o con l'umanità nell' avvenire
e nel passato, immensa anima effusa!
Eterna fosti. Or puoi, l'istante giunto,
sognando l'immortalità morire . . .
Dopo, che importa? Eterna fosti un punto.

En människosjäl, som en gång känt sig såsom en länk mellan det förflutna och det kommande, har haft sitt ögonblick av evighet. Och det är nog.

E. Z.

KORTA ANMÄLNINGAR.

G. R. Snellman. Undersökning av folkskolebarnens i Helsingfors, Åbo, Tammerfors och Viborg arbete utom skolan, 1908. — Sedan vår Industristyrelse vidtagit med sina arbetsstatistiska undersökningar och för deras planläggande, genomförande och utarbetning engagerat mag. G. R. Snellman, har sagda ämbetsverk såsom kugg i samhällsmaskineriet vunnit mycket i betydelse. Dess traditionella industristatistik ter sig föråldrad, delvis direkt underhaltig, „i förväntan på statistikreformkommitténs förslag", som det heter. Arbetsstatistiken däremot står på höjden av sin tid både till ämnen och materialbehandling. Nu utkomna femte avdelning (de förra ha omfattat tobaks-, textil-, bageri- och tryckeriindustrierna i Finland, publicerade åren 1903, 1904, 1905, 1907) är av ett alldeles speciellt social-filantropiskt intresse och berör vitt skilda samhällsförhållanden. Materialet, 20256 folkskolebarns primäruppgifter till deras lärare, är genom sin omfattning mycket värdefullt — man må blott beklaga att insamlingen icke skett i skoltvångets kommande dagar. Ty det är väl sist och slutligen de icke vid skolan bundna barnen, som starkast missbrukas för allehanda, mest hantverksmässigt arbete. I all sin officiella torrhet avge likväl också de nu meddelade uppgifterna sorgliga vittnesbörd över ett osunt, delvis barbariskt utnyttjande av de små i samhället. Och det kan väl icke råda tvivel om att lagstiftningen beträffande skydd för barn skall genom mag. Snellmans arbete hos oss utvecklas och påskyndas. Tyskland med sin „Kindergesetz", som skyddar t. o. m. barn i främmande hem, står här som ett föredöme

i kultur, i många hänseenden också England med dess mäktiga filantropiska „inre mission."

Utrymmet medger nu tyvärr icke ett ingående på verkets enskildheter. Mag. Snellman får i allmänhet icke några fackomdömen här hemma, han får nästan lov att skriva dem själv. Dess större tillfredsställelse bör han ha av den utländska fackpressens ingående uppmärksamhet och stora erkännande. Att han och hans goda medarbetarstab här åter gjort prima arbete har referenten genom ett ganska noggrant studium förvissat sig om. Raden av utgivningsår här ovan visar f. ö. huru raskt förf. levererar sina digra volymer. Det är uppfriskande att bland mängden av oförvitliga och långsamma funktionärer vid våra verk finna en som är nog originell att med oförvitligheten förena snabbhet. Sagt med all respekt för enstaka andra personer av samma läggning.

Industristyrelsens arbetsstatistik är till verklig heder för landet, ämbetsverket och författaren. Man må livligt hoppas att den får ostörd fortgå under samma ledning som härintills och utan njugghet i finansieringen. Siffror som dessa betala sig socialt mångdubbelt.

G. M.

PANOPTIKON.

När detta når läsaren, äro lantdagsvalen väl redan till ända. Sedan begynner räknandet. Över hela Finland böljar aritmetiken och himlen ger ett purpursken av reflexerna från en miljon röda streck. Det påstås nuförtiden vara illa beställt med finska folkets kredit. Himlareflexen får visa huru nationen nu handhaft sin krita.

Under tiden föreslår Verklige ordföranden i nyländska valkretsens centralstyrelse att vi skulle börja vrida våra timvisare baklänges, tjugu minuter i stöten var sin söndag i april och samma kvantum framåt igen i september. Allt detta för att låta oss under de ljusa månaderna en timme längre njuta solen. Verklige statsföranden och ordrådet — jag förmår icke ändra misskrivningen — önskar offentlig diskussion över förslaget. Det önskar även jag. Medels hektograferade cirkulär har jag intervjuat en rad celebriteter. De inlupna svaren följa.

Herr *Dreijer* (astronomisk observator och chef för stadens alla normalur): „Huru i de sju himlarnas namn skulle det gå för sig att dreja klockorna galet? Här har Finland gått och skaffat sig en egen medeltid och jag har skaffat Finland elektriskt kontrollerad normaltid, som visserligen stundom skäggar, men aldrig tjugu minuter, utan t. ex. tjugutvå minuter elva sekunder och en halv. Nu skulle man med ens börja nyckfullt ställa om våra visare. Visare ska' man vara. Jag avböjer på det bestämdaste och ämnar inte låta min tillsaluhållna normaltid förskämmas."

Herr *Shakespeare* (författare): „Har jag inte redan i trehundra år låtit Hamlet försäkra att 'the time is out of joint', ur led är tiden! Varför nu då krångla om några fattiga minuter? Låt Sir August Ramsay sköta saken. För att säga det på danska bör det blive ham let."

Herr *Tiderman* (redaktör i Väst-Europa). „Det var en tid jag bodde i Sibirien. Och nu är det en annan tid. Jag har skäl att hålla på en annan tid och skänker förslaget min principiella sympati."

Herr *Helsingfors* (skuldsatt kommunalråd med fäderneärvd västerländsk bildning): „Tid är pengar. Jag behöver pengar. Vill stadsfullmäktige Ramsay låna mig tjugu minuter tre gånger, à en miljon per minut, så har jag ingenting emot saken, blott det är för längre tid än två år."

Herr *Senatsextrakopist* (juridiskt bildad skräddarkund): „Tjugu minuter och fyrtio och sextio, nej så tusan. Jag är van att sova åtminstone tills tjänstetiden börjar och ämnar inte låta väcka mig tidigare. Behöver ingen sol på kvällsidan, de ha båglampor, på Brunn' och Kapellet."

Fröken *Nutid* och herr *Framtid* (kvinnliga och manliga organ): „Manlige borgaren Ramsay vill på vårsidan göra Nutid till Framtid och om hösten göra Framtid till Nutid. Det bleve högst trassligt för redaktionerna och vi motsätta oss förslaget"

Herr *Josua* (generalmajor i israelitiska infanteriet): „Jag har redan engång låtit solen försena sig ett tag uti en dal, så att vitsen är gammal. Men då patentet längesedan gått ut står det finnarna fritt att använda metoden. Den väckte på min tid ett visst uppseende."

Herr *Lundström* (verkst. direktör för Helios' förlag): „Vill herr Ramsay förlägga själva Helios, bör förslag väckas å bolagsstämma."

Herr *Stolypin* (verkst. direktör för Ryska riket): „Frågan är av den allmänna art, att den bör behandlas av ministerrådet."

Herr *Mannen av folket* (reformobjekt): „Jag tror inte att vi sommartid här i norden äro så fasligt svåra på solen. Vi ha en lång skymning och den finna vi behag i. I solgasset dåsar man, tanke, vilja och känsla domna bort däri. Vi behöva icke den erbjudna timmen. Men finge vi den genom att urvisaren vredes baköver och framöver inalles sex gånger årligen, så kunde möjligen en och annan lägga tidpunkterna på minnet, men jag, mannen av folket, komme i ett jädrans trassel — för sent till tåg och båtar, för sent till bank och ämbetsverk, och sedan igen för tidigt. Det bleve i alla kretsar ett stort missnöje, många hölle trotsigt på det gamla och vi finge ännu flere partier i landet: gamla ur-kunder och nya. Och jag går inte in i klockvinglarpartiet, om jag ock annars kan vara otidig."

Det var svaren jag fick. Såsom synes äro meningarna mycket delade. Som förebud till en ny delningsgrund för partierna är förslaget verkligen lockande. Vi kunna hoppas på alldeles nya paroller: „Tjugu minuter i stöten medborgarens väl", „Klockan och fosterlandet", „Småtimmar och nykterhet", „Urbefolkningens bästa", „Lagbunden vridning åt vänster och höger".

Det bleve ganska glatt. Det nu gångna valet och dess deviser ha varit tämligen fadda.

Jag understöder Verklige statsrådets förslag.

*

På det varmaste får jag uppmana det promenerande Helsingfors att skynda på med njutandet av utsikterna. Ty ett par av dem stryker snart igen.

Från den nya terrassen i sydöstra Brunnsparken ser du havet, Långörn, Sveaborg, Sandhamn och vågornas lek mot stranden. Snart ser du föga annat än en stor siminrättning, en smakfullt utsirad träkåk, där det nya Helsingfors skall få simma inomhus alla tider av året. Detta tabernakel *bör* stå vid Brunnsparksstranden, ty om vintern, då det är särskilt behövligt, är denna plats mest central. Hela Helsingfors rör sig ju vintertid vid havsstranden. Företaget har fått koncession på 25 eller 50 år eller var det ett sekel. Alltså, gode helsingforsare, raska på med att använda den nya terrassen! Ifall du inte ämnar leva så länge att du kan skjuta upp det till tiden efter koncessionens upphörande.

Från det allt vackrare Observatoriibergets norra promenader har du en livfull och grann vy av södra hamnen och Skatudden, visserligen något, men ej mycket störd av västra kajens varuskjul. Snart ser du föga annat än högsta tinnarna av Skatuddens hus, men intet av hamnen. Ty varuskjulen skola få *en våning till*. Detta anses praktiskt. Visserligen kunde västra kajen göras till passagerartrafikens speciella kaj, där Europalivet utvecklar sig och Helsingfors presenterar sig, medan Skatudden bleve godsplatsen. Men det går inte. Det måste komma en våning till, en förtjusande rad tegelmurar och glada tak. Alltså

raska på med vyerna, gode helsingforsare! Varuskjulskoncessionen är evig.

Det var en värderad medlem av Helsingfors stadsfullmäktige, som häromkvällen anförtrodde mig att jag alltför ofta och orättvist kritiserar dem.

Jag skall därför i dag underlåta att göra det.

*

I stället kan jag konstatera att Arkeologiska kommissionen, som har bl. a. vården om landets fornborgar sig anförtrodd, beslutit inreda *Olofsborg till provinsarkiv*. Vederbörligt förslag uppgöres av Överstyrelsen för allm. bygnaderna. Tror någon att detta skall ske utan men för den dyrbara borgens integritet? Tror någon att det blir praktiskt?

För några år sedan reste herrar R. Hausen och G. Nyström med statsstipendium i utlandet för att studera byggnader och anordningar för provinsarkiv. Sedan har om saken intet erfarits. Och nu blir det — Olofsborg.

Värderade Nyslottsbo! Raska på därborta med att bese Finlands bäst bibehållna fornborg! Snart speglar sig ett överstyrelsemässigt provinsarkiv i dina vackra sund.

För provinsarkivet i Åbo har jag äran att såsom lämplig lokal föreslå Kustö ruiner.

*

Argus har nu fått sitt tredje åtal av pressöverstyrelsen. Tre på ett halft år, det gör sextio per decennium. Skall herr Vainio orka så länge? Vi orka nog.

Det höll för resten på att bli ingenting av detta tredje åtal, tack vare en — pianostämmare. Senaste måndag på morgonkulan kom det nämligen en rucklig individ hem till detta blads ansvarige utgivare och fordrade att få stämma hans piano. Utgivarens fru, som var allena hemma, hade all möda att få den doftande karlen avlägsnad. Ett par timmar senare infann sig en annan herre, råsturättens stämningsman, ringde på och anmälde att det gällde en stämning . . . varå den ansvariges fru ytterst indignerad utbrast: „Men här *behövs* ingen stämning," och smällde igen dörren för den häpna rådstuguaposteln. Det dröjde en halv dag innan han vågade återvända och då råkade han lyckligtvis den ansvarige själv, men riktade en skygg blick mot de inre gemaken.

Panoptes.

Piton, Camille, Paris sous Louis XV 4.20
Séché, Léon, Hortense Allart de Méritens dans ses rapports avec Châteaubriand, Béranger, Lamennais, Sainte-Beuve, G. Sand, M-me d'Agoult. (Documents inédits) 4.20
Ségur, Marquis de, Esquisses et récits 4.20
Vanzype, Gustave, Vermeer de Delft. Sa vie et son oeuvre. Avec 31 planches hors texte 4.20

Braddon, M. E., During Her Majesty's Pleasure . . . 2.15
Danby, Frank, The heart of a child 2.15
De la Pasture, Henry, The Grey Knight 2.15
Gardens old & new. The country house and its garden environment. vol III . . . . 63.—
Gorst, Harold, Philosophy of Making love 7.50
Sinclair, Upton, The Metropolis . . . . 9.—
Wells, H. G., New worlds for old 2.15
Wilde, Oscar, The picture of Dorian Gray . . . . . 18.—

Akademiska Bokhandeln Helsingfors.

HALVÅRSABONNENTER å Argus erinras förbindligast om prenumerationens förnyande.

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1908.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 16 JULI 1908

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 14.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Fabiansgatan 16.**

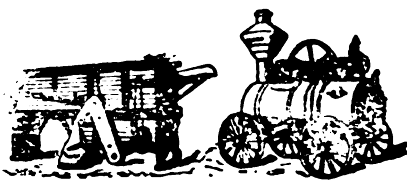
Prenumerations- och annonskontor, **Fabiansgatan 16,** *öppet kl. 2—3, telefon 64 02.*

LÖSNUMMERPRIS 25 PENNI

A.-B. AGROS

HELSINGFORS, MIKAELSG. 7

erhöll 29 första pris på utställningen i Kuopio för maskiner och redskap för jordbruk & mejerihantering.

KVARNAR, SÅGAR, MEJERIER & KRAFTANLÄGGNINGAR.

Förstklassiga maskiner. Billiga priser!

Lantbrukare!

Innan Ni avslutar köp infordra pris av

Finska Redskapshandeln A.-B.

P. SIDOROW, Helsingfors.

FÖRENINGS-BANKEN I FINLAND

Grundad 1862.

Eget kapital c:a Fmk 30,000,000:—

Fullständig bankrörelse. Uppdrag kunna även meddelas brevligen.

S. Nikolajeff J:or.

Skrivmaskiner,
Räknemaskiner,
Automobiler.

S. Nikolajeff J:or.

Ömsesidiga livförsäkringsbolaget

SUOMI.

Hela vinsten kommer de försäkrade till godo.
STÖRSTA inhemska livförsäkringsbolag.

✶ SPECIALAFFÄR för nyheter & konstnärliga

Tapeter, Friser & Linoleum.

H:FORS NYA TAPETAFFÄR.

W. SALVÉN.

Unionsgatan 28. Telef. 924.

AXEL PALMROOS, AKTIEBOLAG.

I kl. Vin- & Spirituosaaffär i Helsingfors.

Finaste PUNSCH i mörka flaskor. Telefon 320.

Helsingin Puuseppätehdas Osakeyhtiö

Helsingfors, Barnhemsgatan N:o 5

Telegrafadress: Puuseppä · Telefon 1853
Brädgårds telefon 4721

Tillverkar alla slags

MÖBLER och INREDNINGAR

till kontor, kyrkor, butiker m. m., ävensom fönster, dörrar, parkettgolv och alla till snickeriyrket hörande arbeten.

Innehar ständigt lager av hyvlade och ohyvlade plankor, bräder, lister m. m.

Den bästa 25 p:nis cigarr är

„LA REAL".

f. d. EKBERGS CIGARRHANDEL

Alexandersgatan 52. Telef. 1448.

R. E. Westerlunds Pianomagasin

Helsingfors,
7 Norra Esplanadgatan 7
Telefon 681.

Största pianoaffär i Finland.

Förmånliga betalningsvillkor.

Hotell Kämp

rekommenderas!

I SAMTLIGA BOKLÅDOR

V. M. J. Viljanen,

Kortfattad Färgharmonilära.

Pris 3:25. Till stor nytta för målare, hem och handarbetsskolor.

Förläggare YRJÖ WEILIN, Helsingfors.

Rök!

Elegant.
Klubb N:o 1.
Aino.
Matti.

P. C. Rettig & C:o, Åbo.

De,

som värdera en elegant och välsittande dräkt, göra sina beställningar hos

E. A. Knàpe

Alexandersgatan 17.

JOHN ERICSSON

SNICKERIFABRIK.

ATELIER FÖR MÖBELKONST.

REGERINGSGATAN 14.

J. Simelii Arvingars Boktryckeriaktiebolag

Nylandsg. 9, Helsingfors. Tel. 137.

VÄTTMASKINER med eldstad,
VRIDMASKINER m. extra 1:a gummi.
Prisbelönta manglar,
GLASTVÄTTBRÄDEN.

Telef. 4229.

A.B. K.H. Renlund O.Y.

HELSINGFORS NYA MUSIKHANDEL

K. G. FAZER, Fabiansgatan 16.

innehar

största Notlager i landet

Språkkunniga sättare.
Facila pris.
Snabbt utförande.

SPECIALITET: Vetenskapliga avhandlingar

TRYCKERIET GRUNDLAGT ÅR 1818.

Nyblins Fotografiska Magasin, Fabiansg. 16. Telef. 2503.

ARGUS

NR 14. HELSINGFORS 16. 7. 1908.

VALEN.

Valresultatet har haft föga eller intet av överraskningens tjusning. Allt blir som förut. Det märkligaste var att alla de många, som vid lantdagsupplösningen spådde en liten minskning i socialisternas antal, kommo på skam. Icke ens personombytena tyckas lova något synnerligt nytt. Ett och annat förtjänar dock i fråga om enskilda kandidaters öden och missöden att antecknas. Dit hör Heikki Renvalls visserligen icke alldeles oförutsedda och ganska lättförklarliga nederlag. Bland svenska folkpartiets Helsingforskandidater lyckades professor Uno Lindelöf, en av den mångomtalade vänsterns bästa kandidater, icke komma in, under det att rådman Heimbürger, som väl får anses som typisk högerrepresentant, nådde upp bland de främste i röstetal. Och inom socialisternas grupp fäster man sig slutligen vid att två av partiets mest bemärkta yngre förmågor, magistrarna Kuusinen och Gylling, denna gång valts, varemot av de tidigare representanterna Nuorteva, säkerligen till skada för partiet, försvunnit.

Men som slutintryck står: *tant de bruit pour une omelette.* Lönade det verkligen mödan att ha allt bråket med valen för att samma personer åter skulle få slå sig ned i Brandkårshusets sal?

Likvisst bör på plussidan antecknas att detta val otvivelaktigt utvecklat väljarmassornas politiska uppfattning. I all valagitationens smutsflod av personligheter, falska påståenden och okvädingsord fins det dock en kärna av verklig politisk innebörd. Och den uppfattas säkerligen allt mer ock mer.

Det är emellertid icke endast lantdagen som återkommer bra nog oförändrad. Också situationen i övrigt är på ett betänkligt sätt oförändrad. Vi ha fortfarande ingen senat, och vad värre är, vi ha knappast någon föreställning om huru vi skola få en. Och slutligen, även om alla svårigheterna med senatsbildningen blivit övervunna, om man kommit överens om en lista och om denna blivit godkänd i Petersburg, så synes det tyvärr troligt, att denna senat icke kan bli den situationen krävde, en senat med förmåga av initiativ och med auktoritet: en senat med handlingskraft och energi, som kunde träda landtdagen till mötes med ett bestämt program och i viss mån leda dess verksamhet i stället för att drivas fram av denna. Alla de lösningar av senatsproblemet, som tillsvidare diskuterats, synas leda till att vi finge en regering, vars stabilitet vore mycket ringa och som kunde störtas av tillfälliga fläktar från ett håll eller annat — en regering vars främsta strävan skulle bli att icke stöta sig med något parti och vars största dygd bleve passiviteten. Och det måste väl erkännas att det knappast är möjligt att nu finna någon annan lösning.

Men denna politiska situation har ett visst teoretiskt intresse utöver det praktiska, som vi olyckligtvis känna så bittert. Den ingriper som varnande exempel i striden mellan de proportionella valens och enmansvalkretsarnas förkämpar. Av proportionalisterna har alltid framhållits att enmansvalkretsarna äro orättvisa därför att de i någon mån gynna de större partierna på de smås bekostnad. Men därpå har åter svarats att de moderna representationssystemen och den moderna parlamentarismen i själva verket för att funktionera kräva stora partier och helst någorlunda starka majoriteter och att den orättvisa, som synes ligga i systemet, korrigeras därav att än det ena än det andra partiet gynnas av valens makter.

Situationen hos oss är för närvarande just sådan de proportionella valens motståndare påstått att den vid dessas tillämpning bör bliva: många partier, sinsemellan alltför oeniga att bilda någon flertalskoalition som kunde bestå, men å andra sidan färdiga att sammansluta sig mot varje enskilt parti, som söker taga ledningen.

Det är ännu för tidigt att på grund av erfarenheten här utdöma systemet: orsakskädjan är alltför invecklad för att man med full säkerhet kunde säga var skulden ligger — och om den icke kan avhjälpas. Men något bevis på proportionalismens lämplighet för moderna parlament har Finland i alla fall tillsvidare icke lämnat.

14. 7. 1908.

Gunnar Castrén.

STRANDPROMENADER I HELSINGFORS.

Trots sitt härliga läge vid havet och sina långa stränder saknar Helsingfors tillsvidare nästan helt och hållet gator, från vilka staden och dess omgivningar kunde presentera sig möjligast fullständigt och till sin fulla förmån. Utmed hamnarna löpa visserligen Norra kajen, en halv kilometer lång, och dess ungefär lika långa fortsättning söderut, Västra kajen, men den förra slutar stumt i norr vid Elisabetstorget och utsikten från den senare förstöres genom skrymmande saluhallar och varuskjul. I söder ha vi åter en kort strandväg söderom Brunnsparken, förlängande sig med Havsgatan, vilken dock västerut utmynnar i tillsvidare tämligen ruskiga gränder. Så avstänga Lappviksparken och Sandudden staden helt från havet i väster, och i den nya Tölöstadsdelen finnes ej tecken till strandpromenad projekterad.

Den enda plats, därifrån vi själva och främlingarna kunna få en någorlunda vidsträckt överblick över en del av våra stränder, de östra och södra, är Ulrikasborgsbergen. Men det synes som om staden lik en orientalisk skönhet fruktat att för mycket blotta sitt fagra anlete. Så snart parken däruppe blev färdig, drogs skynket för i söder i form av några höga hyreshus, varigenom största delen av utsikten åt detta håll gick förlorad, och nu står man i beråd att höja på det nedanför berget belägna långa varuskjulet och därigenom fälla ett dok även för den livfulla bild man ända hittills haft över den inre hamnen i nordost.

Vid skapandet av planen för en storstad uppställes naturligtvis en mängd krav, som yrka på att gå framom skönhetssynpunkterna. De praktiska fordringarna måste främst tillgodoses, de bekvämaste och kortaste kommunikationslederna först framletas. Helsingfors lever mest av sin handel, sin industri och sin sjöfart; dessas behov tränga sig därför i förgrunden. Så ha vi kraven på sunda och eldsäkra anordningar, och först nu, sedan allt är praktiskt och hygieniskt inrättat, vågar man tänka på att insmyga något vackert i det hela. Går det ej — ja, så får det vara. Handeln först och handeln sist. Det förefaller åtminstone dem, som ställa skönhetsbehoven i samma nivå som allt det andra och vilka anse att det vackra lika litet får uppoffras som det nyttiga, som om vad man med ett slangord kallar „krämarpolitiken“ tillvällat sig ett alltför dominerande inflytande på vår stads gestaltning och alltför mycket för sina ändamål slukat de penningar som stått till buds. Knappt någon den minsta bit av vår långa kuststräcka synes komma att undgå de kommersiella intressenas strandattribut: kajer med järnvägsspår, magasin och varuskjul. Det är denna „politik“ vi ha att tacka för de redan nämnda saluhallarna vid Västra kajen och det snart två våningar höga varuskjulet nedanom Ulrikasborgsbergen, och vi kunde härtill ännu, då vi tala om stränderna, lägga t. ex. Skeppsvarvet, på en av stadens härligaste platser, det därinvid belägna kolupplaget, den elektriska centralen vid Havsgatan, gasverket vid Ärtholmsgatan och fabrikerna på den ovanligt naturskönt belägna Munkholmen. Bland olyckor, dem vi med knapp nöd undgått, må anföras fabrikskvarteren på Rödbergen och kolupplaget på Södra Blekholmen, numera „Klippan“ *.

Lyckligtvis återstå ännu många möjligheter att åstadkomma utmärkta strandpromenader med fri och ostörd utsikt. Redan för någon tid sedan har på stadens Byggnadskontor utarbetats ett projekt, avseende att skapa en bred, träbeprydd fortsättning av Norra kajen vid stranden runt Nylands kasärn, löpande vidare nedanför Brobergskajen och längs Botaniska trädgårdens och Kaisaniemis kuster ända till järnvägsbanken i väster. Utmed denna bank skulle den så ledas ända in i Djurgården och sålunda förena sig med alla de vackra vägar, som där redan finnas eller komma att anläggas. Ur trafiksynpunkt må man hoppas, att denna väg dessutom förmedels en viadukt över bangården kunde förgrena sig till Västra Chaussén, varigenom en i framtiden väl behövlig föreningslänk skulle förefinnas mellan stadens ostligaste och västligaste områden. Denna viadukt — liknande den, som är spänd över bangården i Tammerfors — kunde, om den drages i ungefär samma riktning som Sparbankskajen på Broholmen, jämväl betjäna trafiken mellan Östra och Västra Chausséerna, förutsett att en bro — eller att börja med en färja — i framtiden anlägges mellan nämnda kaj och viaduktens mynning vid Kaisaniemis nordligaste spets. Behövligheten av denna bro kommer att yppa sig, så snart Tölö stadsdel blir mera bebyggd. Detta är dock en fråga av annat slag och har i detta sammanhang omnämnts endast för att påvisa, hurusom den föreslagna viadukten, utom att den vore en ypperlig fortsättning på strandpromenaden, skulle fylla två viktiga kommunikationsändamål: att direkt förena Tölö stadsdel med Kronohagen å ena sidan och Berghäll och Sörnäs å den andra.

Låt oss återvända till hamnarna. Över salutorget med dess storslagna utsikt över Brunnsparksstranden och Sveaborg fortsätta vi färden längs Västra kajen och, förbi Ulrikasborgsbergen, längs Badhusvägen och Brunnsparksallén, som tillsammantagna äro Helsingfors för närvarande längsta och präktigaste promenad. För dem, som vid färden vilja njuta av ett vackert panorama, sådant som staden, att döma av dess läge, borde kunna prestera, är dock denna väg en besvikelse. Efter att i mellanrummen mellan saluhallar, järnvägsvagnar och varuskjul ha skymtat det rörliga och intressanta skådespel, som Södra hamnen erbjuder, föres man plötsligt, då tavlan därute lovade som mest, in mellan de på varvet uppstaplade vidundren och stora hyreskasärnerna. Och den strand man lade märke till på Salutorget och som redan på avstånd syntes så lockande, och sundet mellan staden och fästningen med dess hundratals båtar försvinna helt och hållet för betraktaren.

Men också här finnes en möjlighet kvar, densamma som i norr: att fylla ut stranden till en

* Med par rösters majoritet förkastade stadsfullmäktige ett mycket ivrigt förfäktat förslag att av denna nu så beprisade och beundrade holme göra en kolstation.

väg nedanom varvet och nedanom villorna i Brunnsparken. Denna tanke är ingalunda ny, lika litet som den är outförbar. Antagligen har den tillsvidare fått falla för de svårigheter, som uppställa sig beträffande varvet och för de ekonomiska uppoffringar dess realiserande skulle kräva. Men vilken väg bleve det ej, vilka offer vore den ej värd! Ostörd av spår och magasin skulle den i en jämn båge kröka sig långsamt mot söder och sydväst upprullande för färdemännen ett det härligaste panorama, med havet ständigt i bakgrunden. Till vänster Blekholmssundet med dess yachter och skutor, Klippan, Sveaborg, Långörn och Gråhara, och så havet, helt och fritt. Till höger berget, den präktiga höga stranden med dess villor och grönska och slutligen vår vackraste park med dess sekelgamla träd. Och, om man så vill, i direkt fortsättning härav Havsgatan och den blivande Speranskyvägen nedanom Rödbergen med dess snart uppväxande villasamhälle. Och hela tiden till vänster en fri anblick över Finska vikens vida yta.

Härmed skulle Helsingfors äga en promenadväg, vars like man finge söka. För denna väg bör marken småningom beredas, så att åtminstone en följande generation kan njuta av densamma. Man måste beklaga det beslut, som gav koncession till uppförande av en simhall söderom Brunnsparken, på en plats därifrån utsikten kanhända är den mest hänförande, likaså den kortsynthet, som tillåtit det omtalade varuskjulets förhöjning *. Över skjulets nuvarande tak synas från vägen åtminstone övre delarna av husen vid N. Esplanadgatan och Nikolaikyrkans torn, men efter förhöjningen försvinner denna bakgrund. — Vi böra otvivelaktigt sträva till att så mycket som möjligt reservera de västra kajerna i Södra hamnen uteslutande för passagerare- och lättare trafik och flytta den stora varutrafiken till Skatudden och Sörnäs. Obeaktat de synpunkter, som ovan anförts och som beröra promenadvägen, bör en stad som Helsingfors, vilken har sjö runt hela sitt område, kunna ställa så till, att den förskonar sitt geografiska, arkitektoniska och jag ville säga *andliga* centrum för fabriksstadsdelarnas rasslande och skräpande trafik och skyddar åtminstone sin vackraste strand mot affärslivets pockande på att helt få annektera också den för sina intressen.

Bertel Jung.

* Detta beslut fattades mot handelsfullmäktiges förslag.

PESSIMISMEN I DEN RYSKA LITTERATUREN.

Nästan varje gång jag kommit att tala om rysk litteratur med utländska läsare eller skriftställare, har jag fått höra en och samma stereotypa fråga: «varför äro de ryska författarne samt och synnerligen sådana underliga pessimister?»

Jag måste dock medge, att mina utländska interlokutörers kännedom av den ryska litteraturen ej sträckte sig utöver alster av Turgenjeff, Dostojeffskij och — av «moderna» författare — Tschehoff Korolenko och Leonid Andrejeff.

Nu, sedan jag läst en rad under senast förflutna boksäsong utkomna arbeten av de allra yngstas bland de «moderna» författarne pennor (ungdom är, såsom känt, i litteraturen ett i hög grad uttänjeligt begrepp!), har även jag, i likhet med utlänningarna, blivit frapperad av den allmänna, djupt dystra pessimismen i våra dagars litteratur.

Men det är en ofantlig skillnad mellan den nutida litteraturens hopplösa förtvivlan och den pessimism, som utlänningar med full rätt hänvisa på.

Den i Västern väl bekanta ryska pessimismen kan synas obegriplig och underlig endast för en utlänning, för vilken det ryska inre, den ryska själens läggning och verkliga väsen äro obekanta. Och de ryska författarne äro ej mera skyldiga härutinnan än alla Rysslands etthundratrettiosex miljoner.

Denna pessimism är en elementär företeelse. Likt en ärftlig sjukdom har den övergått från släktled till släktled, framträdande som ett oskiljaktigt karakteristiskt drag i den ryska själen. Många av Rysslands bästa intellektuella förmågor ha bemödat sig att utreda dess ursprung och natur, men ännu i dag förblir denna fråga öppen. Den har skarpt avskilt ryssarna från andra nationaliteter och däri döljer sig måhända den ryska skapareandans för utlänningen ofattliga och gåtfulla, men även säregna djupa ve.

Måhända kan någon förklaring till denna pessimism finnas däruti, att ryssen, i jämförelse med andra, av livet mottager utomordentligt starkt och mycket, men lämnar åt detsamma mycket litet tillbaka.

Tag t. ex. folkhopen på folkfester eller förlustelser i det fria i Italien, Spanien, Frankrike, Tyskland (karneval, barnfester) eller i Kina och Japan (nyåret) — vilken expansiv glättighet!

Ett putslustigt framträdande av en utklädd person, en gottköpsvits, en med blommor utsmyckad vattentunna, en grov karrikatyr — första bästa småsak framkallar skratt, förtjusning, uppsluppenhet!

Då fransmannen, italienaren, tysken eller kinesen av livet mottagit glädje, återlämna de den till livet i samma mått och ofta till och med med god ränta: följden överträffar alltid och allestädes orsaken och glädjen är ojämförligt större än det mottagna nöjet!

Om en rysse råkar i en dylik folkhop, insuger han girigt det första livliga intrycket, men strax därpå småler han skeptiskt och i hans ryska hjärna framställer sig blixtsnabbt tanken: «huru platt är ej detta ändå!» eller «huru dumt är ej detta i själva verket!»

Och livsglädjen, leendet, som sugit sig djupt in i ryssens själ, avdunstar åter småningom, förgiftade av det eviga tvivlet, bortfiltrerade, pinsamt analyserade.

Denna pessimisms natur må nu vara vilken som helst, så framträder den som ett karakteristiskt nationellt drag och genomgår som ett tungsint ackompanjemang, som ett stundom knappt märk-

bart men oundvikligt ledmotiv hela den ryska litteraturen från Puschkin till Leonid Andrejeff, hela musiken, måleriet och skulpturen. Och det ges ej ett enda framstående konstnärligt alster av rysk hand, vari icke som en stilla elegi sorgen över livet skulle ljuda.

Men denna pessimism var naturlig, var omedveten.

Den hindrade ej Puschkin, Gogolj, Tolstoj, Turgenjeff, Dostojeffskij, Tschehoff, Korolenko att skapa en rad mäktiga, gripande verk, vilkas konstnärliga skönheter väcka förtjusning ej blott hos ryssar.

Dessa konstnärer skapade utan något förutfattat syftemål att giva oss sin världsåskådning, sin livsfilosofi, och den naturliga, ej överlagda pessimismen i deras alster var icke en frukt av deras grubblande förstånd, av deras filosofiska spekulationer — nej, den utgick från något hemlighetsfullt, som i samma mån förefanns hos skapareandan, i kärleken och livet.

De förstodo väl, att ingen världsåskådning, ej ens den mest välgrundade, kan uppenbara, kan förklara livet i hela dess fullhet, utan att den tvärtom, medan den klart belyser en sida, ännu mera fördunklar de övriga.

Slutligen visste och trodde dessa författare av Guds nåde, att i varje alster av omedelbart konstnärligt skapande förefinnes en livsuppenbarelse och i varje sådan uppenbarelse — en sanning! Och därför föddes i deras alster det verkliga livets filosofi av sig själv. De, dessa konstnärer, voro visa och deras visdom var skapareandans egen.

Men — tiderna ha förändrats och även skriftställarens fysionomi har förändrats.

När efter Tsuschimakatastrofen hela intensiteten av det ryska livet strävade till djupet, till det inre, vände sig även den ryska litteraturen, trogen sitt alter ego, *inåt* och, såsom det heter, åt sig in i människan och livet, stack handen i sig själv.

Förr skapade författaren, och skapandet var för honom viktigare än världsåskådningen. Men så ej nu!

En författare utan världsåskådning? Utan en egen levnadsfilosofi? Det är ju omöjligt!

En egen världsåskådning har nu blivit lika oundgänglig för författaren, som mogenhetsbrevet för studenten eller passet och intyget över politisk pålitlighet för den ryske «konstitutionelle» medborgaren!

Och, efter att ha lagt handen vid författandets tekniska sida (några utan att ens iakttaga denna «artighet»), tager den moderna skriftställaren ihop med bildandet av en egen världsåskådning och levnadsfilosofi. I det ofantliga flertalet fall leder denna «världsåskådning» till den mest dystra pessimism. Detta är visserligen föga att förvånas över. Om en gång en rysse, och så mycket mer en tänkande människa, en författare, börjar grubbla över livets mening och ändamål, över människans öde och predestination, över döden och det tillkommande, så skall han ovillkorligen «börja med en skål och sluta med en litania». (Ryskt ordstäv).

Ringaktande det omedelbara skapandets uppenbarelser eller missbytt av ödet och ej begåvad med skapande förmåga, ej bevärdigad med delaktighet av denna hemlighet, strävar våra dagars författare att taga sig fram medels reflekterande, med tillhjälp av förståndet.

Han anstränger sin tanke till det yttersta, går ända till extas, till raseri, i det tanken utvecklas i en enda, lika gott vilken, riktning, och tager (eller utgiver medvetet för oss) dessa extaser för uppenbarelser av skapareanda, för sanning.

Härav härflyter den nutida dystra pessimismens grubblande och reflekterande, det kontemplativa förståndets filosofis förhärskande i de litterära alstren, på bekostnad av skapareandan.

Leonid Andrejeff, som utvalt åt sig ett hemskt område, som skildrar människans ensamhet och hennes fasa inför livet och döden, människan, omgiven av «en mur», av «mörker», av «en avgrund», står på gränslinjen mellan skapande och kontemplation, på gränsen av skapandets uppenbarelser och den sjukligt ansträngda, rasande tankens extaser. Han förblir likväl en konstnär och om också hans skapareanda är utsatt för faran att underkastas det fördärvliga inflytandet av den forskande tanken, erkänner han dock om också blott drömmen om friheten, han längtar efter frisk luft, och han har många ömma och kära ord om den människa, som helst på en minut insupit denna friska luft, denna frihet. Hos honom härska ännu talangen och den skapande förmågan över förståndet och reflektionen.

Raka motsatsen måste man uttala om en hel plejad mindre talangfulla, men likväl begåvade författare, såsom t. ex. Serafimovitsch, Tsenskij, Artsibascheff, Juschkevitsch och många andra.

Deras begåvning har underordnat sig förståndet, talangen har förvandlats till eftertankens blinda verktyg, har blivit förståndets styvson. Det övermänskliga har böjt sig inför det mänskliga.

Det mig till buds ställda utrymmet berövar mig möjligheten att anföra utdrag ur alster av detta slag, och jag måste inskränka mig till endast allmänna slutsatser.

Vid läsandet av den nyaste skönlitteraturen hör jag hela tiden ihärdiga upprepningar av ett och detsamma: livet har ingen mening och intet mål, det mänskliga livet är förfärligt, döden är orimlig och vidunderlig!

Det är förskräckligt att leva och förskräckligt att dö!

Efter att ha stadfästs i en dylik världsåskådning taga de moderna belletristerna till pennan och börja med förtjusning utlägga livets fasor för läsaren. En tar itu med bonden, en annan vänder ut och in på «intelligensen», en tredje bråkar med de «politiska», en fjärde specialiserar sig på judepogromer, en femte anatomiserar de prostituerade o. s. v.

Med ett ord — de ha sig emellan fördelat hela det ryska livet i skilda parceller och givit sig att gräva. Envar bemödar sig att sänka sin spade litet djupare och kasta i dagen så många fasor som möjligt. Och dessutom lämna Leonid Andrejeffs lagrar många ingen ro.

Grävande sig ned i livets schakt använda skriftställarne sin begåvning endast som ett ödmjukt verktyg och belysa det underjordiska mörkret med den «egna världsåskådningens» lilla lykta.

De gräva med förtjusning, med raseri, och då det lyckas dem att bända fram en särskilt stor klump smuts, råka de i extas, i en vällustig darrning: «Där har ni, se nu huru vederstyggligt livet är, vilket avskräde människan!»

Läsaren, över vilken alla dessa fasor utströs, tappar huvudet. Från långliga tider van vid den ryska litteraturens övertygande karaktär upprepar han under skuren av dessa nya fasor ofrivilligt Raspljujeffs ord: «nå, slå en gång, slå en gång till — men ej intill medvetslöshet!» Läsaren vill formligen andas ut, söker en utgång, en ljusning — men finner ej. Mur, avgrund, mörker, fasa... och han börjar tvivla... «Är det då så i själva verket! Ni säger, skriver, att människan är strunt, att livet är förskräckligt och har varken något mål eller berättigande... Och likväl lever ni, och skriver till och med och uppbär honorar, ni är landets mest vakna människor, ni, som försäkrar att livet är en nedrighet.»

Och läsaren har rätt i sitt tvivel beträffande de livet och människan förnekande författarnes uppriktighet.

Huru många fasor de ultramoderna skönlitterära författarnes reflekterade pessimism än tornar upp framför oss, huru hopplöst dystra deras egna världsåskådningar än må vara, så leva vi likväl och än mera — vi vilja leva! Denna önskan är fatal, men den är naturlig. Och auktorerna till de mest hopplösa världsåskådningar utgöra häruti intet undantag. En omvärdering av värdena är ej en förnekelse av livet. Tvärtom framträder själva faktum av denna omvärdering redan som grundval för en ny byggnad.

Hela Ryssland genomlever för närvarande en kanhända mycket lång och plågsam kris. En liknande kris undergår även litteraturen. Reflektionen, grubbleriet och skapareandans förfall utgöra symptom av denna kris. Men den allt förnekande, allt förstörande och intet skapande pessimismen är ej den enda följden av krisen. Talangen och begåvningen ha ej blott blivit dödgrävarnes spade, utan de ha även blivit en känslig psykopatologis och mystisk erotomanis tillhörighet.

Det har skapats en hel skola, framträtt en ny litterär strömning, som jag har svårt att beteckna med ett enda ord. Det är ett slags konstnärlig pornografi, upphöjd till graden av kult.

Men om denna säregna yttring av den litterära krisen nästa gång.

Georg Erastoff.

(Övers. från förf:ns manuskript).

DEN POLITISKA STÄLLNINGEN I ENGLAND.

Redan innan Campbell-Bannerman trädde tillbaka, hade det liberala partiets ställning försvagats och hans reformplaner hade allt mindre utsikter att bli förverkligade utan eftergifter och medgivanden, men det oaktat begynte den nu pågående parlamentssessionen under rätt goda förutsättningar. Regeringen lovade framlägga förslag angående 8-timmars-arbetsdag för gruvarbetare, ålderdomsförsäkring, bostadsbristens avhjälpande, utskänkningsrättens inskränkande samt angående irländska frågor m. fl. Så länge C.-B. stod som ledare för den engelska politiken hade man rätt att ställa stora förhoppningar på alla dessa förslag.

I det längsta lät han förmå sig att kvarstå: alla erkände att hans avgång allvarligt skulle skada det liberala partiet. Då han slutligen några veckor före sin död överlämnade ledningen åt Mr Asquith, som redan i flere månader skött premiärministerns åligganden, fick han ett erkännande som knappast någon engelsk politiker före honom. C.-B. har aldrig blivit synnerligen uppskattad som politisk förmåga, men han har under de sista åren av sitt liv förskaffat sig ett alldeles enastående förtroende. Det erkännande, som nu givits honom från alla håll, visar att den känslan är ganska allmän, att Englands politik måste sjunka ett steg, att det var C.-B:s personlighet, som höll den på en högre nivå, där den icke vidare kan hållas kvar.

De två år Campbell-Bannerman lett regeringen ha i flere avseenden varit en märklig period för den engelska liberalismen. Den har under denna tid visat sina bästa sidor: de goda ansatserna. Och C.-B. har icke ryggat tillbaka för de svårigheter, som börjat hopa sig. I hans långtifrån homogent sammansatta ministär var han den obestridda ledaren, och den popularitet han på sista tiden åtnjöt även bland sina motståndare har väsentligen stärkt regeringens ställning. Det var den mest typiskt gammal-liberala fråga, som vid senaste val förde hans parti till makten: frihandeln; och de svårigheter, som sedan dess uppkommit bero till stor del på att socialpolitiken allt mera trängt sig i förgrunden. De liberala partierna, som uppstått under helt andra förhållanden, tyckas ofta nog ha ännu svårare än övriga partier att anpassa sig efter de nya fordringar, som nu uppställas. C.-B. lät emellertid icke några gammal-liberala principer hindra sig att föreslå nog så långtgående sociala reformer, och det lyckades honom att förmå största delen av det liberala partiet att följa sig. Den naturliga följden var att de konservativa — för cirka ett år sedan — begynte en våldsam agitation mot hans «socialistiska» politik, och en viss framgång hade de utan tvivel. Centern inom detta parti utgöres av typiska kapitalister, högern av biskopar och lorder, vilkas åsikter icke tagit några intryck av de senaste seklernas utveckling, samt vänstern av ganska radikala ungkonservativa företrädda av tidningen «The Morning Post». Medan ett liberalt parti nästan alltid utsätter sig för att förlora anhängare så snart det är fråga om att genomdriva sociala reformer, kunna de ungkonservativa, som icke

besväras av några liberala principer och på vilkas goda vilja att bevara så mycket som möjligt av det nuvarande kapitalistiska samhället ingen tvivlar, lätt förmå sitt parti att gå med på nog så radikala reformer, så snart partiet kan draga någon fördel därav.

Redan före ministerskiftet kunde man märka, att en för regeringen ogynnsam förändring i stämningen inträtt, och Mr Asquith måste vara beredd att genast möta denna. Han är utan tvivel en av landets främsta politiska förmågor, och allmänt anses han i detta avseende överträffa sin företrädare. Till sina åsikter är han en utpräglad typ för den liberala högern. Om man alls kan jämföra det tjugonde seklets liberalism med den, som representeras av Gladstone och Stuart Mill, så skulle Mr Asquith snarare närma sig till den förra, men han har en kall överlägsenhet, som aldrig strävar mot mål, som han icke kan nå, och han har aldrig visat något spår av den humanitetskänsla, som ofta drev Gladstone att inskrida till förmån för undertryckta nationaliteter. I högre grad närmar sig då Campbell-Bannerman till Stuart Mill: liksom denne blev han allt mer och mer socialistisk i sin politiska uppfattning, ehuru han icke som Mill slutligen uttalade att socialism var den riktiga benämningen på hans samhällsåskådning.

Som talare intar Mr Asquith på sätt och vis en ledande ställning. «Den parlamentariska vältaligheten» i gammal bemärkelse är död, och orsaken skall främst vara den, att ingen i våra dagar orkar höra på den. Därför har han utvecklat en förmåga — och ingen överträffar honom tillsvidare däri — att lägga fram det han vill säga kort, klart och skarpt formulerat, så att alla måste höra och ingen kan missförstå det, medan hans främsta motståndare, Mr Balfour, ännu brukar hålla långa andraganden, där han ofta med stor skicklighet underlåter att beröra frågans kärnpunkt. Någon allmän popularitet kan Mr Asquith icke göra anspråk på: redan den omständigheten, att han är jurist, gör att man på många håll icke har förtroende till honom såsom praktisk politiker. Dessutom är han motståndare till kvinnans rösträtt. I synnerhet inom vänstern var det med långtifrån stora förhoppningar han mottogs, men icke heller på andra håll kände man någon glädje över ministerskiftet. Hans första regeringshandling var att bilda den nya ministären, och redan härvid visade han sin förmåga att fatta konjunkturerna. Det var inga stora förändringar, som vidtogos: ministären föryngrades och gjordes betydligt mera representativ genom några få personombyten. Själv är Mr Asquith 15 år yngre än sin företrädare, och den mest omtalade av de nya ministrarna, Mr Churchill, har vid sina 33 år gjort sig kompetent genom sin överlägsenhet som politisk talare. Farhågorna att vänstern skulle bli svagare representerad än hittills i ministären besannades knappast, och tillsvidare har premierministern icke låtit sina personliga åsikter framträda synnerligen starkt, utan allt går som förr — mer eller mindre.

*

Då Mr Asquith lämnade sin post som finansminister, hade han färdigt utarbetat det utlovade lagförslaget om ålderdomsförsäkring, som numera godkänts nästan enhälligt av underhuset — överhuset får icke tillfälle att uttala sig därom, emedan det räknas till finansfrågor. Ur teoretisk synpunkt betecknar det ett stort steg från den individualistiskt-liberala uppfattningen, då staten enligt det *utan bidrag i någon form* garanterar en allmän ålderdomspension åt alla medborgare, men praktiskt taget är detta förslag, som skall tillämpas från 1 januari, långt mindre epokgörande. Mr Asquith ansåg sig böra göra det så lätt genomförbart som möjligt ur finansiell synpunkt, och därför har man tillsvidare nöjt sig med en åldersgräns vid 70 år. Detta innebär i själva verket att ytterst få personer tillhörande arbetareklassen få någon glädje av denna «arbetareförsäkring» — för att använda det i Finland brukliga ordet — emedan de ännu mycket oftare än de förmögnare avlida, innan de uppnått denna ålder. I detta fall försökte emellertid det konservativa partiet sig icke på någon egentlig opposition, ehuru dess tidningar tidigare gjort gällande att ålderdomsförsäkringen vore omöjlig, såvida man icke tillgrep tullar för att betäcka utgifterna. Men i stället har regeringen utsatts för en så mycket våldsammare kritik med anledning av sitt förslag om vissa inskränkningar i utskänkningsrätten. Den agitation, som igångsatts av krogvärdar och bryggeriägare och vunnit understöd av det konservativa partiet, är ett sällsynt öppet försök att låta enskilda kapitalistintressen bestämma landets politik. Lagförslaget är för resten ytterst moderat och skulle icke på grund av sin innebörd ha så stor betydelse, men det har visat huru stor politisk makt idkarena av rusdrycksnäringen vetat att förskaffa sig och har därmed blottat en av de minst sympatiska sidorna i Englands politik.

Medan de liberala fortsätta sin agitation för frihandeln, ha de konservativa skickligt sökt omväxling. Tullskyddet ha de bibehållit som grundtemat, men vid sidan därav begynte man anfalla regeringen först för dess «socialism» och sedan, när detta ämne blivit utslitet, för dess rusdryckspolitik. Härvid har man haft rätt stor framgång: vid de allra flesta kompletteringsval detta år ha konservativa kandidater segrat. Detta visar tydligt att stämningen i landet förändrats sedan senaste val, men för ögonblicket betyder det icke så mycket; det är ännu långt till nästa valkampanj, och till dess hinner Mr Asquith måhända taga upp frågor, som äro fördelaktigare för hans parti, och i underhuset har regeringen fortfarande en säker majoritet. Efter Campbell-Bannermans död ha visserligen både irländarena och arbetarepartiets representanter tagit mera avstånd från de liberala, men de kunna icke rubba majoriteten.

Agitationen för kvinnans rösträtt fortgår, men frågan har kommit i ett nytt skede genom ett yttrande av premiärministern, som för en deputation förklarade att regeringen icke har någonting emot kvinnlig rösträtt på demokratisk bas, men önskar att det stora flertalet kvinnor ger till känna att de verkligen vilja få rösträtt. Detta uttalande gav

anledning till de stora demonstrationerna i juni. Mr Asquith har härmed ställt i utsikt allmän rösträtt, men tillsvidare tyckas suffragetternas ledare, av vilka många äro utpräglat konservativa och sannolikt önska bibehålla inkomstcensus, icke vilja fästa alltför mycket avseende vid detta uttalande utan fortsätta sin kamp mot regeringen lika som hittills.

I början av sommaren inträffade två händelser av vikt: kung Edwards besök i Reval och gruvarbetarenas beslut att inträda i arbetarepartiet. Det förstnämnda väckte uppseende både inom och utom England, men inverkar icke nämnvärt på landets inre politik. De radikala tidningarnas uttalanden om förhållandena i Rysland och deras kritik av respektive monarker avstucko angenämt från deras vanliga behärskade ton. Kung Edward, som allt sedan sin tronbestigning icke blivit utsatt för offentlig kritik, har under denna vår två gånger klandrats rätt skarpt — första gången var det därför att han icke avbröt en utrikesresa vid Campbell-Bannermans avgång. Debatten i underhuset angående Reval-besöket var även den rätt intressant både på grund av det, som sades, och emedan cirka 200 medlemmar av regeringspartiet funno lämpligt att icke infinna sig den dag Mr Asquith försvarade besöket. Det finnes rätt mycket skäl för antagandet att resan icke blivit av, ifall C.-B. ännu varit premiärminister.

En helt annan betydelse har gruvarbetarenas ovannämnda beslut. De utgöra en av Englands bästa arbetareorganisationer och ha hittills alltid hyllat strängt liberala principer. Då de nu anslutit sig till arbetarepartiet, så innebär det icke någon övergång till socialism; tvärtom komma de av allt att döma att väsentligen förstärka den icke-socialistiska minoriteten inom arbetarepartiet. Sin betydelse har detta beslut, emedan det visar att partidelningen i England liksom i de flesta länder icke så mycket beror av olikheter i principer eller ar någon teoretisk samhällsuppfattning, utan främst av klassintressen.

Ola Castrén.

EINO LEINO: OLLI SUURPÄÄ.

Eino Leinos *Olli Suurpää* utgör tredje och måhända sista delen i författarens romancykel från ofärdsåren. Den är icke så rolig som *Tuomas Vitikka*, där kvickheten stundom hade ett galliskt tycke, och man saknar allvaret, de stora perspektiven från *Jaana Rönty*. Men den psykologiska analysen har i stället blivit djupare och bredare, och diktaren skänker oss här en karaktärsstudie, mångsidigare och mer uttömmande än någon av hans tidigare.

Vicehäradshövding Olli Suurpää är en väl observerad och skickligt återgiven typ — började från exteriören. Vi se honom, stram och självmedveten, under den obligatoriska middagspromenaden på Esplanadgatan, och dråpligt skildrad är hans utstuderat säkra och imponerande entré i konsertsalongen. Han definierar sig själv såsom en genomskärning av sin tids finska bildning, en produkt av svensk lag och finska bönder, germanisk kultur och finsk-ugriskt råmaterial, en uppkomlings framfusighet och aristokratisk överklassegoism. Han har en smidig tunga och ett klart huvud. Han besitter i hög grad punktlighetens dygd och tillämpar den på alla områden av sin verksamhet. Oundviklig vid teaterpremiärer och symfonikonserter, saknas han aldrig på en fosterländsk eller medborgerlig fest; han är lika regelbunden i sin tjänstgöring som i sitt krogliv och sin erotik. Han är — för att använda författarens ord — med landet och landet med honom väl tillfreds.

Eller rättare var, ty nu komma ofärdsåren och den vackra jämnvikten i hans tillvaro blir rubbad. Sedan studenttiden tillhör han det ungfinska partiet; han får det ena förtroendeuppdraget efter det andra och fullgör dem av gammal vana, utan entusiasm och utan tro på den rättvisa sakens seger. Han är skeptiker, men just såsom sådan uppskattad av sina partikamrater, ty han anses representera det kritiska elementet, en välbehövlig motvikt till den blinda hänförelsen och optimismen. Han blir emellertid allt mera övertygad om det passiva motståndets ändamålslöshet och allt mindre tillfreds med sin politiska ställning. Partigränserna utplånas småningom i hans ögon, och skillnaden partierna emellan inskränker sig sist och slutligen till en fråga om taktiken. Alla äro ense om att landet skall försvaras; endast beträffande sättet gå meningarna åtskils, och en klok eftergift är kanske ett bättre vapen än det passiva motståndet. Han lär sig till och med att förstå de ryska synpunkterna. När man är svag, åberopar man de svagas rätt; vore man stark, talade man måhända om styrkans. Ett folk lever så länge det har kraft att leva, och det vore kanske orätt att med artificiella medel uppehålla livet.

Olli Suurpää känner att hans rätta plats vore i regeringspartiets leder, men han äger för litet beslutsamhet och handlingskraft för att bryta med sitt förflutna. Tills en dag hans ryska verkchef erbjuder honom en landssekreteraretjänst, vars förra konstitutionella innehavare nyss blivit avskedad, och han efter en kort tvekan antar den.

Olli Suurpää är ingen egentlig lycksökarnatur, utan en nykter och beräknande ämbetsmannatyp, skapad att under normala förhållanden lugnt och säkert avancera på sin bana. Men under ofärdsåren tvingas han in i en situation, som hans ryggradslösa skepticism icke är vuxen. Det är utan indignation som författaren skildrar hans utveckling, lidelsefritt, med en blandning av ironi och medkänsla.

Den som väntar att i Leinos roman få höra bruset av ofärdsårens stormar, misstar sig i grund. Tidens stora händelser nå aldrig fram till läsaren, det enda man förnimmer av dessa i boken är deras verkningar på hjältens själsliv; analysen av hans karaktär, hans psykologiska utveckling, utgör det centrala och bärande i berättelsen. Och vi se honom i växlande belysning, ur de mest

olika synpunkter. Författaren karakteriserar honom oupphörligt, och själv har han en obetvinglig och något tröttande fallenhet för självanalys; man ser honom med hans gamla skolkamrat Mikkos skarpa ögon, och man får veta vad pudeln Matti — en ny Riquet — tänker om sin herre.

Rent konstnärligt sett betecknar *Olli Suurpää* ingen vinning. Författarens stil är ännu rätt ojämn; den kan vara vardagligt vårdslös och till och med svulstig — se t. ex. den oklara och smaklösa, brett utförda bilden i slutet av femtonde kapitlet. Och någon komposition kan man knappast tala om, i så hög grad lider boken av longörer och omotiverade utväxter. Rent av förbluffande i sin meningslöshet verkar fru Ylä-Heikkiläs uppträdande i romanen, och likaså Olli Suurpääs ofta återkommande barocka funderingar om hans egen härstamning. Och av andra episoder med mera existensberättigande har författaren icke gjort vad av dem kunnat göras; detta gäller i synnerhet skildringen av konstnärernas nattliga dryckeslag på klubben. »Stundens gyllene bubbla — heter det där — skimrade över skummande glas. Luften sprakade av människosnille. Andens miljonärer strödde omkring sig kapital, som skulle räckt till själaspis för mången fattig man för hela livet». Och man får helt enkelt taga författarens försäkran på god tro, han ger en icke det minsta bevis för sanningen av sina ord, ty man undviker i det längsta att såsom ett sådant betrakta den store konstnärens långa tal med dess tomma och uppstyltade patos. Så högtravande och frasgrannt talar väl för övrigt ingen i ett glatt konstnärslag på småtimmarna, och gjorde han det, bleve han antagligen genast nedtystad — om än han vore „den störste av dem alla.»

Med alla sina förtjänster och fel är *Olli Suurpää* en mycket läsvärd bok och utgör ett märkligt bidrag till ofärdsårens psykologi. Men man kan ej annat än beklaga att författaren icke heller denna gång ställt större anspråk på sig själv som artist och därför åter gäckat vårt hopp om konstverket utan vank och lyte.

E. Z.

SVENSK LITTERATURHISTORIA. I.

Fredrik Böök, Romanens och prosaberättelsens historia i Sverige intill 1809.

De två senaste decennierna ha inom den svenska litteraturhistorien haft att uppvisa en rik och nyskapande verksamhet, vars resultat främst stå åskådliga i Schücks ofullbordade Svenska litteraturhistoria, i Schück-Warburgs Illustrerade svenska litteraturhistoria — av vilken en ny, omarbetad och förfullständigad upplaga snart torde vara att motse — och i Levertins litteraturhistoriska verk och essaier. Det är de mest representativa namnen; vid sidan av dem står en ståtlig rad andra arbeten och undersökningar, som omfatta alla den svenska litteraturens epoker. Fullt rättvist och jämnt har intresset dock icke fördelat sig — det kan väl icke förnekas att åtminstone till senaste tid den svenska romantiken på ett oförtjänt sätt varit ställd i skuggan.

De litteraturhistoriker, som under de senaste åren framträtt, tillhöra en ny generation. Det gäller icke blott åldern, det gäller ock i viss mån deras syn på de litteraturhistoriska uppgifterna. De ha funnit nya ämnen, nya synpunkter i stället för dem, vilka mer eller mindre uttömts av deras föregångare, och de komplettera därför dessas verk, de upptäcka nya sammanhang och förbindelser, de nyansera författarebilderna och göra dem rikare.

Dessa forskningar samla sig i tvenne huvudriktningar. De biografiska och bibliografiska undersökningarna fängsla numera i relativt ringa grad intresset och krafterna, delvis väl därför att på detta område så mycket redan är gjort. Men å ena sidan söker man nu ge en detaljerad och metodisk analys av de konstnärliga medel författarne begagnat sig av och på denna grundval närmare precisera deras individualitet; här äro särskilt att nämna uppsatser av Ruben G:son Berg och — för dem som önska en allmännare översikt av de moderna stilistiska strävandena, denna gränsmark mellan egentlig filologi och litteraturvetenskap — Olof Östergrens i våras utgivna broskyr „Stilistisk språkvetenskap". Å andra sidan preciserar man författarnes ställning dels till inhemska föregångare och samtida, dels till utländska förebilder och strömningar. I synnerhet på detta sistnämnda fält, förhållandet till utlandet, ha rika skördar funnits — och finnas ännu — att göra, då man där tidigare i huvudsak nöjt sig med allmänna antydningar och analogier eller okontrollerade gissningar. Dessa nya synpunkter, denna komparativt litteraturhistoriska metod är förhärskande i de två märkligaste arbeten i svensk litteraturhistoria, som utkommit under de senaste åren, Fredrik Bööks arbete om den svenska romanen före 1809 och Martin Lamms undersökningar om Dalin.

Fredrik Böök har under de senaste åren skapat sig ett namn som Sverges mest betydande kritiker efter Levertins död. I sitt arbete om romanen visar han sig också som vetenskapsman fullt motsvara detta sitt anseende.

Den uppgift han valt innebar omedelbart rätt litet lockande. Sverge har ju i grunden icke haft någon romandiktning av betydelse före adertonhundratalet, före Cederborgh; allt vad därförinnan finnes av berättande prosakonst är — i bästa fall — andra rangens konst. Men i själva verket hindrar detta icke att här fanns ett litteraturhistoriskt mycket värdefullt och hittills nästan opåaktat material att taga vara på. Ty det är icke endast de stora mästerverken som ha krav på litteraturhistorikerns uppmärksamhet. Som förutsättningar ha dessa andra verk, av ringa betydelse ofta nog i och för sig, men förebådande och förberedande de större. Och vidare: dessa konstverk av lägre rang ha motsvarat vida kretsars estetiska behov, de ge oss en föreställning om deras smak och om deras intellektuella nivå, som kulturhistoriskt är av be-

tydelse. I själva verket kunna de spela en nog så stor roll i den litterära utvecklingen: det råder väl intet tvivel om att den stora romantiska revolutionen i väsentlig grad förbereddes just av sådana så att säga »underjordiska« strömningar, som i romanlitteraturen fått sina skarpaste uttryck.

Den svenska romanen är alltför osjälvständig för att man i dess historia ens skulle kunna spåra en kontinuerlig utveckling: den återspeglar de olika riktningarna och motiven i utlandets romandiktning utan att ge dem någon egen prägel. Det har därför varit det naturligaste att, såsom Böök det gjort, i huvudsak planlägga arbetet efter den europeiska romanens utvecklingsstadier. Han ger en allmän karakteristik och översikt av var och en av de europeiska romangrupperna och övergår så till deras svenska motsvarigheter. Därigenom kommer sålunda boken att samtidigt med den svenska romanens historia innehålla en översikt över romanens utveckling över huvud — en översikt vars värde är så mycket större som någon fullständig sådan icke finnes förut och förf. därför också i denna del fått sammanställa rätt mycket på egen hand. I någon mån har dock kanske nödvändigheten att indraga den allmäneuropeiska litteraturen i framställningen verkat ofördelaktigt på dennas överskådlighet och planmässighet. Förf. säger i förordet, att hans huvudsynpunkt varit »att visa, huru människouppfattningen kommit till uttryck i människoskildringen«; det förefaller mig dock svårt att genomgående finna rätt på denna röda tråd i boken, den skymmes emellanåt undan av andra synpunkter, och över huvud hade förf. kanske gjort klokt i att visa något mer av den självuppoffring, som offrar en del detaljiakttagelser och reflexioner för det helas proportioner. Men denna anmärkning hör otvivelaktigt till de minst graverande — det är lätt att förlåta en alltför stor rikedom, och det är det ju den i grunden innebär. Det må för övrigt för rättvis jämförelses skull framhållas att det bästa arbete de senare åren haft att uppvisa om romanen, Max von Waldbergs bok om den sentimentala romanen i Frankrike, synes mig lida av alldeles samma brist som Bööks bok, av den bristande överskådligheten.

Men detta är ock den enda allmännare anmärkning man med något fog kan rikta mot förf. Han har med beundransvärd flit och energi samlat ett rikt material, som han med säkerhet och urskiljning sovrat och sorterat. Och hans specialstudier över skilda författare äro ofta alldeles utmärkta — främst, förklarligt nog, då det gäller mer betydande författare som Mörk, vars verk han uppskattar på ett från det hävdvunna rätt avvikande sätt, och även Dalin. Att åsikterna om enskilda punkter i boken kunna gå åtskils är naturligt, och några ställen finnas, där undertecknad icke kännt sig övertygad av förf:s framställning. Särskilt gäller detta uttalandena om Urban Hiärnes Stratonice — vilka också väckt andra recensenters misstro: — förf. kan ha rätt i att den icke utan vidare kan sammanställas med den vanliga herderomanen, men å andra sidan kan man dock svårligen gå in på att den alls icke borde hänföras till romanerna. Någon enstaka gång har förf. av sina utländska källor förletts till oriktiga uppgifter (t. ex. påståendet om avslutningen av 1629 års upplaga av Polexandre), någon gång kunde kanske ock något tilläggas: den språkliga realismen i Dalins dialog och i de senare dialogerna på landsmål ha sina direkta förebilder i den äldre tidens bröllopsdiktning; på tal om Fru Nordenflycht hade det kanske förtjänat påpekas att hon i Fruntimrets försvar omtalar *Lettres portugaises*, veterligen den enda gång denna märkliga brevroman omnämnes i äldre svensk litteratur.

Men detta gäller i huvudsak endast bagateller. Som helhet är boken ett fullödigt verk som blir grundläggande för den svenska prosalitteraturens historia och värdigt fyller ut en lucka i den svenska litteraturhistorien.

G. C.

VARJEHANDA.

Ebben i penningmarknaden och det perspektiv den medför sysselsätta naturligen allt fortfarande den allmänna meningen. Ansträngningarna att i Paris göra ett statslån ha icke t. v. krönts med framgång, — om på grund av den långt framskridna säsongen och olämpligheten att ute i början av juli anordna den slutliga subskriptionen bland publiken, eller av andra orsaker, är svårt för vanliga dödliga att avgöra. Malicen påstår emellertid att den stora bankdirektören F. K. Jeremias för några veckor tillbaka inlemnat ett anbud, som på den tiden förkastades i kraft av lånevillkorens stränghet. Och malicen, som alltid är väl underrättad, preciserar närmare och anger Société Générale såsom Jeremias medbrottsling. Nu påstår malicen att höga vederbörande likafullt begynnt fundera på förslaget och börjat luta åt den meningen att det til syvende og sidst ändå inte var så tokigt! Vilket skulle haft till påföljd att man ringt upp till 868 och förklarat sig efter moget övervägande ha kommit till annan åsikt och numera vara beredd att skrida till verket. Men Jeremias hade också ändrat åsikt ett litet tag. Helt litet bara: herrarna kunna ju förstå att den tidigare offerten nu förfallit; är det herrarnes mening att jag skall komma med — en ny? Nåja, saken står illa och är som synes invecklad. Den gamle porslinsgubben är inte att leka med. Man har kommit ur askan i elden och man betänker sig gärna två gånger, innan man skjuter en ny bom.

*

Bland de många värdefulla uttalanden, som sett dagen i fråga om vårt ekonomiska läge, var nog det av hr Gösta Sumelius ett mycket beaktansvärt. Det avtrycktes ju också av hela helsingforspressen och har väl gjort ett djupt intryck, baserat som det var på den förträffligaste kännedom om handelns och industrins mångahanda vedervärdigheter nu för tiden. Men konklusionen var ej alltigenom praktisk: att privatbankerna skulle sänka sin ränta för den del av utlåningen, som icke kan anses tjäna som material för bankernas rediskonteringar hos Finlands Bank! Det skulle nog bli litet kinkigt i praktiken: dylika gränser bruka icke vara synnerligen viga, och reformen skulle måhända vara ägnad att skänka ett plus av svårhanterlighet åt den annars redan nu något bråkiga utlåningen. För egen del skulle hr Sumelius, som är „kommitterad“ vid statsbankens kontor i Tammerfors, slippa lätt ifrån saken. Han vill nämligen icke röra vid Finlands Banks satser och uttalar sig något försiktigt om det egna institutet. Jag kan

icke neka mig nöjet att citera ordalagen: „Finlands Banks finanspolitik dikteras av högre makter vilkas motiv icke ligger inom gränserna av vår omdömesförmåga". Jag försäkrar att citatet är riktigt. Men hr Sumelius har alltid haft sinne för humor.

*

Huvudstadsbladet härbärgerade senaste söndag en finansartikel, som var brakande storstilad. Jag avser naturligtvis hr G. Nordströms geniala förslag till upphjälpande av det betryckta läget. Det var mycket genialt och så enkelt sen, rent förbaskat enkelt. Finlands Bank tar upp ett lån på 100 miljoner, Finlands Bank köper engelska 2 ½ % consols för nettoprovenyn, Finlands Bank låser in de hundra miljonerna consols i ett skrin och ger ut 100,000,000 i nya sedlar. Så få vi alla pengar. Så får Finlands Bank 2 ½ % på sina consols och 5 % (tror nån det?) på sina sedlar, eller tillhopa 7 ½ %, och betalar på lånet bara 4 ½ %! Nettot 3 % betalar lånet så småningom och de sköna consols stanna för alltid i det sköna skrinet. Kan man tänka sig någonting magnifikare? Eller någonting enklare? Columbi ägg.

Jag förstår bara inte, varför hr G. N. vill åtnöjas med hundra miljoner. Vore inte två eller trehundra bättre? Då skulle vi ju alla få ändå mera pengar. Och det är inte alldeles säkert, att vi så snart igen skola komma oss för att göra om den „självsupporterande" operationen. Det vore kanske försiktigast att ta lite mera! 2 ½ + 5 = 7 ½. Och så ä vi allesamman rika!

*

Just då Argus går i pressen, kommer malicen igen med en ny nyhet. Bankdirektör Schybergson har verkligen avböjt anbudet att bli finanschef i vår nya koalitionsministär! Vem skulle anat detta om koalitionstankens egen köttslige fader. Han som skrev så vackert om koalitionen i Kultur och Politik. Men för det första är det ju redan några månader sedan dess och för det andra lär hr Schybergson svarat, att han förmodligen kan göra större nytta i lantdagen än såsom högste finansdirigent. Tja, ja, roligt att mitt i eländet åtminstone på något håll kunna konstatera ett verkligt embarras de richesse. Den, som lever, får se.

Adam.

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1908.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 1 AUGUSTI 1908

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 15.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Fabiansgatan 16.**

Prenumerations- och annonskontor, **Fabiansgatan 16,** *öppet kl. 2—3, telefon 64 02.*

A.-B. AGROS

HELSINGFORS, MIKAELSG. 7

erhöll 29 första pris på utställningen i Kuopio för maskiner och redskap för jordbruk & mejerihantering.

KVARNAR, SÅGAR, MEJERIER & KRAFTANLÄGGNINGAR.

Förstklassiga maskiner. Billiga priser!

Lantbrukare!

Innan Ni avslutar köp infordra pris av

Finska Redskapshandeln A.-B.

P. SIDOROW, Helsingfors.

K. A. Dahlins

Droghandel

är numera flyttad från Skillnaden 15 & 17 till **Trekanten** (Georgsgatan 6). Telefon 19 91.

Helsingin Puuseppätehdas Osakeyhtiö

Helsingfors, Barnhemsgatan N:o 5

Telegrafadress: Puuseppä · Telefon 18 53
Brädgårds telefon 47 21

Tillverkar alla slags

MÖBLER och INREDNINGAR

till kontor, kyrkor, butiker m. m., ävensom fönster, dörrar, parkettgolv och alla till snickeriyrket hörande arbeten.

Innehar ständigt lager av hyvlade och ohyvlade plankor, bräder, lister m. m.

De,

som värdera en elegant och välsittande dräkt, göra sina beställningar hos

E. A. Knàpe

Alexandersgatan 17.

TVÄTTMASKINER med eldstad,
VRIDMASKINER m. extra 1:a gummi.
Prisbelönta manglar,
GLASTVÄTTBRÄDEN.

Telef. 42 29.

A.B. K.H. Renlund O.Y.

Adolfine Erikson

Norra Esplanadg. 37, Helsingfors.
Tel. 27 37.

Ylle- & Tricotvaruaffär

Med. guldmedalj prisbelönta erkänt smakfullaste, starkaste, hemstickade varor.

Dam- & Barngarderob

Nyheter i modevaror anlända varje vecka.

SPECIALAFFÄR för nyheter & konstnärliga

Tapeter, Friser & Linoleum.

H:FORS NYA TAPETAFFÄR.

W. SALVÉN.

Unionsgatan 28. Telef. 9 24.

Den bästa 25 p:nis cigarr är

„LA REAL".

f. d. EKBERGS CIGARRHANDEL

Alexandersgatan 52. Telef. 14 48.

Hotell Kämp

rekommenderas!

I SAMTLIGA BOKLÅDOR

V. M. J. Viljanen,

Kortfattad Färgharmonilära.

Pris 3:25. Till stor nytta för målare, hem och handarbetsskolor.

Förläggare YRJÖ WEILIN, Helsingfors.

JOHN ERICSSON

SNICKERIFABRIK.
ATELIER FÖR MÖBELKONST.
REGERINGSGATAN 14.

HELSINGFORS NYA MUSIKHANDEL

K. G. FAZER, Fabiansgatan 16.

Äkta Åmål-lutor

äkta spanska guitarrer.

Ömsesidiga livförsäkringsbolaget

SUOMI.

Hela vinsten kommer de försäkrade till godo.

STÖRSTA inhemska livförsäkringsbolag.

AXEL PALMROOS, AKTIEBOLAG.

I kl. Vin- & Spirituosaaffär i Helsingfors.

Finaste PUNSCH i mörka flaskor. Telefon 3 20.

R.E. Westerlunds Pianomagasin

Helsingfors,

7 Norra Esplanadgatan 7

Telefon 6 81.

Största pianoaffär i Finland.

Förmånliga betalningsvillkor.

Rök!

Elegant.
Klubb N:o 1.
Aino.
Matti.

P. C. Rettig & C:o, Åbo.

J. Simelii Arvingars Boktryckeriaktiebolag

Nylandsg. 9, Helsingfors. Tel. 137.

Språkkunniga sättare.
Facila pris.
Snabbt utförande.

SPECIALITET: Vetenskapliga avhandlingar

TRYCKERIET GRUNDLAGT ÅR 1818.

Nyblins Fotografiska Magasin, Fabiansg. 16. Telef. 2503.

ARGUS

NR 15. HELSINGFORS 1.*8. 1908.

EROTISM OCH DEKADENS I RYSSLANDS LITTERATUR.

Såsom en för den senaste tiden karakteristisk och iögonenfallande företeelse framträder den pornografiska epidemi, som rasar på den ryska bokmarknaden. Liksom den kristna asketismens akrobaters sedefördärv höljde sig i en yttre fromhet och måttlighet, så draperar sig även vår tids tygellöshet i «vetenskapens populariserings« genomskinliga mantel. I ofantlig mängd ha börjat utkomma publikationer sådana som följande: «Prostitutionens historia i Europa«, „Prostitutionen i forntiden«, «Könslig psykopati«, «Könskärlekens fysiologi«, «Kvinnans fysiska värld«, «Kärlekens perversiteter« m. m. d. Markis de Sade har åter uppstått från de döda, en hel serie memoarer av beryktade kurtisaner och illustrerade «monografier« över hetärer och framstående mäns mätresser har utkommit. Anonyma författare ha, efterapande Octave Mirbeau, lappat ihop «En kammarjungfrus anteckningar«, «En fallens bikt« o. s. v. Tidningar, som t. ex. Novoje Vremja, ha ej generat sig att för penningar trycka hela prospekt av förläggare, som spekulera på hopens lägsta instinkter, med uppräknande av de olika formerna av sedefördärv och könslig psykopatologi i alla tider och hos alla folk. Alltid och allestädes stöter läsaren på tidningens första sida, efter telegram om avrättningar eller blodiga «oordningar«, på ett med iögonenfallande fet stil tryckt tillkännagivande, att «i anledning av ofantlig efterfrågan har subskriptionen å praktverket «Fru Montessons pantalonger« förlängts på ännu en månad«.

Men här är åtminstone allt tydligt och klart. Under varje dylikt tillkännagivande paraderar en anmärkning av den förekommande förläggaren: «boken sändes i slutet paket«. (Ett slags nigning för den officiella moralen!) Och då man en gång öppet erbjuder eder historien om en kurtisans pantalonger eller en monografi över någon krönt babians tolv mätresser, står det eder fritt att köpa boken eller låta bli att köpa.

Annat är förhållandet med den konstnärliga litteraturen. Erotismens vidunderliga spöke är här maskerat på det mest omsorgsfulla sätt: medels författarnes namn, genom formens ädelhet och skönhet och stundom även genom en upphöjd tendens.

Denna nya litterära strömnings apologeter benämna den «dekadentisk« och utgå från principen, att dekadensens väsen utgöres av en ytterlig individualism, av symbolism, såsom metod, och erotism, som huvudtema. Härvid åberopa de Maeterlinck, Edgar Poe, Oscar Wilde, D'Annunzio, Pschrbyscheffskij m. fl.

Men liksom den på förnuftet grundade, överlagda pessimismen hos en del av de moderna belletristerna ej har någonting gemensamt med de stora ryska författarnes skapande pessimism, så har ej heller den dekadentiska skönlitterära författaregruppen något samband med de ovannämnda utländska skriftställarne. Det är endast ett dåligt dekadenssurrogat, på förnuftet grundad erotism och stundom helt enkelt konstnärlig pornografi. Jag övergår till fakta och skall anföra några särskilt karakteristiska utdrag, så långt det mig tillmätta utrymmet medgiver.

I novellen «Korthuset«, som väckt mycket buller och tillhör den även till «dekadenterna« hänförda Kusjmins penna, mötas en Demjanoff och en Mjatleff. Denna bekantskap är synbarligen högst fatal, ty enligt författarens ord «stockar sig andedräkten« för den ene, medan den andre «något bleknar«. Då de sedan med ett sällskap vänner råka komma i ett enskilt rum på en utanför staden belägen restaurant, visa de unga männen en sällsam dragning till varandra. «Älskar ni Demjanoff?« frågar en av de närvarande Mjatleff. «Ack, ja!« svarar denne. — «Huru?« — «Som ni vill!« — «På allt sätt?« — «På allt sätt!« — «Men tror ni, att jag älskar er?« frågar Demjanoff av Mjatleff. — «Ack, ja!« svarar Mjatleff. — «Huru har ni kommit på den tanken?« fortfar Demjanoff darrande. — «Från första ögonblicket vi möttes!« — «Förstår ni av vilken vikt det vi tala om är?« — «Javisst! Vilket fördärv eller vilken morgonrodnad av konst, av liv kan ej bli följden av detta samtal!« .... Sedan träffas de förälskade unga männen på en soaré hos Demjanoffs släktingar. Ungdomen roar sig med en pantlek. Mjatleff och Demjanoff nalkas från olika sidor det i en pläd höljda «oraklet« och vidrör det. «Oraklet«, som antager att det är en man och en ung flicka, profeterar: «Dessa båda skola tillhöra varandra!« Efter denna tämligen platta kvickhet beger sig Matleff, åtföljd av Demjanoff, till sängkammaren under förevändning «att tvätta händerna ...« Demjanoff öppnar tvättkomoden, men Mjatleff hejdar honom: «Jag behöfver ej den! Förstår ni då icke?« Demjanoff börjar «förstå«. — «Är det möjligt att det är sannt? Och varför genast, här?« Mjatleff «föll som ett brutet rö ned på sängen«. Dem-

janoff korsade sig plötsligt andäktigt för helgonbilderna, föll ned på golvet och kysste Mjatleffs sko. «Vad gör ni?« frågade denne. — «Jag tackar dessa helgonbilder för att de sände er hit och kysser edra fötter, vilka hitfört er till min lycka, till min glädje«. O, ve — «lyckan« blev ej långvarig. Den lömske Mjatleff reste sin väg och lämnade åt den älskade vännen som minne en barnleksak — ett korthus. Sådant är det väsentliga innehållet av detta «alster«, som utgjorde «cloun« i en elegant publikation, hade stor framgång och framkallade en polemik i pressen.

De unga skönlitterära författarne Artsibascheff, Sergejeff-Tsenskij och Kamenskij ha avgjort specialiserat sig på berättelser av rent erotiskt innehåll. Den förstnämnde betraktar i jämförelser hjältinnorna som unga ston, hjältarne som hingstar, och ni kan lära känna alla könsdriftens skiftande lustar och nycker i hans beryktade roman «Sanin«. Författaren anser synbarligen sina hjältar för «nya« människor, vilka det är förbehållet att ersätta vårt «utlevade« släktled.

Hos Sergejeff-Tsenskij går samma erotism som en röd tråd igenom, i trots av den förträffliga uppfattningen och skildringen av naturens skönheter och stämningar. Författaren graviterar fatalt mot syfilitiker och våldförelsefakta, och som en av hans skapelsers «pärlor« måste man erkänna en episod, där ett par tiotal arbetare i en djup skog till döds våldföra en kvinna, som tillfälligtvis råkat ibland dem.

Kamenskij, den minst begåvade, men mest frie bland alla de «unga«, skildrar sällsamma, excentriska kvinnor, synbarligen även de «nya« eller «framtidens« kvinnor . . . Hans hjältinnor mottaga sina gäster fullkomligt nakna, i rum behängda med speglar, och hjälten jämte författaren buga sig hänryckta inför dem . . .

I senaste häfte av «Schipovnik«, där bl. a. finnes en förträfflig, djuptänkt berättelse av L. Andrejeff, framträder med ett nytt alster «kungen« bland de moderna ryska dekadenterna, Feodor Sologub, i verkligheten en mycket begåvad skald, en stor mästare av formen och fin tolkare av stämningar, sådan jag hittills känt honom. Då jag hyste aktning och djupt intresse för denne författare, tog jag naturligtvis genast itu med läsningen av hans nya arbete och . . . tappade totalt huvudet. Att återgiva innehållet i denna sällsamma roman, som heter «En legends uppkomst«, är nästan omöjligt. På ett otroligt konstrikt språk, delvis lånat av Pschrbyscheffskij, berättar författaren huru tvenne unga flickor, systrar, badade i en flod. (Han beskriver naturligtvis härvid detaljerat deras kroppar). Efter badet komma de unga flickorna till något slags egendomlig läro- och uppfostringsanstalt, där barnen och lärarinnorna promenera nästan nakna. Här uppfostras tydligen framtidens barn. Härifrån bege sig systrarna till en i grannskapet boende lärd kemist Trirodoff, vilken inrättat en uppfostringsanstalt enligt nya principer. Författaren kallar hans elever «tysta gossar«. De två flickorna koma till Trirodoff på en ej alldeles vanlig väg. De föras genom en lång underjordisk gång. I denna tunnel råder en mycket hög temperatur och något slags «sorgsen vällukt«. Därefter komma de i ett ofantligt orangeri, där det växer «sällsamma, vidunderligt gröna« växter. Trirodoff möter systrarna och förevisar «undren«. Ett sällsamt rum med sluttande tak, konkavt golv, avrundade hörn, på väggarna «obegripliga tavlor« och en spegel, vari envar kan se sig sådan han kommer att bli på sin höga ålderdom. «Fasa och fröjd bo här tillsammans«, förklarar värden. Betydelsen av dessa under förblir obegriplig. Synbarligen äro dessa «symboler« begripliga endast för författaren själv. Vidare framför författaren alldeles meningslöst tvenne högst haltlösa socialdemokrater. De upprepa jämt och ständigt «kamrat« och övertala den ena av systrarna att uppträda som talare på närmaste möte. Den unga flickan tappar självfallet huvudet och frågar: «Vad skall jag då tala? Jag vet ingenting.« Men de försäkra henne att hon «vet tillräckligt« och talar så «riktigt och rent!« «Alltså hand därpå, kamrat Elisabet?« — «Låt gå, kamrat!« svarar den nya socialisten i kjol. Och avslutande kapitlet säger författaren rörd: «Det vore behagligt att höra detta allvarligt och naivt uttalade ord: kamrat!« Nästa natt står den blivande socialdemokratiska talaren, kamraten Elisabet, naken framför spegeln och beundrar sin kropp. «En sådan sinnlig, lidelsefull kropp, skälvande och underbart vit i den livlösa månens dämpade ljus« . . . Beundrar och drömmer om en bekant student. «Ack, om han komme hit! Till den just i blom utslående kroppens hemligt lågande, stora eld!« Men «han« kom icke. «En dunkel harm fläktade svalka på Elisabets ljuvt sjudande lidelse!« Sedan gör författaren läsaren bekant med en ny hjältinna, lärarinnan Alkina. Hon är även «kamrat« och socialdemokrat. Hon infinner sig hos «uppfostraren« Trirodoff i något ärende. Sedan ärendet slutförts, frågade Alkina «alldeles lugnt«, såsom författaren anmärker, av Trirodoff: «Vill ni ej smeka mig?« Denne dröjde med svaret. «Har ni måhända ej tid eller har ni ej lust?« — «Åh, jovisst, jag tycker om er«, svarade Trirodoff lugnt. Alkina klär av sig och ber honom taga några fotografier av henne. Därefter, «då de ljuva och djupa minuterna voro förbi«, yttrar Alkina: «Jag läste nyligen någonting om sadism och masochism. Det är något som kan rycka en med sig. Min man var så korrekt! Han slog mig icke! . . . Han yttrade ej ens riktigt grova ord. Det förefaller mig nu, att jag icke skulle lämnat honom, om han hade slagit mig, släpat mig från håret, piskat mig med någonting!« — «Är detta behagligt?« frågade Trirodoff. — «Javisst! Ett så ljuvligt liv! . . . Vill ni, så skall jag genast tvätta rent detta golv eller tvätta edra fötter och dricka upp vattnet?« «Nej, Katja, det vill jag ej — svarade Trirodoff «lugnt« — varför skulle ni vilja detta?« — «Det är tråkigt! — svarade Alkina — jag skulle bli glad över även det lättaste anfall av perversitet!« Därpå faller hon ned på sina knän och ber: «Nu har jag endast en önskan: att ligga bunden framför eder, medan slag efter slag med olidlig smärta fölle på den nakna kroppen, och att med full hals tjuta i extas över den outhärdliga pinan . . .«

Sådan ungefär är början av denna roman. Jag har här anfört dessa utdrag därför, att de tillhöra en i Ryssland mycket populär författares penna. Av dessa utdrag kan man bedöma de djupa «symbolerna« och «individualismen« hos de ryska «dekadenterna«, vilka deras beundrare i pressen helt ogenerat tillåta sig att jämföra med Edgar Poe, Maeterlinck, D'Annunzio . . .

I samma publikation finnes en novell av Serafimovitsch. I ett vackert, färgrikt språk, som vore värt en bättre tillämpning, skildras en ung bondkvinnas öde, vilken gift sig med en bräcklig gubbe. Det är åter en honas och en kraftlös hanes drama. Slutligen dödas gubben av hustrun och hon skaffar sig en ung make. Men då ombytas rollerna: hon åldras snart och samma «könstragedi« börjar, men i omvänd ordning . . .

Då man genomläser en lång rad alster av dylikt slag, framställer sig ofrivilligt frågan: ha då månne hela det ryska livet, alla det ryska samhällets andliga intressen koncentrerats på könsfrågan? Månne verkligen dessa «nya människor«, dessa erotomaner äro kallade att reformera livet, att öppna en utgång ur våra dagars kvava, tryckande atmosfär? Och slutligen, var finnes här skapareanda? Sist och slutligen komma väl de moderna belletristerna därhän, att även de få sända ut sina alster «i slutna paket«.

Otvivelaktigt genomlever även skapareandan, jämte det ryska livet, en kris, och den dekadentiskt-erotiska epidemin i litteraturen är ingenting annat än en frukt av det kontemplativa förnuftet, en på konstlat sätt uppdragen, giftig blomma.

Men det är en övergående företeelse, ett förfall som åter skall följas av en uppgång. Dylika vacklanden äro egendomliga för litteraturen. Det närmaste exemplet härpå är Leonid Andrejeffs «Sju hängda«.

Efter en hel rad arbeten, vilka i trots av idéernas djup över huvud te sig som en dyster och hopplös pessimismens filosofi, når Andrejeff, kanhända omedvetet, i denna nya berättelse en djup, nästan religiös lyftning. I den finnas inga ynkliga vidräkningar, ingen medömkan med sig själv, ingen förtvivlan. Hjältarnas lidanden stå över allt detta, de förvandlas till en ren, klar «gudomlig« kärlek, och denna kärlek visar sig (för första gången hos Andrejeff) starkare än döden!

Detta är redan ett omslag, en vändning från mörkret till ljuset. Här har känslan, och måhända även skapareandan, segrat över det grubblande förnuftet. Ryssland genomlever i sina bästa mäns personer en tragisk strid mellan en på förnuftet vilande komplicerad världsåskådning och en mera elementär, på känslan grundad världsåskådning, och, vem vet, måhända hade den gamle Schiller rätt, då han sade:

Der Kopf kann viel vom Herzen lernen,
Doch lernt das Herz vom Kopfe nichts...

Georg Erastoff.

(Övers. fr. förf:ns manuskript).

STRIDEN OM SJÄLEN.

»Gerhard Wall, Protokollsekreterare«, läste Einar på dörren, som Gerhard öppnade för honom. Titeln under namnet slog honom, den gav honom åter känslan för huru länge han varit utomlands — den som en vecka i Helsingfors redan bragt att försvinna.

Händelsevis hade de råkats på en restaurant. Dess dörr hade obevekligt slutit sig bakom dem kl. 1, just vid den punkt i spritkonsumtionen, då man starkast känner behovet att ha någon att formulera sina halvmedvetna tankar för. Så hade Gerhard föreslagit att de skulle gå upp till honom och prata en stund.

Den elektriska lampan lyste kall och klar mitt på det runda bordet i Gerhards lädermöblerade herrum. Rummets hörn drunknade i skymning. I de höga whiskyglasen steg kolsyran långsamt uppåt.

Einar hade tänt en turkisk cigarett och låg makligt bakåtlutad i en länstol. Promenaden från restauranten hade svalkat dem och dämpat meddelelselusten. För att säga något grep Einar till minnena.

— Det är fem år sedan jag senast satt här. Mins du? Det var efter festen för Gertrud Ravn. Solen började gå upp där borta över Blåbärslandet. Vi talade länge tillsamman — naturligtvis om kvinnor. Det gör man ju oftast den tiden på dygnet, i alla fall så länge man icke känner dem bättre än vi då. Eller, åtminstone, än jag då. Jag tror det var det enda samtalsämne som verkligt intresserade mig.

Vi drömde så många drömmar om dem...

Det gör vi kanske ännu. —

Det log svagt i Gerhards breda, starka ansikte, där den glupska underkäken gav prägel.

— Jag tror det knappt. Jag har åtminstone slutat. Det går visst över då man gifter sig. Man får mer sinne för verkligheten.

— Kanske. För en tid är det väl förbi. Men det finns visst de som börja drömma på nytt.

Det blev en paus. Einar studerade i smyg vännens ansikte, detta ansikte, som han en gång kunnat utantill ända till leda. Vännens — ordet ljöd i tankarna med ett stänk av ironi. Huru fjärran tycktes ej den tid, då de verkligen voro vänner, då de kände varandra. Nu fann han där nya linjer, veck vilkas ursprung han icke kände och icke kunde gissa sig till.

Det var visst en främling han talade med.

— En gång har jag träffat Gertrud Ravn sedan dess.

Einars ord kommo plötsligt, oförmedlat, som hade han velat skyla över sina forskningar.

— . . . det var hos Edit Vallberg i Paris. Men hon är gammal nu, sjunger aldrig mera, lever alldeles ensam, en and som biter fast i bottnet för att få dö. Gud vet vad som knäckte henne.

Gerhard drog ansträngt regelbundet bloss ur sin cigarr. Men hans tankar tycktes icke följa Einars ord utan röra sig på egna banor.

— Du vet kanske att man påstod att Edit var din älskarinna.

Gerhard lät orden följas av ett smygande skarpt ögonkast, kallt som en kniv i ett bröst. Det var svartsjukan som bor i varje mans hjärta, även då han icke själv älskar.

Einar kände det. Han teg en stund.

— Ja, jag har hört att det berättats. Man har alltid goda vänner, som anse plikten fordra att underrätta en om sådant. Och det sägs så mycket . . . För övrigt — jag tror ingendera av oss ville förneka sin kärlek.

Han såg ut genom fönstret, på isen som låg där entonigt smutsgrå och på holmarna, där de vita snöfläckarna redan i morgonljusningen började sticka av mot den mörka marken. Så började han tala, långsamt, monotont, motvilligt. Men det var inom honom något som oemotståndligt lockade till bikt, det var ett behov av att söka reda ut sitt liv för sig själv.

— Hon har fyllt mitt liv de år jag varit ute, fyllt det med glädje och med sorg. Jag vet att vad jag kunde säga om det, säga om vår kärlek, skulle låta banalt, därför att det bleve dessa gamla nötta ord, som icke längre ha någon färg. Och ändå — dessa stora ord, som ljuda som klingande fraser, hur sanna äro de icke för den, som upplever det de skola beskriva.

Du fick visst ett brev från mig från Paris snart efter det jag rest. Jag minnes ej vad jag skrev — det var väl ingenting, prat. Det är det sista brev jag skrivit till dig: helst lever jag ensam, avskild på resor, fri från alla gamla förbindelser och bekantskaper. Jag njuter av att försöka skapa mig en alldeles ny värld.

Jag kommer ännu ihåg att jag fällde brevet i postlådan, då jag gick på middag till fröken Evanson. Du har väl hört hennes namn, där har varit åtskilliga finnar. Hon är något slags svensk-amerikanska, rik, rätt kuriös för resten, med denna angenäma internationella prägel, blott de få, som i åratal icke se hemlandet utan leva fria från alla band, bekanta och vänner omärkligt snärja en in i i dess stilla luft. Människoströmmen glider förbi henne i storstaden, en och annan tangerar henne flyktigt, så ser hon honom åter glida bort och försvinna.

Det var på den middagen jag första gången träffade Edit. Jag kände hennes historia förut — skådespelerskornas biografi är ju allmängods — jag visste att Verner Warnken, författaren, brutit med henne — eller hon med honom, man var ej fullt på det klara — och att hon sedan kommit hit ner, det sades för att trösta sig. Vi voro blott fyra där — den fjärde var en svensk målare — och det blev uppsluppet och nästan vilt som så ofta hos fröken Evanson. Edit var den enda som icke riktigt var med, hon bjöd till att icke sticka av, men man märkte att det kostade henne ansträngning. Hon log för att följa med vårt högröstade skratt, men hennes leende var kyligt och konstlat eller var det stilla och avlägset som log hon åt sina egna, fjärran tankar.

I alla fall — den kvällen visste jag att jag skulle komma att älska henne. Och då begynnte min kamp att vinna henne.

Om den kampen är det intet att berätta.

Men då begynnte också en annan kamp — kampen mellan oss två om makten över den andra.

Det var först min svartsjuka, svartsjukan mot Verner Warnken. Jag läste alla hans böcker — jag kände dem icke förut — och sökte spåren av henne i dem. Men mest sökte jag ändå *honom* där: och sedan när jag var tillsamman med henne, lyssnade jag girigt, i ångest, om jag kunde finna något spår av honom, av den bild jag skapat mig av honom, i hennes väsen, i hennes tankar, i hennes ord. Jag spratt till om hon brukade en vändning som jag kände från någon av hans böcker. Och då kunde det bli vilda, vansinniga scener. Jag kunde icke tåla att den kvinna jag älskade skulle ha något, som bar vittne om en annan man. Jag fordrade att hon skulle bada sin själ helt ren från allt som andra givit den, för att jag skulle få ge den min prägel. Jag fordrade att hon skulle skapa om sig för mig, låta sig skapas om av mig.

Och det gick så. Hon fick andra tankar och andra ord, till och med andra gester. Det kom en annan rytm över hennes väsen.

Var gång jag märkte något nytt hos henne, något som bar vittne om *min* själ — då jublade jag. Jag kände mig som en konstnär som formar i levande material.

Det var en lycklig tid för vår kärlek.

Hon skulle åter börja med teatern. Hon hade ett gästspel i Berlin, och hon studerade in sin repertoar, moderna skandinaviska stycken, Ibsen och Strindberg. Vi läste dem tillsamman, jag förklarade och utlade, hon spelade och jag kritiserade. Jag förde henne in i mina tankevärldar, och dag för dag nådde hon djupare, fattade mer och mer av dem, jag kunde märka hur hennes uppfattning blev rikare och hennes blick vidare. Ibland brukade hon själv tacka mig för vad jag gav henne — men i de ögonblicken tycktes det mig alltid som hade hennes ansikte något gåtfullt, halvt gäckande, som gjorde mig nervös och orolig utan att jag kunde förklara varför.

Men alltmer stämde vi överens, och slutligen var det förgäves jag sökte efter något hos henne, som skulle varit mig främmande och burit vittne om någon annan. Jag hade segrat, Warnken var utplånad ur hennes liv. Hon var äntligen helt min. Den känslan hade jag i alla fall.

På sommaren skildes vi åt för en tid. Jag måste stanna i Paris, hon skulle litet till Schweiz och andas bergsluft, så skulle repetitionerna i Berlin begynna. Vi hade kommit överens att träffas där i början av september.

Jag var rätt ensam i Paris, så ensam som man blott under sensommaren kan vara där. Den ende jag brukade träffa var den svenske målaren, som varit hos fröken Evanson. Det var

en sympatisk man, stilla, tyst, med en angenäm förmåga att förstå och finna de rätta orden i samtalet. Vi talade mycket om litteratur och teater, och en gång kommo vi in på Rosmersholm: vi hade båda nyss sett Duse där, han var entusiastisk, jag var mer kritisk. I synnerhet var det den stora bekännelsescenen vi bedömde olika — jag fann henne alltför beräknande, scenen var så skickligt anlagd på effektstegring som hade den varit ett arkitektoniskt problem. Det hade gjort mig kall. Men han var hänförd. Han lyssnade emellertid tyst till mina anmärkningar. Men efter en stund utbrast han, synbarligen förvånad: »Detsamma sade Warnken. Ni måtte väl ha rätt.«

Jag kom tydligt ihåg att jag en gång gjort samma anmärkning för Edit och att hon varit glad över den, som hon kallat en fullkomligt ny synpunkt. Och hon hade till och med förvånat sig över att ingen funnit på den förut. Det var pinsamt att nu höra Warnkens namn i sammanhanget, och det var med möda jag lyckades behärska mig. Det var visserligen, när man såg lugnt på saken, lättförklarligt att flere kunnat komma på samma tanke, men det kändes i alla fall obehagligt, och det räckte en tid innan jag kunde glömma det.

I september kom jag till Berlin och träffade där en mängd av Edits bekanta som jag förut icke stött ihop med. I synnerhet hade en svensk målarinna, Anna Palm, den sista tiden varit intim med henne, och snart blevo också vi två goda vänner: våra naturer och våra åsikter gingo bra ihop. Småningom blev jag förvånad över *hur* bra; det var stundom som hade hon tagit orden ur munnen på mig.

Jag kände mig i början spökrädd för dessa mina egna tankar som gingo igen i en annans hjärna. Med jag lugnade mig med att hon i själva verket genom Edit fått dem av mig. Edit hade format Anna Palm efter sitt beläte — det som var min skapelse.

Det gick en tid. Jag levde med i den skandinaviska berlinerbohemen, ett brokigt sällskap som upptagit tillräckligt många tyska drag för att ofördelaktigt avsticka från den parisiska skandinavkolonin. Mot slutet av året kom dit en finsk målare, som tidigare mycket vistats i svenska litterära kretsar. Jag visste att han varit mycket tillsamman med Warnken på den tid, då Edit älskade honom, och jag var därför nyfiken att få tala med honom och få honom att förråda något om sina intryck av dem. Men han undvek alltid sorgfälligt ämnet.

Slutligen råkade vi en dag på tumanhand ut på festmiddag med mycket vin. Vid kaffet och cigarrerna fick jag mod att gå rakt på sak och fråga honom vad han tyckte om Warnken. Det var i nervös spänning jag väntade på hans svar.

Han hade varit Warnkens närmaste vän. Så hade de skilts — till skenet för en bagatell, innerst därför att det var en instinktiv motvilja mellan honom och Edit.

Han berättade mig sin vänskaps historia. Från början allt intill slutet. Huru han först beundrat Warnkens energi, hans självständighet, hans mod att hänsynslöst förkunna sina egna meningar. Och hur skimret småningom försvunnit, hur han skymtat ansiktet bakom masken, hur han upptäckt att Warnkens största talang var att välja de människor av vilka han lånade sina tankar. Mest var det av kvinnor. Han var ett språkrör för sina älskarinnor. De gåvo honom intellektuellt mer än sexuellt.

Så hade han börjat experimentera för att kontrollera sin upptäckt: inympade tankar på Edit genom hennes väninnor, och fick höra Warnken förkunna dem som nyupptäckta sanningar dem han själv funnit på. Naturligtvis hade han icke en aning om att det var bedrägeri. Det visade starkast Edits makt. Men hon hade också behärskat honom fullständigare än någon tidigare det gjort. Med henne hade begynnt en ny period i hans författareskap — och den som förstod kunde läsa ut hennes själ ur allt vad han då skrivit.

Så slutade han, jag minnes nästan orden: „Få se vem man kommer att läsa ur hans nya bok. Men jag tror ändå knappt att han någonsin blir helt fri Edit. Hon släpper visst inte lätt den hon en gång gripit. Spindelhonorna äta ju hanarna efter parningen — jag misstänker att Edit slukat hans själ och blott givit kroppen lös."

Han hade icke med ett ord antytt att han kände mitt förhållande till Edit. Och jag lyssnade oberört och lugnt till allt vad han sade som hade det icke angått mig, som hade han talat om främmande. Och ändå hade jag samtidigt en känsla av att denne nästan obekante man satt där och gjorde en uppgörelse med hela mitt liv — det som jag så ängsligt velat skyla för främmande blickar. Det var som hade han rett ut trådarna i det, en efter en, och lagt dem till sida ordnade, parallella. Och det utan att med ett ord nämna mig.

Jag vandrade sedan timtal ensam genom mörka gator någonstans långt borta. Jag insåg att det var vansinne att på mig tillämpa vad den andre berättat om Warnken och Edit. Först och främst — det kunde vara osannt också om dem, det kunde vara dikterat av hans ovilja. Och framför allt — jag var icke Warnken, om han låtit sig övervinnas så var det intet skäl för att också jag skulle vara den underlägsne. Men ändå — grubblet låg kvar och misstanken. Kring den kretsade tankarna dag efter dag.

Jag gick igenom våra samtal för att forska efter vem tankarna tillhörde, henne eller mig. Men jag kom icke till resultat. Hade jag än först uttalat dem, så var jag dock icke säker på att det icke var hon som lett samtalet så jag skulle finna dem. Jag tyckte mig spåra en infernalisk slughet i hennes väsen, en övermänsklig talang i planläggning. Hon förstod — jag blev alltmera viss därpå — att gjuta in en åsikt, en synpunkt i ens hjärna som man skulle smyga en droppe gift i ett vinglas — försiktigt så man ingenting märkte,

så allt tycktes som förut, och ända låg där nu det nya, som dödade ens eget väsen.

Det blev svåra tider för oss båda. Voro vi tillsamman lurade jag på henne för att ertappa henne i något obevakat ögonblick. Hon förstod ingenting, trodde det var överansträngning och nervositet. Men hon led självfallet, blev nervös, också hon; vi hetsade småningom upp varandra, så vi knappt kunde råkas utan att stöta ihop. Slutligen blev det klart för oss båda att detta kunde icke fortgå längre — jag reste ner till Sicilien.

Det hjälpte i begynnelsen, och jag trodde att allt verkligen varit blott överansträngning. Men så började det igen. Jag skrev obegripliga brev till henne med underliga zoologiska liknelser om spindelhonor som leva på själar och annat dylikt. Hon svarade aldrig ett ord på den delen av breven — vare sig hon anade vad jag menade eller ej. Slutligen en lugnare dag samlade jag mig till ett beslut, det enda möjliga: att bryta, att göra mig fri. Jag skrev ett brev till henne, där jag sade henne detta och förklarade skälen så gott, så öppet jag kunde. Hon svarade att hon varit förberedd, att det i alla fall smärtade henne, men att hon — lika väl som jag — visste att man kunde överleva den smärtan.

Jag hade nästan hoppats att få anklagelser och förebråelser — detta som mitt i bitterheten skänker en överlägsenhetens njutning. Nu kände jag mig förödmjukad.

Och gåtan — den har jag icke fått löst. Jag grubblar ännu på den. Men otåligt väntar jag på att någon ny man skall komma inom hennes krets. Kanske skall jag på honom kunna studera mitt eget öde. —

Einar tystnade. Det var klart över holmarna, rummet var alldeles ljust. Han hade glömt Gerhard, han hade talat ut sina tankar utan att tänka på åhöraren. Nu såg han åter hans drag inpå sig, och han hade en förnimmelse som då man en höstkväll plötsligt ser ett främmande ansikte stirra in ur mörkret genom fönstret. Han fruktade den andres röst, han ville resa sig innan han skulle hinna säga något, och han tänkte på de kval han nästa dag skulle lida vid tanken på att han klätt sitt liv naket för denne man. Men den andre hade blott längtat att få göra sina reflexioner. Hans ansiktsuttryck hade småningom under berättelsen förändrats, avunden hade glidit bort, och det hade kommit ett drag av stilla, hånfull triumf.

— Det är er förbannelse att ert liv blivit litteratur — det har blivit blekt och svagt — ni har förlorat mannens segervisshet. Därför ha våra vägar gått bort från edra. Därför förstå vi icke er. Och vilja icke förstå er. Vi äro de överlägsna. —

Einar teg. Så tryckte han hövligt den andres hand och gick.

Thore Falk.

KORTA ANMÄLNINGAR.

Carl R. af Ugglas, Himmelens folk.

När man från andra moderna svenska noveller kommer till Ugglas bok är det som när man från stilla fjärdar närmar sig havet och börjar höra dyningens dova rullande. Hans tankar ha gått vida kring världen, de ha lyssnat till de indiske vises lärdom, som är stilla som en ljum sommarnatt, de ha känt kylan från Nietzsches övermänniskoträngtan, de ha följt Maeterlinck under de tunga, skymningsfyllda valven, där ekot ljuder så stort och väldigt att människornas öden tyckas krympa samman i ångest för makterna där ovan, och slutligen, när han åter vänder hem, möter han den man, vi alla älskat som vår ungdoms förtrogne, mannen med pilgrimskåpan och staven, Hans Alienus, vandringens och längtans man, som till sist fann ro på sina fäders gods.

Därför ha de sagor han täljer intet av vardagsnovellens trånghet. Det är de stora aningarna och de vida drömmarna han skildrar, de starka strömmarna som gå fram i djupet av vår själ, vår oändliga längtan mot det höga och det fjärran, titanlängtan att nå ut över oss själva och bitterheten i att finna att vi aldrig kunna nå därhän — sagan om Prometheus som vill tränga upp till gudarna på Olympos, men blott finner moln och dimmor att kämpa emot. Det är deras öde, som vilja upp mot himlen och stjärnorna och vilja bygga Babelstornet ända fram till Gud, och som lära sig förstå att över allt annat, skönare än allt, är ensamheten, rik och hög och tung som stjärnenattens himlabåge, — det är sägnen om de elända och skröpliga som lidit allt livets kval och intet fått av dess rikedom, men ändå älska det för högt för att offra det.

Det är ett debytarbete som lovar mycket. Det är djup i tankarna och färg över stilen, fantasi och liv och prakt. Ett och annat vittnar om den ännu icke helt mogne konstnären — sagospänningen över stilen brister stundom, stundom breder skildringen ut sig för mycket och skymmer tankarna. Men det hör till det man kan lära — det man icke kan lära äger författaren redan.

*

Gustaf Ullmans föregående bok »Präster« hälsade man med glädje. Det var en stark, bred bok, hållen i en stil som avvek från den moderna svenska berättarkonsten genom sitt lugn, sin fullkomliga avsaknad av nervositet, sin stilla trovärdighet utan effektsökeri. Han hade funnit typer, för vilka denna ton passade, landspräster, en klass som under de senaste decennierna varit försvunnen från litteraturen, men här gjorde ett lovande återinträde. *Ungdom* är emellertid avgjort underlägsen. De historier den förtäljer ha intet av den det lugna, breda livets fullhet som fanns i Präster, de verka rena bagateller, och det finnes i berättelsens konst intet som höjde dem över denna nivå. Den förhärskande typen, den unge, ömtålige mannen, som

är predestinerad att leva på livets skuggsida, behövde i och för sig icke vara ointressant, men här blir han det. Ullman tyckes sakna förmågan att skapa situationer, som i sig samla kvintessensen av ett väsen, av en karaktär, han fördjupar intet, förstorar inga perspektiv, och han blir därigenom så snart han ej råkar finna ett ämne som alldeles direkt hindrar det, obetydlig.

*

Henning von Melsted är fullkomligt oberäknelig som författare. Han har skapat fullödiga konstverk som novellen «Nöd«, dessemellan sänder han ut ting, som frästade en att frånkänna honom all författarerang. På sista tiden ha de senare verken dominerat i hans produktion. Och i huvudsak hör också *Passionsnoveller*, hans senaste verk, till den kategorin. Det är en serie ytterst obetydliga berättelser, fyllda av den falska, banala djupsinnighet och den ytterliga anspråksfullhet i tonen, som äro Melsteds skötesynder.

Måhända kan det vara honom en tröst att hans antagonist, Hugo Öberg, denna gång i *Figaros bröllop* givit ut ett verk, som icke står synnerligen mycket över hans eget. En historie inom och utom äktenskapet, som har en underbar förmåga att lämna en oberörd och ointresserad både vad huvudsaker och bisaker angår. Episoden med kärleken mellan unge Rudolf och tanten-sånglärarinnan t. ex., vad har den blivit och vad hade icke kunnat göras av den — läs i stället Henri de Régniers *Les vacances d'un jeune homme sage.*

G. C.

Arne Cederholm: Finska banker och aktiebolag 1908. — Inspirerad av Key-Åbergs „Svenska Aktiebolag och Enskilda Banker“ samt Kierulfs „Norske Obligationer og Aktier“ utgav häradshövding Cederholm år 1904 en första sammanställning av viktigare uppgifter om våra banker och större aktiebolag, därvid gränsen nedåt sattes vid ett inbetalat aktiekapital av 100,000 mk. En ny årgång har nu sett dagen. De svenska och norska förebilderna vunno omedelbart sådan framgång att de begynte utgivas som årspublikationer och därtill med direkt understöd av bankerna i vartdera landet. Man kör sakta i backarna här hemma, men att hoppas är ju dock att även det finska arbetet, som vad noggrannheten och materialets lämpliga behandling vidkommer är sina skandinaviska föregångare fullt jämbördigt, skall mötas med den uppmärksamhet det förtjänar och finna vägen till bokhyllan på varje ordnat affärskontor i landet. För grannländerna blir det helt säkert en nyttig uppslagsbok i mångahanda fall.

Då årgången 1904 utkom, revolutionerade den helt det av Industristyrelsen förda officiella handelsregistret. Med ledning av uppgifterna i hr Cederholms bok vidtog registertjänstemannen energiska åtgärder för komplettering och korrigering av handelsregistret, med den lyckliga påföljd att detta *för en kortare tid* bragtes i ett i någon mån tillfredsställande skick. Nu har hr Cederholm åter gått till verket och genom korrespondens med de särskilda aktiebolagen påvisat att maskineriet stannat och att de faktiska förhållandena hunnit löpa långa vägar från de officiella uppgifterna. Han konstaterar att 50 % av handelsregistrets upplysningar äro *riktiga!*

Sedan 1904 har materialet väsentligen utvidgats. Antalet aktiebolag med ett inbetalat aktiekapital av minst 100,000 mk utgjorde då 417, medan motsvarande tal nu är 554, bankerna icke inberäknade. Summa aktiekapital utgjorde år 1904 för dessa bolag 241,483,000 mk och är nu 326,060,950 mk; lägges härtill bankernas aktiekapital, få vi för år 1904 siffran 311,083,000 och för år 1908 icke mindre än 423,860,950. En lika glädjande utveckling kommer till synes i hr Cederholms upplysningar om sparbankerna och allmänna kassor. Summa tillgångar hos städernas sparbanker uppgick år 1904 till ett belopp av 69,142,000 mk och år 1908 till 122,666,000 mk. För kassor och fonder voro motsvarande tal resp. 70,027,000 och 87,863,000.

Beträffande bankerna äro uppgifterna givetvis mest fullständiga och uttömmande, varjämte de särskilda institutens stadgar meddelas in extenso. Övriga bolag ha av hr Cederholm sammanförts i följande grupper: försäkringsbolag, kommunikationsbolag, bolag för industri eller jordbruk, bolag för drivande av handel, byggnadsbolag och bolag för diverse ändamål. Följa så städernas sparbanker, pensions- och andra kassor samt fonder. Det icke minst intressanta kapitlet behandlar utelöpande obligationslån och till slut meddelas fondbörsnoteringar för tiden från den 1 januari 1903 till den 1 maj 1908.

Redigt och klart och goda register.

O. N.

SOMMARBREV. I.

Det är nästan en ny färd, då man genom Kalmar sund söker sig till Tyskland. Ett litet genistreck av ett rederi, som vill bespara människorna sjösjukan och havets alltför stora ödslighet. Andra dagen av en östersjöresa är ju alltid den långa dagen — helt älskligt då att västerom svenska öarna gå in i sundet och smulvattnet, se Jungfrun höja sig ur vågen likt ett Hogland i miniatyr och tätt för busar och borgmästare i Kalmar ånga fram mellan vaggande ledfyrar. På natten Bornholm i dunkelt fjärran och så i hög sol den stigande stranden av Traves svämmland, med storkar och gäss och badande köpmän i simbyxor och gott hull. In genom flodgapet, gröna tulltyskar ombord och så i sakta dunk upp mot Lübeck.

„Till de resandes bekvämlighet“ visiteras man ju numera å glidande köl, men detta synes ha med sig en grundlighet som är nästan otillständig. En fattig flicka från Reval, vilken reste med sin enkla matkorg, måste betala ett par mark i tull för en

bulle, som hon inte velat kasta över bord. En dam med några lösa karameller i handsäcken fick stora miner och mycket tull. En liten tub kaloderma likaledes o. s. v. utan gräns. Skall detta nitfyllda system illustrera Tysklands nuvarande finansiella behov, så är framgången fullständig. Den internationella opinionen är emellertid mycket känslig för dylikt, t. o. m. om inte alla främlingar i förargelsen göra som en ung dam ombord, vilken inför sittande rätt hastigt åt upp chokladpraliner till en vikt av 450 gram, ett obestridligt minus för tyska rikskassan. Publikanen vid decimalvågen mumlade: „Sie wird aber eine Apotheke besuchen müssen".

Uppfarten till gamla Lübeck håller på att mista sin romantik, den slingrande kosan har genom grävningar alltmera rätats ut, Travemünde-chausséens gamla färja är vorden järnbro, masugnar och tegelverk bryta de forna strandlindorna, där sydvästen förr sjungit så mången enslig visa i säven. Och staden själv, detta härliga, ruckliga näste med sina borgare och bärare, sin lukt av kryddor, ostar och svart bröd, putsar allt vad den hinner upp sig till det nya Hamburgs Östersjöhamn. Det måste väl så gå, *in maiorem Mercurii gloriam*. I en vrå av Rathauskeller sitter nog någon vinrusig gammal Pan och fäller tårar i sin buckliga mugg. Hansans poesi fläktar bort. Cirkelsågen visslar i hamnskjulen.

*

Berlin var sig likt. Siegesallée är ju längesedan färdig och kaiserns privatschatull så i anspråk taget att några nya rader förfäder icke torde vara att påräkna, de otacksamma berlinarne till spefull gamman. Café Bauer hade sin forna publik med här och där inströdda finnar, färre dock än förr, tycktes det mig. De dåliga tiderna? Den färdigvordna hemkulturen?

I Krolls trädgård gjordes massor av kvällsmusik. Femton nummer militärkapell och under pauserna auxetofon. Jag satt med tre akademiska herrar från Helsingfors och försökte samtala. Det var omöjligt. Tjöt inte Caruso, pep inte Tetrazzini, så klämtade Gralriddarnes kyrkklockor medan ännu hovkapellmästarens konsertpolka för solopiston grävde fåror i vår arma hjärnbark. Med huvudet sjukt av musik stapplade jag ur Krolls trädgård och bad bilens förare köra för en mark raskare än det var tillåtet, allt för den sköna svalkans skull kring tinningarna. Jag rekommenderar receptet: musik kan botas med automobil.

Kaiserns nyaste vits fick jag höra, kaisern är nämligen en mycket spirituell herre. „Wissen Sie, meine Herrschaften", sade han i zoologiska trädgården, „womit man die Löwen reinigt?" Nej det visste ingen. „Sie glauben wohl mit Soda oder so was?" Ja det trodde sviten. „Nein, das geschicht nicht mit Soda, sondern *mit Lebensgefahr*..." Sviten dubbelviken av skratt. I detta nu går denna landsfaderns nyaste blixt över hela riket. Jag hörde den också redan sydligare. Egendomligt är i sanning, huruledes innehavandet av en hög post drar intellektets djupaste resurser fram i dagen.

Sedan jag skött mina plikter i Berlin — denna finska förort, vilken enligt en landsmans utsago „sjöresan frånräknad ligger bara två timmar från Helsingfors" — köpte jag en stilla kväll långbiljett pour Genève och rullade ur schlesiska bangården, visserligen varken med soda eller livsfara, men med stort välbehag.

Problemet sovkupé å kontinenten har jag aldrig lyckats lösa. De internationella *wagon-lit*erna skaka själen ur en, om man ej efter tyskt handelsresande-mönster dränkt den i öl. Internationella sängkläder äro också mycket hemlighetsfyllda. Denna gång beslöt jag alltså stanna i statsvagnen och se tiden an. Vi voro fyra i ett bås, en snäll tysk med glasögon, en vresig polack, en dam från Finland och jag. Efter stor konferens enades vi om systemet sardin. Sofforna ut mot mitten, i mellanrummet hattaskar och andra mobilier och så ordnade vi oss, polacken, tysken, jag och damen. Varannan med huvudet österut, varannan västvart. Polacken hade det bäst, tysken låg mest på askarna, jag på en kant och damen i en ränna närmast väggen. På detta sätt kommo vi genom halva Tyskland. Tvåtiden väcktes jag med ett citat ur Argus nr 12. Damen från Finland suckade nämligen:

„Ack giv mig mina kläder..." Dessa bestodo i hennes ena känga, som av utrymmesskäl och hänsyn för min hjässa avtagits, men nu låg under tysken. Den snälle mannen försökte förgäves sätta sig upp, styv av köld. Det spelade hela tiden ett våldsamt drag tvärs genom kupén och natten var kuslig. Han rullade stel ut på hattfodralen, och sardinen nr 1 reste sig yrvaken, frågande om vi voro i Basel. Nej min herre, bara i Hessen. Han yttrade en mängd saker på sitt modersmål och så blev det inte vidare av den natten. Problemet sovkupé väntar allt ännu på sin lösning.

Kassel, som vi passerade tretiden, har gått märkbart framåt sedan jag för fem år tillbaka samma tid på dygnet hade äran tillhöra dess befolkning. Då fick man nämligen intet till livs å den öde bangården och nu bjöds det kaffe. En blek skriftskoleyngling bar nämligen omkring sex koppar å en bricka, en halv kilometer från restaurationen. Av den kallnade drycken fingo både damen och jag något, men polacken friade försenad till den sjunde koppen, som alls inte förekom. Det blev återigen en massa modersmål, men koffeinet gjorde våra själar milda och leende.

Det var en vacker dagning över det hessiska landet. Wilhelmshöhes buktande skogslinje låg i luftigt grått och den store Herkules på oktogonen överst å bergets rygg sträckte ut sitt bistra jag för den rodnande morgonen. Det klingade lustigt i skenorna, det är så sannt en annan ton i dem, när tåget rullar mot söder.

*

I Frankfurt var det trots timmens tidighet ett myller av folk. Elfte alltyska turnfesten med 50000

deltagare pågick. Man såg, halv sju på morgonen, under ett stort tak utanför staden den första satsen om tretusen gymnaster hoppa bock så att det spände i plaggen. Andra drucko öl. Jag läste sedan att det vid festen konsumerats 2400 hektoliter därav vilket gör 720000 finska halvor. En mängd gamla turnare deltogo, den älsta dock icke äldre än 78 år. En tysk sångkör från Brooklyn uppträdde. En turnarfana från Svakopmund invigdes. En genral klev upp på ett bord och utropade med av hänryckning hes stämma och fradga i mustaschen att hela jorden är „von teutschem Geist umschlungen, von teutschem Blut durchdrungen." När tysken är i högre stämning säger han alltid teutsch, fornhögtyska. Svensken talar om norröna tunga, finnen: suuri on lastesi seura. Ju mindre, dess bussigare.

Alltnog, vi måste lämna staden vid Main och skuro nu över mot riksländerna, med namn och minnen från 70—71. Genom restaurationsvagnens blanka glas är allting ganska nydeligt. Vid soppan var det Speyer, vid steken Wörth, vid desserten Strassburg, vid kaffet Colmar: vid notan Mülhausen och med ett glatt igenkännande togo vi det älskliga Basel — uttalas Båsl, med ett meterlångt å —, öppnade schweizerfacket i portmonnän och fyllde väntan med vykort.

I Basel glömde polacken sin käpp med silverkrycka och affektionsvärde och ställde till ett mäktigt hallå just när tåget gick. Han slängde sitt visitkort åt stationsinspektorn, ropade dessutom ut en mängd signalement och sjönk sedan i soffhörnet, klagande på sitt modersmål. Efter tio minuters färd fann han att han i själva verket hade käppen med sig. Nu brast han ut i ett gapskratt som räckte ända till Bern. „Tänk, nu söka de min käpp å stationen. Hela Basel söker min käpp. Hela Schweiz söker min käpp." Och förtjust kysste han kryckan, som föreställde en mops.

*

Det är tretton tunnlar mellan Basel och Genève, både sådana för nygifta och sådana som icke kunna användas. Men rätt enformig är sträckan, tagen ur schweizisk synpunkt. Odlad, leende, kupig, odlad, leende, kupig, odlad . . .

Så kommer den tionde tunneln, närmast Lausanne. Rratsch in i mörkret . . . ut i dagen och hela Genfersjön ligger med ett slag för ens blickar, obeskrivligt härlig i sina sällsamma färger. Där är blå kopparvitriol, grön järnvitriol, vit zinkvitriol i reflex från molnen. Där är alpskuggor, vindkrusning, solglitter. Allting ganska djupt nere, en segelkutter är en helt liten vit fläck och Genferlandet i sydväst ännu blott en rök. Vad femtioelvatusen skalder och fröknar suckat över denna bild måste ohjälpligen tagas om igen. Damen från Finland sade blott en enda gång: „herregud så stiligt," men det är nog exakta summan av synen från Jorat, när himlen har sol och moln på en gång och svaga kårar irra över vattnet. Sju mil lång och en mil tvärs på mitten, det är redan yta. Och ett upprätt Eifeltorn drunknande därunder, det är redan djup. Ögat och tanken behöva inga jämkningar för att komma överens: Genfersjön, fångad i en enda blick från höjderna, är ett herrans mästerstycke.

Och så ännu en sak: sjön i morgon är aldrig sjön i dag. Lac Lèman är ju intet annat än ett jublande övermod av Rhône, som från Oberlandets sydalper väller ned genom dalarna och mellan Bouveret och Genève vidgar sig till sjö för att flyta vidare som flod igen. Hela vattnet i långsam rörelse, en nyck, ett larghetto i gletscherströmmens fart till Medelhavet.

*

I Genève är det mycket råddigt vid stationen. En oändlig rad hotellvagnar, en oändligare rad kuskar och betjänter, men ingen gör något vare sig för att fånga själar eller komma i väg. Jag satte mig på må få i en omnibus. Där var helt bekvämt och ingen störde mig. Efter en tid klev jag ut igen och frågade närmaste uniform när *Grand Hôtel de la Poste's* vagn kunde väntas sätta sig i rörelse. Han såg förvånad ut, men visade mig dock var kusken stod, långt borta i ett hörn i livligt samtal med en genevoise, måhända hans fästmö. Nå betjänten då? Vid bufetten invid en absint. Schweiz har ju nyligen beslutat fördriva absinten, Genève och Neuchâtel voro visserligen emot det, och detta var väl mannens avskedsdryck.

Genom förenade ansträngningar av polacken — han hängde vid allt ännu — och mig fingo vi manskapet samlat och efter en stund skakade vi på gatorna av jordens mest kosmopolitiska stad Av dess 110.000 invånare äro nämligen 50.000 främlingar, turisterna icke inberäknade. Mera än en finne såg jag där inte, men han kom också ganska snart upp och hälsade på. Det var en student, han hade sett mig på gatan och nu ville han endast be om några råd för fortsatta studier i kemi. En mycket hygglig karl. Men han påminte mig på ett skrämmande sätt om att Finland inte ens ännu hade tagit slut.

I Genève sover man oroligt. Spårvagnarna slamra på sina illa justerade skenor till efter midnatt. Kl. 3 börjar en miljon sparvar föra oljud, kl. 5 spårvagnarna igen, kl. 6 tar urbefolkningen vid. Schweizarne älska i allmänhet buller och hallå. Det kallas naturfriskhet, men är rysligt.

Staden Genève är eljes inte mycket att hurra för. Hotellkasärner byggda och radade utan ett spår av smak långs de inbjudande stränderna. Också de äldre kvarteren ovanligt sterila. Det obligatoriska besöket å Ile Rousseau gör en helt litet gladare, i synnerhet när man upptäcker att gubben Jean Jacques med sin bakåtsträvande krage och långa hals i profil liknar en kondor, där han sitter på sina sex böcker och strittar ut i luften med en illa fungerande reservoarpenna av äldre typ. Statyer äro egentligen en ovanligt löjlig uppfinning.

Å postamentets baksida upptäckte jag ett litet falsifikat, vars historie vore trevlig att känna. Rousseau är gjuten 1834. På sockeln anges i förgyllda romerska siffror att stoden rests 1835. Men efter femman och punkten ser man tre halvt utplånade, icke förgyllda romerska ettor, vilket tyder på

att statyn i själva verket kom på sin plats först 1838, angivet av den ärlige stenhuggaren, men sedermera bortfuskat af genevarne, vilka icke velat för eftervärlden erkänna att deras store Jean Jacques låg färdiggjuten och skräpade i hela fyra år innan han ficks upp på stenen. Att man år 1835 skulle av misstag huggit tre ettor för mycket är väl knappt troligt.

Uppfriskande är att med de nya små motorbåtarna, „mouettes genevoises", kila över sjön mellan parkerna ytterom staden, drömma bort en stund i dem och från Plantamours terrass se Mont Blanc i trollsk vithet locka långt borta.

G. M.

REDAKTIONELLT.

Herr Gösta Sumelius meddelar i Tammerfors Nyheter i anledning av *Varjehanda* i senaste nummer av Argus att han icke längre är suppleant i diskontkomitén vid Finlands Banks Tammerforskontor.

*

Herr Ossian Häggman har ansett lämpligt att i Nya Pressen för onsdagen den 22 juli införa en mot herr Bertel Jungs artikel „Strandpromenader i Helsingfors" riktad insändare. För den händelse någon av våra läsare skulle intressera sig för detta inlägg, få vi hänvisa honom till nämnda nummer.

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1908.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 16 AUGUSTI 1908

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 16.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Fabiansgatan 16.**

Prenumerations- och annonskontor, **Fabiansgatan 16,** *öppet kl. 2—3, telefon 64 02.*

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

ARGUS

NR 16. HELSINGFORS 16. 8. 1908.

NYUPPTÄCKTA MANUSKRIPT AV FLAUBERT.

La Tentation de Saint Antoine är det av Flauberts verk, som låg honom mest om hjärtat, och dess tillblivelse omspänner hela hans mannaålder: han är tjugofem år, när ämnet börjar sysselsätta hans fantasi, och han har redan överskridit femtiotalet, då arbetet äntligen blir publicerat. Diktverket undergår icke mindre än tre olika gestaltningar. Den första nedskrivningen äger rum under åren 1848—1849, och så snart den slutförts tillkallar Flaubert tvenne av sina vänner och uppläser för dem sitt förstlingsarbete. Vännernas dom är förkrossande: de uppmana diktaren att kasta manuskriptet på elden. År 1856 är den andra versionen färdig och året därpå står Flaubert i beråd att publicera den, då *Madame Bovary* plötsligt ådrar honom en process för brott mot den allmänna moralen; han förutser en ny och farligare rättegång och för att undvika straffängelset beslutar han att uppskjuta tryckningen till en gynnsammare tidpunkt. Ännu en gång återupptar han ämnet, år 1869, och det är i denna tredje bearbetning verket fem år senare offentliggörs.

Bland Flauberts efterlämnade papper, som hans systerdotter M:me Caroline Franklin-Grout med kärleksfull omsorg omhändertagit och vårdat, har man funnit tre manuskript till *La Tentation de Saint Antoine* — det slutliga, som diktaren själv publicerat, och dessutom tvenne andra. Utan att närmare undersöka förhållandet hava de franska och utländska litteraturhistoriker, vilka genom M:me Franklin-Grout's älskvärdhet fått tillgång till handskriftsamlingen, antagit att dessa senare helt enkelt äro kopior eller lindrigt avvikande varianter av det slutliga manuskriptet. En förtjänstfull forskare på den franska litteraturhistoriens gebit, Louis Bertrand, har emellertid nu gjort den överraskande upptäckten att vi här i själva verket ha att göra med manuskripten av 1849 och 1856 — huru lättvindigt tidigare kritiker gått till väga framgår bland annat av den omständigheten, att handskrifterna äro daterade — och en uppmärksam genomläsning har givit vid handen att dessa utgöra tvenne varianter av ett verk, vilket såväl till form som innehåll och anda väsentligt skiljer sig från det 1874 av författaren själv publicerade.

Det är manuskriptet av 1856 — en förkortad och förbättrad bearbetning av det tidigare — som Bertrand i år publicerat, jämte några litterärt värdefulla fragment från den första redaktionen, av diktaren utelämnade i den senare. Volymen inledes med ett intressant och upplysande företal av utgivaren och slutar med en av Flaubert själv uppgjord — ehuru ingalunda uttömmande — förteckning över använda källor, kommenterad av en fransk biblioteksman.

*

Den heliga Antonius sitter utanför sin eremithydda på ökenberget och flätar korgar. Han börjar vackla i sin tro: han gripes av leda vid sitt enformiga asketliv och tvivlar på dess nödvändighet. Han frestas av de sju dödssynderna, och till dessa sällar sig en åttonde — Logiken. Denna visar honom motsägelserna i den heliga skrift, framhåller det absurda och omöjliga i kristendomens viktigaste trosartiklar, och såsom en illustration till hennes ord, ett handgripligt bevis på den kristna dogmens mångtydighet och inkonsekvens, draga de fornkristna sekterna förbi med alla sina korrumperade kulter och vidunderliga läror. De falska profeterna äro lika stora undergörare som de sanna: Apollonius från Tyana utdriver onda andar, botar sjuka, uppväcker döda. Nu sviktar grunden under helgonets tankevärld och han håller redan på att falla offer för dödssynderna, som förnya sitt angrepp, men Högmodet driver honom i de tre kardinaldygdernas armar.

Djävulen rasar över att dödssynderna förfelat sitt byte, och dessa giva Högmodet skulden. Han befaller dem att göra ett nytt försök; förstärkta med Vetenskapen gå de åter till anfall. För att motstå anfäktelsen gisslar sig Antonius tills han förlorar medvetandet, och nu begynner en rad av frestande drömsyner.

En gata med blommande plataner. Ett litet hus, genom vars halvöppna port man ser en gård, omgiven av doriska kolonnrader. Vitklädd och blond står kurtisanen Demonassa mitt på gården, medan slavinnan på knä framför henne packar in salvor och smink, nardus och saffran. Helgonets begär söker sig fram till hetären: han ser sig själv, en annan Antonius, smyga till huset och knacka på kurtisanens dörr.

Han ser Thamars, den blodskambesudlades, kärleksmöte med herden, och han blir vittne till Dianas och nymfernas bad i skogsbäckens klara flöde. Nebukadnezars gästabud eger rum inför eremitens ögon. Drottningen av Saba uppenbarar sig i all sin skönhet och sagoprakt för att fresta honom; han avvisar henne, men när hon drar bort

---

Gustave Flaubert, La première *Tentation de Saint Antoine.* (1849—1856.) *Ouvre inédite publiée par Louis Bertrand.* Paris, Bibliothèque Charpentier.

och klädningens släp ringlar sig förbi honom, förlorar han besinningen och sätter sin fot därpå.

Synerna bliva allt mera fantastiska. Chimären flyr för sfinxen, och efter mytens monstruösa djurvärld följer verklighetens lika vidunderliga. Antonius erfar en panteistisk samhörighetskänsla med allt levande, han känner ett kunskapsbegär utan gränser. Han har ett behov att flyga, simma, springa; han vill dölja sig i alla former, genomtränga var atom, vara materien själv för att veta vad materien tänker... «Du skall få veta det« — svarar djävulen och försvinner med honom ut i rymden.

Nu ser Antonius världar födas och slockna; han lär sig att substansen är evig, huru än formerna växla. Men han blir tillika övertygad om människoandens vanmakt, om det fåfänga och intiga i allt mänskligt vetande. Döden och Kättjan uppstämma sin växelsång, och eremiten står inför alternativet att döda sig eller leva djurens liv. Men en sak hindrar honom dock från att falla; han har icke ännu helt och hållet förlorat tron på sin religions odödlighetslöfte. Då visar Djävulen honom evighetshoppets fåfänglighet: religionerna äro lika efemära som människan själv. Ett ändlöst tåg av gudomligheter böljar fram från vildens klumpiga fetischer till Orientens vidunder och Olympens strålande gudavärld. Jehovah har givit vika för Kristus och i en framtidsvision se vi denne störtad av Antikrist.

Dödssynderna störta sig åter över Antonius, men i detsamma bryter solen fram genom molnen och de onda andarna vika. Men Djävulen erkänner sig icke besegrad. Frestelserna hava en gång för alla innästlat sig i eremitens själ, och han skall aldrig mera bliva dem fri. Antonius knäböjer i bön, medan Djävulens hånskratt avlägsnar sig och förklingar.

*

Den ursprungliga berättelsen om den heliga Antonius frestelser är alltså i de stora dragen identisk med den slutliga versionen; det är samma storslagna och djuptänkta dikt om människans vanmakt och livets intighet. Men redan i ett så kort och ytligt referat som det föregående ligga olikheterna i öppen dag. Huru mycket fastare och målmedvetnare reser sig icke verket i den senare gestaltningen. Hela den allegoriska apparaten med dödssynder och kardinaldygder har ersatts av eremitens eget själsliv, hans vakna tankar och yrande feberdrömmar; huru ypperligt representeras ej tvivlet av Antonius' forne lärjunge Hilarion i stället för av Logiken, denna kalla personifikation av det sönderdelande förnuftet.

Nya episoder hava kommit till. En del av de gamla äro helt och hållet utelämnade, medan andra åter mer eller mindre omgestaltats, förenklats, förbättrats. Ofta har ett tillägg af några rader varit nog för att giva episoden en helt annan och djupare innebörd. Så skildras t. ex. gästabudsscenen vid Nebukadnezars hov nästan med samma ord: endast slutet skiljer. Enligt den ursprungliga versionen uppenbarar sig i festsalen en man, höljd i getskinn, och då faller konungen ned från sin tron, pelarena ramla, mängden flyr. I den senare blir Antonius ett med Nebukadnezar, och när han äger all världens härlighet och intet mera kan begära, då längtar han, yr av högmod, gripen av ett namnlöst förakt för människorna att bliva ett djur och bölande krypa omkring på alla fyra. Och — för att taga ett annat exempel ur hopen — i episoden om sfinxen och chimären kommer ett litet drag till. Skildringen slutar med att sfinxen sjunker ned i ökensanden, medan chimären höjer sig i lätta ringar. Ett litet drag, men huru påtagligt symboliserar det ej den oöverstigliga klyftan mellan vetenskap och konst, avgrunden över vilken det var Flauberts livsdröm att bygga en bestående bro.

Och formen — om vilken seg och ofbrtruten kamp med språkets granit bär den ej vittnesbörd. I den ursprungliga versionen är stilen i hög grad romantisk: den bäres av en lyrisk deklamation, en pompös retorik, som ju aldrig blev helt och hållet främmande för Flauberts skrivsätt, men som här framträder överdriven och obehärskad ända till enformighet. Det groteska intar ett oproportionerligt stort rum; det vimlar av antiteser, och den ena liknelsen och bilden jagar den andra; interpunktionen består till största delen av utrops- och frågetecken. Vi kunna här följa samma simplifieringsprocess som vi redan känna från manuskripten till Flauberts övriga verk. Med outtröttlig energi har han förföljt det oväsentliga, utrotat onödiga attribut, strukit, sammandragit, förenklat.

Men i verkets första redaktion finner man å andra sidan intressanta element, som fullkomligt saknas i den senare. Den religiösa känslan, mystiken och extasen, som diktaren senare med målmedveten avsiktlighet ur sitt arbete uteslutit, få här innerliga och bevingade tonfall. Flaubert var ingen religiös natur, men den fanatiske dyrkaren av konstens religion hade sinne för den troendes hängivelse, litteraturens självförpinande anakoret ägde sympati och förståelse för trons.

Och där finnes ännu någonting, som man icke hos Flaubert anträffar annanstädes än i breven och som just gör dessa så oändligt fängslande: det personliga och subjektiva. Alla hans böcker äro ju personliga, såsom stora och bestående verk i regeln äro det, och den slutliga *Saint Antoine* utgör ju i många stycken en bikt om diktarens egna frestelser, men subjektiviteten kommer där aldrig till så omedelbara och behärskade uttryck som i ungdomsverket. Han beklagar sig i sina brev mer än en gång över att han här givit för mycket av sig själv. «I stället för den helige Antonius — heter det på ett ställe — är det jag själv som är i boken, förnimmelserna bliva mina och icke läsarens«.

I sin första gestalt är *La Tentation de Saint Antoine* i sanning ett verk av ungdom och hänförelse. «Lyckliga dagar, då jag arbetade på den helige Antonius — säger Flaubert i ett av sina brev — var ären I? Då skrev jag med hela min själ«. Det slår arbetslust och skaparglädje emot en ur boken, och man får intryck av att diktaren mera följt sin ingivelse än fogat sig efter förutfat-

tade teorier och en noggrannt utstakad plan. Mellan verkets första redaktion och den slutliga ligger Flauberts hela mannaålder. I sin kristalliserade och otadliga form står den senare konstnärligt sett oändligt över den förra, men denna äger i stället det omedelbaras doft, ungdomens tjusning.

*

Vad som i det föregående blivit sagt om berättelsens subjektivitet gäller i ännu högre grad några av de nu publicerade fragmenten från 1849. Där är i synnerhet ett mycket intressant brottstycke, benämnt *Poeter och gycklare*, som har någonting av det personliga och oförbehållsamma i en dagboksanteckning; dess innehåll kunde belysas med otaliga paralleller från Flauberts korrespondens, och det visar oförtydbart de paradoxala konstteoriernas tidiga mognad hos diktaren.

«Vi dricka vatten — heter det i skaldernas sång — och vi rita rim om vin och fester, vi komma andra att gråta av kärlek, och själva äga vi ingen. Den rödbrusiga soldaten skrålar våra hyperboler, när han går till stormning. Naiva vällustingar avundas vår munterhet, och förförda kvinnor snyfta vid våra bröst och fråga oss huru vi så väl kunnat skildra de känslor, som härja dem och som vi icke ens tyckas förstå».

Det är Flauberts kända, paradoxala lära om konstnärens isolering, en teori som han bildat sig efter sin egen läggning, sitt eget temperament. Artisten är enligt honom någonting monstruöst, utom naturen stående; han når högt i sin konst endast om han avsäger sig livet och världen; ju mindre han själv erfar en känsla, dess säkrare kan han återge den. »Du kan skildra vinet, kärleken, kvinnorna, äran på det villkor, min gode man, att du varken är drinkare, älskare, äkta man eller soldat« — skriver han senare i ett av sina brev.

«Gladiatorernas ras är icke utdöd — heter det på ett annat ställe — varje konstnär är en ny gladiator. Han roar publiken med sin dödskamp». Och det är denna tragiska uppfattning om konstnärskallet, som genomgår fragmentet om «diktarne och gycklarne« och utgör kärnan däri:

«Vi sluka slipade svärd, vi bära bördor som trycka ned oss, vi leva i grannskapet av farliga ting.

Det har fordrats tid för att uppsöka vilddjuren i fjärran länder, kraft för att betvinga dem, och list — tro oss — för att få dem att dansa mjukt i takt med musiken, att ryta på befallning och släpa sig fram på magen.

Och alla voro måhända icke födda att bära människopyramider på hjässan och att vid sin hufvudgärd höra rasande klor skrapa mot mellanväggen!..

Vi hava övergivit våra familjer, glömt vårt land, och vi föra våra gudar med oss i reskärrorna. När vi fara genom en by rusar folket till fönstren, lämnar plogarna, och mödrarna hålla sina barn i handen, av fruktan för att vi skulle släpa dem med oss...

Rännornas regnvatten har runnit ned längs våra ryggar, all livets förtvivlan har strömmat genom vår själ, och vi hava irrat omkring på landet, för att få gråta i ensamheten...

Vi bära kronor av brokigt papper, träsvärd, och glitter på våra rockar. Falska diamanter blixtra bättre än äkta; rosafärgade trikåer uppväga vita ben; peruker äro lika långa som levande lockar, lika doftande när de parfymeras, lika vackra när de krusas, lika skiftande i metallglans, när solen lyser genom dem...»

Det är ett uttryck av Flauberts brådmogna och obotliga pessimism, idén om diktarens gycklarroll och försvaret för det artificiella och oäkta i konsten; men huru svär det ej mot hans liv, som var ett enda ärligt och oavbrutet arbete i konstens tjänst, mot hans livsverk, så grundmurat starkt och alltigenom äkta.

Emil Zilliacus.

ARBETSSTATISTIK.

Av landets snabbt tillväxande arbetsstatistik har sjätte bandet, som omfattar nålarbeterskornas yrkesförhållanden, utarbetats av yrkesinspektören fröken Vera Hjelt. Detta band vore i likhet med magister G. R. Snellmans undersökning av folkskolebarnens arbete redan på grund av sitt ämne ägnat att vinna större uppmärksamhet hos den stora allmänheten än de tidigare utgivna, men man måste befara att även det skall få en ganska liten läsarekrets. Den sociala bildningen i landet står alldeles för lågt för att socialstatistiska arbeten skola uppskattas, och endast ett försvinnande fåtal har sysslat ens såpass mycket med samhällsspörsmål att de utan verklig möda kunna ur en tabell läsa ut det siffrorna säga — tabellen må vara aldrig så klar och tydlig. I stället har denna serie, alltsedan mag. Snellman publicerat de första banden, tillvunnit sig en aktningsfull uppmärksamhet och beundran hos utlandets fackmän, som icke tagit — eller haft anledning att taga — någon befattning med den statistik som i övrigt utgivits av våra embetsverk.

Med detta band har arbetsstatistiken fått en mycket värdefull ökning, och det har lyckats förf. att giva en tydlig bild av tillståndet inom ett yrke, som det säkert erbjuder stora svårigheter att undersöka. Resultaten giva intryck av samma pålitlighet och omsorg man är van att finna i denna serie. Annars skiljer sig detta band från de föregående däri att det är hållet i en mera „populär anda“. Så berättigad denna strävan än varit, har det icke kunnat undvikas att den även medfört vissa olägenheter. Sålunda saknar man alltför mycket den stränga objektivitet och koncisa klarhet man väntar att finna i statistiska arbeten av denna art, och formen är icke endast lättfattlig, utan stundom slarvig. Men detta är av underordnad vikt, huvudsaken är att den skildring man får är så uttöm-

Undersökning av nålarbeterskornas yrkesförhållanden i Finland på uppdrag av Kejserliga senaten för Finland samt under Industristyrelsens öfverinseende verkställd af *Vera Hjelt.* (Arbetsstatistik VI).

mande och korrekt som möjligt, och i detta avseende har man allt skäl att tro att förf. mycket lyckligt löst sin uppgift.

Det nu undersökta yrket omfattar nästan endast fullvuxna ogifta kvinnor: av inalles c. 3,000 personer äro endast 12 % i åldern 15—18 år och 1,2 % därunder; av de fullvuxna äro 98 % ogifta. I löner ha under året utbetalats 1,150,000 mk. Vad arbetstiden beträffar, så uppgives det att arbetsgivarena i allmänhet vore villiga att förkorta den till 9 à 9 ½ timme; ännu arbetas det dock på många ställen „från morgon till kväll", men förhållandena ha under de senaste åren förbättrats därhän att arbetsveckan sällan överstiger 60 timmar, övertidsarbetet oräknat. Missförhållandena gälla därför icke så mycket arbetsdagens längd som övertidsarbetet och den regelbundet återkommande arbetslösheten. „Man kan vara fullt övertygad om, att övertidsarbetet pågår både längre tid av dygnet och större del av året, än som egentligen framgår ur tabellerna," säger förf., och dock giva de en allt annat än god föreställning om förhållandena. Ännu hårdare drabbas arbeterskorna av arbetslösheten: icke ens en tredjedel av dem ha arbete under hela året.

Något mer än två tredjedelar ha finska till modersmål, mer än hälften ha genomgått högre folkskola, alla äro läs- och skrivkunniga förutom en av främmande nationalitet. Men annars är både den allmänna och tekniska bildningen låg. Arbetsskickligheten i sömmerierna påstås till och med vara i tillbakagående, och arbetsgivarena framhålla enstämmigt de utländska biträdenas större skicklighet. De fullständigt utbildade arbeterskorna utgöra c. en tredjedel av hela antalet.

Daglönen uppgår till:

1	mk eller mindre	för 373	arbeterskor
1 —1,50	„	„ 372	„
1,50—2	„	„ 608	„
2 —2,50	„	„ 418	„
2,50—3	„	„ 230	„
mer än 3 mk		183	„

Denna daglön ger icke någon riktig föreställning om årsinkomsten, emedan av dessa arbeterskor endast 42 % haft arbete hela året d. v. s. 300 arbetsdagar. Årsinkomsten har beräknats uppgå till mindre än

300 mk	för	342	arbeterskor d. v. s.	31 %
400 „	„	737	„	
500 „	„	1229	„	71
600 „	„	1630	„	
700 „	„	1850	„	92
800 „	„	2009	„	
900 „	„	2069	„	

900 eller mera ha 115.

Härtill komma de biinkomster arbeterskorna kunna förskaffa sig under „den döda tiden". Med avseende å arbetslönen tyckas arbeterskorna i de s. k. judeaffärerna vara nästan bättre ställda än andra; också i övrigt äro förhållandena där minst lika goda som i andra företag — endast snyggheten skall vara sämre. Det är att beklaga att utrymmet icke medgivit utförligare jämförelser med förhållandena i Köpenhamn och Kristiania än de mycket knapphändiga som nu fått ingå, och ännu mera skäl hade man att i ett så populärt arbete som detta önska jämförande siffror angående kvinnoarbetets avlöning i andra yrken; man kan icke vänta att läsaren själv skall leta fram dem ur de tidigare banden av denna arbetsstatistik. En lycklig idé har det varit att i slutet av textavdelningen införa utgiftsbudgeter, som visa vartill inkomsterna förslå — eller riktigare, till vad de icke kunna förslå.

Så gott som halva antalet bo hos anförvanter d. v. s. 1,400; inneboende hos främmande äro 1,100; eget hem ha 200, och 100 äro bosatta hos arbetsgivaren. „Lärflickornas inneboende är en fråga av allra största betydelse för arbeterskekårens moraliska ståndpunkt. Förutsättningar att dessa unga människor, på egen hand lämnade, lyckligt skola kunna genomgå de första arbetsåren förefinnas icke". Till detta resultat har förf. kommit, och det finnes intet skäl att betvivla riktigheten därav.

Hälsotillståndet betecknas som ganska otillfredsställande; orsaken till hälften av alla dödsfall är tuberkulos. Medellivslängden för sömmerskor är något över 34 år mot nära 56 år för överklasskvinnor och 47 för arbetarekvinnor. Man är dock icke berättigad att bedöma hälsotillståndet endast efter dessa tal, ty talet för medellivslängden måste vara lågt redan därför att sömmerskorna till största delen utgöras av unga personer, som vid högre ålder icke vidare falla inom ramen för denna undersökning. En stor del gifta sig och fortsätta då sitt arbete som hemsömmerskor eller arbetsgivare, eller också upphöra de av andra grunder att arbeta i de företag som undersökts. Möjligtvis kan man hoppas att allmänheten med tanke på sitt eget bästa skall intressera sig för högre hygieniska fordringar. „Lag och allmänna förordningar äro mycket litet kända inom sömmerierna över huvud", och i detta avseende tyckas både arbeterskor och mindre arbetsgivare vara lika okunniga. Även vid denna undersökning ha arbeterskorna visat endast „förtroende och vänlighet", och detsamma tyckes åtminstone i de allra flesta fall också gälla arbetsgivarena. Detta tillmötesgående från bägge hållen, som alltifrån början kommit dessa undersökningar till del, har i hög grad bidragit till att landet nu har en arbetsstatistik, som man i andra länder avundas oss.

Medan undersökningen om folkskolebarnens arbete ofrivilligt hos läsaren framkallar tankar på de reformer som — med rätt eller orätt — synas nödvändiga, lämnar man detta arbete med det beklämmande intrycket att i all huvudsak ha fått bekräftelse på att detta yrke hör till de mest svåråtkomliga för sådana reformer, som i en nära framtid kunde medföra väsentliga förbättringar. Det är en klen tröst att veta, att industristyrelsen fått i uppdrag att „framhålla de förslag och framställningar, vartill detta betänkande kan giva anledning".

Ola Castrén.

SVENSK LITTERATURHISTORIA. II. *Martin Lamm, Olof Dalin. En litteraturhistorisk undersökning af hans verk.*

När man, lockad av Dalins ställning i den svenska litteraturhistorien, av hans glans som banbrytare och genombrottsman, söker närmare studera honom och tränga in i hans väsen, känner man sig bittert besviken. Man kan precisera hans ställning i den litteraturhistoriska utvecklingen, man kan fastslå hans betydelse för den svenska litteraturen, man kan konstatera att verkligen en ny tid med honom gör sitt inträde, men fåfängt söker man att nå fram till hans eget inre, fåfängt söker man att fånga konturerna av den man, som står bakom verket. Man kan genomläsa hans skrifter rad för rad, granskande och spörjande, utan att lyckas få något intryck av att de alla verkligen äro samma andes skapelse — det starkaste kriteriet på deras gemensamma ursprung är rent negativt, opersonligheten, kyligheten, bristen på allt omedelbart och eruptivt framsprunget. Warburg har i sin levnadsteckning över Dalin samlat ett rikt material för kännedomen om hans biografi, men söker man ur dess urkunder läsa fram något om det djupare hos honom, om det som icke avspeglas i meritlistornas data, då svika också dessa dokument, då stå vi inför den toma ovissheten. Det är karakteristiskt att Levertin i »Svenska gestalter« icke velat eller icke förmått forma någon egen bild av Dalin utan skjuter in honom som en parentes i studien över Fru Nordenflycht, en parentes vars slutliga innebörd blir den, att det tyckes omöjligt att finna lösningen, den verkliga, levande lösningen på den gåta Olof Dalins själ utgör. Sådan Dalin avtecknar sig i den moderna litteraturhistoriens belysning är han en Per Gynttyp, där man kan skala bort omhöljet lag efter lag, men aldrig finner kärnan. Men samtidigt är det dock något hos honom, som gör att man icke vågar slå sig till ro med den negativa lösningen att där sist och slutligen väl ingenting fanns som är mödan värt att lära känna — något som ger en irriterande aning om att han kanske i alla fall ägde denna personlighet, vars spår man så fruktlöst söker, men att han avsiktligt gömt undan den därför att han var en av dem, som ängsligt sky att ge bort sig och sitt inre åt andra och därför gömma sitt egentliga jag bak sin innersta hälgedoms sorgfälligt sänkta förhängen.

Det har emellertid icke egentligen varit intresset att lösa denna som det tyckes olösbara gåta, som kommit doktor Lamm att välja Dalin till föremål för sina undersökningar. Arbetets titel anger redan med tillbörlig tydlighet dess bestämmande synpunkt: det är en rent litteraturhistorisk undersökning, som i detalj skall uppvisa förebilderna till Dalins verk. Det är en uppgift som kräver en ofantlig beläsenhet och en säker urskiljning: Lamm har löst den på ett beundransvärt sätt. Han behärskar fullkomligt den samtidiga och närmast äldre litteraturen både i Sverge och i utlandet, han känner den så grundligt att han ständigt tyckes ha alla dess alster, betydliga och obetydliga, till hands i sitt minne, färdiga som jämförelsematerial. De upptäckter han gör ha därför icke heller någon prägel av tillfälliga lyckträff, som så mycket av det som annars på detta fält presterats, utan äro tydliga resultat av metodiskt, uttömmande arbete, och då man slutar boken känner man sig övertygad om att på det område den behandlar intet vidare av vikt återstår att göra. Det är ett av de allra bästa arbeten den svenska litteraturhistorien har att uppvisa.

De resultat, till vilka Lamm kommit, äro av stor betydelse och ställa i väsentlig mån Dalins litterära verk i en ny belysning.

Boken inledes med en redogörelse för den svenska litteraturen närmast före Dalin, under den svenska stormaktstidens slut. Redan här har författaren tillfälle att korrigera och förfullständiga alla tidigare författares framställning, dels vad de allmänna utvecklingslinjerna angår — särskilt förtjänar hans påpekande av den franska burleskens betydelse för svensk dikt att uppmärksammas —, dels ock för detaljers vidkommande såsom t. ex. i fråga om »Kungaskalds« direkta härledning från »L'Adone«. Han kommer så över till sitt egentliga ämne. Det vidlyftigaste kapitlet utgöres av en undersöknig av Dalins »Argus«, ett ämne som förut behandlats rätt mångsidigt, men där författaren likväl lyckats göra några överraskande upptäckter. Så finner han en mängd hittills obeaktade och oförstådda politiska anspelningar, vilka ge vid handen att Argus i själva verket icke var så politiskt neutral som den uppfattats. Men framför allt betydelsefullt är det dock att han uppvisar att den i väsentligt högre grad än man trott var ren efterbildning; utom de tidigare kända förebilderna har Lamm funnit en ny, van Effens rätt obetydliga tidskrift »Le Misantrope«, ur vilken Dalin med fulla händer öst. Också för Dalins övriga verk har han liknande avslöjanden att göra. De dramatiska verken äro i huvudsak efterbildningar — denna del av undersökningarna hade förf. redan tidigare publicerat —, hans satiriska ungdomsdikt om prästerna har till förebild en fransk dikt av Sanlecq, originalet till »Aprilverk om vår härliga tid« är en dikt av Voltaire, och hans lyriska diktning slutligen är till stor del imitation av franska original. En intressant upptäckt är slutligen den att Dalin tagit intryck av »La querelle des anciens et des modernes« och att ursprunget till Dalins lärdomssatir står att söka på detta håll.

Lamms verk ger viktiga nya bidrag till karakteristiken av Dalin som författare. Det visar honom ännu mer osjälvständig än man hittills velat tro, det skjuter ännu mer vikten i hans gärning över på kulturförmedlandet. Däremot komma vi icke egentligen närmare honom som person. Vi få en del upplysningar av vikt för bekantskapen med denna, men upplysningar av negativ art: vi få veta vad som icke är han utan lån. Något positivt ligger det dock också i dem: de stärka ytterligare intrycket av detta andligt impotenta, som redan förut gjorde sig gällande, denna fantasins svaghet som tyckes prägla hela hans liv, litterärt så väl som personligt. Aldrig finner man en stark, hänförd känsla hos honom — hans biografi har

intet om kärlek att förtälja, hans politiska bana vittnar om en del djärvhet, åtminstone för ögonblicket, men intet om några vida, helgjutna politiska drömmar. Religiös var han av naturen alls icke — Lamm synes mig otvivelaktigt ha rätt då han gentemot Levertin hävdar att »Skriftermålet« är ett kallt deklamationsnummer. Blott i tvenne punkter är det man — åtminstone stundom — tycker sig skönja något verkligt äkta, något som vittnar om att för ett ögonblick slöjan fått falla, som dolt honom, att demaskeringens stund varit inne — den ena är tron på upplysningen, på förnuftet, på kulturen, en sida hos honom, som också Lamm i sin slutkarakteristik starkt betonar; den andra är en tung, trött, pessimistisk resignation, som kommer fram här och var, som kommer honom att hälsa en greve vid hans födelse med utropet: »Att födas för så ringa, Månn det var mödan värt?« Det ligger däri en ringaktning för livet, ett bagatelliserande av det, som kan stämma väl överens med vad Dalin i verkligheten gjorde med sitt eget liv — smulade det i stycken, kastade hit och dit.

G. C.

KORTA ANMÄLNINGAR.

Elsa Lindberg-Dovlette. Kvinnor från minareternas stad.

De sju år som ligga mellan debytromanen *Ann-Lis* och den nyligen utkomna novellsamlingen *Kvinnor från minareternas stad* beteckna en särdeles betydelsefull period i fru Lindberg-Dovlettes liv, en tid rik på nya intryck och erfarenheter. Orienten har blivit hennes ena hemland och Bibeln utbytts mot Koranen. Om någon borde väl denna författarinna vara kompetent att skildra österlandets seder och natur, ty utom att fru L.-D., tack vare de förhållanden i vilka hon numera lever större delen af året, kommer i ständig beröring med de infödda, är hennes litterära talang just av den art, att österländska motiv i ännu högre grad än västerländska torde verka lyckligt inspirerande. Fru L.-D. älskar färg och ljus, starka motsatser. Hon är uppövad i att iakttaga och skildra yttervärlden, hon tjusas af livets brokighet. Man förstår därför att Konstantinopels färgglada härlighet tagit hennes intresse helt i beslag, vilket haft till följd att den bok, varom nu är fråga, blivit framför allt en bok om själva staden, om dess basarer, moskéer, gator, gränder, broar och palats, varvid människostudiet kommit att intaga andra planet. De av sina instinkter behärskade unga kvinnor, vilka utgöra hjältinnorna i de små haremhistorietter fru L.-D. berättar, verka figurantskor i livfulla scenerier. Man fattar icke ett djupare intresse för dem. Här och där litet stänk av tragisk poesi, några nyp satir, men totalbilden saknar relief och personligt liv, den framstår ej tillräckligt tydligt mot den alltför jämnt och intensivt belysta bakgrunden. Skada att författarinnan ej inlåtit sig på ett närmare studium av de andligt mera utvecklade kvinnorna i minareternas stad. Det hade varit intressant att få stifta bekantskap med några ungturkinnor hos vilka, enligt hörsägen, Europa och Asien ingå en rätt säregen förening. Kanske detta ämne sparats till nästa bok — låtom oss hoppas!

Fru L.-D. har gjort stora framsteg som stilist. Med glädje antecknar man att deskriptiva smaklösheter sådana man ej sällan påträffade i *Ann-Lis* knappt alls förekomma i denna bok. Litet mindre slösande med epitet hade dock ej skadat. Allt emellanåt fördärvas en riktigt väl gjord skildring av onödiga attribut och bisaker, vilka verka irriterande och förvirrande. Man beklagar detta så mycket mer som fru L.-D. kan skildra säkert och verkningsfullt. Se här ett prov taget ur berättelsen *Den svarta och den hvita skogen:*

„Lysande bronsbrunt, paljettglans och gult silke, det var hvad han såg under vattnet, alt utjämnadt och konturlöst i flytande gröna skiftningar, likt en mångfjällig fisk, till dess att altsamman dök upp och samlade sig till en brun, våt kvinnokropp som krupit hop på en båtkant.

Smått rysande af vattnets salta morgonkyla gungade hon lättjefullt, och framför hennes fot flöt på vattnet ett par blodröda vallmoblad. Hårets svarta ull låg plattad till en blänkande våt, tung hätta ned öfver ögonbrynen.“

Som sagt, det finnes några mycket goda partier i denna bok, mycket, som visar att fru Lindberg-Dovlette besitter en äkta, utvecklingskraftig litterär begåvning. *A. v. K.*

SOMMARBREV II.

En junimorgon år 1741 tågade en karavan av engelsmän ut från Genève, längs stranden av Arve. De voro åtta till antalet, väpnade till tänderna, och hade efter sig fem tjänare samt en rad hästar med last av tält och livsmedel. Ledarne av expeditionen hette Wyndham och Pocock, och ändamålet var att besöka en hemlighetsfull, nästan okänd, men av allehanda försåt fylld dal uppe bland de isiga berg man i klara dagar kunde skönja åt sydost från Genève. Där bodde folk, det trodde man, men ingen kristen själ hade vågat sig dit. Efter tre dagars marsch nådde man dalen, vid foten av glaciärer och väldiga berg. Invånarne voro helt beskedliga, de talade t. o. m. franska, men man tältade dock på fria fältet och ställde ut vakt till natten. Sedermera bestegs under otroliga försiktighetsmått ett av bergen. Då man hunnit 850 m uppåt vände karavanen tillbaka och sökte sig åter till Genève, varefter Wyndham gav ut en beskrivning över färden, *An account of the glaciers or ice alps in Savoy,* vilken ännu existerar i tre exemplar och på sin tid väckte ett oerhört uppseende för både expeditionens dristighets och dess underbara resultats skull.

Numera företages denna farliga färd dagligen av ett dussin tåg från Genève. Också nu är det mest engelsmän, väpnade till tänderna — guldplom-

ber —, men även andra göra resan till Chamonix' högdal för att njuta av luften och alpernas majestät. Man kan helt enkelt inte undgå det, ifall man en gång i klart väder promenerat på kajerna vid Genfersjön och fått Savoyerbergen i synfältet. Färden är allt fortfarande farlig, sade jag. Förvisso, ty man riskerar att stanna där i dalen, medan all världen, som är ute och „gör undan" jordens trakter, drager förbi i nervös hast, med bergvapen, tyrolerhatt och Baedeker, sänder hem vykort och fördunstar, utan andra spår än måhända en schluck benzinånga för de efterkommande.

Jag har ställt det bra för mig, i högsta våningen av ett hotell utan stjärna, med en balkong och stor blick på dalen och dess båda väggar. En lång och smal Louise, som talar savoyer-patois och schwizer-dytsch med den utmärkta framgång att jag inte begriper annat än att hon vill mitt bästa, burrar på kvällsidan upp min bädd och tömmer tvättkannan i karaffen. Eljes besvärar en ingen människa — om djuren vill jag inte utlåta mig — och det är sköna friden utom vid måltiderna. Ty då är det musik på marken framför matsalsdörren, i regnväder vid dessertbordet. Tre orkestrar spela i tur. Den första består av en trio herrar, som sjunga i mixt och behandla fiol. Den andra är ett äkta par med gitarr och mandolin. Den tredje är en ensam karl med träben, vilken håller sin Stradivarius mellan knäna à la cello och griper stråken underifrån ungefär såsom en dolk, riktad mot någon mage. Ingen av dessa orkestrar önskade jag möta i skogen efter solnedgången. Dock är sällskapet nr 2 musikaliskt taget ganska nydeligt. Hon har stora mörka mustascher och smeker sin mandolin så att ens hjärta mjuknar. Mannen, som visserligen fubblar med septimackorden, ser distingerad ut och kunde, om han vore bättre klädd, heta Tegengren. Orkestrarne konkurrera vilt och stå i hörnen på lur redan en timme före måltiderna, så att man vid hemkomsten från sin aptitgång genast ser vad man får till maten. Stradivarius spelar helst Traviata och Bienenhaus.

Chamonix har två gator, den ena leder härs, den andra tvärs. På den förra, som vi må kalla Friedrichstrasse — vilket är förtal så tillvida att demi-monden här sitter å Kasinot och ser på herrarnas spel med petits chevaux — röra sig gamla och nya världen, samt något Australien då och då. Man ser *the splendid mama* med man och döttrar, hon i stor allyr med spetsjakett och mycket struts, han i panama och kråsnål, de i gummikorsett och framtänder. Man ser frankfurterbankiren, typ Seeligsohn, i blå jacka, kupig väst och koniska vita ben, med en fint penslad dam vid sin sida, som måhända icke är tillåten am Main. Man ser ock grimpeurerna, bergfaxarna, som med kutig rygg och skrevande pedaler i fullt förakt trampa slät mark en stund, under det gårdagsskinnet, lösbränt av alpsolen, i stora flagor fladdrar på deras skarlakansröda ansikten. I gatukorsningen står föraregillet och diskuterar väder. Livréklädda gesäller ropa i dövande kör ut dagens pariserblad och små savoyarder med harmonika och syster sjunga romanser framför balkongerna . . .

o Magali
mon bel oiseau joli,
petite fleur
au jardin de mon coeur,
o Magali,
sois douce à ton ami
car il mourrait de ton oubli
o Magali . . .

allt medan dagen dör bortom tinnarna av Brévent och skuggor stiga på glaciärerna. Genom ljuden väller bruset av Arve, som ung och lidelsefull klyver dalen, och ned till den springa från fjällen i flämtande hopp bäckar av solens fångst å snöfälten.

Borta, sydöver, skimrar Mont Blancs kupol, stilla och evig, skimrar natten om. Och Chamonix somnar av vid sin höga vakt. Jag sitter till midnatt å min balkong och lyssnar . . . endast floden . . . och ett litet skratt från en avlägsen annan balkong. Där de äro två.

*

Jag skulle giva mig av på en morgontur uppåt backarna. Hotellets nedre dörr var emellertid stängd, på sätt och vis, ty öppningen fylldes av en varelse, som icke hörde att jag sade „ursäkta" på några här brukliga språk, i lovlig avsikt att passera. Varelsen var en dam, närmare sagt borgmästarinnan. Icke ortens utan Rhenprovinsernas. I mitt hotell logerar nämligen en sådan med sin man, som är prefekt för någon lindrig stad vid Rhen. Hon är hotellets direktris för tillfället, hon för ordet i matsalen, kommenderar i köket, kindpustar portiern och utgör i allt den verkliga primadonnan.

Det var hon som stod på tröskeln med ryggen mot mig, knapp och rund, vänstra handen i sidan och den högra uppe kring en alpstav. Hon var i sin vanliga dräkt: grå yllestrumpor, kort blå kjol och vit trikottröja samt någonting på huvudet som liknade en korg för s. k. sopprötter.

„Ursäkta".

Inte den minsta vibration.

„Ursäkta".

Ingen förändring.

„Var — god — låt — mig — passera". Detta sade jag mycket tydligt.

Nu drogs alpstaven åt sidan så pass att jag kunde nödtorftigt klämma mig förbi, icke utan en kittlande lust att med vänstra handflatan smälla in en buckla å den rymliga kjorteln.

En härlig morgon var det. De stora rödgrå taggarna i norr klart skurna mot det blå, snöjättarna i söder som tvagna så rena, luften lugn och nattsval, all sol ännu blott ett gull högst uppe. Kornas klockor klämtade i hagarna och abbéns rosiga trädgårdsmästare putsade bärbuskar, med munnen full och långsamt valkande käkar. Ack du lilla Chamonix en så vacker morgon! Och jag tänkte ovänligt på en vänlig doktor som förbjudit mig att gå i höga backar. Men halvhöga, kära doktorn, halvhöga.

Det finns en förstklassig sådan ett stycke uppåt dalen, på Aiguilles Rouges-sidan, la Flégère. Man kommer genast in i granskogen och det går lekande långsamt uppåt, så att man knappt märker det.

Jag kände huru luften småningom fick sin fina dagsparfym därinne bland träna. Terpener och estrar började dunsta från stammar och barr, ozonet silade sig in i lungorna, pulsen steg långsamt från 70 till 80 och 90 och det subjektiva befinnandet ungefär i samma proportion. Ställvis var det nästan som att vandra hemma i norden. Av blåbärsris backen full, i gläntorna hallon och bland vårbäcksrösena en söt lukt av övermogna smultron. Men så plötsligt en tuva höglandsblomst, ett sorl av yra kaskader, en vit topp sagolikt högt över granarna, och av den låga finska norden var inte ens platta minnet kvar.

En så opatriotisk förnimmelse måste jag överskyla med en liten parentes. Här finnes uppe på en av halvtopparna en främlingsbok och i den ha bl. a. två turister från Borgå tecknat sina namn. Men invid dem läsas skaldens ord:

„Och fördes vi att bo i glans
bland guldmoln i det blå o. s. v.
Till detta arma land ändå
vår längtan skulle stå.“

Besinna: att ha nått en av jordens skönaste punkter, där blicken helt nära glider över dessa drömvita berg, bortom dem blånar Italiens himmel och ned mot dalarna dallrar lyckans och fridens idyll med färger och sorlande stämmor, att äga allt detta i ett enda fång och i samma ögonblick skriva med bläck att man . . . längtar till Borgå, det är fosterlandskärlek.

Jag steg vidare. Från Montenvers hördes med ens skott, rullande sköna runda skott av kanoner. Jag lyssnade och räknade, 25, 40, 45. Det var tydligen italienska artilleriet ute på övning i alperna, vi ha gränsen här alldeles nära. Snart såg jag dock rökar, långa rader, uppe vid Mer de glace. Helt enkelt sprängskott vid den nya bergsbanan från Chamonix till Glacier des Bois. Bekväma arrangemang, man spränger på 45 ställen i rad, inom någon minut, och slipper stå och skrika för varje väntad smäll. Jag kunde ock se det lilla lutande arbetslokomotivet i full astma pusta mellan lärkträna. Nästa år kliva inga karavaner längre till Mer de glace, alla åka.

Medan jag så gick i stilla reflexioner över alpinismens hotade framtid kom där en blond herre emot mig i skogen, en universitetsdocent från Helsingfors. O fosterland! Händelsevis var det en gammal vän och sådana möter man gärna t. o. m. i Lyckliga Arabien. Att vi träffades på en smal väg 1700 m över havet å ett berg av kristallina skiffrar i departementet Haute Savoie, arrondissementet Belleville, samma dag och stund presidenten Fallières, likaledes andfådd, råkade konung Gustaf, det kunde naturligtvis inte minska det skämtsamma i situationen. Sapristi, gamla gosse! Och så vände han om och vi styrde till topps, åto en liten extra lunch i ett tält däruppe, 1877 m över Södra hamnen, tömde tillvarons skål i en garvsur Macon, som dock läskade skönt på höjden, samt glodde genom tub över till Mont Blanc, där fem små jassar som bäst stretade fram längs firnen med rep emellan sig och hacka på axeln.

Det hela var inte alls illa.

En skön vind smällde i tältduken och torkade våra pannor. Vita tappar av sönderblåsta moln snodde sig kring Aiguille du Dru, två stora rovfåglar ritade cykloider i luften så att Pascal kunnat få huvudvärk av ekvationerna, och på Aiguille de Floriaz låg snön fläckvis som änglaskjortor efter stortvätt. Huru vore det med litet kaffe?

Efter någon stund hade den blonde docenten och jag kunnat skriva en helt liten avhandling över benediktinerns karaktär under olika lufttryck. Häruppe stod barometern nämligen vid endast ungefär 600, vilket naturligtvis måste inverka på alla vätskor av komplicerad sammansättning. Vad vår egen karaktär vidkom blev det två glas, såsom i annonserna föreskrives.

Restaurationens diarium var finnfritt för i år, men 1907 visade sig landsmaninnor här uppe. Varför får man icke, utan att verka oartig, säga landskvinns? Maninna är dock ett ovanligt ledsamt ord, vilket på sin höjd kan förbehållas damerna i vårt parlament. A propos finländare utomlands en liten observation. Jag har i främlingslistor här och där i Europa påträffat adliga finska namn, försedda med ett „von“ eller „de“ utan att ätten i hemlandet bär ett prefix. Pourquoi, mina ärade? Är man så osäker på att genom skick eller utseende verka ädling att man måste visa världen en extra krumelur, som man till på köpet inte ens formellt disponerar över? Å en del hotell kan krumeluren på visst sätt försvara sig såsom medel att bli mera servilt betjänad. Men att i ett tavelgalleri eller på en utsiktspunkt genom dylikt agera påfågel eller pärlhöna, det är redan med förlov något enkelt.

Det var emellertid lämpligt att bryta upp för att hinna ned till musiken och födoämnena. Nära toppen passerade vi en flickpension, troligen någon av Lausannes femhundra. En utsökt samling eldröda, transpirerande varelser. Mitt i alltihop vaggade Madame la Directrice på mulåsna med flickornas jaketter instuvade kring sadeln, så att hon liknade en elvadubbel georgin.

Halvvägs till dalen mötte vi borgmästarinnan jämte man. Han bar på armen hennes blå kjol. Hennes närmaste plagg var av maskulint snitt. Färg: isabella. Med stor grandezza skred hon uppför det lutande planet och andades mellan tänderna, så att det lät som en eolsharpa i förbifarten. Gud skydde Rhenprovinserna!

Vid middagen saknades mannen. Frun tillkännagav högt att hon skickat honom till sängs, det är inte bra för honom att vara uppe, „il a un estomac, comment dit-on, un estomac incorrect“. Vidare förklarade hon sig ogärna besöka Italien sedan hon i Salerno vid table-d'hôten haft till granne en infödd herre, som alltefterhand lagt avgnagda fågelben på kanten av hennes tallrik.

Måltiderna gå nog an, så länge vi ha borgmästarinnan. Man måste nästan önska att den stackars mannen ännu en tid bortåt skall hålla sig inkorrekt. Annars resa de kanske och då höres endast musiken.

*

Mont Blanc bestiges numera årligen av mera än 200 personer och företaget sker efter ett till alla delar bestämt program. Man avgår på morgonen, överskrider Bosson-gletschern middagstiden, tillbringar natten i Chalet des Grands Mulets — redan på 3050 m:s höjd — fortsätter mycket tidigt till toppen, 4810 m, och är, om allt gått väl, samma dag på kvällen åter nere i Chamonix. I regeln hända numera inga olyckor vid Mont Blanc-färden, förarne äro förbjudna att slå in på andra vägar än två definitivt fixerade, där allt är klart, stegar färdiga vid gletscherklyftorna o. s. v. Det mest farliga vid förnuftiga arrangemang i övrigt äro plötsliga oväder med snöstorm och ofrivilligt kamperande en natt mitt ute på öppna glaciären vid 10, 15 graders köld och den obeskrivliga ångestkänsla de flesta först erfara i den tunna luften vid 4000 m:s höjd och högre. „Bergssjukan" tvingar sålunda många att vända för tidigt. Andra åter lida mera av återfärden än av uppstigningen. In summa är Mont Blanc-ruten i våra dagar ett uthållighetsprov och kräver, säges det, sedan man ordentligt genomgått den föreskrivna åttadagars-träningen, mera gott humör än mod och krafter. Nära toppen går man bekvämast, men tycker att det är oerhört ledsamt. En mycket tränad wienare berättade mig en gång att han 50 m nedanför toppen, med så mycket ogjort som motsvarar ungefär ett par Högbergsbackar i Helsingfors, satte sig ned i snön och svor vid jungfru Maria, fyratiotvå helgon och sin egen salighet att han inte går ett steg längre. Han var icke trött, icke sjuk, men han *iddes* inte. Det är allt luftförtunningens fysiologiska effekt.

Nere i byn får man kinematografiskt följa med en hel Mont Blanc-tur, prof. Vallots trettionde. Och genom teleskopen på gatorna ser man dem streta däruppe, förare, herrar, damer. Det finnes ett slags skinntorra yngre fruntimmer, *made in United States*, som klara bergen allra bäst. De gå med rak rygg och god fart hela vägen upp, konversera med förarne på amerikanska kontra savoyermål och resa sedan omedelbart vidare, till andra obligatoriska berg. Å kinematografen fick man just se huru en miss Potter från Texas ledig och kapprak gick på stegen över en hundrafemtio meter djup crevasse, medan flertalet karlar tog passagen på alla fyra. I sommar är det för övrigt jämt ett sekel sedan en liten tjänarinna från dalen, Marie Paradis, såsom den första kvinnan nådde toppen av Mont Blanc. När man sedan frågade henne huru det såg ut däruppe svarade hon: „Nå närmast omkring var det vitt och längre ned var det svart". Det påstås att skildringen är ganska träffande.

Då man ser upp mot kalotten, ter den sig icke mycket avsides och man tycker att en människa borde ganska tydligt teckna sig mot den bländvita snön. Men när man fått en klättrare i kikaren, fixerar hans läge och sedan söker med blotta ögat, så upptäcker man ingenting, endast det vita. En enda gång har jag med mina ganska goda gluggar kunnat urskilja en i tuben upptäckt rad av sju sammanbundna personer, rörande sig som en ytterst fin liten svart insekt ned över ett snöfält under toppen. I allmänhet se de också i teleskop ganska finurliga och skrattretande ut, dessa fjärran pustande, vilket ju nog är dumt sagt med hänsyn till deras mödor. Jag vore ytterst gärna bland dem, i synnerhet som Argus allt fortfarande saknar medarbetare å Mont Blanc, men det råkar vara mig förmenat.

I stället har jag studerat Duriers av akademin krönta arbete över Mont Blanc, följt Jacques Balmat (den första bestigaren, datum: 8 aug. 1786), Bourrit, Saussure, Tyndall, Violle och de andra på alla deras färder, sällskapat med Goethe, George Sand och några till i dessa samma trakter och är snart bergtagen. „L'Alpe homicide", som redan tusenden profanerat med sina sulor och exklamationer, är värd en dyrkan, en kärlek och det skall kanske gry en dag då här lägrar sig en sekt av trötta människor, för att uppe i snöskimret läska sina själar, i mysterier och exalterad tillbedjan, glada att när stunden kommer sjunka med en gletscherbro i djupet eller famnas av en lavin och försvinna. Dånet av de stora skreden från alperna, jag har hört dem, är gripande mäktigt, och den vita stillheten där de gått fram är som en hälgdagsmorgons lugn.

*

På den högsta platån ser ett skarpt öga till vänster en obetydlig upphöjning, vilken efter molntimmar är vit, som en liten driva, men efter vackra dagar kan få en mörkare nyans.

Det är observatoriet å Mont Blanc, byggt i Paris, söndertaget och transporterat till toppen under ledning av sin upphovsman, Janssen, vilken lam bars dit på bår, samt åter hopsatt och placerat på en i isen nedsänkt konstruktion av Eiffel. Vilket skedde för femton år sedan. Jämte detta astronomiska observatorium, som å fotografier liknar en gammaldags järnvägskupé med ett litet konduktörstorn på taket, finnes lägre ned på kammen till höger Vallots meteorologiska observatorium, uppfört redan något tidigare. Det står direkt på hälleberget. Dess inre, flere rum, är mycket inventiöst, och när man ser bilden av föreståndarens salong, med silkeskuddar, divaner, konstverk och persiska mattor, tror man icke lätt att allt detta är inom väggar 4400 m över havet, utanför vilka laviner födas och döden lurar året om. Vallot har bl. a. bott en hel månad där med sin hustru och arbetar med sina ständiga, nu över trettio, turer ditupp framgångsrikt på att nå och slå den store föraren Cupelins, „le capitaine du Mont Blanc", rekord: sextio bestigningar.

Det var under augustiorkanerna 1890, minnesrika även för delar av Frankrike — i Saint-Claude fällde den 60,000 granar inom en minut — Janssen, Vallot och Durier i sextio timmar sutto instängda i det nyss nödtorftigt hoptimrade skjul som sedan blev Vallots observatorium.

Huru tjock isen är under huset på toppen vet man icke. Om den ligger orörlig vet man ej heller med säkerhet. Icke långt från kulmen öppna sig stundom, någon gång varje decennium, klyftor, grönsvarta gap av hundra meters djup, i vilka gamla förare blicka med en rysning. Men så sluta de sig åter för flere år. Den eviga isens andetag . .

*

Icke blott alperna och spetsarna hava namn här, även stenarna. Ett stycke bortom kyrkan stå några granar i grupp och under dem ligger „Pierre Ruskin“, ett litet block vid vilket John Ruskin i tiden plägat drömma. Nu måste förstås alla engelskor och mera bildade amerikanskor också drömma vid den stenen, vilket gör att man försiktigt kommande kan få se hela grupper av anglikanska svinxer, mumier och petrifikat mitt på blanka dagen vila orörliga kring och på densamma, såsom kattor vid valeriana, med alla de himmelsblå stelt riktade mot Mont Blanc, quite as Ruskin.

En deputation av brittiska damer anhöll för ett par veckor sedan att platsen skulle utmärkas med en namntavla. Mairen i Chamonix lät mycket riktigt på en av granarna spika upp en brädlapp, å vilken med stora bokstäver lästes ROSKIN. Damerna blevo oerhört indignerade över mairens ortografi, och nu är brädlappen försvunnen.

Men engelskorna drömma vidare, i grupp.

*

Nu torde väl den ärade läsaren i sin hängmatta hava mera än nog av höga Savoyen och jag får göra ett slag upp mot Plan-Praz, där ett moln vilar så lågt att jag om en timme kan stoppa bitar därav i rockfickorna. I dag går åskan i dalen, det mullrar i *basso profondo* ur jättarnas bröst och glimmar kring tinningarna.

Två herrar ville jag ha med mig å promenaden: under ena armen den store Tartarin från Tarascon, under den andra Lamartine, som sjunger:

du berg med slöjad hjässa,
vad söker du så högt
där uti stjärnevalvet?

De ha dock redan vandrat, de två, och jag får tåga allena, långsamt, men ändå in i molnen tiil slut.

G. M.

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1908.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 1 SEPTEMBER 1908

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 17.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Fabiansgatan 16.**

Prenumerations- och annonskontor, **Fabiansgatan 16,** *öppet kl. 2—3, telefon 64 02.*

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

ARGUS

NR 17. HELSINGFORS 1. 9. 1908.

EN INDRAGEN BEFATTNING.

Det är icke ännu ett år sedan senaten ingick med hemställan om inrättande tills vidare av en biträdande chefsplats i för ecklesiastikexpeditionen. Denna anhållan biföll på högsta ort, och till tjänsten utnämndes, såsom man torde påminna sig, nuvarande viceordföranden i senaten, dåvarande universitetsrektorn Edv. Hjelt. Befattningen uppehölls i föga mer än ett halvt år. Vid den nya senatens bildning indrogs den helt enkelt och simpelt, utan ett ord. Inrättades den då enbart för att bereda hr Hjelt tillfälle till en taburett? Eller har den annars under sin korta existens visat sig obehövlig?

I kulturintresserade kretsar hälsades åtgärden med tillfredsställelse. Det departement, som omfattar kyrkan, elementar- och folkskolan, universitetet, dessutom allt som hänför sig till litteratur och konst, är utan tvivel alldeles för vidsträckt för att bekvämt rymma inom sig dessa olika föremål för den högsta administrationen. I synnerhet under en tid, då reformer påtvinga sig inom snart sagt varje förvaltningsgren. Så ha ju ock initiativ tagits till stora omgestaltningar på det ecklesiastika området: den stora skolkommittén, läropliktskommittén, religionsfrihetskommittén — för att blott nämna de viktigaste — äro utslag av dessa strävanden. Men det skall icke stanna härvid. Inom en framtid, som icke, må man hoppas, är alltför långt avlägsen, skall man ha kommit därhän, att alla med kyrkans ställning inom staten sammanhängande frågor måste underkastas en allvarlig revision. Och många andra spörsmål — bl. a. det högst delikata om inskränkningen av universitetets självstyrelse — skola komma upp och fordra för sin behandling både ett ingående arbete, förkunskaper och vida vyer. Vi tillägga såsom en omständighet av ingalunda minsta betydelse, att, såsom man vet, regeringens delaktighet i befordrandet av det litterära och konstnärliga livet blivit allt större. Visserligen tillsättas ju förberedande kommittéer för att avge utlåtande rörande alla dessa prisbelöningar, stipendier och understöd, som stå till förfogande. Men det har visat sig, att nödigt omdöme härvidlag icke alltid funnits på det håll, varpå det slutliga avgörandet ankommit. Och på detta samma håll kunde, under förutsättning av nödigt intresse och nödig sakkunskap, viktiga initiativ tagas.

Man måste förutsätta, att när senaten ingick med sin ovan nämnda hemställan, synpunkter som de nyss anförda med makt påtvungit sig. Och dock var dåvarande ecklesiastikchefen en man, som satt inne med måhända större erfarenhet på dessa olika områden än någon annan i vårt land. Senator Donner hade under snart sagt hela sitt långa liv tillhört universitetet, han hade i flere decennier varit medlem av prästeståndet, varit dess förtroendeman och lärt sig känna dess förhållanden och krav, han hade intresserat sig för skolans angelägenheter och varit verksam för densamma på många olika sätt, och han hade slutligen alltid stått de litterära och konstnärliga strävandena hos oss synnerligen nära. Och dock fann han sig ej mäkta med allt som på denna post krävdes, oaktat hans arbetsförmåga, trots den framskridna åldern, var obruten.

Har nu hans efterträdare — om vilken viceordföranden i en famös intervju halvt melankoliskt antytt att han slagit under sig både den ordinarie och biträdande ecklesiastikchefsplatsen — större förutsättningar att tillgodose alla de mångfaldiga fordringar som ställas på honom i denna befattning? Vi skola nu icke alls tala om den sida av hans föregående verksamhet, vilken hänför sig till vissa mer eller mindre allmänt kända åtgärder mot underlydande och f. d. kolleger under den bobrikoffska regimen, ej heller hans ståndpunkt i språkfrågan, ej heller hans konservatism i annat. Men så vitt man kan se, har denna verksamhet icke förlänat honom sakkunskap på mer än ett område, folkskolans. I dess tjänst, som folkskoleinspektor och seminariidirektor, har allra största delen av hans bana lupit — frånsett de få år, han som ordförande i skolstyrelsen drivit partipolitik, utan att naturligtvis, såsom överinspektorerna, ens komma i personlig beröring med elementarläroverksinstitutionen. Att de kyrkliga angelägenheterna under denna ledning skola gå sin traditionella gång, därför garanterar redan partiets ortodoxa ståndpunkt, i förening med den prostliga referendariesekreteraren; på universitetsangelägenheterna måste man hoppas att viceordföranden ännu kan utöva något inflytande (t. ex. på den oundvikliga löneförhöjningsfrågan, som genom något besynnerligt obotfärdigt förhinder uppsköts från senaste vår „till hösten"); men vad litterära och konstnärliga frågor beträffar, står man framför ett stort och bävande frågetecken, över vilket icke heller de två referenterna, den teologiska och den juridiska, kunna förhjälpa oss.

Man skulle tycka, att vi icke borde ha råd att själva taga initiativ till några baksteg: andra sörja nog ändå för, att vi i sinom tid häjdas. Men som ett baksteg i utvecklingen av våra kulturförhållanden måste det betraktas, att bestämmandet över hela mängden av „ecklesiastika" angelägenhe-

ter i senaten, ledningen av hela det maskineri, som officiellt reglerar vårt kulturella liv, åter sammanträngts i *en* persons — vi vilja icke säga: i *denna* ena persons — hand.

Doktor Ix.

KNUT HAMSUN: BENONI.

Hamsun har satt sitt namn på mångahanda slags böcker: böcker som ropat högt om människors kamp mot varandra och samhället, och böcker som viskat stilla om den ensamme vandrarens färd under stjärnorna. Och hans fantasi har gått många vägar: vägar som fört över storstadens brännande asfalt ner i de trånga gränder där hungern är herre och kvalet dräng, och vägar som lett över viddernas frusna marker in i de djupa skogarna där dagen är utan timmar och natten utan dröm. Och han har talat med en enda stämma om de olika röster som ljudit mot hans öra på hans strövtåg bland livet och människorna, och med olika stämmor om den enda som stigit djup och dövande ur hans inre. Men aldrig har han skrivit en bok som haft så mycket att förtälja om dessa många och så litet om denna enda som hans sista roman »Benoni«.

»Benoni« knyter tråden där »Pan« en gång tog upp den, långt borta i Nordland, där allt är annorlunda än annorstädes i världen och Knut Petersen Hamsun är hemma. Den ställer sig däruti vid sidan av de starkaste och mest strålande sidorna i hans verk. Men den står dem på samma gång fjärmare än någon annan av hans böcker. Naturen, som i »Pan« sjöng en så brusande ton genom tankens bilder och blodets gärningar, kommer i »Benoni« knappt till att avge den neutrala fonden till den enklaste av alla vardagshistorier. Och människorna, som i »Pan« voro våldsamma naturväsen, barn av fjällets och skogens hemliga drifter, äro vordna de stilla existenserna kring Sirilunds handelsplats. Lidelsens eldskrift har slocknat. Thomas Glahn, jägaren med rovdjursblicken och blodets heta lopp till hjärtat, är oåterkalleligt död. I hans ställe har trätt den rättskaffens fiskaren Benoni, som är allas vän och ingens fiende och genom förtänksamhet och lyckans bevågna ynnest driver det till att från den fattige postbäraren Benoni bli den ansedde redaren Hartvigsen, handelsman och kompanjon till själva den mäktige herr Mack på Sirilund.

I själva verket är det ingenting besynnerligt med hela historien annat än möjligen att framgången lägger sig så bekvämt tillrätta för en strävsam vilja och redligheten så påtagligt får sin belöning redan i det timliga. Det händer ju någon gång, ehuru kanske inte fullt så ofta i verkligheten som i böckerna, men sannolikt inte oftare i Nordland än på övriga håll inom mänskligheten. Eljest gäller väl icke mindre här än annorstädes att det fordras litet mera än ärlighet att komma fram i världen. Och stort mera har ej Benoni att förlita sig på, om ej sin trofasta undergivenhet och sitt oföränderliga goda lynne. — Något överraskande ligger ju däremot onekligen i att man här uppe i sagoriket, mystikens och trollskapens underland, träffar på människor som alla andra, hedervärda och löjliga i sin inskränkta strävan för livets små nyttigheter och med stadigt sikte på den vardagsvisdom, som sår jämnt så mycket den orkar skörda och sätter frukten högre än blomman. Efter allt vad man varit med om inom Nordlandslitteraturen är det ju nästan i och för sig det otroliga. Men det går väl inte av för mindre. Hamsun älskar ej att gå om gamla vägar. För honom är nog detta språnget ut i det vidunderliga. —

Man skulle kanske inte komma att tänka så mycket därpå om man ej hade anslutningen till »Pan«. Den reser en skugga över bokens blad, som kommer den att synas liten — i allt utom omfånget. Den låter en söka vad där inte finns och den tvingar fantasin in på linjer som denna förgäves söker följa. Det att några namn gå igen från den ena boken till den andra är bara ett infall, ingen nödvändighet. Det förvillar i stället för att göra en hemmastadd. Igenkänningstecken saknas. Vad har t. ex. denne Mack gemensamt med sin namne i »Pan« mera än att han går med sin farfars briljantnål i skjortbröstet och är sina pigor en huldrik herre? Eller detta Sirilund med sin atmosfär av krambod och sillupplag och pantförskrivningarna i Benonis bordslåda? Har det något gemensamt med det vita Sirilund, där kärlekens vilda jakt ekade genom rummen och Edvarda gäckades med sina tillbedjare som huldran i skogsbrynet? Det är inte bara drömmens hinna som brustit från äventyret. Det är nya människor i en helt ny värld. Och en värld vars gränser noga landfästs i den bastanta verkligheten. Nordland har väl sin prosa, det också, annars vore det ju förlorad mark för samfundet och överheten. Men där man minst väntar att finna den är just på »Pans« vigda jord. Det enda Hamsun ernått med denna lokalisering är att göra »Benoni« mest tillgänglig för dem som aldrig läst »Pan«.

Med allt detta har emellertid »Benoni« en vederhäftighetens styrka, som gör den till en människoskildring av vidd och betydenhet. Det är ingen brusande naturkraft över denna bok, men en sund och levande mänsklighet, som gör den till de gamla goda romanernas vederlike. Hamsun har aldrig skrivit en bok med ett så lugnt tempo som denna. Han som alltid var den geniale improvisatorn, irrande från stämning till stämning genom upplevelsernas brokiga landskap, han vilar nu på stället för att grundligt loda bottnen av några osammansatta människors tillvaro. Och han behöver ej gå mindre djupt därför att vattnet kring hans lod ligger så blankt och stilla. I skildringens breda, glidande lopp teckna sig öden som stå i skydd för de skakande stormarna, men växa med sol och vind efter stora och obevekliga lagar. Så som de utveckla sig i sin stränga följdriktighet bilda de en värld, vars hela drivverk ligger öppet för läsarens öga. Livet kan ej vara enklare, men ej heller starkare. Dessa människor höra hemma i sin miljö liksom denna i — verkligheten. Dik-

PROJEKT

! VALLGREN.

taren behöver ej komma sin hand vid dem. En gång på scenen gravitera de mot varandra, verka och handla, resa sig och kuvas, utan att en muskel häves som ej skulle styras av deras egen vilja. Själv står han vid rampen och ler åt alltsammans, ler i mjugg, men med den invigdes skälmska glimt i ögat. Och detta löje, detta tysta invärtes skratt utgör just bokens rikedom. Som en strimma glittrande solljus faller det över dess blad och omvärver dess gestalter med sin friska dager av andlig hälsa och vitalitet. Om någonsin är här det ofta missbrukade ordet humor på sin plats. Det går en varm ström mellan diktaren och hans gestalter. Han har kommit dem tillräckligt nära för att genomskåda dem i all deras vardagliga ringhet och prosa. Men just här har också hans sympati sugit sig fast. Och att le åt en som man har sympati för är som att le åt sig själv. Skrattet får ingenting av gycklets övermodiga skärpa. Det spelar mellan ett stilla deltagande och en gömd ironi, och det rymmer ingen skadeglädje, bara överseende och förtrogenhet med att livet är så fattigt och människorna så små.

En dansk kritiker har sagt om «Benoni« att den är som att gå barhuvad i solskenet. Man blir trött av det, men njuter själva tröttheten. Det är svårt att komma förbi denna bild. Den samlar hela boken i ett par ord, dess styrka och dess svaghet. Och den har åtskilligt av vardera. Många skola finna behag i den och få skola läsa den utan nöje. Det är en klok och redbar bok. Men den tvingar ej till förnyad bekantskap. Man kommer den till botten i första läsningen. Den gömmer inga dolda rikedomar. Och den öppnar inga utsikter. Icke ens fram emot nästa bok, som skall handla om Benonis trolovade, fröken från prästgården, och skall heta «Rosa«.

E. H—tt.

PROJEKT AV VILLE VALLGREN.

Det skall icke töva länge, innan två stora verk av Vallgren resa sig på offentliga platser i tvenne finska städer: Torkel Knutsson-statyn i Viborg och fontänen i Helsingfors. Dessa arbeten bilda liksom gränspunkterna för en lång tidrymd i konstnärens alstring. Det förra är i sin ursprungliga form mer än tjugu år gammalt, det senare är hans nyaste skapelse i större stil. Mellan dessa punkter ligger, som vi veta, en omfattande och egenartad konstnärlig verksamhet inom genrer, så motsatta den monumentala, som någonting kan vara. Det har därför sitt intresse att anteckna, att denna senare icke var främmande för Vallgren, då han stod i början av sin bana, liksom ock, att den icke blivit det, trots hans hängivna försjunkande i den smäckra och raffinerade „Kleinkunst", vari han skapat sig en mästares namn. Men — det kan vara skäl att påminna därom — också från den tid, då Vallgren som flitigast höll på att tänka ut nya ställningar för sina graciösa kvinnofigurer och uppfinna nya patina-effekter för sina urnor, också från denna tid hava vi ett minnesmärke i den större stilen. Jag menar Uno Cygnæus-bysten, ett bland våra vackraste konstverk i sin art, förträffligt till sin komposition (med de två folkskolebarnen på sockeln) och synnerligen harmoniskt anslutande sig till omgivningen, i vilken den står: en liten skvär i Keski-Suomis huvudstad.

Det är självfallet, att sådana uppgifter skola utöva en allt större lockelse, ju längre konstnären skrider framåt på sitt livs och sitt arbetes väg. Ett besök i Vallgrens atelier i Paris bekräftar detta. I stället för alla de många vackra småsakerna, som ännu för några år sedan mötte blicken överallt i konstnärens verkstad, synas där nu åtskilliga utkast till skulpturer, avsedda att hugfästa ett fosterländskt minne eller annars fylla någon av de luckor, vilka vårt offentliga konstbehov ännu så rikligt lämnar öppna. Dessa projekt påkalla från flere synpunkter en allmännare uppmärksamhet. Genom avbildningar tala de naturligtvis bäst för sig själva, och då „Argus" redaktion villigt låtit några reproduktioner efter fotografi åtfölja detta nummer, fritager den mig från alla långa och likväl föga upplysande beskrivningar. Endast några förfullständigande ord skola således här följa.

Allt sedan Edelfelts död ha Vallgrens tankar sysslat med olika möjligheter att föreviga vännens och konstnärskamratens minne. Ett förslag till en vård, där figuren är framställd i relief, har för tillfället skjutits undan och får väl vänta tills frågan om Edelfeltmonumentet tagit några steg framåt — vilket väl vore på tiden. I stället har Vallgren nu gjort ett utkast till en medalj. Idén synes mig god. Vi hava ägnat flere levande män detta högsta bevis på aktning och tacksamhet, vi hava slagit medaljer över några av våra stora döda, och Edelfelt bör intaga en plats i raden av de sålunda hedrade. Vallgrens utkast till porträttet vill framställa Edelfelt i något yngre dagar, och var och en som minnes honom från denna tid, skall vittna om att likheten är synnerligen väl träffad. Den andra sidan av medaljen vill giva en allegorisk bild av Finland och konsten, gemensamt sörjande den bortgångne. Det är en uttrycksfull och känslig komposition: av stor verkan är tallen, vid vars stam de två egendomligt smidiga figurerna gruppera sig och vars böjda krona breder sig över hela det övre planet.

Särdeles lyckat synes mig förslaget till ett minnesmärke över Topelius. Skaldens ställning, där han lutar sig fram mot den täta barnskaran, är talande. Barnen tyckas tränga sig till honom i en rad, som aldrig slutar, och de små figurerna stå där så naturliga och trevliga. Jag vet icke rätt, i vilken form och i vilken storlek konstnären tänkt sig detta verk utfört: såsom jag sett det, i lera, tedde det sig blott som en första fixering av en vacker tanke. Intrycket var emellertid, att denna nödvändigt borde utföras. Och jag föreställde mig närmast, att här för föreningen „Konstverk till skolan" vore ett tillfälle att låta göra avgjutningar, som säkert överallt skulle bliva välkomna både för arbetets konstvärde och för ämnets skull.

En mycket verkningsfull gruppkomposition är den, som omger piedestalen till ett monument, kal-

lat „Vox populi“ och ämnat att symbolisera den allmänna rösträttens införande hos oss. Unga och gamla, kvinnor och män, skynda från sina sysselsättningar till valurnan och lägga sin röstsedel i den. Figurerna variera mycket till typ och hållning, var och en har sin bestämda plats i kompositionen, men var och en är utförd som helhet och är ägnad att fängsla uppmärksamheten. Gruppen fyller hela rummet runt kring sockeln; på denna reser sig en kolonn bärande det finska lejonet. Konstnären har tänkt sig detta verk i något samband med det blivande ständerhuset. Jag tror knappt att idén som helhet är definitiv, den kunde väl ock vinna på att modifieras; men visst är, att gruppen av figurer, utförd i större skala och utvidgad så som konstnären avsett, skulle göra sig utmärkt. Oberoende av det nya ständerhuset, borde tanken på ett minnesmärke, rest till hågkomst av den största politiska händelse i vårt nyare parlamentariska liv, kunna räkna på att bliva uppburen.

Det fjärde av de avbildade utkasten är en springbrunn i fina och vackra proportioner, i sin stil mindre kraftig, men elegantare, än den helsingforsiska. Själva bassängen kantas av fyra svanar med utbredda vingar och höjda huvuden. Nederst på mittställningen ses en grupp av upprätt stående paddor med breda munnar — avsedda, liksom svanarnas uppåt riktade halsar, att utgjuta vattenstrålar — och kolonnen slutar med en skål, vilken åter serveras med vatten ur sex kring ett krön placerade ankors näbbar. Överst en i hopkrupen ställning sittande kvinnofigur med utslaget hår. Det hela i sin skiss-form en förtjusande kammarpjäs, men utan allt tvivel också ägnad att göra en förträfflig verkan i större skala och fastare material. Det skall blott hos oss bli svårt att finna en plats, som erbjuder tillräckligt av graciös och harmonisk skönhet för att icke ett dylikt konstverk där skall känna sig alltför bortkommet.

Paris, juli.

W. S.

BERGENBANAN. PÅ JÄRNVÄG ÖVER HÖGFJÄLLET.

Den 9 oktober 1907 blev en bemärkelsedag i de norska kommunikationernas historia. Då möttes vid Usteosen, just där man från högfjället kommer in i Hallingdalen, skenorna från öster och väster, och den länge närda önskan efter en direkt järnvägsförbindelse mellan Norges tvenne största städer gick i uppfyllelse. Resultatet överträffade vida de anspråkslösa drömmarna från 1800-talets början, då man icke ställde fordringarna högre än till en landsväg från Numedalen och över Hardangervidden västerut.

1870 verkställdes undersökning av linjen, och 1875 fattade stortinget beslut om byggandet av sträckan Bergen-Voss. Denna, som ursprungligen var smalspårig har senare, 1898—1904, blivit ombyggd och erhållit den normala spårvidden 1,435 m. Från Gulsvik vid ändan av sjön Kröderen och till Bergen är banan normalspårig. Till förstnämnda station kommer man med ångbåt från stationen Kröderen vid den likabenämnda sjöns södra ända. Från Kristiania till Kröderen går färden tillsvidare med järnväg över Drammen och Vikesund, men denna väg skall ansenligen förkortas, när bansträckan från Roa vid nordbanan över Hönefoss och Örjenvik till Gulsvik nått sin fullbordan. Då är även Bergensbanan fullt färdig och den 492 km långa resan (nu 516 km) från Kristiania till Ludvig Holbergs, Ole Bulls och Christian Michelsens stad skall kunna tillryggaläggas på 13 à 14 timmar. Nu åtgå därtill omkring 16 timmar om sommaren och 20 om vintern, då man med häst måste färdas längs Kröderen.

Men även i sitt nuvarande skick är denna högfjällsbana, som med sina 127 tunnlar, av vilka den största har en längd av 5,3 km, kostat cirka 80 millioner kronor, ett storartat minnesmärke över norsk ingenjörskonst, varöver Norges folk med rätta kan känna sig stolt.

Ty den går till den del, som i tekniskt avseende erbjudit de största svårigheterna, genom trakter vilka utan överdrift kunna betecknas såsom det vildaste man över huvud kan få se från någon europeisk järnväg. Alperna erbjuda intet, som i detta hänseende kan överträffa den norska järnvägen, vilken tager sig fram genom fjällobygder betäckta med evig snö och is. Ofantliga svårigheter har man haft att övervinna under arbetet, som måst utföras i en av världens människotommaste fjälltrakter, med väldig nederbörd, våldsamma stormar och vintrar vilka ofta vara längre än nio månader.

Alpbanorna ligga mellan 45 och 47 grader nordlig bredd, Bergensbanan mellan 60 och 61. I detta avstånd — säger prof. Yngvar Nielsen — är även uttryckt den stora skillnaden mellan dessa anläggningar. Alpernas högsta adhesionsbanor nå vid Albulapasset 1823 m, vid Wolfgang 1633, vid Brenner 1370, i Arlbergtunneln 1370 och i Mont Cenis-tunneln 1294 m. St. Gotthard och Simplonbanorna äro lägre. Bergensbanan står med 1301 m på sin högsta punkt mellan Arlberg och Mont Cenisbanornas största höjder. En alpbana, som skulle motsvara den norska järnvägen med avseende å anläggning och drift, ginge på en höjd av omkring 2,000 meter.

*

Kl. halv sex en morgon i början av juli knackade det eftertryckligt på min dörr i Fru Byes Hotel i hörnet av Karl Johan och Akersgade i Kristiania. Det skedde efter överenskommelse, ty jag skulle med halvsjutåget, som gick från Vestbangården. Yrvaken, med rypesäcken på ryggen, rusade jag i väg. Där voro många hundra — fem, erfor jag efteråt — Bergensfarare före mig vid stationen. Kö och stark trängsel vid biljettluckan och vid bagagepolletteringen. Ett i begynnelsen stilla munhuggande mellan en hotellvaktmästare, som hade en hel hop bagage att sköta om, och en herre, som skulle resa, föranlett av ömsesidiga försök att tränga förbi varandra, antog så små-

ningom allt större dimensioner. Rösterna höjdes, uttrycken blevo skarpare och mindre välvalda. Därpå övergick man till att ge varandra små gliringar i diafragmatrakterna. Det hela började verka uppiggande. Så med ens, lika hastigt som skuggan faller om aftonen, flätade hotellmannen till den resande herrn med sin obehandskade hand alldeles obeskrivligt nära högra örat. Den resande herrn kände sig pinsamt berörd och rök på den andre. Situationen började bli hemskt tjusande. Men antingen det var tågets snara avgång och den därmed sammanhängande nödvändigheten att fortast möjligt ombesörja polletteringen, eller att de båda kämparna beslöto avvakta ett svalare tillfälle — det var nämligen ganska varmt i luften — alltnog de släppte taget och återtogo i lugn sina platser i kön. En suck av besvikning undslapp mig och säkerligen även mången annan vän av kroppsarbete.

När turen kom till mig att inlämna mina grejor lyckades jag trots att det med fet stil stod tryckt på rundresebiljettens omslag »Kein Freigepäck» klara mig ifrån all betalning och sålunda lura norska staten, som äger järnvägen, på ett par kronor. Denna tur ökade min naturliga glättighet. Jag blir alltid glad vid upplevandet av liknande små händelser. En gång för många år sedan reste jag med spårvagn från Brunnsparken till Salutorget. Men detta är en annan historia.

Helt glad och stilla visslande tog jag plats i kupén jämte reskamraten. Här, omgiven av en myckenhet ungt norskt kvinnfolk, som också skulle till fjälls, kände jag mig utomordentligt väl till mods. Men när så Drammen passerats, hände sig, att ett vagnslager gick hett och fattade eld, och vi måste byta vagn. Vi blevo nu skilda från flickorna. I stället fingo vi på en av stationerna känning av det finska folket. Det var ett par familjer med många barn. Senare under vår norska resa kommo de ofta i vår väg. Vi kolliderade lyckligtvis aldrig. Under dagens lopp såg jag den ena familjens överhuvud på varje station, där det fanns restaurant. Han hade alltid famnen full med skorpor och bananer, och hans ansikte bar prägeln av med undergivenhet buret lidande.

Färden över Kröderen var förtjusande. Till befästandet av detta intryck bidrogo utom de vackra natursceneriema på den älvliknande sjöns båda stränder i utomordentligt hög grad den ombord rådande stämningen. Vi hade instuvats på två båtar, Kröderen och Norefjeld, och hade det mycket trångt om saligheten. De som ägde familjer, funno dem delade i två portioner, av vilka den som fanns på Norefjeld gjorde snabbare framsteg. Vi på Norefjeld, som icke hade familj, hade redan kommit så långt, att vi glömt bort den långsammare kamraten, då vi plötsligt mitt under segerloppet erinrades om tillvarons vidrigheter och inkonsekvenser. Vår maskin gick sönder. Efteråt sades det att vi suttit på grund, men att befäl och manskap till förekommande av panik hemlighållit detta allvarsamma faktum. Alltnog, vi började ropa på den andra, som även hann upp oss och tog oss på släp, under sina passagerares hånfulla tillmälen. Snart funno vi att vi kunde gå själva och kastade loss. Ångade så högfärdigt förbi vår hjälpare. Men med ens gick det igen sönder och den andra tog oss välvilligt på släp en gång till. När vi så om en stund åter funno att vi kunde gå med egen kraft kastade vi loss och kommo utan vidare missöden till Gulsvik. Men här måste vi vänta på vår hjälpare, som först skulle lägga till vid bryggan. Så lade vi till vid den och kommo sålunda trots allt i land.

Vare det mig långt ifrån att vilja klandra Norges kommunikationer. För att emellertid icke falla i en så ful frestelse, ställer jag mig på fast mark och fortsätter med Bergenbanan.

*

Bergenbanan är ovedersägligen en av Norges största sevärdheter, måhända dess största. Från Gulsvik kommer tåget in i Hallingdalen. Stigningen är än så länge svag och farten jämförelsevis god. Hallingdalsälvens stränder äro tätt och väl bebyggda. Högt uppe på högfjällssluttningarna ser man gårdar med de för Norge typiska tjärade husväggarna. Här och var synes litet snö på fjällen. Skogsvegetationen är riklig, lägre ned barr-, högre upp björkskog. I hundrade kurvor rusar tåget fram. Tunnel följer på tunnel. Från Nesbyen, som ligger vidpass 210 km från Kristiania, börjar stigningen på allvar. På Hallingälvens högra strand går tåget draget af tvänne tunga, ståtliga högfjällslokomotiv stadigt uppåt. Barrskogen börjar ge vika för björkarna, den ena sätern passeras efter den andra. Älven brusar i motsatt riktning nere på djupet. Långt nedanför begynner den odlade bygden skymmas bort. Tåget försvinner bakom Usteosen. Högfjället tager vid. Vi äro vid stationen Haugastöl, 989 m över havsytan. Nesbyen låg på 169. Men högre skola vi. Och nu begynner den intressantaste delen av färden. Allt ödsligare och vildare blir naturen. Snömassorna växa, isen ligger kvar på vatten. I augusti plägar den gå upp för att snart igen lägga sitt täcke över dem. Ännu i juni var den stora, roterande snöplogen i rörelse uppe i fjällen och många gånger blev den fastsittande djupt i snön och måste grävas ut med handkraft.

Oerhörda äro de svårigheter, vilka ställa sig i vägen för upprätthållandet av regelbunden trafik. Kilometerlånga gallerier finnas längs hela högfjällsövergången, nere i Raundalen och ända till Vossevangen. Genom tunnlar, långs hisnande avgrunder, med den eviga snön och isen långt nedanför stiger tåget långsamt men säkert upp mot fjället och når så omsider banans högsta station Finse (1,222 m) mitt i högfjällets hjärta, invid den stora Hardanger- eller Hallingdalsjökeln, varav dock blott en del synes från banan. En liten blågrön sjö, där isflaken simma omkring, och på alla sidor endast snö. Mäktiga ligga bräerna runtomkring, och året om kan man här ägna sig åt skididrotten, i juli och augusti likaså väl som i januari och februari. Storartade fjällövergångar öppna sig åt alla håll.

Det är icke gott att vara på Finse om vintern och i fjol hade man svårt att få någon som ville

sköta stationen. Då erbjöd sig en ung ingeniör, nyss gift, som hade varit med om banans byggande, att göra det. Med sin unga fru bodde han där hela vintern.

Men allt vidare stiger det, tills vi nått banans högst belägna punkt Fagerbotn vid Taugevandet 1,301 m.

Tåget rullar nedåt. Vi passera stationen Hallingskeid. Mellan denna och följande station Myrdal, helt nära den senare, kommer den punkt, som är den mest storslagna på hela linjen. En härlig syn, härlig över all beskrivning. Så gott som lodrätt störtar fjället ned i djupet. Små åkerlappar skymta fram, och som bakgrund se vi ett landskap, så vilt som det blott kan te sig för den djärvaste fantasi. Det är icke alpernas spetsiga toppar, det är den norska fjällvärlden, i sin mest utpräglade form, en värld av ruiner efter gamla jordrevolutioner, där människolivet kämpar mot en hård natur. Synen är vidunderligt skön.

Strax efter Myrdal kommer tåget in i den största tunneln, som är sprängd genom fjället Urhovde och har en längd av 5,300 m. Den utmynnar vid Opset. Allt vidare neråt går det med god fart genom öde fjällbygder. Var man än reser i Norge, träffar man på gamla minnen. Så även här. Just i dessa trakter var det Norges store namnkunnige kung, Sverre Sigurdssön, irrade omkring med sin trogna skara hösten 1177. Sverrestien erinrar ännu därom. Efter ett misslyckat anfall mot Bergen kom Sverre till Voss och skulle så därifrån över fjällen österut. En rasande snöstorm överraskade honom och hans följeslagare. I fyra dagar irrade de omkring. Många fröso ihjäl och flere ville i sin förtvivlan störta sig ned från klipporna, sedan de först genomborrat sina bröst med svärden. Då tillgrep Sverre det enda medel, som stod honom till buds, och som han för övrigt ofta använde i knepiga fall. Sverres saga berättar, att kungen föll på sina knän och bad till Gud och den heliga jungfrun. Och se, snöstormen upphörde, vädret blev klart, och männen funno vägen ner till bebodda trakter.

Förbi Mjölfjell, där forsen letts i en tunnel under banvallen, går tåget ner till Vossevangen, där den stora stationen Voss ligger i en naturskön trakt med snöfjällen alldeles inpå. Härifrån är det tre timmars järnvägsresa till Bergen genom många tunnlar och långs den leende Osterfjorden.

Bergen, den minnesrika staden, Norges vackraste by, förtjänar ett särskilt kapitel.

Ingen som far till Norge bör försumma att resa på Bergensbanan. Den som företagit denna färd glömmer den aldrig.

Jag träffade på tåget en man, som levat ett omvexlande liv i olika delar av världen. Vi hade samtalat om en nyligen utkommen broskyr över Rysslands finanser. Så uppstod det en paus. Min reskamrat tittade ut genom fönstret länge och uppmärksamt. Därpå vände han sig till mig och sade: „Aber dies ist doch sehr nett eingerichtet. Ganz wie' ne illustrierte Postkarte, nicht wahr".

Han var hemma från Schweiz och hade två gånger varit uppe på Mont Blanc. *A. M.*

STRÖVTÅG I. LANDET OFIR.

I första krönikeboken, kap. 29, uppräknar konung David bland sina gåvor till det stora templet „tretusen kikkar guld från Ofir." Det hebreiska kikkar (i svenska bibeln översatt centner) motsvarar 42.5 kg, vadan konungens guldgärd i finskt mynt och enligt senaste notering motsvarade ett belopp av ungefär 300 miljoner mark.

Första konungaboken, kap. 9, berättar att Hirams skepp från Ofir bragte 420 kikkar guld åt Salomo. Dennes dryckeskärl och husgeråd voro enligt samma boks kap. 10 av guld, allt från Ofir, „förty silver aktade man intet i Salomos tid."

När Job melankoliskt filosoferade över var visheten vore att finna, gav han henne dess högsta värde genom att utbrista: „Hon låter sig ej uppvägas med Ofiriskt guld." (Kap. 22).

Esaias låter (kap. 13) vredens Gud hota jordens mäktiga med att „en man skall dyrare varda än fint guld och en människa mera värd än ett stycke guld av Ofir."

Jag har anfört dessa ställen för att häva fram, vad ju ock de flesta i huvudsak känna, vilket forntidens El Dorado landet Ofir utgjorde, guldlandet framom alla.

Lika så bekant torde vara att mänskligheten sedermera tappat bort hela Ofir, ehuru dess historiska existens är otvivelaktig. Man har placerat det ungefär lika exakt som Adams och Evas berömda trädgårdsanläggning och merendels stannat vid att Ofir legat i Asien, antingen i Indien eller i Persien. Sedermera har man, med hänsyn till Hirams i bibeln omtalade kurs långs Röda havet, även begynt tänka på Arabien och i all synnerhet den del däraf, Yemen, där drottningen av Saba, alias furstinnan Bilkis, residerade och därifrån hon ock på kameler förde till kung Salomo 120 kikkar guld, en älsklig liten handtryckning på 12 miljoner.

Emellertid hava under senare tid röster höjts för att Ofir rätteligen borde förläggas till Sydafrika, närmare angivet trakten mellan Zambesi och Sabi, de två floder som omsluta South-Rhodesia och flyta ut i oceanen på ömse sidor om Beira-bukten, där ock den gamla hamnen Sofala återfinnes. Den som i synnerhet lagt sig ut för denna tolkning är den icke odelat berömda, men högt bildade och onekligen framstående Afrika-forskaren dr Carl Peters. Han är icke första upphovsmannen till hypotesen om Ofir = södra Rhodesien — Mauch, Oppert, Bent, Quatremère och andra hava tidigare framkastat idén därom —, men Peters är den som på självständig väg givit antagandet en fast grund, i polemik med en hel rad höglärda kammar-orientalister. Jag har tidigare följt med denna fråga i Peters' arbeten „King Salomon's Golden Ophir" och „Im Goldland des Alterthums" och var därför glad att finna att samma forskare i en denna sommar utkommen bok yttermera utvecklat och fördjupat sin teori.

Jag vill här i korthet relatera Peters' bevisföring, vilken åtminstone på lekmannen verkar slående och objektivt kritisk. Han utgår ifrån att det främst är den bildade forskningsresanden och icke „filologer i Europa" det tillkommer att uppsöka de säkerligen ännu i behåll varande gruvor och spår av gruv-

arbeten, som måste utmärka ett forntida guldland så rikt att i tiden en enda expedition kunde från detsamma till Jerusalem föra gul metall till ett värde av 40 miljoner mark.

Guldlandet Ofir, säger förf., kunde icke ligga i Arabia Felix, ty det uppsöktes alltid med skepp, medan man från drottningens av Saba land städse kom karavanvägen till Jerusalem, men kunde väl ha befunnit sig inom sabäernas kolonialgebit, vilket omkring år 1,000 f. Kr. omfattade hela Ostafrika. Nu omtalar Plinius, i sin Historia naturalis, i fråga om tillverkning av glas, såsom en särskild fraktartikel från Ofir även „nitrum ophiricum", vilket på nutida kemiskt språk är natriumkarbonat, soda. Sedan tretusen år tillbaka var det naturliga nitrum en stor afrikansk handelsartikel för folken kring Medelhavet. Denna soda finnes ej blott i Egypten (trona) utan ock utefter hela den ostafrikanska dalgången, bl. a. västerom Kilimandjaro. Vidare uppräknas bland den Salomoniska tidens Ofir-varor jämte guld elfenben. Också detta utesluter Arabien, ty där ha aldrig funnits elefanter. Det utesluter också Indien, ty „den lilla indiska tanden" var aldrig ett eftersökt handelsobjekt för de antika folken. Bergsbruket i Indien har visserligen lämnat guld, men aldrig mycket och veterligen icke för export. „Huru", frågar Peters, „skulle för öfrigt judarna ha kunnat komma sig till dessa massor guld av de stolta braman-stammar, som då uppträdde erövrande vid Indus och Ganges?"

Jag förbigår Peters' kloka argumenteringar beträffande vissa andra Ofir-artiklar: „algumim", vilket tolkats såsom ebenholts eller sandelträ, men av förf. ledes till den sannolikare betydelsen ceder eller mahogny, växande i finaste kvalitet vid Zambesi; vidare „kuphim" som betyder apor och „tukkijjîm" som betyder påfåglar eller pärlhönor, men, i fall det är misskrivning för „sukkijjîm", betecknar slavar. Sammanställningen „apor och slavar" är i forntida fraktsedlar mycket vanlig. För antagandet om denna misskrivning uppträda utom Peters även vissa nyare orientalister. Den förre ser häri yttermera ett stöd för Ofirs förläggande till Afrika, det klassiska exportlandet för artikeln slavar.

Mest intressant är emellertid författarens studie över själva namnet Ofir. I hebreiskan på Salomos tid och vid de tider då konunga- och krönikeböckerna skrevos (intill förra delen av 200-talet f. Kr., enligt Schück, Den israelitiska litteraturen) tecknades detta namn blott med bokstäverna alef, fi, resch. Huru dessa tre konsonanter ursprungligen uttalades (ofir, ofer, afer, afur?) vet ingen. Man antager att ordet i arabiskan, alltså ock i dess avart fenikiskan, uttalades âfir. Men afir eller afer är enligt romerska (egentligen kartagiska) källor urnamnet för Afrikas invånare. Somalistammen å afrikanska kusten mittemot Bab-el-Mandeb och Yemen kallar sig i dag som är Afar eller Afer. Här förefanns utan tvivel en av de tidigaste beröringspunkterna mellan araber och afrikaner och här har ock det urgamla semitiska namnet för afrikaner rotat sig djupast. Med ett ord: Ofir — huru det nu sedan uttalades — vore den gamla semitiska benämningen å Afrika. Av afer gjorde romarne adjektivet africus, varav Provincia africa. Därur har i historisk tid kontinentnamnet Afrika utvecklat sig. Peters betonar, att hans kritici aldrig anfört något sakligt emot denna hans förargligt enkla etymologiska identifiering av Ofir och Afrika.

Med införande av denna tolkning vinna alla berättelser om Ofir samt resorna dit och dädan en mycket reell och inom ramen för de fenikiska och salomoniska tidernas forskar-rayon väl inpassande bakgrund. Peters analyserar även härutinnan hävderna med framgång. I Septuaginta översättes Ofir å folktavlan med *Οὐφείρ*, men guldlandet Ofirs namn med *Σουφίρ*, i olika varianter, intill *Σωφαρά*. Men Sofara är i de sydostafrikanska dialekterna, där l och r ljuda lika, identiskt med Sofala, den ovan nämnda gamla hamnplatsen. Sofara åter är deriverat af Ofir med egyptiska prefixet Sa (land) och betyder sålunda Ofir-land. Gamla arabiska geografer beteckna även detta Sofara såsom ett land „fullt av guld" och av särskilda skäl framgår identiteten av detsamma med den n. v. Sofala-trakten i Sydostafrika.

Att David sände guldgrävare till en „guldrik ö", bevisar blott att landet låg bortom havet. Att det talas endast om Röda havet har sin förklaring i att fordom även Indiska oceanen bar detta namn. Att fenikerna passerade och besökte Rhodesia-gebitet är ställt utom allt tvivel, då det å ena sidan är ådagalagt att de förbi Aden trängde österut ända till Singapore och å andra sidan amiral Hanno, vilken i västerväg kom till Kanariska öarna och möjligen längre, i österväg eller sydvart från Suez seglade kring hela Afrika. Filologer och orientalister i gemen ha ogärna varit med om forntidsresor i den riktningen längre än till Aden.

Men, slutar Peters sin framställning, alla dessa filologiska betraktelser och analyser, handelspolitiska och geografiska spekulationer vore i och för sig av mindre värde, om de icke samstämmigt ledde till ett gebit, där Ofir-traditionen kvarlämnat ett omisskännligt minnesmärke, *aere perennius*, nämligen spåren av en väldig antik gruvdrift. I Rhodesien och Manika-landet ha icke färre än 75000 gamla guldgruvor återfunnits. Var har annorstädes vid Indiska havet något dylikt uppvisats? Zambesiområdet är översållat med ruiner av gamla städer, tempel, fästningar, jämte dessa tusenden av gruvor, från 15 intill över 1000 meters djup.

I Cape-Towns museum finnes en samling Rhodesia-fynd, vilka till stil och konstruktion fullkomligt motsvara de bevisligen fenikiska fynden från Korsika och Cornwallis. Dr Peters har i Johannesburg sett och fotograferat en vid Zimbabye utgrävd, 6 $^{1}/_{2}$ tum hög faun-figur av guldbrons, vilken säkert icke är av negroidiskt ursprung utan avgjort hänvisar på fallos-kulten, liksom många av minnesmärkena från samma trakt.

Arkeologer av facket frossa i senaste tid uti Sydostafrika. En fängslande, populär framställning av Zimbabye-fynden finner den intresserade bl. a. uti dr Schellhas' arkeologiska skisser (nyligen utkomna även på svenska: „Vid vårt vetandes gränser", Beijers förlag). Bergterrasserna i Inyanga ruiner med en massa hundra gånger Keops-pyra-

midens, ha sin arkitektoniska motsvarighet i Lyckliga Arabien och tyda enligt Schweinfurth med säkerhet på att Rhodesien var en Saba-drottningens koloni, där då speciellt Salomo fick fara väldeligt fram och Baal dyrkades, såsom än i dag Makalanga-stammen, ett degenererat bastardfolk, å dessa samma platser på höjderna tänder eldar för „den allsmäktige Bulu".

Jag må här sluta min resumé av dr Peters' framställning. På mig har han som sagt verkat övertygande och jag tror att den fördomsfrie ärade läsaren likasom jag med bestämdhet lutar åt att det är i drottning Bilkis' av Saba tretusenåriga arv till drottning Victoria av Rhodesia man har att söka och finna Davids och Salomos guldland, det skimrande Ofir.

Laicus.

kunnat förena sin finskhet med erkännande av samhörigheten med det gamla moderlandet. Vilka förnuftiga motiv som verkat att de, som påstå sig fullfölja hans verk, icke i denna sak följt honom, är förborgat och obegripligt för den oinvigde.

Omöjligt är det också för oss att fatta vilka utomordentliga fördelar och rika skördar man för Finlands räkning väntar sig av isoleringen från Sverge och av att finskhetsrörelsen — i sitt ursprung en demokratisk folkrörelse — mer och mer förgiftats genom rashat. En nationell tudelning av ödesdiger betydelse hotar oss. När skall man på ungfinskt håll inse vad som är orsaken härtill? När skall man — trogen sin uppgift och sina bästa traditioner — på allvar upptaga kampen mot den fennomanska nationalismen?

I. A.

FINSK ISOLERING.

„Det tydligaste beviset på nationalism bland vår svenskspråkiga befolkning är den svenska ungdomens färd till Sverge", så lyder den finska pressens eniga anatema. Att sådana uttalanden se dagen från gammalfinskt håll är icke ägnat att väcka förvåning, men märkvärdigt är att denna dom fällts i ungfinska kretsar, där man ju dock stundom opponerat mot den suometarianska fennomanin. Uttalandet ger klart vid handen hurudant det kulturella betraktelsesättet är på finskt håll i våra dagar.

Kort om gott, ett möte mellan ungdom från Finland och Sverge väcker anstöt, förklaras innebära „nationalism". Man vill häri se ett uttryck för vårt svenska folkelements strävan efter full boskillnad från den finska majoriteten. Men vi våga påstå, att det svenska Finland intet hellre önskar än att betydelsen av relationerna med Sverge tillbörligen uppskattades i finska kretsar, och att icke uteslutande ungdom av den ena språkgruppen sökte sig förbindelser västerut. Att så ej sker, därtill bära Finlands svenskar icke skulden. Vår svenska ungdom kan nu ej annat än tillropa sina finska bröder ett: kom med nästa gång!

Finskhetens ledande män ha tidigare haft en alldeles annan uppfattaning av gemenskapen mellan Finland och Sverge. J. V. Snellman har framhållit hurusom „utom Sverges landamären funnes ingen annan punkt på jorden, där dess verk så fortlevde ett verkligt liv, som i det finska folkets land. Vad stort och ädelt därför även i en framtid bure vittne om svensk nationalandas skapande förmåga skulle ingenstädes erkännas så som i Finland genom att fortleva i sina skapelser".

I våra dagar brännmärkas strävanden, som avse det kulturella samlivets stärkande med Sverge, såsom „nationalism". Genom isolering vill man göra oss främmande och oförstående för det land och folk, med vilket vi, enligt vad finskhetens främsta namn upplyser oss om, ha mer gemensamt än med någon annan nation. Snellman synes gott ha

PANOPTIKON.

Jag har tillbragt rötmånaden i en stor grop och låtit världens stormar gå fram över mitt huvud. Nu är jag uppe igen och ser mig omkring. Tämligen lika som det var. Ett framstående fosterland och ett återvalt parlament. Det nya representeras av några byggda hus och rivna gator i huvudstaden samt av ett blandat kabinett med en kemist i spetsen och en historiker på sladden. Jag har alltid hållit på kemin och det gläder mig att man slutligen insett att jag har rätt. Den nya senaten har för övrigt två med namnet Hjelt, av vilka den ena i tiden ansetts vara gammalfennoman och den andra i tiden skrivit in sig i ungfinska partiets klubb. Sedermera har det slagit om för båda. För övrigt hyser kabinettet i fråga inom sig flere andra exempel på utvecklingens lag. Historikern Danielson var i tiden en mäktig konstitutionsförsvarare, blev sedermera brobyggare. Brobyggaren Lindberg betecknades under ett skede av regimen Wuorenheimo såsom svag i det konstitutionella, representerar nu 50 % av det konstitutionella svenska partiets inflytande i senaten. Handels- och industrichefen Stenroth var gammalfennoman, är vorden ung. (Hans förre principal Nybom hade varit svensksinnad, blev suometarian). Kort sagt, om man rörde ihop kabinettets alla föregåenden med dess närvaranden och dividerade röran med tjugu, bleve kvoten den verklige koalitionskuckun, han som skall göra't. Senator Yrjö-Koskinens föregående vore i så fall väsentligen det att han haft en pappa. Beträffande en del övriga senatorer har jag inte kunnat upptäcka något föregående.

•

A propos utvecklingens lag! Jag läste om ett privat prestmöte i Björneborg bl. a.:

„Därpå följde ett föredrag *om utvecklingslärans förhållande till kristendomen* af teol. doktor P. Virkkunen. Efter föredraget blevo samtliga mötesdeltagare fotograferade."

Sammanställningen låter en ana att fotograferingen skedde i illustrativt syfte. Porträttet skall väl skänkas till Häckels nya fylogenetiska museum i Jena.

Men jag återgår till politiken.

•

Hr Emil Schybergson, som med hr Lars Soncks tillhjälp byggt upp en vacker kammare vid Esplanaden, uppbyggde häromdagen också kammaren vid Hagasundsgatan. Det skedde medels ett andragande, vilket han själv ansåg sig nödgas beteckna såsom modigt. Nymodigt var det i alla

händelser. Jag betvivlar inte att detta hans tal om det finska föredragningssystemets relativa oväsentlighet måste te sig högst underbart mot bakgrunden av senaste valkampanj, vilken å svenskt håll fördes i konstitutionskampens renaste tecken och varur hr Schybergson själv framgick såsom nr 1. Men också denna episod är ett symptom av jämn, ehuru hemlig utveckling. Ställa vi nämligen hr Schybergsons andragande samman med det understöd han vann av främste högerkandidaten Heimbürger och generalsekreteraren v. Alfthan, så är där redan en riktning. Tidigare punkter på linjen äro: hr Schybergsons artikel i „Politik och kultur" (— — hade vi alla blivit suometarianer — —), officiösa uttalanden från svenska högkvarteret (— — kunna vi efter representationsreformen naturligtvis inte längre gå i spetsen för försvaret — —), enstaka yttranden och uppmaningar under ofärdsåren (prof. Gustafsson, värnepliktsstrejken). Och, nu kommer jag åter till hr Schybergson, vad en del svenska befolkningsgruppers i landet innersta känsla beträffar, tror jag han har mera rätt än vad hans kolleger i kammaren vilja och kunna medge. Det är nog sant att yrkandena på konstitutionens oförkränkta bevarande ljödo starka under senaste valkampanj. Det är lätt att yrka. Men huru var det i vissa svenska bygder under värnepliktsstrejkens farliga och prövande tid? Har man glömt de många besvikningarna? Och har man glömt vad man då ofta fick till svar: skola vi ensamma strejka och lida, när ändå „finnarna" i stora massor inte göra det?

Jag tycker att vi ärligt kunde skärskåda det ena som det andra och medge att bland de styrande inom det svenska partiet utvecklat sig en allt tydligare, psykologiskt mycket begriplig och i den svenska samlings- resp. separeringsrörelsen återklingande storpolitisk indolens och obenägenhet för mera betydande, icke av det finska folket uppskattade offer. Hr Schybergson bör i sin egenskap av öppen realpolitiker få påräkna tolerans åtminstone av alla dem som vid en kommande konstitutionskamp helst dra sig ur spelet. Och de varda icke få. Man har väl ej i allmänhet principiellt ändrat ståndpunkt Men ofärdsårens idealism är borta, värmen är borta. Jag tycker mig begripa det, när jag erinrar mig alla de åsnesparkar politiska motståndare tilldelat män som för landet osjälviskt offrat mycket eller allt. Reträtten å det svenska hållet, man må nu förneka den eller icke, är förvisso ej allmän, men den varslar om mycken ödslighet när stora ofärden nästa gång kommer.

*

Ett annat symptom. Jag läste i ett oundertecknat petersburgerbrev till Nya Pressen: „Den samfällda petitionen har icke ringaste utsikt att vinna understöd av de rådgivare, som kunna tagas med i räkningen". Förr skrev man icke så. Det hörde till våra försvarstidningars konsekventa taktik att *aldrig* publicera ett uttalande vari olaglig behandling å höjderna förutsattes såsom säker eller sannolik. Man uttalade, om ock ofta med tvivel i hjärtat, öppet den bestämda övertygelsen att lag skall segra. Det hade sitt moraliska värde att så begå, det hade ock taktisk betydelse. Ty när det *inte* gick som det skulle, stärkte kontrastverkan allmänhetens självbevarelsedrift och höll den vaken. Att på förhand säga: det lyckas inte, är att göra medborgarne likgiltiga och halvt suggerera dem till en sanktion av det orätta när detta kommer.

Vi tackla av.

*

Krigsminnena från 1808 behandlas av våra blad. Förlegad, onödig, ledsam, nedtryckande verkar den lektyren på mig. Men jag betvivlar inte att många sätta värde på den. Häromdagen vart också jag mera uppmärksam. Det var en understreckare av lektor K. E. Wichmann, om „Rutt och Schpuff". Jag fann där en mening, som jag måste bedja att få såsom stilprov här återge, nämligen:

„Eek, hvilkens eget hem i Ruovesi blifvit sköfladt, hans döfstumma bror mördad och Eeks egen fru (född von Düben), med ett litet barn på armen, sina 3 halfvuxna döttrar och svägerska under oerhörda mödor och lidande sökt sig sist fram genom skogar och ödemarker till familjefadern, förenade sig nu med von Otter i Keturi den 27 juli."

Icke sant? Över stock och sten, under mödor och lidande, söker sig läsaren sist fram till punkten.

*

Inne på det filologiska måste jag med sann glädje annotera att huvudstadspressen numera accepterat ett sydösterbottniskt pronomen av stor språklig fägring. Tidningen Måndagen skrev om förre ministern Witte: „han som försökt sitta på två stolar, sitter nu på *varkendera*". Hufvudstadsbladet, som i allmänhet inte tycker om Måndagen, intog blankt samma uttryck.

Herrn i Måndagen borde verkligen få sig på varkendera, eftersom det är det man kan sitta på när man placerat sig mellan två stolar.

Nye professorn H. Pipping inbjudes vördsammast såsom exekutor.

*

Uusi Suometar, som annars bland våra blad har de minst felaktiga och mest tidsenliga notiserna från de naturvetenskapliga och tekniska hållen, presenterar gladeligen ett *radium*telegram. Det är verkligen fint, men bleknar något när man finner att det gäller vad man internationellt kallar radiotelegram (= trådlöst, genom elektrisk radiation förmedlat telegram), vilket ju inte längre är någonting extra.

*

Ännu 1896, vid det svenska partimötet i brandkårshuset, resolverades att svenska ortsnamn borde hållas i hälgd och finska sådana ej intagas i svensk text. En präktig illustration till att tolv år sedan dess förgått erbjöd huvudstadens press senaste måndag. Dagens morgontidning talade om att två finska arkitekter fått första priset för ritningar till en teater i *Tallinna.* Middagsbladen ville gärna ha notisen, men detta Tallinna var mystiskt. Den ena talade då försiktigt om „en teater i Estland", tydligen efter långa redaktionella överläggningar. Den andra åter ansåg säkrast att tiga ihjäl hela saken, f—n vete vad det låge för en hund under det där Tallinna. Men på tisdagen hade också det bladet notisen — om „en *utländsk* teater", utan vidare lokaluppgift.

Annars betyder Tallinna på svenska Reval.

*

Å den plansch, som medföljer dagens nr av Argus, ses å ett av Vallgrens vackra verk några medborgare som lägga ned sina sedlar i en valurna. En av dessa har — skall jag våga påpeka det? — *hatten på huvudet.* Man torde erinra sig vilken storm av indignation det väckte bland våra jurister och valförrättare senaste 2 juli, då i Helsingfors en herre hade den s. k. fräckheten att med hatt på huvudet nalkas urnan. Det går alltså absolut inte an att skulptören här inför några nya fasoner. Tar herr Vallgren inte genast hatten av den där karlen, så kommer herr Vallgren i Hufvudstadsbladet. Och då ryka 90 procent av den medborgerliga äran.

Panoptes.

Förteckning över i undertecknades bokhandel tillgänglig nyare utländsk litteratur:

Dostojewski, F. M., Aus einem Totenhaus · · · · · 6.75
Eschtruth, Nathalie von, Jedem das Seine Roman · · 10.15
Fels, Erinnerungen eines sächsischen Lümmels · · · 1.35
Gaede, Uno, Schiller und Nietzsche als Verkünder der tragischen Kultur · · · · · · · · · · · · · · · 4.75
Hofherr, Albert, Thomas Rymers dramatische Kritik 5.70
Kutter, Hermann, Die Revolution des Christentums 4.05
Madeleine, Marie, Die Wegweiserin · · · · · · · · 4.75
Meyer's Historisch-Geographischer Kalender für das Jahr 1909 · · · · · · · · · · · · · · · · · · · 3.—
Reitzenstein, Ferd. Frhr von, Die Entwickelungsgeschichte der Liebe (Kosmos-Publikation) · · · · 1.35
Schipper, J., Beiträge und Studien zur englischen Kultur- und Literatur-Geschichte · · · · · · · 10.80
Städte und Landschaften B:d 7: *Gustav Falke*, Hamburg. Illustriert · · · · · · · · · · · · · · · 2.70
Werner, Dr A., Jean de la Taille und sein Saül le Furieux · · · · · · · · · · · · · · · · · · · 4.85
Zielinski, Prof. Th., Cicero im Wandel der Jahrhunderte · 9.45

Frilley, Georges, L'Inde. La littérature sanscrite. Choix de textes avec introductions et notices littéraires. 35 gravures d'après les documents · · 2.40
Gorky, Maxime, Esclaves. Nouvelles récentes. Traduites d'après le manuscrit par S. Persky · · · · · 4.20
Humbert, Charles (sénateur), Les voeux de l'armée. Nos soldats — nos officiers — notre armement · 4.20
Les Maitres humoristes N:o 16, *Honoré Daumier* · · 1.20
Meunier, Stanislas, Les harmonies de l'évolution terrestre · —.90
Savine, Albert, L'Abdication de Bayonne. D'après les documents d'archives et les mémoires. Illustrations documentaires · · · · · · · · · · · · · · 1.80
Savine, Albert, L'Assassinat de la Duchesse de Praslin. D'après les documents d'archives. Illustrations documentaires · · · · · · · · · · · · · · 1.80
Séché, Alphonse, Les muses françaises. Anthologie des femmes-poétes (1200 à 1891) · · · · · · · 4.20
Vèze, Raoul, La Grèce littéraire. Avec 53 gravures · 2.40

Bell's miniature series of musicians: *Haydn* · · · · · 1.50
Gorst, Harold, The Philosophy of making love · · · 7.50
James, Winifred, Bachelor Betty · · · · · · · · · · · 2.15
Jerome, K. Jerome, The Angel and the Author and Others · 2.15
Hewlett, Maurice, The Spanish Jade · · · · · · · · · 2.15
Mann, Mary E., In Summer Shade · · · · · · · · · · 1.50
Masterpieces in colour edited by T. Leman Hare:
Millais · 2.50
Carlo Dolci · · · · · · · · · · · · · · · · · · 2.50

Akademiska Bokhandeln Helsingfors.

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1908.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 16 SEPTEMBER 1908

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 18.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Fabiansgatan 16.**

Prenumerations- och annonskontor, **Fabiansgatan 16,** *öppet kl. 2—3, telefon 64 02.*

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

ARGUS

Nr 18. HELSINGFORS 16. 9. 1908

KARL MANTZIUS: DE STORE SKUESPILLERES AARHUNDREDE.

Det är mig en glädje att samtidigt som den utmärkte skådespelaren gästar Helsingfors, kunna göra den litteratur- och teaterintresserade publiken uppmärksam på den senast utkomna delen av hans stora verk om skådespelarekonstens historia. Efter att i två olika delar ha behandlat forntidens och medeltidens-renässansens teater, gav han i en volym en framställning av engelska teaterförhållanden under Shakespeares tid och skildrade sedan i en fjärde del „Molière-tiden" (se Euterpe 1904, n:o 18). Den tre år efter denna sistnämnda bok (1907) utkomna femte delen bär ovanstående namn.

Den ger först en bild av teaterns utveckling i Tyskland från de vandrande truppernas och de fullkomligt oordnade teaterförhållandenas tid till Ekhofs och särskilt Schröders banbrytande verksamhet; den första avdelningen slutar med skildringen av Iffland som teaterledare i Berlin samt en utblick mot romantikernas skådespelarkonst. Författaren övergår sedermera till Frankrike, där de efter-Molièreska strömningarna behandlas i tvenne kapitel: „Adrienne Le Couvreur" och „Voltaires skole". Han skriver sist om teatern i England, från restaurationstiden och till Garricks död.

En ypperlig gruppering, men ett mycket stort material att handskas med. Också har volymen blivit betydligt omfångsrikare än de föregående. Framställningen har nödgats hålla sig inom gränser, som det säkert behövts en stor övervinning att alltid iakttaga. Men denna övervinning har blivit belönad: proportionerna äro förträffliga, överskådligheten tillfredsställande, och intet väsentligt har utelämnats. Vi få visserligen icke så utförliga skildringar av en del detaljer, exempelvis i fråga om de yttre sceniska förhållandena, regien, repertoaren, som tidigare, — dock har detta i avseende den franska avdelningen ett företräde framför de andra, i all synnerhet den tyska — men detta är icke heller av vikt; huvudsaken har för författaren varit att skildra den teatraliska konstens utveckling i dess bärande och förnämsta gestalter, och den har han givit fullständigt och ypperligt. Litteraturhistorikern äger under sådana förhållanden icke någon rätt att hysa önskningsmål, såsom om ett än starkare framskjutande av den dramatiska litteraturens och konstens befruktande växelverkan[1] eller av estetiska teoriers betydelse för reformer på scenen (Hamburgische Dramaturgie skulle ju gett tillfälle till vidlyftigare reflexioner häröver), och tidigare uttalanden om prosan i komedin, om Shakespeare m. m. äro ju fenomen, som i alla fall sammanhänga med evolutionen inom teatern[1].

Mantzius' bok är allt igenom ett bevis på den gamla erfarenheten, att kända ting få nytt liv när de framställas i nytt sammanhang, när det väsentliga skiljes från sitt onödiga bihang och när insikt, smak och formtalang lägga hand vid dem. Icke som skulle ej det trägna forskararbetets möda även lett till nya resultat i detaljer: på mer än ett ställe korrigeras en hävdvunnen uppfattning med stöd av ögonskenliga bevis, uppgifter rättas och fabler blåsas bort; men naturligtvis äro alla dessa så ofta behandlade huvudpersoner icke några främlingar för allmänheten, liksom ju teaterkonstens skiften i sina huvuddrag längesedan fastslagits av kulturhistorien. Det som ter sig nytt, är först den jämförande överblick man vinner av förhållandena i de olika länderna; sedan den ingående och levande karakteristiken av de stora scenkonstnärernas spelsätt och dess sammanhang med deras personligheter i övrigt. Den friska och högst fängslande framställningen håller intresset uppe från början till slut, det må vara fråga om det ena eller det andra. Den får sin färg icke blott av författarens personliga och bildrika stil, men också av hans överlägsenhet gentemot ämnet; den inträngande, klara, sakkunniga betraktelsen kommer ständigt till sin rätt, första-hands kunskapen och omdömets självständighet äro överallt omisskänneliga.

Författaren har icke brytt sig om att närmare följa de främmande truppernas vandringar i sextonhundratalets Tyskland, och det är alldeles i förbigående han nämner det likväl icke oviktiga faktum, att de engelska även uppförde Shakespeare. Icke heller undersöker han närmare de olika tyska bandens förhållanden. Måhända ligger det en liten motsägelse i att han en gång säger, att dessa icke ha någon historia, lika litet som gycklaresällskapen hade det, och kort därpå (s. 8) antyder, att den vetenskapliga teaterhistoriska forskningen ännu är i sin början och arkiverna ännu innehålla mycket material. Hans eget försök till fixering av dessa truppers sammansättning jävar hans omdöme, som väl hänför sig till *konsten* i strängare bemärkelse. Talande om repertoaren vill Mantzius ådagalägga att de bekanta s. k. Haupt- und Staatsactionen på grund av litteratur-

[1] Jag frågar mig t. ex. om ej karakteristiken av Destouches och Marivaux bort utföras litet mer, särskilt den senares inflytan de på teaterkonversationen påpekas.

[1] T. ex. de äldre Schleglarnas skrifter, polemiken om vers eller prosa i komedin o. s. v.

historiskt missförstånd gjorts till en särskild art av drama: det förra namnet har blott betytt aftonens huvudstycke, det senare snarast ett utstyrselstycke. Visserligen är ju riktigt, att bland „Hauptaktionen“ stundom ock förekommo komedier; men nästan alltid var ju dock „pièce de résistance“ ett stycke i den högre stilen, och genom en vanlig språklig överföring kommo dessa småningom att karakteriseras med namnet; att „Staatsaction“ skulle haft den av Mantzius antagna betydelsen, förefaller mig svårt att tro, utan anslöt sig väl denna benämning till de vanliga „huvudaktionerna“ för deras innehålls skull.

Men jag skall icke falla in i rollen av ex officio opponent och söka ut små anledningar till kritik. Ett blott ännu: då Mantzius så förstående och utan att duka under för frestelsen att ridikylisera talar om den första verkligen litterärt intresserade och betydelsefulla teaterdirektör i Tyskland, som är en direktris, fru Neuber (förf. hade gärna kunnat låta hennes skugga någon gång höra namnformen „die Neuberin“, under vilken hon var så vida beryktad), talar han om hennes mål att förbinda teatern och litteraturen och säger att Gottsched var mannen att hjälpa henne; men bör man icke snarare anse, att det var hon som hjälpte Gottsched, ty just det sagda var ju hans verk och det enda som blev bestående av all hans av så god vilja men så dålig förmåga understödda strävan. Detta framgår för resten nog på andra ställen.

Den rent yttre förnyelsen som Neuberin med Gottscheds bistånd åstadkom, försvinner till sin betydelse alldeles vid sidan av Ekhofs, Tysklands förste store skådespelares, gärning. I brokiga sceniska förhållanden utvecklas denne man, och högst intressant är det att följa med hans bana, alltsedan han som ung postskrivare råkade Sophie Schröder och tillsamman med henne gav sig in vid Schönemanns trupp — denne direktör, som på grund av sin passion för hästhandel slutligen måste upplösa den trupp han bildat efter sin tjänst hos fru Neuber. Tillsamman med fru Schröder, hennes andre man Ackermann, hennes son, den store Schröder, (hennes två vackra små döttrar spelte också redan med) och den praktfulla fru Hensel lyste Ekhof vid den första tyska nationalteatern i Hamburg, rosad av Lessing, och berömd kring hela landet, samt irrade efter företagets upplösning omkring vid dåliga landsortstrupper och ändade sist och slutligen sin bana som chef för hovteatern i Gotha. Det är någonting särdeles vackert och kärleksfullt i Mantzius' teckning av denne utmärkte man, och man varsnar gott huru just hans gärning att föra sin konst över till förståelse av det mänskliga hos diktgestalterna, att uppgå i deras känslor, lidelser och stämningar tilltalat en scenkonstnär, som själv ställer detta som högsta mål. Tillika är det en mästerligt utformad bild han tecknar av den lille, fule mannen med sina krokiga ben, sina platta fötter och sitt pedantiska sätt, i vilken ingen kunde ana den mäktige konstnären, innan han på scenen hov upp sin bedårande stämma och formligen växte ut ur sin obetydliga kropp.

Ännu ett trappsteg högre i den tyska teaterns historia står Schröder. Frågar man sig vilken som är skillnaden mellan dessa båda, som konstnärer och lärare, skall man söka svaret i Mantzius' förträffliga parallell på s. 106 i hans verk. Ekhof var, som Lessing, banbrytaren, vilken gjorde det besvärliga och föga tacksamma rödjningsarbetet; medan Schröder, som Goethe, med en ung guds säkerhet skred fram längs den banade vägen. „Och icke blott emedan han var större, men också emedan han kunde stå på den andres skuldror, såg han längre bort och kunde nå mera fjärran liggande mål än sin föregångare.“ Och åter fängslas vi av den människo- och konstnärsskildring han ger, ehuru han måhända står kallare gentemot Schröders överlägsna klokhet och den geniala beräkningen i hans konst. Men i och för sig är ju Schröder en så mycket intressantare människa än Ekhof! Hans barndom är som en rövarhistoria, vilken ingen skulle tro på om den ej vore sann: ytterst vårdslösad av mor och styvfar, uppfostrad än i ett jesuiterkollegium, än av en ateistisk privatlärare, än i en protestantisk skola, från tre års ålder spelande teater, övergiven av föräldrarna, när de för krigets skull flydde från Königsberg, levande på att hyra ut den likaledes övergivna teatern (som han självrådigt bemäktigat sig) till taskspelare och brottare, sällande sig till dessa och protegerad av den vittberömde engelske lindansaren Michael Stuart, var Schröder, när han vid femton års ålder uppsökte sin mor, en fullt utbildad kraftkonstnär och groteskdansare, och i denna egenskap fick han emellanåt uppträda på föräldrarnas teater, allt medan han med överlägsen vårdslöshet improviserade sig fram i betjäntroller. Men så utvecklades, särskilt genom beröringen med Ekhof, allvaret och konstnärshågen, och småningom undergick han en fullständig förändring. Genom sitt personliga konstnärskap lika mycket som genom sin teaterledning har han haft det allra största inflytande på den tyska skådespelarkonsten, och hans namn är allt ännu dess förnämsta.

Efter det han dragit sig tillbaka, förflyttar sig tyngdpunkten av tysk teaterkonst till Mannheim, där Dalberg verkar som ledare, där Schillers Räuber uppföras och Iffland både som författare och skådespelare vinner det allra största bifall. Med Ifflands ledning av Berlinerteatern — så helt annan, så mycket mer byggd på yttre manér och effekter än Schröders — går denna period ut, och brytningen med den nya tiden stundar. I Berlinerkapitlet är att anteckna en ypperlig karakteristik av skådespelaren Flech.

Avsnittet om Frankrike ter sig enklare och ännu överskådligare än det om Tyskland. Historikern har nu att göra med en enda scen i stället för alla de många — i alla fall sysslar förf. icke alls med landsortstrupperna, och däri gör han fullkomligt rätt[1]. I motsats mot Tyskland var ju här den sceniska konsten egentligen koncentrerad blott på ett

[1] Skulle dock icke en så berömd skådespelare som J.-B. Guignard, kallad Clairval, vid den italienska komedin ha förtjänat nämnas?

ställe, Paris, och hos „les comédiens du roi". Så mycket rikare tillfälle erbjudes då att fördjupa sig i karakteristiken av de enskilda konstnärerna, och här tyckes det som om Mantzius skulle röra sig än mer *con amore* än förut. Skildringen av Adrienne Le Couvreur är fin och levande, hennes betydelse utförligt påvisad och hennes tragiska livsöde framställt utan all tanke på effekt. Små mästerstycken av litterär porträttkonst äro bilderna av de två rivalerna, de stora och så olika konstnärinnorna Dumesnil och Clairon, den förra slarvig, anspråkslös och snäll, främmande för intriger, men med åren allt mer hängiven vinet — i form av ett stilla skåpsuperi — i sin konst spelande på temperamentet med en våldsamhet utan like och en flykt som överträffade t. o. m. Adriennes, — den senare en kurtisantyp, fräck, intrigant och bitter, men klok och beräknande, och spelande blott med intelligensen. Märklig är den dialog mellan dessa båda om deras olika spelsätt, vilken förf. meddelar efter ett vittnes uppteckning; det är samma frågor det gäller, som sedermera debatterades av Goethe i Wilhelm Meister och så ofta efteråt: — skall skådespelaren gå upp i gestalten eller stå utanför den?

Lysande var denna period i Pariserteaterns annaler, aldrig hade en sådan stab av första rangens konstnärer verkat tillsamman, aldrig hade en sådan fasthet i stil, harmoni i uppfattningen, säkerhet i samspelet uppnåtts. Det är nu Théâtre-Français höjer sig till den främsta platsen bland scener i Europa, och om även glansperioden icke räcker länge, så blir dock traditionen kvar, den som än i dag lever. Här är det icke någon enskild konstnär som dominerar. Brännpunkten för allt detta energiska är Voltaire. Hans ingripande, hans våldsamma drivande på personlighetens framställning, hans eldande, häftiga strävan att ge fart eller som han själv sade, sätta „fan i kroppen" på skådespelarne, hans lärdomar och hans uppfostran, ur vilken en sådan elev som Lekain, tragedins förnyare framgick — gjorde att teatern ånyo efter Barons och Adrienne Le Couvreurs död upplevde en sådan utomordentlig blomstring. Ända in i de minsta enskildheter redogör författaren för Voltaires sceniska verksamhet, och detta kapitel, som slutar med en skildring av den stora apoteosen av Voltaire 1778, när teatern redan åter begynt gå neråt, är ett av bokens intressantaste.

I England få vi åter att göra med spridda strävanden, olika teatrar — likväl alla i London — och mycket olika skådespelartyper, vilka verkningsfullt ställas i motsats mot varandra. Skildringen kulminerar i David Garricks banbrytande gärning, liknande den Ekhof utförde i Tyskland, men större. Garrick var som konstnär kanske icke så självfull och rik på värme som denne, men han spände över väldigare vidder än någon före honom, och för sin konst och sitt stånd har han gjort mer än någon annan. Såsom konstnär skapade han egentligen karaktärsframställningen, — i förmåga att inlägga omväxling i sitt spel var han vidunderlig, — som ledare och representant för teatern och genom sin ställning i samhället (han var ej blott i England, men också i utlandet en eftersökt gäst i de högsta kretsar och han efterlämnade en förmögenhet av ungefär sex miljoner mark) gav han den ett anseende, som den kunnat nå varken i Tyskland eller Frankrike. Redan förut hade en engelsk skådespelerska fått sin grav i Westminster Abbey, och Garricks jordfästning blev en av de pompösaste London någonsin sett: Adrienne Le Couvreurs kvarlevor hade icke fått sänkas i vigd jord och politikarlen hade tagit hand om hennes kista! — De sidor där Mantzius skriver om Garricks förhållande till Shakespeare äro, om jag icke misstagit mig, det i vetenskapligt avseende värdefullaste i denna framställning. Han ger frågan en ny och säkert riktig belysning.

Här som alltid är Mantzius' ögnamärke först och främst sakligheten. Jag har antytt, att han haft många frestelser att breda ut sig. Till dem hör ock kanske den, att ge mer av rent yrkesmässiga interiörer, iakttagelser och reflexioner än vad han i verkligheten gjort. Naturligtvis kommer ju både fackkunskapen och fackintresset hela tiden till synes och bokens största förtjänster vila på dem, men denna sida tränger sig icke påfallande fram. Det är dock den intime kännaren som talar när det t. ex. heter om fru Hensel: „hon var urtypen till de i lång tid grasserande mäktiga, över alla bräddar svämmande hjältinnor, som man ännu kan träffa på i synnerhet i det klassiska tyska dramat och som med deras svällande barm och lemmar, deras alltid redobogna tårekällor och deras högljudda klagorop i hög grad väcka de inföddas erkännande, varemot främmande med mera undran bevittna en dylik massutveckling av kvinnliga känslor". Eller när han behandlar Iffland, som åter blev urtypen i Tyskland „för dessa sceniska resekoryféer, vilkas bild för fantasin ter sig svettdrypande, bugande, trött småleende och halvt dold av lagerkransar, medan man mindre och mindre tänker på deras konst, vilken slites ut som stiften på en grammofonvals". Likaså när han vid fråga om Garrick talar om hur en teaters kvalitet kan bedömas efter den uppmärksamhet man ägnar repetitionerna. Och det är den moderna och frigjorda skådespelaren som på tal om Garricks sätt att spela Hamlet och Romeo i stångpiskperuk säger att det är lika som om man nu spelade dessa figurer i frack och vit halsduk samt fortsätter: „Det är ingenting löjligt och smaklöst däri, såsnart man stryker all historisk kolorit, all romantisk lokalfärg ur stycket och blott behåller kvar det allmänt mänskliga ... I och för sig kan Hamlets tungsinne, Romeos kärlek, Macbeths fruktan lika väl, ur allmän skådespelarsynpunkt, framställas i modern dräkt som i historisk kostym ..." Det pekar i samma riktning som vissa nya strömningar, avseende en minskning eller fullständig eliminering av den till överdrift utvecklade apparaten.

Jag har redan talat om den åskådliga, sunda och roliga stilen, som har ett äkta danskt gemyt. Bilderna våga sig stundom i sin uttrycksfullhet till gränsen av det möjliga. Om de vandrande trupperna i Tyskland heter det: „Som en bastard av dessa främmande raser uppstod den första tyska skådespelarkonsten, och som en underlig, hemlös byracka flackade den i lång tid omkring, gjorde sina

besynnerliga krumsprång, jagades från stad till stad, överallt framteende sina egendomligt blandade rastecken.“ Se ock jämförelsen mellan fru Neubers och Ekhofs konst: „kastade hon sig över sin konst och liksom drog upp den vid håret, ... så var hans i djupaste förstånd innerlig ... utvecklade sig som muskler vid daglig träning“ ...

Mantzius' bok är i bästa mening populär vetenskap, om därmed menas självständig forskning på ett allmänt intresserande område, framlagd i en fängslande och konstnärlig form. Att användningen av danskan icke behövt inkräkta på det solida i innehållet, ses därav, att verket översatts till utländska språk och rönt stort erkännande.

Dess studium skänker icke blott aktning för skriftställaren Mantzius, det fördjupar också på ett egendomligt sätt kännedomen om den utövande konstnären.

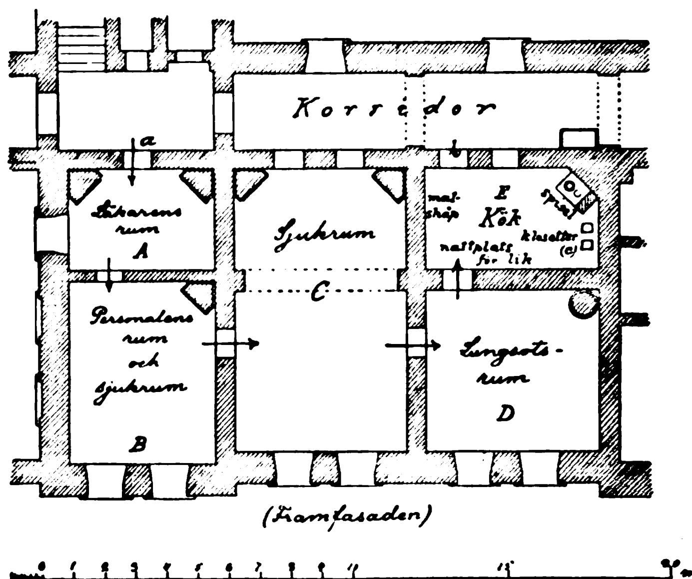
Werner Söderhjelm.

KAKOLA. EN TIDSBILD FRÅN 1908.

I anledning av häktade hr Jean Boldts bekanta anhållan att varda från Åbo läns fängelse överförd till sinnessjukhus har fångvårdsstyrelsen i landet den 17 aug. avgivit ett utlåtande, som skänkt samhället en viss inblick i våra fängelseförhållanden med hänsyn till den vård man ägnar sjuka interner. Detta utlåtande har väckt mycken uppmärksamhet, i det där öppet medgives att „inom våra fängelser finnas och hafva alltid funnits ett stort antal fångar, hvilkas sinnestillstånd står på gränsen till sinnessjukdom, och om hvilka det med tämmeligen stor sannolikhet kan förutses att de, därest de fortfara att förvaras i fängelse, skola falla offer för vansinnet“, varjämte påpekas att även andra sjuka, såsom t. ex. de av lungsot lidande, borde i konsekvens med hr Boldts överföring till sjukvårdsanstalt få i dylik skötas.

Då nu ej blott gällande förordning stadgar „Sjuknar fånge skall honom givas nödig vård“, utan även sunt förnuft föreskriver att i ett civiliserat land också till frihetsstraff dömda personer böra åtnjuta all skälig möjlighet till hälsans bevarande, men fångvårdsstyrelsens ovannämnda framställning lämnar rum för antagandet att våra fängelser icke i sagda avseende fylla måttet, har jag om hithörande förhållanden samtalat med fröken Mathilda Wrede, vars snart tjugufemåriga, oavlåtliga verksamhet för fångarnas andliga och timliga väl givit henne en inblick i våra fängelseförhållanden sådan knappast någon annan besitter. Det har särskilt intresserat mig att få uppgifter om huru det är ställt med skötseln av lungsiktiga fångar i den anstalt där framom andra sjukvårdens art har betydelse, nämligen Kakola-fängelset i Åbo, vilket från alla delar av landet samlar dem som dömts att mista friheten för en tidslängd av från fyra år uppåt. I en dylik anstalt äro ju internerna för så lång tid hänvisade uteslutande till den hjälp fängelset ger, att man kan vänta där finna den mest tillfredsställande organisation av sjukvården.

Huru denna nu i Kakola bedrives har jag genom fröken Wrede vunnit detaljerad kännedom om och tillika funnit att allmänheten bör därom underrättas. Jag har införskaffat och låtit reproducera en planteckning av lasarettsavdelningen i första våningen av Kakola huvudbyggnad. Jag ber den ärade läsaren taga del av rumanordningen och i anslutning därtill beakta den nedan följande beskrivningen.

Mellan en korridor och byggnadens framfasad ligga i grupp de fem rum, som bilda fängelsets sjukavdelning. De äro: läkarerummet A, sjukrummen B, C och D, samt köket E. B är egentligen rum för personalen, men i fall av behov också sjukrum. Tillträdet till avdelningen förmedlas uteslutande genom dörren a i läkarerummet. Dörren b i köket användes endast temporärt och för ett alldeles speciellt ändamål, varom nedan.

Nu något om de särskilda rummen. I A intaga alla sådana „gemensamhets-fångar“, som ej måste läggas till sängs, sin medicin, vilken räckes dem av en s. k. fältskär. Denne är en f. d. fångvakt som ej genomgått fältskärsskola. Olika slags medikamenter ges i rad åt fångarna ur glas, som i regeln icke sköljas mellan mun och mun, utan i omedelbar följd räckas åt den ena patienten efter den andra, oberoende av deras sjukdomars beskaffenhet. Pulver gåvos tidigare, intill 1904, uti papper, som av personalen skurits ur fångarnas begagnade skrivhäften, vilkas blad vanligen äro nedsölade av bläck och smuts från grova arbetshänder. Pulverpappersreformen genomfördes sedan av fängelsets direktör.

I rummet C, stundom ock i B, ligga alla slags sjuka, utom lungsotister. Där ligga feberpatienter av olika art, allehanda syfilitiker, personer med diverse ögon- och halssjukdomar, med inhemsk kolera, jämsides med kirurgiska fall o. s. v. I rummet D ligga lungsjuka, även sådana med lungbrand.

Köket E innehåller spisel för uppvärmning av de sjukas mat, vilken genom dörren a, läkarerummet och samtliga tre sjukrum föres till detsamma. I köket finnas dessutom kärl för dricksvatten samt skåp för bröd, mjölk o. d. Bredvid hällen stå två klosetter, c, av äldre konstruktion, alltså utan

vattenspolning. Dessa måste anlitas av patienterna i rummen B, C och D.

Alla patienter i B och C ha således att en à två gånger dagligen, delvis mycket oftare, passera lungsotsrummet D, fram och åter. Alla sjuka i B, C och D använda, även under pågående matlagning, dessa samma två avträden i köket, vilket för övrigt vädras genom lungsotsrummet, utom vid de tillfällen då klosetternas innehåll genom den annars slutna dörren b bäres ut till korridoren. Då får köket luft också från denna.

Köket tjänar ännu ett tredje ändamål. Då nämligen en patient i något av rummen B, C eller D dör efter kl. 7 på kvällen, bäres liket ut i köket och blir där till följande morgon.

Detta om Kakola sjukavdelning och dess allmänna karaktär.

Jag kan här avsluta framställningen av huru sjuka fångar i början av tjugonde seklet vårdas i kulturlandet Finlands förnämsta fängelse. Det kunde visserligen bifogas reflexioner över vilka utsikter en icke av sin ursprungliga sjukdom dödsdömd patient där har att undgå smitta från andra och speciellt över passagen genom tuberkulosrummet, vilket i kontinuerlig följd mottager sjuka utifrån och avlevererar lik till köket. Jag kunde ock resonera över lungsotskammaren själv, vilken under ett kvarts sekel endast någon enstaka gång stått obefolkad och sålunda lika sällan kunnat effektivt desinficeras. Många enskildheter ur sjukvården å Kakola vore här att bifoga, vilka likasom allt det ovan sagda kunna med vittnen bekräftas. Men det nämnda är t. v. nog för det syfte dessa rader innebära, att visa en föga anande allmänhet huru det å anförda ort är ställt, trots Kakola n. v. direktörs erkännansvärda bemödanden i övrigt.

Vad fängelseläkaren, fångvårdsstyrelsen, medicinalstyrelsen, justitieexpeditionens chef här fullgjort eller icke fullgjort vill jag ej nu diskutera. Därom kan måhända en annan gång varda anledning att tala. Huvudsaken är att man å alla håll som vederbör nu äntligen helt fyller sin plikt och detta ej blott såsom ämbetsmän utan t. o. m. såsom människor.

Jag har bett inhemska läkare besöka Kakola sjukavdelning, bilda sig en åsikt om den och göra denna åsikt känd. „Odiöst", har man svarat. Det ligger emellertid inom möjlighetens gränser att få hit läkare, som icke av kollegiala hänsyn skola sticka under stol med vad de få se och lukta inom granitväggarna å Kakolaberget. Jag ville icke vara i vederbörandes ställe när den rapporten går ut i världspressen.

Vi himla oss över de ryska fängelsernas hälsovådlighet. Huru mycket sämre än å Kakola kan där egentligen vara?

G. M.

TVÅ SPEGELBILDER. AV GIOVANNI PAPINI.

Var det endast för att återse mitt eget anlete bland de döda bladen i en gammal springbrunns stagnerande vatten, i en övergiven trädgård, som jag efter en så lång tids förlopp åter stannade i den lilla residensstaden? När jag stod där, trodde jag mig icke hava något annat motiv än detta.

Jag återvände från havet och kustlandets stora städer och längtade efter dolda ting, trånga gator, tysta och av regnvattnet svärtade murar. Allt detta visste jag att jag skulle finna i den lilla staden, där jag i fem år hade studerat de mest germaniska och fantastiska vetenskaper, för lärare med klassiskt vita skägg.

Jag kom ofta ihåg den kära staden, så ensam mitt på slätten som en landsflyktig — jag har alltid tänkt att även städer kunna vara landsflyktiga från sitt rätta fädernesland — utan någon flod, utan torn eller kampaniler, nästan utan träd, men lugn och resignerad slutande sig kring det stora rokokopalatset, där hovet skvallrar och sover. På gatorna möter man vid vart hundrade steg en brunn, och vid brunnen finnes en fontän och på varje fontän en krigare i blå och blekröd terrakotta.

Jag erinrade mig även huset där jag bodde under mitt vetenskapliga novitiat. Mina fönster öppnade sig icke mot torget, utan mot en stor och kringbyggd trädgård, i vars ena hörn låg en av konstgjorda klippor omgiven springbrunn. Ingen vårdade sig om trädgården: den gamla herrn var död och för hans trötta och fromma dotter voro träden otrogna och blommorna fåfänga.

Det var också hennes fel att springbrunnen ej hade liv. Den sorlade ej mera, och skålens vatten tycktes så orörligt och trött som vore det detsamma sedan ett oändligt antal år. För övrigt var det nästan helt och hållet betäckt av blad, och även dessa tycktes hava fallit i vattnet under mytiskt avlägsna höstar.

Denna trädgård utgjorde min största glädje medan jag vistades i den lilla residensstaden. Jag hade rätt att besöka den alla tider på dygnet, och när mina lärare icke kallade mig, satte jag mig med någon bok vid springbrunnen, och när jag var trött av läsning eller det började skymma, försökte jag se mina ögon speglas i vattnet eller räknade de döda bladen och följde med extatisk spänning deras långsamma färd för vindens ojämna andedräkt. Någon gång skingrades bladen eller samlade sig alla mot bottnen, och då såg jag mitt anlete i vattnet och betraktade det så länge, att jag slutligen tyckte att jag ej mera existerade för min egen räkning, med min egen kropp, utan endast var en spegelbild, som för eviga tider fixerats i skålens vatten.

Därför skyndade jag genast till trädgården, så snart jag anlänt till den lilla staden. Många år hade gått, men staden var den samma. På samma trånga gator vandrade samma småväxta och gulaktiga kvinnor med skrynkliga mössor, och över de många fontänerna lutade sig terrakottakrigarne, löjliga och onyttiga, mot fästet av sina blå svärd.

Och även trädgården var sådan jag lämnat den, och springbrunnen sådan jag såg den sista gången, förrän jag återvände till mitt fädernesland. Några grästuvor till i blomstersängarna, några blad till i springbrunnens skål, och för övrigt allt som fordom. Jag ville ännu återse mitt anlete i vattnet, och jag upptäckte att det var mycket förändrat från det som jag så tydligt erinrade mig. Ställets tjusning fick åter makt över mig. Jag satte mig på en av de konstgjorda klippstenarna, och med handen drev jag de döda bladen åt sidan, för att få en större spegel för mitt bleknade och förändrade anlete.

Jag satt några minuter betraktande min bild och tänkte på tidens lag, då jag plötsligt såg en annan bild avteckna sig i vattnet, bredvid min egen. Jag vände mig häftigt om: en man hade satt sig vid min sida och speglade sig, även han, i skålens vatten. Jag såg på honom förbluffad, betraktade honom ytterligare, och det föreföll mig som skulle han likna mig något. Jag vände min blick tillbaka mot vattnet och granskade ånyo hans bild, som avspeglades mot den mörka bottnen. I ett ögonblick stod sanningen klar för mig: *hans spegelbild liknade fullkomligt min egen för sju år sedan.*

Förut skulle jag kanske blivit förfärad och skrikit till som en besatt, men numera visste jag att även det omöjliga någon gång blir verklighet, och jag förskräcktes alls icke. Jag räckte mannen min hand, han tryckte den, och jag sade:

— „Jag vet att du är jag — mitt forna jag från gångna tider, ett jag som jag redan trodde vara dött, men som jag nu återfinner här sådant jag lämnade det, utan någon synbar förändring. Jag vet ej vad du, mitt forna jag, vill av mitt nuvarande, men jag tror ej jag kan neka dig något, vad du än må bedja om.“

Mannen såg på mig häpen, som vore jag honom fullkomligt främmande, och svarade efter en kort tvekan: „Jag ville tillbringa någon tid i ditt sällskap. När du trodde dig resa bort för alltid, stannade jag här, i denna stad där tiden icke går framåt, utan att röra mig, utan att göra någonting, väntande på dig. Jag visste att du skulle återvända, det finaste i din själ hade du lämnat kvar i denna springbrunns stillastående vatten, och på denna själ har jag levat intill denna dag. Men nu ville jag återförena mig med dig, vara nära dig, leva med dig, höra dig förtälja om ditt liv under dessa år. Jag är sådan som du var då, och jag känner ej mera om dig än du då kände. Du förstår min längtan att veta och lyssna. Låt mig åter vara din kamrat tills du på nytt lämnar denna stad, avskild från världen och tiden.

Jag böjde mitt huvud såsom tecken till bifall, och vi gingo ut ur trädgården hand i hand, såsom tvenne bröder.“

Nu började för mig en av de underligaste perioderna i mitt liv, vilket redan förut varit så olikt andra människors. Jag upplevde med mig själv — med mitt förflutna jag — några dagar av oförutsedd glädje. Mina båda jag vandrade på de illa stenlagda gatorna, i stillheten som sedan sjuttonhundratalet härskat i den lilla residensstaden, och samtalade utan att tröttas, sökande påminna sig ting som de hade sett, människor som de känt, känslor som upprört dem, drömmar som lämnat sin bittra smak i deras sinnen. De två själarna — den gamla och den nya — uppsökte tillsamman universitetet, tyst och gravlikt som ett kloster i bergen, de strövade omkring i rokokopalatsets franska park, där statyer, stympade och mörka, ej mera bevärdigade de ändlösa alléerna med en blick, och de nådde fram ända till *Liliensee*, en illa grävd pöl, som genom ett furstligt dekret fått namn av sjö. Jag kan ej minnas dessa dagars vandringar och förtroliga samtal utan att mitt hjärta ett ögonblick upphör att slå.

Men efter de första timmarnas utgjutelser, efter de första dagarnas återuppväckande av gamla minnen, började jag känna en oförklarlig leda vid min kamrats berättelser. Någonting naivt och brutalt, vissa groteska uttryck som han ständigt använde, plågade mig. Under mina samtal med honom upptäckte jag att han var full av löjliga idéer, längesedan gravlagda teorier, av en landsortsaktig entusiasm för saker och människor, som jag icke mera ens kunde påminna mig. Han trodde på ord, han rördes av dikter och råkade i extas över skådespel, som hos mig icke framkallade annat än en grimace eller ett småleende.

Hans huvud var ännu alldeles fullt av denna svävande och stort tilltagna romantik av fladdrande lockar, förtrollade berg, hemlighetsfulla skogar, stormar och strider med åskans rullande och trummors dån, och hans hjärta upplöstes i det germaniska patos — blåa blommor, månsken mellan sönderrivna moln, kyska fästmörs gravar, nattliga ritter o. s. v. — varpå smäktande och melankoliska ynglingar levde, och blonda, något fetlagda unga damer.

Hans naiva stolthet, hans brist på världserfarenhet, hans djupa okunnighet om livets hemligheter, som i början roade mig, slutade med att trötta ut mig, med att ingiva mig ett slags föraktfullt medlidande, vilket småningom övergick i motvilja.

Några dagar kunde jag ännu motstå min lust att förolämpa honom eller fly, men en morgon då han med stort patos hade deklamerat en enfaldig sentimental *lied*, kände jag att mitt förakt höll på att förvandlas till hat.

„Och ändå — tänkte jag — har denna man åt vilken jag nu skrattar, denna löjliga och okunniga yngling, en gång i tiden varit jag själv, och är det ännu i en viss mån. Under dessa långa år, då jag levat och iakttagit, anat och tänkt, har han stannat här i ensamheten, orörd, fullkomligt sådan jag var den dag jag lämnade dessa trakter. Nu föraktar mitt nuvarande jag mitt förflutna, och ändå trodde jag då, mer än nu, att jag var en överlägsen människa, ett stort och ädelt väsen, universalsnillet, det väntade geniet. Och jag minns att jag då föraktade mitt förflutna jag, mitt lilla jag av okunnigt och enkelt barn. Nu föraktar jag den som föraktade. Och alla dessa föraktare och föraktade hava burit samma namn, hava bott i sam-

ma kropp, hava synts människorna ett och samma väsen. Efter mitt nuvarande jag kommer ett nytt att forma sig, och det skall döma min nuvarande själ såsom jag nu dömer min förgångna. Vem skall hava medlidande med mig, om jag ej har det med mig själv?"

Medan jag tänkte detta, talade och deklamerade mitt gamla jag. Jag hade numera ingenting att säga honom, och jag teg, han hade ingenting att säga mig, men i stället för att tiga fabricerade han fraser och reciterade fruktansvärt långa poesier. Vad hade vi numera gemensamt? När minnena från det avlägsnare förflutna voro slut, kunde jag ej tala med honom om den närmaste förgångna tiden, om min nya värld av skönhet som jag sett, av hjärtan som jag älskat och krossat, av paradoxer, som jag improviserat vid tebordet, och den smärtfulla dröm, som numera fyller hela min själ.

Det var onödigt att säga honom allt detta: han förstod mig icke. Klangen av vissa ord, som kunde suggerera mig en hel scen, idéassociationer, som för mig voro förknippade med en doft, ett namn, ett ljud, sade honom ingenting. Han bad att jag skulle tala till honom, och gjorde jag det, lyssnade han nyfiket men utan att förstå, utan att uppfatta, utan att med mig uppleva det jag berättade. Hans ögon förlorade sig i fjärran, och så snart jag tystnat, började han på nytt med sina deklamationer och sina sockersöta sentimentaliteter.

Men slutligen kom en dag, då jag ej längre kunde behärska mitt hat till detta mitt förflutna jag. Jag sade honom, kort och bestämt, att jag ej mera kunde leva med honom, att jag måste fly hans sällskap för att övervinna min avsky. Mina ord överraskade honom och sårade honom djupt. Han betraktade mig med bedjande ögon och kramade min hand.

—„Varför vill du överge mig — sade han med sitt förhatliga teaterpatos — varför vill du ännu en gång lämna mig så ensam? Huru länge har jag ej i tystnad väntat dig, i huru många år har jag ej räknat timmarna, som buro mig mot dessa stunder. Och nu när du är hos mig, när jag älskar dig och vi samtala om vårt bleka förflutna, om kärleken och skönheten och världssorgen, nu vill du lämna mig ensam i denna så sorgliga stad?"

Mitt enda svar var en åtbörd av ursinne. Men när jag reste mig för att gå, kände jag mig omslingrad av hans arm och jag hörde hans snyftande röst:

— „Nej, du får ej gå. Jag låter dig ej gå. Jag är så lycklig nu när jag kan tala med någon som förstår mig, med någon som ännu har ett brinnande hjärta, som kommer från de levandes städer, som kan lyssna till all min klagan och alla mina bekännelser. Du får ej fara, du kan ej fara! Jag tillåter dig ej fara!"

Jag svarade icke heller denna gång, och hela dagen tillbragte jag i hans sällskap, utan att tala. Han betraktade mig tyst och följde mig ständigt.

Följande dag beredde jag mig att resa, men han ställde sig utanför min dörr och lät mig ej komma ut, förrän jag lovat honom stanna ännu över den dagen.

På det sättet förflöto ännu fyra dagar. Jag försökte undgå honom, men han följde mig oavbrutet i hälarna, tråkande ut mig med sin klagan och även med våld hindrande mig att lämna staden. Mitt hat och min förtvivlan växte för var timme. Slutligen, den femte dagen, insåg jag att jag ej kunde undgå hans aldrig vilande vaksamhet och att mig ej återstod annat än ett enda medel. Jag gick beslutsamt ut, följd av hans jämmerliga skugga.

Vi gingo även den dagen till den övergivna trädgården, där jag hade tillbragt så många timmar i hans gestalt, med hans själ, och även den dagen stannade vi vid springbrunnens stagnerande, med döda blad betäckta vatten. Vi satte oss på den konstgjorda klippan och sköto undan bladen för att betrakta våra bilder. När våra anleten framträdde nära varandra på vattnets mörka spegel, vände jag mig hastigt om, grep mitt förflutna jag om axlarna och kastade honom med ansiktet mot vattnet, på det ställe där hans spegelbild syntes. Jag tryckte hans huvud under vattnet och kvarhöll det där med hela kraften av mitt samlade hat. Han försökte frigöra sig, hans ben sprattlade våldsamt, men huvudet stannade under den skälvande vattenytan. Efter några minuter kände jag huru hans kropp slappnade. Då släppte jag mitt tag, och han föll allt djupare ned, mot bottnen. Mitt förhatliga gamla jag, mitt löjliga och enfaldiga jag från de gångna åren, var dött för alltid.

Jag gick lugnt ut ur trädgården och staden. Ingen har någonsin oroat mig i anledning av denna händelse. Och nu lever jag ännu i världen, i kustlandets stora städer, och det tyckes mig som saknade jag något, som jag endast dunkelt minns. När glädjen överfaller mig med sitt stupida skratt, tänker jag att jag är den enda människa, som dödat sig själv och dock ännu lever. Men det är icke nog att göra mig allvarsam.

(Övers. ur *Il pilota cieco*).

AKADEMISKT ALLEHANDA.

1.

Sommaren har medfört en betydande förstärkning av universitetets lärarekrafter. Nya ordinarie professurer i kemi och zoologi, finsk folklore och nordisk filologi, professuren i modern filologi delad i tvenne (varför icke också estetiken, så att konsthistorien kunnat få sin ordinarie representant?), nya adjunkturer i matematiska sektionen, en lärarplats i fonetik, och sist och slutligen överföringen av forstundervisningen från Evois till *alma mater*. Den sista åtgärden är ju blott en fortsättning av dem, genom vilka landtbruksherrarna och djurdoktorerna förflyttades till konsistoriibordet. Det är ju fråga om, att de allesamman en gång skola få flytta ut igen, till sin egen högskola, och det är väl knappast någon, som har emot det, utom möjligen de själva och finansdepartementet. Men än så länge är det vid universitetet, som alla

dessa nya professurer i besynnerliga vetenskaper skola ansökas och besättas, och medan förut en forstkonduktör eller vicelantmätare eller veterinärkandidat på sin höjd drömde om den högsta plats han i sitt distrikt kunde nå inom facket, finner han nu tillfälle att när som helst direkt stiga in i en föreläsningskateder. Det kallas att förbinda vetenskapen med livet.

Med en frikostighet, som man sedan urminnes tider varit van vid, har den inhemska regeringen dessutom åter gått in på att höja vissa anslag för universitetet. Ännu vilar i ministerrådet en sak, som döljer himlen vete vilka stora faror för riksintressena, eftersom den redan varit under behandling i månadtal: ökandet av lektorernas lön från 3,600 till 5,000 mark, med parallell ökning av deras undervisningsskyldighet till tio timmar i veckan. En annan liknande höjning i budgeten har däremot fått sitt slutliga avgörande: det har fastställts, att en docent, som sköter ordinarie professur i egenskap av vikarie, härför har att utbekomma en lön av hela *fyratusen* mark om året, i stället för att han förut fick endast tretusenfemhundra. En hel revolution således. Det nu fixerade beloppet är lika stort som ett av de nya docentstipendierna. Men om en docent, som har två timmars föreläsningsskyldighet i veckan, kan anses vara tillräckligt remunererad med detta belopp och får se till att, i fall han ej reder sig, använda sin tid på annat inkomstbringande sätt, så har en docent, vilken sköter ordinarie professur med dess dubbla antal föreläsningar, dess seminarie- eller laborationsövningar, dess betungande tentamina och skripta och dess skyldighet att deltaga i fakultetens överläggningar, icke tid övrig för förvärv på annat håll. Har han familj, vilket ju icke är ovanligt, så ställer det sig något knappt för honom. Men man resonnerar väl fortfarande på samma sätt som den gamle professorn för ett par decennier sedan, vilken på en fattig docents jeremiader svarade: „det är icke meningen att docenter skola vara gifta!“

Nåja, det är ju en uråldrig sak att vetenskapen icke är någon guldgruva. Den senaste tiden har sett förbättringar vidtagas för alla de lägre graderna av lärare och tjänstemän vid universitetet, och det är endast de ordinarie professorerna, som fortfarande få nöjas med en lön, avpassad efter levnadskostnaderna för decennier tillbaka. Ett förslag är visserligen gjort till förbättring, men det har i senaten hopsvetsats med frågan om förbättrade villkor för länsmän och andra statens behövande tjänare, och tiderna äro icke gunstiga för löneförhöjningar. Men det skall snart bli knappt om folk, som bry sig om att knoga i vetenskapens tjänst med långa studieår och dyra resor och skuldsättning. Hägringen av 8,000 mark om året förverkligas otvivelaktigt lättare och säkrare om man från början siktar på att bli protokollssikter. Det finnes ju ännu en del idealister, som resonera annorlunda, och enstaka, opraktiska individer skola väl ock framdeles nöja sig med att bli professorer. Dock icke inom alla fakulteter; redan nu måste jurister tubbas och lockas att taga emot en sådan befattning, och ingen forstmästare synes vara så uppoffrande, att han överger sin hälsosamma och fördelaktiga beställning i guds fria natur för äran att i det dyrbara Helsingfors lära skogstaxation, kallas professor och draga in på svältremmen. Var det icke dit ingen sökande anmält sig?

2.

A propos vikarier.

Förteckningen på beviljade tjänstledigheter för universitetslärare vidhandenger, att under innevarande termin, resp. år, de allra flesta professurerna i hist.-filologiska sektionen skötas av vikarier. Professorn i allmän historia är senator, den i nordisk historia och den i finska äro vid lantdagen, den i grekiska är rektor, estetikprofessuren förestås av professorn i romansk filologi, vars ordinarie tjänst skötes av vikarie, professorn i ryska har ledighet, den i pedagogik och i finsk-ugrisk språkforskning likaså, professurerna i nationalekonomi och germansk filologi äro obesatta och förestås av docenter och prof. Westermarck sköter sin tjänst i London. Summa: tolv vikarier.

Det är ju i allmänhet lätt att få tjänstledighet vid universitetet och det är en god sak, ty efter det i flere fack mycket ansträngande arbetet kunna någon gång nerverna behöva vila, och å andra sidan måste väl en akademisk lärare, i synnerhet i ämnen, där intet kan göras utan utländska bibliotek, beredas tillfälle till ostört vetenskapligt arbete. Men en särskild kategori av tjänstledighet är lantdagsmännens. Med den nya ordningen, och särskilt sådana extra lantdagar som den nuvarande, får universitetet rätt mycket undvara sina politiskt ombetrodda professorer. Det är icke alltid blott de tre månaderna det gäller: det är naturligtvis icke lämpligt att inträda i tjänst, övertaga föreläsningar o. dyl. i slutet av terminen, och för en del är lantdagsarbetet för övrigt ej slut med själva denna period, utan det fortsättes i utskott som arbeta efteråt. De nya under diskussion liggande statuterna sägas icke komma att tillstädja mer än en månads tjänstledighet utan att resp. fakultet höres; detta kan i alla händelser icke få något inflytande på lantdagsmännen. Därvidlag är det endast att hoppas, att de professorer som äro verkligt intresserade av sin vetenskap och sin undervisning, avsäga sig kandidatur när de ha rätt därtill, så att icke deras verksamhet vid universitetet, dit de tilläventyrs blivit kallade efter en livlig konkurrens och emedan man velat vinnlägga sig om att ha den bästa kraften på området, icke komme att bli en fullständigt sporadisk bisysselsättning; de åter, som sakna detta intresse, göra visserligen bäst i att mottaga val.

I alla händelser är vikariatsystemet i den utsträckning vari det överhuvudtaget nu florerar, synbarligen icke till fördel för ett konsekvent och systematiskt arbete, huru livgivande unga krafter än ofta kunna verka.

Rekordet i fråga om tjänstledighet tages dock av universitetskassören dr H. Gebhard. Han har nu innehaft denna tjänst i omkring tio år och har i själva verket skött den omkring en månad, säges

det. Under tiden har han sannolikt uppburit löneförhöjning i stadgad ordning — och knappast avstått den, lika litet som fulla lönen, åt sin vikarie. Före och under innehavandet av denna sinekyr var dr G. också i åtskilliga år docent vid universitetet och föreläste sammanlagt under en eller par terminer; av fakulteten, om också ej av konsistorium, blev han då föreslagen till e. o. professor. Sedan sökte han ordinarie professur i lantbruksfakulteten. Men nu säger han, att han icke bryr sig om den, (skulle det möjligen vara räven och rönnbären?) utan vill nöja sig med att bli utnämnd till e. o. Och på grund av sin långa tjänstetid vid högskolan (se ovan!) anser han det lämpligt att han genast får samma löneförmåner, som andra efter tio års verklig tjänstgöring på sin post.

Ett sådant resonemang bör icke väcka förvåning. Det anknyter sig med fullkomligt logisk följdriktighet till universitets-vederbörandes uppfattning av dr G:s förhållande till kassörstjänsten och deras ömma omsorg om Pellervo. Och därför skall han väl få sin vilja fram.

3.

Jag nämnde det nya förslaget till statuter. Det har under hela föregående läseår, tror jag, varit föremål för granskning inom fakulteter och konsistorium, och ännu torde denna icke vara definitivt slutförd. Måhända får jag tillfälle återkomma till detsamma, när det blir närmare bekant för de oinvigda. Tillsvidare vill jag blott nämna om en sak, som den ursprungliga statutkommittén föreslagit, men som ej lär ha tillvunnit sig konsistorii bifall. Det gäller just sammansättningen av detta konsistorium. Såsom man vet, ha hittills alla viktigare frågor, särskilt besättandet av lärareplatserna och bortgivandet av de stora stipendierna, avgjorts av hela den ordinarie professorskåren. Men då denna allt mer växer i omfång, i synnerhet efter tillkomsten av de nya fakulteterna, kommer detta att bliva en särdeles invecklad procedyr. Därför har kommittén föreslagit, att tyngdpunkten vid dessa frågors behandling skulle förläggas inom fakulteterna och att konsistorium skulle bestå av ett antal av de olika fakulteterna valda representanter. Som sagt, professorerna lära icke velat lämna ifrån sig rätten att även i konsistorium vara med om det sista avgörandet, emedan de icke ansett en tillräcklig garanti för sakkunskap och oväld alltid förefinnas inom fakulteterna. I vissa fall kunna de ju ha rätt, och exempel torde nog kunna anföras till stöd för denna åsikt. Men det tyckes mig å andra sidan dock, som skulle föga garanti ligga däri, att en församling av mer än ett halvt hundratal personer med enkel omröstning avgjorde dylika delikata frågor. Det är ju mänskligt, att de icke kunna intressera alla på samma sätt och att bland mängden komme att finnas åtskilliga, som röstade tämligen i blindom, förlitande sig på att grannen eller partivännen prövat saken och att man sålunda lugnt kunde gå med honom. Helt annan vore ansvarskänslan hos en mindre grupp, sammansatt efter val bland de mest beprövade, insiktsfulla och förtroendeväckande medlemmarna av de olika fakulteterna, i synnerhet som, i fall jag förstått förslaget rätt, det vid lärartjänster skulle gälla prövning av besvär — ty fakulteterna skulle upprätta det egentliga förslaget — och således ett allsidigt material för bedömandet skulle föreligga. Och vad exempel beträffar, så torde det icke saknas sådana, som tala för det stora konsistoriets avskaffande. På senare tider har inom den yngre universitetsvärlden försports ett starkt missnöje med denna myndighets sätt att förfoga över de nya docentstipendierna: man har däri sett en stor brist på konsekvens, i det en gång vetenskapligheten, en annan gång läraremeriterna, en tredje gång oförklarbara synpunkter blivit de bestämmande. Följdriktighet skulle säkert bättre garanteras av en mindre församling med större ansvar vilande å var och en enskild medlem.

Dr Ix.

ANDERS CHYDENIUS BIOGRAFI.

Georg Schauman, Biografiska undersökningar om Anders Chydenius. (Sv. Litteratursällskapets i Finland Skrifter 84).

Anders Chydenius, en av de få självständige tänkare Finland frambragt, är icke blott Frihetstidens snillrikaste ekonomiske författare utan ock en av dess mest tilldragande personligheter, där han oförfärad drar i härnad för friheten på alla områden av samhällets liv — för tryckfrihet och trosfrihet lika väl som för frihet på det sociala området. „Jag talar allenast för det ena, lilla, men välsignade ordet: *friheten*" — i den satsen ligger kärnan i hans övertygelse uttalad. Hans öppna sanningssägarmod skapar ock det dramatiska ögonblick hans liv har att bjuda på, då han uteslutes från 1765—1766 års riksdag, emedan han djärvts uppvisa det okloka i ett av riksens ofelbara ständer fattat beslut.

Hans liv och skrifter ha redan tidigare varit föremål för undersökningar. Men den efterskörd mag. Schaumans forskararbete bragt i dagen är icke blott till kvantiteten utan ock till betydelsen imponerande. Han har blivit i tillfälle att publicera flere av Chydenius efterlämnade manuskript, som varit okände för utgivaren av hans skrifter, och han har från olika håll, ur riksdagshandlingarnas massor och ur kyrkoarkiven hopbragt ett rikligt nytt material, som belyser de skilda sidorna av Chydenius verksamhet och låter oss komma honom personligen betydligt närmare än tidigare varit möjligt.

Den huvuduppgift förf. ställt för sig har, som redan bokens titel ger vid handen, varit att bringa i dagen allt det som finnes bevarat för kännedomen om Chydenius biografi, varemot den egentliga bearbetningen av hans ekonomiska teorier lämnats i bakgrunden. Boken har därför mer en historisk än en nationalekonomisk karaktär, om ock de meddelade dokumenten äro av största vikt även

för kännedomen om detaljerna i Chydenius ekonomiska tankegång och utveckling. Helt har förf. dock icke avstått från att bearbeta detta material, och särskilt intressant är det korta slutord, i vilket han söker samla själva grundkaraktären av Chydenius åskådning. Det synes vara med full rätt förf. här betonar, att det djupaste däri är en hängiven demokratisk övertygelse, som har sin egentliga motsvarighet i våra dagars socialism. Väl tyckas vid första ögonkastet några av de reformer, för vilka han kämpar, icke stå i överensstämmelse med dennas ideal — i synnerhet arbetsavtalets frihet — men i själva verket är dock syftet detsamma, befrielsen från kapitalisternas eller, som Chydenius med tidens terminologi säger, „aristokraternas" välde. „Jag har alltid märkt att den aristokratiska makten är en böld, öm som en ögonsten; den som rörer vid den, blir alltid öfverfallen med ett hiskeligt anskri att hela riket förgås, men detta bör så förstås, att aristokraterna förlora något av sina orättmätiga inkräktningar, varigenom riket och medborgarne komma till sin rätt." Det är ett vittnesbörd av en av de första, som i Sverge medvetet kämpat mot kapitalismen. Chydenius frihetsbegrepp var icke en tom formel, som han endast av principrytteri ville genomdriva i tid och otid, friheten var i hans mening frihet för den underklass, som också under den tid, som bar frihetens namn, var lika obeaktad och lika förtryckt som någonsin. Därför förfäktar han så lidelsefullt allas lika rätt, därför är han så förbittrad på dem, „som vilja anse fria menniskor af den arbetande hopen för Fädrifter, som under en sträng aga med hugg och slag böra tvingas till arbete, ehuru man under sielfva arbetet fordrar vett och urskillning af dem uti sina syslor." Och han genomskådar utomordentligt väl humbugen i det patriarkaliska förhållandet mellan tjänare och herrskap, som nu synes mången så idealisk — det som så gärna demonstrerades vid fester med traktering och hurrarop och sånger; på tal om frälseböndernas dåliga ställning utbrister han: „Om så vore, säger man, huru ser man då äfven Frälse bonden ibland, helst vid någon Herre gårds kalase vara glad och förnögd? Mån en slaf icke stundom måste le, eller mån han på en Herregårds högtid skulle våga annat än dricka sitt Herrskaps skål och ropa vivat, fast han ock hela natten derpå med sin hustru badade i tårar öfver sin och sina barns framtid?" Det är ett uttalande, som ger en viss belysning åt den „gamla goda tiden", som nu hägrar så vackert.

Chydenius är betydande också som stilist; en av hans svenska samtida kallar honom „en svensk Thomas eller rättare Rousseau". Intetdera av dessa epitet är dock så väl valt, ty Chydenius stil avviker helt från bägges, men yttrandet visar att redan samtiden uppfattade hans stilistiska talang. Den svenska prosans historia är ännu oskriven och man rör sig därför i allmänhet på osäker mark, då man vill avgöra vilken skola en prosaförfattare stilistiskt tillhör. Men så mycket är klart att Chydenius står utanför den franska stilkretsen — den som representeras t. ex. just av Thomas — och ansluter sig till den grupp av frihetstidens författare, som har andra, konkretare, åskådligare ideal. Hur fjärran från det då härskande franska jämnstruket harmoniska stilidealet äro icke satser som dessa: „Klår Hålländaren och Ängelsman sig bakom örat, då de se Portugisarenes ifver at uphielpa slögder och handel i sitt Rijke, så försäkrar jag, at de skulle deremot mysa rätt gåt uppå munnen åt en så trälachtig författning i Sverige." Eller: „Och hvad gör man då, när man på flera ställen priviligerar Städer? Intet annat än man med samma priviligerar en stor mängd ämbetsmän och lättingar i dessa Städer, som doch aldrig hafva till räckeliga göromål at syslosätta sig med, dragas från Landtbruket och priviligeras med detsamma at den mesta tiden slå danck på sina gator blott för at bibehålla den favorit ideen at göra skilnad emellan Stads och Landtmannanäringar." Det är över skrivsättet liksom över tankarna en frisk icke-akademisk prägel, som i sin mån bidrar att låta ursprungligheten fullt träda fram.

Genom denna volym har en av de märkligaste män Finland fostrat fått sin biografi fullt utredd. Ännu återstår — som förf. själv betonar — „en historiskt-kritisk framställning af Chydenii litterära verksamhet". Det är att hoppas att mag. Schauman, den härtill kompetentaste, med tiden ger oss även denna.

G. C.

HISTORIEN OM ETT LEVEBRÖD.

Universitetet disponerar såsom känt numera över 24 s. k. docentstipendier à 4,000 mk, att efter ansökan för tre år i sänder tilldelas docenter, som utmärkt sig genom vetenskaplig forskning och framstående lärareverksamhet. Dessa stipendier beteckna ett utvecklingsstadium av de tidigare s. k. docentunderstöden, vilka utgingo med 2,500 resp. 3,500 mk per år, och avsikten med deras tillkomst var att förbättra docenternas usla lönevilkor. Man skulle alltså tycka att en äldre docent, som redan någon tid stått i kategorin „innehavare av docentunderstöd", efter reformens genomförande verkligen finge sina ekonomiska resurser något vidgade och sålunda främst komme i fråga såsom aspirant till ett av dessa nya jättebelopp av 4,000 mk.

I historisk-filologiska sektionen har emellertid nyligen förekommit ett par fall, där man utan vidare ceremonier fråntagit docent hans understöd, och det är speciellt docenten K. J. Hidéns öde, som även bland utomstående väckt en uppmärksamhet, vilken ej är av odelat angenäm art. Dr Hidén, docent i romersk filologi sedan 1899, kom efter sex års universitetsverksamhet i tillfälliga gratifikationers gyllne hägn år 1905 i åtnjutande av ett docentunderstöd om 2,500 mk, vilket från september 1907 höjdes med 1,000 mk. Men med ingången av 1908, sedan dr Hidén ur Alma Maters ymnighetshorn begynt skrapa ut den feta frukten 3,500, *upphörde med ens understödet.* I stället för att runda av hans arvode till 4,000, såsom med de

flesta övriga äldre docenter blev fallet, tog historisk-filologiska sektionen bort alltihop, återlämnande sin trogne tjänare sedan nio år till gruppen gratifikationstagare, d. v. s. förhoppningsfulla aspiranter till de vexlande allmosor sektionen vid terminens slut kan skänka sina yngsta, för julfröjd och sommarhyra.

Historisk-filologiska sektionen har icke handlat på något sätt olagligt, den är i sin fulla rätt att föreslå placerandet av sina (8 + x) gånger 4,000 huru den bäst finner. Men man skulle tycka att sektionen dock icke utan *mycket* vägande skäl bort beröva en äldre docent hans levebröd, så mycket mindre som denne först under de senaste två, tre åren åtnjutit detta i form av fixerat understöd. Åtgärden torde motiverats med att dr Hidéns vetenskapliga forskning varit knapp, han har icke „publicerat“ något på senare tider. Måhända icke efter 1906. Men både 1904, 1905 och 1906 nämna redogörelserna för universitetslärarnes verksamhet särskilda publikationer av dr Hidén. Så alldeles försoffad kan han alltså icke vara av den vällevnad docentunderstöden medge. Men är det nu verkligen sektionens mening, att en nitisk föreläsare och lärare, som har fullt upp med elementär högskoleundervisning, skall nödgas oavbrutet stå under publikations-högtryck för att få nöjet behålla sitt levebröd? Tillämpar sektionen konsekvent en sådan teori, spår jag att docentstipendierna få begynna en vild dans från den ena till den andra, varigenom det naturligtvis blir ännu mera lockande att ägna sina krafter åt universitetet. Och vore inte professorslönerna så stadigt placerade, finge nog även vissa av dem i kraft av samma teori börja dansa.

Vill emellertid sektionen begynna strängt tilllämpa systemet att från understöd befria docenter, vilka av sin lärareverksamhet (det ena underlaget för stipendiets åtnjutande) någon tid hämmas i sin vetenskapliga produktion — vilket alls ej behöver utesluta en trägen *forskning* —, må man dock i all humanitets namn i tid giva det avsedda offret en liten vink om vad som komma kan, därest detta sektionens paginakrav ej tillgodoses. Att såsom nu frankt stänga kassaluckan och säga: H. H. får ej mera sitt understöd, det är sannerligen icke ägnat att öka forskareglädjen hos dem som i långa fattiga år trälat under högskolans tak.

Jag känner icke dr Hidén personligen, han har ej heller bett mig skriva detta, det är en utbredd opinion, som genom dessa rader sökt sig fram.

G. M.

SIGURD AGRELL: DEN DOLDA ÖRTAGÅRDEN.

Huru än Sigurd Agrells diktning växlat till form och gestalt, från huru olika föreställningsvärldar den än sugit stoff och näring, alltid har den företett samma intima och oupplösliga förening av lyrik och reflexion, känsla och tanke. Metafysikern, för vilken sinnevärlden ej är annat än dröm och villa, bildar hos honom ett med poeten, som älskar denna drömvärlds skönhet och besjunger den; i honom mötas, för att använda hans egna ord,

filosofen,
som sorglöst stilla stirrar mot allt vara
och Sångens son, som formar fromt den klara
den stolta rena tadelfria strofen.

Tillämpad på Agrells egen poesi kommer slutraden dock att tillsvidare innebära en viss överdrift: han förfogar utan tvivel över en stor formtalang, en långt driven teknisk skicklighet, men han faller icke sällan för frestelsen att missbruka denna. I *Hundra och en sonett* uppnås det i titeln angivna talet, men icke utan att helhetsintrycket, samlingens konstvärde, därvid blivit lidande, ty det ligger ofta någonting tomt och konstlat över de ändlösa sonettcyklerna om ädelstenar och stjärnbilder, blommor och städer och språk, och mer än en gång får man intrycket att dikten tillkommit för att fylla ett nummer, icke av någon inre nödvändighet, för att diktaren haft någonting att säga. Han framhåller själv att han lärt famna sonetten på hundra sätt, och han har i praktiken givit bevis för att påståendet även rent tekniskt taget är riktigt. Men frågas kan, huruvida det icke varit försiktigare att i detta avseende vara mindre mångfrestande. Alla ställningarna äro ej — åtminstone i undertecknads tycke — sköna; så förefaller t. ex. en sonettform, där de fyra rimmen äro fördelade vart och ett på sin strof, icke att vara någon berömvärd ackvisition. Andra gånger har författaren däremot lyckats bättre i sina försök att variera sonettens form utöver det vanliga, och här lägger man i synnerhet märke till några typer med korta versrader och rörlig rytm, som icke illa lämpa sig för den spröda och veka stämning, vilken i regeln behärskar hans poesi.

Den dolda örtagården är i allo ägnad att yttermera befästa och förtydliga den bild av Sigurd Agrells skaldeindividualitet, som de tidigare samlingarna skänkt oss. Nureddin-dikternas ömsom världsförgätne och ömsom livsfångne hjälte är en tvillingsbroder till skalden själv. Han har varit stjärnorna nära, levat i tankens stilla och kyliga rymder, men så irrar han på nytt kring Bagdads gator, och källornas sorl och rosendoften tvinga honom åter till liv och sång. Tankens eremit, den fröjdfrie och smärtförglömde, är åter vorden känslornas träl:

Gator vandrar jag, gränder och torg,
människor sorla om mig. —
Jordbarnets längtan, jordbarnets sorg
gråter och snyftar inom mig.

Men när aftonen kommer står han vid en damm, där stjärnorna speglas, och nu har livet åter förlorat sitt grepp om hans själ:

Hvad är händers smek och läppars snarhet,
lyckodrömmens skära fantasi —
mot den tystblå timmans lugna klarhet
och den djupa tankens harmoni.

Cykeln „Tolf sonetter i ädel materia“ innehåller de vackraste sonetter Agrell någonsin skrivit, och flere av dem äro av en beundransvärd fasthet och glans. Det är diktarens konstnärliga trosbekännelse de nära nog alla uttrycka. I *Brons* mötes oss en aristokratisk konståskådning, som leder tanken till Gripenberg och Snoilsky. Må andra bygga sina hus av bräder: konsten är en borg av sten och klingande metall, vars vindbrygga alrig fälles ned för hopen. I *Elfenben* heter det:

Ett evigt lif ger blott den kyska glansen
förmäld med formens hvilande kontur: —
Den yra nymfen stannar hvit i dansen,

blir hög idé, ej kämpande natur.
Som solen sänder ståleld genom stormen,
i Kosmos' hvirfvel hvilar endast Formen.

Och i *Stål:*

När drömmens smärta vunnit full gestalt,
ej nämner skaparn, *hvar* hans hjärta lider:
det höga verket står där lugnt och kallt

i ädel hårdhet under tiders tider. —
Där speglar sig med Alltets mörkblå eter
en värld af fröjd och sorgsna hemligheter.

Det är en djup och manlig konstteori, som talar ur dessa vackra strofer. Den utgör icke ett försvar för den sköna formens självtillräcklighet, men den framhåller formfulländningen såsom ett oeftergivligt villkor för all stor och bestående konst. Och den förhärligar den diktverkets stolta opersonlighet, som är ett resultat av konstnärsviljans förädlande och förallmänligande makt över känslan.

E. Z.

PANOPTIKON.

Helsingfors stads dricksvatten är ett älsklingsämne för alla kåsörer och andra medlemmar av den allmänhet som skriver. Nu har det stackars vattnet, vilket oavsett färgen är ett ganska gott sådant, igen råkat ut för bläck, detta i anledning av att t. o. m. den hatade färgen nu varit nästan försvunnen. Detta för helsingforsaren ovana, upprörande faktum har manat fram på tiljan

1) vattenledningsingeniören,
2) universitetsprofessorn i kemi,
3) en ingenlör från Viborg,
4) signaturen A. P.,

av vilka visserligen nr 4 när detta skrives ej ännu uttalat sig. Då Argus kommer ut har han emellertid säkert gjort det. Varom icke är han sjuk, av lukten från kriget mot sulfatcellulosafabrikerna.

Nr 1 är ense om att sommarens torrhet hindrat åkergullet att åka ned i Vanda, där vattnet tages.

Nr 2 är ense om att orsaken ligger i Vandas källor samt att nr 1 pratar onödigheter.

Nr 3 är ense om att 1 och 2 inte veta av att de säga samma sak och att endast han, nr 3, kunde arrangera historien till allas vår vattenklara båtnad. Han heter Gagneur, vilket som känt betyder vinnare.

Nr 4 är ense om att 1, 2 och 3 inte det ringaste begripa sig på hela saken och att förklaringen till Vanda åvattens utseende ligger i förra Polytekniska institutets bibliotek, likasom sulfatcellulosaodören kunnat genom detta biblioteks anlitande lätt avhjälpas, ehuru staten i onödan tillsatt en kommitté.

Stackars vatten. Och lyckliga de som ha råd att förtära vackert källvatten, där det kan finnas mycket mera bakterier än i det filtrerade Vandavattnet. En farbror trodde att det är av bakterier detta är gulaktigt. Nej kära farbror, bakterierna äro ännu blondare.

*

Vi ha nu äntligen etiketten „Teknisk högskola“ lyckligen anbragt på vårt polyteknikum och då namnet här verkligen även motsvaras av vissa inre reformer är det hela alls inte att sörja över. Jag vill emellertid med några ord beröra en detalj i förändringen, som är allvarligt bekymmersam. *Före* densamma hörde det nämligen till ordningen att vid påsktid en efter annan av de ordinarie lärarne fick titeln professor. Det var den polytekniska kraschanen. Ingen lärare vid institutet, utom tre av extra lärarne i ryska, har någon orden.

Det hade nu med honorärprofessurerna hunnit så långt som till kemin, då med ens den 1 sept. 1908 alla de ordinarie blevo professorer. Denna gång var det icke av nåden, utan av nöden.

Frågas nu: huru i all värdighets namn skall det arrangeras med de förra professorstitlarna? Inte kunna väl dessa nådevädermälen så utan en blink uppslukas av de nya predikaten? Skall det alltså hädanefter heta Carl Gustaf Nyström, professor, professor, eller Carl Gustaf Nyström, professor i kvadrat? Eller skall där stå verklig professor, eller nochmals professor?

Jag håller mest på verklig professor, vi ha ju ock verkliga statsråd o. s. v. Något slags skillnad måste det ju vara.

Möjligen ärnar man å höjderna avhjälpa saken så att de förra titulärprofessorerna vid luckan å landskansliet kunna återlämna sin forna titel och få en orden i stället. Eller varför inte en snusdosa. Goda askar värderas högt dessa tider.

I varje fall fordrar situationen skyndsam reglering. Annars är det ingen ordning i det här landet.

*

Jag läste häromdagen om en läkare å kontinenten, som uttalat förmodan att den stora idiotfrekvensen i bergstrakter (jag hoppas han inte avsåg turisterna) har sammanhang med bristen på salter i dricksvattnet. Jag saknar kompetens att diskutera frågan, men önskar påpeka att, därest antagandet befinnes riktigt, människorna ha överkommit ett fint medel att säga varandra uppriktigheter. Medan jag förr med risk av åtal sade:

„Min herre, ni är en idiot“, kan jag framdeles ostraffat och ej utan en viss elegans yttra:

„Min herre, ni har förtärt mjukt vatten.“

Panoptes.

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1908.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTREN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 1 OKTOBER 1908

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 19.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Fabiansgatan 16.**

Prenumerations- och annonskontor, **Fabiansgatan 16,** *öppet kl. 2—3, telefon 64 02.*

LÖSNUMMERPRIS 25 PENNI

A.-B. AGROS

HELSINGFORS, MIKAELSG. 7

erhöll 29 första pris på utställningen i Kuopio för maskiner och redskap för jordbruk & mejerihantering.

KVARNAR, SÅGAR, MEJERIER & KRAFTANLÄGGNINGAR.

Förstklassiga maskiner. Billiga priser!

Lantbrukare!

Innan Ni avslutar köp infordra pris av

Finska Redskapshandeln A.-B.

P. SIDOROW, Helsingfors.

Erhållna Belöningar

Grand Prix,	Bruxelles 1906.
" "	Namur 1906.
" "	Milano 1906.
" "	Antverpen 1906.
" "	Bordeaux 1908.
Guld Medalj,	Wien 1900.
" "	Steele 1902.
" "	Helsingborg 1903.
" "	Brisbane 1903.
" "	Liège 1905.
" "	Lemsal 1905.
" "	Norrköping 1905,
" "	Rostow a. Don 1906.
" "	Couvin 1906.
" "	Lemberg 1906.
" "	Dresden 1907.
" "	Dortmund 1907.
" "	Lund 1907.
" "	St. Petersburg 1908.
Första Pris,	Kuopio 1906.

LUX-lampan.

Vår tids förnämsta och billigaste ljuskälla; 20 gånger billigare än elektriskt glödljus. Brinner med vanlig rysk petroleum.

Bästa belysning för

Butiker, Skyltfönster, Verkstäder

samt

Ladugårdar. Stall, Mejerier, Samlingslokaler.

Oöverträffad för allt slags

Yttre belysning.

Begär katalog och kostnadsförslag!

Finska LUX Aktiebolaget.

Helsingfors, Vladimirsgatan 2. Tel. 66 81.

Ömsesidiga livförsäkringsbolaget

SUOMI.

Hela vinsten kommer de försäkrade till godo.

STÖRSTA inhemska livförsäkringsbolag.

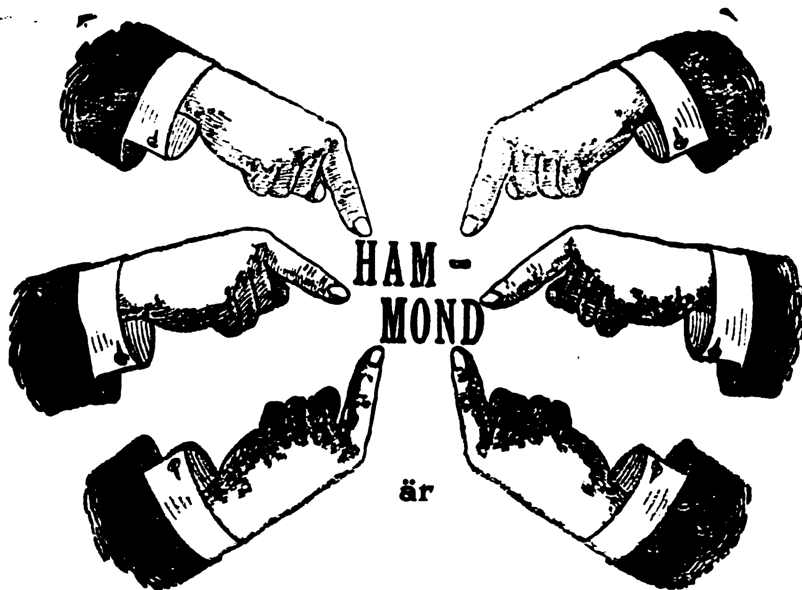
AXEL PALMROOS, AKTIEBOLAG.

I kl. Vin- & Spirituosaaffär i Helsingfors.

Finaste PUNSCH i mörka flaskor. Telefon 3 20.

Det kan icke nog ofta påpekas att

den enda verkligt praktiska skrifmaskin som finnes.

Levereras från lager af

MAURY & C:o, Brunnsg. 11, H:fors. Generalagenter.

R. E. Westerlunds Pianomagasin

Helsingfors,

7 Norra Esplanadgatan 7

Telefon 6 81.

Största pianoaffär i Finland.

Förmånliga betalningsvillkor.

Rök!

Elegant.
Klubb N:o 1.
Aine.
Matti.

P. C. Rettig & C:o, Åbo.

G. F. STOCKMANN A.B.

HELSINGFORS.

SPORTARTIKLAR, JÄRNVAROR,
GLAS OCH PORSLINER,
LINNE- OCH BOMULLSVAROR.

TVÄTTMASKINER med eldstad,
VRIDMASKINER m. extra 1:a gummi.
Prisbelönta manglar,
GLASTVÄTTBRÄDEN.

Telef. 42 29.

A.B. K. H. Renlund O.Y.

De,

som värdera en elegant och välsittande dräkt, göra sina beställningar hos

E. A. Knàpe

Alexandersgatan 17.

J. Simelii Arvingars Boktryckeriaktiebolag

Nylandsg. 9, Helsingfors. Tel. 137.

Språkkunniga sättare.
Facila pris.
Snabbt utförande.

SPECIALITET: Vetenskapliga avhandlingar

TRYCKERIET GRUNDLAGT ÅR 1818.

Nyblins Fotografiska Magasin, Fabiansg. 16. Telef. 2503.

ARGUS

Nr 19. Helsingfors 1. 10. 1908

SPRÅKFRÅGAN VID UNIVERSITETET.

De finsktalande studenternas anspråk på finsk undervisning.

Frågan om språkförhållandena vid universitetet är för närvarande under behandling i lantdagens kulturutskott. Det är att vänta att den under den närmaste framtiden ånyo skall ge upphov till mycken diskussion. Vid en så sen tidpunkt vore det visserligen alltför sangviniskt att tro sig kunna öva någon inverkan på avgörandet. De olika partiernas ståndpunkt är väl för längesen bestämd. Men det är icke desto mindre förklarligt att man, ad salvandam mentem, önskar uttala sin mening om det sätt, på vilket frågan bäst kunde lösas.*

Försöker man opartiskt bedöma förhållandena, så kan man icke dölja för sig, att situationen är vida mer invecklad, än man på något håll velat erkänna. Det är endast om man hyllar en rent nationalistisk uppfattning, som man kan tro på att svårigheterna skulle bli lyckligt avvärjda genom några lagbestämningar. För en radikal finskhetsivrare «faller det väl till måtta« att ålägga alla professorer skyldigheten att föreläsa på finska. Men det bör väl inses af alla mer upplysta medlemmar av de finska partierna, att varken vetenskapen eller språket skulle befrämjas av dylika medel. Och det vittnar i och för sig om ringa uppfattning för de offentliga universitetsföreläsningarnas natur, att man alls kunnat framställa kravet på finska föreläsningar såsom en fordran, vilken de svenskspråkiga lärarena nog lätt kunde uppfylla, om de — såsom det säges — „blott ägde god vilja därtill«. Att under flere veckotimmar från en kateder självständigt behandla ett filosofiskt, estetiskt eller literärt ämne inför ett större auditorium, representerar ett mått av arbete, som kan vara nog så drygt även om man begagnar sig av sitt modersmål. Tvingas man att använda ett annat språk än det, som i ordets egentliga mening är ens eget, så göres bördan oskäligt tung. Och viktigare är, att arbetets resultat bli lidande av tvånget. Envar, som varit nödsakad att författa på främmande språk, känner alltför väl, i huru hög grad såväl innehållet som formen förvanskas i den främmande omklädnaden. Om detta gäller för tryckta arbeten, vilka förberedas under långvariga mödor, så bör det väl än mer gälla för föreläsningar, vilka ju, enligt sakens natur, framgå ur en improviserande överproduktion. Härtill kommer ännu att man icke, även om man räknar med den bästa möjliga vilja hos lärarena, kan vänta att den rent språkliga formen skall bli annat än otillfredsställande. De som ivra för det finska språkets värdighet och hälgd borde sannerligen icke vara angelägna om att tvinga svensktalande vetenskapsmän till finska offentliga föreläsningar.

Att kritisera de fordringar, som framställts från finskt håll, är likväl icke detsamma som att förneka behovet av reformer. Det torde numera allmänt erkännas av de svensktalande lärarena, att de nuvarande språkförhållandena vid universitetet innebära en orättvisa mot de finska studenterna. Om det även, som ofta framhållits, i många avseenden är fördelaktigt att åhöra föreläsningar på ett annat språk än det egna, så är det å andra sidan obestridligt, att en bristande kännedom av lärarens tungomål måste sätta hinder i vägen för elevernas fullständiga tillegnelse av ämnet. Det behöves icke mycken eftertanke för att förstå de svårigheter, som möta en finsk student, när han införes på ett nytt studieområde och stiftar bekantskap med de nya begreppen på ett för honom främmande språk. Det är sant att jämväl varje svenskspråkig forskare i sina bokliga studier nödgas begagna sig af utländsk litteratur. Men vi känna även av egen erfarenhet, i huru hög grad tänkandets klarhet och säkerhet befrämjas såsnart vi förmått finna, eller skapa, uttryck för begreppen på svenska. Och vi ha alla vid universitetet mottagit den första, grundläggande undervisningen på vårt modersmål. Det kan icke anses som annat än berättigat, att de finskspråkiga studenterna fordra att bli delaktiga av samma förmån.

Det kan, om man tager alla dessa sakförhållanden i övervägande, förefalla som om språkfrågan vid universitetet skulle erbjuda lagstiftningen ett olösligt problem. Det är ju, säger man sig, omöjligt att uppfylla elevernas fordringar, utan att kränka vetenskapens och undervisningens kraf. En sådan uppfattning om det oförenliga i lärarenas och elevernas i och för sig berättigade anspråk är det antagligen, som — jämte omsorgen om de svensktalande studenternas hotade rätt — legat till grund för förslaget om inrättandet av dubbla professioner. Som bekant har emellertid detta förslag icke rönt enhälligt understöd från de svenskspråkiga lärarenas sida. Förfat-

* Jag skall i denna uppsats uteslutande beröra förhållandena i den historiskt filologiska sektionen, dels emedan de äro de enda jag fullt känner, dels emedan jag tror att det icke finnes några allmänna regler, som gälla för de väsentligen olikartade förhållandena i de särskilda fakulteterna.

taren av föreliggande uppsats hör till antalet av dem, som motsatt sig detsamma. Jag har icke blivit övertygad om att situationen verkligen tvingade till någon åtgärd som i sak, om också ej i yttre form, skulle innebära en tudelning av universitetet. Det kan visserligen icke förnekas, att problemet, sådant det blivit uppställt, synes olösligt. Men det kan sättas i fråga, om det blivit *rätt uppställt.* Enligt min mening har man gjort orätt i att behandla frågan om universitetsundervisningen såsom enbart en språkfråga. Det hade varit riktigare att till först få det afgjort, om icke hela systemet för undervisningen borde reformeras. Det är ju icke uteslutet att de nödiga förändringarna med avseende å språket lättare kunde genomföras, om undervisningens art först blivit förändrad.

Den form, uti vilken lärarena i den historiskt-filologiska sektionen företrädesvis meddela sitt vetande åt eleverna, är den offentliga katederundervisningens form. Under de senaste åren ha visserligen några lärare begynt utbyta en del av sina föreläsningar mot praktiska seminarieövningar. Men statuterna fordra fortsättningsvis av varje lärare ett minimiantal publika föreläsningar. Professorerna böra under alla förhållanden «läsa« minst tvänne timmar i veckan, en docent kan i undantagsfall, om han därjämte leder praktiska övningar, fullgöra sina skyldigheter med ett föredrag i veckan. Det är denna offentliga katederundervisning som, enligt de finska partiernas program, i större utsträckning än hittills borde meddelas på finska. Och det är denna undervisning som enligt vår mening borde, oberoende av alla språkliga synpunkter, inskränkas samt ersättas av en mer tidsenlig lärometod.

Det kan ingalunda förnekas, att de årslånga kurserna av offentliga katederföredrag väl fyllt sin uppgift under förgångna tider. De ha varit rent av nödvändiga underperioder, då man icke ägde någon tryckt litteratur. Men det kan endast bero på en ytterlig konservatism, att man ännu i våra dagar bibehåller denna rent medeltidsaktiga metod, som är lika oförmånlig för lärarena som för eleverna. En föreläsare, som år efter år i långa, sammanhängande serier bör behandla olika delar af sin vetenskap, är icke i någon avundsvärd position. Han kan visserligen, om han vill göra sin syssla lätt, rädda sig genom att kompilera sina kurser ur andra författares verk. Men han nedsätter sig i sin egen, och måhända även i sina åhörares aktning, genom detta osjälvständiga, enformiga och själsdödande arbete. Föredrager han åter att från katedern framställa några egna forskningsresultat, eller att självständigt bearbeta ett färdigt material, så påtager han sig en möda, vars dryghet icke står i någon proportion till resultatet. Han vinner icke ens tillfredsställelsen att göra sig nyttig genom sin verksamhet. Ty vad de unga studenterna främst behöva, är ingalunda nya resultat eller individuella synpunkter. Det är för dem vida viktigare att erhålla den metodiska och praktiska undervisning, som aldrig offentligt kan meddelas från en kateder. — Allt detta är så tydligt utlagt redan i Goethes skildring av sin studenttid i Leipzig, att det är överflödigt att här orda om de «Uebel, wodurch Studierende sehr bedrängt sind«. Det är rätt tröstlöst att se hur länge man nöjt sig med förhållanden, vilkas olägenheter redan i medlet av det adertonde seklet gjort sig kännbara.

Det viktigaste missförhållandet i det rådande undervisningssystemet är likväl det, att professorerna icke träda i någon personlig beröring med studenterna. Där föreläsaren offentligt talar från en kateder, uppstår det icke något förhållande mellan lärare och elever. Åtminstone om den äldre generationen av våra forskare torde det även utan överdrift kunna sägas, att de i sitt vetenskapliga arbete äro autodidakter. Vi vilja ingalunda förneka att det ofta är rätt uppfriskande att se huru de debyterande författarena göra sina misstag på egen hand, utan att deras självständighet blivit hämmad av någon slags ledning. Men om man begär att vår vetenskap hälst i någon mån skall göra sig gällande i bredd med den utländska, så måste man även söka att verkligen uppfostra forskare. Det första man bör fordra av den akademiska undervisningen är därför att studenterna i varje ämne skola erhålla en elementär, metodisk och såvitt möjligt praktisk handledning. Anordnandet av seminarieövningar eller repetitionskollegier bör icke överlämnas åt professorernas eller docenternas goda vilja, utan man bör göra denna undervisning obligatorisk, och man bör vid den fästa en större vikt än vid de offentliga föreläsningarna.

Det är likväl icke vår mening att fullständigt förringa katederundervisningens betydelse. De offentliga föreläsningarna kunna helt visst utöva en stimulerande och uppfostrande inverkan på åhörarena. Men för att rätt fylla denna uppgift böra de icke vara så många som nu. En kurs om t. ex. 10 à 12 föredrag kan göras vida mer fruktbringande än en uttänjd serie av 50—60 katederlektioner. Föreläsaren behövde, om hans arbete sålunda blev inskränkt, icke ens försöka att fullständigt behandla något större område av sin vetenskap. Han skulle i stället redogöra för något ämne, som han gjort till föremål för självständiga studier. Och han kunde giva sitt föredrag en form, som gjorde detsamma fullt tillfredsställande såväl för hans åhörare som för honom själv.

Dessa två reformer — utvidgandet av den personliga, praktiska undervisningen och inskränkandet av katederföreläsningarna — borde enligt vår mening genomföras vid varje akademisk läroanstalt. Deras behövlighet är på intet vis beroende av det faktum, att vårt universitet äger förmånen och nackdelarna av att vara tvåspråkigt. Men om det erkännes, att undervisningens metoder böra förändras, så återstår att se till vilken inverkan dessa förändringar komma att utöva på de språkliga förhållandena.

Redan under nuvarande förhållanden fordras av varje universitetslärare förmåga att på det andra inhemska språket meddela personlig undervisning samt handleda praktiska övningar. Det kan visserligen påstås, att denna fordran icke blivit upp-

fyllt i alla enskilda fall. Men det synes föga troligt att historiskt-filologiska sektionens svensktalande lärare icke skulle visa sig villiga att i detta avseende tillmötesgå de finska studenternas fordringar. En undervisning, som försiggår under samtal med eleverna, förutsätter icke på långt när samma förmåga av språkbehandling som en katederföreläsning. Tafattheter i uttrycket, som vore oursäktliga i det offentliga föredragets pretentiösa form, kunna förlåtas i en kollegial diskussion. Utan stora svårigheter borde läroplanen kunna bli så anordnad, att de finska studenterna lika väl som de svenskspråkiga i varje ämne erhålla undervisning på sitt eget språk.

Om detta berättigade anspråk blivit uppfyllt, så vore det väl å andra sidan icke för mycket begärt, att lärarena själva finge välja språket för sina offentliga föreläsningar. Dessa föreläsningar komma ju främst att rikta sig till de längre hunna studenterna, hos vilka man i varje fall kan förutsätta förmågan att förstå det andra inhemska språket. Ju mer katederundervisningens kvalitet förbättras, desto mer böra åhörarena lära sig uppskatta förmånen av att föreläsaren begagnar det språk, som han bäst behärskar. Även om antalet svenska och finska offentliga föreläsningar icke stode i full proportion till antalet studerande av de båda språkgrupperna, så skulle man på intetdera hållet äga berättigade skäl till klagomål. Ty den väsentliga *undervisningen*, som icke vore offentlig, skulle i varje ämne bliva meddelad på båda språken.

Jag har i denna uppsats med avsikt uraktlåtit att beröra frågan om de svensktalande studenternas rätt till undervisning på sitt modersmål. Det förefaller nämligen överflödigt att uppmärksamma några andra av de finska språkprogrammen än de, vilka, samtidigt som de ålägga lärarena skyldigheten att föreläsa på finska, jemväl erkänna deras rätt och plikt, att meddela undervisning på svenska. Den absoluta förfinskningens målsmän torde icke vara mottagliga för några skäl, som grunda sig på förnuft och billighet.

Yrjö Hirn.

EN BOK OM BOTTICELLI.

Det nyaste arbetet om „Vårens" berömde målare är icke av en konsthistoriker och icke någon specialundersökning; det är därför, jag här tror mig kunna egna denna bok några ord.

Den härrör från en utmärkt fransk skriftställare och lärd, som sedan några månader tillbaka icke mer tillhör de levandes antal: Émile Gebhart, medlem av franska akademin och professor vid Sorbonne. Han var en av samtidens djupaste kännare av den italienska kulturens historia, och i en rad av böcker, lika fängslande till sin form som personliga och rika till innehållet, har han berört olika områden av densamma. Den förnämsta är måhända *L'Italie mystique*, en skildring av de religiösa rörelserna före Dante, med Franciscus av Assisi som medelpunkt; en annan är egnad utredningen av de förhållanden, ur vilka renässansen framgick *(Les origines de la renaissance en Italie);* ännu en innehåller studier över *Moines et papes*, munkar och påvar, och går ända upp till Pius IX; i en behandlas florentinska berättare under medeltiden. Också den franska renässansen har Gebhart egnat ett par verk, och vid sidan av den populärtvetenskapliga framställningen — ty alla de nu nämnda böckerna höra till denna kategori och till de vanliga gula oktavvolymerna — har han stundom givit romanens och berättelsens form åt sina ämnen samt behärskat också den förträffligt. Det sista han själv gav ut, var denna bok om Sandro Botticelli.

Émile Gebhart. *Sandro Botticelli.* Paris 1907. 249 s. 8:o.

Den föreligger i en stor, rikt illustrerad upplaga, publicerad av konstfirman Goupil i Paris, och i en senare, mindre, utan bilder, hos Hachette. Det är blott denna behändiga, billiga textupplaga jag känner. Men även om bristen på illustrationsmaterial gör sig påmint, kan man dock erfara ett mycket stort nöje av framställningen. Den kostnärliga kritiken är ingalunda trängd tillbaka, tvärtom, Gebhart visar sig lika inne på detta område som på alla andra vilka falla inom hans studier. För en högtbildad och intelligent fransman är det nu visserligen icke ovanligt, att han förvärvat sig grundligt vetande och odlat sitt omdömes skärpa inom alla brancher av humanistisk kultur; men här är det i alla fall fråga om någonting annat och mer. Dock, som jag redan antytt, boken är icke och vill icke vara någon konsthistorisk undersökning: vad sådana specialfrågor som verkens äkthet beträffar, har Gebhart visserligen också sina egna förmodanden, som han stöder med skäl — så t. ex. vill han icke frånkänna Botticelli „la bella Simonetta", ehuru han tror den snarare föreställa Lorenzos maka — men han hänvisar dock upprepat till Hermann Ullmanns grundliga forskningar. Det som Gebhart velat, är att ställa den härliga konstnärens hela utveckling i samband med skiftena i hans inre liv och detta åter i närmaste beroende av de mäktiga strömningar, som drogo genom Italien och särskilt Florens under Botticellis verksamhetstid. Det är alltid nyttigt och upplysande att låta en konstnärs verk avteckna sig mot fonden av de allmänna tidsförhållanden, som kunnat inverka på hans daning. För några, isynnerhet bildande konstnärer, vinnas därigenom visserligen icke så synnerligt rika bidrag till kännedomen om deras produktion. För Botticellis förstående är en dylik behandling alldeles nödvändig, det framgår ur Gebharts bok.

Han indelar konstnärens liv och alstring i tre perioder. Den första är lärandets och beroendets tid. Den unge mannen har ingen lust att bli garvare som fadern, han sättes i guldsmedslära hos en mästare, som har det lustiga binamnet Botticelli, „den lilla buteljen", varav Sandro får sitt eget konstnärsnamn, och från guldsmedsverkstaden går hans väg, som mången annan renässanskonstnärs, till ateliern. Det är en tid, då alla konster blomma

upp i Florens, då på vart steg ett skönhetstörstande sinne möter rika källor att läska sig ur, då hågen och talangen genast få tillfälle att vecklas ut och ingenting i världen är naturligare än att en man slår sig på måleri eller skulptur. Sandro föres till den levnadsglade munken Filippo Lippi, som håller på att dekorera domen i Prato, och det är under dennes ledning han gör sina första lärospån, ännu icke visande mästaren, men i alla fall tydliga bemödanden att komma lös från förebilderna. Han målar madonnor och allegorier i äldre stil, men också några porträtt, som redan förebåda den andra perioden. Denna inträder, när med Lorenzo il Magnifico renässansen i Florens når sin berusande kulmen. Då målar Botticelli sin *Primavera*, så skild från hans tidigare religiösa bilder, som de brinnande röda rosorna hon bär i sitt fång äro olika den vita *rosa mystica*, vars svala doft förnöjde medeltidens sinnen. Liksom så många förr, visar Gebhart paralleller mellan denna tavla och Polizianos, Lorenzos väns, diktning, men icke för att ådagalägga huru den är beroende därav. snarare tvärtom: han avstår från att antaga och förklara någon sällsam symbolik i „Vårens" figurer, han betraktar bilden som en poets vision och en målares infall, och på sin höjd vill han återkalla i minnet Toscanas gamla folkvisor, i vilka det sjunges om hur den älskade, som är född i paradiset, skrider fram, bärande blommor i sitt hår, så många, att de likna en trädgård av rosor, och i sina händer så många, att det är som en trädgård av granatäpplen, och hur vita och röda rosor blomma på hennes anlete. Och i själva verket, skall man icke kunna se i *Primavera* en dylik yttring av hednisk fröjd över färgers och formers skönhet, en lek med fantasins infall och föreställningar, buren av den djupaste naturkänsla och den finaste sensualism — långt mer än ett utslag av den subtila symbolik, som finnes i de nyplatonska diktarnes alster? — Från denna period är vidare den förbluffande Venus och Mars i National Gallery i London, visserligen en ytterst trogen illustration till en av Lorenzos allt annat än metafysiska dikter, Venusbilderna i Florens och Berlin, de stora madonnorna med sin fest av färger, sina smältande linjer och sina jordiskt glada änglar, Konungarnas tillbedjan i Uffizierna, huvudsakligen ju blott en samling Mediceerporträtt, de 1872 framskrapade, förtjusande freskerna från villa Lemmi, nu så olyckligt uppställda i Louvre'ns vestibyl, och andra. Så deltager Botticelli i den väldiga hymn till skönheten och livet, som under denna tid av halftannat decennium från Pazziernas sammansvärjning och till Lorenzos död — huru kort och huru mycket rymmande! — i ett enda oavbrutet crescendo ljuder från il Magnifico's Florens. Men redan 1481 har han varit i den eviga staden och målat fresker i Sixtinska kapellet, och Sixtus IV:s Rom har givit honom mycket att tänka på. Han, som ännu icke mist sina föreställningar om kyrkans höghet, ser hur oändligt den drages i smutsen av dess förnämsta representanter, främst av Kristi egen ställföreträdare på jorden. Det fäster sig i hans innersta en grodd av fruktan och tvivel, den växer småningom och gör honom allt mer främmande för livet omkring honom. Redan mellan 1485 och 1490 utför han sina teckningar till Dante och tar sålunda ett steg från renässansen tillbaka in i medeltiden. När Lorenzo dör 1492, blir han utan stöd och försjunker allt mer i ensidigt grubbel. När Savonarola uppträder, är hans sinne färdigt att mottaga, icke hans estetiska läror, men förtrollningen av hans profetiska mission och uppenbarelse. När denna episod är slut, är också Sandro Botticellis liv utspelat. Han kan icke resa sig från den förnedring, i vilken han tvungit sin konst och sin livsenergi genom att sluta sig till fanatikerns dystra skaror. Olyckorna komma över hans fädernesland, som upplever Cesar Borgias blodsvälde och de franska härskarornas intrång. „Han blev gammal och onyttig", säger Vasari, „han rörde sig blott på kryckor, ty han kunde ej hålla sig rak, och dog vanför och orkeslös". Enligt nyare forskningar icke 1515, som Vasari påstår, utan 1510.

Inom den ram, om vars konturer jag här givit en antydan, har Gebhart fått rum icke blott för en själfull och ingående tolkning av Botticellis förnämsta arbeten, men också för en i stora linjer hållen och dock mycket fullständig och tankerik karakterisering av den florentinska renässansens företeelser på konstens område lika mycket som på vetenskapens, diktens och hela det intellektuella livets. Många av dessa sidor höra till det vackraste bland allt det vackra, som härom blivit skrivet. Och det som särskilt fängslar, är att Gebhart, som i en del av sina föregående böcker framför allt tett sig såsom den skarpe, kylige granskaren och sanningssökaren, här verkligen åter blir den poet, han innerst dock var, och hänföres av sin egen glädje över den konst- och lärdomsblomning, vars rötter och hela utveckling han så grundligt känner.

En genomskinligt klar stil, en översiktlig gruppering, en indelning i helt korta kapitel underlätta läsningen även för den som ej är fullt hemma i språket och dock önskar lära känna en målare, vars bilder hans öga i flerfaldiga former mött. I företalet och i en till slutet fogad förteckning på konstnärens verk kan man överskåda forskningens sista, om också kanske icke alldeles orubbliga resultat beträffande vad som bör tillskrivas Botticelli och vad icke. Man får där uppleva en del besvikningar, men ser på andra håll också Botticellis konto ökat.

W. S.

PÅ HEMVÄG.

1. Vad skall jag därhemma—?

Vad skall jag därhemma? Det vet jag ej själv.
Jag lyfter ej lön och jag söker ej tjänster,
jag kastas åt höger, jag kastas åt vänster,
en vinddriven skuta på livets älv.
Därhemma finns ingen, som tiggarn välkomnar,
som säger godnatt, då vid vägen han somnar,
som bäddar hans säng och som dukar hans bord.
Därhemma — du hårda, du brödlösa ord!

Vad skall jag därhemma? Vad söker jag där?
Det finns väl en sol ock i främmande länder,
som lyser på hunger i knutar och gränder
och trasiga likar och brott och begär . . .
Månntro där är mening i detta att treva
i mull och i mörker, där råttorna gräva?
Kanhända därnere i djupet och dyn
får sången den kraften, som bär den mot skyn.

2. Fyra vita måsar.

Middagsstiltjen däck och hytter söver.
Fyra vita måsar akteröver.
Ej en sky på långa, långa timmar.
Ändlöst blått kring ångarn havet glimmar.

Land syns ej, varthelst jag kikarn vänder.
Långt det är till allt, som hörs och händer,
långt till städer, floder, fält och åsar —
himmel blott och fyra vita måsar.

Mycket har jag lämnat bortom havet.
Det är dött och jordat och begravet.
Inga minnen få mig längre följa
liksom måsar skeppet på dess bölja.

Bort mot ensamheten skall jag glida,
såsom ångarn glider mot det vida
döda hav, som runtomkring den dåsar —
vänden om, I fyra vita måsar!

Hjalmar Procopé.

DR MANTZIUS GÄSTSPEL.

Man känner ett fast grepp sluta sig kring uppmärksamheten och hålla den fången, då dr Mantzius träder in på scenen. Den fängslas redan av ansiktets skarpa, utpräglade linjer, sällan dolda eller förändrade av masken, som tala om seg energi och viljespänstighet, om vass intelligens och gärna ock om en överlägsen ironi, som vaken ligger på lur. Detta första intryck mattas icke. Från begynnelsescenen intill slutet ser man en konstnär, som vet med sig att han skapat ett levande verk, skapat det i allvar och arbete, och som för fram det i varje ögonblick säker på sina verkningsmedel. Det ges skådespelarnaturer, som kunna förlita sig på sina rika inneboende resurser av liv, vilka fylla varje roll de upptaga med något av deras eget liv, och därför blott söka ge sig själva i sitt väsens rikedom så fullständigt som möjligt och forma gestalterna till olika facetteringar av deras eget jag. Dr Mantzius hör icke till dem. Han strävar tvärtom att forma gestalterna så konturskarpa, så fristående från varandra som möjligt. Det träder fram redan i den yttre karakteristiken: så snart greve Trolle kommer in på scenen ha vi friluftsmänniskan för oss i spänstigheten i musklerna, i rytmen i rörelserna, och i Shylock göres judetypen så betonad som möjligt i alla sina särdrag — de kantiga armrörelserna med de utbredda fingrarna t. ex.. Det är en karakteriseringskonst som älskar tydligheten och otvetydigheten.

Dessa konturer av rollen motsvaras av den stränga arkitektoniska logik, med vilken den är uppbyggd. Alla dess linjer äro utdragna från början till slutet, psykologin har inga språng eller överraskningar. Tydligast trädde detta drag kanske fram i „Far och son" därför att dramat där i själva verket är så osammanhängande byggt och faderns roll kluven i två föga förbundna hälfter: skickligt fogade dr Mantzius genast i början av stycket in drag, som skulle slå bro över svalget mellan första aktens fader och de senare akternas — osäkerheten i scenen med fru Lund framför allt. Också i Shylock kunde man se huru från början alla de enskilda elementen i karaktären säkert höllos samman i sina rätta proportioner — den våldsamma lidelsefullheten och den sluga beräkningen, den krypande falska ödmjukheten och det inre föraktet. Därför minnes man mer de människor dr Mantzius skapar än de enskilda ögonblicken i hans spel. Man minnes greve Trolle, hans enkla, hederliga, häftigt uppflammande och obehärskade sinne med dess gamla aristokrat-känslor, som så fast hålla vid ärans bud, och så samtidigt den praktiske mannens ovana vid abstrakt tänkande, som visar sig i ansträngningen, då han skall följa den gamle prästens resonnemang. Och likaså Shylock: han var människa fullt och helt inför oss, skapad med utnyttjande av alla de antydningar Shakespeare ger — en hatfull ättling av en förföljd stam, som törstar efter sin hämnd.

Detta framhävande av helhetslinjerna ger rum också för utmärkta detaljer, ehuru de i allmänhet icke starkare betonas och en viss asketism i detaljspelet är märkbar. Man minnes sålunda från „Den gamle Praest" den sista blicken greven kastar kring sig, då han för alltid går bort från sitt rum, och Shylocks berömda monolog om judens mänsklighet blev en oförglömlig scen. Men dessa enskildheter hållas alltid strängt inom helhetens ram. Allt är proportionerligt, säkert avvägt och beräknat. Därför förefaller det också som improvisationen vore helt utesluten från dr Mantzius konst.

I någon intervju yttrade sig dr Mantzius med ett visst vemod därom att hans konst alltid av kritikerna fick attributet intelligent. Det är emellertid ett epitet som ligger så nära då man söker karakterisera den att man ovillkorligen snavar över det. Men väl är det sant att det icke uttömmer dess väsen och att det icke bör tilläggas den bibetydelse av abstrakt förtunning, som så gärna häftar vid det. Hur mycket verkligt liv det finnes i hans konst såg man i „Far och son", där hans inträde på scenen med ens gav liv åt allt det omgivande, dekorationer och — fast kanske i mindre grad — medspelande. Där man dittills blott sett tråkig teatermöbel uppradad och hört matt dialog uppläsas, där blev det med ens en verklig interiör, präglad av det intima, litet småborgerligt instängda det skulle finnas. Lika litet betyder detta intelligenta drag köld eller jämnstrukenhet — Shylocks hat är lidelsefullt hett, och när det gäller fruktar han icke att låta honom slå över i karrikatyr, som då han i scenen med Tubal uppför sin glädjedans.

I sin lugna, fasta behärskning, i sin säkra utarbetning, i sina stora, klara linjer är denna konst utpräglat manlig och samtidigt genomgedigen, utan ett spår av försök att blända med effekter. Dess storhet — och den är stor — är klassisk: klar, helgjuten, harmonisk. —

Beklagligt nog fick dr Mantzius från teaterns sida icke det understöd han förtjänat. Spelets nivå var i allmänhet icke endast absolut taget låg, utan ock under det vår teater tidigare kunnat prestera. Det gäller icke blott de enskilda uppträdandes prestationer, det gäller ock — och framför allt — den genomgående stillösheten, som väl måste läggas regin till last. I „Köpmannen från Venedig" voro några roller (prinsen av Aragon t. ex.) slaviskt kopierade från Reinhardts hänsynslösa och modiga försök att nyskapa detta drama, under det andra tycktes tagna ur den fantasilösaste och mest traditionella uppsättning man kunnat finna (jag förstår för övrigt icke hur dr Mantzius Shylock kunnat passa i en efter Reinhardt bildad ensemble — skillnaden mellan honom och Schildkraut är ju också himmelsvid). Och i de två andra styckena rådde den fullkomligaste frihet med avseende å tonen — från förstadsfars till salongsstycke.

G. C.

JÄGARNE.

(Ur en snart utkommande samling „Svarta Sonetter").

I.

Som vita vingar under jägarns skott,
som vita ripors sönderskjutna vingar
nu faller allt, som förr mig syntes gott,
allt som bevingat emot höjden svingar.

Den store jägarn, verkligheten, tvingar
till marken allt som engång vingar fått —
hör skottens ljud, hör jaktens glam som klingar
i nejd som frost och höst och död ha nått.

På våra drömmar svarte jägarn siktar.
Hans blick är snabb och aldrig handen sviktar
och ögat lyser blankt av jaktens fröjd.

Se, vita vingar träffas, brytas, bräckas,
av röda droppar mjuka fjädrar fläckas —
hell, tappre jägare, var nöjd, var nöjd!

II.

Nu är det nog! Jag vill ej mera vara
ett jagat villebråd som hetsas, flyr.
Farväl, min svaghets veka äventyr,
nu går jag själv i jägarenas skara.

Må mina kalla blickar träffa klara
var dröm som höjer sig mot dag som gryr.
Med säker hand min hammerless jag styr
till träff — jag är ej ibland dem som spara.

När skottens stolta ekon fjärran knalla,
må sönderskjutna alla drömmar falla
som vita ripor ned på rödbrun ljung.

Lik is och stål är senhösthimlens ljusning,
lik iskylt vin är jaktens kalla tjusning —
se jägarn, dödens herre, livets kung!

Bertel Gripenberg.

NÄRA DEN ABSOLUTA NOLLPUNKTEN.

Då numera ballongskeppen hålla sig en dag över jord och motordrakarna göra sina gräshoppsturer halvannan timme i sträck, samt å andra sidan syre- och peroxidfabrikationen möjliggör vistelse i mycket luftfattiga trakter, dit allt lättare konstruktioner kunna börja förflytta oss, stiger fantasin oemotståndligt vidare upp till den stora rymd där det är mycket mörkt och mycket kallt. Med mörkret rår man en tid, om ock stjärnorna slocknade, men kölden är svår. Där borta visar termoelementet minus 273° — vid det laget kunde termometerkvicksilvret redan användas till hattnålar och spritpelaren till pennskaft —, vilket är den lägsta temperatur vetenskapen tillåter. Ty då en gasmassa vid en grads avkylning sammandrar sig med $\frac{1}{273}$, så har den vid 273 grader under noll dragit ihop sig $\frac{273}{273}$, d. v. s. helt och hållet krympt till ingenting. En ännu starkare sammandragning än till volymen noll medger tanken icke, vetenskapen må säga vad som helst, och följaktligen stannar allt vid — 273°, vilket man med en viss mänsklig högfärd benämner den absoluta nollpunkten och överlämnar åt försynen till normaltemperatur. Skeptiker placera densamma något längre bort.

I vilken mån nu människan vore rustad att vistas en avsevärd tid vid — 273° är icke gott att säga. En hel del bakterier skulle det, att döma av försök vid trakten av — 250°, icke bekomma. Och om det är sant att stelfrusna fiskar, spröda som glas, förmå kvickna till ifall man inte bryter av dem utan låter dem tina upp ut- och invärtes, så kunde väl möjligen en och annan böckling komma med livet från en tur i universum. Därom må aspiranter till zoologiprofessurerna tvista.

Under väntan på ökad anpassningsförmåga hos djuret Homo har emellertid den experimentella forskningen med seg ihärdighet, långsamt och trevande, i nya och nya ansatser uti laboratorierna sökt sig fram mot temperaturen — 273°. Och det börjar se ut som om fysiker och kemister skulle nå denna universums köldpol förrän geografer och sportsmän kunna fästa en fana vid någondera ändan av jordens axel.

Denna de låga temperaturernas fina konst utvecklar sig hand i hand med förmågan att överföra motspänstiga gaser i vätskeform, vilken 1869 tog ett betydande uppsving för att sedan något häjdas och på nittiotalet ånyo vinna fart. De svårkondenserade gaserna, dit för tre decennier sedan ännu bl. a. luftens huvuddelar kväve och syre hörde, hava nämligen i vätskeform mycket låga kokpunkter och kunna vid expansion och avdunstning bibringa omgivningen (sig själva inberäknade) en ännu lägre temperatur än de annars hava. Sålunda har t. ex. vätskan SO_2 (svaveldioxid, „svavelsyrlighet“, det som bildas då svavel brinner) kokpunkten — 10°, men kan genom rask avdunstning fås „av sig själv“ avkyld till — 76° och därvid i en lämplig apparat förberedelsevis påverka t. ex. luft, så att denna sedan genom plötslig expansion förvandlas till vätska. Vilket f. ö. numera kan ske direkt. Och den flytande luften kokar redan så lågt som vid omkr. — 190°. Får den i sin tur koka eller avdunsta raskt, så komma vi nedanom — 200°. Och så vidare. Sålunda har efterhand den ena likasom den andra gasen upphört att vara „permanent“. År 1898 föll den näst-sista till föga, det var då Dewar presenterade en lärd krets i London ett spetsglas flytande *väte*. Och år 1908, den 10 juli kl. 7.30 e. m., framställde holländaren Kamerlingh Onnes den sista av de „svåra“ gaserna i vätskeform: *helium*. Helium är ett i solgaserna upptäckt element, som 1895 identifierats även å jorden (i atmosfären ingår det till 0.0004 %) och erhålles genom upphettning av vissa mineral, bl. a. den brasilianska monaziten. I fjol, när William Ramsay var i Helsingfors, frågade jag honom varför han, det jordiska heliums upptäckare, „baronet till ädelgaser och djupgrader“, icke försökt kondensera helium. „Det skulle kosta två år och tvåtusen pund, dem använder jag hällre för annat“. Då visste man icke utanför fysikaliska laboratoriet i Leyden att det ändock fanns en man, som ville och kunde våga offret av tid och kapital för den bragden. På försommaren kom ett förhastat meddelande om Kamerlingh Onnes' heliumkondensation. Men i juli var den som sagt ett faktum och i detta nu gå detaljerade meddelanden därom kring jorden.

När man läser hans egen, flärdlösa skildring av denna maximalbedrift på de låga temperaturernas gebit, fattar man att det hela är en bragd. Där Dewar för 10 år sedan till allmän beundran fick ut några kubikcentimeter flytande väte (med kokpunkten — 252°, vid snabb avdunstning — 257°), där opererar heliummästaren med *tjugu liter*. Först lät han 75 l flytande luft avkyla väte och erhöll sagda kvantum vätevätska. Och då denna sedan fick verka med hela sin extrema avkylningsförmåga, tvangs det till 95 atmosfärer komprimerade och till 40 atmosfärer expanderade helium att bilda droppar och flyta hop till ett kostbart liquidum (något hundratal kubikcentimeter), det dyrbaraste jorden hittills burit. På angivna klockslag, efter 14 timmars oavbrutet, i åratal förberett, med alla tillgängliga krafter igångsatt arbete visade sig vätskan i det innersta av kärlen. Ett par timmar fick den sedan existera, längre blev det icke. Men det var tillfylles för att få dess tillvaros möjlighet konstaterad och dess egenskaper bestämda. Detta flytande helium, som låg skarpt mot glasväggarna, i motsats till vätet och luften vilka vätskor sökte sig upp längs sina höljen, befanns hava kokpunkten — 268.5°. Och den vid dess avdunstning nådda temperaturen, någonting emellan sagda punkt och — 273°, var den lägsta som hittills någonsin åstadkommits. Beräknas kunde att helium sannolikt finge fast konsistens vid — 272°, vid porten till slutet, men fullt så långt kom Kamerlingh Onnes icke.

Runt — 270° är alltså den temperatur man nått och den ligger nog närmare polen än Abruzzerhertigen och Peary varit. I vetenskapens annaler är den nämnda julidagen i Leyden en stor segerns dag. Från Holland strålar i ökad glans den nya gloria Van t' Hoff, Lorentz, Zeemann, Roozeboom tänt över de låga nordsjöbygdernas gamla härdar.

G. M.

KAKOLA ÄN EN GÅNG.

Min i senaste nummer av Argus införda artikel över vissa förhållanden å Kakola fängelses sjukavdelning har i dagspressen framkallat bemötanden, vilka jag ber att få med några ord beröra. Det är icke av rätthaveri jag gör detta, ty ändamålet med artikeln torde vara vunnet, utan för att betona ett par principiella moment i frågan. Dock skall jag upptaga även en del detaljer.

Överdirektören i fångvårdsstyrelsen, som uttalat sig i Nya Pressen, finner i mitt uppträdande något av „en betänklig tendens att misskreditera fångvården" och hemställer huruvida „ett sådant tillvägagående är lyckligt i en tid, då samhällsupplösande inflytanden allt mera göra sig gällande".

I detta uttalande spårar jag ett misstag beträffande den skyldiges utpekande. Det är icke den om sitt kalls uppgifter medvetna publicisten, som här misskrediterat myndigheterna. Detta hava de själva gjort. Han har endast satts i tillfälle att offentliggöra de faktiska bristerna. Man har flerstädes i vårt samhälle, även bland tidningarna, funnit en annan tendens, den att *per fas et nefas* hålla ämbetsverken utanför öppen kritik, det må nu sedan vid kaffet göras vilka avslöjanden som helst. Och kommer någon med kritik, i detta fall en fullkomligt lugn och tendensfri relation, är man färdig att, såsom herr överdirektören nu gjort, insinuera sensationslystnad och bristande ansvarskänsla, eller såsom tidningar i landsorten och huvudstaden — dels genom en kritiklöst mottagen och relaterad förevisning å ort och ställe, dels åter genom understödande i en ytlig och nonchalant ton av det löst grundade talet om överdrift i min framställning — skynda vederbörande till hjälp och för all del lugna publiken med att det hela nu inte alls är så ruskigt och att det strax blir bra. En sådan uppfattning av publicistikens ställning till sorgliga och förnedrande missförhållanden kan jag icke dela. Tammerfors Nyheter är det enda av våra blad som även i denna fråga positivt visat sig fritt från slentrianen „noli tangere", sagt med allt erkännande av att ett par andra organ återgivit artikeln i Argus.

Jag vill till slut helt kort beröra den relation av ett besök å Kakola Åbo Underrättelsers redaktion avgivit. Man framlägger dödlighetsprocenten för fängelset såsom bevis på att sjukvården där icke är så dålig som det påståtts. Den utgjorde i Åbo stad 1.7, men i tukthuset de senare åren blott 1.3, 0.8, 0.19, 1.5. Vad bevisvärde ha nu dylika siffror, som ena året visa 0.19 och andra året 1.5? Och skall statistiken tagas till hjälp så bör den utsträckas till dödligheten bland dem som *lämnat* Kakola. Det är nog efteråt döden skördar säkrare. Dödsprocenterna för fängelset skvallra icke om vad detsamma preparerar.

Vad medicinglasen beträffar omtalas att „valet av patienter som fingo använda samma glas, skedde med stor urskiljning" och „en magpatient fick naturligtvis aldrig använda samma glas som t. ex. en lungsotspatient". Äro nu inte dessa uttalanden till ytterlighet kritiklösa? En fångknekt, han som utportionerar medicinen, skulle hålla reda på „magpatienter" och „lungsotspatienter"? Tro det, den som har förmågan. Huru vet denna Åbo Underrättelsers diagnostiker vilka fångar som gå med lungsot, samla slem och baciller i munnen och plantera dem på glaset, som går vidare? Och slutligen: varför har, trots denna utmärkta diagnos, fångvårdschefen nu sist och slutligen anskaffat särskilda glas åt varje patient, sedan fröken Wrede tidigare hos läkaren utan resultat hemställt därom?

I sjukrummen å Kakola förekomma aldrig „några egentliga kirurgiska fall", utan dessa behandlas å länesjukhuset, säga fängelseläkaren och reportern. Jaså verkligen. I stora rummet (C) hava emellertid bland alla de övriga detta år legat bl. a. fångarna Lindroos och Knuuttila (skadade vid stensläpning och sprängning), Tanner (i boxavdelningen slagen med kniv), Nyholm (som efter ett förfelat rymningsförsök tillfogade sig fem knivsår i magen). Är det icke kirurgiska fall?

Sjuksalen C „upptages av patienter vilka lida av invärtessjukdomar". När har bl. a. *trakom* blivit en invärtesåkomma?

I lungsotssalen förvaras, säges det i rapporten, *endast* de av dem, vilka äro oförmögna till arbete eller lida av någon akut sjukdom. Har det undgått den ärade kollegan i Å. U., att just den till arbete mest oförmögna lungsotisten är den ur smittosynpunkt farligaste?

I fråga om kök, klosetter och lik har rapporten föga eller intet att korrigera, men förmäler beskäftigt att man just nu höll på med några ändringar till det bättre — sedan fängelseläkaren *i femton år* innehaft sin plats.

Dock nog nu om allt detta. Jag anser mig hava i varje väsentlig punkt funnit bekräftelse av vad i Argus senast anfördes. Och den bästa bekräftelsen ligger förvisso i den rörlighet vederbörande nu med ens begynt utveckla i form av diverse arrangemang.

Fortsatt skönmåleri borde man dock akta sig för. Jag kunde sålunda i detalj relatera t. ex. fallet Huikko å Kakola, mannen som dog den 27 juli i sådan avsaknad av både kroppslig och andlig hjälp, att fallet t. o. m. inom fängelset väckt uppseende. Men detta må t. v. ligga. Huvudsaken är att uppmärksamheten fästs vid dolda förhållanden, som i fall meddelare icke påträffats skulle stannat i sitt unkna dunkel. Därmed har även, bör man hoppas, åtminstone någon vändning till det bättre inträtt, och detta icke blott å Kakola utan, av särskilda tecken att döma, också i andra fängelser.

G. M.

PANOPTIKON.

Politikens floder flyta tröga, den stora allmänheten saknar senapen i sin tatariska biff. Vårt parlament arbetar för mycket och larmar för litet, publiken har ingenting att prata om. Visserligen har 80-talets blågula viking begynt tala finska, likasom de andra Wichmännen, och suometarianen Gebhard har vaknat upp för en stund från Pellervo och allt det jordiska för att säga att han tycker man går för långt i det kommunala, ja han skriver därom t. o. m. i Hufvudstadsbladet, således ändå mån om dess läsares aktning. Visserligen har herr Häggman fallit ut ur Svenska Folkpartiets lokalstyrelse för att få helt sköta om tidningen Kuriren, och herr Lindqvist desslikes för att dirigera magistraten. Visserligen har Helsingfors på en dag fått två borgmästare och på en natt fyra torskar, fyra sälar och en brunhylt dam utan simbyxor. Visserligen har dessutom Mechelins broskyr kommit ut och ångbåten Titania in, varjämte en magnetisk storm dragit fram och sulfatcellulosakommittén sammanträtt, så att det lyst och luktat litet i vårt fädernesland. Men vad är nu allt detta? Stundens irrande fläktar, ingenting att prata om. Försynen ger oss inga nya påbud, kravaller, obehagligheter. Och blir det metallarbetare-lockout, ja, så torkar den väl in igen. Vårt liv vaggar sakta bort på de små händelsernas pyhäjärvi. Höga makter — senap!

*

Om Wallgrens springbrunn å mångeltorget ha redan alla skrivit, de flesta med omsvep, såsom sig bör då huvudfiguren saknar sådant. Mitt huvudintryck är att hon borde sakta snurra runt hela dagen, den sköna, vilket lätt kan arrangeras. Såsom hon nu står och vrider på sig får hon med tiden något organiskt fel. Och det är alldeles orätt av henne att permanent sikta back mot Nylands bank, där så många av hennes beundrare inte fått back. När man dessutom besinnar att det var Föreningsbankens ordförande som i stadsfullmäktige med sin röst avgjorde vilket torg hon skulle pryda, borde redan solidariteten bland våra penningeinstitut bjuda henne att svänga en smula på samtliga delar. Roligt är emellertid att gubben Runeberg, som nu stått där ganska länge ensam i sin knäppta bonjour, föga muntrad av den sorgsna damen vid sina fötter, fått en glad liten uppnäst kvinna i siktlinjen. Hon vänder visserligen kokett huvudet bort från farbror, men det kan ock bero på att hon späjar över till tullhuset för att se var pariserkostymen dröjer och till myntet att få den betald. Jag hade nog väntat att hennes husdjur därnere skulle skämtsamt sprutat vatten på henne själv, så att hon verkligen hållits våt såsom de flesta ur havet nyss stigna damer äro. Och likaså att över kanten på hennes postament hade flödat en skön, fyllig kaskad, och icke det lilla plitt platt som fyra förtvivlade torskar spotta ur sina klarinettmunstycken. Och märkvärdigt är att den kompakta havsvegetation, som fyller triangeln mellan hennes fötter och hindrar oss att följa konturerna, inte lyckats få ett enda strå utanför dem. Hon står på ytterkanterna av en tuva och representerar handelsbalansen. Emellertid må ingen tala illa om hennes dygd, en dam med dylik flora måtte väl vara sävlig. Diskussionen bland menige man har också mera gällt enskilda partier, men ha vi inte nog av partifrågor? Kort sagt, icke älskar jag henne ursinnigt, den sköna, men jag är dock glad att hon finnes. Alla utlänningar skola sentera den pikanta kulturblomman och dessutom kyler granitbarriären så skönt, när man på hemväg någongång sätter sig där i rad och lyssnar till ljudet av sakta rullande nattliga foror.

*

Bland välgörenhets-listor, som jag på senare tid skådat, förtjänar en att i sin svenska avfattning gå in i evigheten. Den lyder, exakt återgiven:

Lista.

För betecknande av förhands lotter.

Åt de ärade medborgare vilka ville understöda de ringa skattats Omakoti-yhdistys lotteri för dess byggnadskassa, i Helsingfors den 30 Augusti 1908 utbjudes sålunda tillfälle att beteckna sig förhandslotter i nämnda lotteriet. Vinsterna i lotteriet äro de bästa, såsom noggrannast läses å tidningarna.

Lotternas pris 50 pi.

Lotterna lyftes i vittnens närvaro och levereras med det snaraste.

Hoppas att medborgarena hasta sig i mängd att understöda detta ringa skattats handling för erhållande av Eget hem! Varje eftertänksam medborgare begriper hurudan lönande betydelse är Eget hem för en ringa skattad stadsarbetare. När härifrån har fåtts en fåra så uppar sig åt tusende i behov av Eget hem möglighet att få sig Eget hem med lindriga förslag.

Saken är gemensam åt alla.

Helsingfors, den 5 Augusti 1908.

Omakoti-yhdistys Direktion.

För filologers räkning kan det där „lindriga förslag" förtjäna en kommentarie. Det heter på finska: „huokeilla ehdoilla", däri förklaringen.

Och vad åter „lönande betydelse" beträffar heter det i finska texten „kantava merkitys".

Månntro det dock icke för framtida behov skall yppa sig möglighet att påträffa en mindre originell översättare? Det vore mitt lindriga förslag.

*

A propos språk ett par ord om fru Maila Mikkolas kommunala debetsedel. Man har gjort sig lustig över hennes vägran att befatta sig med en icke å finska avfattad sådan. Och Suometars Matti har gjort sig kompakt löjlig genom att falla på knä framför henne och hennes skrivbord. Men månntro det inte kan fasthållas att fru Mikkola hade god rätt att fordra finskspråkig text även i avseende å orden „Fru professorskan"? Jag beundrar inte folk som kan gräla med stadsbetjänter. Men det hindrar icke att den bestämda frun var i sin fulla rätt att få sitt modersmål respekterat. Man skall inte skylla på att man „ej vet" om en fru Maila Mikkola skall ha sin lapp på svenska eller finska. Och man må i alla kommunalhälgons namn åtminstone, ifall så uttryckligen begäres, utfärda ny lapp med finsk text. Motsatsen är ett ohövligt översitteri. Det är med dylikt strunt rashatet i vårt land underblåses. På svenskt håll är man nog sedan färdig att klaga över förtryck. Men varför skall man ge skrikhalsar ny luft i lungorna? Kork.

Panoptes.

INSÄNDA BÖCKER:

HELIOS:

ALBERT KOLTHOFF, Religiös världsåskådning. Översättning.

G. W. EDLUND:

L. MECHELIN, Olika meningar i rysk-finska frågor.

JOHANNES ÖHQVIST, Der Pilger.

Brevlåda. *Dr K. J. Hidén* har i docentstipendiefrågan insänt ett sakligt uttalande, som med nöje hade införts, därest icke dagspressen redan tidigare fått del av ett ungefär likalydande sådant och Argus' utrymme icke medger en upprepning. Vi annotera endast att uppgifterna i vår artikel icke böra hänföra sig till historisk-filologiska sektionen såsom sådan, utan till konsistorium. I övrigt är det att vänta att, då saken en gång bragts till tals, större konsekvens vid stipendiernas bortgivande iakttages.

R. L. Tacksamma för uppslaget kunna vi dock, i anseende till sakens vidlyftiga och alldeles speciella natur, icke gärna taga upp den i Argus. Måhända i annat sammanhang. Psyke sparas.

K. L. Frågan bringas till tals längre fram, något utförligare. Fullt ense i princip.

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1908.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTREN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 16 OKTOBER 1908

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 20.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till Redaktionen för Argus, Fabiansgatan 16.

Prenumerations- och annonskontor, Fabiansgatan 16, *öppet kl. 2—3, telefon 64 02.*

ARGUS

NR 20. HELSINGFORS 16. 10. 1908

BYZANTINSKA TYPER.

Det finnes intet land, där det vetenskapliga populariserandet bland vetenskapsmännen själva står så högt i kurs som i Frankrike. Detta beror naturligtvis främst på deras uppfattning av vetenskapens väsen och bestämmelse: långt ifrån att, såsom man ännu gör i många hithörande kretsar i Tyskland, betrakta den vetenskapliga forskningen som ett frimureri, vilket profaneras av främmandes intrång, anse de för sin plikt att bringa frukten av sina mödor till allas kännedom som blott vilja njuta av den, och för detta ändamål kläda de sina resultat i allmänfattliga former. De understödas häri av tvänne mäktiga betingelser. För det första sin egen framställningskonst: de besitta vad den verkligt goda populariseringen kräver som stränga och nödvändiga villkor, förmågan att icke låta den vetenskapliga sanningen vika för det möjligen mera fängslande; omdömet att se och giva de stora linjerna, det viktigaste, kärnan; förmågan att leva sig in i ämnet och personligen besjälas av det, så att det torra „objektiva" referatet, som är ett oting, blir uteslutet; konstnärlig smak i kompositionen och en konstnärlig stil. För det andra en lika viktig betingelse: publikens understöd. I själva verket tror jag, att detta även skulle ernås annorstädes, åtminstone i viss mån, om blott de förstnämnda förutsättningarna kunna uppfyllas, vilket ju så sällan händer. Faktum är emellertid, att den litteratur, som i Frankrike läses av kultiverade människor, är just denna. Man lever hos oss i den föreställningen, att hela den läsande allmänheten i Frankrike näres av pornografi. Det är icke fallet; den roman- och novellitteratur, som ockrar på sådant, går förnämligast till utlandet, och jag är icke säker på, att det ej finnes flere hyggliga damer i Helsingfors, som läst Villy och Pierre Louys, än i Paris. Däremot läses där allmänt — jag talar fortfarande om de i kultur högre stående kretsarna — historiska, estetiska och sociala arbeten. Gaston Boissiers böcker om romersk arkeologi, sådana de föreligga i de vanliga gula upplagorna, äro lika gärna sedda på dessa kretsars salongsbord som memoarerna från den Napoleonska tiden, och en avhandling i florentinsk konsthistoria kan där ligga sida vid sida med en bok om samuppfostran i Förenta staterna, skriven av en emanciperad lärarinna vid den kvinnliga mönsterskolan i Sèvres. Allt detta läses verkligen, och på det sätt, som böcker böra läsas, nämligen med tillägnelse, kritik, diskussion av ämnet inom familje- eller vänkretsen. Att den bättre skönlitteraturen därför icke försummas, är naturligt, likaså, att man ofta stiger högre på den vetenskapliga skalan och studerar icke blott sina egna filosofer, utan även andra länders; men med de anförda exemplen vill endast medelnivån för smaken och intresset antydas.

Ovanstående reflexioner, vilka med alla sina konsekvenser tränga sig på en varje gång man tager i hand en fransk bok av populärvetenskapligt innehåll, hava denna gång framkallats av två intressanta band studier över byzantinsk historia: *Figures byzantines* — „Byzantinska anleten" — av professorn i byzantinsk historia vid universitetet i Paris Charles Diehl. De äro av eminent kulturhistoriskt intresse och utgöra en utomordentligt fängslande repetitionskurs i det byzantinska kejsardömets tusenåriga historia, studerad i dess förnämsta typer. Att bland dessa de kvinnliga figurerna skjutits i förgrunden och tillerkänts en kapital betydelse i hela detta underbara och ensamstående tidsskedes utveckling, skall icke minska intresset.

Jag skrev: repetitionskurs. Men vem av oss icke-historiker har just lärt sig något om byzantinsk historia förut? I det stundom besynnerliga, ehuru icke alltid intresselösa kompendium i tre tunna volymer, som gav oss hela vår skolkunskap om världens utveckling från dess begynnelse och till vår tid, skymtade det byzantinska riket som östromerskt kejsardöme vid medeltidens början, gjorde sig sedan påmint (i fina stycken) genom bildstriden och Justinianus, genom korsfararnes besök och Comnenierna, och föll slutligen inför våra ögon i spillror med turkarnas erövring 1453. Men man hade knappast någon aning om, att här under tio sekler utvecklats en kultur av hög och säregen art, inför vilken trosriddarne från väster, chevaleriets blomma, tedde sig som råa barbarer; om konsten som här blommade visste man intet och ännu mindre om de inre förhållandena, om de egendomliga gestalter, som här vecklade ut sin individualitet i en frihet, påminnande om renässansens, och som drabbade ihop med hvarandra i öppen eller hemlig fejd, vikande för inga hänsyn och skyggande för inga brott — som kraftmänniskorna i quattrocento's Italien. Av våra akademiska historiker har, såvitt jag vet, ingen vare sig i undersökningar eller föreläsningar riktat sin uppmärksamhet åt detta håll, medan ju byzantinsk konsthistoria hos oss är förträffligt representerad. Men än förut hava under de senaste decennierna vidsträckta forskningar från alla sidor öppnat denna

Charles Diehl: *Figures byzantines.* I—II. Paris. Armand Colin, 1906—1908.

epok för kunskapen, minst två specialtidskrifter, av vilka den ena rysk, ägna sig däråt, och skönlitterära författare ha behandlat ämnen därifrån: ingalunda blott Sardou („Theodora"), men Paul Adam och andra berättare.

Charles Diehl har förut publicerat en del monografier från detta område. Till dem lägger han nu de två volymer jag här ville omtala. Uppsatserna i dessa sträcka sig i tämligen regelbunden kronologisk ordning över hela epoken. Så upprullas här för oss ett det märkvärdigaste årtusende världshistoria av en skicklig hand. Forskarens hela vördnad för sak är förenad med fantasimänniskans förmåga att avslöja de mänskligt-väsentliga drivkrafterna och konstnärens förmåga att allt efter innehållets natur ge berättelsen en spirituell eller patetisk, en livligt underhållande eller mäktigt gripande form.

Kejsarinnorna utgöra, som sagt, medelpunkten. Det är, anser Diehl, en vanlig föreställning, att dessa furstinnor voro ett slags evigt omyndiga fångar i palatset, bevakade av eunucker med dragna sablar. Theodora är emellertid alls icke det enda exemplet på rena motsatsen härtill. Få stater hava helt enkelt berett kvinnan en större plats, givit henne en viktigare roll och ett större inflytande inom politiken än det grekiska kejsardömet. Icke blott att „basilissorna" genom skönhet och intelligens utövat inflytande på sina gemåler — sådant har förekommit i alla stater, förr och senare. Men under alla denna monarkis epoker har det funnits kvinnor, som antingen regerat ensamma eller suveränt förfogat över kronan och skapat kejsare eller också förintat dem. De ha icke upphört att vara kvinnor för det, ty ständigt ta de till hjälp alla könets möjliga och omöjliga konster, och i sitt intima liv kunna de vara lika intresserade av att bereda färger för sin hud och sitt hår — kejsarinnan Zoe hade för ändamålet ett laboratorium med en evigt brinnande eld — som av sina älskare. Men kejsarinnan hade sin egen vilja för sig och makt att sätta den igenom, och lika ofta som fönstren i „gyneceen", basilissans palats, öppnades för att släppa in en hemlig besökare i allt annat än politiska ändamål, lika ofta gled det i nattens mörker tyst på sina gängor för att sänka i Bosporens böljor en säck med resterna av en misshaglig, i försåt lockad politisk motståndare. Och om kejsarinnan icke hade samma fiender som kejsaren, kunde hon hjälpa dessa undan förföljelsen: så räddade Theodora undan i gyneceen en avfälling, av vilken spåren till allas förundran tappades, ända tills han efter hennes död återfanns i en vrå av palatset, där han tillbragt tolv år! Dock, ingalunda blott från sin privatboning och i hemlighet gjorde hon sig gällande: hon framträdde lika mykket i offentligheten, omgav sig med den glänsande pomp som anstod hennes rang och uppträdde i folkförsamlingen, på cirkus och i Sofia-templet som den regerande, när hon i verkligheten var det, och ingen förvånade sig över att det var en kvinna som befallde över ens väl och ve.

Att bland dessa kejsarinnor funnos så många remarkabla personligheter bevisar så mycket mer för den allmänna ståndpunkten könet intog, som upphöjelsen på tronen oftast var ett verk av den rena tillfälligheten. När den unge basileus skulle giftas bort, skedde det vanligen så, att hans moder sände budbärare runt omkring i riket, hvilka skulle uppsöka och bringa till Konstantinopel de vackraste flickor i monarkin; men för att urvalet skulle bli lättare, bestämdes en viss ålder, en viss växt och en viss skonummer. Alla som uppfyllde de fastställda betingelserna fingo passera revy för pretendenten och hans mor, och valet föll ingalunda alltid på den förnämaste eller rikaste, tvärtom.

En mängd olika typer väcker författaren till liv inför våra ögon. Där är först, i början av femte århundradet, Theodosii hustru, professorsdottern Athenais, hedning från Greklands huvudstad, vilken den unge fursten förälskade sig i och som under namnet Eudoxia blev en from och sekterisk kejsarinna och slutade sitt liv i Jerusalem, efter det hon med kraft bekämpat sin svägerska, rival om makten och om inflytandet på Theodosius, samt blivit av denne förskjuten på grund av sina fienders förtal. Hon är märklig också som skriftställarinna, och i hennes stora dikt om den helige Cyprianus har man kanske icke utan skäl trott sig finna förebud till Faust, till Dante och Milton. — Så möta vi Theodora, björnväktarens dotter, dansös, skådespelerska och kurtisan, som vid tjugu års ålder är så fördärvad, att varje anständig människa går undan för henne på gatan och blott det att möta henne betraktas som ett olyckligt förebud. Då försvinner hon plötsligt till orienten med en älskare, förskjutes snart av honom, släpar fram ett uselt liv i dessa provinser, som voro ett slags sämre förstäder till riket, fulla av det värsta elände och de otroligaste äventyr, kommer så till Alexandria, kastar sig i trons armar och återvänder förändrad till Konstantinopel. Här möter henne Justinianus och blir häftigt intagen i henne. Han röjer undan de hinder lagen ställer för ett dylikt giftermål, och upphöjer henne till basilissa. Hon räddar honom en dag, då rike och välfärd stå på spel och hon ensam bland alla bevarar kallblodig blick och handlingskraft, och från den dagen regerar hon i tjuguett år vid sin mans sida, trogen honom lika mycket i det äktenskapliga som i det politiska livet, och ständigt bevarande en viktig stämma i rådet. Författaren har tidigare publicerat en hel volym tillegnad Theodora ensam, frukten av direkta undersökningar över nya dokument, vilka han naturligtvis också låter komma denna studie till godo. — Han förflyttar oss därefter till bildstriden och kejsarinnan Irene — av henne ha vi ju ett litet obestämt minne från Melanders historia. I detta Byzanz, säger en författare, där vi skåda de mest otroliga händelser, är väl Irenes regering någonting av det mest häpnadsväckande. Poeter som Paul Adam ha upphöjt hennes talanger, karaktärsfasthet och underbara begåvning. Diehl justerar dessa omdömen, som även trängt in i historien han visar hos henne framför allt äregirigheten, hänsynslösheten och den kvinnliga litenheten, vilken gjorde att hon vid vissa kritiska tillfällen icke

behärskade situationen. Men den kamp i vilken hon utvecklar sina egenskaper, är episkt stor och fruktansvärd, och full av sådana gräsligheter, att teologiska skriftställare kunnat förklara dem blott såsom följder av djävulens personliga inblandning. Efter sin gemåls, Leo IV:s, död hade Irene att kämpa mot sina fem svågrar, men småningom blev den egentlige motståndaren hennes egen son Constantin VI. Hans första revolt riktades mot Irenes ministrar; hans sammansvurna lät kejsarinnan tortera eller landsförvisa, men sin son, kejsaren, straffade hon med en — risbastu och några dagars rumarrest. Den allmänna opinionen är skandaliserad och armén reser sig mot Irene, men kejsaren själv förlåter. Dock, moderns intriger bringa snart till stånd en hel vävnad av sammansvärjningar och revolter, och de sluta med att hon låter blända sin egen son. Rusad av framgången och makten antager hon, en kvinna, titeln av kejsare, försöker genom en mängd reformer tillvinna sig folkgunst och försvarar ihärdigt sin makt mot de anslag, som icke dröja att smidas. Ett ögonblick är hon på väg att med Karl den store ingå en släktskapsallians, som skulle i en jättemonarki förbinda västerns och österns väldiga riken; men då är katastrofen mogen. Hon gripes och avsättes. På tronen upphöjes Nicephorus, som varit hennes minister och gunstling, liksom ock flere av de sammansvurna åtnjutit hennes välgärningar. Folket vaknade nog till besinnning kort tid efter revolutionen, men Irene hade icke kraft nog att begagna sig av konjunkturerna. Hon förvisades till Lesbos där hon snart dog.

Vi kunna icke här ägna en betraktelse åt alla de typer, författaren på detta sätt gör levande för oss. Som en motsats till Irene skildrar han en from borgarkvinna, Theotista, vars liv är mycket upplysande för seder och åskådningar inom hennes klass, vidare den „heliga" Theodora med sin ostyrige son Mikael III, som dödar sin mors favorit, vidare den överjordiskt sköna kejsarinnan Theophano, dotter av en krogvärd i Byzanz, en gåtfull, fängslande och brottslig uppenbarelse, som upphöjde Nicephorus Phocas på tronen, gjorde den starke mannen fjoskig av kärlek och mördade honom slutligen tillsamman med sin älskare samt försvann i dunklet lika mystiskt som hon framträtt på Byzanz' himmel. Det har sagts om henne att hon upprört världen mer än Helena, Menelaos' gemål, och sedan för femton år tillbaka en fransk historiker egnade henne en utförlig biografi, ha många hjärnor, både forskares och poeters, sysslat med gåtorna i hennes psykologi — jag nämner bland fransmän de Vogüé, de Maupassant och Hugues le Roux. Där är mellan dem ett par manliga porträtt, Basilius, grundaren av den macedoniska dynastin, atleten, som skapade sin succès vid hovet genom att besegra bulgariska brottare och tillvällade sig makten genom att mörda kejsarens farbror Bardas, en man, den där trots sin „djupa immoralitet" var idealist, grundade universitet och åvägabragte kristendomens införande i Ryssland. Författaren ställer dessa båda karaktärer på ett ytterst verksamt sätt emot varandra. Och där är Leo IV den vise, vars fyra giftermål skandaliserade kyrkan och åstadkommo en schism inom den.

Men kuriösast i hela detta underliga galleri och skildrad med en brio utan like är kejsarinnan Zoe. Det är sant, författaren har här att stöda sig på en utmärkt samtida källa, krönikören Psellos, en ypperlig berättare, gemen och satirisk när det gäller, pikant och livfull, en skvallerkrönikör i stil med dem som förekommo under renässansen och som lämnar ingenting oomtalat. Men Zoes liv är i sig själv redan tillräckligt intressant. När hennes far dör, är hon femtio år gammal; tre dagar förut har hon gifts bort med prefekten i huvudstaden, emedan fadern anser att hon bland hans tre döttrar är den som bäst lämpar sig att hålla i regeringens tyglar och vill skaffa henne en prins-gemål. Men hon regerar ensam, och under nära ett kvart sekel uppfyller hon palatset med de skandalösaste äventyr. Medelmåttigt begåvad, fullständigt okunnig, livlig, häftig, barnslig, fåfäng, kaprisiös, lat — dessa äro hennes karakteristiska egenskaper och till dem kommer, överglänsande alla andra, en ständig älskogssjuka, helt oberoende av den framskridande åldern. Hon kastar sina ögon på en ung man, bror till en av palatsets eunucker, snärjer honom i sina nät, förgiftar tillsamman med honom sin gemål, men har ej tålamod att invänta det långsamma giftets verkningar, utan låter, när mannen är i badet, hålla hans huvud så länge under vattnet att han kväves. Tjugufyra timmar efteråt gifter hon sig med den unge älskaren, och gör honom till kejsare. Men han låter icke mer leda sig, Zoe ställes i skuggan, och när han dör, tager motpartiet makten och sänder Zoe i kloster. Härifrån befrias hon sedan hennes syster Theodora, vilken hon själv tidigare tvungit att bli nunna, upphöjts på tronen. Theodora tager henne till medregent, men de båda gamla damerna rå icke med uppgiften och trivas ej samman. Zoe besluter då, vid sextiofyra års ålder, att skaffa sig en tredje man. Hon riktar sin lystnad på Constantin Monomach, vilken hon älskat förut, och denne lockas av drömmen om makten. Men han är djupt betagen av en ung flickas skönhet och grace — Psellos har av henne givit en förtjusande bild, som kulminerar i den enligt honom för en kvinna så sällsynta egenskapen att kunna höra på vad andra säga! — och han avstår icke från henne. Zoe fogar sig. Det blir ett underligt spektakel, som nu upprullas för folket i Konstantinopel: Constantin ständigt omgiven av två hustrur, den legitima och den illegitima, av vilka den första, enligt Psellos kommen till den åldern, då man icke tar sådana saker lidelsefullt, tåligt fördrager detta äktenskap „à trois", och den andra har sitt eget palats, är den erkända favoriten och i besittning av sin härskares blinda böjelse. Åren gå, Zoe tacklar av. andligen och kroppsligen (fastän hon ännu vid sextiofem år är egendomligt „rund och slät", som krönikören säger), sysslar blott med fabrikation av parfymer och är fullständigt likgiltig, när Constantin efter sin älskarinnas död vänder sig till andra, Sist dör hon, vid sjuttiotvå års ålder, Constantin

överlever henne icke länge, och än en gång framträder då Theodora och styr riket med en viss kraft ända till sin död.

Nu är det slut med den macedonska ättens aera: det behöves nytt blod i rikskroppen, och det hämtas återigen från provinsen. Anna Dalassena, gift med Comneniern Johannes, vars broder Isac en kort tid varit kejsare, kan icke glömma att hennes man icke velat taga emot kejsarvärdigheten, och bliven änka med åtta barn, utvecklar hon en otrolig ihärdighet och en storartad kraft för att uppnå detta mål för en av sina söner. Det lyckas henne, och vid statskuppen 1081 ser hon sin son Alexius, den glänsande fältherren, vars uppfostran från början till slut skötts av henne själv, upphöjd på tronen.

Med skildringen av denna „Comneniernas moder“, ättens första stora statsman och grundläggarinnan av dess mer än hundraåriga makt, avslutas första delen. Ett ypperligt porträtt av Alexius, hennes älsklingsson, är inryckt i detta kapitel.

Korstågen bringa ett nytt element in i Byzanz, kontakten med västern. Korsfararfurstarna och deras riddarskaror kunna icke se sig mätta på den oerhörda rikedom och glans, som möter deras blickar i Konstantinopel, „alla städers drottning“, icke nog häpna över dessa människor, som alla tyckas dem „söner av kungar“. Där uppstå känslor av avund och bitterhet, ty västerlänningarna kunde icke förmå sig att betrakta detta folk annorlunda än som fullständigt ovärdigt den skönhet i vilken de levde, och byzantinerna å sin sida sågo med hat de latinska och germanska baronernas barbariskt råa uppträdande och vanhelgande av deras kultur. Ty det är en legend, säger Diehl, att barbariet varit störst på österlänningarnas sida och särskilt att Alexius skulle behandlat korsfararne illa: många trovärdiga dokument vittna om motsatsen. Men vid sidan av den gamla antagonismen, som blott stärktes av beröringen mellan så olika civilisationer, måste där självfallet uppkomma en växelverkan, som påbjöds av statsklokheten och som till en annan del var en naturlig följd av de tätare förbindelserna. Västerländska prinsessor draga till Konstantinopel för att bestiga kejsartronen, och furstar från Italien och Frankrike framställa sina giftermålsanbud vid det grekiska hovet. Affärsförbindelser utsträckas från Venedig och Genua kring hela Levanten, en ström av tyska, franska, skandinaviska krigare söker sig i sold till Konstantinopel, och västerns kyrka sträcker sina giriga händer ända hit. Den raffinerade kulturen röner intryck av det starka, brutala, naturliga, som den lär känna, i den byzantinska litteraturen insmyga sig motiv från franska epopeer och keltiska sagor, den genom lång tradition utvecklade visa lagstiftningen bryter sig mot den grova empirismen i väster och många samhällsformer te sig i annat ljus under inflytande från den nya, visserligen oförstådda andan i occidenten.

Och åter speglar sig samhällets transformation bäst i dessa böjliga och känsliga kvinnliga andar, som i sin mångfald äro så färdiga att mottaga alla intryck och reflektera alla strömningar i den miljö, där deras liv förflyter. Tydligast förmärkes detta kanske i de utländska prinsessornas gestalter, av vilka författaren presenterar oss en hel rad. Men även ett par märkliga inhemska kvinnor har fått plats i denna serie — det räcker till av dem, som man ser. Intressantast är Anna, Comneniern Alexius' dotter, en av de starkaste kvinnliga andar, Byzanz frambragt; intelligent, lärd, stolt, härsklysten, ren till sina seder, modig och öppen, hade hon från ungdomen närt drömmen att efterträda sin beundrade fader på tronen och omsätta all sin viljekraft i handling, och hela hennes existens vart formligen bruten, när hon icke lyckades hindra sin yngre bror att bestiga kejsartronen. Vid detta tillfälle, säger krönikan, utfor hon, den annars så kyska och korrekta, gentemot sin man, som icke understött henne, i ord, värdiga en sergeant. Förbannande sin mans feghet, förklarade hon att naturen ställt det mycket illa, som förlagt i en kvinnas kropp den manliga ande hon kände inom sig och i en man ett fruktande och vankelmodigt sinne som hans — men detta i uttryck så grova, att krönikans relation icke kan troget återges. Det var hennes sista kraftansträngning: hon drog sig tillbaka i ett kloster, men där skrev hon det stora verk om fadern, som mest av allt bragt hennes namn till eftervärlden. Det är en historia över hela hans tid med citat från många dokument som hon avskrivit i arkiven, eller från enskilda brev, och som historisk källa har det haft sin stora betydelse. Men det är dock mer en episk dikt än en tillförlitlig krönika, ty det är starkt subjektivt, fullt av obegränsat lov över fadern och tadel mot hans fiender, och det är framför allt ett verk, där Anna Comnenia själv nedlagt hela sitt livs bitterhet, sina lidelser, sina besvikningar och sorger.

Centralpartiet i denna andra del bildas likväl av studien över Andronicus Comnenius, och här höjer sig författarens skildring över allt vad han ännu givit. Men så är också stoffet utomordentligt tacksamt. Ty i denne mans liv, som är fullt av de mest fantastiska och otroliga äventyr, tills det slutar i den ohyggligaste död, i denne genialiske furstes och fördärvade människas, denne avskyvärde tyranns och överlägsne statsmans liv „äro samlade“, säger Diehl, „som i en storartad förkortning, alla de väsentliga dragen, alla motsatserna i detta byzantinska samhälle, så underligt hopsatt av gott och ont, grymt, omänskligt, förfallet, men på samma gång förmöget av storhet, energi och kraft, och som under så många århundraden, under alla dunkla stunder i sin historia alltid förstått att inom sig själv finna de nödvändiga medlen att leva och bestå, och det icke utan ära“. Är icke denna typ med sin blandning av Cesar Borgia och Don Juan, också han en förelöpare till den italienska renässansen, liksom så mycket i Byzanz? — Det är en rent monumental teckning författaren i detta avsnitt ger, och man har svårt att glömma sådant som skildringen av pöbelns hämnd på Andronicus och hans kvalfulla, långsamma, brutala mord.

Det vore ännu några ljusare sidor kvar att

referera, och det kunde vara skäl att framhålla ett par uppsatser om litteratur och författare. Men jag skall stanna här. Läsaren har kanske fått en föreställning om vad Diehls arbete erbjuder av intresse. Vad som däremot en anmälan icke kan meddela, är förnimmelsen av det underbara i förhållandena, hos människorna, vilket jämt håller en fången med fascinerande kraft. Det enda man kunde anmärka, är att detta underbara återkommer i så många variationer på nästan liknande ämnen, att man vänjer sig därvid. Men författaren sörjer likväl för, att ingenting blir enformigt. Dessa människoöden äro formade med en poets gestaltningsförmåga, utmejslade till fina psykologiska studier eller till händelsefyllda, spännande romaner, där det fantastiska icke är ett alster av inbillningens drömlek, men springer fram som ett inslag i livets egen brokiga väv.

Werner Söderhjelm.

FÄRGFOTOGRAFI.

Studios sommar-nummer för i år omfattar reproduktioner av konstnärliga fotografier i gemen, och särskilt ett antal fotografier i färg. I den uppsats som föregår bilderna kåserar Dixon Scott om färgfotografins konstnärliga möjligheter, jämförda med den vanliga fotografins. Ett referat av denna uppsats skall här givas.

Är färgfotografin verkligen berättigad till uppmärksamhet från konstkritikens sida, frågar till en början författaren. Eller är den ej snarare att betrakta endast såsom exponent för en mycket egenartad mekanisk uppfinning, vilken väl besitter ett högt vetenskapligt värde och vars resultat som anteckningar och suvenirer äro ytterligt fängslande, men ingalunda därför kunna sägas äga konstnärliga kvaliteter.

För att besvara denna fråga analyserar Scott det intryck dessa färgbilder göra på betraktaren.

Han konstaterar därvid tvänne omständigheter. För det första: att intrycket är ungefärligen detsamma som då man betraktar naturen genom en omvänd kikare — d. v. s. det av en egendomligt skärpt natur — kall, hård, glittrande, metallisk. För det andra: att intrycket är det av en målning som blivit berövad alla dessa fina nervtrådar och senor av sammanklingande färgackord, varmed målaren sammanbinder sitt verk till en tonande enhet.

Åskådaren finner med få ord: att hans intryck å ena sidan aldrig är starkare än det av ett svagt genljud av naturen; samt att det å andra sidan alltid är svagare än det han erfar inför en målad tavla.

Nu frågas: är detta endast en följd av den klumpighet och osäkerhet som till en början vidlåda handhavandet av en ny kraft? Då fingrarna bli känsligare, handen säkrare — kanske kan då hemligheten att ernå denna tonharmoni upptäckas; kanske kan då någon metod uppfinnas att övervinna denna metalliska hårdhet. Kanske äro dessa brister endast någonting tillfälligt, icke en konstituerande egenskap och sålunda någoting som med tiden kan tänkas avlägsnat.

Härpå måste svaret sökas ur en utredning av den tekniska processen själv.

Lumières metod, vilken nu är den enda brukliga och i praktiken användbara, är ingalunda den första för framställandet av färgfotografier. Men den överträffar alla sina föregångare genom sin enkelhet.

Stärkelsekorn av en utomordentlig litenhet, och färgade gröna, violetta, orangeröda, blandas jämt, så att de för ögat bilda en enfärgadt grå yta, och utbredas därpå, c. fyra miljoner på en kvadrattum, över en glasplåt. Härpå lägges filmemulsionen — det kemiska fängsel som binder bilden. Resultatet av detta försåt är en fullständig dagtingan av de olika färgade ljusstrålarna, vilka obönhörligt fångas och fängslas, den ena invid den andra, tills sålunda en osvikligt sann bild av verkligheten skapats i det transparenta positivet.

Det hela är alltså en utsökt automatisk procedyr, som resulterar i en bild av utomordenlig exakthet. Men denna automatiska finhet är i själva verket en fiende till alla andra, konstnärliga, finheter. Ty bilden är sannare mot naturen än denna är emot sig själv, är så ofelbart precis att den snarast ter sig som en förvrängning.

Här finnes alltså ingen möjlighet för människohanden att intervenera, att hjälpa, att undanskymma, att förändra. Och däri ligger ett allvarligt fel. Ty vid den monokroma fotografin ernås de konstnärliga kvaliteterna kanske huvudsakligast just genom ett sådant inskridande från fotografens sida. Allt detta är vid den polykroma fotografin — åtminstone t. v. — uteslutet.

Men icke nog härmed.

Också i fråga om återgivandet av de olika lokalfärgerna i verkligheten vidlådes den färgfotografiska metoden av ett allvarsamt fel.

Såsom var och en vet se vi i verkligheten icke de olika lokaltonerna rena och i deras sanna natur; grannskapet av andra färger vålla otaliga små förändringar och påverkningar, vilka, allt efter de olika färger som sålunda kämpa med varandra, på olika sätt modifiera färgtotaliteten.

Men kameran är icke lik det mänskliga ögat i detta avseende. Med den kallaste konsekvens visar den fotografiska bilden färgerna just sådana de var för sig äro; och olikheten i skala mellan den (för övrigt tredimensionala) verkligheten och den (tvådimensionala) fotografiska bilden gör det till en fysiologisk omöjlighet för ögat att åvägabringa en sammansmältning, en samklang, sådan som inför naturen.

Härav just detta intryck av någonting metalliskt, glittrande hårt, som redan i början konstaterades.

Men då „konst är konst just emedan den ej är natur“ synes ju detta ännu icke innebära att färgfotografin eo ipso icke kunde giva konstnärliga resultat.

Skulle det gälla någonting annat än färger vore detta ännu möjligt. Ty beträffande exempelvis ton

eller ljus gälla inga fixa lagar. Det finnes, framhåller författaren, ingen lag som obönhörligen fordrar, att en grå yta invid en svart skall äga just en viss bestämd tonstyrka, och att varje annan, ljusare eller mörkare är ett oting. Men det är ett oöverkomligt faktum, att vissa färger, ställda bredvid varandra, verka angenämt på ögat, vissa andra åter oangenämt. Detta förhållande synes orubbligt som en naturlag.

Färgfotografens väg till konstnärliga resultat synes sålunda på alla håll barrikaderad, och det perspektiv författaren ställer för honom är allt utom hoppgivande.

Ty under det den vanliga fotografen vid sina försök att i verkligheten finna motiv för ett konstnärligt utnyttjande av sin vetenskap kan helt eliminera färgen och endast behöver tänka på en vacker anordning av linjer, massor, toner, och den allmänna dispositionen, kommer härtill för färgfotografen ytterligare en faktor: en fulländad färgharmoni.

Men var finna allt detta *på en gång* närvarande i naturen?

Färgfotografens roll synes sålunda inskränkt till regissörens. Stilleben, porträttscener, interiörer — se där vad han ännu kan behärska. Ty inom dessa snäva gränser kan han förbättra naturen, kan ordna, vraka, förfullständiga och förändra. —

Så inskränkt skulle, enligt Dixon Scott, åtminstone t. v. den konstnärliga fotografins område vara — under det för den vanliga fotografen hela världen står öppen.

G. S—ll.

VÄLTALIGHET ELLER RÄTTVISA?

Till debatten om språken vid universitetet.

Frågan om undervisningens vid universitetet ordnande i språkligt hänseende har av en ärad kollega ur de humanes läger i denna tidskrifts senaste häfte behandlats. Detta ger mig en osökt anledning att diskutera samma spörsmål, vilket visserligen icke hör till de nya, men hotar att genom lantdagens eventuella inskridande varda i oväntad mening aktuellt.

Först en taktisk fråga, för allas deras räkning vilka vant sig att sitta i orubbat bo och säkerligen minst lika ogärna som jag såge högskolans gamla autonomi rubbad av „folkets grova hand". Varför har man månad efter månad låtit ett sådant fälttåg nästan ostört fortgå som det vilket nationalisterna på den finska sidan, särdeles i Uusi Suometar, fört emot universitetet? Det har dragits fram både urgamla och halvgamla historier om professurers besättande m. m., i artikel efter artikel, allt i den tydliga avsikten att i de blint troende läsarnes hjärnor pressa in en dogmatisk uppfattning om universitetet såsom en de svekomanska intrigernas speciella härd, vilken ju förr dess hellre borde komma under yttre kontroll. Det är i fall som detta knappast den riktiga politiken att blott rycka på axlarna. Man rycker så lagom sedan, när man har svärmen över sig. Jag är övertygad om att Suometars relation i många punkter varit riktig, men detta hade icke bort få avhålla sakkännare och intressenter från att varje gång energiskt uppträda såsom altera pars och det helst inför den publik, som ensidigt påverkats i annan riktning. Detta gäller i synnerhet medicinska fakulteten (bl. a. fallen Laitinen och Karvonen), men också andra. Sanningen hade bort föras fram även beträffande visserligen kanske nog så delikata skäl, som bestämt den enas och den andras förment antifennomanska ståndpunkt i en utnämningsfråga. Suometar har icke skytt att taga bladet från munnen, alltså må ej heller andra tiga. Tystnad verkar dåligt samvete. I våra dagar skyddas icke dyrbara rättigheter med att man blott låter andra gå på och anklaga. Det tyckes mig att t. ex. en av svensktalande professorer sammanställd broskyr över alla dessa saker och de nuvarande undervisningsförhållandena bort se dagen och även i finsk dräkt spridas bland lantdagsmän m. fl. Har man försyndelser att anteckna, så må de yppas och vidgås, för att man dess bättre må kunna i övrigt hålla på sin goda rätt och högskolans verkliga fördel.

Vad sedan dr Hirns artikel beträffar, biträder jag den av allt hjärta i fråga om kampen mot föreläsningarna. Vid diskussioner för tre år sedan i lantdagsmannakretsar, där det gällde åstadkommande av en bas för sammangående mellan „ungfinnar" och „ungsvenskar" i alla brännande frågor, förfäktade jag såsom ett praktiskt och med tidsandan överensstämmande medel till ernående av språkfrid vid universitetet just detta, att låta hela det gamla predikaresystemet sväva bort till den olymp från vilken det måhända engång kommit. Mitt förslag vann icke gehör. Gamla seder sitta stadigt. Senare har jag i Argus haft tillfälle att (i sammanhang med frågan om en modernisering av den tekniska undervisningen) uttala enahanda åsikter om föreläsningskutymens otidsenlighet och missbruk av andlig och fysisk kraft. Att numera ock en representant, och en vältalig sådan, för självaste eloqventie-sektionen bryter staven över katederslentrianen, är ett märkeligt tecken och innebure förvisso, om det nu blott toges ad notam, ett gott sätt att komma från det mesta av det oerhört ledsamma kapitlet "språkfrågan vid universitetet". Men någonting så enkelt, fredligt och modernt vilja våra nationalister nog icke vara med om. Och kanske inte de andra heller.

I fråga om dubierna att föreläsa på finska, när man är „svensk född", kan jag emellertid icke dela den ärade författarens mening. Det är visserligen sant att en icke på finska uppfostrad alltid måste i någon mån känna sig ofri vid improviserad framställning på detta språk. Jag förstår ock så väl att äldre professorer, som i alla sina dagar användt svenskan och med kunskapens och vanans hela pondus på detta språk meddela vetande, tveka att, om än aldrig så „jämlikt sinnade", i någon mån draga ned det hela genom att tillgripa „den ovana finskan". Men behöver man taga detta så ängsligt? Huvudsaken är väl ett begripligt, för

åhöraren instruktivt föredrag. Någon vältalighetsprestation i den högre stilen fordrar vår tids realanda icke. Medge omständigheterna ledighet och formfulländning, så är det förvisso väl, men utebli dessa i sin högsta potens, så går ock den nästhögsta an, måhända till och med den därpåföljande. Jag fördristar mig nämligen påstå, att det icke ensamt är förmånen att få föreläsa på modersmålet, som garanterar föredragets flykt, och att en hel del universitetsföreläsningar väl i alla tider varit så pass av knagglighet och andra visdomens djupare kännemärken besvärade, att deras överflyttning till det andra landsspråket icke avsevärt reducerade det estetiska njutandet av dem. Jag kan gott förstå att en föreläsare av den aktade författarens, hos oss blott fåtaligt företrädda valör icke vill gå med på mitt barbariska resonemang beträffande kraven på förädlad framställning av det akademiska vetandet. Men vi på det matematiskt-naturvetenskapliga hållet äro redan av våra kursers art stämda till mildhet mot oss själva i avseende å vältaligheten. Och jag tror att även inom en del andra lärogebit talet icke flödar alldeles stenogramfärdigt. Under slika förhållanden träder i mitt tycke de finsktalande studenternas anspråk på finskspråkiga föreläsningar avgjort i förgrunden, där dessa anspråk icke ännu blivit rättvist beaktade. Det må ställa sig obekvämt att föreläsa på finska, den känslan försvinner så småningom. Personligen har jag vid föreläsande på finska nog ofta en förnimmelse av att detta kunde göra sig ledigare och mera omväxlande på min faders mål, men jämsides därmed säger mig en blick på den vida övervägande finskspråkiga kretsen, att talandet av det stora flertalets språk utgör en pliktuppfyllelse, mot vilken man icke bör söka skydd i den frihet att välja, som statuterna ännu i dag skänka en. Och det är icke uteslutet att även den svensktalande kan bidraga till finskans utveckling såsom vetenskapsspråk, något som i sin mån bör lindra en samvetsgrann lärares tvångkänsla. Jag har heller aldrig hos mina kollegianter spårat något annat än verkligt intresse för ämnet, även då jag framställt detsamma på en icke alldeles felfri finska. Därav sluter jag att formens fulländning, så eftersträvansvärd den än är, också för åhörarne spelar en mindre roll än erbjudandet av ett nyttigt innehåll på deras eget språk.

Iakttar man med öppen blick den hastigt stigande och den nästan horisontalt löpande kurva de finsktalande resp. de svensktalande studenternas årskontingenter följa, möter man i ett icke avlägset fjärran en situation, som gör ett envist principiellt fasthållande vid full frihet att välja föreläsningsspråk till en ren absurditet. Är det då icke mycket mera sympatiskt för var och en att förrän denna oundvikliga situation inträder frivilligt ordna det hela på ett rättmätigt sätt? Vi svensktalande här i landet ha nu engång för alla vår givna anspråkslösa framtid. Det kan svida av att nödgas medgiva detta. Men när det är känt och sagt, återstår den lättare delen, den att med egen rätt för ögonen fatta sin position och sina skyldigheter gentemot folkets, och här det studerande folkets, betydande flertal. Och vore det ej i allo angenämare att kunna möta de till stor del icke initierade skarornas, lantdagens, anlopp med den lugna och starka vissheten att saken är arrangerad och ingen extra lagstiftning tarvar? Ty det är dock väl varje verklig vetenskapens vän på det klara med, att universitetets autonomi är ett forskningens starkaste hägn, och att dessutom denna autonomi inifrån rubbad är ett lättare rov för yttre angripare, än om hela folket enigt står för densamma.

I lantdagens „kulturutskott", som har att handlägga universitetet rörande petitioner, sitta Jokinen, Järvinen, Myllylä, Orasmaa, Piirainen, Raunio, Ängeslevä m. fl.

Är det dessa, förvisso aktningsvärda medborgare, som skola tåga in i högskolans aula och säga: „näin myö tykätään ja niin tulee olemaan"? Så här tycka vi och så skall det bli. Inför detta frågar jag: böra vi icke själva ställa om vårt hus?

Som sagt, jag är den första att biträda förslaget om föreläsningarnas inskränkande till det minsta möjliga (experimentalföreläsningar naturligtvis undantagna), men så länge systemet består bör det oavvisligen ordnas så att icke studenternas övervägande flertal behöver åhöra huvudkurser på ett språk som, om ock inhemskt, ej är deras modersmål. Och för ett sådant sakernas frivilliga ordnande må man, synes det mig, icke ställa skrupler i vägen. Sagt med allt respekterande av motiven för dr Hirns invändningar, vilka nog icke tillhöra den bedrövliga kategorin av obotfärdigas förhinder.

I likhet med honom lämnar jag i detta sammanhang de svensktalande studenternas enahanda rättigheter oberörda. Jag önskar blott hävda att, där lärarekårens resurser icke helt medge dubbel undervisning, man ej får negligera det stora flertalets klara företrädesrätt. Med någon uppoffring av tid och möda skall även i dylika fall en akademisk lärare kunna praktiskt beakta mindretalets behov.

G. M.

ÄNNU I ANLEDNING AV FLAUBERT-MANUSKRIPTEN.

I uppsatsen „Nyupptäckta manuskript av Flaubert", som ingick i nr 16 av denna tidskrift, uppgavs att den ursprungliga *La Tentation de Saint Antoine* blivit upptäckt av Louis Bertrand och att forskare, vilka tidigare haft tillgång till handskriftsamlingen, i de ifrågavarande manuskripten icke sett annat än kopior eller varianter av den slutliga versionen. Uppgiften, som stödde sig på Bertrands egen utsaga, har emellertid visat sig vara oriktig. E. W. Fischers i år utkomna bok *Études sur Flaubert inédit* innehåller bland andra uppsatser en liten avhandling om *La Tentation,* vilken ger ett utförligt referat och en ingående kritik av diktverket i dess olika gestaltningar och utvecklingsskeden och vilken redan 1903 såsom doktorsdisputation ventilerats vid universitetet i Marburg. Beskyllningen för lättvindighet vänder sig sålunda mot Bertrand själv.

Förutom denna avhandling finner man i Fischers lilla, elegant utstyrda volym ett par synnerligen intressanta studier över Flauberts ungdomsdiktning. Den tyske kritikern har varit i tillfälle att genomgå Flauberts litterära kvarlåtenskap i dess helhet, och resultatet av hans forskningar är överraskande rikt och ägnat att kasta ett klart ljus över diktarens tidigaste litterära produktion, som vi hittils känt endast genom några obetydliga fragment, genom släktingars och vänners obestämda uppgifter och vissa knapphändiga antydningar i hans egen, från denna tid så sparsamma korrespondens. Det är sällsamt att se huru tidigt Flauberts personlighet började forma sig. Hos barnet och ynglingen finner man redan många av de karaktärsdrag och egenskaper, som sedan skulle bliva så utmärkande för den mognade mannen; i de första famlande försöken kan man redan upptäcka fröet till senare tiders mästerverk.

Det äldsta manuskriptet med dess osäkra ortografi bär titeln *Mort du duc de Guise* och är daterat september 1835. Det är en liten berättelse på tio sidor, som skildrar huru den ädle hertigen lockas i ett bakhåll av den skurkaktige konungen och mördas av dennes bödlar. Det ondas och lågas seger över det goda och ädla — se där ett ämne som tilltalat den trettonårige pessimisten. Från 1836 ha vi ännu en historisk episod, och sedan möta vi den första moderna novellen, som författaren med ungdomlig emfas kallat *Un parfum à sentir ou les Baladins, conte philosophique, moral ou immoral, ad libitum.* Motivet är taget från kringvandrande gycklares liv: Marguerite, hustrun till en akrobat, drives av hunger och svartsjuka till självmord och kastar sig i Seinen. Med brådmogen skarpsynthet noterar den unge Flaubert här det borgerliga samhällets grymhet mot alla som stå utanför detsamma, och betecknande är ju även att det är cirkuslivets misär han skildrar, att detta redan i hans ögon förlorat det romantiska skimmer, som det väl äger för flertalet av hans jämnåriga. Och ännu ett karakteristiskt drag förtjänar att antecknas: intresset för det visionära och fantastiska. När Pedrillo, Marguerites man, en månskensnatt återvänder hem efter att ha spelat bort sina sista slantar, antaga föremålen i den olyckliges upphetsade inbillning bisarra och fantastiska former.

Sedan följa tvenne korta berättelser, *Petite chronique Normande* och *La Femme du monde,* av vilka den senare är en prosahymn som förhärligar dödens allmakt — ett motiv som 1838 återkommer i *Agonies* och *La Danse des Morts,* tills det slutligen i *La Tentation de Saint Antoine* finner sin slutliga gestaltning. Från 1836 härstamma ännu några makabra och fantastiska skildringar, som Fischer anser vara koncipierade under inflytande av Hoffmann. Den första är ett mediceiskt familjedrama kallat *La Peste à Florence.* I *Bibliomanie* är hjälten en ung spansk bibliofil, vars vanvettiga passion för rara upplagor och gamla manuskript gör honom till mördare. I *Rage et impuissance* har en schweizisk läkare blivit levande begraven. Efter underbara drömmar om Orienten — det är första gången Österlandet reser sig i Flauberts dikt — vaknar han upp i sin kista, och nu börjar hos honom en kamp mellan tro och tvivel, som aldrig blir avgjord. Han dör i fruktansvärda plågor, efter att genom en övermänsklig ansträngning ha lyckats spränga sin kista.

Så komma vi till 1837. *La dernière heure,* som innehåller självbiografiska element, skildrar sensationerna hos en ung man, som beslutit att begå självmord och under den sista timmen återupplever sitt förflutna liv. *Une leçon d'histoire naturelle* är en studie över en kälkborgerlig renskrivares åsikter och vanor, och det står väl utom allt tvivel att vi här ha att göra med det första fröet till *Bouvard et Pécuchet.* Så tidigt ha bourgeois-hatet, intresset för den kälkborgerliga dumheten, slagit sina rötter i Flauberts själ, där de med tiden komma att nå en så sjukligt stegrad intensitet. I *Le Rêve d'enfer* uppenbarar sig Djävulen för en människoskygg alkemist och köpslår om hans själ, men den lärde förklarar sig icke äga någon sådan. Då frestar den onde honom genom en ung flicka, som förälskar sig i honom. Fullkomligt känslolös som han är kan han dock ej besvara hennes böjelse, och i sin förtvivlan störtar han sig från en klippa i havet. Spörsmålet om själens existens utgör det centrala i berättelsen, för vars genesis Faust-sagan väl icke varit främmande.

Med *Quidquid volueris* komma vi åter in i en skrämmande och fantastisk atmosfär. I novellen, som Flaubert själv kallar en psykologisk studie, analyserar han själslivet hos en människo-apa, vilken förälskar sig i sin husbondes unga hustru och under inflytandet av denna passion mördar och begår självmord. Sista kapitlet inför oss — betecknande nog — i en kryddkrämares familj, där den ohyggliga tilldragelsen utgör det allmänna samtalsämnet. *Passion et vertu* är det första av Flauberts verk, där ett äktenskapsbrott utgör motivet, och den lilla berättelsen bebådar på långt håll *Madame Bovary;* övergiven av den kalla och egoistiska älskaren ger hjältinnan sig själv döden.

Från 1838 ha vi *Loys XI,* ett historiskt drama i fem akter, de redan omnämnda dödsfantasierna samt en skräcknovell kallad *Ivre et mort;* från det följande året åter mysteriet *Smar* — ett första embryo till *La Tentation de Saint Antoine* — varav en stor del redan tidigare blivit publicerad och för vars plan Flaubert så utförligt redogör i sin korrespondens, och dessutom några mindre betydande saker. 1840 har icke att uppvisa annat än en entusiastisk artikel om M:lle Rachel, och intet manuskript kan med säkerhet förläggas till 1841.

Året 1842 synes beteckna en betydelsefull vändpunkt i Flauberts konstnärliga utveckling: medan berättelserna hittills i regeln varit rena fiktioner, där det personliga elementet endast i enstaka undantagsfall framträtt, blir detta däremot hädanefter allt mera förhärskande i hans produktion. Detta gäller redan novellen *Novembre* från ovannämnda år. Den sönderfaller i två delar, av vilka den förra innehåller lyriska och mycket personliga reflexioner och känslutbrott, utan någon som helst handling; i den senare delen tillkommer däremot ett slags intrig: där skildras en ynglings första besök hos

en kurtisan, varvid denna för honom biktar hela sitt förflutna liv. Några brev av kvinnohand, som blivit funna bland de Flaubertska pappren, understryka ytterligare den autobiografiska karaktären hos denna berättelse.

Det därpå följande året bringar oss det såväl kvantitativt som kvalitativt mest betydande manuskriptet från tiden före *La Tentation de Saint Antoine.* Det är en roman på mer än 300 sidor, varpå Flaubert med avbrott arbetade från februari 1843 till januari 1845 och som bär titeln *Éducation sentimentale,* utan att dock hava annat än grundidén gemensamt med det senare verket med samma namn. Barndomsvännerna Jules och Henri äro hjältarna, och deras levnadsöden bilda egentligen tvenne särskilda berättelser. Jules råkar genom sina litterära intressen i relationer till en teaterdirektör, som lovar honom att han får ett av honom författat stycke uppfört, och samtidigt förälskar han sig i en av truppens skådespelerskor. Men lika bittert besviken i sina erotiska förväntningar som i de litterära drar han sig tillbaka och besluter att offra sitt liv helt åt konsten. Henris öde gestaltar sig däremot väsentligen annorlunda. Medan Jules förblir sina ungdomsideal trogen, vet Henri att forma sig efter livets fordringar. Han har tur i sina erotiska företag, utan skrupler eller tvekan går han målmedvetet sin bana fram, och ett välberäknat giftermål sätter kronan på verket. Enligt Flauberts egen uppgift är det från *Wilhelm Meister* han fått idén till sin roman. Att han i Jules' person nedlagt mycket av sig själv, är otvivelaktigt, och i hans ungdomsvän Ernest Chevalier kan man möjligen se förebilden till Henri.

Förutom dessa daterade arbeten har Fischer bland de Flaubertska pappren funnit ett antal manuskript, innehållande smärre diktverk eller planer, vilka icke kunnat kronologiskt bestämmas. Av särskilt intresse är upptäckten av några dikter — man har ju hittills antagit att Flaubert aldrig skrivit sådana — och bland dem fäster man sig vid ett långt poem på alexandriner, riktat till Goethe. Den tanke som diktaren här utvecklar är i huvudsak den, att världsavsägelsen, försakandet av all personlig lycka, är den sanna konstnärens oavvisliga skyldighet — så tidigt har också den punkten blivit klar för honom. Den konstnärliga mognaden kommer med tiden, men huru mycket kunna väl åren foga till den bild av Flauberts personlighet och karaktär, som fast och utpräglad träder oss till mötes ur ungdomsverken?

Bland planerna finner man ett utkast, *La Spirale,* som är synnerligen intressant, och Fischer har också ägnat det ett särskilt kapitel. Hjälten är en målare, som länge vistats i Orienten och därstädes blivit förtrogen med bruket av haschisch. Återkommen till Paris avstår han från berusningsmedlet men lär sig tillika att genom en enkel viljeansträngning framkalla de hallucinationer, utan vilka han icke mera kan leva. Nu börjar för honom ett dubbelliv: alla faktiska tilldragelser fångas under drömtillståndet i en förstorande och förskönande spegel, och ju bittrare och hårdare de verkliga upplevelserna bliva, dess ljuvare gestalta de sig i fantasin.

Man vet att Flaubert i sin ungdom själv lidit av hallucinationer, och antagandet att han haft för avsikt att i denna berättelse skildra sina egna dyrköpta erfarenheter ligger ju nära till hands. Fischer tror sig dessutom i ett av breven till Louise Colet finna ett stöd för denna hypotes. „Jag drömde om självmord", skriver Flaubert år 1853 till henne, „jag var ett offer för alla tänkbara slag av melankoli; min nervsjukdom gjorde mig gott, ty den överflyttade allt detta på min fysik och lämnade mitt huvud kallare, och så lärde den mig känna sällsamma psykologiska fenomen, som ingen kan göra sig en föreställning om, eller rättare, som ingen ännu erfarit. En vacker dag skall jag taga min hämnd och begagna mig av allt detta i en bok (den metafysiska och visionära roman som jag talat med dig om); men då det är ett ämne som ur ren hälsosynpunkt *förskräcker* mig, måste jag vänta tills dessa intryck blivit så avlägsna, att jag kan tillägna mig dem på ett artificiellt och ideellt sätt, och då utan fara för mig själv eller verket!" Fischers hypotes är ingeniös och lockande, ehuru uttrycket *roman métaphysique* icke synes mig lätteligen kunna tillämpas på ifrågavarande plan. Men å andra sidan kan man ju icke heller antaga att yttrandet gällt boken om den helige Antonius, vars första version vid denna tidpunkt redan låg långt tillbaka i tiden.

Genom sin rikedom på nytt och opublicerat material är E. W. Fischers lilla Flaubert-bok i hög grad fängslande och lärorik. I fall dessa rader kunnat fästa uppmärksamheten vid det förtjänstfulla arbetet, är ändamålet med dem vunnet.

E. Z.

NÄR DAGEN DÖR.

Havets gyllne spegel
strimmas blå och bär
fjärran vita segel
mellan bruna skär.

Emot sanden klingar
dyningsgången len,
spräckt till silverringar
kring en ensam sten.

Och jag minns knappt andens
sjunkna orosdag;
blitt är allt som strandens
klang av böljeslag.

Alla världens stormar
brusa slut en gång,
och en afton formar
dem till sakta sång.

Thor Gylphe.

TILL BYRÅKRATINS HISTORIA.

För en tid sedan, den 3 oktober, kunde såsom bekant fröken Mathilda Wrede fira ett enastående jubileum. Ett kvarts sekel hade nämligen förgått sedan hennes över hela vårt land kända arbete för fångarnas andliga och timliga bästa tog vid. Vad av kärlek och uppoffring, mod och uthållighet detta hennes verk inneburit, kan icke läggas fram i ord eller siffror. Förvissad må man vara om att i tusende sinnen, där annars misströstan, hat, eller råhet i alla dess former ristat djupa fåror, tanken på den hjärtliga, glada, hjälpande, förstående Mathilda Wrede och hennes högtidsdag väckt känslan av att även hennes patienter borde på något av de primitiva sätt, som stode dem till buds, visa henne sin tacksamhet. Sålunda kommo fångarna å Kakola att besluta sända henne en adress, egentligen inte någonting dess ståtligare än en liten skrivelse, men den med allas namn under. De kände att hon i en dylik yttring av enig hågkomst från allas deras sida, vilka brott och olycka sammanfört, skulle finna en den skönaste belöning för vad hon verkat. Sina avsikter delgåvo de fängelsedirektören Nybergh och denne visade saken sympati och stort intresse. Pappret skulle för underskrift föras från cell till cell och detta unika dokument över en ensam kvinnas gärning sedan genom fängelsemyndigheterna sändas fram, suddigt, skrynkligt, fult, men för den ensamma guld värt och kanske ock för dem, som äro utanför allt detta, ett sällsamt vittnesbörd om godhetens seger.

Fängelsedirektören ansåg emellertid att avsändarne själva borde av fångvårdschefen vid dennes närmaste besök å Kakola anhålla om tillstånd till denna enkla hyllning av den, som gjort fångarna och hela fångvården i vårt land så mycket gott. Detta gjorde de också.

Jag har nu i min värjo två brev, det ena av en Kakolafånge skrivet till mig personligen, det andra av en annan fånge tillsänt en bekant till mig. I båda breven omtalas bl. a. adressen till fröken Wrede och i båda berättas det också vad svar överdirektören avgav å fångarnas anhållan — ett strängt förbud att till fröken Wrede avsända den tilltänkta adressen.

Den ena korrespondenten tillägger att man ju nog kunnat „salatietä", på hemliga vägar, få densamma fram, men avstod man därifrån emedan man fattade att adressaten icke skulle tyckt om ett sådant kringgående.

Och sålunda kom fröken Mathilda Wrede, tack vare överdirektörens ridderliga tillämpning av sin bestämmanderätt, att aldrig få sina klienters samlade enkla tack för tjugufem års möda och hjälp.

G. M.

FONTÄNEN.

Vallgrens springbrunn på salutorget är dagens tvisteämne. En företeelse upprepas, som alltid varit vanlig: att ett nytt konstverk, vilket icke tilltalar alla, blint och dumt angripes av just sådana, som ha de minsta förutsättningarna att förstå och som rikta anfallet mot orätta punkter. Det slintar därför förbi och väcker löje. Några tro, i överensstämmelse med en teori, som i viss mån gjort sig gällande hos oss, att konstverket skulle blivit utmärkt, om det haft ett „nationellt" ämne: som om en Väinämöinen eller en Aino skulle representera god konst genom blotta motiven! Andra haka sig fast vid nakenheten och visa vid sin interpretation av verket, som den senaste insändarinnan i H. S., själva en betänklig om också icke överraskande brist på kultur. Men saken är icke avgjord genom att sådana invändningar behandlas såsom de förtjäna, ej heller genom att en eller annan förståsigpåare slänger ut några rader om hur han finner den häcklade figuren „förtjusande". Ty tvivlet existerar ej allenast i enfaldigt nationalistiska eller vulgärt sedlighetsrabiata sinnen: det har bemäktigat sig mer än en, som med stora förhoppninger emotsett detta konstverks färdigblivande och som lägger i det allt gott han någonsin kan.

En sådan tvivlare skulle gärna höra kompetenta domares allvarliga omdöme. Han är icke tillfredsställd av vad hittills yttrats. Tills vidare har endast N. Pr:s konstgranskare givit en verklig kritik, ehuru flyktig och baserad på ett första intryck också den. Man ville höra flere och mer. Man ville få svar på en del frågor, som man icke slipper förbi. Är det verkligen någon monumental tanke i denna huvudfigur och står den icke snarare utan både form- och ännu mer idésammanhang med det ståtliga bassängpartiet? Är icke den osköna ställningen tillräcklig att göra hela huvudfiguren ful, och kan den grace i linjerna, som framställer sig från en del håll, uppväga detta intryck? Är figuren i sig själv god skulptur och skulle det vara modellens fel att midjan förefaller hoppressad, underkroppen för starkt utvecklad, underbenen klumpiga — och hjälper denna ursäkt upp saken? Motsvarar monumentet just med avseende å denna huvudfigur avsikten med ett dylikt offentligt konstverk, som reses för flere århundraden, till prydnad för en huvudstad och till uppfostran i konst och skönhet åt alla de tusental som komma att beskåda det?

Smaken är subjektiv. Finner man engång att något är fult, så hjälper det väl icke, att hundra konstdomare påstå att det är vackert. Men det händer emellanåt, att ögon, som ej lärt sig att se konst, öppnas under förstående ledning. Och man ville så gärna få sina ögon öppnade. Därför vore det viktigt och lärorikt att höra en verkligt förståndig diskussion om detta ämne. Man säger, att konstnärerna i allmänhet äro förtjusta. Varför uttala de sig icke? De kunna icke vara okunniga om, att, oberoende av de nämnda anfallen, vägande invändningar enskilt dagligen göras. De borde vara angelägna att försvara en yrkesbroder, ty de veta mer än väl, att med den opinion, som ut-

gången av denna storartade beställning skapat, det icke skall bli alldeles lätt att en annan gång förmå vederbörande till någonting likadant. Det gäller således en i alla avseende vittbärande sak.

Vore det icke skäl att någon av våra dagliga tidningar öppnade en enquête och vände sig till både konstnärer och konstförståndiga män för att höra deras tanke? Den besinningsfulla och undrande allmänheten skulle säkert känna sig tacksam.

Dr Ix.

PANOPTIKON.

För min del är jag riktigt glad över att det nu äntligen brutit ut ordentligt också hos oss, detta som tyskarna kalla Muckerei och som är den enda art av sedlighet, vilken ännu har några utsikter här i världen. En Mucker skär ut delar av oanständiga tavlor, hugger lemmar av marmorbyster, störtar kull nakna statyer och förmår ordningsmakten att förbjuda användningen av slutna åkdon, vilka som bekant icke heller i några andra civiliserade länder tillåtas. Jag gläder mig över detta, ty nu äro vi på den rätta vägen. Jag skulle emellertid icke fylla min plats som medborgare i detta allt mera förtjusande land, om jag ej efter den mig beskärda förmågan framställde några anspråkslösa förslag till främjande av den allmänna och enskilda sedendomen. Det har länge berört mig såsom gammal åbobo mycket pinsamt att de två gossarna å Porthans-statyn presentera sig oklädda till och med för alldeles oskyldiga barn. Det är visserligen sant, att dessa råa, oanständiga och med folkets medel formulerade unga män icke stiga fullständigt ut ur fonden, så att ej ännu så länge även deras föraktliga säten skåda dagens klara sol, såsom syndafallet är med kvinnan i den förpestade huvudstaden. Men jag hoppas i alla händelser att den dag skall gry då även dessa liderliga varelser skola kastas i samma ugn som den helsingforsiska kvinnan — nej inte i samma ugn, men i skilda. Vidare har jag år efter år, dag efter dag väntat att de två lättfärdiga kvinnogestalterna å Lundqvistska huset i Helsingfors skulle avlägsnas, men nej, de stå där, till och med nattetid, och kasta orena blickar på de breda lagren. Med utslaget hår och ett infernaliskt leende på läpparna hänga uppe å Svenska Normallyceets framsida fyra fruntimmer. Å Alexanders-statyn ser den studerande ungdomen, ja kejserliga senaten, halvklädda ja halvnakna gestalter, om vilka icke mera än en mening kan råda. Överallt, överallt var man än ser, möter ens kyska blick de otroligaste saker. Finlands folk kan vara stolt över att äga en Lucina Hagman, som har mod att erkänna att den lilla fontänkvinnan hos henne väcker oanständiga förnimmelser. Så långt har jag ännu icke hunnit. Men jag är också bara karl. Förlåt, sade jag bara — — men jag kom att tänka på den oklädda damen igen, hon, Bar-bara Vassenius. Ja Lucina, nog skola vi ännu ha ned henne, så att det brakar. Eller också kläder på. Shirting, med vita band. Helst dock bort med hela fördärvet, smält ned henne till en kopparklump och ställ den klumpen upp igen, till en tydlig, kraftig, ren bild av det andens fria folk, som härefter skall styra i detta land. Men oförvitliga Lucina, tänk om det sedan kommer någon som får oanständiga tankar också av den där klumpen — det finns ju så underliga människor. Har Lucina läst Krafft-Ebing? Aj aj en så dum bok.

Nej världen är ond. För att komma litet på andra tankar, skall jag tala om ett par små historier som inte alls höra hit. Den ena gäller avledne Dalin, han med ordböckerna. När hans stora svenska lexikon hade kommit ut, uppvaktades han av en deputation äldre damer, eller kanske det var medelålders, som å det svenska folkets vägnar tackade honom för att han icke ibland orden upptagit sådana mindre anständiga dylika, vilka vore ägnade ett besudla fantasin. „Jaså“, sade gubben Dalin och fixerade damerna, „fasligt fort ha ni hunnit se efter saken också“.

Och den andra historien gäller några unga damer på landet. „Vet pappa vad, de där häradshövdingarna på Hästholmen äro så oförskämda, att de bada alldeles mitt för ögonen på oss“. — „Nå men Hästholmen ligger ju där långt borta“. — „Ja ja, men med pappas kikare ser man dem alldeles tydligt“.

Och nu åka vi bort från alltsamman, Lucina. Ja visserligen, sufletten ned.

*

I lantdagens stora utskott framställdes häromdagen förslag om att kommunalfullmäktige på landet skulle vid skolfrågors behandling adjungera ortens kyrkoherde, vilket ock av utskottet efter omröstning antogs. Då yrkades från socialisthåll att även prestens piga och dödgrävaren skulle för samma ändamål temporärt sitta bland kommunalfullmäktige. Också detta förslag vann understöd och kom till omröstning, men segrade likväl icke.

Fallet tyder på en frisk och levande humor inom vårt lands enda icke-klerikala parti. Och samtidigt på en viss behärskning, i det att man ännu har klockringaren och barnmorskan bakom tummen.

I vilken mån händelsen går ihop med stora utskottets och lantdagens värdighet vill jag inte diskutera. Värdigheten är härvidlag ett begrepp som ännu står i sin utveckling och ej låter en ana sina slutliga konturer.

Panoptes.

RÄTTELSE.

I senaste nummer, s. 3, andra spalten, fjärde raden nerifrån, står att Sandro Botticellis fader hade binamnet *Botticelli*. Det skall naturligtvis heta *Botticello*, i enlighet med manuskriptet och den icke iakttagna ändringen i korrekturet. Ändelsen *-i* var, som bekant, detsamma som *-son*. Sandro hette sålunda „den lilla buteljens son“, medan fadern var buteljen själv.

Schäffner, K., Eine neue Sprache? 42 Zeichnungen in Mappe. Mit einer Besprechung von Ferd. Avenarius 8.10
Schollenberger, Prof. Dr. I., Geschichte der schweizerischen Politik. 2 B:de 22.40
Suttner, Bertha von, Memoiren. Illustriert 13.50
Weimer, Dr. Herm., Der Weg zum Herzen des Schülers 2.70
Wolzogen, E. von, Die Grosherzogin a. D. 6.75

Daudet, Alphonse, Sapho. Plus de 200 illustrations . 4.20
Dayot, Armand, Napoléon d'après des peintures, sculptures, gravures, objets etc. du temps. Un millier d'illustrations. Livraison I . . . . —.75
Donnay, Maurice. Théâtre. III:e volume: Georgette Lemeunier, Le Torrent, La Bascule 4.20
Dubufe, Guillaume: La valeur de l'art. (Bibliothèque de philosophie scientifique) 4.20
Fischer, Max et Alex, Camembert-sur-Ourcq. Roman 4.20
France, Anatole, Pierre Nozière 4.20
Goncourt, Edmond de, La fille Elisa. Illustrations de H. G. Ibels 1.20
Lavigne, Ernest. Introduction à l'histoire du nihilisme russe 4.20
Leguê, Dr. Gabriel, La messe noire 4.20
Louys, Pierre, Archipel 4.20
„ „ Sanguines 4.20
„ „ La femme et le pantin 4.20
„ „ Les chansons de Bilitis 4.20
Margueritte, Paul, La princesse noire. Roman d'aventures 4.20
Prévost, Marcel, Le domino jaune. Illustré 1.20
Rolland, Romain, Jean-Christophe I L'Aube 4.20
„ „ „ „ II Le Matin 4.20
„ „ „ „ III L'Adolescent . . 4 20
„ „ „ „ IV La Révolte . . 4.20
„ „ „ „ V à Paris (Antoinette) 4.20
„ „ „ „ VI La foire sur la place 4.20
Rostand, Edmont, Les Romanesques 4.20
„ „ L'Aiglon 4.20
„ „ La Samaritaine 4.20
„ „ Cyrano de Bergerac 4.20
Schuré, Édouard, Les grands initiés. Esquisse de l'histoire secrète des religions 4.20
Serao, Matilde, Histoires d'amour 4.20
Tolstoï, Comte Léon, La Sonate à Kreutzer. Augmentée d'une réplique de l'auteur 4.20
Verlaine, Paul, Choix de Poésies. Avec un portrait d'après Eugène Carrière. Édition augmentée d'une préface de François Coppée 4.20

Breul, K., Students' Life and Work in the University of Cambridge 1.35
Caffin, Charles H., The Story of American Painting. The evolution of painting in America from colonial times to the present. With 142 full-page illustrations 15.75
Chesterton, G. K., All Things Considered 7.50
Corelli, Marie, Holy Ovders. The Tragedy of a quiet life . . . . 9.—
De Vere Stacpoole, H., Patsy. A story of Irisch life 2.05
Harraden, B., Interplay . . . . 9.—
Hope, Anthony, The Great Miss Driver . . . . 9.—
Meynell, Everard, Corot and his Friends. With twenty-nine illustrations 15.75
Nelson's Library. A new series of the best works of modern English authors, in Library bindings. Each volume à . . . . 1.—

Amicis, Edmondo de, Sulla scala del cielo. Illustrato 1.35
„ „ „ Il supplizio del Geloso 1.35
„ „ „ Paradiso e Purgatorio 1.35
D'Annunzio, Gabriele, La vergine Anna. Illustrato da A. Ferraguti 1.35

Akademiska Bokhandeln, Helsingfors.

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1908.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTREN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 1 NOVEMBER 1908

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 21.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Fabiansgatan 16.**

Prenumerations- och annonskontor, **Fabiansgatan 16,** *öppet kl. 2—3, telefon 64 02.*

ARGUS

NR 21. HELSINGFORS 1. 11. 1908.

BETRAKTELSER ÖVER VÅR PUBLICISTIK.

„Därför bör en ädel läsare besinna, att såsom i en tidning kan stå en rätt förträfflig bit; så kan där ock stå allt det fåvett, missvett, ovett, vanvett, som kan falla på en tidningsskrifvare.“

Thorild.

Några ord av märket G. M. i en av Kakola-artiklarna nyligen i Argus om våra tidningars benägenhet att „per fas et nefas hålla ämbetsverken utanför kritik“, ja att rent av stöda ett kritiserat verk och lugna publiken, kommo undertecknad att tänka närmare över vår publicistiks förhållande till den officiella världen; därifrån var det icke så långt som det kan synas till en del betraktelser över det fria ordets utövning i allmänhet hos oss nu förtiden.

Först: ligger det någon grund under hr G. M:s i själva verket ganska grava anmärkning?

Man vore, särskilt från praktiserande tidningsmannahåll, i första ögonblicket böjd för ett bestämt nekande svar. Någon servilism i egentlig mening från pressens sida gentemot byråkratin lärer det ej kunna bli tal om.

Men ändå!

Är man ej tvungen att medge en viss sanning i vad hr G. M. velat säga? Göra icke vi publicister oss dagligen skyldiga till en nog långt gående flathet mot allt som bär guld på kragen? Eller leva vi måhända i ett mönstersamhälle, där missförhållanden ej funnes att påvisa, att ställa s. k. vederbörande till rätta för? Det är svårt att svara kategoriskt, men sina små misstankar kan man ju få ha — eller hur?

Faktum är, att vår publicistik icke kan fritagas för en viss duvenhet, en ängslan att stöta på patrull och en brist på fart och friskhet, som äro förvånande i ett land med så livfulla offentliga förhållanden.

Se blott på våra tidningar, de största som de minsta! Det finns knappt en enda, som kunde kallas en modern tidning, i den mening att den genom uppställning, materialets form och smältbarhet förmådde ge sina läsare det vederbörliga kvantum behållning utan — *tungt arbete.* Jag känner en professor, som, då vi råkats, sällan underlåtit att skämta om de knep och genvägar han hittat på för att raskt tillägna sig kontentan av sin morgonavisa. I själva verket förete våra tidningar typen av en sällsam hybrid mellan officiellt organ och blad för allmänt borgerligt vetande. Det vilar en omotsäglig byråkratisk doft över bladen, där de med ängslig omsorg inregistrera varenda förändring inom landets tjänstemannakår. Liksom detta nu strängt taget skulle angå publiken! Då länsmanstjänsten i Sodankylä anslås ledig, ansökes, besättes, roar detta naturligtvis ingen utom sökandena och deras familjer och vänner, således ett eller annat tiotal personer. Men ett eller annat tiotal tusen tidningsläsare måste få skräpet för sina ögon. Och sådant är systemet genomgående.

Det är naturligtvis arv från gamla tider, då alla människor, som voro att räkna med, hörde på ett eller annat sätt ihop med byråkratin. Hur det kan lämpa sig med dylikt för ett modernt samhälle, som vuxit ifrån ett sådant tillstånd, är inte lätt att bli klok på. Man skall troligtvis anmärka, att det ju endast beror på tidningarna själva att uppoffra slentrianen och frigöra sig från plikten att vara ett slags register för ämbetsmannakårens angelägenheter.

Inte så alldeles.

Det är nämligen — löjligt nog — på det viset att allmänheten själv är av gammalt så inpyrd med vanan att genom tidningarna följa tjänstemännen på deras stråt, att det vore riskabelt för pressen att söka emancipera sig. Det saknas inte exempel på att missnöje försports med företagna försök.

Det är den täta beröring med byråkratin, som framkallas av detta system, man närmast måste tänka som förmedlare av en påverkan, om än av indirekt art, från ämbetsverken på vår press därhän, att denna blir mindre självständig, mindre vaken gentemot förefallande missbruk än önskligt kunde vara. Att våra tidningar i allmänhet skulle med flit sticka under stol med vad de i den vägen tilläventyrs få veta, kan nog icke påstås, men saken är att systemet lätt insöver vaksamheten och i en del fall kan hindra ett allsidigt begrepp om vad som göres eller underlåtes i ämbetsborgarna. Tämligen säkert är nog även, att publicister, som gjorde sig mer kända för en besvärlig lust att beivra missförhållanden, snart skulle finna tusen hinder i sin väg. För öfrigt bör härvidlag tagas i betraktande tidningsmannens mycket svåra ställning i fall av process — och sådan kan ibland väckas av ganska lindrig anledning, såsom ett färskt exempel i huvudstaden visar — i det bevisning kan vara för honom svår att förebringa även beträffande missförhållanden, de där eljes äro „så gott som vittnade“.

I dylika fall vore allmänna opinionens stöd klarligen av största vikt för pressen. Men vårt samhälle är därvidlag mycket bekvämt av sig och dess nedärvda smak för byråkratin gör, att all-

mänheten nästan hällre ställer sig på ämbetsmaskinens sida än motsatsen — i en hart när otrolig förlitan på mekanismens ofelbarhet. Samhällets litenhet vållar ju också, att en skarpare opposition mot det bestående, även om detta är ett missförhållande, gärna likställes med skandalskriveri.

Den dag vi kunde afskaka oss smaken för ämbetston och ämbetsmeddelanden i bladen och dessa kunde låta samhällsgagnet, det allmänna intresset ensamt ge prägel åt sitt innehåll, vore vi på god väg till den *moderna tidningstyp* många nu begära och som vi skulle behöva. Därtill kräves visserligen ännu, utom pekuniära resurser, även samling av våra nu mycket splittrade andliga kapital på det publicistiska området. Vi äro icke alldeles utan pennor, vilka kunde uträtta något, blott insikten om pressens stora inflytande vore nog allmän att förkväva lusten till politisk och litterär partikularism.

Men utan att talangerna samlas till praktisk gärning, låt vara med undertryckande af privatmeningar i småsaker, få vi aldrig se uppstå en fullt självständig, käck och åt alla håll kampfärdig press, med full resonans inom samhället, utöver de trånga partigränserna. Ty endast för begåvningens och insiktens lurstötar falla dessa jerikomurar.

Journalistiken i våra dagar kan ej mer stå på Snellmans ståndpunkt: att som bisyssla „skötas handtverksmässigt“ under „försök vad på en sådan slagdänga kan förtjänas“. Den kan det lika litet som, tyvärr, den i regeln kan tillägna sig alla de bästa sidorna i hans skriftställeri.

Den har blivit storindustri och kräver som sådan sin arbetare fullt ut. Den akademiska tonen från förra seklets förra hälft, prisad — såsom man ofta hör den bli — för sin litterära läggning, går väl ej heller an inför våra dagars mycket borgerliga människa, som framför allt har ont om tid, som vill ha sitt blad var dag men också vill finna däri korthet, reda, överskådlighet, lätthet att dra ut ordet och händelsen för dagen. En tränad och möjligast högt bildad redaktionsstab behöves därför. Men nästan lika viktigt vore att mer än nu är fallet kring de större tidningarna samlades falanger af fria publicister, redo att i en för den större allmänheten lämplig form regelbundet framlägga sina rön från de olika områden av politisk, vetenskaplig, litterär, konstnärlig verksamhet de representera.

För en sådan konsolidering af krafterna, oundgänglig även därför att ressurser och arbetsfält äro så starkt begränsade, är nog en annan förändring inom vår publicistik påkallad: en frigörelse af våra tidningar från det stramma beroendet av trånga partier, vilket mången gång utestänger en självständig personlighet från att i en eller annan form medverka i pressen. Till dylikt skulle vi icke här i landet, allra minst på svenskt håll, ha råd. En större frihet i uppfattningen om innebörden av fritt medarbetarskap i en tidning vore det verkligen på tiden att bereda vägen för. Kanske skulle en utsträckt tillämpning av systemet med signerade artiklar leda i rätt riktning.

Hur som helst: det borde tränga in i allmänna medvetandet att goda pennor, de som ha något att säga och kunna säga detta i läsbar form, icke förmå gagna eller utöva inflytande i någon så verksam form som genom pressen. Nu är det de rara undantagen som bära vittne om hur regeln därvidlag lyder.

Endast sakkännaren — tilläggom: den härför särskilt begåvade, sällsynte sakkännaren — förmår popularisera väl, för en större publik. Han måste underhålla, väcka intresse; allraminst får han uttråka.

Vår publicistik behöver föryngring, förnyelse, modernisering.

Såvidt man kan se är det de antydda vägarna som böra inslås: frigörelse från byråkratism och partiensidighet, anslutning av nya andliga resurser.

Så kan den växa med tiden, i höjd med de ökade anspråken.

Och bli vad man ville se den bli: en källa till fri medborgerlig bildning i bästa mening, facklan som lyser fram över vägen — och *upplyser.*

Elias Lodenius.

ANATOLE FRANCE: L'ILE DES PINGOUINS.

Finnes det väl någon författare, som konsekventare än Anatole France motsagt och förnekat sig själv? Mer än kanske någon annan har han mot vetenskapen riktat sin ironis uddvassa och blankslipade vapen, medan han samtidigt oemotståndligt dragits mot densamma. Det är endast en skillnad — säger han någonstädes — mellan den lärde och den okunnige: i den natt, där vi alla famla, stöter den förre huvudet mot väggen, medan den senare försiktigt håller sig i mitten av rummet. Och ändå ges det icke en enda bok av honom, där icke lärdomen skulle sticka fram under den konstnärliga fiktionens skyddande och vackra hölje. Det kan därför icke heller väcka någon förvåning då han nu — några månader efter det hans stora vetenskapliga verk om Jeanne d'Arc lämnat pressen — publicerar en bok, vars företal, muntert gycklande med de historiska metoderna, förkunnar hans gamla älsklingssats att hävdateckningen egentligen är en skön konst och fantasin den egenskap, som för historikern är den viktigaste.

*

Idén att iföra verkligheten en främmande och fantastisk förklädnad, för att sedan låta satirens gissel dansa på hennes rygg, har gamla och förnäma anor, och Alca, pingvinernas vågomflutna sagoö, står att söka på samma diktgeografiska karta som Nephelokokkygia, de atenska fåglarnas luftiga molnborg — andra fingerade samhällen, nyare och närmare liggande, att förtiga. Jämförelsen med Aristophanes kunde utvecklas ännu längre: lika litet som hos denne är fiktionen hos Anatole France endast en slöja, avsedd att i

någon mån förändra och förvanska verklighetens linjer, utan den är ett självständigt och väsentligt element i boken och utgör till en stor del dennas konstnärliga raison d'être. Och liksom i den grekiska diktarens fågelkomedi följer satiren i Anatole France's berättelse ingen särskild princip: den vänder sig mot allt och alla, utan att lyda andra lagar än ögonblickets infall och stundens ingivelse.

Och aristophaneiskt i sin dråpliga komik är bokens uppslag verkligen. Den helige Maël, av den onde förledd att i ett stenträg navigera på polarhavet, till hälften förblindad av köld och storm, anländer till pingvinernas ö och döper dessa, i tron att de äro människor. Det skedda kan icke mera göras ogjort, och nu återstår för Gud Fader icke annat än att, efter en lång rådplägning med kyrkofäderna i paradiset, besluta att pingvinerna böra förvandlas till människor, d. v. s. erhålla människogestalt och en liten, men odödlig själ. I sin allvishet är han dock icke okunnig om att denna förändring kommer att medföra många olägenheter, icke minst för pingvinerna själva, men han resonerar på följande sätt. „Genom denna förändring blir deras lott säkerligen mindre avundsvärd än den skulle varit utan detta dop och detta upptagande i Abrahams familj. Men det höves icke mitt förutvetande att göra intrång på deras fria vilja. För att icke kränka den mänskliga friheten är jag okunnig om det jag vet, jag förtätar de slöjor som mina ögon genomträngt, och i min blinda klarsynthet låter jag mig överraskas av det jag förutsett".

Helgonet får i uppdrag att företaga förvandlingen, och efter väl förrättat värv bogserar han ön till ett mildare klimat, till Armoricas kuster, där den också lättare kan stå under hans uppsikt. Hans första åtgärd blir nu att skaffa pingvinerna kläder, ty genom dopet delaktiga av Evas förbannelse skulle de utan tvivel komma att upptäcka sin nakenhet, som de hittills varit okunniga om, och dessutom ha de börjat fälla det lätta dun, som ännu efter metamorfosen betäckte deras kroppar. Skildringen av den första pingvinkvinnans kostymering utgör ett av bokens dråpligaste och tillika djupaste kapitel. Helgonet och hans medhjälpare taga en helt vanlig pingvinkvinna, som tidigare utan att väcka något som helst uppseende för allas blickar exponerat sin föga frestande nakenhet, och kläda henne fullständigt. När de kommit till snörlivet säger hon: „Ni kan dra hårdare till", och när klädningen är häktad frågar hon: „Faller den bra?" Och upplyftande kjolen med sin vänstra hand och stramande den över knäna trippar hon i väg, med korta steg och vaggande höfter. Pingvinmännen, som möta henne, stanna häpna, vända om och följa efter, ty „deras begär är icke mera begränsat genom en noggrann kännedom om det åtrådda föremålet", och snart har hon omkring sig en ständigt växande eskort av smidiga ynglingar, kraftiga män, stapplande gubbar. Slutligen kan icke ens helgonets medhjälpare, munken Magis, motstå den charm som utstrålar från pingvinkvinnan.

Så börjar pingvinfolkets vandring mot civilisation och kultur. När de starkare slå ihjäl de svagare för att tillägna sig de marker, som dessa uppodlat, fastslås äganderättens principer, och redan den första folkförsamlingen vet stifta sådana lagar, att den enskildes elände bidrar till den allmänna välmågan. Sedan komma vi småningom till medeltiden och renässansen, och ju längre det lider, dess mera börja pingvinlandets öden likna Frankrikes. Boulangismens och Dreyfus-affärens historia omfattar nära nog en tredjedel av hela bokens volym; i en lång sedeskildring från tiden efter «affären» se vi i huru ringa mån denna lyckats rensa den politiska atmosfären i landet, och en framtidsvision visar oss att man icke heller kan vänta sig något av de tider, som komma.

*

En bok av Anatole France är alltid en bok av Anatole France: också de svagare bära hans andes omisskänneliga prägel. Det är först och främst hans oförlikneliga stilkonst, som i sin eleganta och genomskinliga atticism troget smyger sig efter tankens lönligaste skiftningar och lyder de subtilaste dialektiska intentioner. Hans stil är enkel — för att begagna ett av hans egna yttryck — icke därför att den vore mindre rik på olikartade beståndsdelar än andras, men för att dessa äro så skickligt sammansmälta, att man icke mera kan särskilja dem. Det är med den som med solljuset: dess rena klarhet beror på den intima föreningen av spektrums alla färger. Och sedan ironin och tankeskärpan, den intellektuella rörligheten och oron, som snarare synas växa än avtaga med åren.

Men man kan dock icke — trots styrkan av gammal och inrotad beundran för den, som länge för en varit mästaren framom alla andra — värja sig för intrycket, att detta arbete icke hör till hans bästa. Det är mycket ojämnt. På glänsande partier följa ofta jämförelsevis svaga och obetydliga. I ett kapitel sådant som det, vilket handlar om det primitiva måleriet och den serafiska esteten Mac Silly från Edimburg, skjuter satiren avgjort över målet, och man måste kanske vara medeltidskännare för att fullt uppskatta den långa och onekligen lustiga drak-episoden och avlocka den ett djupare intresse. Och så lider boken av många och långa upprepningar av sådant, som man så väl känner igen från författarens tidigare arbeten. Jag syftar härmed icke så mycket på den omständigheten, att man nu och då, mellan en episod från Aeneiden och en scen ur ett sophokleiskt drama, stöter på reflexioner och utläggningar som förefalla en så förunderligt bekanta: medvetandet om att man förut flere gånger träffat dem hos författaren grumlar icke i alltför hög grad återseendets och igenkännandets glädje. Men man hade icke väntat sig att Dreyfus-affären ännu en gång skulle dyka fram — låt vara i en något annan gestaltning, reflekterad av den extrema karikatyrens vanställande och groteskt förstorande spegel; man hade trott den slutagerad i *Histoire contemporaine*, där motivet ju utförligt behandlats såväl i direkt form som i den dråpliga travestin *Des*

Trublions qui nasquirent en la Republicque. Det ligger för övrigt över bokens hela senare del med dess bitande infall och kvicka parodoxer någonting ytligt och tunt — men det är väl den *légèreté d'esprit,* som enligt författaren är utmärkande för alla verkligt allvarliga män.

Ddär finnes dock åtminstone en episod, som skänker denna nya version av «affären» ett visst raison d'être. I Bidault-Coquille, den fattigaste och lyckligaste bland astronomer, som av sin naiva entusiasm för sanning och rättvisa drages med i den politiska malströmmen, har diktaren ironiserat sig själv, och i hans person har han definitivt gjort upp sitt personliga mellanhavande med Dreyfus-kampanjen. När den är slut, är han ännu en illusion fattigare än förr. Han hade föreställt sig att de sociala orättvisorna voro uppträdda som pärlor på band, och att det var nog med att bryta ut en för att lösa upp hela radbandet. Han hade trott att man med ett slag kunde återupprätta rättvisan i hans eget land och i hela världen. Han hade varit en bra karl, en hederlig spiritualist, men utan någon som helst erfarenhetsfilosofi, och han hade dessutom, han också, haft sin lilla list med i spelet. Han hade trott sig göra en god moralisk affär: han hade sagt till sig själv att han var rättvis och modig, och att han sedan skulle få sola sig i allmänhetens aktning och historieskrivarnes beröm. Nu, när han vet att det är svårt att gottgöra en orättvisa och att det alltid är att börja om från början, återvänder han till sina asteroider.

Och man märker på allt att författaren förlorat ännu en illusion, och en på vilken mycket för honom vilade. *L'Ile des Pingouins* är den hårdaste, hätskaste, bittraste bok Anatole France någonsin skrivit. Hans ironi, som nu blint och hatfullt vänder sig mot allt och alla, har förlorat allt vad den förut ägde av ljusa och sonande drag och mynnar ut i en fullständig nihilism. „Eftersom människornas galenskap och elakhet äro obotliga, återstår det en god gärning att utföra. Den vise skall samla så mycket dynamit att han kan spränga sönder hela denna planet. När spillrorna flyga omkring i rymden, skall en omärkbar förbättring inträda i världsalltet och en viss upprättelse givas åt det universella medvetandet, som för övrigt icke existerar.“

I full överenstämmelse med denna nihilistiska livssyn tar författaren också i den framtidsvision, vilken avslutar boken, helt och hållet avstånd från den naiva socialistoptimism, som talade ur den idylliska drömmen i *Sur la pierre blanche.* Paradiset har förbytts i ett helvete. Klass-skillnaden har utvidgats till en artskillnad, livet har blivit fullkomligt glädjelöst och dess enda mål ett hopande av rikedomar, som aldrig komma till någon användning. Till dess en anarkist utför, ehuru i mindre skala, den välgärning varom i det föregående citatet talades. Men samma utveckling genomlöpes på nytt, och snart är samhället åter moget för ett nytt sprängämne . . . En framtidsvision, som i en viss mån påminner om några av de Wells'ska, men utan att på långt när äga deras åskådlighet och logiska styrka.

*

Men det säges icke vara lätt att leva alldeles utan illusioner, och Anatole France har också, trots allt, förbehållit sig en. Förnekaren, som kastat kägla med allt vad bland människorna äger hälgd och hävd, har] ännu aldrig gjort antiken till föremål för sitt löje. Och mer än så: han har aldrig försummat ett tillfälle att upphöja och förhärliga hellenismen och romardömet på den kristna kulturens bekostnad. Han underlåter det icke heller i denna bok; det är i detta syfte som Marbodus-episodens vackra sidor tillkommit.

Munken Marbodus blir i tillfälle att nedstiga till underjorden. På de elyseiska fälten träffar han sin avgudade Vergilius och förvånar sig över att denne, som dock bebådat frälsarens födelse, icke har sin plats i paradiset. Diktaren erkänner att det nog icke saknats anbud: på grund av ett ställe i hans fjärde eklog, som okunniga judar misstolkat, hade man erbjudit honom säte i himmeln. Men han hade avsagt sig den äran. Han var rädd att hans humör och hans smak icke riktigt överensstämde med de seder, som voro rådande i den kristna olympen. Han hade hört att den nya lärans anhängare avhöllo sig från föda, flydde kvinnor och underkastade sig onödiga lidanden, allt för att göra sin gud till behag. Med sådana farliga dårar ville han icke ha någonting att göra, och han fruktade dessutom att han icke kunde vänja sig vid deras kosmogoni, som mera lämpade sig för syriska kameldrivare än för en lärjunge till Aristarchos från Samos.

Det är Anatole France's vanliga metod att förödmjuka kristendomen i någon av dess representanter, som ställes upp mot en av antikens män: Jesus och Pilatus, Paulus och Gallion. Så även här, och nu är det Dante som får bära hundhuvudet. Vergilius berättar att han en gång i tiden fick besök av en man, som var född i närheten av den gamla etruskerkolonin Faesulae och talade en korrumperad och knappast förståelig dialekt. Han hade en djärv ande och han välvde stora tankar i sin själ, men i grunden var han dock en okunnig barbar. Han hade intet begrepp om grekisk bildning, och han deklamerade med stor högtidlighet fabler, som småbarnen i Rom skulle skrattat åt. Han läste upp verser, som han författat på sin nya dialekt och som Vergilius icke förstod, och det överraskade dennes öron mer än det tjusade dem, när han för att markera rytmen, tre eller fyra gånger, med regelbundna mellanrum, upprepade samma ljud. Men det värsta var dock att han senare i sina barbariska dikter utspritt ryktet, att Vergilius förnekat Roms gudar.

„Min vän — säger Vergilius till munken — när du återvänt till det ljuva solljuset och återsett dina fäders land, förneka då dessa avskyvärda rykten. Säg ditt folk att den fromme Aeneas' sångare aldrig tänt rökoffer för judarnas gud. Man försäkrar mig att dennes makt avtar och att säkra tecken tyda på

att hans fall är nära. Denna nyhet skulle bereda mig en viss fröjd, om man över huvud kunde glädjas i dessa boningar, där man icke mera känner vare sig begär eller fruktan."

Man säger att fransmännen ägna sina mödrar en religiös dyrkan. Anatole France har aldrig hädat den mor, ur vars spenar hans ande sög sin bästa näring.

E. Z.

EN DEBATT ÖVER VÅRA YNGRE MÅLARE

Ett par ord till hr S. Frosterus.[*]

Sigurd Frosterus är en av de få konstkritiker hos oss, som med verkligt konstintresse tala om bildande konst, därvid berörande delar av målarekonstens djupaste väsen. Man kan icke annat än vara honom tacksam därför. Det är aldeles nödvändigt att man hos oss börjar fördjupa och utvidga konstförståelsen. Inledningen till hans uttalande om pågående höstutställning innehåller dock reflexioner, som giva mig anledning att säga ett par ord.

Det är nog sant, att våra höstutställningar för närvarande göra ett delvis simpelt, delvis oskolat intryck, att deras allmänna färgton är tung och smutsig. Där förekommer ett så stort antal elevarbeten och sudderier av rent av obegåvade nybegynnare, att allmänintrycket redan därför blir nedslående. Även detta års höstutställning är i sanning ganska litet glädjande, dock icke allenast till följd av brister eller dystra färger, utan i lika hög grad beroende på oskolat formsinne och fattig inspiration. Så är exempelvis förhållandet just med de av hr S. F. omnämnda tavlorna.

Under alla tider har målarekonsten följt tvänne riktningar: en mot färg och en mot form och kontur, beroende på vilken riktning i högre grad motsvarat konstnärens medfödda talang och strävan. De två äro lika väsentliga för målarkonsten. Och impressionisternas „färguppfinningar" ha icke hindrat Puvis de Chavannes att vara en stor konstnär, lika litet som Carrière, vilken hela sitt liv målade just med denna smutsbruna färg, som med hans pensel dock gav mer än vad mången annan kunnat framkalla med sina sju och sjuttio färger. Orsaken till den s. k. färglösheten i vår konst — som strängt taget är en ganska obefogad beskyllning — tror hr S. F. sig ha funnit däri, att våra konstnärer icke „känt" och studerat impressionisterna och deras färglära.

Om några av våra unga konstnärer icke känna impressionisterna så ligger väl orsaken däri, att de icke haft tillfälle därtill, så önskvärt det än varit. Men det finnes ju också en hel massa andra saker, som de icke känna till — och alla äro icke skriftlärde. Kolorist blir dock ingen genom impressionisternas färglära, som hr S. F. trugar på oss konstnärer såsom läkemedel och „vilken man kan inhämta på några timmar", såsom han försäkrar, lika litet som relief eller luftighet kan uppnås blott genom studiet av perspektivlära. Jag för min del hade lust att genmäla, att om det allmänt utmärkande draget i vår konst är outvecklat färgsinne, detta ingalunda beror på bristande kännedom om impressionismen, lika litet som på vår nordliga breddgrad eller vårt trumpna lynne, som nu blivit ett ständigt slagord. Eller tror hr S. F. verkligen det, och målade kanske Carrière med brun färg därför, att han icke kände nämnda färgteori? Hur skall man då förstå t. ex. att den färgrika och fylliga bysantinska mosaiken, i vilken i förbigående sagt olika färgade stenar användes nästan nog efter samma principer, som impressionisterna senare följde, kunde i självaste Italien efterföljas av renässansens kalla konturer och grå fresker? Giotto, Botticelli äro icke kolorister. Och det svarta hos spanjorerna och Graco's grå färger och tunga karaktär! Bero även dessa på nordlig breddgrad? Och dock hade han studerat och sett Titian. Jag kommer alltid att minnas, huru professorerna i min ungdom skrämde oss med att något formsinne här icke kunde utbildas, då det icke förekom någon italiensk bergskedja, vars profil ständigt tecknat sig för konstnärens öga. Den tiden beskylldes vi för att ha för mycket färg. Sic transit gloria mundi!

En orsak till att vår konst icke så där på må få kunnat kasta sig in i läckra färgharmonier, är troligen den, att vi omkring oss haft en natur och en omgivning, som varit nya för konsten, en egen karaktär hos såväl landskap som människor, vilken aldrig tidigare blivit målad, och ju mer ett motiv förmår fängsla konstnären, dess mer koncentrerar han sin uppmärksamhet på form och komposition. Att såväl form- som färgbehandling ännu befinna sig på en så rudimentär ståndpunkt hos oss, utan all delikatare förfining, beror väl just på nyheten i den omgivning, som skall återges. Och på denna realistiska bas har konsten i alla tider varit hänvisad att bygga. Detta inser hr S. F. i förbigående även själv, men hans obegränsade tro på impressionisternas färgteorier gör honom till monoman.

Vad nu impressionisterna beträffar är det ett misstag att kalla dem alla kolorister. Man kunde nästan påstå motsatsen. Nyheten hos dem ligger i lika hög grad i deras oakademiska komposition, i deras sätt att teckna och i deras strävan att frigöra sig från den raka linjen. Förutom deras lära om färgernas delbarhet var tendensen hos dem helt och hållet realistisk och deras naturalistiska strävan att avbilda atmosfärens glans och ljus förde ingalunda alltid till måleriskt effektiva resultat. Redan den yttre tekniken hos impressionisterna, denna s. k. punktmålning, förminskar färgbehandlingen och användandet av stora ytor, de från början måste lämna. Detta mål-

---

[*] På grund av det stora intresse ett uttalande av en av våra främsta konstnärer i frågan om de yngres i ledet prestationer äger, tar sig redaktionen friheten ur tidskriften „Päivä" återge hr Järnefelts bifogade artikel samt i anslutning därtill hr Frosterus' svar därå, vilket tillställts såväl oss som vår aktade kollega.

ningssätt är därtill opraktiskt i det avseende att om målningen aldrig så litet svartnar och färgerna mörkna och förändra sig var på sitt sätt, alla valörer då rubbas och förlora sin ursprungliga skala.

Se blott på Claude Monets tavlor, i vilket skick befinna sig många av dem nu! Och dock är han deras starkaste stöd. Tavelserien „Hövålmar“ exempelvis, i olika belysning och under olika årstider! Om de exponeras alla samtidigt på en separatutställning så kan man se på dem och beundra ljus- och luftstämningarna i dem, men de äro färglösa. Och tag så och ställ en av dem ensam för sig bredvid en duktig målning, så skall ni få se hur den försvinner. I vilken grad denna tekniska teori behärskade de flesta impressionister, visar bäst Seurat, den mest ortodoxa av dem allesamman. Har han färg? En så föga koloristisk konstnär har sällan funnits. Och de andra hava nog icke heller alltför saftiga färger. Ett utmärkande drag för detta punkteringsmanér är just, att ingen färg egentligen kan lysande framträda, utan den ena fläcken dödar den andra och den allmänna färgtonen gör ett fattigt och lamt intryck. Degas åter har ingen annan gemenskap med dessa färgteorier, än att han tecknade med olika färgade pasteller. Hans styrka ligger i teckningen, i rörelsen, i karakteristiken och i kompositionen. Så säga hans teckningar lika mycket, som hans målningar. Det var ganska betecknande för de egentliga impressionisternas glansperiod på 80-talet, att deras estetiker J. K. Huysmans alls icke förstod Puvis de Chavannes. Han var ju nog tvungen att inse, att mannen hade talang, men han hånade honom för hans enfaldiga figurer och kunde icke hos dem ana något som helst, som skulle tyda på att de i en framtid komme att hava en större bärvidd än den hans öga kunde spana.

Långtifrån att icke förstå giva dessa stora banbrytare fullt erkännande, vill jag blott påstå att deras färglära på långt när icke har samma betydelse för denna förnyelse som deras egen personliga intelligens och entusiasm, och den skola, som följdes av dem, kan jag ej för min del rekommendera som universal-läkemedel åt våra unga konstnärer. Riktningen börjar redan bliva något föråldrad och efter den ha redan många vändningar gjorts. Många äro de som stillat sin törst vid dessa brunnar; några hava lyckats — andra misslyckats. Hur månne t. ex. Zorn skulle ha tagit sig ut i den färgskalan?

Att de finska konstnärerna i tidernas början mera togo intryck av P. de Chavannes och mindre av Claude Monet, tyder ingalunda på dåligt urval. Detta var helt enkelt en naturlig följd av omständigheterna och av den utvecklingsnivå, på vilken den finska konsten för tillfället stod.

Eero Järnefelt.

(Övers. ur „Päivä“).

*

Fransk skola för finska målare.

Ett genmäle till herr Eero Järnefelt.

Det genmäle till min uppsats om höstsalongen, herr Eero Järnefelt skrivit i Päivä, för mig pennan i handen.

Våra önskningar sväva över olika punkter, över monumental- och landskapsmåleriets till varandra gränsande fält. Temperamenten skilja. Men avståndet är mindre än man kunde tro. Och tankeriktningarna löpa åt samma håll.

Till först: lämnom all inbördes värdesättning av nutida och döda mästare. Än kastas vikten i den ena, än i den andra vågskålen; först sent, om någonsin, väntar balansens ro. Vad vi kunna säga för eller emot våra respektiva idoler, är uttalat många gånger förut och övertygar ingen olikatänkande. Med strid om ord vinnes intet. Så mycket mera genom förmågan att bortom meningsskiljaktigheter nå fram till det gemensamma.

Vad som däremot äger intresse, blir frågan om *var* de förebilder stå att sökas, ur vilka i detta nu det friskaste blodet kunde inympas på finskt måleri.

Främst träder i ögonen vår tunga kolorit.

Med tecknare som Edelfelt, Järnefelt, Enckell är det icke i känslan för form och stil, de våra stå sig slätast i utländsk konkurrens. Lägg tonvikt på ursprunglighet och kraft, då rycka Gallén och Rissanen fram. Men det är naturligt att Järnefelt, mitt inne i målmedvetet arbete, ser upp till den mästare, som står hans eget konstnärskap närmast, till Puvis de Chavannes.

I bättre skola kunna många av våra yngsta icke gå.

Men alla våra talrika landskapsmålare! Landskapet är tidens skötebarn. Till ju högre fulländning färgernas språk utbildas, desto framgångsrikare speglar landskapet själsliga tillstånd, och skänker rent målerisk ersättning för epos och drama, lyrik och anekdot.

Fasthållom likväl tanken om det monumentala figurmåleriets slutliga hegemoni.

Men ej ens den enklaste fackutbildning är betjänt av en enda lärare. Till huvudämnet sälla sig viktiga discipliner, vilka vidga och stärka grunden för specialvetandets pyramid. Vad än man vill måla, färgernas riktiga behandling blir ett av grundproblemen.

Låt vara att dekorativ omdiktning av stora, vittfamnande ämnen kan hägra som målarkonstens yttersta mål. Och att strävan efter stil leder ut över naturen. Men på denna linje kan intet tvärstreck dragas mellan Puvis de Chavannes och de yngre förgreningarna av impressionismen. Härom längre fram.

Så en begreppsutredning. Benämningen impressionism. Herr Järnefelt håller sig mera till det historiska momentet, och binder namnet till gruppen kring Monet. Men allt oftare dragas även de följande generationerna in under samma rubrik, trots grundväsentliga förskjutningar såväl i uppfattning som rörande tekniken.

Jag hade hoppats undgå vantolkning då jag skrev om „den impressionistiska frigörelsekampen“,

och ytterligare framhöll trenne på varandra följande släktled. Klokare hade varit att tala om *ljusmåleriet.* Då hade tråden i min tankegång framstått klarare.

För att nå sitt slutmål gör herr Järnefelt en generalisation, vilken ingenstädes ingått i min anmälan. Han ställer Monet mot Puvis de Chavannes och fordrar ett val. För mig kan ej impressionismens idé förtätas och stelna i ett namn. Just omöjligheten att ur ljusmåleriet — med dess stridbara falang av sigemellan motsatta begåvningar — bilda en kliché, utgör anledningen, varför jag envist ställer riktningen så högt ur pedagogisk synpunkt.

Hugg av ett huvud. Som på Hydra växa hundrade i stället.

De egentliga impressionisterna räknade Puvis de Chavannes till en av sina föregångare. Och omvänt; mästarens välvilja följde en Seurat och Signac ut till de sista konsekvenserna. Koloristiskt sett stå vi ej inför ett antingen — eller.

Puvis' *klara* harmonier var en länk mellan Delacroix och Monet.

Vända vi oss så till stil och karaktär. Då befinnes den äldsta landskapsmålarkretsen för lätt, jakten efter flyktiga effekter utvecklade dem alltför ensidigt. Men Degas tillägnar sig och inför japanernas ytfördelningskonst, och Manet håller i järngrepp fram traditionen från Frans Hals och Velasquez, samt leder henne över till vår egen tid med dess egna färger.

Även landskapet nådde snart stil på basen av de nya färgexperimenten. Om naturdyrkan hos Claude Monet stormar fram i fria, obundna vers, iförde de yngre Seurat och Signac henne i sonettens konstfulla klädnad; rytm, jämnvikt, slutenhet, behärskning blev deras lösen. „Ett skifferspel med *färgens* bästa smycken", kunde man med lätt korrigering av Gripenbergs dikt säga.

Den *abstrakta färgidealism,* vari impressionismen utmynnade så snart efter sin jordbundna begynnelse, var frukten av reflexion längs tvenne linjer. Jämförelse mellan impressionisternas dukar och de optiska undersökningarnas sammanställda resultat. Jämförelse med de klassiska mästarenas verk och framletandet af de förbisedda lagar, mot vilka genombrottsmännen brutit.

Oberoende av punkter och manér vi finna hos Denis såväl som hos Signac, en idealitet i *färg* i närmaste släktskap till Puvis de Chavennes idealitet främst i *form.* Ett skott hos samma stam, men riktad åt annat håll, ett viktigt skott till måleriets symmetri. Landskapet, som den stora dekoratören nedstämde till staffage och bakgrund, får eget själsliv i de ytterligt stegrade toner, vilka *ljuset* binder tillsamman.

På människans förädling hos Puvis följde möjligheten av naturens genom neoimpressionisterna. „Må färgtriumfatorn komma", säger Signac, „hans palett är beredd." Ett uttalande, vilket röjer huru medvetna de äro om styvheten och bristerna hos den teknik, med vilken de arbeta.

Den tekniska proceduren är blott ett experiment, vad som lett därtill är en fruktbar princip, vilken väntar ändgiltig formulering.

Det gör mig ont att herr Järnefelt citerar oriktigt. Jag betonade uttryckligen att „de enkla *reglerna* för kontrastvärkan och optisk blandning inläras teoretiskt på några timmar" icke *teorin,* än mindre tillämpningen. Uttalade i ord äro kontrastlagarna lätta att minnas; på dem som grundval reser sig färgidealismens luftiga, ljusomflutna byggnad.

Ljusmåleriet förfogar över tvenne sätt att suggerera den färgens fyllighet och prakt, varom konstnärens färgämnen blott giva bleknad avglans. Att noggrant giva akt på valörerna d. v. s. söka återgiva luftperspektivet. Och att stegra tillbudsstående råämnens lyskraft medels tekniska och optiska konstgrepp.

Båda metoderna flyta om varandra hos impressionister och neoimpressionister. Seurat, som i vidare omfattning än någonsin förut, länkade uppmärksamheten till valör- och kontrastproblemen, förhindrades av förtida död att smälta de båda förfaringssätten tillsamman.

Sant är, att Monets färger grumlats av tiden. Men att så skulle ske, förutsågs redan av Seurat och Signac, vilka riktade kritiken just mot denna punkt. De framvisade svårigheterna i att förena största möjliga färgglans med ett arbetssätt *à l'improviste,* vilket ofta måste leda till ofrivillig kemisk förening av färger, som rena nedkastats på duken.

Det är likaså sant att Pissarro skruvat ned sin färgskala till ett pärlemorskimrande grått. Men se blott närmare efter. Vilka underbart fina nyanser, vilka rika variationer med glimtar ur hela spektrum. Ett färgpianissimo. Långt ifrån entonighet.

Seurats själfulla landskapsteckningar, svart på vitt, giva starkare intryck av ljus och färg än flertalet grannt kolorerade dukar. Men Seurat, metodisk och grundig, valde denna väg såsom förskola för färgbehandlingen; först sedan han tyglat valörproblemet grep han till penseln.

Och målar man än natt eller skymning, varest färgerna drunkna; framställningen får mera fart och esprit, då konstnären inom sig känner vilka färger som släckts. Det lever under ytan bakom Whistlers monotoni. Städse oavhängig, stod han impressionisterna personligt nära.

Huru sällan finna vi hos oss det ena eller det andra förfaringssättet tillämpat? Äro icke i regeln förgrunderna behandlade som om de alls icke anginge bilden, såsom någonting överflödigt eller utanförfallande. När utnyttjas de främsta planen för att skänka djup och perspektiv?

Var finna vi exempelvis en röd färgyta, livliggjord genom olika nyanser, stegrad till lyskraft med en grön kontur, komplementets?

Och slutligen, var äger väl en stegrad färgskala större berättigande än i fresk eller idémåleri: „naturlig," kongruent med det ideella ämnesvalet, nödvändig såsom motvikt till de svåra belysningsförhållanden, varmed dylika verk nästan undantagslöst måste kämpa. Här räcker Puvis de Chavannes en hjälpsam hand åt Maurice Denis.

Vi skynda förbi Martin till Denis och möta en färgskala, som i rikedom står långt över Puvis de Chavannes'. Och om teckningen saknar den äldres

värdighet och adel, den visar desto tydligare de båda element, varöver syntesen skall stiga fram.

Icke ett namn behöva vi, ett namn i vars skugga vi förlora initiativ och handlingsfrihet, men en ny, livgivande och sporrande princip. Den finna vi hos ljusdyrkarena; *en* glimt här, *en* glimt där, genom hela keden, från de äldsta till de yngsta, hos förarena och de ledda.

Inspiration och eftertanke stöda systerligt och broderligt varandra. Häri röjer sig nutidsdraget, som måste fram. Ingivelsens glöd försvagas ej av att ösa ur flere brunnar, ur känslans och förståndets; den vinner i soliditet, i allmänfattlighet, i allmängiltighet.

Tydligt uttryckt: Vad fingerövningarna äro för pianisten, är förmågan av redig färgbehandling för målaren. Och därtill når man enklare och snabbare genom etyder och skalor (ljusmåleriet), än genom att i förtid taga hop med konsertstycken (Puvis de Chavannes).

Sigurd Frosterus.

VALLGRENS SPRINGBRUNN OCH ANLOPPET EMOT DEN.

En enquête.

Redaktionen har vänt sig till en trängre krets av konstnärer och konstvänner med en anhållan att de i konstens intresse ville uttala sig rörande den nya monumentalbrunnen å hamntorget i Helsingfors och betydelsen av de mot densamma riktade angreppen. Vi låta här de influtna svaren följa, ordnade alfabetiskt efter de ärade insändarnes tillnamn, uttalande därjämte ett tack för älskvärdheten att beakta vår vädjan.

*

För att tillmötesgå den ärade Red:s anmodan att säga min mening om Vallgrens springbrunn, ber jag att få anföra följande.

Kritiken har med imponerande överlägsenhet fällt sin dom över det märkvärdigt enhälliga klander, som riktats mot den krönande kvinnofiguren, samt ansett att det uteslutande härleder sig av obildning och pryderi. Emellertid är ej ens den stora publiken hos oss så ovan vid det nakna i bildande konst, att klandret kunde ensamt bero derpå. Stigells grupp på Observatorii-höjden har veterligen aldrig väckt missnöje, Takanens Aino och Andromeda ses i talrika hem, medan i konstföreningens galleri samt på de årliga konstutställningarna nakna figurer ständigt möta de besökandes blickar. Alltså måste grunden sökas annorstädes och utan tvivel däri, att Vallgrens flicka icke har något tydligt, för varje åskådare begripligt tankeinnehåll. Skulle man *utan förklaring* se att hon framställer „Helsingfors uppstigande ur havet“, så hade diskussionen sannolikt antagit en annan karaktär. *

Då figuren totalt saknar det ideella element, som ju bör adla det nakna i konsten, så frågas: har gestalten en sådan formskönhet, som kunde komma åskådaren att glömma andra anspråk? (Jag anser mig böra uppställa denna fråga, oaktadt jag är långt ifrån anhängare av l'art pour l'art-teorin.) Dessvärre är det mig omöjligt att bejaka frågan. Figuren erinrar närmast om Vallgrens små statyetter, vilka återgivande mer eller mindre svängda, smidiga kvinnogestalter äro uttryck av en subtil, stundom överförfinad känslostämning. Springbrunnsstatyn förefaller att vara en förstoring av en sådan statyett, dock så att stämningen gått förlorad. Svängningen på huvud och kropp synes uttrycka något slags koketteri — men konstnären förklarar att sjöjungfrun (som kritiken kallat «glad» och «lustig») kastar en, antagligen melankolisk, avskedsblick åt havet — så litet förstår man figuren! Jag vill ej upprepa vad man, såsom mig synes i allmänhet på goda skäl, eljes anmärkt mot gestaltens attityd och modellering. Visst är att figuren saknar den formfulländning, som höjer sig över det vardagliga och tillhör den stora skulpturen. Men detta är ju — säger kritiken — blott en förtjänst, ty däri framträder det personliga! Härtill må erinras, att även nutidens största bildhuggare icke just pläga i sådant inlägga sin personlighet (se t. ex. Rodins Eva, Uppvaknandet o. s. v.).

Härav torde framgå att, enligt min mening, «Vallgrens flicka» för det mesta själv bär skulden för att hon blivit så ovänligt mottagen. Figuren äger intet, som skulle avleda uppmärksamheten från det naknas, så att säga, rent sinnliga sida, och därför kan jag ej annat än beklaga, att allmänheten just genom ett sådant konstverk skall uppfostras till att se det nakna i konsten på offentlig plats. Huru fin och tydlig i form och känsla är ej däremot samma konstnärs Eko — omkring en gestalt i den stilen, om ock naken från topp till tå, hade man ej hört ogillande ord och än mindre råa kvickheter.

Angående springbrunnen förövrigt ville jag blott säga, att jag skulle föredragit sälar från Finska viken framför sirliga sjölejon från Jardin d'acclimatation, att bassinen tyckes vara för vid i förhållande till mittpartiet, som förefaller så mycket svagare som där saknas en mäktig, rakt uppstigande vattenstråle, samt slutligen att vattentillgången överhuvud är så ringa att anläggningen hellre borde heta strittbrunn. Till nytta och nöje för mången vore om Red. uppmanade professor J. A. Palmén att bestämma de franska fiskarnas art.

Högaktningsfullt

Eliel Aspelin-Haapkylä.

*

Efter att flere gånger grundligt hava betraktat fontänen har jag allt mer stärkts i min uppfattning att vi i den hava fått ett gott konstverk. Jag finner flickan bra i sin pose, en vacker frisk kropp och ett piggt ansikte, icke banal, god och glad konst, absolut fri från obscenitet. Skada att hon ej träffas af vattenstrålarna, ty det översköljande vatt-

---

* **Ehuru huvudsaken är att konstnären icke lyckats tydligt uttrycka sin tanke, må det påpekas, att idén, även sedan den förklarats, förefaller främmande för våra föreställningar. Historiskt taget har ju staden från en annan plats sökt sig hit, närmare havet. Gällde frågan t. ex. Napoli vore tanken mera träffande.**

nets spelande glansdagrar förläna åt bronsen liv och ge en briljant effekt åt verket. (Ex. fontänerna på Place Concorde, Paris.) Bassängen med de magnifika sjölejonen kan jag ej tänka mig bättre. Piedestalskålen har tyvärr mindre goda proportioner och en misslyckad kantprofil som trasar sönder det öfverrinnande vattnet. — En trängre plats hade onekligen varit till fördel för konstverket.

Vad den sårade anständigheten beträffar, så förstår jag ej sedlighetsmakeri och vita band som annat än uttryck för bristande kultur, vars verkningar bliva rent kulturfientliga.

19 ^{28}/x 08

Eric Orv. Ehrström.

*

Det som säges eller skrives om ett konstverk är i regeln av så ringa betydelse att jag ogärna lystrar till Argus uppmaning — därför kort:

Verket i sin helhet gör på mig ett gott intryck frånsett den föråldrade modestilen, vilken med all sin degenererade smak icke berättigar det lösa och obyggda i konstruktionen. (Genom en rikare anordning av vattenflödet kring sockeln kunde en fastare massverkan ernås).

Kvinnofiguren var en angenäm överraskning. Hennes pose är för mig en nyhet, en uppfinning som gläder. Rörelsen — ty det är verklig rörelse — är full av könsligt behag och hederlig sinnlighet.

Anordningen med den utfyllande vassen är en originell skulptural idé, och att anatomin behandlats så beslöjat är även ett gott grepp, ty dels står figuren nog långt från ögat, dels finnes tillräckligt detaljer i sockeln.

Djuren från Behrings sund respektive Jardin d'acclimatation äro långsökta men bra och mycket dekorativa.

För resten har jag mycket än att iakttaga och fröjda mig åt hos brunnen och önskar detsamma till och med dem, vilka under angrepp på konstverket låtit förleda sig till omedveten pornografi och därigenom konstnären till en onödig och icke sympatisk värjoskrift.

Akseli Gallén-Kallela.

*

Fontänens kvinnofigur är det väl fråga om?

Nåväl, vad skönheten beträffar, anser jag henne stå över det mesta, som fosterlandet kan uppvisa. (En allmän skönhetstävlan borde fås till stånd, för att korrigera alla uttalanden i denna sak). En ung kvinna kan tillåta sig mycket, blott hon icke är vacker. Fontänkvinnans lilla steg är ännu intet felsteg. Att hon det oaktat väcker ond blod betyder, att man finner henne däjelig. Detta om skönheten.

Beträffande osedligheten, påstå en del damer att de gripas av blygsel inför denna bronskvinna. 1 Moseb. 3:7 lär oss att blygseln begynner med skuldkänslan. Ja — så mycket värre för damerna.

Albert Gebhard.

*

(Övers.).

I mina ögon är Vallgrens havsjungfru den trevligaste och oskuldsfullaste flickan i hela Helsingfors' stad.

Pekka Halonen.

*

Brunnen är enligt min mening vacker till sin totalverkan och en prydnad för sin plats, vars företräden den dock så litet begagnar sig av, att jag nästan ville tro att konstverket ej är komponerat för densamma.

På en fristående monumentalskulptur bör man väl helst ej kunna påvisa en utpräglad baksida, om icke någon bakgrund finnes eller arrangeras för densamma. Då såsom här en ensam människofigur utgör det centrala i kompositionen kan väl ej hjälpas, att figurens rygg bestämmer det håll, som för betraktaren verkar som hela konstverkets baksida. I detta fall pointeras denna dessutom av figurens rörelseriktning. Brunnens baksida är sålunda vänd mot Senatstorget och Norra Esplanadgatan, där de flesta människorna röra sig.

Såsom platsen nu är vald bilda Kapellesplanadens lindar en naturlig bakgrund för ett här placerat konstverk, så mycket naturligare, som torgets centrum ju är längre österut i samma axel. Då konstnären ej lyckats giva en utpräglad centralverkan åt sin brunn — jag föreställer mig, att han sökt göra det genom att låta figuren vrida överkroppen och huvudet så mycket som möjligt åt sidan — hade han bort välja esplanaden till bakgrund och varför icke helt och hållet undvika ett cirkelformigt planarrangemang.

Fasthåller man vid idén om „det ur havet uppstigande Helsingfors", så borde väl rätteligen stranden tänkas åt väster och havet åt söder eller sydost. Huvudfigurens rörelse torde sålunda bort ske västerut eller möjligen norrut, men i intet fall, såsom nu, söderut. Vill man nödvändigt att hon vänder huvudet såsom nu, så borde man sålunda även fordra, att hon rör sig åt rätt håll. Eller har konstnären verkligen tänkt på en annan plats?

Vad beträffar själva kompositionen i och för sig, så vore mitt ringa omdöme, att totaluppställningen är av goda proportioner — jag ville endast att vattentillförseln ökades, så att strålarna från sjölejonen nådde huvudfiguren — och flickan, så när som på den fula och sökta benställningen, intagande och karaktärsfull. I bredd med de tämligen intetsägande och konventionella bronskvinnor, som våra andra monumentalskulpturer äro prydda med, är denna full av tjusning och temperament, det bevisas bäst av den diskussion hon väckt till livs, och vittnar likasom de ståtliga sjölejonen vältaligt om den rutin hennes världsberömde mästare är mäktig av.

Så långt är allt gott och väl, blott flickan ej framträdde med pretensionen att vilja symbolisera det Helsingfors, som tack vare sitt förträffliga läge arbetar sig stort och rikt. Att framställa en dylik tanke, vilken borde inspirera till helt andra dimen-

sioner och ett mäktigt allvar, med en kokett tös, som kliver upp på stranden, därpå kan jag såsom helsingforsare och arbetande medlem i samhället ej gå in. Ett dylikt motiv låge knappast för parisaren och lyrikern Wallgren. Men kalla henne „Helsingfors“ rätt och slätt utan det litterära tillägget „ur havet uppstigande“, så vill jag erkänna att hon är förtjusande och ger en träffande bild av vår stad, sådan den ter sig för den ytlige betraktaren. Då undviker man frågor, som eljes ej kunna tillfredsställande besvaras och då äro skalkaktigheten och koketteriet fullt på sin plats — jag erinrar om en glad manlig symbol för huvudstaden: det av hr Jac. Ahrenberg kreerade „kommunalrådet Karl Helsingfors“.

Att springbrunnsflickan skulle verka sårande för anständighetskänslan, kan jag ej förstå. I detta avseende hyser jag ungefär samma åsikter som Gustaf Strengell så talangfullt förfäktat och som nu senast Ernst Lampén med vismansord så beundransvärt vackert och roligt gjort sig till tolk för. Rätt lustigt att Työmies, vårt allra yttersta vänsterblad, i denna fråga fört till torgs teorier, som gå några grader mer åt höger än U. S:s och de indignerade damernas!

Bertel Jung.

*

(Övers.).

Ni har bett även om min mening rörande Vallgrens springbrunn och den diskussion och det oväsen densamma väckt. Enligt min åsikt är fontänen i sin helhet lyckad och gör den ett särdeles glatt och trevligt intryck. Huvudfiguren verkar pigg och levande. Jag kan ej förstå eller ens ana vad som hos den kan stöta folk, och det lönar sig ej att dess vidare orda om den där sedliga indignationen. Vämjeligt verkar talet om de „ur det fattiga folkets mun tagna medlen“, då man besinnar att ett på offentlig plats uppställt konstverk kan ses av var man och just är avsett att njutas av alla.

Eero Järnefelt.

Järvenpää, 25. X. 08.

*

Ursäkta Herr Redaktör — men innan jag går till saken, måste jag göra en liten afstickare, som — tyvärr! — dock hör till saken.

Har Ni läst J. A:s understreckare i dagens H:bl om Konstindustriutställningen i Petersburg? Och lagt märke till i vilken ton den är hållen? Huru han i korthet och med brist på förståelse talar om det självständigt nya, t. ex. om österrikarne eller Joseph Olbrich (af J. A. omdöpt till Hans Oldbrich), medan epigoneriet och imitationen av gammalt (helst över 100 år) vinna hans odelade beundran och aktning. — T. ex.: salongen i Hamburg-Amerika-linjens nyaste praktångare „med dess fris i stil Wedgwood, små förtjusande tavlor efter Lawrence, Gainsborough och Greuze — bordet med Flaxmanfigurer i brons och pianot i Louis XV, medan möblerna i övrigt äro i empire à la Schinkel, och för resten icke en detalj, icke ett ornament som skulle tyda på tyskt ursprung“. — Detta är nu idealet för J. A!

Tag nu å ena sidan denna ultra reaktionära konstuppfattning och å andra sidan de yttringar av kulturelt själsliv, som ge sig uttryck uti „finska kvinnors“, „L. H:s“ m. fleres skrivelser, uti yttrandena i lantdagen mot „vackra stationshus och planteringar vid järnvägsstationerna“, och ett otal andra företeelser som de senaste tiderna haft att framvisa så får Ni den bakgrund mot vilken våra dagars konstnärliga strävanden hos oss böra ses och bedömas! — Gör å ena sidan som den dekoratör som pryder en ångares salong åt en Rockefeller eller en Wilbur Wright eller annan nutids-automobil- eller luftseglarmänniska med Greuzes tavlor eller Wedgwood friser och rokokopianon — och Ni trampar in.

Eller kom från en glad fest med en spirituell visa på läpparna till ett nyktert trumpet sällskap — och Ni trampar ohjälpligen in.

Vallgren har — fruktar jag — trampat in. Han har ej varit tillräckligt konventionell. Eller också uppfattar det trumpna publikum hans glada visa som en — råhet.

30. X. 08

Armas Lindgren.

*

Ja, vad skall man säga om fontänen. Man går helt enkelt och ser på den, är nöjd att den finnes till, dess ungdomsfriska lekande linjer och skuggor i brons och vatten göra en glad i hågen och man finner den bra. Man finner den måhända bättre dag för dag.

Visst har den sina fel. Bronsskålen kunde vara vackrare. Dock, leder man större vattenmängder i själva skålen, så kommer den mindre till synes och hela fontänen får stadigare konturer.

Platsen för fontänen anser jag ej vara lyckligt vald.

Huvudsaken är att man får lyckönska Vallgren till att hava skapat konstverket och Helsingfors och helsingforsarne till att hava fått det.

Och dock ropas det: Ned med henne!

Varför ej hellre ropa: Giv oss mera konstverk! I som arbeten för folkets väl, given oftare allmänna konstverk, skulptur och måleri på allmänna platser!

När skola vi komma så långt?

Hvitträsk, 28. 10. 1908.

Eliel Saarinen.

*

Mig retar hon icke.

Lars Sonck.

*

En lustig gammalfransk novell berättar om en munk, som klädd i kjolar och dok smugit sig in i ett nunnekloster och härjar där, tills abbedissan fäster sig vid, att han vid ett förhör, dit alla äro kallade, ensam står bredbent, samt avslöjar honom.

Hon märkte ögonblickligen, att det var en ställning, som icke tedde sig naturlig för en kvinna. Se också på alla dessa målningar och statyer med ämne: „Venus uppstigande ur havets skum", „Efter badet", o. dyl.; i ingen skall man, tror jag, finna fixerad den rörelse, då figuren tar ut steget från vattnet, dels emedan denna rörelse är alltför momentan, dels emedan den svårligen kan göras plastiskt vacker. Och den blir knappast mindre oskön genom att det uppståndna mellanrummet fylles av gräs!

Denna detalj frapperade mig redan då jag 1907 såg fontänen på salongen i Paris. Men annars tog sig huvudfiguren fördelaktigare ut där än här. Dess väsen överensstämde helt visst med omgivningens. Denna skälmska och litet ytliga dam verkar här främmande. Hennes bastanta lemmar äro icke tillräckliga att acklimatisera henne. Kommer jag ner för Unionsgatan, framstår hon som en naturalistiskt förstorad fransk salongspjäs, en „bibelot", som oförhappandes råkat i sällskap med sjölejonen och ut på salutorget i Helsingfors. Men nalkas jag henne från västra kajen, kan jag icke låta bli att smekas av den vackra linje, som hela vänstra sidan av hennes kropp böjer fram för mina ögon.

När jag sedan står vid fontänen och ser på den mäktigt formade bassängen och de ypperliga djuren med deras glatta skinn, glömmer jag nästan damen däruppe — tills en blick mot höjden bringar mig till medvetande om ryggpartiets saftiga anatomi och ställningens hela groteskhet.

W. Söderhjelm.

*

Ehuru icke en obetingad beundrare av Vallgrens fontän, anser jag dock att Helsingfors har skäl att vara belåtet med resultatet av sin beställning. Och då mitt intryck av springbrunnen endast vunnit vid upprepat betraktande, så tror jag mig här kunna inskränka mig till tvänne anmärkningar, vilka fortfarande med oförminskad kraft tränga sig på mig. För det första erbjuder huvudfiguren från intet håll en verkligt vacker siluett, vilket jag beklagar även på den grund, att jag — i motsats till många andra — finner flickan själv vacker och fröjdas över hennes läckra modellering. För det andra stötes även jag av vassen mellan hennes ben. Den är ju också blott en nödfallsutväg från konstnärens sida att utfylla den osköna triangeln. Men tösen är munter och käck och så är hon ingen skrymterska. Hon lever och njuter av livet. Det finnes för övrigt berömda verk (t. ex. den borghesiske fäktaren), vilka erbjuda ännu olyckligare silhuetter.

Det torde vara svårt att finna en mera passande idé än i detta fall Vallgrens — Helsingfors stigande ur havet — och jag tror att icke ens den sippaste dam kan undvika en viss djärvhet i steget, då hon efter badet kliver på våra hala strandstenar, särskilt om hon, likasom Vallgrens baderska, kastar sin blick tillbaka över vattnet. Och hade det stått i skulpturens makt att i situationen klarare motivera detta steg, så hade den sedliga bildstorm, som på vissa håll upprört vårt samhälle, kanske helt och hållet uteblivit. Men situationen är ju icke heller nu det ringaste svår att förstå. Och jag vågar påstå att, om vi verkligen skulle taga skada av att se Vallgrens flicka, vi vore så djupt sjunkna, att vår moral över huvud icke stode att räddas. Men låtom oss vara ärliga och erkänna att vår sedliga harm i detta fall har sin grund uteslutande i pryderiet. „Anständigheten kom och sederna försvunno." Om i vår goda stad finnes någon, som är alltför blyg för att se på Vallgrens fontän utan att rodna, så är det tillåtet att gå förbi utan att titta. Man kan respektera denna ömtålighet och jag protesterar högt mot de simpla insinuationer, vilka till och med i offentligheten gjorts mot dem, som tagit anstöt av figuren. Men må man icke förblanda denna granntyckthet med kränkt sedlighetskänsla. Japanerna finna våra dekolletterade damer oblyga och hans helighet påven lät kläda Praxiteles' knidiska Afrodite i en kjol av zinkbleck! Men ingen må djärvas påstå att fikonalöven i vissa moderna skulptursamlingar äro säkrare tecken på vår tids moraliska renhet, än de voro det i paradiset på våra urföräldrars. Och vem vill anse den mediceiska Venus oskyldigare än Vallgrens bronsflicka, därför att hon minnes åskådarne, som denna glömmer!

J. J. Tikkanen.

LÖSTÄNDER OCH MYNDIGHETER.

Då för Argus intet mänskligt bör vara främmande, kan efterföljande lilla redogörelse över en mycket gemytligt arrangerad dispensangelägenhet måhända räkna på uppmärksamhet och antvardas allmänheten.

I skådespelet uppträdande personer äro:

Mathias Anselm Äyräpää, FM., MKD., E. o. professor, R. Sv. Vasa-O. 1, lärare i tandläkarekonst vid ett universitet, född 1852, utnämnd 1892.

Dess maka, fru Hilda Äyräpää, assistent sedan 25 år hos den förre.

August Hjalmar Avellan, MKD., lärare i proteslära och tandreglering vid samma universitet, född 1872, utnämnd 1908.

En medicinalstyrelse av känd och aktad sammansättning.

Dessutom figurera i bakgrunden en gammal norsk tant, en professor från Bremen, en Kejserlig Senat och ett tandläkaresällskap.

Händelsen passerar i en ur havet uppstigen mindre stad, år 1326 efter turkarnas kalender.

Det hela börjar, såsom i Pajazzon, framför ridån. Fru Äyräpää framlämnar en skrift, vari hon hos regeringen anhåller att henne i kraft av § 6 i Nåd. förordn. av 18 febr. 1890 rörande utövande av läkareyrket i Finland måtte beviljas dispens, innebärande tillstånd att utan avläggande av föreskrivna kunskapsprov få självständigt utöva tandläkareyrket, d. v. s. plombera, draga ut och reglera tänder samt göra löständer.

Nu går ridån upp. Man ser ett landskap med diverse instrument, lösa tänder, lösa näsor, lösa öron m. m. Två personer på scenen, nämligen den dispenssökande fruns egen man och hennes mans närmaste man, vilken vid detta moment ännu inte fått sin lärareplats men om någon månad kan hoppas få den, emedan det alltid rått ett mycket gott samförstånd mellan principalen och honom. Vardera uppläser ett intyg. Fruns man intygar:

„Fru Hilda Äyräpää har redan c. 25 år varit min assistent å den praktiska odontologins område. De första åren var hon min tekniker och utförde alla mina protesarbeten. Då jag vid den tiden fullbordade mitt arbete över „Sadelnäsans ortopediska behandling", gjorde hon de nödiga apparaterna och modellerade formarna, vartill fordrades uppfinningsförmåga och gott förstånd. Hon har även utfört större kirurgiska proteser, sådana mycket få i vårt land utfört, nämligen: resektionsproteser i över- och underkäken, proteser för frakturer, obturatorer enligt Süerssens, Schiltzkys och min metod, konstgjorda näsor och öron m. m. I alla till tandläkarens område hörande metall- och kautschukarbeten är hon fullständigt inkommen, så ock i s. k. kron- och bryggarbeten, å vilka i den n. v. tandtekniken så stort avseende fästes. Sammaledes har hon även å tandregleringens gebit utövat riklig verksamhet. I konserverande och operativ odontologi har hon uppnått stor händighet och förmåga. Redan år 1888 berömde prof. Hesse och dr Herbst hennes kunskap och iver vid de fortsättningskurser de då höllo i Leipzig och vilkas specialområde då var guld- och rotplombers tillverkning. År 1891 väckte i Kristiania en av henne utförd samling glasplomber stor uppmärksamhet, saker som vid den tiden inom tandläkarekretsar ännu voro mycket litet kända. Den samling gipsavbildningar och apparater för klargörande av sadelnäsans höjande, för vilka jag 1894 vid hygieniska utställningen i Petersburg fick första priset, hade hon gjort. År 1900 var hon i Kristiania några månader fröken Petra Lies assistent. Ehuru fröken Lie såsom tandläkare är känd såsom så framstående att Norges tandläkaresällskap kallade henne till sin hedersledamot, skrev hon senare till fru Äyräpää oombedd ett intyg, vari hon bl. a. säger sig hava fått lära av fru Ä. medan denna var hennes assistent. I kännedom om till tandläkaregebitet hörande sjukdomar har fru Ä. genom stor erfarenhet fått en sällsynt skarp blick, vilken icke bedragit ens i de mest komplicerade fall. Fru Ä:s arbetssätt är i enlighet med de särskilda fallen väl övervägt och själva arbetet skickligt och samvetsgrant gjort. Hon är icke student och saknar således s. k. akademisk utbildning. I de vetenskapliga arbeten, vilka jag utfört, är hon inkommen och har hon vid dem varit mig t. o. m. till hjälp. Vid många tandläkarekongresser har hon närvarit, åhörande föredrag och diskussioner samt åseende demonstrationer, varigenom hon gjort sig bekant med mången framstående mans betraktelsesätt och arbetsmetod.

Enär fru Äyräpää allt ifrån år 1883 varit min assistent och jag sålunda bättre än andra kan känna hennes duglighet å den praktiska tandläkarens område har jag ansett det vara min skyldighet att efter bästa samvete giva henne, likasom åt mina övriga assistenter, det begärda intyget. Helsingfors, 30 januari 1908."

Nu uppträder fruns mans blivande närmaste man och uppläser följande:

„Professorskan fru Hilda Äyräpääs tandläkareverksamhet har jag haft tillfälle att följa med i 12 år. Först såg jag såsom elev å prof. Matti Äyräpääs laboratorium i 2 års tid ganska många av fru Ä:s arbeten å protesens särskilda områden. Därefter kom jag att såsom prof. Matti Äyräpääs assistent i två år sköta samma patienter som fru Ä. vårdat. I min egen praktik har jag ofta träffat av henne skötta patienter.

Den erfarenhet jag under olika tider vunnit angående av henne skötta fall har visat att fru Ä. är fullt inne i odontologins alla grenar. Hon synes med säkerhet behärska de särskilda metoderna och med noggrann omdömesförmåga välja de i varje fall lämpliga. Något fjäsk eller missförstånd, varav ofta svåra följder kunnat uppstå, har jag ej funnit i de av henne omhänderhavda fallen. Arbetena ha alltid fullgjorts väl och riktigt.

Fru Ä. har alltid följt med sin tid, det visa de många särskilda kron- och bryggarbeten jag sett hos hennes patienter. Då jag hösten 1906 och vårterminen 1907 å prof. Ä:s laboratorium utförda arbeten för mitt specimen, fick jag se att fru Ä. i sin praktik kände och använde de nyaste protes- och tandregleringsmetoderna.

Att fru Ä. faktiskt kunnat utvecklas så långt på odontologins gebit finner sin förklaring däri att hon från början åtnjutit sin såsom en framstående vetenskapsman kända mans, prof. Äyräpääs ledning. Hon har fått använda dennes stora bibliotek och talrika tidskrifter. Dessutom har hon varit i tillfälle att med prof. Ä. deltaga i tandläkarekongresser, vilkas betydelse för den framåtsträvande tandläkaren ej bör skattas så alldeles ringa. Då jag senaste sommar var i Kristiania hörde jag framstående tandläkare där tala om hennes nätta porslinsplombkollektioner vilka hon där demonstrerat vid tandläkarekongressen 1893.

Jag är övertygad om att fru Ä. på grund av sin 25-åriga, stora och mångsidiga erfarenhet förmår självständigt vårda tandpatienter, ehuru hon icke några längre tider i någon särskild läroinrättning åtnjutit undervisning, vilket jag härmed på begäran intygar. Helsingfors, 1 febr. 1908."

På scenen inträder den norska tanten och yttrar:

„Kjære Fru Doctor. Jeg maa faa Lov til paa denne Maade at sige Dem en inderlig Tak, ikke blot for Deres store Dygtighed hvoraf jeg har havt meget at lære, men ogsaa for den lige store Elskværdighed og Villighed hvormed De altid har varit beredt at tage Byrderne fra mine Skuldre og lægge den over paa Deres egne.

Jeg vil altid mindes Dem med Tak og Glæde. Velkommen igjen. Deres forbundne

Petra Lie."

Slutligen framstiger den tyske professorn och betygar:

„Bremen d. 8 Jan. 1908. År 1888 gåvo prof. dr Hesse, direktor för tandläkareinstitutet i Leipzig, och undertecknad en operationskurs för tandläkare. I denna togo n. v. prof. dr Matti Äyräpää från Helsingfors och hans fru vaken del. Fru dr Äyräpää var alltid den första och den sista vid arbetet. Hon var mycket klok och skicklig, så att jag med nöje kan ge henne det bästa intyg.

Dr W. Herbst."

Nu faller ridån efter första akten och publiken kan samtala om intrycket. Alla äro ense om att stycket är roligt. Äkta mannen, som med from objektivitet „efter bästa samvete" (han har tydligen flere sådana, bättre och sämre) vitsordar sin lagvigda hustru och tillika med än större fromhet entpuppar henne såsom väsentligt delaktig i hans prisbelönade och karriärbefordrande förtjänster. Och t. f. underläraren, som redan i egenskap av elev „ser" och kritiskt bedömer sin principals frus arbeten samt sedan, ehuru i åratal sysselsatt å annan ort, oavbrutet följer dem per teleskop. Och den sjuttioåriga tanten, åldershedersledamot i Kristiania, som artigt tackar frun och ber henne komma tillbaka igen. Och slutligen den tyska professorn-umgängesvännen, som efter tjugu års hjärtlig vänskap avlåter ett något svävande, men ändå vackert intyg. Allt ganska lustigt.

Men andra akten börjar. Man ser en ämbetslokal, full med förordningar samt om risgryn påminnande aningar om ett förestående kolerakrig. Kring ett bord sitta några herrar, låtom oss kalla dem Sievers, Westerlund, Idman, Fagerlund, von Hellens och Laurén, samt i fonden en sikter, vilken må heta t. ex. Tojkander. Herrarna ha att expediera en från senaten anländ rekvisition av utlåtande över professorsfrun Äyräpääs dispensansökan. Efter diskussion beslutes att, „eftersom sökanden på ett giltigt sätt (pätevästi) visat sig äga den för tänders uttagande och plombering nödiga kunnigheten", ansökningen till denna del borde godkännas, men i övrigt icke. En minoritet, vilken vi ovan kallat Idman, anser att fru Ä. dessutom borde få göra löständer, „eftersom hon genom sina intyg visat sig därutinnan fullt kompetent". I stort sett förordas alltså ansökningen. Detta sker den 13 mars detta år. Och senatens utslag faller den 23 april i överensstämmelse med minoritetens åsikt. Fru Äyräpää får — likasom de föregående 25 åren, men numera officiellt — med dispens från alla examina självständigt utöva plombering, tandutdragning och löständers förfärdigande. Ridå.

Publiken, som är hjärtligt övertygad om att fru Ä. är mycket skicklig i sitt fack och alls inte förmenar den älskvärda och omtyckta frun personligen vilka dispenser

som helst, har mycket roligt åt de i andra akten spelande herrarnas gemytliga sätt att behandla frågan, i det att, såsom tidigare framgår, intygen „av släkt och vänner" väl knappast bort kunna i ämbetsväg tillerkännas fullt vitsord, samt för övrigt § 21 i förordningen av 1890 uttryckligen säger att „om tandläkare gälle, hvad derom är eller framdeles varder stadgadt" och sålunda en hänvisning till samma förordnings dispensparagraf 6 förnuftigtvis icke bort kunna här komma ifråga, medan fastmer den speciella tandläkareförordningen av 1893, vartill sagda § 21 bör anses hänvisa, med all tydlighet utelämnar dispensparagrafen 6 från de uppräknade lagrum i förordningen av 1900, vilka ännu böra även i avseende å tandläkareyrket få äga tillämpning. Men, som sagt, det är i princip man känner sig förvånad, själva frun vill ingen åt, så mycket mindre som det berättas att t. o. m. några av de dispensbeviljande herrarna just hos henne fått sina gamla matsalsmöblemang väl reparerade, kanske t. o. m., vilket gud förbjude, med någon liten löstand här och där eller någon liten omställning av snedvuxna dito . . . en helt liten bara.

Alltnog, tredje akten tar vid. Det är tandläkaresällskapet som diskuterar fallet i dess egenskap av prejudikat. Man har å ena sidan mångåriga dyra studier, en ganska fordrande och svår professor (han heter händelsevis också Äyräpää, Mathias Anselm), motigheter för dem som påskyndat sina studier genom vistelse utomlands — och å andra sidan alldeles oexaminerade praktiska utövare, vilka tack vare dispens få utföra högst väsentliga delar av full tandläkarepraktik. Det finns, anser man på scenen och även bland publiken, också andra fruar, som gott kunna få intyg av sina män eller dessas närmaste underordnade, kunna disponera över sina mäns bibliotek, följa dem till kongresser o. s. v. och sålunda i tur och ordning ernå dispens från de examina, vilkas uppfyllande professor Ä. noggrant övervakar, ehuru, att döma av intyget för fru Ä., det hela rubriceras såsom „*s. k.* akademisk utbildning". Vid aktens slut inträder emellertid professorn själv, han har hört att saken väckt blandad uppmärksamhet, och avger följande utlåtande:

„I anledning af herr Aspelunds vid senaste möte avgivna skrivelse, som huvudsakligast är riktad mot mig och den andra läraren vid tandkliniken, vilka genom åt fru Äyräpää givna intyg verksamt skulle bidragit till en för tandläkareståndets framtida utveckling ödesdiger dispens, ber jag att för min del få säga några ord.

Det kan ju verkligen synas inkonsekvent att jag, som efter all min förmåga försökt deltaga i utarbetandet av en studieplan för Finlands blivande tandläkare och som på samma sätt försökt strida emot att de unga odontologiestuderandena på utländska genvägar försökt kringgå eller förkorta hos oss fastställda fordringar, att jag givit ett intyg som möjligen bidragit till att nämnda dispens blivit beviljad. — Må det därföre tillåtas mig att genast påpeka det personen i fråga varit i full tandläkareverksamhet under ett helt decennium *innan* den tid den nuvarande tandläkarefordringen emanerat och att hon tvivelsutan den tiden kunnat förvärva sig venia practicandi i vårt land, likasom en Reijersen, Sörensen, Everth och möjligen andra. Men den tiden, d. v. s. för 15 år sedan, underordnade fru Ä. ännu sin vilja under min. Sedan dess hava förhållandena i vårt land, vad kvinnans och hustruns rättigheter vidkommer, i hög grad förändrats — hon har nu förvärvat sig i det närmaste samma rättigheter som mannen. Må vi blott erinra oss hennes rösträtt, hennes rätt att förvalta ärvd och förvärvad egendom o. s. v. Om hon därföre i en del frågor går sin egen väg, kunna vi icke förundra oss däröver. — Emellertid har fru Ä. under de senaste 15 åren i samma proportion som under de föregående 10 åren, fortskridit i sin utveckling på den odontologiska vetenskapens praktiska tillämpning. Sålunda har hon i den operativa delen, i den konserverande delens alla grenar, i den vanliga odontologiska diagnostiken, på proteslärans område, ja t. o. m. på den mest invecklade kirurgiska protesens gebit uppnått en skicklighet som fullt kan mätas med min.

Det är därföre icke att förundra sig över om fru Ä., medveten om denna sin skicklighet, vilken hon även under utländska resor av framstående auktoriteter fått bekräftad, beslöt sig för att gå sin egen väg, även om det var emot min vilja. Härtill drevs hon dessutom i sista hand genom vissa tidningsartiklar som för något år sedan blivit henne tillsända och som av hennes vänner ansetts åsyfta henne med förklaring att meningen vore att anklaga henne för kvacksalveri och förbjuda henne att fortsätta med det arbete hon under ett kvart sekel utfört till åtminstone 50,000 lidandes båtnad. —

Huru mycket grund det möjligen kunde finnas för en sådan förmodan, lämnar jag därhän. Trots mina försök att lugna henne vände hon sig till en jurist med anhållan att denne ville hjälpa henne med en dispensansökan å ort som vederbör och anhöll samtidigt om ett intyg över sitt 25-åriga assistentskap hos mig. Efter en strid i mitt inre mellan de professionella intressena och deras rätt och de allmänt mänskliga beslöt jag mig för att bifalla till hennes önskan. – Våra yrkesintressen äro icke de högsta, de måste giva vika för de allmänt mänskliga. Hade jag förvägrat fru Ä. det fordrade intyget, hade jag ställt henne lägre än den enklaste tjänarinna. Den nutida hustrun är icke en arbetsmaskin i hemmet, vilken man drager så mycken nytta av som möjligt och icke heller är hon en docka, för vilken man håller tal vid fester, utan hon är en mannen jämnbördig medlem i samhället och som en sådan kan hon fordra och erhålla ett intyg av sin principal, även om denne vore hennes man och begagna sig av detta intyg till den kraft och verkan det hava kan.

Som en följd av detta betraktelsesätt ställer sig frågan: kunna sannfärdiga intyg verka menligt på lösningen av för vårt stånd viktiga frågor? Därpå måste jag svara nej och åter nej. Lika så gärna kunde man påstå att sanningsenliga vittnesmål verkade skadligt på rättsskipningen. De som sådant påstå, ha antingen icke förstått premisserna eller dragit ur dem falska konklusioner. Att våra intyg verkat menligt på tandläkarenas goda sak är därför à priori falskt, så länge riktigheten av våra intyg icke kan betvivlas. Om herrarna således icke kunna finna andra orsaker till de förmenta farorna för vårt yrke, utan hålla på att vi icke bort giva nämnda intyg, så måste Ni också finna Eder uti den obevekliga konklusionen, att vårt yrkes intressen stode högre än sanningens.

Jag har uttalat dessa ord icke som ett försvar, ty tandläkaresällskapet är ingen domstol, icke ens som en förklaring, ty sällskapet äger ingen rätt att fordra av mig en förklaring över intyg som jag givit mina assistenter eller tjänare, men jag vill att detta sällskap, bland vars stiftare jag själv har äran räkna mig och vars mål och strävanden äro mig kärare än de flesta andra, skall få veta även mitt betraktelsesätt i en fråga som denna."

Medan detta läses pågår skådespelet allt fortfarande, Publiken finner professorn, huvudrollens innehavare, ogement lustig, när han högtidligen berättar huru professorskan ännu för 15 år sedan underordnade sin vilja under hans, men att allt nu är annorlunda . . . På denna slingrande bas bygger han upp sin konsekventa hållnings hela tabernakel, den gode Mathias Anselm. I bakgrunden bockar nyss utnämnde läraren Avellan idkeligen, men bakom kulisserna till vänster sitter kanske något medicinalråd med paradingången på spärr och den dispenserade fruns småleende forskareblick spänd rakt in i hans defekta vestibyl. Och till höger hurra de 50,000, som frun botat och hr Avellan botat ännu en gång.

Man må blott hoppas att den strid i professorns inre, varom han inför tandläkaresällskapet uttalat sig, numera lämnat rum för den frid som jämte friska tänder är den mest nödvändiga betingelsen för en ostörd matsmältning.

Panoptes.

PANOPTIKON.

Det nyss avslutade lantdagsarbetet har på utomstående gjort ett beklämmande intryck av fjäsk. Det är ju icke så mycket att undra över om socialisterna med sin heta reformiver och sin naturliga brist på utvecklat sinne för parlamentariskt arbete i gedignare mening pressa på det ena och det andra. Men vad som verkar förvånande och nedslående är att det ges borgerliga kretsar, som — man vore frestad att säga: mot bättre vetande — formligen „smälla till" med högst viktiga lagförslag, vilkas både yttre formulering och inre halt enligt lugna och kunniga granskares utsago äro helt enkelt omöjliga. Vad gjorde nu egentligen detta i och för sig reparabla faktum så mycket, om det ej gåve den andra statsmakten upprepat tillfälle och anledning till ett förmynderskap, en slutlig ledning av det hela, som absolut gör parlamentet till nr 2. Det borde man i parlamentarismens verkliga intresse dock inom alla upplysta kretsar besinna. Men i stället kappas man, paniskt rädd för det svagaste sken av obstruktion (se närmare t. ex. Hels. Sanomats sköna insinuation mot de svensktalande i kammaren, visserligen sedermera lika äckligt överslätad), i att bara gå på och inom en dag avfärda allt mellan himmel och jord, med trötta avtrubbade hjärnor, blott för att det är hela tre månader tills man nästa gång får lagstifta.

För att råda bot på detta ej blott ovärdiga, utan för reformarbetet i stort rent av skadliga system, borde man härnäst, genast vid början av 1909 års lantdag, besluta om en fördelning av huvudfrågorna på de tre närmaste sessionerna och icke på en gång rusa in i alltsammans för att komma ur det yrvaken och med idel reformtrasor kring lemmarna. Sålunda kunde de stora frågorna en efter en avvecklas, utan att det hela på detta sätt bleve ett kolossalt lappverk, som nu regeringen halft medlidsamt, halft myndigt skall söka göra till något dugande.

*

Talmannen har blivit anvisad att vid hänvändningen till generalguvernören och avlämnandet av lantdagsbeslutet inskränka sig till vad § 25 i lantdagsordningen föreskriver.

Tiderna förändras. Talmannen Lilius vid 1904—05 borgarstånd torde i likhet med ständerna en corps erinra sig med vilken påtaglig snävhet generalguvernören Obolenski tackade honom då han av särskild anledning just inslog det enkla förfarande som nu allerhögst önskats, medan det djupt bugades för lantmarskalkens och de övriga talmännens längre andraganden.

Det är sålunda hr Lilius' och icke furst Obolenskis uppfattning som vunnit sanktion.

*

Till mångas synnerliga förvåning har universitetets aktade t. f. vicekansler ansett nödigt utestänga hr Aage Madelung från solennitetssalen för åtminstone den kväll han där skulle tala om de erotiska problemen. Man står häpen inför detta mot en allvarlig föreläsare riktade preventiva förbud och avvaktar en offentlig förklaring, som, må man hoppas, då detta ser dagen väl redan avgivits.

Det påstås att rektor skulle förklarat att konsistorium beslutit solennitetssalens upplåtande endast för rent litterära föredrag.

För ett par veckor sedan förelästes där emellertid om koleran. Är det *komma*-bacillen som gjorde det föredraget litterärt? I så fall ha vederbörande verkligen hunnit till insikt om det glada skämtets värde. Men att i stort sett koleran vore ett mera litterärt ämne än de erotiska problemen, det kan jag åtminstone i den första blinken ej fatta. Möjligen lyckas det i morgon.

För övrigt illustrerades hr Madelungs första läsning av ostentativa sortier av enstaka åhörare. Det lär ha varit danskar. Det konstaterades att vi, som nu i många år å cirkus njutit av danska skallar, äntligen även fått vara med om danska klackar.

*

Om kolerarespekten i Stockholm berättas följande. En finne (det var icke hr v. Willebrand) kommer med Wellamo och tar rum å hotell. Vid tretiden på morgonen en häftig knackning å hans dörr. Tystnad. Upprepad knackning. Förargad går vår man att öppna. Utanför dörren en artigt bugande herre.

„Jag är kolerabesiktningsläkare."

„Fägnar mig, men vad f—n angår det mig. Jag är ju frisk som en girs."

„Ja — hm — men hotellets portier har telefonerat och anmält att herremannen å nr 37 i natt redan tre gånger besökt — ja förlåt — tre gånger passerat korridoren. Och under sådana omständigheter föreligga grundade skäl till misstanke att —"

„Ja ursäkta att jag avbryter, men jag ville blott i all enkelhet underrätta herr doktorn om att det de två första gångerna var upptaget."

Panoptes.

INSÄNDA BÖCKER:

ALBERT BONNIER:

BO BERGMAN, En människa. Dikter. Pris kr. 2: 75.

THOMAS THORILD, Valda skrifter. Utgifna af Ruben G:son Berg. Pris kr. 1: —,

G. W. EDLUNDS FÖRLAGSAKTIEBOLAG:

VALFRID VASENIUS, Väg till harmoni. Åtta böcker om individen och det hela. Pris 4: —.

OTAVA:

LEO TOLSTOI, Mitä meidän on tekeminen? Suomentanut K. W. Järnefelt. Pris 2: —.

LEO TOLSTOI, Ylösnousemus. Tekijän luvalla suomentanut Arvid Järnefelt. Toinen painos. 2 delar à 1: 50.

J. H. ERKKO, Kootut teokset. Häft 8—9. A 0: 50.

ARVI A. KARISTO, TAVASTEHUS:

LARIN KYÖSTI, Aarteenkaivajat. Kolminäytöksinen hölmöläiskomedia. Pris 2: —.

BREVLÅDA.

G. R. Är dikten avsedd att publiceras, eller skall det vara en opinionsyttring mot redaktionen? I det förra fallet står manuskriptet att avhämtas på kontoret.

I. K. med flere diktare. Manuskripten finna icke användning och få avhämtas.

A. Ö. Införes med smärre förkortningar uti något av de närmaste häftena.

E. P., Uppsala. Bristen på koncentration och formens tyngd utesluta införandet

Förteckning över i undertecknades bokhandel tillgänglig nyare utländsk litteratur:

Album des Amsterdamer Rijkmuseums. 42 Farbendrucke mit historischer Einleitung und begleitenden Texten von W. Steenhoff. gbd. 27.—
Altnordische Saga-Bibliothek Bd. 13: Brennu-Njalssaga (Njála) Hrsgb. von Finnur Jónsson 16.20
Bauer, Kurt, Aesthetik des Lichts. Mit 13 Tafeln nach Turner, Manet. Van Gogh, Munch etc. 6.10
Bertels, Dr. Kurt, Honoré Daumier. Mit 70 Abbildungen nach Lithographien und Skulpturen 6.75
Bienkowski, P. R. von, Die Darstellungen der Gallier in der hellenistischen Kunst. Mit 9 Tafeln und 175 Abbildungen im Texte 45.90
Bumüller, Dr. J., Der Mensch. Ein anthropologischer Grundriss 1.35
Daun, Dr. B., Die Kunst des XIX Jahrhunderts und der Gegenwart. Mit 603 Abbildungen 24.30
Diercks, Gustav, Das moderne Spanien. Mit 96 Illustrationen 12.15
Eucken, Dr. Rudolf, Geistige Strömungen der Gegenwart. 4:te umgearbeitete Auflage 10.80
Gauguin, Paul, Noa Noa. Gauguins Tahiti-Tagebuch. Neue (zweite) Auflage mit 8 Kunstbeilagen 5.40
Harnack, Dr. E., Das Gift in der dramatischen Dichtung 4.05
Iring, Widogast, Die reine Stimmung in der Musik 3.40
Jahn, Kurt, Goethes Dichtung und Wahrheit. Vorgeschichte-Entstehung-Kritik-Analyse 9.45
Jodl, Prof. Friedrich, Lehrbuch der Psychologie. 3:te Auflage 2 Bde 21.60
Jörgensen, Johannes, Geschichte der dänischen Literatur. Kart. 1.35
Kayser, Friedrich, Ägypten einst und jetzt. Mit 1 Farbendruck, 189 Abbildungen u. einer Karte 9.45
Kunst-Probebände. Nene Zusammenstellung 3.—
Langhans, Paul, Politisch-militärische Karte der Balkan-Halbinsel 1.35
Leitzmann, Albert, Briefwechsel zwischen Humboldt und Schlegel 10.80
Murko, Prof. M., Geschichte der älteren südslavischen Literaturen 6.75
Pabst, Dr. A., Die moderne Erziehung in ihren praktischen Tendenzen. Kart. 1.70
Pollak, Friedrich, Lorenzo Bernini. Eine Studie mit 21 Vollbildern 5.40
Schroeder, Otto, Vom papiernen Stil. Siebente durchgesehene Auflage 3.25
Schrötter, Wilibald, Ovid und die Troubadours 4.05
Schubert, Otto, Geschichte des Barock in Spanien. 292 Abbildungen 33.75
Schultze-Naumburg, Paul, Kulturarbeiten III: Dörfer und Kolonien. Zweite vermehrte Auflage 5.40
Slater, I. H., Handbuch für Büchersammler und -Liebhaber 8.10
Stoelzel, Dr. Ernst, Die Behandlung des Erkenntnisproblems bei Platon 5.40
Switalski, Prof. M., Geschichte der polnischen Literatur. Kart. 1.35
Vorberg, Dr., Guy de Maupassants Krankheit 1.10
Wegener, Hans, Der nächste Geschlecht. Das sexuelle Problem in der Kindererziehung 2.70
Zbinden, Dr. H., Die psychologische Auffassung der Nervosität 3.40

Bernstein, Henry, Le Voleur. Pièce en trois actes 4.20
Bosschere, Jean de, Essai sur la dialectique du dessin. Nombreuses illustrations hors-texte 3.60
Bourget, Paul, Les détours de coeur 4.20
Coulevain, Pierre de, Au Cœur de la vie 4.20
Delcour, L., Dix années d'éducation congréganiste 4.20
Fehmi, Youssouf, Histoire de la Turquie 6.—
Ferval, Claude, Ciel rouge. Roman 4.20
Fierens-Gevaert, Les Primitifs Flamands. Les créateurs de l'art flamand. 62 planches hors texte 14.40
France, Anatole, L'île des Pingouins 4.20
Fuller, Loïe, Quinze ans de ma vie. Préface d'Anatole France 4.20
Gauthier-Ferrières, Musset 1810—1857. La vie de Musset. L'œuvre. Musset et son temps —.90
Gennep, Arnold van, Religions, Moeurs el Légendes. Essais d'ethnographie et de linguistique 4.20
Griveau, Maurice, Histoires d'Art. Préface de M. Émile Faguet 4.20
Hirsch, Charles Henry, Nini Godache. Roman 4.20
Histoire de l'Art depuis les premiers temps chrétiens jusqu' à nos jours, publiée sous la direction de André Michel.
I. 1: L'Art Pré-Roman. 450 pages, 207 gravures 5 héliogravures.
I. 2: L'Art Roman. 510 pages, 264 gravures 7 héliogravures.
II 1: Formation et expansion de l'Art gothique 520 pages, 333 gravures, 5 héliogr.
II. 2: Évolution de l'art gothique. 490 pages, 252 gravures, 7 héliogr.
III. 1: Le Style flamboyant, Le Réalisme. 480 pages, 256 grav., 5 héliogr.
Chaque volums relié demi-chagrin tête dorée à 26.40
(Les vols. se vendent separement)
Hohenlohe, Mémoires du Prince Clovis de Hohenlohe. Tome I:er 9.—
Le Brun, Roger, Anatole France. Biographie illustrée 1.20
Letalle, Abel, Les Fresques de Florence. Avec 16 illustrations hors texte 6.—
Maupassant, Guy de, Oeuvres complètes tome IX: Des Vers et Lettres de Mme Laure de Maupassant à Gustave Flaubert 6.—
Mendès, Catulle, Théâtre en vers 4.20
Rovetta, G., Le Lieutenant de Lanciers 4.20
Savine, A., La vie à la Bastille. Souvenirs d'un prisonnier. Nombreuses gravures 1.90
Simond, Charles, Marivaux. Biographie, Bibliographie, Pages choisies. Avec portraits et autographe de Marivaux 1.20
Simond, Charles, Charles Nodier. Sa Biographie, Bibliographie et Pages choisies. Avec 2 portraits de Nodier 1.20
Strowski, Fortunat, Pascal et son temps. 3 vols à 4.20

Armour, G. Denholm, Hunts with Jorrocks. Illustrated in colour 15.76
Brandes, George, Anatole France (contemporary men of letters series) 2.25
Caine, Hall, My Story (Autobiography of Hall Caine) 9.—
Gibson, Charles Dana, Drawings 25.—
Harraden, Beatrice, Interplay 9.—
Hichens, Robert, A Spirit in Prison 4.30
Meynell, E., Corot and his Friends. With 29 illustrations 15.75
The Odd Volume. Literary and Artistic. With 8 coloured pictures and 32 other full-page illustrations. 2.—

Akademiska Bokhandeln, Helsingfors.

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1908.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 16 NOVEMBER 1908

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 22.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Fabiansgatan 16.**

Prenumerations- och annonskontor, **Fabiansgatan 16,** *öppet kl. 2—3, telefon 64 02.*

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

ARGUS

Nr 22. Helsingfors 16. 11. 1908.

Den „finska tonen" i musiken.

Ivrare för finskt nationell väckelse på musikens område hava på grund av särskilda karaktärsdrag i den finska folkvisan framställt några grundprinciper, vilka de anse känneteckna finskt nationell tonkonst.

Enligt dessa vore endast melodier med sänkt inledningston i moll, höjd sjätte ton o. s. v. verkligt nationella. Och med en bestämdhet, som förefaller rent av överraskande, göres propaganda för en sålunda tänkt nationell musik. Folkmelodier med dylika egenheter i avseende å tonalitet framhävas på allt sätt. Komponisterna uppmanas att taga vara på dessa förment nationella drag, ja, det går t. o. m. så långt, enligt yttrande av en komponist, att all inhemsk musik, som icke komponerats efter dessa mönster, betecknas såsom utländsk.

Då icke allenast personer med auktoritet gjort sig till företrädare för dessa teorier, utan även dagstidningarnas recensenter titt och ofta finna anledning att tala om „förfinskade melodier med sänkt inledningston" o. d., så kan det icke vara ur vägen att något undersöka förhållandet. — Det är nämligen icke så alldeles givet, att teorierna om det nationella i den finska folkvisan hålla streck.

Ledarena för de nationella strävandena inom musiken ha sökt göra troligt, att det nationella i den finska folkmusiken utgöres av tonalitetsegendomligheter till största delen grundade på reminiscenser från kyrkotonarterna. Någon finsk rytm finnes icke, heter det. Släktskapen med kyrkotonarterna är det enda, som kan benämnas „finskhet".[1]

Påståendena förefalla redan i och för sig något egendomliga. Varför skulle kyrkotonarterna lagt grunden till just den finskt nationella folkmusiken? Den katolska kyrkomusiken och med den de gamla tonarterna efterlämnade tydliga spår i musiken hos alla folk, som nåddes av denna mäktiga religionsströmning. De resultat en nyare forskning lämnat beträffande tonalitetsförhållandena i den primitiva musiken hos olika folk stödja heller ingalunda teorierna om det nationella i den finska folkmusiken. Hugo Riemann, den framstående tyska musikforskaren, framlägger den åsikten, att *pentatoniken*[2] bildar grundstoffet till alla kyrkotonarter.[3] Om pentatonikens utbredning säger åter en dansk

[1] Säveletär 1907, sid. 4 och 158.

[2] Den pentatoniska skalan utesluter alla halva tonsteg, t. ex. c, d, e, g, a.

[3] Handb. d. Musikgeschichte I. 2: Die Musik des Mittelalters.

musikforskare Hj. Thuren: „Hos naturfolken visar sig fallenhet för pentatonik mycket ofta. *I alla världsdelar, under de mest olika luftstreck, vid Norra ishavet såväl som på Söderhavsöarna, träffa vi hos primitiva folkstammar samma tonala figurer och besläktade tonsteg.*"[1] Härav framgår redan med all önskvärd tydlighet haltlösheten i de på grund av ovannämnda karaktärsdrag i den finska folkmusiken uppställda teorierna.

Det är sant, att den finska folkvisan ofta företer en iögonenfallande överensstämmelse med kyrkotonarterna. Men å ena sidan är en sådan överensstämmelse icke ensamt i den finska folkvisan märkbar och å andra sidan behöver denna egenskap icke vara en direkt följd av påverkan från den katolska kyrkomusiken, slutligen kan den icke betecknas som nationell. Den hos alla folk observerade fallenheten för diatonik och obenägenheten för halva tonsteg böra helt visst här tillmötas stor betydelse. Ett visst inflytande kan kyrkomusiken ock hava utövat ehuru styrkan av den moderna musikens inflytande utan tvivel har vida mer att betyda. Utvecklingen synes även i regeln ha försiggått så, att kyrkotonarterna upphört att ge sig tillkänna i den mån modern konstmusik vunnit insteg bland folket.

Om ett fasthållande av grundprinciperna för de gamla tonarterna kunde anses lända en utvecklad tonkonst till fromma genom det tillskott av sund ursprunglighet de möjligen skänka, så utgör en sådan grund jämväl den urkälla, ur vilken alla länders tonkonst med lika stor rätt kunde ösa.

Undersöka vi folkvisan något närmare, så finna vi här omtalade egenheter starkt framträdande i den skandinaviska folkmusiken i allmänhet. I Frankrike ha ock kyrkotonarterna allmänt bibehållits av folket. Även den engelska folkvisan röjer en mycket nära frändskap med dessa tonarter, ja, det är icke svårt att finna engelska folkvisor, som förträffligt kunde tjäna som exempel på — „finskhet i musiken".[2]

Särskilt vill jag dröja vid den svenska folkmusiken. En blott ytlig jämförande granskning skänker i flere avseenden överraskande resultat.[3] Med slående klarhet visar det sig snart, att den här så omhuldade, för att icke säga avgudade, „finskheten" lika så väl kunde vara — „svenskhet".

[1] *Hj. Thuren:* Folkesangen paa Færöerne, sid. 194.

[2] Jämför *Folk-Lore* 1908, (Vol. XIX) sid. 135 och *Säveletär* 1907, sid. 2.

[3] Hänvisningar och exempel: se *Tobias Norlind,* Svensk musikhistoria sid. 29 30.

Redan J. F. Hæffner (1759—1833) uppställde en tonskala: d, e, f, g, a, b, c, d som typisk för den nordiska folkvisan, en skala, som han sedermera modifierade till: d, e, f, g, a, b, a, h, c, d i uppgående samt i nedåtgående alltid: d, c, h, a, g, f, e, d; med andra ord, då melodin ej går utöver sex toner, har den liten sext, men överskrider melodin detta omfång, har den stor sext. Här se vi en påtaglig likhet med den doriska skalan d, e, f, g, a, h, c, d. Karakteristiskt för den doriska tonarten var därtill användandet av omväxlande b och h, c och ciss.

I senare tid har den kände musikforskaren Tobias Norlind för den svenska folkvisan uppställt följande tre urtyper, uppkomna ur den pentatoniska skalan: *1.* d, f, (g), a, c, *2,* c, d, f, (g), a, *3,* f, (g), a, c, d. I den första säger han sig ha funnit den viktigaste och ursprungligaste typen för *balladmelodin.* I förhållande till kyrkotonarterna stå de två första i nära förvantskap med den doriska och den tredje med den lydiska kyrkotonarten.

Folkvisan bland Finlands svenskar bär i mycket hög grad samma prägel som de nyssnämnda svenska. Ett stort antal av mig upptecknade melodier avvika icke med en enda ton från de ovan fastställda typerna, medan andra följa rena kyrkotonarter. Deras utveckling under inflytelser av den medeltida kyrkomusiken är således klar, och dock, jag försäkrar det, finskt nationella äro de icke. Då våra melodisamlingar i framtiden bliva offentliggjorda, kommer en var att kunna övertyga sig om det rätta förhållandet härvidlag. Den, som är i tillfälle att lyssna till folkvisan i det svenska Österbotten, i nyländska skärgården eller ute på de åländska öarna, skall ännu i den dag som är få höra de ålderdomliga melodierna ljuda ur det svenska bygdefolkets mun.

Undersöka vi dansmelodierna, så ter sig talet om finsktnationell musik på grund av reminiscenser av kyrkotonarter i folksmusiken om möjligt ännu barnsligare. V. Novácek har i Brages årsskrift för 1906 visat, huru många av dansmelodiernas släktdrag med kyrkotonarter bero av särskilda instrumental-tekniska svårigheter i de fall då de utföras på violin, s. s. förminskade kvinters obekväma läge, fingrarnas sammanpressning vid gripandet av halva tonsteget mellan tredje och fjärde fingret o. s. v. De egendomligheter, som dansmelodierna ofta av dessa orsaker uppvisa, rubricerar han rätt och slätt som fel, såvida icke melodin i sin helhet motsvarar lagarna för antingen de nya eller de gamla tonarterna.

Egen erfarenhet, förvärvad under studier av spelsättet och melodierna hos mer än hundrade spelmän, har även övertygat mig därom att nämnda orsaker betydligt påverkat dansmelodiernas gestaltning. I melodierna inneliggande oomtvistliga tonartsegendomligheter, beroende av folkets musiksinne eller främmande inflytelser, har jag icke desto mindre överallt spårat. Men jag kan icke annat än beteckna det som grov villfarelse att härur uppkonstruera teorier om nationell musik och medverka till dessas spridning.

Om det falska i dessa teorier har jag länge varit övertygad. Egendomligt var det dock att höra Nils Andersson, Sverges främste kännare av dansmelodier, vid mitt besök i Lund i våras ur sitt enorma förråd av polskor från olika orter i Sverge föredraga den ena efter den andra med alla de många tonala egenheter, som de finska nationalitetsivrarena inregistrerat såsom det *enda* nationella i den finska tonkonsten.

Vad som sedan är det nationella i vår folkmusik är värt att utröna. Men har en nationell tonkonst i vårt land ingen annan grund att bygga på, än reminiscenser från kyrkotonarterna, då äro uppkomsten och utvecklingen av en sådan konst helt enkelt otänkbara.

Otto Andersson.

BERTEL GRIPENBERG: SVARTA SONETTER.

Det är numera rätt överflödigt att för varje ny diktsamling av Bertel Gripenberg utlägga vilka förhoppningar den tilläventyrs svikit. Det är säkrast att taga hans böcker sådana de äro och överlämna åt skalden att utveckla sig såsom han behagar, eftersom han nu engång icke behagat utveckla sig som det behagat oss. Var och en har sin begränsning. Gripenberg har tillräckligt envist hållit på sin för att man skulle ha skäl att varje gång förarga sig blek över att han icke sprängt gränserna. Låtom oss i stället, med en resignation, som icke borde vara så svår att tillkämpa sig, upprepat konstatera, att han inom dessa sina gränser är en mästare och icke försummar att visa det var gång han kommer med en ny bok, hur mycket den än annars liknar de föregående. Icke heller nu har han försummat det.

För övrigt är denna bok de andra olik åtminstone i det, att deras intensiva livsrus efterträtts av rena motsatsen, stämningar av askes, negation, trötthet på allt och längtan bort från människorna, kvinnorna däri inbegripna. Ett sinnestillstånd, icke okänt från föregående dikter, men här kommet till ett uttryck av koncentrerat patos såsom aldrig förr. Häftigheten i känslorna har icke förändrats. Den svarta färgen är här lika bjärt som den röda förut. Det är hans temperaments egenhet att huvudstupa störta sig in i den ena stämningen som i den andra. Och det är dessutom ett utslag av livets regel, att bitterheten i uppvaknandet står i alldeles direkt förhållande till berusningens styrka. Den vilda jakten har gått ut över markerna, tills plötsligt deras yttersta gräns är nådd och avgrunden gapar. Eller, som skalden säger det så vackert i en sonett:

I sken jag körde lyckans vilda spann
och stannade, när fjärran stjärnor brunno,
i trakt, där inga livets röster hunno
ett tröttat anspann och en hårdnad man.

Omkring mig såg jag röda stjärnor släckas.
jag kände nya, svala tankar väckas
i dödtyst ensamhet i nattmörk skog.

Vem tvivlar på den psykologiska möjligheten av ett sådant omslag, isynnerhet hos en lyrisk ande och under en period, då livet till allra största delen ses i de subjektiva stämningarnas belysning? Det är naturligtvis också blott frågan om, i vilken grad skalden förmått göra dessa stämningar trovärdiga och gripande genom sin dikt — ty det är ju däri, den lyriska poesins villkor ligger, att åt läsaren meddelas en stark förnimmelse af det som rört sig i diktarens själ. Utan någon tvekan ville jag påstå, att skalden häri lyckats.

Visserligen kan det icke nekas, att en del av sonetterna i detta avseende göra en mindre omedelbar verkan än andra. Detta härflyter av att Gripenberg i allmänhet begagnar sig av ett mycket knappt tillmätt ordförråd — sonettformen tvingar i sin mån därtill —, vidare av hans böjelse att använda vissa stora ord som „öde", „död" o. s. v. i alltför ofta återkommande upprepning, varigenom de förslöas och mista sitt värde, samt slutligen av hans rädsla för en ingående och detaljerad själslig utmålning. Det ligger i hans väsen att teckna i stora allmänna drag, att försänka sig i abstraktioner;, men för att i denna genre uppnå den mäktiga verkan, som redan själva genren förutsätter, fordras ovillkorligen att formen vid varje steg skall bäras av ett mycket starkt, men icke överdrivet personligt patos. Förutom de ovan påpekade svagheterna, är det ännu en sak, som hindrar och som står i samband med den begränsning författaren själv formellt påtvungit sig: han lyckas icke alltid giva den sista terzinen i sin sonett ett sådant verkningsfullt slutfall som den borde hava. Det kan bli rimnöden som bestämmer slutformuleringen, och ofta gestaltar sig denna till allting annat än en djup, stark och stegrad sammanfattning av sonettens innehåll. Jag skall taga ett exempel. I den dikt som ovan citerades, „Jag gav, jag tog —", spelar motivet, som är utsagt i titeln, icke någon egentlig roll: det är fastmer ett uttryck för det överflödande livet såväl i en som annan riktning. Fortsättningen inför idén av den stormande färden genom livsrikedomen till öknen. Och när sedan skalden uttalar sin tillfredsställelse vid det nya, gör han som grund för denna och med en alldeles ytlig anknytning till början, en biblisk formulering: „ty se, jag givit mera än jag tog", vilken i själva verket till sin tanke förefaller betydelselös i sammanhanget. Ett annat exempel. Den sista sonetten, „Högt på åsen", giver i klar och kylig stämning en härlig bild av senhöstens snötyngda luft över åsar och skogar, den luft, där skalden känner sig hemma med sina ensamma tankar och sin förändrade livssyn. Men slutversen: „här är mig gott att leva, gott att dö" står alldeles icke på höjden av det föregående, utan verkar trivial — dödstanken synes komma rätt omotiverat, just när skalden ger en sammanfattning av sitt nya livsideal. Ännu må i detta avseende nämnas de också annars svagare dikterna „Härjaren" och „Också en segrare". — Det är för resten lätt att konstatera, huru sonetten mer än en gång tyranniskt tvingar riktningen av tankar och bilder in i en fåra, som icke synes vara den naturliga. Jag tycker mig finna någonting sådant i dikten „Bjällerklang". Hur utomordentligt vackert är icke anslaget i den första kvadernarien:

> **Begraven, sovande i frusen snö**
> **i köld och natt den vida skogen tiger.**
> **Till död och dvala vinternatten viger**
> **allt liv som fötts i fjärran vårars tö.**

Därpå högst målande och verkningsfullt:

> **Långt, långt på isen av en enslig sjö**
> **en bjällras röst ur ödslig tystnad stiger,**

men för att utfylla rimmen göres denna bjällerklang „olycksdiger" och förliknas vid „ringningen för en som snart skall dö". Det är för det första ej troligt att en bjällras plötsliga ljud i den tigande vinternatten skall kunna förefalla „olycksdigert", och för det andra ringer man just icke i kyrkklockorna för någon som „snart skall dö"! Efter en ypperlig första terzin, där bjällerklangens annalkande och långsamma försvinnande skildras, kommer tillämpningen av bilden: tystnaden sveper sig åter mäktig och kall „lik livets köld, som isar skaldens röst". Men om skaldens röst skall vara bjällerklangen i livets vinternatt, så är det så mycket mindre träffande att ha givit denna det citerade epitetet. Dock, här som ofta annars sköljas invändningarna bort av den vackra diktionens melodivågor, och man stannar vid att fråga sig, om icke tjusningen som dessa ståtliga och smekande strofers klang bereder sinnet, redan är en poetisk vinning värd att taga vara på i och för sig.

Helt och innerligt har Gripenberg i de två sonetterna „Hemma" berättat vad han känner vid uppgåendet i den fosterländska naturens beröring. Men förgäves skall man av honom begära en detaljerad skildring av dess karaktär eller dess skönhet. Tillräckligt ofta har han sagt vad det är som i den tilltalar honom, och redan mycket förr än han betogs av sin nuvarande stämning, hade han sjungit ödemarksnaturens lov. Utan variationer upprepar han gång på gång, att det är de tiomila mossarna, vindens dån i det hav av toppar, som utbreder sig för hans ögon, marken, den stenbundna, ur vilken tallen, blixtslagen och krokig, allt vidare reser sin krona i trots mot höjden, den heliga marken, som susar „helande och trolska urtidssånger" i hans öra, att det är detta som bildar den enda riktiga infattningen kring hans sinnesstämning. Själva entonigheten i motivet medverkar till att ge en viss storslagen färg, ehuru, som jag redan antytt, det sällan i någon enskild dikt så fördelaktigt tränger sig fram som i de nu nämnda tvänne sonetterna.

Det finnes en serie av dikter, i vilka den nya livssynen bryter sig mera konkret mot något föregående, och bland dessa möta måhända samlingens bästa stycken. Högst av alla ställer jag den fulländade sonetten „Vingen". Sällan har Bertel Gripenbergs fantasi skapat en så vacker bild: den sollysta vingen, som ett ögonblick slår mot himlen i den blågrå skymningen, väcker för honom minnet av den älskade, en sista solig hälsning från dag som flyr, innan han styr ut till „töcknets bleka även-

tyr". Här utvecklar också hans formkonst hela sin glans; man jämföre den tunga diktionen, anhopningen av konsonanter och mörka vokaler i första kvadernarien, vilken så ypperligt ger skymningsstämningen, med de ljusa och lätta raderna i följande strofer, som måla solglimten mot molnen och minnets skymtande glädje. Inledningssonetten, „Öknarnas gudinna", dröjer med ängslan vid kampen som diktaren ännu måste stå innan han kan överge sitt forna och göra sig fri den fåvitska leken för att helt kunna dyrka sin nya drottning, nu hans enda älskade. Personlig som den är hans bikt i „Gäldenären", där han bittert tänker på den insats varmed han betalat livets kortvariga glädje. I „Tusen år" dyker, som i „Vingen", upp en flyktig och ljuv erinran om faren lycka, viskningar och skratt och „en sommarklädnings flik", som ett ögonblick förgyllde den grå dagern. Den senare av de två sonetterna i „Jägarne" är resignationsförklaringen, men just en sådan, som man kunde vänta av skalden: medan han i den förra av dikterna smått klagat över att verkligheten skoningslöst företagit jakt på hans drömmar, kastar han sig nu beslutsamt och modigt själv i jägarnes led, ser med kall blick på alla forna fantasier och fäller dem till marken som träffade fåglar. Bilden är väl genomförd och formen i denna sonett har en manlig spänstighet och en genomskinlig kyla, som fullständigt harmoniera med stämningsinnehållet.

I den nya omgivningen passa också skaldens försäkringar om hur litet han har att göra med dagens ideal och de skränande hoparna o. s. v., bättre än de gjorde det förut. Naturligtvis är han en "laudator temporis acti" nu som alltid, men han säger det t. ex. i sonetten „Gengångare" mera filosofiskt än förr och man faller icke på den idén att tycka att han borde vara annorlunda och utveckla beundran för demokratins framsteg. Det förefaller mig alldeles omöjligt att i den nämnda dikten se någon bravad, tvärtom är den präglad av ett starkt personligt tycke, vilket ytterligare accentueras genom en viss skiftning av vemod. Sonetten „Den trogne" tar saken litet mera storartat, men också där skönjes diktarkaraktären: trotsigt hållande på allt vad man engång ställt som ideal; hellre stupa än dagtinga. — Och med en älskvärd uppriktighet berättar oss skalden i ett par andra sonetter, att icke blott den chevalereske Cyrano, utan ock hans gamle broder Don Quijote utgöra för honom de egentliga typerna för mandomen, som ligger i att „aldrig frukta, och att aldrig klaga". Om icke den spanske hidalgon kommit in för rimmets skull, så måste man väl i alla fall förutsätta, att skalden icke vill driva denna jämförelse mellan sig och „riddaren av den sorgliga skepnaden" till slut!

Självfallet kan icke denna samling av nära femtio sonetter, vilkas innehåll rör sig på ett mycket begränsat stämningsområde, undgå att verka entonig. Gentemot detta intryck ställer sig dock med fördel intrycket av helhet och styrka. Det skulle göra sig gällande i än högre grad, om några strykningar och uppmärksamma genomarbetningar hade företagits; ty en del rätt svagt gods har fått följa med, sonetter, där tanken icke formats till klarhet eller stämningen icke röjer sig med samma djup som i de ovan citerade styckena. Här må blott framhållas reflexionerna över historiska personligheter, vilka aldrig varit Gripenbergs styrka, en dikt som „Hemåt", där man icke alls för klart för sig varest skalden befinner sig, eller „Fågelfria", ett slags *chant des gueux*, som icke förefaller att ha någon vidare mening.

Men utom att flere av dessa dikter, såsom jag visat, innehålla ett nytt och starkt framfört moment i skaldens stämningsutveckling — jag vill hoppas, att det skall visa sig vara endast en slutfas i ungdomsperiodens växlingar! — så erbjuder samlingen nya källor till njutning för alla dem, som beundrat Gripenbergs sköna språkkonst. Det är en ny mörk färg över hans diktion, som särskilt intresserar (jag vill i detta avseende ytterligare be läsaren slå opp dikterna „Nocturne", „Bortom horisonten" och framför allt „Dödsjö"), och framtida stilforskare skola med undran och pris anteckna, vilket i grunden ringa ordmaterial Gripenberg här som annorstädes användt för att uppnå sina starka effekter. Det är poesi för poesins egen skull, *l'art pour l'art* om man så vill, det är klang som lyfter och välljud som smeker. Man kan ha olika åsikter om en sådan diktnings absoluta värde såsom litteratur, men man kan icke värja sig för det betagande skönhetsintryck, den så ofta meddelar. Detta är flyktigt till sin natur, det är sannt, men man är tacksam också för minutens glädje som det skänker.

W. S.

ETT BIDRAG TILL ROSSETTI-LITTERATUREN. HALL CAINE: „MY STORY".

Hall Caine hör icke till de personligheter, till vilka det vore behövligt att rikta den inhemska allmänhetens uppmärksamhet. Hans romaner ha, särskilt utanför England, gjort honom mer känd än de verkligt stora bland hans landsmän. När hans nästa bok, *The white Christ*, inom kort blir publicerad, skola våra förläggare antagligen sörja för, att vi icke gå miste om den på svenska och finska. Men det är föga troligt att man kommer att översätta det självbiografiska arbete, som för några veckor sen utkommit i bokform, efter att ursprungligen ha ingått i en engelsk tidskrift. För dem, som icke höra till den populäre författarens hängivnaste beundrare, erbjuda emellertid dessa levnadsminnen ett större intresse än hans romaner. Vad en uppburen litteratör, som kämpat sig fram från en i begynnelsen obemärkt ställning, har att förtälja om sina erfarenheter, måste ju alltid vara upplysande och lärorikt. Och en sådan berättelse vinner ett så mycket större värde när författaren, som det är fallet med Hall Caine, haft lyckan att träda i beröring med några betydande personligheter. Man finner i *My Story* ett märkligt kapitel om Ruskin samt många kuriösa anekdoter om Tennyson, Gladstone och Henry Irving. Men det

som framför allt ger boken dess intresse är att den till största delen av sitt omfång upptages av en redogörelse för Hall Caines förhållande till den store skalden och målaren Rossetti.

Om Rossettis personlighet har så mycket, t. o. m. alltför mycket, redan blivit skrivet, att man icke väntar att erfara något nytt i „My Story“. Hall Caine själv har i den första bok han publicerat — jag frånräknar „Sonnets of three Centuries“, som endast var ett redaktionsarbete — gett en utförlig och på personliga minnen grundad biografi af „the painter-poet“. Denna bok, „Recollections of Dante Gabriel Rossetti“, som utkom redan år 1882, är i själva verket det värdefullaste och mest givande av alla de arbeten, som behandla skaldens senare levnadsår. Författaren var tyvärr tvungen att stödja sig på meddelanden i andra hand för allt som rörde hans hjältes ungdom. Han hade icke heller känt honom under den tid då han stod på höjden av sin kraft. Men han hade i stället förmånen av att ha levat i hans närhet under hans svåraste sjukdom. Med undantag av Theodor Watts-Dunton — som ännu icke kunnat förmå sig att publicera sin länge utlovade biografi över skalden — hade väl ingen fått mottaga så många förtroenden av Rossetti som den unge man, vilken bar det då fullkomligt okända namnet Hall Caine. Han vann Rossettis tillit, därför att han kom till honom som en ny vän vid den tid, då sjuklig misstro hade avsöndrat honom från nästan alla hans ungdomskamrater. Han blev gynnad framom andra, därför att han åt en bitter och olycklig man kunde bjuda den ridderliga och osjälviska vänskap, som endast ungdomen är förmögen av.

Det sätt på vilket Hall Caine's och Rossetti's bekantskap blev inledd, är rätt betecknande för de båda vännernas personligheter. Den yngre af dem bodde i Liverpool, och livnärde sig som biträde på en arkitekturbyrå. Men han använde all sin lediga tid för studier, och han hade nyss begynt föreläsa över litterära ämnen i stadens folkbibliotek. I ett av dessa föredrag behandlade han Rossettis diktning från en synpunkt, som var originell, om den också ej var fullt riktig. Han hade indignerats över att Robert Buchanan och andra med honom beskyllt Rossetti för sensualism, och att man ansett hans sonetter vara moraliskt vådliga. Det obefogade i angreppet utmanade honom till ett försvar som icke var mindre överdrivet. Han försökte på fullt allvar bevisa att Rossettis poesi, om också omedvetet, tjänade ett moraliskt syfte, och att man vid sidan av strävandet efter konstnärlig fulländning hos honom kunde spåra en slags „passiv puritanism“. Han protesterade därför mot att man inordnade Rossetti bland de „estetiska skalderna“, vilka diktade endast för konstens egen skull. Och han lyckades själv till den grad övertyga sig om det riktiga i denna uppfattning, att han, när han någon tid senare skrivit en liten broschyr om konstens förhållande till politiken, önskade tillegna den Rossetti! Denna artighet avböjdes visserligen av skalden, vilken väl insåg det olämpliga i att en bok om politik ställdes i samband med honom, som hela sitt liv varit notoriskt likgiltig för offentliga strävanden. Men allt de Caine hade sagt om Rossettis moral var för denne mer än välkommet. Han hade ju aldrig lyckats hämta sig efter anklagelserna för att ha uppträtt som en sedefördärvare. När han fått sig tillsänt ett tryckt exemplar av Hall Caine's uppriktiga, om också alltför ungdomliga apologi för hans dikter, svarade han omedelbart med ett brev, i vilket han uttalade sin önskan att stifta bekantskap med författaren. Den ena skrivelsen följdes av andra och inom kort voro de båda männen, som ännu icke sett varann, invecklade i en så gott som daglig brevväxling. Man yppade sig, som det så ofta är fallet, å ömse sidor med förtrolighet, just därför att den man skrev till var avlägsen och okänd. Rossetti, som hade alla folkskygga människors fruktan för nya bekantskaper, kände sig trygg i det skriftliga umgänget med en korrespondent, om vilken han icke visste annat, än att han var en pålitlig och beundrande anhängare. Han förnyade visserligen sina uppmaningar om att Caine skulle besöka honom i London. Men det framgår tydligt att han motsåg den personliga beröringen med en viss fruktan. Och det räckte mer än ett år innan Hall Caine första gången gjorde sitt inträde i det hus, där Rossetti i självvald fångenskap framlevde sitt olyckliga liv.

Det möte som man på vardera hållet väntat med en viss oro, avlopp emellertid lyckligt nog. Rossetti blev endast mer intagen av sin unge vän, efter det han sett honom och talat med honom. Caine åter miste intet av sin hängivenhet då han fått skåda sin mästare ansikte mot ansikte. Men hans förhållande till honom blev likväl i en viss mån förändrat. Om han förut beundrat skalden, så kände han nu framför allt deltagande för människan. I det personliga umgänget var han icke mera, som under brevväxlingen, den enbart mottagande. Han hade den överlägsenhet, som en stark människa städse äger gentemot en sjuk, och han förstod att han, med sin ungdom och sitt friskare lynne, kunde ge åt Rossetti något i utbyte för allt hvad han erhållit av honom. Hans hjälp blev välvilligt mottagen, och det räckte ej länge innan Hall Caine kom att dela Rossettis dagliga liv. Han reste med honom till högländerna, i hopp om att bergsluften skulle återställa den sjukes hälsa. När denna kur visat sig förfelad, flyttade Caine över till sin väns hus, som den siste i den rad av ryktbara pensionärer — Swinburne och Meredith voro de första — som Rossetti samlat under sitt tak. Då sjukdomen tagit en hotande vändning och patienten fördes bort från sitt hem, följde Caine med honom till det lilla lanthus vid kusten, i Birchington on Sea, där Rossetti blev befriad från bördan av sitt liv.

Allt detta är så noggrant berättat i Hall Caine's tidigare bok, att författaren icke haft mycket att tillfoga i sin självbiografi. I en del avseenden har han t. o. m. så omilt förkortat sin text, att den gamla „Recollections“, som tyvärr är utgången ur bokhandeln, allt fortfarande förblir oersättlig för den litteraturhistoriska forskningen. Men man kan gott förstå, och även ursäkta, att Hall Caine från

„My Story“, vilken tydligen vänder sig till den breda publiken, velat aflägsna de långa utdragen ur de brev han fått mottaga av sin vän. Flertalet läsare skola antagligen känna sig tacksamma över att befrias från Rossetti's för en kritiker ovärderliga uttalanden om sina föregångare i Englands romantiska diktning, Coleridge, Shelley, Keats, Blake och Chatterton. Å andra sidan har skildringen vunnit på att materialet i „My Story“ blivit ordnat med en vida större översiktlighet än i „Recollections“. Och vad som betyder mer är att författaren i sin nya bok känt sig fritagen från den diskreta förbehållsamhet, som lade band på hans språk när han för mer än ett kvartsekel tillbaka skrev om sin nyss avlidne vän.

Hall Caine beskriver sålunda nu Rossetti's sjukdom med större fullständighet än förr. Man gjorde visserligen icke ens tidigare någon hemlighet av att det var ett långt drivet missbruk av kloral, som låg till grund för denna mäktiga personlighets kroppsliga och andliga ruinering. Men ingen av Rossetti's biografer hade likväl haft hjärta att blottställa hela den förnedring, till vilken det försåtliga giftet hade bragt deras hjälte. I „My Story“ däremot omtalar Caine helt öppet allt vad han kunnat iakttaga som sjukvårdare. Han förbigår icke ens de nederlag han fick uppleva under sin fåfänga kamp mot vännens alltför inrotade begär efter bedövningsmedlet. De sorgliga detaljerna i denna sjukhistoria tjäna naturligtvis icke till att höja respekten för Rossetti's moraliska kraft. Men författaren kan likväl med goda skäl ursäkta att han icke dolt något i sin berättelse. Om man vill förstå Rossetti's misstänksamhet och bitterhet, är det, som Caine med rätta framhåller, nödvändigt att veta, till vilken grad han var förstörd av kloralen. De osympatiska dragen i hans karaktär framstå som mer förlåtliga, så snart man kan härleda dem från ett enkelt fysiskt upphov. Och själva lasten, eller sjukdomen, bedömes väl numera med större överseende än förr, efter allt vad man av den moderna psykologin fått lära om gifternas inverkan på organismen och själslivet.

Hall Caine anser emellertid icke, att man bör söka den första orsaken till Rossetti's olycka endast i en obetvinglig vana, som övergått till kroppslig sjukdom. Ännu mindre vill han tillåta att man om hans vän upprepar vad man sagt om Keats, d. v. s. att han blivit krossad av en tidningsuppsats. Robert Buchanan's tidigare omtalade artikel om „den köttsliga skolan i poesin“ hade visserligen sin andel i uppkomsten av Rossetti's förföljelsemani. Men de obefogade beskyllningar, som man riktat mot hans dikter, skulle i och för sig ej ha berört honom så djupt, om han icke i dem hade sett ett straff, eller en Nemesis, för vad han själv hade att förebrå sig. Han kunde aldrig, säger Caine, glömma att han av sin egen ärelystnad och sina vänners övertalningar låtit förmå sig att kränka gravens fred för att återvinna det manuskript, som han jordat i sin hustrus kista. Det var grämelsen häröver, som gjorde honom till ett viljelöst byte för den bedövande drogen. En sådan förklaring förefaller även i hög grad sannolik. Rossetti's tidigaste hallucinationer stodo ju, om man får tro på Bell Scott's meddelanden, i samband med föreställningarna om den döda. Att han förföljdes af tanken på vad han själv ansåg för ett helgerån framgår även af Watts-Dunton's „Aylwin“, i vilken roman Rossetti, som bekant, varit den lätt indentifierade förebilden för „målaren d'Arcy“.

För att förstå huru mycket minnet av hans hustru och den orätt han ansåg sig ha gjort henne betydde för Rossetti, måste man emellertid känna historien om hans äktenskap. Även härom uttalar sig Caine med större fullständighet än någon av de tidigare biograferna. Han har i „My Story“ intryckt ett sammandrag av Rossetti's egna uttalanden — fällda under en av de svåraste dagarna i hans sjukdom — som nedskrivits redan för 25 år sen, men då icke ansågs lämpligt att publiceras. Och han anför ordagrant ett yttrande av Rossetti, som synes giva en fullständig lösning av hans gåta. „Han sade mig engång“, heter det: „Att äkta en kvinna och därpå, när det är försent, finna att man älskar en annan, är den största tragedi en man kan uppleva“. *Den andra* är, därom behöver man icke tvivla, den kvinna om vilken Rossetti sagt det stora ordet „Beauty like hers is genius“; hon, vars „sovereign face“ han aldrig tröttnat att avbilda, och vars skönhet han besjungit i så många praktfulla sonetter. Han var bunden vid sin fästmö, Miss Siddal, då han första gången såg „den andra“, och hon åter blev snart hans väns, William Morris maka. Men Rossettis öde var icke desto mindre bestämt från den stund hon trädde in i hans liv. Ty det var, så anser Caine, endast av pliktkänsla som han äktade Miss Siddal. Han ville bespara sin brud smärtan av en brytning, men han beredde henne en större sorg, då han under sitt äktenskap icke kunde dölja vad han bort hålla hemligt. Av allt att döma, var Mrs Rossettis död icke, såsom man tidigare sökt göra troligt, en olyckshändelse, utan ett självmord, vållat av bitterheten hos en kvinna, som känt att hon mist sin makes kärlek. Och Rossetti's handling, då han gömde sitt manuskript under den dödas lockar, var en försoningsgärd. Han ville låta henne föra med sig beviset på huru högt hon varit älskad den tid det var *hon* som inspirerade hans diktning. Med offret av sitt verk ville han gottgöra vad han felat mot henne. Men han bröt för andra gången sin tro när han, sju år efter sin hustrus död, lät uppgräva kistan och gav offentlighet åt de dikter, som anförtrotts åt graven. Därför skänkte den litterära framgången honom ingen fullständig tillfredsställelse, och därför träffades han så djupt av de i och för sig obefogade angreppen mot hans dikter. Han kände det, så föreställer man sig, som om han fått ett bevis på att den döda ännu icke var försonad.

Det bör måhända förutsättas, att Hall Caine med denna tolkning i någon mån har omkomponerat värkligheten i den tragiska följdriktighetens intresse. Men man kan icke betvivla trovärdigheten av de fakta han anför. Hans meddelanden förklara mycket av det som förefallit osannolikt i de äldre biografierna. Och Rossettis personlighet

framstår, efter det man läst Hall Caine's bok, mer mänsklig än förr, och i än högre grad förtjänt av sympati. Det har ånyo, liksom så ofta förut, bevisats att offentliggörandet av den fulla sanningen är den bästa politiken, om man vill värja minnet av dem i vilkas liv det funnits någon hemlighet. Vänners förtegenhet hade endast gett ökad livskraft åt de lösa ryktena, och förtalet fyllde beredvilligt upp de luckor, man ansett sig böra lämna öppna i Rossetti's biografi. När Hall Caine i „My Story", med osviklig takt trots all sin uppriktighet, afslöjat en del av Rossetti's dolda liv, har han därmed gjort den döde skalden en lojal väntjänst, som endast kan gagna hans minne.

Yrjö Hirn.

VÅRA MÅLARE OCH DEN FRANSKA SKOLAN.

Ännu ett inlägg i debatten.

Till de rader jag tidigare* publicerat i anledning af herr Sigurd Frosterus' inledningsartikel om höstutställningen, ber jag få tillägga några ord. Att hr F:s klandrande uttalanden icke gälla enbart våra yngre målare utan hela den finska målarekonsten framgår med tydlighet av hans tidigare kritiker, bl. a. av en i Finsk Tidskrift 1907 publicerad artikel, samt av det triumferande framhållandet av den franska kritiken öfver den finska utställningen i Paris, uti vilken hr F. tror sig hava funnit en mäktig bundsförvant. Under rubriken *„Fransk skola för finska målare"* har hr F. senast svarat på mitt inlägg. Vad nu först den „franska skolan" beträffar så är det ju allom bekant att hela den finska konsten från och med Edelfelt fått sina första intryck och väckelser just av den franska konsten och detta därtill under 80-, 90-talet, då allt varom hr F. nu skriver levde sitt intensivaste liv. Edelfelt hade redan tidigt anslutit sig till den franska skolan; på 80-talet studerade Gallén och jag i Paris samt från år 90 Blomstedt, Enckell, Gebhard, Halonen. Sedermera hava så gott som alla våra unga målare rest till Paris för att studera.

Om man i detta sammanhang vill tala om impressionismen, måste man nödvändigt göra skillnad mellan de första stora banbrytarena och den därpå följande mer eller mindre trånga skolan. Likaså omöjligt som det är att sammantränga män sådana som Manet, Degas, Renoir, Sisley och Monet i en skola, likaså påfallande är den senares, isynnerhet den såkallade fransk-belgiska konstnärsgruppens skolmässiga samhörighet. (Seurat, Cross, Rysselberghe, till vilken grupp hos oss även Finch ansluter sig).

Den enda gemensamma och förenande principen hos de förra var just deras radikala opposition emot all skola, all akademi, samt den stora konstnärliga entusiasm varmed de omfattade det rena naturstudiet. Dessa Zolas samtida och vänner tillkommer äran av att hava så gott som grundat det egentliga friluftsmåleriet, för vilket de även skapade en ny palett. Det var i synnerhet Monet, som med sin strävan att återge de flyktiga stämningarna samt de olika belysningarna i och mot solljuset skapade sin egenartade stil, med vilken han sökte uppnå största möjliga ljusstyrka samt ett rörligt färgspel i den vibrerande atmosfären. Det var givet att denna konst, som grundade sig främst på naturstudium, alldeles förträffligt passade för vårt unga måleri, som icke hade långa traditioner bakom sig. Det var också denna franska riktning, som gav sin bestämda prägel åt den finska konsten, med dess på ögonblicksintrycket byggda komposition och dess friluftskolorit. Det borde icke vara svårt att finna dessa drag i Galléns kompositioner, i Halonens färgskala, samt i så gott som hela den finska konsten. Därtill kommer, som jag redan i min senaste artikel framhöll, ännu en stark påverkan av Puvis de Chavannes, vars inflytande till exempel hos Halonen är så påtagligt. Om detta inflytande icke har burit alla de frukter som hr F. hade önskat, så kan han dock icke förneka dess förefintlighet.

Att den finska förgreningen af 80-talets franska skola har fått sin självständiga karaktär, anser jag vara en av dess största förtjänster.

För ett riktigt bedömande och karakteriserande af den finska konsten bör man ännu beakta en omständighet. Det är det *italienska* inflytandet. På 90-talet gjorde de flesta af oss målare studieresor till Italien, vilka nog lämnat tydliga spår i vårt måleri (Enckell, Rissanen) och vilka man måste tillmäta dess större betydelse, då man tager i betraktande att vi hemma sakna varje tillstymmelse till museer för eller samlingar av gamla tiders konst.

Men låt oss återvända till hr F:s älsklingstema, färgdelningen och komplementfärgerna. Mig förefaller det som om hr F:s intresse riktade sig mer mot tekniska knep och konstgrepp, som han till sin ledsnad icke återfinner hos de finska målarena, och vid vilka han fäster alldeles för stor vikt. Detta framgår så tydligt av vad han i sitt svar till mig säger om de främsta planerna och om den gröna konturen som skulle stegra den röda färgen. Dylika saker kunna ju inte vara någon nyhet för konstnärerna.

För att åstadkomma större ljusstyrka och ernå en för friluftsmåleriet lämplig färgskala började Renoir och Monet använda så rena färger som möjligt. Den svarta färgen blev bannlyst („le noir n'existe pas dans la nature"). Den naturliga färgdelningen, som framträder i den regnbågskimrande ringen kring ett ljus, utgör den naturliga basen för färgdelningen i måleriet. Insikten om det optiska förhållandet att man genom färgdelningen stegrar ljuset ledde till att man sedermera genom samma färgdelning även sökte få hela atmosfären och det solbelysta landskapet att lysa. Den på dessa upptäckter grundade riktningen och den stil som därpå följde kunna icke enligt min tanke betecknas såsom särskilt koloristiska. Det stegrade ljuset lyser här som eljes på bekost-

* Tidskriften „Päivä" 24 okt. Jfr Argus' senaste häfte.

nad av färgerna, trots deras renhet. Den allmänna koloriten är enformig, ofta kritig och gredelin. Aldrig en bestämd, klar och kraftig färg. Att denna färgdelning inom måleriet lämnat en rik skörd av nya uttrycksmedel är en erkänd sak, men att den till skola vordna riktningen skulle kunna allt ännu utveckla speciellt färgsinnet, detta måste jag betvivla. Ingen försvarar en smutsig och okultiverad färg, som är ofarlig på den grund att den aldrig anses annat än som en brist, då däremot en till doktrin gången färgskala snarare förstör det sunda färgsinnets fria utveckling. Detta koppärriga måleri, som Seurat så vetenskapligt konsekvent genomförde, var till exempel hos Monet någonting naturligt och av utmärkt verkan, och berodde det på att han själv skapat denna sin teknik för att återge sådana effekter som den var lämpad för. Till hans allra bästa verk höra hans mariner, där vågskvalpet under höga klippor redan i naturen är ett virrvarr af olika skiftande ytor.

Man gör nu sig skyldig till en icke mindre ensidighet än den för vilken man på sin tid beskyllde de gamla akademikerna. Man gör sin friluftspalett obligatorisk även för rummålningar. För att här belysa huru avgjort ensidig hr F:s konstsmak är, ser jag mig tvungen här citera en i Nya Pressen införd kritik av A. W. Finchs utställning sistlidna december. Den börjar: „Kultur, kultur, kultur.

Engelska landskap med belgiska ögon — —", (Talatta, talatta).

Hr F:s förtjusning är mycket stor och bedömandet av utställningen idel lovord. På tal om Rysselberghe säges bland annat: „Kritiken förstummas inför denna oangripliga färgkonst som icke lämnar rum för godtycke eller hugskott" (och icke heller för personlig frihet). Det låter nästan som om det som göres här icke vore kultur.

Vad nu angår bruket av komplementfärgerna i måleriet, ha de blivit använda sedan urgamla tider. Det är dock icke nödvändigt att begagna sig av komplementfärger. Uti de assyriska väggfajansmålningarna lämnade man nästan regelbundet bort någon av de tre hvudfärgerna, så att den förhärskande färgskalan bestod av till exempel blått, grönt och gult eller enbart av grönt och gult. Att betrakta det svarta såsom en motsats till det koloristiska, och som någonting vilket man småningom skulle tack vare impressionismens upptäckter arbetat sig ifrån är också vilseledande. I den tidiga renässansen såsom även i medeltidens primitiva målningar användes färgen för det mesta ren och i utmärkt raffinerade kombinationer, ehuru den vetenskapliga teorin om regnbågsfärgerna var okänd. Det svarta kommer först senare i bruk, under högrenässansen, hos spanjorerna och holländarena, och spelar en mycket stor roll i dessa tiders måleri ända till självaste Manet och kommer nog att försvara sin plats även framdeles. Att utdöma det svarta i måleriet vore vansinnigt, då det ju som kontrast ger så rika möjligheter för färgbehandlingen.

Det orättvisa i beskyllningarna för bristande benägenhet att följa med den franska konsten framgår ytterligare av vår pariserutställning genom vilken vi framför allt sökt bevara vår kontakt med denna konst. Det är i sanning mycket lärorikt att se vår lilla utställning under samma tak, som representanterna för den franska skolans yttersta vänster med målare sådana som Denis, Matisse, Friesz, Valtat. Intressant är Denis med sina stora dekorativa pannåer. Man spårar tydligt Puvis de Chavannes' elev uti dessa kompositioner, som tillika bära vittne om flitigt studium av gamla italienska mästare, så att det stundom verkar som om detaljer direkt tagits från dessa förebilder. Hans teckning är avsiktligt konventionell, t. o. m. akademisk. Färgen, vars impressionistiska härstamning faller i ögonen, är sötmättad, slät, icke delad och i sättet att täcka duken påminnande om Rissanen. En ingående jämförelse mellan dessa två vore mycket intressant. På Valtat märker man mycket tydligt, att han nu känner sig osäker om vilken väg han skall gå. Hans utställning på årets salong är ytterst svag och de fem dukar han exponerar hava alla intresse blott som tekniska experiment åt fullkomligt olika håll, i de kända, utnyttjade manéren. Endast en är gjord i hans personliga stil, men verkar tung och grötig, lingongrötsfärg med brunt. Ingen enda av dessa dukar kan ens närmelsevis jämföras med den i hr Keirkners ägo befintliga. Matisse går sina egna vägar och lyckas i sina stilleben uppnå en alldeles enastående färgverkan. Man kan svårligen tala om någon teckning hos honom. Om man i hans verk vill söka inflytande av någon bland föregångarena, så vore det kanske Cézanne, med den skillnaden att Matisse är mycket lättare i färgen. Det mesta på salongen verkar föga övertygande och gör intrycket av sökande efter sensation i färgsammansättningen, som ofta är avsiktligt rå och tillika söt utan all personlig uppriktighet. Det flödar av efterapare. Vilket intryck den finska utställningen gör i denna omgivning har mången frågat. Jag tycker att det nog framgår ur de flesta franska kritikerna att de finska salarna göra intryck av en egenartad, övertygande och uppriktig konst med solida egenskaper både i teckning och färg. Detta ha även våra motståndare medgivit. Det är i alla fall första gången vi blivit bedömda ur uteslutande konstnärlig synpunkt och bedömandet har icke varit ofördelaktigt. I mina ögon gjorde vår utställning ett utomordentligt friskt och säkert intryck. Den verkade isynnerhet ljus och klar, alls icke svart. Enckells uppståndelse till exempel var som friskt källvatten i bredd med de överspända, efter originalitet och utställningssuccès jäktande franska salarna. Lika så Galléns friska, härliga vinterlandskap, som jag gärna ville se någon av de franska utställarena göra efter.

Och så till slut denna eviga beskyllning, för glädjelöshet. Månntro inte den för det mesta beror på åskådarne själva? Det man icke riktigt förstår och följaktligen står kall för, verkar utan tvivel glädjelöst.

Eero Järnefelt.

AKADEMISKT ALLEHANDA.

4.

När den akademiska försynen icke tillstadde hr Madelung att i solennitetssalen tala om det erotiska problemet, efter det varjehanda norska damer på samma ställe fått utbreda sig i kallprat och sirap om samma ämne, så var det på grund av en viss ansvarskänsla gentemot den studerande ungdomen. Man fruktade, att föredraget skulle bli alltför radikalt, ehuru man icke saknade garantier för att det skulle bli allvarligt. Därvid förbisåg man nu för det första, att den akademiska ungdomen hos oss i regeln icke besöker föredrag, som hållas av utlänningar i solennitetssalen: de svensktalande äro likgiltiga och de finsktalande anse icke att skandinaviska föreläsare angå dem. Men även om man denna gång kunde förutse, att ämnet skulle locka, så försummade man att taga i övervägande frågan, huruvida vår tids akademiska ungdom verkligen behöver någon censur från universitetsmyndigheternas sida i avseende å sitt tänkande över sociala spörsmål. Jag tror att den själv betraktar en sådan såsom alldeles föråldrad och löjlig, och jag tycker, att den häri har rätt. Bland frågor av samhällelig natur, vilka under senare tider i så rik mängd åter kommit upp på dagordningen, är den om förhållandet mellan könen ägnad att mer än alla andra framställa sig till besvarande för vår ungdoms spörjande sinnen. Sedan år tillbaka har en formlig revolution inträffat i ungdomens uppfostran. Samskolorna ha närmat de båda könen till varandra på ett hittills okänt och oanat sätt, den frihet, som härskar i umgängesformerna och i samlivet mellan unga män och unga kvinnor, är större än någonsin förut. Tänkande medlemmar av den yngre generationen ha mer än väl insett, att dessa fakta också ha en teoretisk sida och att de ovillkorligen måste väcka till nytt liv principiella betraktelser. Den har samtidigt insett, att de forna utgångspunkterna för regleringen av förhållandet mellan könen måste underkastas ny debatt och högst sannolikt en förskjutning från det gamla till överensstämmelse med det existerande. Huru detta skall ske, därom äro naturligtvis åsikterna olika och oklara, och därmed sysselsätter sig, som man vet, det filosofiska grubblet på många håll. Är det då icke mer än otidsenligt att vilja med förbud och inskränkningar utestänga ungdomen från deltagande i denna debatt och tvinga dess tankar att såsom olovliga sky spörsmål, vilka likväl naturenligt i hög grad tränga sig på dem? Vore det ej förnuftigare att utgå från den synpunkten, att ungdomen måste se dessa problem i vitögat, lära sig småningom taga ställning till dem, göra klart för sig huru sakerna stå och vad på det ena som på det andra hållet säges och tänkes? Är det ej bättre att ungdomen uppfostrar sig själv till medvetenhet och mogenhet i dessa ting, än att den läres att släta över och tysta ner dem, och sedan en vacker dag överrumplas av en utveckling, som den själv varit med om, utan att förstå det? I det dagliga livet, i litteraturen, på teatern framställa sig oupphörligt dessa frågor för unga män och kvinnor. Är det då icke onaturligt, att de skola låtsa som om det icke anginge dem, och från sin medvetna reflexion bannlysa saker, som i alla fall icke kunna underlåta att starkt verka på deras sinnen och känslor?

För resten: alla dylika förbud äro ju absolut maktlösa och bli därigenom blott så mycket onödigare. De stå dessutom i skarp kontrast mot den strömning i uppfattningen av studenternas förhållande till det allmänna, som bl. a. sökt sig uttryck i några nya lagstiftningsåtgärder och allt starkare går i riktning mot att göra studenterna oberoende av universitetets förmynderskap och ställa dem i nivå med andra fullvuxna medborgare och medborgarinnor.

5.

En konfys artikel om universitetsprofessorernas löneförmåner i nästsista numret av Framtid förtjänar ett par randanteckningar, eftersom jag tidigare yttrat mig i frågan. På socialistiskt håll har förslaget naturligtvis väckt till liv en opposition i den vanliga tonen, men man hade trott att den nämnda tidskriften, då den tog saken till tals, skulle komma fram med en bättre bevisföring än vapenbröderna i Työmies.

Det är inexakt att säga, att professorernas lön nu är 10,000 mk, då denna summa tillfaller dem först efter tio års tjänst och de börja med 8,000. Denna lysande avlöning kommer sig mången till efter att ha trälat som docent ända in i sin bästa mannaålder, gjort studieskulder och skaffat sig familj. Han skall med den icke blott leva ett någorlunda anständigt liv utan också hålla sig med litteratur, vilken kostar. Är det någon mening i att ställa dem, i vilkas händer hela den högre andliga kulturen i landet är lagd, på dylik förknappning? — Vidare är det icke sant att, såsom Framtid påstår, professorerna ha fem à fem och en halv månads ferier. Man behöver ej vara professor för att veta, att i de flesta fakulteter ett intensivt arbete pågår under hela december månad, d. v. s. ända till julaftonsdagen, och under hela maj, i form av tentamina, granskning av skrivningar o. s. v., varjämte fakultets- och konsistoriiarbeten naturligtvis samla sig i mängd till denna tid. Och ferierna äro för mången professor, som icke kastat sin vetenskap över bord på grund av att han icke har råd att skaffa sig böcker och företaga resor, icke några ferier, utan just den enda tid, han kan arbeta på sitt eget. — När Framtid talar om „obegränsad tjänstledighet“, „understöd för alla (!) utrikesresor“, så är det fraser, ägnade att slå blå dunst i dess läsares ögon, men genomskinliga för var och en, som har haft någonting att göra med universitetet.

Men det är icke nog med dessa skevheter i bevisföringen. Där finnes också en ren förvrängning. Tidskriften förvånar sig över att förslaget om löneförhöjningen är väckt samtidigt som lantdagen anhållit att icke några löneförbättringar för hela grupper av tjänstemän skulle vidtagas, innan densamma fått tillfälle att därom yttra sig. Nu går ju emellertid senatens förslag just ut på, att denna löneförhöjning skall underställas lantdagens pröv-

ning. Den upptages i utgiftsförslaget för 1910, vilket föreläggæs 1909 års lantdag. Det är således, i rak motsats mot vad Framtid säger, just avsikten att inhämta lantdagens utlåtande, och man kan icke sväva i tvivel om att detta kommer att inverka på sak.

Jag skall icke upprepa vad senator E. Hjelt sagt om följderna av de låga lönerna. En medlem av juridiska fakulteten har nyligen på ett grellt sätt belyst dessa förhållanden för sin vetenskaps vidkommande. Liknande exempel skola icke dröja att visa sig även på andra håll. Jag vill icke heller för förf. i Framtid klargöra betydelsen av att det fås dugande folk till universitetet, då detta tydligen är för honom mindre viktigt än att à tout prix klanka. Men man kunde fordra mer ansvarskänsla än att slå ikring sig med lösa och oriktiga argument.

6.

Universitetet skall återigen få nya byggnader Det tyckes vara mer än behövligt. Var och en som under de senaste åren frekventerat de akademiska lärosalarna, har lätt kunnat märka, att de äro otillräckliga både till mängd och till storlek, för att nu icke alls tala om ventilation och slikt. Men när det var fråga om det nya lantdagshuset i enkammaren, framhölls ju där, att universitetet skulle ha så ypperligt bruk för det gamla ständerhuset. Har icke denna plan alls spelat in i de akademiska fädernas överläggningar? Eller kan man icke vänta så länge?

Dock, det var ej härom jag närmast ville talat Jag såg i tidningarna, att kostnadsförslaget till de nya byggnaderna uppgjorts av professor Nyström. Det står naturligtvis universitetets myndigheter fritt att vända sig till vilken arkitekt som helst för att få ett kostnadsförslag. Men man har icke kunnat undgå att lägga märke till, att prof. N. anses någorlunda självskriven att i allmänhet stå universitetet till tjänst i arkitektoniska frågor. Har han någon befattning som universitetsarkitekt eller är det ett privat förtroende som betingar att alla andra uteslutas, då det gäller akademiska byggnadsuppgifter? Man skulle tycka, att vår arkitektoniska konst är så långt kommen, att all slags monopolisering av offentliga uppgifter borde vara utesluten. Och när nu verkligen de nya byggnaderna beslutas så måste man hoppas, att den patriarkaliska traditionen brytes och tillfälle till fri tävlan ges. Enkannerligen när det rör fasaderna.

Denna sak angår ju närmast arkitektklubben och borde väl av den upptagas till diskussion.

7.

När en professur skall besättas, fordras enligt förordningarna att utlåtande av minst tvenne fullt sakkunniga personer skall inhämtas för att tjäna till ledning vid förslagets upprättande. Av dessa sakkunniga har väl i regeln ständigt någon varit utlänning. Huru skall det emellertid gå, när vetenskapsmännen börja utöva sin produktion enbart på finska och det tilläventyrs ej råkar finnas kompetenta eller ojäviga domare hemma? Man skulle ju visserligen knappast tänka sig, att en vetenskapsman till den grad ville isolera sig från den internationella vetenskapliga tävlan, att han gjorde sina arbeten otillgängliga för andra och avstode från att lägga sitt ord i vågskålen; men av en eller annan anledning kan sådant ju dock hända — och har hänt. Om för övrigt den utländska sakkunnigheten alltid är så mycket att lita på och om man därför av densamma fått vad man väntat, detta undandrager sig helt och hållet undertecknads bedömande. Men jag minnes mig icke sällan ha sett uppgivet, att de sakkunniga varit av olika åsikter och till och med, att av tre vise män var och en varmt förordat sin speciella kandidat i första rummet. Nåja, någon ledning kan i utlåtandet alltid finnas, men naturligtvis hava i fall som de nämnda subjektiva och partiska synpunkter, vilka man velat undvika, dock fritt spelrum, när frågan kommer inför härvarande instanser. Likaså när, såsom ock torde hänt, dessa sakkunniga synbarligen mycket litet bemödat sig att sätta sig in i hela frågan och deras utlåtande därför säger ingenting.

Här en liten illustration till belysande av den utländska sakkunnigheten, sådan den emellanåt kan te sig. Vid en för ej länge sedan inträffad konkurrens yttrade en främmande sakkunnig om ett arbete av en bland de sökande, att det vittnade om god iakttagelseförmåga samt förmåga att tillgodogöra sig en stor praktisk erfarenhet för lösandet av vetenskapliga uppgifter, ävensom, att författaren uppställt en ny tes, som visar, att han i de vetenskapliga arbetet går sin egen självständiga väg. Detta fattades självfallet såsom ett beröm och en rekommendation. Emellertid verkställdes någon tid efteråt under samme sakkunnige professors ledning kontrollerande undersökningar över det ämne, arbetet i fråga behandlat. De publicerades i en tysk facktidskrift och utmynnade i det omdöme, att den finske forskaren „icke känt till“ den metod han använt och att hans resultat därför voro „oriktiga“, samt att det över huvud vore högst tvivelaktigt, om en sådan metod alls kunde tillämpas vid ifrågavarande undersökningar. Den glädje, tillägger den kontrollerande forskaren, vilken man med anledning av författarens bestämda försäkringar kände över att finna en ny metod använd på ett hittills obearbetat fält, försvinner till största delen, när man genom författarens arbete kommer underfund med det sätt, på vilket metoden praktiserats! — Man ville kasta fram en blygsam förfrågan till den sakkunnige och berömmande professorn, om icke det varit skäl att gå avhandlingen litet närmare in på livet innan han avgav ett utlåtande av den vägande och ömtåliga beskaffenhet, som ett sakkunnigomdöme till ett främmande universitet alltid måste vara? Hade han gjort det, skulle rekommendationen, åtminstone vad just detta arbete beträffar, högst sannolikt hava uteblivit.

Jag undrar, om de sakkunniga få av universitetet uppbära någon ersättning för sitt besvär? Vore det så, skulle man knappast kunna tänka sig att ansvarskänslan vore så lös som i förevarande fall.

10. XI. *Dr Ix.*

EN KULTURBLOMMA.

Carl G. Laurins kända populära Konsthistoria har nyligen utkommit i finsk dräkt, översatt och bearbetad av Edv. Richter, samt av Eliel Aspelin-Haapkylä försedd med en 28 sidor omfattande sammanställning över finsk konst. Den vackra volymen med dess i regeln väl gjorda illustrationer fyller säkert ett behov hos vår konsthistoriskt intresserade finskspråkiga allmänhet.

Det är emellertid en detalj i det finska slutkapitlet, vilken man icke hade väntat möta i ett arbete av denna art, och vid den ber jag få av principiella skäl något uppehålla mig. Det gäller offrandet åt den barbarism som består i översättandet, „nationaliserandet", av våra konstnärers förnamn.

Man får sålunda läsa att tysken Engel hade förnamnen Kaarle Ludvig och svensken Sjöstrand Kaarle Eneas. Man får läsa om Maunu von Wright, Aadolf von Becker, Eerik Juhana Löfgren m. fl., ända till Yrjö Winter, Kaarle Kustaa Nyström och Lauri Sonck.

Sådant är renaste kökskultur. Jag hör inte till dem som skrika över att en Lindqvist börjar kalla sig Oksanen eller en Johnsson Soininen. Det är deras ensak och betecknar ofta ett framsteg. Men utgivaren av en historisk översikt har inte skymten av rättighet att våldföra sig på andras namn.

I föreliggande fall är det för övrigt inte ens metod i galenskapen. Jämsides med Maunu von Wright läser man om Magnus Enckell, jämsides med Kaarle Eneas Sjöstrand om C. Theodor Höijer. Men än vidare: Takanen får heta *Johannes*, Halonen och Wikström vardera *Emil* (jämför *Aadolf* von Becker). Varför skall åländska bondsonen Jansson heta Kaarle, när Ahlstedt icke behöver heta Reetrikki, Munsterhjelm icke Jalmari och Lindholm icke Pentti? Varför skall Sjöstrand heta Kaarle, när hans landsman Sparre får heta Louis och icke Lutvikki? Och varför översättas icke *till*namnen?

Viljan att vanställa förnamnen har varit påtaglig, men förmågan att iakttaga helst någon konsekvens har saknats. Det sätter sigill under obildningen.

Inser man vart systemet leder? Jag bläddrar bland bokens tidigare blad och finner att där bort stå t. ex. Pekka Vischer, Veli Juhana Angelico, Antti Verrochio, Santeri Botticelli, Pekka Perugino, Mikonenkeli Buonarotti, Tervetullut Cellini, Pekka Paaveli Rubens, Simo de la Vallée, Santeri Roslin, Aukusti Rodin, Yrjö von Rosen, Kaarle Larsson, Antti Zorn, Martti Nyrop, Hannu Tegner o. s. v. Men intet av detta — överallt de rätta namnen, konstnärernas egna. Det är först när man i bokens slut når sitt eget framstående land man finner att *svenska* namn kunnat misspryda boken och ge läsaren en galen föreställning om den svenska kulturens betydelse för Finland.

Är nu inte detta en ynkedom, som går över alla gränser? Ynkedom i avsikten och dumhet i utförandet.

Jag vet verkligen icke vem som dragit upp denna kulturblomma i den finska trädgården. Jag kan aldrig tro att författaren själv vore den ansvarige. Ty så kan icke en person göra som vistats ett långt liv å det kulturhistoriska studiets höjder. Företalet till boken nämner i själva verket en annan såsom i främsta rummet ansvarig för den språkliga dräkten.

Vare härmed huru det vill, saken har i all sin faktiska obetydlighet en generell sida, som fullt motiverar en tydlig prickning.

Jag ville veta huru t. ex. den svenska kulturhistoriker såge ut, som toge sig till att berätta om Johan Jakob Rousseau, Karl Dickens, Henrik von Kleist, Johan Turgenjew, Gustaf eller Gösta Flaubert. Han bleve absolut sönderskojad av hela den svenska publiken och hänvisad till Grönköpings Allehanda. Hos oss vore det väl på sin höjd en bråkdel av en åttondedel av allmänheten, som i motsvarande fall reagerade. Jag tror mig våga antaga det, ty tills dato har ingen tidning här funnit någonting obildat eller löjligt i ovan relaterade konsthistoriska namnfalsifikat. Skall det behöva gå ända till stadiet Jalopeura Tolstoj förrän man tycker att det ser märkvärdigt ut?

G. M.

PANOPTIKON.

December närmar sig och därmed de kommunala valen, prövostenen på bl. a. våra politiska partiers rättrådighet vid fördelningen av stadsfullmäktigmandaten.

Allbekant är att under de senaste åren huvudstadens på skattören rikaste valmanskår, „svenska folkpartiet", drivit den mest utpräglade monopoltaktik med sin på 25-rösts-skalan grundade övervikt. Icke nog med att den vid ofärdsårens början tydliga utvecklingen mot en rättvisare proportionering av partistyrkorna inom fullmäktige helt och hållet avstannat, den har t. o. m. slagit om till det motsatta, i det att antalet „ungfinska" mandat konsekvent reducerats, kompletteringsval efter finsksinnade gått i samma riktning (Edvin Castrén—Boisman) och de få icke-svensksinnade, som invalts godtyckligt och otillfrågade (t. ex. Heikki Renvall), utsetts av de svensksinnade.

Denna nobla, framsynta och förnuftiga politik har fullkomligt utan anmärkning från de svenska huvudstadstidningarnas sida ostörd pågått. Rättvisan fordrar den tilläggande upplysningen, att Nya Pressen häromåret hemställde huruvida man inte ändå borde höja antalet finsksinnade bland de 16 kandidaterna från 2 till 3, d. v. s. med icke mindre än femtio procent. Men då detta något långt gående projekt (man hade bort nöja sig med en höjning till 2.2 à 2.4 finsksinnade) å valmötet med stor majoritet förkastades, sade Nya Pressen det samma som Hufvudstadsbladet, d. v. s. inte ett ord. Tidningarnas tystnad har varit mycket vältalig, ty en dylik politik diskuterar man inte gärna om den råkar vara ens egen.

Inga tecken tyda t. v. på att man denna gång, öga mot öga med den kommunala rösträttens utvidgning, ämnar förfara annorlunda. Måhända blir det dock nu hela 3 finsksinnade, mot 13 „säkra svenskar".

En insändare i Nya Pressen har föreslagit att man å svenskt håll skulle „inrymma platser" även åt suometarianer. Detta är fullkomligt riktigt. Sådant hade för längesedan bort äga rum, i all synnerhet som suometarianerna spela en större roll i vår kommun än ungfennomanerna. Också socialister borde tagas med. Men vill man med detta „inrymmande" något gott åstadkomma, är det icke

rätta vägen att man å „svenska folkpartiets“ lista lämnar ett mindre antal platser vakanta och godhetsfullt anmodar övriga partier att fylla dem efter av „folkpartiet“ angiven fördelning, utan böra representanter för de andra grupperna lojalt inbjudas till överläggning om platsernas fördelande. Först när en dylik inbjudan avslagits eller överläggningarna strandat, återstår det gamla förmyndarmässiga sättet att „inrymma“ främmande namn å sin lista. Och vill man då, oberoende av de i allan tid så snöpligt behandlade motpartiernas eventuella avböjanden, förfara rättvist, inskränker man sig icke till 2 eller 3 platser, utan avstår flere, allraminst 7 av 16. Till denna anpart bör även en om sin hegemoni mån grupp kunna gå, ifall den inte, såsom vid den tidigare aritmetiken å detta område, vill förbehålla sig skolkningsmöjligheter. En fördelning, som toge hänsyn till å ena sidan den faktiska majoriteten, å andra sidan gruppernas skatteplikthet, vore förslagsvis 8 svensksinnade, 3 suometarianer, 3 socialister, 2 ungfennomaner. De svensksinnades tal, som i fall av allmän och lika rösträtt väl i detta nu vore 6 av 16, finge enligt sagda förslag en „ekonomisk koefficient“ $^4/_3$. Man kan naturligtvis inte *påstå* att mitt eller något annat angränsande förslag vore det absolut riktiga. Men vad man med fog kan hävda, det är att en grupp, som vid allmän och lika rösträtt skulle ha 6 mandat, men i kraft av röstskalan tager åt sig 13 eller 14 sådana, icke ser till tidens krav utan går på i blindo.

Skola de svenska huvudstadstidningarna verkligen även denna gång inskränka sin diskussion i ämnet till att referera „svenska folkpartiets“ beslut och uppmana valmännen att gå till urnan? Skall man verkligen icke i pressen i god tid fatta bestämd och klar position till frågan: är den nuvarande kommunal-regimen i huvudstaden rättvis och är den det upplysta svenska elementet värdig? Man längtar dock att engång få del av försvaret för de senaste årens taktik.

Anstår det en fri press att i denna fråga blott tiga och tiga?

*

Inom vår lilla svenskspråkiga tidningsvärld förestå rätt stora förändringar. Efter Åbo-bladens sammanslagning häromåret kommer nu Helsingfors-bladens mer eller mindre förtäckta konsolidering. I Vasa lär man ock velat slå tillsamman, vilket förvisso vore välbetänkt, om man besinnar det barocka i att Vasa icke på åratal haft en daglig svensk tidning. För Hangö planeras ett nytt blad. Också redaktionella förskjutningar, delvis åtföljda av färgskiftningar hos bladen, förebådas.

Sammangåendet mellan Hufvudstadsbladet och Nya Pressen kommer sannolikt att efter något år leda till startandet av en ny svenskspråkig morgontidning i Helsingfors.

Lönerna för svenskspråkiga tidningsmän i landsorten gå starkt uppåt och det är icke omöjligt att huvudstadens journalistkår inom en närmare framtid blir något åderlåten.

*

En ärad insändare yttrar sig som följer:

„Ehuru det ej precis är något nytt att i dessa tider tala och skriva om vår järnvägsförvaltning, vågar jag dock här upptaga en fråga, som mig veterligen åtminstone i tryck ännu ej dryftats, nämligen om den frikostighet, med vilken åt f. d. tjänstemän vid järnvägarna distribueras jetoner för fria resor på statsbanorna.

Jag vill ingalunda ens förutsätta den möjligheten att med detta privilegium något slags missbruk bedrives, ty man reser ju i våra dagar knappast mera blott för nöjet att få sitta i vaggon, allra minst då man i åratal haft tillfälle därtill på tjänstens vägnar. Men varför skall en f. d. järnvägsman gratis få gno omkring med statens ånghästar, medan andra avskedade tjänstemän, som lika länge ätit kronans kaka och härunder kanske ännu bättre gjort skäl för maten, ej kunna, när dem så lyster, gratis göra en järnvägstripp för att hälsa på släkt och vänner?

Här liksom eljes borde väl den kända satsen „lika rätt för alla“ gälla. Skall en i tjänsten grånad järnvägsman anses berättigad att få jeton, så borde väl alla andra meriterade statens tjänstemän, såsom t. ex. senatorer, domare, professorer, lärare m. m. tilldelas samma förmån, så framt det ej blir enklare att avskaffa hela jetonsystemet.

Passar intetdera alternativet för vederbörande, så kunde väl en var, som tjänat staten med den äran, åtminstone inom området för sin tidigare verksamhet komma i åtnjutande av lämpliga förmåner. Så borde t. ex. en f. d. posttjänsteman få fribrevsrätt, en f. d. domare borde kunna processa gratis genom alla instanser, en f. d. Finlands banks tjänsteman borde vid densamma få räntefritt diskontera sina växlar o. s. v.

Mot den logiken kan väl intet med fog invändas, eller huru?“

Jag kan ej annat än instämma i resonnemanget och inskränker mig för min del att för gamla dagar anhålla om kostnadsfritt skrivunderlag på både bordet och stolen.

*

Detta häfte av Argus har hållit på att stappla i utgången. En tredjedel av redaktionen är nämligen i Paris, en annan tredjedel i Weimar eller Konstantinopel och av lutter saknad lade sig den tredje tredjedelen till sängs, vadan det hela i hastigheten kom att överlämnas åt redaktionsbiträdet

Panoptes.

Förteckning över i undertecknades bokhandel tillgänglig nyare utländsk litteratur:

Aus Goethes Tagebüchern. Pappband (Inselverlag) · · 2.70
Blume, Clemens, Die Hymnen des Thesaurus Hymnologicus H A. Daniels und anderer Hymnen-Ausgaben. Erster Teil · · · · · · · · · · · · 18.90
Bölsche, Wilhelm, Auf dem Menschenstern. Gedanken zu Natur und Kunst · · · · · · · · · · 6.75
Corinth, Lovis, Legenden aus dem Künstlerleben · · 5.40
Erhardt, Prof. Franz, Die Philosophie des Spinoza im Lichte der Kritik · · · · · · · · · · · · · 12.15
Gleichen-Russwurm, A. von, Sieg der Freude. Eine Aesthetik des praktischen Lebens. Eleganter Leinenband mit Goldschnitt · · · · · · · · · 10.15
Greinacher, Dr. H., Die neueren Fortschritte auf dem Gebiete der Radioaktivität (Von Anfang 1906 bis Mitte 1908) · · · · · · · · · · · · · · · 1.65
Hundert klassische Frauenbildnisse. Eine Auswahl aus den Meisterwerken der Porträtkunst. Eleganter Rotlederband · · · · · · · · · · · · · · · 6.10
Hundert klassische Männerbildnisse. Eine Auswahl aus den Meisterwerken der Porträtkunst. Eleganter Rotlederband · · · · · · · · · · · · · · · 6.10
Klassiker der Kunst in Gesamtausgaben Bd. XIII. Van Dyck. Des Meisters Gemälde in 537 Abbildungen. gbd. · · · · · · · · · · · · · · 20.25
Körting, Gustav, Etymologisches Wörterbuch der französischen Sprache · · · · · · · · · · · · 14.85
Kuropatkin, A., Rechenschaftsbericht an den Zaren über den Russisch-Japanischen Krieg. Deutsch von Navi · · · · · · · · · · · · · · · · · 10.80
Lublinski, Samuel, Der Ausgang der Moderne. Kriegserklärung an die Neuromantik — Gegen Hofmansthal und Shaw — Verfall des Dramas und seine Wiedergeburt — Möglichkeiten einer künftigen Entwickelung · · · · · · · · · · · · 6.75
Mamroth, Fr., Frankfurter Theaterchronik. Eine Analyse u. Kritik moderner Bühnenstücke. 2 Bände. 13.50
Manes, Prof. Dr. A., Versicherungs-Lexikon. Ein Nachschlagwerk für alle Wissensgebiete der Privat- & Socialversicherung. Erster Halbband · · 14.20
Marco, Internationales Schach-Turnier in Wien 1908 · 11.50
Meissner, Arno, Altrömisches Kulturleben · · · · · 5.40
Meumann, Ernst, Die Entstehung der ersten Wortbedeutungen beim Kinde · · · · · · · · · · · 2.70
Möbius, Dr. P. J., Ueber den physiologischen Schwachsinn des Weibes. 9:te Auflage · · · · · · · · 2.15
Die Mode. Menschen und Moden im XIX Jahrhundert. Bd. III. 1843—1878. Mehrere Hundert Illustrationen in Farben und in Schwarz · · · · · · · 6.50
Mücke, Dr. Georg, Heinrich Heine's Beziehungen zum deutschen Mittelalter · · · · · · · · · · · · 6.10
Ostwald, W., Ueber die zeitlichen Eigenschaften der Entwickelungsvorgänge. 43 Figuren und 11 Tafeln · · · · · · · · · · · · · · · · · · · 3.80
Perfall, Anton Freiherr von, Ein Weidmannsjahr. Mit Zeichnungen namhafter Jagdmaler. gbd. · · 8.10
Pollack, Friedrich, Lorenzo Bernini. Eine Studie. Mit vielen Illustrationen · · · · · · · · · · · 5.40
Poppenberg, Felix, Die Buchkunst. Mit zahlreichen Vollbildern, zum Teil in Tondruck und vielen Vignetten und Zierleisten · · · · · · · · · · · 4.05
Schneider, Louis, Das französische Volkslied. Mit 8 Vollbildern in Tondruck und 6 illustrierten Notentafeln · · · · · · · · · · · · · · · · · · 4.05
Schulz, G. E. F., Natur-Urkunden. Biologisch erläuterte photographische Aufnahmen frei lebender Tiere und Pflanzen.

Heft 1: Vögel I Reihe Heft 5: Vögel II Reihe
„ 2: Pflanzen I „ „ 6: Frühlingspflan.
„ 3: Pflanzen II „ „ 7: Insekten I Reihe
„ 4: Pilze I „ „ 8: Alpenpfl. I „

jedes Heft enthält 20 Tafeln und kostet · · · · 1.35
Siemens, Werner von, Lebenserinnerungen · · · · · · 6.75
Tobler, Adolf, Vermischte Beiträge zur französischen Grammatik. Dritte Reihe · · · · · · · · · · · 8.10
Treitschke, Heinrich von, Bilder aus der deutschen Geschichte. 2 B:de · · · · · · · · · · · · · · 6.50
Trierisches Jahrbuch für aesthetische Kultur. Hrsgb. von J. Numbauer. Reich illustriert · · · · · · 4.75
Viëtor, Prof. Wilhelm, Deutsches Aussprachewörterbuch. Heft I · · · · · · · · · · · · · · · · · 1.65
Wer ist's? Zeitgenossenlexikon enthaltend Biographien nebst Bibliographien, Angaben über Herkunft, Familie, Lebenslauf, Werke, Lieblingsbeschäftigungen, Adressen etc. Hrsg. von H. A. L. Degener. IV wesentlich erweiterte Ausgabe. gbd. 16.90
Wundt, Wilhelm, Völkerpsychologie. Eine Untersuchung der Entwickelungsgesetze von Sprache, Mythus und Sitte. Bd. III: Die Kunst. Mit 59 Abbildungen im Text · · · · · · · · · 16.20

Baumann, Antoine, Le coeur humain et les lois de la psychologie positive · · · · · · · · · · · · · 4.20
Bourget, Paul, Les Detours du coeur · · · · · · · · 4.20
Coulevain, Pierre, Au coeur de la vie · · · · · · · 4.20
Doumic, René, Études sur la littérature française 6:e série: Racine, Pathologie du Romantisme, Littérature de voyages, La Jeanne d'Arc de Mr. Anatole France etc. · · · · · · · · · · · · · · · 4.20
Édition illustrée des Chefs-d'Oeuvre de la littérature:

I Les Contes de Perrault.
II Choderlos de Laclos: Liaisons dangereuses.
III A. de Musset: Comédies et Proverbes.
IV Ovide: L'Art d'aimer.
V Les Fables de Florian.
VI Racine: Théâtre complet. Tome I.
VII Aristophane: Théâtre complet.
VIII Racine: Théatre complet. Tome II et dernier.
IX M:me de La Fayette: La Princesse de Clèves.
X Goethe: Werther — Hermann et Dorothée.
XI A. de Musset: Confession d'un enfant du siècle.
XII Les Quatre Fils Aymon. Tome I
XIII „ „ „ „ „ II et dernier.
XIV Swift. Les voyages de Gulliver.
chaque volume · · · · · · · · · · · · · · 1.20

Figaro-Illustré N:o 223, Constantinople par A. Thalasso. Planches en couleurs, Hors-Texte, 50 Gravures · · · · · · · · · · · · · · · · · · · 3.60
Flat, Paul, Nos femmes de Lettres · · · · · · · · 4.20
France, Anatole, L'ile des Pingouins · · · · · · · 4.20
Frapié, Léon, Marcelin Gayard. Illustrations de Lobel-Riche · · · · · · · · · · · · · · · · · · 1.25
Geffroy, Gustave, La Vie artistique 3:e série, Histoire de l'Impressionnisme. Monet, Pissaro — Renoir — Manet — Degas — Raffaëlli — Cézanne Sisley — Caillebotte etc. · · · · · · · · · · 6.—
Goyau, Georges, L'Allemagne religieuse. Le Catholicisme (1800 – 1870) tome III et IV à · · · · 4.20
Gregh, Fernand, Prélude féerique. Conte bleu en vers · 1.20
Hirsch, Charles-Henry, Nini Godache. Roman · · · 4.20
Lechevallier-Chevignard, Georges, La manufacture de porcelaine de Sèvres. Histoire-Organisation — Ateliers — Musée céramique — Répertoire des marques et monogrammes d'artistes. Illustré de 128 gravures. Relié · · · · · · · · · · · · · 10.80
Maîtres humoristes 2:e série N:o 1, A. Guillaume · · · 1.20
Martel, Tancrède, Loin des autres. Roman parisien · 4.20
Martin, Rodolphe, La guerre aerienne. Berlin-Bagdad · 4.20
Pilon, Edmond, Francis Jammes et le sentiment de la nature. (Série: Les hommes et les idées) · · —.90
Réval, G., Les camps-volantes de la Riviéra. Roman · 4.20
Reymond, Marcel, Les Della Robbia. Avec 200 gravures environ · · · · · · · · · · · · · · · · 18.—
Roland, Roman, Les Musiciens d'aujourd'hui (Wagner, Saint-Saëns, Hugo Wolff, Musique française, musique allemande etc. etc.) · · · · · · · · · · · 4.20

Supino, J. B., Les Deux Lippi (Fra Filippo-Filippino) Nombreuses gravures · · · · · · · · · · · · · · 18.—
Supino, J. B., Sandro Botticelli. Sa vie et son oeuvre. Illustré de 62 gravures · · · · · · · · · · · · · 18.—
Taine, H., Pages choisies. Avec une introduction, des notices et des notes par Victor Gautier · · 4.20
Thèbes, M:me de, L'Enigme du rêve. Explication des songes · · · · · · · · · · · · · · · · · · 6.—
Vernon, Eugène, L'Homme divin ou la nouvelle religion · 4.20

Christmas Number of The Art jonrnal, containing: Seymour Lucas (Royal Academician) by Allan Fea. With numerous coloured plates and fullpage illustrations · · · · · · · · · · · · · · · · 4.—
Davies, Gerald S., Ghirlandaio. With 50 plates · · · 15.75
Doyle, A. Conan, Round the fire stories · · · · · · 2.15
Geddes, James, Study of an Acadian French dialect · 27.—
Irwing, Washington, Old Christmas. Pictured in colour by Cecil Aldin · · · · · · · · · · · · · · · 9.—
The Letters of Queen Victoria. A selection from Her Majesty's Correspondence between the years 1837 and 1861. Published by authority of His Majesty The King. Edited by A. C. Benson and Viscount Esher. 3 vols. with 1504 pages. and numerous portraits · · · · · · · · · · · · · · · 9.—
Nelson's Library, containing the best recent fiction. Printed in large type. Eeach volume red cloth · 1.—
Pennell, E. R. and J., The Life of James Mc Neill Whistler. With over 120 Plates in Half-Tone and Photogravure. 2 vols. crown 4:to · · · · · 54.—
Platt, Dan Fellows, Through Italy with car and camera. With 200 illustrations · · · · · · · · · · 31.50
Seton, E. T., Wild Animals I have known and 200 drawings · · · · · · · · · · · · · · · · · · · 9.—
Spencer, Herbert, An Autobiography. In two vols. with numerous Illustrations · · · · · · · · · · · 18.75
Wells, H. G., The War in the Air, and particularly how Mr. Bert smallways fared while it hasted. Illustrations by A. C. Michael · · · · · · · · · 9.—
Wilde, Oscar, Intentions · · · · · · · · · · · · · · · 2.15
Wilde, Oscar, The Picture of Dorian Gray · · · · · 2.15
Wilde, Oscar, De Profundis and the Ballad of Reading Gaol · 2.15

Kommer ut inom några dagar:

Hermann Sudermann's neuer Roman „Das Hohe Lied" 6.75
„ „ „ „ „ „ gbd. 8.10
Gerhart Hauptmann's neues Werk „Der griechische Frühling". (Reise-Eindrücke aus Griechenland) · 6.75
Anatole France, Les contes de Jacques Tournebroche. Illustrations en couleurs · · · · · · · · · · · · 12.—

Akademiska Bokhandeln, Helsingfors.

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1908.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTRÉN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 1 DECEMBER 1908

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 23.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Fabiansgatan 16.**

Prenumerations- och annonskontor, **Fabiansgatan 16,** *öppet kl. 2—3, telefon 64 02.*

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

ARGUS

N:r 23. HELSINGFORS 1. 12. 1908.

DE KOMMUNALA VALEN.

Under och mirakel: Nya Pressen har uttalat sig över svenska partiets i Helsigfors taktik vid de kommunala valen.

[Under och mirakel]²: Hufvudstadsbladet har också uttalat sig i saken.

[Under och mirakel]³: Vartdera organet för huvudstadens svensksinnade borgerskap har sagt: *peccavimus,* vi hava felat.

Det är helt intressant att skärskåda de två bladens resonemang.

Nya Pressen yttrar bl. a.:

„När därför Hels. San. så högsinnat fordrar att svenska folkpartiet borde erbjuda även suometarianerna och socialdemokraterna platser i stadsfullmäktige, så kräver, såsom sagt, rättvisan att detta sker i förhållande till alla dessa minoritetspartiers styrka. Men härmed skulle även ungfinnarna själva till förmån för de två andra partierna så ha decimerat sina led i denna församling, att de där skulle komma att företrädas av blott ett par personer. Ty Hels. San. kan väl dock icke tro, att svenska folkpartiet skulle låta förmå sig att åt de övriga partierna avstå flere än åtta, högst tio platser. Ömheten om suometarianerna är såsom synes stor hos Hels. San. Få icke dessa och socialdemokraterna vara med, så taga icke heller vi mot ett anbud att vara med om att besätta några platser bland stadsfullmäktige, säger nämnda tidning.

För vår del finna vi icke något skäl varför svenska folkpartiet nu i elfte stunden skulle bjuda suometarianerna plats i nämnda församling, då de hittills varit uteslutna från denna på goda skäl. Men det vore otvivelaktigt stridande mot anständighet och billighet, om svenska folkpartiet icke skulle lämna den ungfinska partiorganisationen i denna stad tillfälle att själv bestämma de personer, vilka skola representera ungfinnarna i stadsfullmäktige. Vi motse ock att partiet vid valmötet skall så begå att ett sådant erbjudande göres ungfinnarna.

Att de svensksinnade i huvudstaden icke i större omfattning än vad fallet varit med övriga partier delat platserna i den kommunala representationen, har ur rättvisans och framsynthetens synpunkt varit ett fel, som på många håll inom partiet erkännes, men som ej längre kan gottgöras. Ty reformeringen af den kommunala rösträtten står nu av allt att döma i den allra närmaste framtiden för dörren och vad som är gjort kan ej mera ändras.

Förslaget att från svenska folkpartiets sida underhandlingar borde äga rum med de andra borgerliga partierna om ett gemensamt handlingssätt, sedan den kommunala rösträttsreformen blifvit en verklighet, synes oss föga tilltalande. Ha vi en gång hållit motpartierna avlägsnade från platserna i stadsfullmäktige, medan vi hade makten, så ha vi intet skäl att nu söka ställa oss in med dem, efter det denna gått oss ur händerna. Det skulle sannerligen icke förvåna oss, om vi vid ett sådant försök bleve rätt snöpligt avvisade. Men skulle ett försök i denna riktning göras, så borde då hänvändningen ske till alla de politiska partierna, icke blott till de borgerliga, När de svensksinnades makts dagar i denna goda stad en gång äro ute, så reda vi oss bäst, då vi kämpa med egna krafter, hållande efter bästa förmåga tillsa mman. Att söka allianser med dem vi hittills i det stora hela icke velat veta av, vore nedsättande för vår självkänsla. Såsom vi sått, må vi skörda och därmed låta oss nöja, tills man från motsatt läger vill uppsöka oss."

Hufvudstadsbladet åter säger:

„I Helsingin Sanomat för lördagen ingår en skarp artikel med anledning af Svenska folkpartiets valkommittés förslag till kandidater för stadsfullmäktigvalet. Bladet anser förslaget vittna om »envishet ända till det sista». Vi kunna i anledning därav meddela att valkommittén beslutit att vid början af nästa år taga under behandling, på vilket sätt för framtiden en samverkan emellan de borgerliga partierna för stadsfullmäktig- och liknande val kunde åstadkommas, att i sådant syfte förhandla med övriga borgerliga partier samt att till partimöte inkomma med det förslag, vartill beredningen kan föranleda.

Ett sådant beslut utgör väl ett uttryck för god vilja att få reform till stånd i det härintills brukliga förfarandet. För vår del finna vi det beklagligt att valkommittén icke redan nu företagit underhandlingar i detta syfte. En undskyllan för bristande tid är knappt tillfylles, ty det hade tillhört vederbörande att inleda sådana underhandlingar i behörig tid. Frågan är ju icke ny. — Hvad den ungfinska partigruppen beträffar har densamma härintills inom stadsfullmäktige varit mycket starkare företrädd än vad som motsvarar gruppens skattöretal, varför någon orättvisa i sådant avseende icke föreligger. Annat är förhållandet med gammalfinnarna, hvilka hava vida högre skattöretal men ingen enda representant, ett förhållande som innebär en påtaglig orättvisa mot en så stor kommunal skattegrupp.

I en punkt giva vi H. S. fullkomlig rätt, nämligen däri att förmynderskap från Svenska folkpartiets sida med avseende å kandidater från andra partier icke är på sin plats, och skulle ett bortfallande för framtiden av detta förmynderskap utgöra en given bas för möjligheten av framtida samverkan. — Hvad lamentationerna angående den nya kommunallagen beträffar kunna dessa lämnas därhän, det ungfinska partiet var vid lantdagen åtminstone föga tillfreds med den bas, varpå rösträttsfrågan ordnades genom samverkan av gammalfinnar och socialister.

Utsikterna för framtiden få icke inverka på den proportionalitet, som man under nu rådande rösträttssystem kan finna vara överensstämmande med kommunens fördel. Vi inbilla oss icke heller, att när den kommunala valrätten ändras våra motståndare av någon hänsyn till framfarna förhållanden eller stort mera av hänsyn till rättvisa och kommunens fördel skola låta avhålla sig från glädjen att efter förmåga peta ut oss från kommunalförvaltningen så fullständigt som möjligt."

Dessa två uttalanden beteckna någonting av det mest sorglustiga de svensktalande i landet på länge fått läsa.

För det första erkännes nu, anno mundi 1908, med en rent av förbluffande öppenhet att de svensksinnade i huvudstaden ifråga om de kommunala valen ur rättvisans och framsynthetens synpunkt handlat felaktigt. Hbl säger helt enkelt: „Frågan är ju icke ny." Ja det har i mer än ett decennium ur de svensktalandes mitt enständigt yrkats på rättvisa och framsynthet just i sagda hänseende,

det åsyftade de så förkättrade „samlingslistorna,“ det förfäktade i tre års tid Helsingfors-Posten, det har varit herrar styrande mycket klart och tydligt i allt deras „räddande av svenskheten.“ Och nu, nu kommer från själva högkvarteret konkursförklaringen: vi ha varit orättvisa och vi ha saknat blick för det kommande. Nu presenteras erkännandet av att de förhånade „ungsvenskarna“, kryptofennomanerna, ändå haft rätt — nu när det hela kommer post festum, totalt.

Vidare berättas det — med en till jättehumor gränsande simplicitas — att svenska partiets valkommitté beslutit *att vid början av nästa år taga under omprövning...* Goda och snillrika valkommitté: vore det ändå inte skäl att vänta till 1915 eller så bortåt? Saken brådskar inte alls, men barkpriserna stå högt och hjärnbarken borde skonas. Hbl är nog dristigt att beklaga att valkommittén icke redan nu företagit underhandlingar. Men lyckligtvis är det blott ett beklagande och ingen yrkan. Och huru skulle det ens *kunna* yrkas. Hbl har ju självt i åratal tigit och låtit rullan gå, såsom ett fritt och vaket organ ägnar och anstår.

Ur Nya Pressens artikel framlyser den visserligen ärligt uttalade, men för partiet gunås så visst icke mycket hedrande moralen att, eftersom det nu är elfte stunden, ingenting skall ändras, icke ens i den rättvisas namn som man erkänner sig hava i åratal kränkt. En ändrad taktik betecknas såsom „nedsättande för vår självkänsla,“ såsom försök att „ställa sig in med motpartierna.“ Jag söker noblessen uti detta resonemang, men jag finner den icke.

Hufvudstadsbladet ställer sig på basen: sammanslutning av de borgerliga partierna, sålunda med all cynisk öppenhet yrkande på komplett utestängning av socialisterna. Jag medger att dessa icke betala mycken skatt till staden, men många av de frågor fullmäktige bestämma om beröra arbetarnes livsintressen och de voro dock i Helsingfors vid senaste lantdagsval 11205, mot 12728 svensksinnade, alltså ej så mycchet färre än dessa och väsentligt flere än suometarianer och ungfinnar sammanlagda (7815). Sagda stora grupp vill man totalt trycka tillbaka, likasom man hittills agerat förmyndare för de andra partierna. Ända tills det en vacker dag får lov att heta: „rättvisan och framsyntheten hade måhända bjudit att socialisterna, som ju dock bilda en stor grupp i kommunen och ha betydande intressen att bevaka, tillåtits o. s. v.“ Också det kommer naturligtvis att sägas för sent. Nya Pressen är i denna punkt fullt rättvis, men det saknar praktisk betydelse då ju tidningen blankt yrkar att man må gå på med det gamla tills det brister.

Moraliskt har det brustit för längesedan, det erkännes ju nu öppet. Men de 25 rösterna sitta fortfarande i barmfickan och kunna ännu en, två eller tre gånger läggas fram på borden i rådhuset.

Förvisso äro de yngre generationerna av svensktalande, vilka vuxit upp i en starkare känsla av vad rättvisa, klokhet och politisk takt skulle krävt från deras sida som medels en föråldrad röstskala i största egenmäktighet dirigerat de kommunala valen, dessa dirigenter mycken tack skyldiga för all den bitterhet, all den hämndlusta och skadeglädje som sedan faller över dem från nya herrars sida. I långa tider skall minnet av det svenska högkvarterets och de svenska tidningarnas taktik här förläna de nya kommunalpatronerna en speciell fröjd vid utestängandet av vad stadens svensktalande fortfarande kunde prestera av insikt och administrationsförmåga. Vi behöva icke leva i många år till för att få också den saken bekräftad.

Jag vill alls inte påstå att de blivande herrarna i kommunen skulle sedermera låtit praktiskt påverka sig av en i tid utförd självkorrigering hos de svensktalande. Men detta betyder föga i bredd med den nu förlorade stora förmånen att i en framtid kunna *med gott politiskt samvete* kämpa för sin rätt och visa tillbaka på *ådagalagd respekt för den mindre starka.*

Jag tänker jag sagt nog nu för att åter en tid framåt få heta fennoman eller socialist. Det har i alla dessa år varit ungefär det enda svaret på „ungsvenska“ yrkanden och bestämt låter det ännu använda sig, så slitet det är.

G. M.

KVINNORNAS I RYSSLAND UNIVERSITETSBILDNING.

De första försöken att förskaffa kvinnor tillträde till högskolan hade i Ryssland att kämpa mot obeskrivliga svårigheter och hinder. Rörelsen till förmån för den „högre“ kvinnobildningen började på sextiotalet av det förra århundradet. I december år 1867 uppträdde vid den första ryska naturforskarkongressen i Petersburg en kvinnlig referent (Fr. Konradi) till förmån för högskolebildning för kvinnan och föreslog inrättandet av särskilda kurser för henne inom de fysisk-matematiska och historisk-filologiska vetenskaperna. 400 kvinnor undertecknade en i denna anda avfattad petition till rektor för Petersburgs universitet; denna petition inlämnades också till honom kort därefter (den 11 maj 1868). Efter några månader kom svaret, däri förslaget i princip godkändes, men dess realiserande vägrades och de petitionerande tillråddes att lämna saken till kultusministerns beprövande. Petitionen, jämte ett projekt rörande kurserna, överlämnades därefter till denne minister. Svaret lät vänta på sig ett helt år, tills äntligen i november 1869 ministerns tillåtelse erhölls till anordnandet av de planerade „högskolekurserna för kvinnor“, men blott i den lagligen tillåtna formen av föreläsningar för personer av vartdera könet. Föreläsningarna höllos om kvällarna. Om sön- och helgdagar ledde universitetets professorer också åhörarinnornas praktiska arbeten; för detta ändamål upplätos åt dem de under dessa dagar lediga laboratorierna och rummen. Terminsavgiften fastställdes till 25 rubel, eller 5 rubel för varje särskild kurs. Tack vare den starka tillströmningen av åhörarinnor (omkring 900 damer) kunde samtliga utgifter, lärarpersonalens avlöning inberäknad, utan svårighet betäckas.

Men detta idealiska tillstånd varade icke länge. Efter halvtannat år fordrade inrikesministeriet, att de kronan tillhörande lokalerna omedelbart skulle utrymmas och föreslog, att kurserna skulle överflyttas till ett gossgymnasium. Under de följande åren formligen jagades „kurserna“ från lokal till lokal, tills de slutligen i januari 1876 funno tak över huvudet i ett flickgymnasium, men även där blott mot den förpliktelsen, att endast personer av kvinnligt kön finge besöka föreläsningarna. Med detta förbehåll gav också folkupplysningsministeriet sitt samtycke och sålunda uppstodo särskilda kurser för kvinnor.

Men för att i alla fall göra livet så surt som möjligt för detta styvbarn, förbjöd regeringen varje offentliggörande icke blott av eventuella petitioner om publika understöd och bidrag till dessa kursers underhåll, utan även de nödvändigaste kungörelserna angående arbetsterminer och avgifter. Härigenom blevo dessa kurser dömda till en, tack vare ekonomiska svårigheter, tynande tillvaro och upphörde även inom kort helt och hållet. Till detta sorgliga resultat bidrog för övrigt i väsentlig mån, förutom bristen på tillgångar, också den otillräckliga vetenskapliga utrustningen.

Några inflytelserika personers förord förmådde slutligen regeringen att i januari 1874 tillsätta en kommission, vilken hade att behandla frågan om kvinnornas högskolebildning. Kommissionen uttalade sig till förmån för dylika bildningsanstalter och avfattade ett lagprojekt i sådant syfte. Den 9 april 1876 emanerade en allerhögsta befallning enligt vilken det lämnades beroende av inrikesministern (!) — samma person, som är det ryska polisväsendets överhuvud — att giva sin tillåtelse till öppnandet av universitetskurser för kvinnor i universitetsstäderna. Den 20 september 1878 öppnades ånyo kurserna i Petersburg, och denna gång arbetade man med mycket stor framgång. „Kursernas“ fortbestånd syntes nu vara definitivt säkerställt och för den uppblomstrande kvinnobildningen i Ryssland tycktes nu en fast grund vara lagd. Då utkom plötsligen i maj 1886 ett påbud från ministern, enligt vilket varje vidare emottagande av åhörarinnor definitivt förbjöds. Under åren 1886—1889 blev ingen mera inskriven, och kursernas vidare fortbestånd var i hög grad hotat. Likväl kunde kurserna ännu en tid framåt föra en tynande tillvaro blott tack vare den omständigheten, att desamma inom de „högsta svärerna“ ägde några inflytelserika gynnare och förespråkare.

Detta den första kvinnohögskolans i Ryssland martyrologium är särdeles betecknande för hela den högre kvinnobildningens i Ryssland utveckling. Nu har Ryssland 22 kvinnohögskolor: 16 anstalter för allmän och pedagogisk utbildning, 2 tekniska, 2 lantbruks- och 2 medicinska högskolor för kvinnor. Ur sakernas vidare utveckling framgår icke mindre tydligt, att alla kvinnohögskolor blivit skapade uteslutande med privatmedel, under det ministeriet inskränkt sig till att med alla till buds stående medel spärra vägarna för dem. Så t. ex. har det icke velat utrymma någon lokal åt de tidigare medicinska kvinnokurserna och blott tack vare militärressortens (!) förmedling hjälptes de ur denna förlägenhet. En annan dylik läroinrättning måste nöja sig med en klubblokal. Varje morgon voro de vetgiriga åhörarinnorna i tillfälle att inspireras för sina studier av den brokiga bild, som klubblokalen erbjöd: omkullkastade stolar, uppslagna kortbord, sömndruckna kypare och en med tobaks- och spritångor mättad luft. Det fanns ingen lämplig möbel för auditoriet och de studerande voro tvungna att knäböjande omkring katedern göra sina anteckningar.

Ett intressant historiskt dokument utgör den skrivelse, som den berömda engelska skriftställaren och förkämpen för kvinnans rättigheter John Stuart Mill tillsände de första ledarinnorna av företaget. „Mina damer“ — skrev han till dem — „jag förnam en känsla av glädje blandad med beundran vid underrättelsen om, att det i Ryssland fanns upplysta och modiga kvinnor, vilka för sitt kön yrka på delaktighet i den högsta bildningens mångfaldiga grenar: historia, filologi och allt övrigt vetande, den praktiska medicinen icke utesluten, och vilka vilja vinna den lärda världens mest framstående krafter för denna sin idé. Vad Vest-Europas mest bildade nationer med växande ihärdighet, men dock fåfängt eftersträvat, det skall måhända lyckas Ryssland att vinna tidigare än dessa, tack vare edra bemödanden. Det skulle än en gång bevisa huru ofta nationer, som senare blivit delaktiga av civilisation, visa mera förståelse för de stora framstegsidéerna, än de tidigare civiliserade folken. Båda könens likaberättigande i intellektuellt avseende är icke endast för kvinnan av största betydelse — visserligen vore redan detta ett tillräckligt argument, — utan i en ännu mycket högre grad för hela civilisationen. Jag är djupt övertygad om, att mannens utveckling hotas åtminstone av stillestånd, om icke av tillbakagång, så länge kvinnan i väsentligare mån lämnar sig efter honom i intellektuell och moralisk utveckling. Och icke blott därför, att hon som mor icke vore vuxen de allt större fordringar man ställer på en uppfostrarinna, utan främst därför, att mannen omöjligen kan förbliva utom inflytandet av sin väninnas och ledsagarinnas genom livet idé- och viljeriktning. Kvinnan antingen tvingar mannen framåt, eller håller honom tillbaka och kan till och med draga honom ned. Av allt mitt hjärta hälsar jag den energi, ni redan lagt i dagen, ävensom alla ansträngningar hos med eder lika tänkande män, och ser jag häri en borgen för, att ni icke skolen låta modet sjunka, utan pröva alla medel för att tilltvinga erkännande åt den idé, om vars seger, i en så upplyst epok som den närvarande, intet tvivel mera kan hysas.

Mottag ännu en gång försäkran om min uppriktiga och djupa högaktning och sympati.“

Avignon, 18 december 1868.

J. Stuart Mill. *)

När sedan år 1905 den s. k. frihetsrörelsen begynte, inträdde också för de ryska kvinnornas högskolebildning en ny tid. Den 25—28 augusti

*) „Första kvinnokalender (rysk) 1899.“

nämnda år hölls i Moskva den andra akademiska kongressen, i vilken 110 representanter för de ryska högskolorna deltogo. Med anledning av en av 556 kvinnor undertecknad skrivelse, förklarade kongressen inom högskolan vartdera könet lika berättigat och uppdrog åt medlemmarna av det akademiska förbundet, att vidtaga nödiga åtgärder för denna idés omedelbara realiserande. Några av kongressens medlemmar voro av den åsikten, att även de speciella kvinnobildningsanstalterna kunde bibehålla sin betydelse. En av professorer och representanter för „den yngre lärarepersonalen“ vid högskolorna sammansatt kommission uppställde på uppdrag av professorsföreningen ett nytt högskoleprojekt, enligt vilket envar, som genomgått en läroanstalt, motsvarande hos oss fullständigt elementarläroverk, skulle utan åtskillnad till kön kunna intagas såsom studerande vid högskolan.

I överensstämmelse med detta kongressbeslut röstade i september 1905 universitetsmyndigheterna för fritt tillträde till alla fakulteter även för kvinnor, tillsvidare visserligen blott i egenskap av „fria åhörarinnor“, men dock i den bestämda avsikt att senare ernå regeringens bifall till deras upptagande såsom i alla avseenden likaberättigade studerande av kvinnligt kön. Kvinnornas tillträde till universiteten motsvarade ett allmänt känt och erkänt behov, alldenstund den stora mängden efter vetande törstande kvinnor därintills icke kunnat finna plats i de få kvinnliga högskolorna och än i dag som är icke kunna göra det. Nedanstående tabell ger en tydlig föreställning om dessa högskolors alltför ringa antal:

	Anmälda:	Inskrivna:
Till det mediciniska Institutet för kvinnor:		
1904	900 personer	250 personer
1905	1555 „	550 „
Till de högre kvinnokurserna i Petersburg:		
1904	1230 personer	550 personer
1905	950 „	600 „
1907	3509 „	1430 „

Direktionen för de högre kvinnokurserna i Moskva var år 1905 tvungen att tillbakavisa 850 inträdessökande.

Under sådana förhållanden var det ju helt naturligt, att kvinnorna numera massvis strömmade in genom de för dem till hälften uppslagna dörrarna till universiteten. Härtill kom ytterligare att kvinnohögskolorna, förutom bristen på utrymme, även i rättsligt avseende voro i hög grad förfördelade i jämförelse med universiteten: absolverandet av högskolekurserna förlänar icke åt de studerande några som hälst nya rättigheter: varje i sådant avseende till folkupplysningsministeriet ställd ansökan, har härintills av sistsagda myndighet envist ignorerats. Privatkurserna hava med sina begränsade penningeinkomster icke kunnat betäcka sina utgifter och äro därför i vetenskapligt avseende för det mesta mycket otillfredsställande utrustade, medan däremot universiteten ställa till åhörarinnornas förfogande de bästa lärarkrafterna och det bästa läromaterialet. På dessa grunder föredraga naturligtvis de flesta kvinnor universitetet, om de en gång få välja mellan detta och privatkurserna. Men det sista steget var allt ännu icke uttaget: tillträdet till universiteten såsom studerande med samma rättigheter som de manliga var kvinnan allt ännu förvägrat. Den inbrytande reaktionen har omintetgjort uttagandet av detta sista steg.

Den 21 maj innevarande år utfärdade ministern för folkupplysningen H. Schwarz ett cirkulär, vilket i två punkter berörde kvinnobildningen. Dessa punkter ge vid handen att kvinnor hädanefter, varken i egenskap av fria åhörarinnor, än mindre såsom studerande, få vid universiteten inskrivas och att de kvinnliga åhörare, som under årets lopp inskrivits, från början av det påföljande året skola uteslutas. Genom ett enda penndrag fördrev sålunda H. Schwarz på en gång ungefär 2000 kvinnor ur de ryska universiteten. Detta nya ministeriella påbud var uppenbart lagstridigt. Lagen tillstädjer nämligen även „utomstående“ d. v. s. ickestuderande fritt tillträde till universitetets lärosalar. H. Schwarz' företrädare i ministerämbetet, H. Kaufmann, hade uttryckligen år 1907 tillåtit även personer av kvinnligt kön att vid universiteten inskrivas och universitetsmyndigheterna å sin sida hade tillerkänt kvinnorna rätt att absolvera universitetets kurser, icke blott i egenskap av fria åhörarinnor, utan också som studerande. Herr Schwarz beslöt emellertid att begagna sig av den bristfälliga kodifikationen av ifrågavarande lag och gav densamma en tolkning, vilken i motsats till den härintills brukliga hade till följd ett fullkomligt uteslutande av kvinnan från Alma mater.

Sedan nyssnämnda cirkulär emanerat underkastades åhörarinnefrågan av universitetsmyndigheterna ytterligare en revision och beslöts att hos folkupplysningsministeriet förorda en suspension av det gällande reglementet, åtminstone sålänge en lösning av frågan på lagenlig väg ännu var ställd i utsikt. Denna anhållan fann emellertid intet gehör hos ministern.

Denne sistnämnde hade bland annat såsom motiv för kvinnornas utvisande ur universiteten hänvisat till dessas, enligt hans åsikt, otillräckliga förbildning, vilken icke tillstadde ett förstående af universitetsvetenskaperna. För att bemöta detta skäl, vände sig en i juni innevarande år i Petersburg bland de fria åhörarinnorna sammansatt kommitté till universitetsprofessorerna med anhållan om svar på följande frågor: 1. Hava de fria åhörarinnorna visat sig vara tillräckligt förberedda för studier vid universitetet? 2. Hava de kvinnliga åhörarinnorna härintills presterat tillfredställande resultat av sina studier? 3. Vilka resultat hava prövningar och examina i detta avseende givit vid handen? 4. Har kvinnans tillträde till universitetet visat sig motsvara sitt ändamål och kan detsamma anses lagenligt?

På den första frågan inkommo 193 svar, af dessa 152 jakande, 11 nekande, 30 svävande. Den andra frågan besvarades av 161 professorer positivt, av en negativt, av 31 svävande. På den tredje

frågan inlupo 136 positiva svar, 1 negativt och 46 svävande. Den fjärde frågan besvarades av 174 professorer, nämligen af 6 i obestämda ordalag, 13 professorer hade besvarat frågan i negativ riktning, alla övriga svar voro jakande. Denna enquête ådagalade strängt taget ingenting nytt, utan konstaterade blott det, som det ryska samhället aldrig betvivlat. Speciellt den sista frågan hade ju professorerna redan år 1905 tydligt besvarat, i det de beviljade kvinnliga åhörare rättighet att bevista universitetsföreläsningarna. Även de övriga frågorna hade professorerna flerfaldiga gånger tidigare besvarat i samma riktning.

Vidare beslöto de i Petersburg församlade representanterna för alla vid Rysslands universitet studerande kvinnor, att med största möjliga kraft försvara kvinnans hotade och inskränkta rätt till studier. I sådant syfte skulle följande åtgärder vidtagas: till deputerade vid riksduman skulle riktas en anhållan, att från dumans talartribun verka för de fria åhörarinnornas rättigheter. Upprop och enquête till alla professorer genom kvinnoförbundet. Insändandet av det sammanbragta enquêtematerialet till universitetsmyndigheterna jämte anhållan om skydd och förord. Agitation i pressen på grund av detta material, vars resultat skulle visa samhället, att Rysslands kvinnor icke bleve till någon skam för universitetsauditorierna. Den manliga studerande ungdomen skulle kallas till delaktighet i kampen för fritt tillträde till universitetsbildningen även för kvinnan. Upprop till den allryska presskongressen med anhållan om, att ministerns majcirkulär skulle komma på dagordningen. Deltagandet i den förestående allryska kvinnokongressen, för att även på denna väg göra propaganda för kvinnornas universitetsbildning.

Alla dessa upprop och ansökningar mötte ett livligt tillmötesgående. Den progressiva pressen riktade till herr H. Schwarz en uppmaning att avhjälpa sakläget genom att återtaga sitt cirkulär. En likadan fordran uppställdes av studenterna under den nyligen försiggångna akademiska rörelsen. Även oppositionen i riksduman beslöt att interpellera regeringen i denna angelägenhet. Med ett ord, alla progressiva element av det ryska samhället togo parti för de studerande kvinnorna och deras kränkta rättigheter. Detta allmänna anlopp var så imponerande, att till och med Rysslands regering såg sig tvungen att tänka på åtgärder för att med så vitt möjligt bibehållen ära betäcka återtåget. Ministerrådet tillät professorerna att fortsätta de av de tidigare fria åhörarinnorna påbörjade kurserna, men blott på lediga tider och *skilt* från de manliga studenterna; även kunde de lediga universitetslokalerna i fall av behov för sådant ändamål användas. Men denna akt av nåd från ministeriets sida kunde av rent praktiska skäl icke utnyttjas: ty varken förfogade universitetsprofessorerna övver den härtill erforderliga nödiga tiden, eller kunde universiteten upplåta de nödiga lokalerna. Själva tillåtelsen innebar sålunda mera hån än verklig eftergift. Först alldeles nyligen, den 31 oktober, bragtes frågan i ett nytt skede genom ett allerhögsta manifest, vilket tillät de redan immatrikulerade åhörarinnorna att fortsätta sina påbörjade studier så som förut d. v. s. att absolvera universitetskursen tillsamman med de manliga studenterna. Visserligen återgavs genom denna ukas rättigheten endast de tidigare inskrivna 2000 kvinnliga studerande. Huruvida de ryska universiteten för framtiden skola vara tillgängliga även för kvinnliga studerande — denna frågas principiella avgörande tillhör allt ännu framtiden.

Petersburg den 25 nov. 1908.

A. Morosoff.

(Övers. från förf:s manuskript.)

SUZANNE DESPRÉS.

L'Oeuvre, Lugné-Poes teater, som ger två snabba föreställningsserier under året, begynte i går höstserien i Salle Femina, Paris modernaste teater, vid Champs-Elysées, liten, graciös, luftig, ljus och elegant som en Pariserteater bör vara.

Man gav Hoffmannsthals *Elektra.*

Den tyska dramatiken har framgång i Paris. Antoine har genom sin uppsättning skaffat Sudermanns *Stein unter Steinen* succès på Odéon — Gud förlåte honom den synden! —, på Théâtre des Arts, modern och litterär också den, går Wedekinds *Frühlingserwachen* med glans (— har Helsingfors Svenska teater tappat bort stycket? det hörde en gång till reklamrepertoaren), och nu alltså Elektra.

Suzanne Després var Elektra.

Som ett djur ligger hon hopkrupen i ett hörn av scenen, i trasor, med det stora, dödsbleka ansiktet stirrande ut mot åskådarna — en sfinx med den dunkla, hemska gåtan i blicken. Hon är ful, stiliserat ful som ett Gallénskt kvinnohuvud. Hennes törst efter hämnd för faderns, Agamemnons, mord är som ett djurs, och hennes naglar gräva sig in i marken som klor i väntan på att få borra sig i mörderskans, moderns, Klytemnestras kropp.

Hon står inför modern, och hon blir det levande hatet i var muskel, var nerv. Hennes kropp får kattens, tigerns rörelser, då den är färdig att kasta sig över rovet, hennes tunga spelar över läpparna som en huggorms. Och hennes röst växer, den blir ett vrålande och ett rytande, den spränger rytmen i versen, den spränger själva språkets rytm, den tyckes skapa själva orden i vilka den sveper det omätliga, det omättliga hatet.

Det finnes intet hos henne av antikens lugna, klara apollinska måttfullhet. Ett ovädersmoln är i hennes själ, hennes rörelser bryta all harmoni, hennes vilda kraft överväldigar all behärskning. Det är antikens dionysiska berusning över henne.

Hennes geni betvang åskådarna, kvällen blev en triumf.

Blott den gamle Rochefort med sitt vithåriga Strindbergshuvud såg betänksam ut. Han, som aldrig gjort annat än utöst sitt hat, — han kände kanske hur obetydlig hans kraft var mot den, som här brusat fram över salen.

Paris 27. 11. 1908.

G. C.

ETT FINSKT NATIONALVERK.

Första häftet av „Tietosanakirja", det länge bebådade och förberedda finska konversationslexikonet, har utkommit och inom åtta år skall enligt förläggarnes avsikt arbetet vinna sin avslutning ungefär med häftet 200 och sidan 6400.

Exteriören verkar övervägande sympatisk. Omslagsteckningen, av Louis Sparre, är med sin från Finland ut i universum strålande titel kanske en smula bombastisk, men det måste väl för reklamens skull så vara. Papper och tryck äro goda och för valet av uteslutande latinska typer i ett land, där större delen av publiken ännu uppfostras per frakturstil, förtjäna utgivarne en särskild komplimang. Bilderna i texten hava till val och utförande merändels utfallit väl.

Såsom ett gott omen för ett värdigt genomförande av det hela står i spetsen för arbetet prof. Setäläs instruktiva lilla artikel över tecknet A. Bland längre originalbidrag märkas artiklarna Aalberg, Ida (E. Kivijärvi), Aallokko (W. Sjöström), Aasia (J. E. Rosberg), Aasian kansat (G. J. Ramstedt), Aateli (K. Grotenfelt), Absorptsioni (V. V. Korhonen), Achrenius (M. Ruuth), Achté o. Ackté (O. Merikanto).

I förteckningen över medarbetarne, av vilka de flesta naturenligt äro finsktalande, påträffas här och där inströdda representanter även för det svenskspråkiga kulturarbetet i Finland, såsom B. Cederhvarf, W. Chydenius, A. Donner, K. Flodin, Y. Hirn, E. Reuter, J. E. Rosberg. Då uppslagsverkets redaktion sålunda berömvärt nog icke hållit på någon exklusivitet i detta hänseende, hade det måhända varit skäl att i något högre grad taga vara på de resurser landet å svenskspråkigt håll erbjuder. Jag annoterar sålunda att t. ex. vår intellektuellt högt stående, talrika läkarekår är så när som på fyra finsktalande, i och för sig aktningsvärda representanter (en av dem med. kand.) alldeles bortlämnad, medan teologin har åtminstone sex à sju sådana. För hela forstkåren står egentligen endast hr Lassila, medan åter varken geologiska kommissionen eller universitetets mineralogisk-geologiska läraregrupp har någon representant bland medarbetarne. Också på tekniskt håll borde och kunde listan suppleras. Ingen arkitekt nämnes. Detta anfört blott såsom exempel på att den redaktionella kretsen kunnat fås ännu mera representativ och vederhäftig än den redan är. Måhända läte sig till det helas förmån vissa kompletteringar ännu göras.

Redaktionen säger sig med tacksamhet emottaga anmärkningar och rättelser, även sådana av mindre betydelse. Jag ber då få anföra några spridda detaljer, som synts mig böra påpekas.

I artikeln över tonen A hade väl upplysningar om de olika svängningstalen, parisertonen etc. varit påkallade.

A propos „Aaltoliike" (vågrörelse) heter det i slutet: „Strålningstrycket påvisade Lebedev år 1901 hos ljusvågor; ett likadant (samanlainen) tryck utöva även ljudvågor". Kan nu detta sistnämnda verkligen vara förf:ns mening?

För Aargau ges befolkningssiffran från år 1900. Har Schweiz efter detta år ingen officiell statistik? I ett lexikon som blir färdigt tidigast 1916 bör man i begynnelsehäftena vara möjligast mån om notisernas färskhet. Detta gäller ock några andra statistiska data i samma häfte, t. ex. Aachens invånartal, som uppges till 144000, men redan 1905 var 152000.

Att Europa är „4—5 gånger mindre än Asien" är inte särdeles väl uttryckt.

Då Adam återfinnes under huvudordet Aatami bör Abel icke kallas „Adamin toinen poika".

I fråga om Abessinien hade den engelsk-fransk-italienska „status quo"-traktaten, av, vill jag minnas, år 1907 bort omnämnas.

Beträffande absoluta temperaturen läses: „Om ett föremåls temperatur i Celsius-grader är t grader, är dess absoluta temperatur 273 + t grader". Av detta kunde en okunnig läsare draga den slutsatsen att absoluta temperaturen icke räknas i Celsius-grader. Det bör exakt heta: „Om ett föremåls temperatur, räknad från Celsius-skalans nollpunkt, är t grader Celsius, är dess absoluta temperatur 273 + t grader Celsius".

I artikeln Absorptsioni talas inkorrekt om kolsyra i st. f. koldioxid. I fråga om luftens sammansättning hade läsaren bort upplysas om att talen 21 och 79 för syrets och kvävets volymsprocenter äro blott approximativa och ej fylla ut luftens hela sammansättning. Om fasta ämnen heter det att de ej märkbart absorbera gaser, åtminstone icke i samma grad som vätskorna. Och några rader längre ned överraskas den vetgirige läsaren dock av den alldeles riktiga upplysningen att metallen palladium upptar 936 volymer väte, d. v. s. mera än vad vatten vid vanlig temperatur upptar av ammoniak. Dylika oaktsamheter i framställningen bör en uppslagsbok ej få hemfalla åt. Om absorption av vätskor i vätskor och i fasta kroppar talar artikeln icke alls.

Glosan „Abusus non tollit usum„ citeras väl minst lika ofta med legem i st. f. usum.

För Aconcagua i Anderna anges enligt Conways bestämning av 1898 höjden 6834 m. Emellertid föreligga överensstämmande senare barometriska och trigonometriska bestämningar (Heltling 1906, Güssfeldt), som givit höjden 7021 m. Perthes (1908) uppger 7040 m.

Under Adam, Adolphe hade väl hans två mest kända operor bort nämnas.

Den osignerade korta artikeln om astronomen Adams har råkat bliva något så när konfys. Frånsett att han såsom född 1849 väl knappast år 1858 kunnat få professuren i Cambridge (han var faktiskt född 1819), förhöll det sig ju alls icke så att Leverrier upptäckte den av Adams beräknade Neptunus, utan beräknades den av dessa två oberoende och upptäcktes på Leverriers anvisning av Galle i Berlin den berömda septembernatten 1846, medan den av Adams vidtalade Challis redan i augusti samma år fick se den nya planeten utan att dock kunna fastslå dess karaktär av planet.

Bland de 24 asiatiska folktyperna hade gärna

en saknad tagal kunnat ersätta den ganska meningslösa „palo-vaimo".

I ett provhäfte finner jag artikeln Aine (materie) författad av filosofen A. Grotenfelt. Mig tyckes att här också en kemist bort få inskrida, ty t. ex. det som säges om atomerna står ej på höjden av nutidens forskning. Bland medarbetarne nämnas ju flere kemister.

Också Aika (tid) är uteslutande filosofiskt-metafysiskt behandlat.

Amsterdams invånartal anges enligt föråldrad uppgift. Dess nya havsbad Zandvoort och havshamn vid Nordsjön hade kunnat beröras.

Under Apulannoitusaineet (bigödningsämnen) nämnes icke att luftsalpeterns stora hygroskopitet numera undvikes genom framställning av basiskt nitrat.

Något för ofta spåras alltså en viss föråldring i uppgifterna.

Slutligen ett par uttalsfrågor. Heter det med romersk accent verkligen aboícus och roséus (Acroclinium roséum)?

Fullt inseende svårigheterna vid startandet av ett arbete sådant som detta, har jag med mina små memoranda endast velat fästa uppmärksamheten vid att det goda kan göras än bättre.

Det gediget hållna, till vårt land berörande delar särskilt värdefulla uppslagsverket, vilket säkerligen kommer att ställa sig som en aktningsbjudande pendant till „Nordisk familjebok", anbefalles på det bästa även i den svensktalande publikens åtanke. Priset, 75 p. per häfte, bör icke avskräcka, och emottaget i små portioner suggererar arbetet en till verklig läsning, medan det färdiga konversationslexikonets lott annars är att stå och vänta på sällsynta moment av kort uppmärksamhet.

G. M.

HJULMETEOREN.

Säg minns du i natten den tutande tratten
och färden kring stjärnornas bloss?
I flängande fart flög den svängande ratten,
och jorden flög rullande rund under oss.

Allt galnare takten, allt yrare trakten
i ringdanser virvlade runtom vårt spår.
Vulkanus, som sov i de sotiga schakten,
blev väckt av vår ljungande hjulmeteor.

Ett monster med svavel till svans och till navel, —
slikt konstverk ej smedguden hamrat förut.
Han högg i sitt städ, så cyklopernas avel
ur hålornas gömslen flög ylande ut.

Det bar öfver myrar — sitt stilla, du yrar! —
Håll i dig i kröken — håll i — håll i!
Där vinkade hav och där blinkade fyrar
och kyrkor och byar — förbi — förbi!

Bak lantliga husen vi skymtade ljusen,
små tindrande vekar i glimrande rad.
De växte till lyktor, till hundra, till tusen,
till gator och torg och en stimmande stad.

En svängning av ratten, och slätten och natten
oss höljde på nytt på vår jagande stråt.
Det ljöd som: till doms! i den tutande tratten,
som osälla andar vi följde dess låt.

Som fjättrade samman i ve och i gamman,
två Dantiska själar i irrande lopp —
när störta vi ned i den eviga flamman,
när ljuder omutligt det slutliga: stopp?

Hjalmar Procopé.

VÅRA KONSTLOTTERIER.

Bekant är att vi ega tvenne årliga konstlotterier, Konstnärsgillets och Konstföreningens.

Tar man i betraktande att det bästa sättet för konstintressets och konstuppfattningens väckande är utspridandet av goda konstverk, ja kanske det enda sättet på vilket verkligt fruktbärande och varaktiga resultat kunna ernås, så måste dylika lotterier anses vara ej blott berättigade utan även i högsta grad önskvärda. Därtill beredes genom dessa lotterier tillfälle för våra konstnärer att omsätta sina alster, och detta är ju ej heller betydelselöst.

Man kunde alltså förutsätta, att de som ha dessa lotterier om hand, vore besjälade av den principen, att, så vitt möjligt är, till vinster uppköpa endast konstnärligt värdefulla tavlor och skulpturer. Det är ju ett oomtvistligt faktum att underhaltig konst är det mest depraverande för den goda smaken.

Låtom oss nu närmare undersöka hurudana dessa lotterier varit; vi börja med konstnärsgillets.

Det första intrycket är det av förvåning. Vi läsa namn, vi aldrig hört förut, eller namn som väcka ett avlägset minne om, att vi någongång i tidernas början sett dem i utställningskatalogen åtföljda av några på väggen hängande betydelselösa arbeten. Visserligen fästa vi oss även vid ett och annat känt namn, men oftast representerat av endast en, sällan två mindre tavlor. Konstnärsgillets inköpsnämnd följer således satsen egalité, liberté et fraternité, och anser alla konstnärer för lika goda, eftersom alla som någonsin målat måste vara representerade.

Härav följer att man bland enstaka goda saker kan se de mest jämmerliga dilettantarbeten, vilkas betydelse för smakens höjande ej kan vara annan än negativ. Närmast ser det ut som Konstnärsgillet skulle uppfatta sitt lotteri som en pensionsinrättning för gamla eller misslyckade artister.

Man kan ju förstå, att inköpsnämndens medlemmar någongång kunna duka under för frestelsen att genom köp av mindre värdefulla tavlor hjälpa någon nödställd kollega. Men oursäktligt är att detta »hjälpande« blivit till ett system varigenom dilettanter upprätthållas, vilka aldrig visat någon strävan eller något allvar med sitt måleri.

En tendens mot det bättre har dock under de senaste åren gjort sig gällande. Man har köpt mera av de yngre än tillförene. Detta är berättigat icke blott som uppmuntran, men även därför att de ungas arbeten uppbäras av en allvarlig konstnärlig strävan. Denna allvarliga strävan skänker dem, även där resultatet icke fullt motsvarar intentionerna, ett värde, som ställer dem på ett högre plan än det enbart slentrianmässigt medelmåttiga. Och framför allt: amatörskap är vad som med dessa lotterier mindre än någonting annat bör uppmuntras!

Så ha vi Finska Konstföreningens lotteriinköp, vilka i rak motsats till de tendenser mot det bättre, som beträffande Konstnärsgillets kunna iakttagas, år för år ohjälpligt försämrats. Ett tydligt bevis härpå äro de inköp som gjorts vid den nu pågående höstutställningen. Man har köpt intet av expositionens bättre arbeten. Intet av Brummer, Favén, Flodin-Rissanen, Halonen, Laurén, Sallinen, Schauman, Schjerfbeck, Simberg, Thomé, Vlasoff m. fl. Nej, konstföreningen har gått till salsknutarna och letat fram det mest miserabla ur utställningens skräpgömmor. Och ett av de dyraste inköpen, till ett pris av 500 mk, är ett plagiat som en t. o. m. på konstens horisont okänd kvinnlig stjärna ihopmålat.

De övriga vinsterna äro av lika apokryfiska storheter, huvudsakligen av kluddande damer och kvalitativt av det mest smakfördärvande slag man kan tänka sig. Till försvar för inköpen har från Konstföreningens sida framhållits att det i dylika lotterier ingalunda är meningen att utlotta några konstnärligt värdefulla arbeten, utan är avsikten att så mycket som möjligt följa allmänhetens smak. Hurudan är allmänhetens smak? Månne allmänheten endast har smak för det konstnärligt underhaltiga? Näppe', säger dansken.

Iakttager man de inköp allmänheten gör å våra utställningar kommer man otvivelaktigt till det resultat att dessa privatköp varit av mycket större konstvärde än Konstföreningens. Man kan invända att det endast är den bildade allmänheten som köper konst. Återstår således de halvbildade eller obildade — det ser verkligen ut som Konstföreningen med sitt lotteri skulle tillmötesgå dessa just i deras okultiverade halvhet. Det står skrivet: Den som fördärvar en av dessa små — — —

Ta vi en dylik Konstförenings-flicktavla och följa dess öde och antaga att den hamnar hos någon lanthandlande bakom Kuopio, så se vi, att den får en ny, bredare guldkant, blir genast litet gladare, hänges på salsväggen, varpå den lyckliga vinnaren skryter: Den är av fröken Erika Petterqvist, hon är en av våra bästa målarinnor, jag vann tavlan på Konstföreningens eget lotteri.

Sedan upptäcker man att socknens altartavla har för många sprickor. Man måste ha en ny. Den beställes naturligtvis hos den bekanta målarinnan Erika Petterqvist. Då har hon oftast redan seglat in i äktenskapets lugna hamn. Och medan hon med den vänstra foten gungar lillan, med det högra örat passar på att ej soppan kokar över, målar hon tavlan med tillhjälp av tyska planscher.

Så går det när tavlan hamnar bakom Kuopio.

Nu frågas:

Skulle det ej behövas några *konstnärer* i Konstföreningens inköpsnämnd?

Per och Pål.

KORTA ANMÄLNINGAR.

Anders Allardt. Byberättelser. Fjärde samlingen.

Det är länge sedan de tidigare samlingarna av dr Allardts Byberättelser utkommo, men ännu bevaras de av mången i kärt minne. De hörde till det bästa i den litteratur, i vilken vår svenska

befolknings lever, en litteratur som annars är så tröstlöst fattig. Den fjärde samlingen fortsätter de tidigare i motiv och ton. Det är skildringar från den nyländska landsbygden, dokument om typer och karaktärer, i vilka bevaras mycket av folklynnets egendomligheter, som annars löpte fara att gå under utan några minnesmärken.

Kärnan i boken är den novell, som efter sin huvudperson bär namnet Lars Biur, historien om en vallpojke som kommit sig fram i världen genom träget arbete och nu sitter som herre på den egendom, där han i tiden vallade boskapen. Han älskar denna mark med den kärlek man hyser till jorden där man vuxit upp, han älskar allt som lever och växer på den, och han känner sin samhörighet med allt vad där finnes, så människor som växter och djur. Det är en väl funnen och skildrad typ — seg, energisk, öppen och optimistisk, utan österbottningens snabba brusande blod, utan finnens tunga, misstrogna resignation, en handlingens och arbetets man. Han är tecknad ärligt och rättframt och har över sig en genuin trovärdighet, som är en av bokens största förtjänster.

Som variationer av denna typ stå i de historiska noveller, som inleda boken, glimmingeborna, skärgårdsfolket med samma blod i ådrorna, samma lynne och samma tag i händerna.

Det är för dessa gestalters skull man håller av boken. I dem ger den en skildring av vår svenska stams karaktär, som förtjänar all aktning. Att boken har andra svagare sidor skall icke fördöljas: dialogen är ofta skriven, icke talad, de mer invecklade karaktärerna bland bipersonerna i Lars Biur ha icke lyckats väl, och här och var saknas nog något av den rätta farten i berättelsen.

Men huvudsaken är att boken har i sig en fläkt av det landskaps anda den skildrar, andan från havet och skärgårdsklipporna, och att den ger oss nyländskt lynne starkt och utpräglat.

G. C.

Carl Schøyen, Under Svøben.

Euterpes läsekrets minnes några dikter av den norske författaren Carl Schøyen.

Han har denna höst utgivit en samling noveller *Under Svøben.*

»Under Svøben»: det är de, som livet krossar eller lemlästar i sin hårda obarmhärtighet, stundom höljd med något som tyckes en vedergällande rättvisa, stundom åter naket och brutalt blottad i sin fullkomliga meningslöshet, så att vi icke kunna smyga in något av den orsakskedja vi alltid älska att konstruera — synd: straff. Väl drabbas i den första och mest betydande novellen handelskungen Wollert Wige, den forne mordbrännaren, av ett vansinne, som tyckes hämnd för hans gärning, där han förtvivlat ringer på brandklockan, som fascinerat hans tankar, för att räddas undan eldhallucinationerna, men andra berättelser tala om annan tragik. Mor Sara — *Guds haevn* — ser först sin man och så barn efter barn mista förståndet ute i den tunga ödsligheten i bergväggens skugga, under det hon dag efter dag sköter sina odlingar och grubblar över, varmed hon förskyllt Guds straff, som hon ser vara över henne. I *Dommeren* jagar människornas onda förtal en skuldlös ung flicka i döden. Och ute i naturen synes samma grymma okänslighet — måsen, i *Maagen,* som envist förföljes av sina kamrater tills den slutligen dödas av dem.

Det är livets mörka tragik, som är det innersta i berättelserna — i de redan nämnda och i de andra —, en tragik som återges utan deklamation och överord och därför verkar så mycket starkare. Mot dess bakgrund teckna sig i regeln de enskilda personerna och scenerna i fasta, säkra konturer (berättelsen *Sovnen* synes mig i detta avseende svagare än de andra). Wollut Wige och mor Sara äro utmärkta typer, den stora branden, som från Wigerts magasin störtar sig över staden, är mäktigt skildrad och likaså skeppsbrottet där Benjams hela familj drunknar och han ensam räddas.

Under Svøben är ett moget verk, som bådar en god fortsättning.

G. C.

W. A:son Grebst, Grängesberg. En berättelse från krisåren.

På bokmarknaden i Danmark spelar väl boken om Alberti för närvarande första fiolen. I Sverge åter är, så intygas från tillförlitligt håll, „Grängesberg“ boken för dagen. Det exemplar, som råkat i mina händer, skryter också självt över den smarte herr Grebsts och förlagsfirman Åhlén & Åkerlunds i Göteborg enastående framgång. „Tredje upplagan — Tionde tusendet“ — så lyder puffen på omslaget, vilket för övrigt i färgtryck meddelar en trogen kopia av Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds aktiebrev N:o 799.

Resultatet av den danske snabbtecknarens rekord kan man förstå. Det är ju intet förvånande däri, att Alberti, som i årtionden likt en oslipplig mara ridit den danska hederligheten, nu med iver skärskådas av kreti och pleti på allra närmaste håll. Folk vill förstås med egen hand känna på odjuret och vid beröringen med dess flammiga hud förnimma icke oangenäma rysningar genom märg och ben.

Svårare är det att förstå det vindkast av allmän sensation, som på ett par korta veckor drivit en vinst av lika många tiotaltusen mark i Grängesbergsförlagets och förhända författarens fickor. Det har påståtts, att modellerna, levande och döda, vore lätt identifierade. Men då de samt och synnerligen, åtminstone i herr W. A:son Grebsts framställning, icke förete minsta anknytningspunkt för ett allmännare intresse, synes denna omständighet i och för sig otillräcklig såsom förklaring till bokens framgång.

Sannolikare förefaller det, att en stor del av de tiotusen köparena — så många äro de väl nog vid detta laget — låtit dupera sig av den ståtliga bok-

titeln. *Grängesberg* — det klingar något. Där måtte väl inom de 270 sidorna döljas mäktigt verkningsfulla scener från den svenska stordriftens sagoland, bilder, som, under ackompanjemang av dånet från väldiga malmbrott, låta oss skåda in i den stora affärsvärldens intressebrytningar, de ledande viljornas kamp och, självfallet, guerillakriget runt om denna kamp i form av spekulation i framtida värden.

Intet enda af dessa löften infriar emellertid herr Grebsts bok. Icke ens det sista — strängt taget. Ty, så osunda börsspekulationerna än, med hänsyn till sina allmänna sviter, äro, så är dock börsspekulanten av rang enligt regeln *affärsman*, icke *hasardspelare*. Hjälten i „Grängesberg" däremot lider helt enkelt av „speldille" i en grad, som genast från första början låter honom framstå såsom sinnessjuk och sålunda predestinerad för revolvern. De figurer åter, som skymta fram omkring huvudpersonen, Sven Hallenberg, i aktiespelets vilda dans, äro samtliga parvenyer av tarvligaste halt. Av det verkliga Grängesberg ljuder ej ett eko ens, ingen reflex från den verkliga affärsvärldens operationer faller ens av misstag någon gång över de Grebstska ungherrarnes slösinta *auri sacra fames*, av affärsmannaberäkning, förutseende, *speculatio* alltså, icke en aning.

Med ett ord: boken är en novell om en i övrigt hygglig, men spelgalen ung mans dekadens. Sjukan kunde lika gärna gällt ruletten och händelsen lika gärna utspelats i Nizza, varest för övrigt fästmöns, fröken Karins hysteriska anfall skulle erhållit en vida lämpligare miljö än nu på Idrottsgården invid Göteborg.

Men då hade sannolikt de 10,000 läsarena uteblivit.

A. H.

SVAR TILL HERR EERO JÄRNEFELT.

Herr Järnefelts försök att tränga diskussionen utanför ramen, samt hans tillvägagående att i tvenne olika avfattningar — den ena på finska, den andra på svenska — offentliggöra sitt senaste genmäle, utesluter tanken på fortsatt meningsutbyte.

Men till debattens av herr Järnefelt undanskjutna huvudtema skall jag i annat sammanhang återvända.

Sigurd Frosterus.

APROPOS EN KULTURBLOMMA.

Uppsatsen „En kulturblomma" i senaste häfte av Argus har föranlett ett meningsutbyte i Nya Pressen. Korrektheten påkallar en relation därav även i Argus. Jag gör början med prof. Aspelin-Haapkyläs första inlägg i dess helhet och refererar sedan fortsättningen, jämte ett tillägg av mig.

I.

Ehuru hr G. M., i det han våldsamt angriper mig för det sätt, varpå en del namn i tillägget om den finska konsten i Laurins konsthistoria förfinskats, artigt nog öppnat för mig en utväg (d. ä. möjligheten att skjuta skulden på en annan) att undgå beskyllningen för „obildning", vill jag ej begagna mig därav. Hellre vill jag uttala min åsikt i frågan och med detsamma kanske för oväldiga granskare ådagalägga, att angreppet bort betydligt modereras för att kunna vara ett föredöme av bildning och gentlemannamässighet.

För att rätt visa, huru förnuftigt jag gått tillväga, driver hr G. M. genom en rad självgjorda exempel saken in absurdum. Den hänsynslösa purismens tid, då man skref Rietrikki, Lutviikki o. s. v., är emellertid vid pass 50—60 år bakom oss, och ej ett enda ex. därpå kan i min lilla uppsats påvisas. Att icke desto mindre några namn, tillhörande inhemska konstnärer, såsom Kaarle, Kustaa, Juhana, Yrjö, Maunu, Lauri skrivits på detta sätt, beror på att i dessa och andra liknande fall det ursprungligen främmande namnet längesedan erhållit en bestämd finsk form, medan formerna Carl, Gustaf, Johan, George, Magnus, Lars i ett populärt arbete förefallit den mer eller mindre illitteräre finskspråkiga läsaren ovana, obegripliga samt ofta omöjliga att uttala (George Winter!) Däremot äro t. ex. Ludvig, Louis, Theodor oförändrade, emedan namnen ej under någon särskild form vunuit burskap i finskan. Johannes Takanen åter heter så, emedan han verkligen i dopet erhållit namnet i den bibliska formen och aldrig skrev sig Johan. Att några inkonseqvenser i rättskrivningen förekomma (t. ex. Emil, Eerik) härleder sig av oaktsam korrekturläsning, som huvudsakligen skötts av andra.

I själva verket står jag på samma ståndpunkt som hr G. M. i frågan om främmande namns rättskrivning, nämligen att namnen i allmänhet böra skrivas såsom i det språk de tillhöra. Men såsom synes anser jag vissa undantag välgrundade. Så även beträffade ortsnamn. Jag skriver t. ex. Tukholma, Lontoo, Rooma och icke Stockholm, London, Roma, emedan dessa namn vunnit en allmänt erkänd finsk form. Om nu detta är obildning, så står jag icke ensam i fördömelsen. I svenskan skrives ju t. ex. Köpenhamn, Neapel och icke København, Napoli — månne ej av sagd anledning. Likaså skriver man i franskan Charles XII, Guillaume II, Frédéric Schiller (men helt visst Jean Wolfgang Goethe, emedan det andra förnamnet ej har någon fransk form), Henri Heine o. s. v. i oändlighet. — Hr G. M. torde väl dock nu medge, att det finnes „metod i galenskapen", och att även den högt bildade kan i helig iver för kulturen — förgå sig.

Eliel Aspelin-Haapkylä.

II.

Å detta genmälde jag att prof. A.-H., som ju dock genomgått hela verket, negligerar kärnpunkten i mitt uttalande, nämligen det faktum, att, medan ända till slutkapitlet konsthistoriens heroer fått behålla sina namn oförvanskade, i kapitlet „Suomi" en hel del konstnärers förnamn förfinskats. Carl eller Karl, Gustaf, Johan, Lars o. s. v. skulle sålunda av den finskspråkiga läsaren ej förstås och uttalas såsom namn på inhemska män, men väl i utländskt sammanhang och i former sådana som Charles, Jean, Giovanni, Lorenzo o. s. v. Jag påpekade vidare att prof. A.-H. inkonsekvent låtit t. ex. Vilhelm kvarstå, ehuru det existerar en finsk form Vilho, m. fl. analoga fall, där fastslagna finska former ej beaktats. Jag frambar slutligen min ursäkt för det ohövliga i mitt skrivsätt. Den psykologiska förklaringen till tonen i min artikel låg emellertid i den uti boken enligt mitt förmenande tydliga, om ock osystematiskt tilllämpade tendensen att utplåna vad av finsk kultur kunde se svenskt ut.

III.

Härå svarade prof. Aspelin-Haapkylä att han ej haft att granska rättskrivningen i arbetets allmänna del, utan blott det sakliga. Likväl förelåge goda skäl för olikheten mellan den allmänna delen och slutkapitlet. „Det är", skrev prof. A.-H., „ju dock en väsentlig skillnad att ändra någon del av ett namn — exempelvis Giovanni Bellini eller Pietro Perugino — som överallt i litteraturen (utom hos de i detta

hänseende hänsynslösa och enligt hr G. M. alltså „obildade“ fransmännen) har denna form, än att skriva en i konstlitteraturen okänd inhemsk konstnärs namn så, att det åtminstone på grund av förnamnet förefaller läsaren närmare, egnare. Så synes det mig, ehuru sannt är att någon överläggning härom ej förekommit mellan översättaren och granskaren. Jag skrev namnen såsom jag skrivit dem av det skäl jag redan i mitt förra svar angivit samt därför, att jag redan 1891 i en mera omfattande översikt av den finska konstens utveckling gjort på samma sätt. Det kunde ej ens falla mig in att taga översättarens förfarande till rättesnöre.“ Prof. A.-H. gillade ej formen Vilho såsom ersättande Vilhelm. Man skriver t. ex. icke „keisari Vilho“. Att Magnus Enckell ej fått heta Maunu berodde på att slutet av kapitlet skrivits vid en annan tidpunkt än den då Maunu v. Wright anfördes och i hastigheten namnet Magnus här kom att kvarstå. Slutligen reserverade sig prof. A.-H. mot min tolkning av motivet till förfinskningen i fråga och ansåg sig förf. hava genom sin tidigare verksamhet ådagalagt den språkliga opartiskhet, att han bort gå fri den tillvitelse jag uttalat. Prof. A.-H. slutar med orden: „Den som arbetar för finsk kultur eller rättare: kultur i finsk form, han hatar den svenska — så lyder ju dogmen! Må hr G. M. hålla sin tro“.

IV.

Till detta har jag icke i Nya Pressen vidare svarat något, men vill jag i original-organet nu tillfoga några ord.

Jag gläder mig åt hr professorns försäkran, att i det av mig förkättrade tillvägagåendet icke innelåg någon mot den svenska kulturen i Finland riktad avsikt, och skänker denna försäkran min fulla respekt. På samma gång vill jag dock för min del betona, att jag vid den plötsliga regimförändring som i slutkapitlet mötte min blick, icke rimligtvis hade någon annan förklaring till hands än den av mig uttalade, då jag ju omöjligt kunde förutsätta och allt fortfarande måste förvåna mig över en så påtaglig oavsiktlig brist på enhetligt tillvägagående i arbetets särskilda delar.

Fransmännens mycket väl bekanta nationalism i fråga om namn (de angripa också tillnamn, när dem så lyster) kvarstår i mina ögon såsom en lägre kulturyttring och tyckes mig ej berättiga till efterföljd. Och jag förstår fortfarande icke att våra konstnärer, då de engång få äran att bli nämnda i bredd med världens store, ej skulle ha samma rätt till namnets integritet som dessa. Och månne nu verkligen t. ex. en Carl Eneas Sjöstrand gör sig för den finske läsaren nämnvärt „egnare“genom att benämnas Kaarle Eneas Sjöstrand? Tillnamnet dominerar dock alltid. Men just genom att de äkta förnamnen bibehållas göres Finlands svenska kultur i sin helhet „egnare“ för den finskspråkige landsmannen, i så måtto att han får se att en sådan verkligen funnits och finnes. Detta synes mig förmer än att ett eller annat namn påminner honom om hans almanack.

Keisari Vilho existerar icke, det medges. Men just i finska almanacken och flerstädes t. ex. i studentkatalogen läser jag Vilho. Prof. A.-H. låter Munsterhjelm heta Hjalmar. Jag påstår bestämt att Jalmari (resp. Jalmar) vunnit burskap. Vidare ser jag i hr professorns text Z. Topelius, ehuru Sakari säkerligen är den allmänna finska formen. Men nog härom. Jag kvarstår principiellt på den ståndpunkten att man alltid bör respektera andras namn i deras ursprungliga form, där personerna icke givit stöd åt en förändring. Och jag finner att den nya „Tietosanakirja“ låter t. ex. Erik och Daniel Achrelius, ehuru i Finland verkande män, hålla sina förnamn sådana de voro. Lustigt nog har däremot prof. J. E. Rosberg i sin artikel över Asien därsammastädes introducerat en herr *Yrjö Aukusti Wallin* (på samma spalt där G. J. Ramstedt står med oangripna förnamn), vilket jag icke anser mig böra undanhålla prof. Aspelin-Haapkylä, som säkert med ett gillande konstaterar prof. Rosbergs värdesättning av Georg August Wallins berömda forskarenamn.

Prof. A.-H. har blivit mig svaret skyldig på frågan huru han skulle ställa sig till formerna Einar Leino, Erik Järnefelt, Johan Aho etc. i en populär svensk text, och om han för en finsk' musikhistorie skulle påyrka formen Juhana Sibelius.

V.

I Nya Pressen ingick sedermera följande älskliga bit: „*Hövlig fråga till hr G. M.* I ett af Edra inlägg i meningsutbytet mellan Eder och professor Aspelin-Haapkylä anförde Ni namnet Leo Tolstoi. Då i Nordisk familjebok står Lev Tolstoi vore det intressant att få veta om Edert begagnande av förnamnet Leo beror på att Tolstoi i själva verket döpts till Leo eller om det hela möjligen beror på ett tryckfel, att Ni förändrat dopnamnet är ju uteslutet.
Intresserade.“

Vartill jag ber få svara att jag på intet enda ställe i dessa mina artiklar skrivit Leo Tolstoi. „Intresserades“ förmåga att läsa tryckt står icke i nivå med deras ljuva vilja att få mig fast. Nordisk Familjeboks skrivsätt (borde väl egentligen vara Ljeff) stöder f. ö. min ståndpunkt. Ber att få tacka. Ehuru Tolstoi visserligen i europeisk skrift tecknat sig själv Leo.

VI.

Två andra såta vänner ha starkt kalfatrat mig för denna namnhistorie, nämligen „Uusi Suometar“ och „Fyren“. Den förra har framställt saken i ett alldeles orätt ljus och den senare spårar i mitt uppträdande en på ombytlighet tydande blågul skiftning. Gärna för mig t. o. m. gredelin, om så önskas och horisonten tillåter. —

Dock vill jag se om icke denna lilla kontrovers haft i sak något hälsosamt med sig.

G. M.

PANOPTIKON.

I anseende till det strängt upptagna utrymmet och en icke på mongoloid härstamning beroende nervös leda vid bläck ber jag få inskränka mitt bidrag för denna gång till följande lila notis. Å hr Otto Anderssons vackra folkviseafton den 26 nov. sjöngs under nyare visor bland andra en, som i textboken hade formuleringen:

1. Och jungfrun hon gångar sig i rosenlund,
i rosenlunden grön.
Där fick hon se en ungersven, så fager och så skön.
De lovade varandra sin trohet.
(Fortsättningen tillsvidare obekant.)

Panoptes.

INSÄNDA BÖCKER.

HELIOS:

BERTEL GRIPENBERG, Svarta sonetter. Pris 3: 75.

ANDERS ALLARDT, Byberättelser. Fjärde samlingen. Pris 3: —

H. G. WELLS, När den sofvande vaknar. Öfversättning af L. I. Pris 5: 25.

SÖDERSTRÖM & C:o:

ANDERS RAMSAY, Genom sekler. I. Bilder ur en storätts lif.

ALBERT BONNIER:

ANDERS ÖSTERLING, Döden inkognito. Berättelse på vers. Pris kr. 2:—.

ANDERS ÖSTERLING, Norrlandsresan. Pris kr. 1: —.

SVEN LIDMAN, Härskare. Pris kr. 3: 75.

SELMA LAGERLÖF, En saga om en saga och andra sagor. Pris kr. 3: 50.

PER HALLSTRÖM, Erotikon. Lustspel i fyra akter. Pris kr. 2: 50.

TOR HEDBERG, Mikael. Drama i fyra akter. Pris kr. 2: 50.

SIGFRID SIWERTZ, Indiansommar. Pris kr. 3: 50.

MIKAEL LYBECK, Ödlan. Ett skådespel. Pris kr. 3: —.

K. G. OSSIAN-NILSSON, Barbarskogen. En berättelse i klasskampens tecken. Pris kr. 3: 75.

GUSTAF AF GEIJERSTAM, Den gamla Herrgårdallén. Pris kr. 4: 25.

N. SELANDER, De döfve. Pris kr 3: —.

MÄRTA STARNBERG, Bakom förhänget. En lefnadshistoria. Pris kr. 3: 50.

MATHILDA ROOS, En moders dagbok och andra berättelser. Pris kr. 2: 50.

ANNA WAHLENBERG, Människokännaren. Pjäs i fyra akter. Pris kr. 2: 25.

C. R. NYBLOM, En sjuttioårings minnen. Anteckningar. I. Skolgossetiden. Pris kr. 4: —.

BIRGER SCHÖLDSTÖM, Vid pulpeten. Minnen och anteckningar. Med 27 illustrationer. Pris kr. 3: 25.

O. E. LINDBERG, Jobs-boken eller lidandets problen på israelitisk mark. Pris kr. 2: —.

JOHAN MORTENSEN, Selma Lagerlöf. Pris kr. 1: 50.

OSEAR LEVERTIN, Johan Wellander. Pris kr 1:75.

P. A. NORSTEDT & SÖNER:

A. U. BÅÅTH, Wagners sagor. IV. Parsifal. Pris kr. 3: —.

C. E. FRITZES BOKFÖRLAG:

JOHAN NORDLING, Det evigt kvinnliga. Blad ur skissböckerna. Pris kr. 2: 50.

AKTIEBOLAGET HIERTAS BOKFÖRLAG:

MAURICE MÆTERLINCK, Blommornas intelligens. Bemyndigad öfversättning av Hugo Hultenberg. Pris kr 2: 25.

FRÅN FÖRFATTAREN:

ERIK TRETOW, Höger och venster om eller „Den stora dufvan.“ Pris kr. 2: 50.

THORSTEN RENVALL, Bränningar. Dikter. Pris Fmk. 3: —.

A. ASCHEHOUG & Co:

CARL SCHØYEN, Under Svøben. Pris kr. 2: 50.

ROLF THOMMESSEN, Kunstneren i den græske kunst. Pris kr. 2: —.

OTAVA:

EINO LEINO, Halla. Runoja. Pris 2: 25.

GUSTAVE FLAUBERT, Salammbo. Suomensi Jalmari Finne. Pris 3: 50.

GOTTFRIED KELLER, Martti Salander. Romaani. Suomensi Kyösti Wilkuna. Pris 3: 75.

HERMAN SUDERMANN, Surutar. Suomennos. Pris 1: 50.

JEREMIAS GOTTHELF, Miten Uli-renki tulee onnelliseksi. Romaani. Suomentanut Joel Lehtonen. Pris 3: —

C. GEORG STARBÄCK, Mestari Olavin häät. Suomentanut Juho Ahava. Pris 1: 50

WERNER SÖDERSTRÖM:

WALTER RALEIGH, Shakespeare. Suomentanut Vihtori Lehtinen. Pris 3: 25.

ALBRECHT WIRTH, Maailmanliike. Suomentanut I. K. I. Pris inb. 1: 50.

GUSTAF VON NUMERS, Elinan surma. Suomennos. Pris 2: 50.

MAIJU SALMELA, Kappale kahden matkaa. Pris 2: 75.

FERENCZ CSEPRECHNY, Hevospaimen. Unkarilainen kansannäytelmä. Suomensi N. E. W. Pris 1: 50.

Förteckning över i undertecknades bokhandel tillgänglig nyare utländsk litteratur:

Album des Amsterdamer Rijkmuseums. 42 Farbendrucke mit historischer Einleitung u. begleitenden Texten von W. Steenhoff. Seideneinband . . . 27.—

Am Webstuhl der Zeit. II Jahrgang hrsg. von J. E. Frhr. v. Grotthus. gbd. 10.15

Andrejew, L., Die Geschichte von den sieben Gehenkten 2.45

Ausstellung München 1908 . . . . 13.50

Baumann, Prof. J., Der Wissensbegriff 4.05

Beardsley, Aubrey. Briefe. Illustriert. Alexandra-Ausgabe in nur 500 Ex. gbd. 18.90

Behr, Detlof von, Metrische Studien an 152 Guanchenschädeln. Anthropologische Studien 4 85

Berühmte Kunststätten. Neue Serie in Taschenformat. Biegsamer Einband:

1. Athen mit	122	Abbildungen	5.40
2. Riga u. Reval	120	„	4.05
3. Berlin	179	„	5.40
4. Assisi	118	„	4.05
5. Soest	114	„	4.05

Bieganski, A., Medizinische Logik. Kritik der ärztlichen Erkenntnis 6.10

Blochmann, Dr. Richard, Schätze der Erde. Entstehung, Gewinnung und Verwertung der interessantesten Stoffe aus allen Gebieten der Natur. Mit 4 Tondruckbildern und 168 Textillustrationen. Elegant gbd. 8.10

Capellen, Geo, Fortschrittliche Harmonie- und Melodielehre. Mit vielen Notenbeispielen. gbd. 6.75

Durch ganz Italien. Sammlung von 2,000 Autotypien italienischer Ansichten, Volkstypen und Kunstschätze. Vornehmer Einband 56.70

Duval, M., Grundriss der Anatomie für Künstler. Mit 4 Tafeln und 88 Textabbildungen 9.45

Eckermann, J. P. Gespräche mit Goethe in den letzten Jahren seines Lebens. Neu hrsg. von Dr. Houben. Mit 23 Illustr. Tafeln, darunter 3 Dreifarbendrucke und 1 Fksm. gbd. 10.80

Ernst, Otto, Semper der Jüngling. Ein Bildungsroman. gbd. 6.75

Asmus Sempers Jugendland. Der Roman einer Kindheit 6.75

GLOBE LAMPAN

SOLID & EKONOMISK — ENKEL & LÄTTSKÖTT

Telefoner: 64 33 & 29 30.

Begär katalog från

Telegrafadr.: Jacobsens.

A.-B. Carl Jacobsen & C:o, Brunnsgatan 11, Helsingfors.

Det kan icke nog ofta påpekas att

HAM-MOND

är

den enda verkligt praktiska skrifmaskin som finnes.

Levereras från lager af

M AURY & C:o, Brunnsg. 11, H:fors. Generalagenter.

I SAMTLIGA BOKLÅDOR

V. M. J. Viljanen,

Kortfattad Färgharmonilära.

Pris 3:25. Till stor nytta för målare, hem och handarbetsskolor.

Förläggare YRJÖ WEILIN, Helsingfors.

ÄR BÄST!

K. A. Dahlins Droghandel

Helsingfors TREKANTEN (Georgsg. 8) Tel. 19 91 och Alexandersg. 48 Tel. 2 13

Rekommenderas!

De,

som värdera en elegant och välsittande dräkt, göra sina beställningar hos

E. A. Knåpe

Alexandersgatan 17.

Adolfine Erikson

N. Esplanadg. 37, Helsingfors. Tel. 27 57

Ylle- & Tricotvaruaffär

Med guldmedalj prisbelönta erkänt smakfullaste, starkaste, hemstickade varor. DAM- & BARNGARDEROB. Nyheter i modevaror anlända varje vecka.

R. E. Westerlunds Pianomagasin

Helsingfors,

7 Norra Esplanadgatan 7

Telefon 6 81.

Största pianoaffär i Finland.

Förmånliga betalningsvillkor.

AXEL PALMROOS, AKTIEBOLAG.

I kl. Vin- & Spirituosaaffär i Helsingfors.

Finaste PUNSCH i mörka flaskor. Telefon 3 20.

RESTAURANT CENTRAL

Hagasundsgatan 4

Rekommenderas! Rekommenderas!

Hotell Kämp

rekommenderas!

ALBION

LAMPMAGASINET

Alexanderug. 11. Etabl. 1865

Lampor, Glas, Porsliner, Nickelvaror.

SPECIALAFFÄR för nyheter & konstnärliga

Tapeter, Friser & Linoleum.

H:FORS NYA TAPETAFFÄR.

W. SALVÉN.

Unionsgatan 28. Telef. 9 24

Ansvarig utgivare av Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1908.

ARGUS

REDAKTION:
GUNNAR CASTREN
GUSTAF MATTSSON
EMIL ZILLIACUS

HELSINGFORS 16 DECEMBER 1908

UTKOMMER:
DEN 1:STA OCH 16:DE
I VARJE MÅNAD
PRIS 7 MK PER ÅR

Nr 24.

INNEHÅLL:

Manuskript och böcker för anmälan adresseras till **Redaktionen för Argus, Fabiansgatan 16.**

Prenumerations- och annonskontor, **Fabiansgatan 16,** *öppet kl. 2—3, telefon 64 02.*

LÖSNUMMERPRIS 35 PENNI

ARGUS

NR 24. HELSINGFORS 16. 12. 1908.

JALMARI HAHL: NYKYAJAN NÄYTELMÄKIRJOITTAJIA.

„Varje kulturmänniska har tvenne fosterland. Det ena är det land, där han är född. Det andra är Frankrike.“

Jag minnes huru denna fras vid champagnen i tiden överväldigade ens ungdomliga varelse. Frankrike snärjde sinnet med all kulturens charme; fosterlandstron från studentåren hade fått sig knäcken. Så gav bankett-talet ifråga det förlösande ordet.

Att det verkligen rymmer en del sanning, det erfar man var gång man åter kommer i kontakt med Frankrike. Den första heta förälskelsen, olycklig som all ungdomskärlek, må längesen förkvävts; kommer där något, en bärande tanke, en bok, som värdigt bär vittne om Frankrike, så är man åter ur gängorna. Berusad, bergtagen böjer man knä för det andra fosterland, som tjusar likt en älskad kvinna.

En sådan bok, som river upp och föryngrar, är dr Hahls *Moderna dramatiker*. Att den verkar farligt fransk, att den skänker stunder av den bästa tidens lyftning och livslust, det är väl huvudsakligen ämnets förtjänst, men även författarens kärlek till ämnet betvingar.

„Moderna dramatiker“ är en samling essayer över yngre franska dramförfattare i ropet: Bernstein, Bataille, Donnay, de Curel, Hervieu och Rostand. Det synes vara en del av dr Hahls repertoarstudier från den tid han var teaterdirektör, vilka i denna form komma allmänheten till godo. Författaren följer metoden att, bemästrande alla egna inkast, till en början meddela pjesernas innehåll; man får dem scen för scen och med de avgörande replikskiftena citerade. Dessa utförliga referat, gjorda med fängslande stilkonst, med ett liv som återger all dramats spänning, men utesluter longörerna, bilda en överraskande nöjsam lektyr, därtill bjudande ett tankeinnehåll av växlande och stridbara livsfrågor. Dramats väsen är ju att kläda idéer i passionens dräkt och de behandlade författarnas alster gömma i regeln en idékärna.

Även den kritik dr Hahl låter följa vart drama för sig är gjord med nog lätt hand för att aldrig trötta. Författarens säkra känsla och odlade smak, hans blick för den tekniska svagheten och styrkan behöva icke vitsordas; erkännande kräver vidare de upplysande paraleller han uppdrager, förebilder och besläktade motiv, jämförelser, vilka stundom gestalta sig till hela essayer för sig; så överblickar författaren det sociala dramat i Frankrike, vidare det politiska dramats utveckling samt den växelverkan, som rått mellan skiljsmessolagen och äktenskapsbrottets dramatiska behandling. Uppbyggligt är att iakttaga, huru den dramatiska äktenskapsmoralen humaniserats allt sedan denna lag; den gamla knalleffekten „tue-la“ har förvisats till farsen, och trohetsbrottet, så naturligt för fransmännens lätta lynne och avundsvärda bon sens, behandlas filosofiskt och läkarepsykologiskt. Också Noraproblement i franska former, liksom över huvud Ibsens spår i den franska dramatiken ägnar författaren en särskild översikt; bland franska Noraförebilder nämnas typer hos George Sand, Dumas fils och Flaubert (Madame Bovary); författaren hade kunnat tillägga Villiers de l'Isle Adam, i hvars enaktare „La Révolte“ (1870) kritiker som Lemaître och Sarcey sökt förebud till Nora.

Icke minst intresse väcker författarens karakteristik av de särskilda dramatikernas estetiska läror; likaså uppgifter om deras arbetssätt och levnadsvanor, så långt desamma yppats för enskilda intervieware. Början göres med *Bernstein*, den yngste och mest omstridde; i själva verket är det en brutal författare, hvars teaterteknik visserligen verkar bestickande, men som offrar allt, t. o. m. handlingens logik och karaktärernas följdriktighet, för den sensationella effekten. Brottningskamp och detektivhistorier utmärka hans senaste prestationer, av vilka hos oss „Le Voleur“ nyss i par veckor drog goda hus. Bernstein bekänner öppet framgången som sin estetiks enda norm; och succès göra dessa hans „drames-express“, vilka samtliga variera den allmänneliga livsfrågan kärlek och affärer; de kittla den aktuella smaken, kopiera sederna utan omsvep, avslöja publiken inför den själv. I motsats till Bernstein söker *Bataille* en konstnärlig och ideell verkan, dock icke någon tendentiös moralisk „behållning“, endast „la pensée par l'émotion“. Författaren följer hans utveckling från famlande ungdomsdramer, försvarade med dimmigt revolutionära företal, till hans sista och mognaste alstring, där han såsom i „Maman Colibri — given på vår finska scen — når en fläkt av verklig tragik. Och Batailles dramer icke blott „röra“; han uppsöker ovanliga psykologiska fall och säregna situationer och lyckas tack vare ett verkligt forskarintresse göra sin lösning av problemen trovärdig.

I liflig kontrast till Batailles allvar och melan-, koli upprullar författaren bilden av tjusaren *Donnay* parisaren framom alla, vars dramer ofta äro föga annat än esprit, serverad med en dialogkonst utan like. Till Donnays lätta debytarbeten å Chat-

Noir, därifrån han för livet medtagit ett stänk av frivolitet, anknyter författaren en ingående studie över Cabaret'ens bohêmekonst; kapitlet hör till bokens mest suggestiva. Fängslande är vidare att följa Donnay från denna stormiga ungdom ända upp till akademin, där gamla och nyare synder förlåtas honom för den oemotståndliga och äkta franska elegans, varmed han överskyler alla sexuella vanskligheter. Författaren förundrar och förargar sig svårliga över den framgång själva Theâtre Français beredde Donnays älskliga „L'Autre Danger", vilken pjes ur egna förutsättningar skildrar en åldrande kvinnas kärlek till en yngre man och konflikten mellan denna kärlek och moderskärleken hos hjältinnan; pjesen slutar, riskerat nog, med att älskarinnan-modern gifter sin dotter med den man, de båda älska. Dr Hahls förkastelsedom förbiser, att i konsten ingen gräns är dragen engång för alla, att det alldeles beror på publiken, vad som här går an eller icke. Låt vara att inceste-motiv som det anförda i regeln uppgöras tragiskt; det talar endast gott för den franska publikens moralståndpunkt, att den icke kräver en sådan skuldens yttre försoning, utan jublar åt moderns nog så tragiska seger över sig själv som älskarinna. I vårt goda samhälle, det må inrymmas, skulle konstintrycken av dramat sannolikt täckas af den sedliga indignationen; i Frankrike endast kryddas denna konstnjutning av det vågades charme; och ur konstsynpunkt må verken bedömas efter den miljö, som uppammat dem.

Mera än av Donnay torde en nordisk allmänhet tilltalas av *de Curel*, som författaren låter följa i ordningen och vilken för sina djupt anlagda och gripande idédramer, främst „La Nouvelle Idole" kallats „den franske Ibsen", — magno sed proximus intervallo. Efter ingående analys av dessa „två tredjedels mästerverk", behandlar författaren hastigt *Hervieu*, representant för en äldre skola, och avslutar sin bok med *Rostand*, vars kända versdramer väl i sin romantiska art få betecknas som mästerverk utan inskränkning, huru mycket de än häcklats.

Dr Hahls arbete skall med tacksamhet läsas icke blott af alla de många, som älska franskt själsliv; icke blott af teatervänner och teaterkonstnärer; boken är skriven för var man. Jag hade så när sagt var kvinna och icke med orätt: författaren har helt visst tillägnat sig den goda regel, som synes bestämma all så vitter som vetenskaplig produktion i det land hans skildringar gälla, — regeln att alltid skriva för kvinnor. Priset 8 mk må icke avskräcka; för bokens nästan 600 sidor stor oktav blir det blott c. 20 p:i arket och då äro Gebhards träffande bilder icke med i räkningen. Måhända skulle förläggaren, Vihtori Kosonen, likväl gjort klokare i att fördela verket på två billigare och behändigare volymer.

Rf Lg.

SVENSKA NOVELLER OCH ROMANER.

Mathilda Roos: En moders dagbok och andra berättelser.

Det är en på sitt sätt egendomlig, främmande värld, som öppnar sig för en i dessa berättelser. Trosinnerlighetens och den absoluta trosförvissningens. Den kristet (protestantiskt) religiösa känslan dominerar så absolut som möjligt. Och icke utan en viss nyfikenhet frågar man sig, huru egentligen en mentalitet sådan som förf:s kan vara beskaffad.

För dem, som kunde önska närmare sysselsätta sig med frågan, äro berättelserna utan tvivel av intresse.

I övrigt intressera de kanske mindre. Den novellistiska förklädnad Mathilda Roos kastat över de evangeliska grundsatser, som bilda hennes motiv, är för tunn: uppbyggelsesyftet, missioneringsavsikten tränga sig verkligen en smula för oförmedlat på.

Alabasterurnan, en konstlös liten anekdot om en kvinna, för vilken den kristliga kärlekens teori är en levande verklighet, har i alla fall sin point. Mest karakteristisk är emellertid *En underlig historie.*

Det är berättelsen om en gammal präst, så from och god, att han icke kan förmå sig att ingripa mot råttorna, som hota att översvämma prästgården! Hans husfolk överger honom till sist, och han lever i djupaste ensamhet, matande sina råttor. Vintern blir sträng; gården snöas in, och den gamla kvinna, som hämtar hans mat, slipper inte fram. Prästen, trogen sin lära, uppoffrar sig till förmån för sina råttor och hungrar själv. Till sist har allt ätbart tagit slut. Och när mörkret fallit på, händer det: råttorna angripa honom, han känner deras bett. Och förfärad över detta, som på ett så fruktansvärt sätt tyckes dementera allt vad han trott, allt vad han byggt sitt liv på, stapplar han ut, fattar en spade och börjar gräva sig fram genom drivorna. När dagen gryr, hittas han död i snön.

Råttornas otacksamhet, refererade jag, är blott en s k e n b a r dementi. För förf. är nämligen det synliga slutet icke den slutgiltiga upplösningen: för henne utspelar sig den verkliga och definitiva avslutningen i „de solvarma nejder där hans [prästens] kärleksblommor, alltför ömtåliga för livets råa, kalla vindar, skola slå ut i rik och oförvissnelig skönhet". — Ur en sådan radikal och exklusiv syn på sakerna ha berättelserna framgått.

*

Märtha Starnberg: Bakom förhänget. En lefnadshistoria.

En bok som, helt lovande, börjar som en studie över Eros och den kvinnliga Psyke; som därpå utvidgar sig till en problemroman: den bekanta diskussionen om mannens och kvinnans kärlek (med en, exkurs om plikt och känsla m. m.); för att till sist som följetongberättelse ta en ända med förskräckelse.

Den första fasen saknar ju icke sitt intresse, eftersom det är en kvinna som skriver. Men alltför snart har skildringen dykt ned i trivialitetens stora hav. Det antydda, speciella intresset försvinner. Frågorna ventileras ur allmännast övliga synvinkel; framställningen, som redan från början har rätt litet relief, är snart alldeles flack.

Uppställningen arbetar med det vanliga qui pro quo. Elisabeth älskar Leuvern och Leuvern Elisabeth; Eugen älskar Elisabeth, hans syster Mathilda återigen Leuvern. Elisabeth blir gift med Eugen, och Leuvern gifter sig med Mathilda (en alldeles ovanligt illa skildrad personlighet för resten). Och för förf. blir uppgiften nu helt enkelt att låta Elisabeth och Leuvern få varandra. Med ett ord: Problemet reduceras under hennes behandling till blott och bart fabel, till „intrig", en anekdot, som svårligen kan roa någon, så ofta som den berättats.

*

Gustaf af Geijerstam: Den gamla herrgårdsallén.

Det sista jag hade läst av Geijerstam var „herrgårdsromanen" *Bröderna Mörk*, en särdeles vårdslöst uppställd och slarvigt skriven berättelse över ett med svulstig patos arrangerat tema.

Låt mig genast säga, att *Den gamla herrgårdsallén* är något mindre lös i fogarna och språkligtformellt taget mindre lättfärdigt hopkommen. — Och temat?

Det är ett med vidlyftiga later och många onödiga ord berättat Nora-motiv.

Maja Holt gifter sig — utan att känna någon särskild kallelse —, emedan hon tror sig märka att hennes far, själv nyss omgift, vill bli av med henne. Hennes man, baron Claës Edvard, hör emellertid till deras släkte, anför Geijerstam, vilka förefalla sina medmänniskor löjeväckande, alltid och ovillkorligen. Och det blir intet rätt äktenskap av. Intet själarnas äktenskap nämligen: detta innersta samliv kommer icke till stånd. Claës Edvards löjlighet utgör hindret.

Men snart nog är hindret i själva verket hans inbundna naturs bristande expansionsförmåga: han kan icke utgjuta sin själ inför en annans så, att allt som hämmande står emellan sopas bort! — Det är typiskt Geijerstamskt, detta sätt att så oförmedlat anföra två olika moment, vilka kunde komplettera och stödja varandra, att de snarare komma att verka som en motsägelse. Han har en egen förmåga i detta avseende.

Hur som helst, efter några år kommer Maja till den slutsatsen, att hennes äktenskap icke är som sig borde. Och så lämnar hon då till sist „den främmande mannens hus".

Och allén, „den gamla herrgårdsallén"? Den har ingenting med saken att skaffa, Maja åker icke ens bort genom den. Jämnt lika viktig för berättelsen är den „släktsaga", som hänför sig till allén. Det ena som det andra (av släktsagor finnas f. ö. två i boken; t. o. m. tre, om vi räkna faster Lottas historia med) hör till det hors-d' oeuvre Geijerstam nu en gång anser oumbärligt och därför också aldrig underlåter att komma fram med. Dessa mystiska anspelningar på analoga öden inom tidigare generationer äro ett slags litterär darvinism. Den var ursprungligen effektfull. Så fann man den smått skämtsam (den verkade ju snart nog som en parodi på sig själv). Och nu har den redan en tid haft karaktären av någonting ganska tråkigt (undantagen, få till antalet, bestyrka regeln). Men Geijerstam märker ingenting. Han är allt ännu alltför djupt inne i 70- och 80-talet, för att han icke skulle ta detta på fullt allvar: som någonting „vetenskapligt". Och för resten dessa ingredienser av den naturalismens ärftlighetslära, som visserligen är övervunnen för den litterära publiken men ingalunda är det för det stora publikum, förefalla honom att göra sig så bra i den romantiska vardagsskildring han odlar.

Allt är tillåtet för att åstadkomma en god bok, vem säger annat, och dessa Geijerstams trics äro i och för sig lika så berättigade som vilka andra en författare kan hitta på (eller hittar hos kollegerna). Men slutar han inte i tid och låter han sitt tric bli en kliché, suddig genom det flitiga bruket, så komprometterar han sin smak och drar ner sin stil. Sådan är nu den banala sanningen.

Stilen är refererande, som naturligt är hos en skriftställare, för vilken en bok icke längre betyder ett fördjupande av intryck och stämningar, ett utarbetande till bild av tankar och åskådningar.

En god del av boken är dialog. Men replikerna äro icke uttryck för dem, på hvilkas läppar de ha lagts. De hänföra sig genomgående till den sammanbindande texten, och där för Geijerstam ordet, och med besked.

Han relaterar saken, med noggrannhet, med tillfredsställelse; hängivet lyssnande till tonfallen av sin egen stämma. Och så anför han den beträffande personens ord: som en illustration till sin uttalade mening, eller som en förevändning att få uttala sig. Hans egna inlägg äro och förbli hufvudsaken för honom. Dialogbitarna ha helt enkelt karaktären av *citat*, arrangerade som det passat bäst.

För vem skriver Geijerstam egentligen numera? vem går egentligen med på hans suffisanta skolmästarton? vem låter sig duperas av hans hemlighetsmakeri?

Jag har redan ovan besvarat frågan: det stora publikum, massromanernas läsarkrets. Det är en församling, som icke begär bättre än att låta sig övertygas och tjusas av säkerheten i hans docerande, hans hjältinnors rörande kvinnlighet, hans hemlighetsfulla antydande att det hela ingalunda är så enkelt som det ser ut, hans mystiska blinkande och plirande när han tolkar det gåtfulla hos någon enkel och dagsklar omständighet.

Redan i *Nils Tufvesson och hans mor*, denna bok som med sin uppskruvade ton och sin ostentativa finkänslighet gör ett så oangenämt intryck, smakar mystiken charlataneri. Och så är det

också i *Själarnas kamp*, i *Farliga makter*, i *Bröderna Mörk* och nu på nytt och icke minst i *Den gamla herrgårdsallén*.

— Att det finnes en vacker och ädel konst, som också det stora publikum fattar, visar Selma Lagerlöf.

*

K. G. Ossian-Nilsson: Barbarskogen.

Denna yrkespoet skriver prosa, som hade han aldrig gjort annat, med en säkerhet som förbluffar. Intet spår av heterogena element i det med kraftig hand gestaltade språket. Inga försök att skriva vackert och vara poetisk — ingenting att tala om åtminstone. Men så har han också haft ett syfte, som redan det i och för sig påkallat saklighet och givit fart och energi åt framställningen.

Barbarskogen är en uppgörelse och en „vidräkning", som man kan se af följande resumé av det enkla innehållet: — Kandidat Hall är en entusiastiskt anlagd ung man och han känner livligt bristerna i den nu gällande samfundsordningen, den orättfärdighet i allmänhet, dess orättvisor vis-à-vis den kroppsarbetande klassen i synnerhet. Han inträder i den socialdemokratiska tidningen „Framåts" redaktion och börjar, med flit och framgång. sitt verk för den goda saken.

Hall är icke själv av proletärblod. Han tillhör den bildade överklassen, en klass där individen (så snart han i någon mån höjer sig över nivån) är alltför differentierad, för att han icke skulle kräva rätten för sin personlighet att få göra sig gällande efter sin art. Kort sagt Hall har medvetandet av sitt *jag*, han anser sig ha skyldigheter emot detsamma, han är „individualist".

Som redaktör för den socialistiska tidningen arbetar han inom ett samfund, vars princip är den individualistiska principens raka motsats, „*solidariteten*" kallar Ossian-Nilsson den. Solidariteten kräver allas underkastelse; solidariteten förkunnar massan, den förnekar individen.

Så snart Halls rättsuppfattning aviker från partiledarenas uppfattning, är därför konflikten oförsonlig. Man påpekar, att partiorganet icke är till att föra redaktörens privata talan och uttrycka vad som endast är hans personliga åsikt. Och då Hall är en alltför ärlig natur att jämka och kompromissa, så lämnar han sin post.

Och här kan det vara på sin plats att tolka titeln: „barbarskogen" är de socialistiska organisationernas ständigt växande skog. Som väldiga träd stiga de ur marken, slingrande sina grenar tillsamman, förenande sina kronor till ett enda, mäktigt valv, i vars skugga all grönska förkvävs.

Barbarskogen är skrifven af en vederhäftig och klok man. Här finnas inga överord. Det vredenes ord han till afsked skänker barbarerna, när han bryter sig ut ur det ortodoxa lägret, är ett gott och kraftigt och „tillbörligt", sådant, efter Karlfeldts sinne.

Det är också en klok bok: synpunkterna äro nog så intressanta, och uppställningen låter dem klart och tydligt komma till sin rätt. Man ville blott invända, att det finnes för litet af dem! Frågan har setts och behandlats ur en enda speciell synvinkel. Men å andra sidan är naturligtvis förf. här i sin goda rätt: han har velat skriva en bok om sig själv, sina personliga erfarenheter i en viss miljö, sin personliga uppfattning av ett visst problem. Mindre koncist hållen, hade berättelsen förlorat i koncentration och därmed kanske också i värde.

Att hans sätt att tyda tecknen stämmer, förefaller mig höjt över alla tvivel. Men visserligen behöver man icke besitta någon divinatorisk förmåga för att se, vart utvecklingen påtagligen leder.

Den går nog icke, som hr Aage Madelung torde ha siat, mot en ny „Renässans". Utan snarade mot en ny „Klassicism", en ny „Medeltid" (hur man föredrar att uttrycka sig): en tid av det allmännas hegemoni över den enskilde, en ny försteningens och ofrihetens epok i *auktoritetens*, den medeltida principens tecken, med existensmöjlighet för individen blott inom ramen af hans kast, hans „fackförening", som den nya termen lyder.

Medeltiden ägde i den religiösa tanken sin idé. Samfundsordningen hade formen av en pyramid, på vars topp tronade påven, representanten, sinnebilden.

Den nya tid, vars begynnelse vi redan ana, kommer icke att vara mindre hierarkiskt sträng i sin konstruktion. Individerna komma att vara understenar i byggnaden, nu som då. Skillnaden bestickes sig blott i principens art. Det är icke längre den religiösa tanken; den nya idén och den nya symbolen är ett stycke bröd. Det timliga har trätt i stället för det eviga, kampen om Himmelen blivit kampen för Brödet. Staten blir i detta tecken en försörjningsanstalt, en pensionsinrättning (den medeltida staten tjänade kyrkan och var sålunda en pensionsanstalt för själarna); sin huvudsakliga uppgift kommer den att se i tillförsäkrandet af en andel i brödet åt dem, som ännu icke kunna arbeta: vi höra redan om moderskapsförsäkring (den avser ju i själva verket barnen); dem, som bliva urståndsatta därtill: sjuk- och invaliditetsförsäkring; dem som icke längre förmå det: ålderdomspensionering. — Detta är påtagligen det ideella momentet i den nya medeltidens stat.

Socialdemokratin, som ju dock „skriver *evolution* med stort *R*", anför sällan revolutionsmaximerna: frihet, jämnlikhet, broderskap. — Det förefaller i själva verket, som hade den användning för endast en af dem: den mellersta. Jämnlikheten, det är här allas skyldighet och allas „rätt" att arbeta. Broderskapets maxim har ingen praktisk betydelse i den socialistiska staten: utövandet av denna dygd har som ovan antyddes, övertagits av staten; den existerar icke längre individerna emellan. Frihetens maxim slutligen är den för vilken socialdemokratin har minst övrigt. Inom partiet kan den icke tolereras: ty då faller solidariteten i sär och allt äventyras. Den står direkt fientlig åtminstone mot den kämpande socialismen. Vilken roll den tilläventyrs kunde komma att tilldelas inom den en gång färdigbyggda fram-

tidsstaten, inser man emellertid ej. Alltid skall den blott betyda ett frö till uppror, en väg till revolt. „Friheten“ innebär f. n. individualism, romantik. Åtminstone i denna fattning bör väl friheten gå under, då den princip har segrat, vilken betyder hopens herravälde över individen, jagets katalogiserande som ett nummer i en tabell, personlighetens reducerande till medel.

O. H.

RÄTTSMEDICINEN HOS KINESERNA.

„Gerichtliche Medizin der Chinesen» är titeln på en för några månader sedan utkommen bok, som är ägnad att väcka intresse även utanför kretsen av läkare och jurister. Ty utöver ett stort kuriositetsintresse äger boken betydelse såsom värdemätare för en del naturvetenskapers och i all synnerhet medicinens ståndpunkt hos kineserna. Den sprider ljus genom den för utomstående ganska ogenomträngliga mur, bakom vilken det himmelska rikets barn sekler efter sekler haft lust och förmåga att gömma sig och sitt land. Boken blottar icke allenast det för rättsmedicinen behövliga vetandets förvånansvärt låga ståndpunkt i Mittens rike. Den blottställer i mångt och mycket de kinesiska läkarenas, mandarinernas och deras övriga landsmäns elementäraste moralbegrepp och förkrympta förstånd.

Boken är en bearbetning av en på holländska för 45 år sedan utkommen översättning av Wang-in-Hoais uråldriga handbok i rättsmedicin. Dennas första edition uppgives ha sett dagen omkring år 1240. För jämförelses skull må nämnas att „Constitutio criminalis Carolinae“, den bok i vilken rättsmedicinens läror i Europa för första gången sammanfattades, är ca 300 år yngre.

Vare det genast sagt att boken innehåller ej ett grand positivt vetande, men väl på varenda sida vanvettiga tankar, sneda iakttagelser och påståenden utan realitet.

Det låter otroligt, med hänsyn till den övriga kulturella nivån i det himmelska riket, men uppgives icke förty vara ett faktum, att vederbörande där borta fortfarande få sin rättsmedicinska visdom från Wang-in-Hoais bok. Våra dagars kinesiska läkares sakkunskap på tanatologiskt och annat rättsmedicinskt område är ej stort mera värt än deras kollegers för 700 år sedan.

Det säges — som känt — att rättvisa för envar kines är det högsta idealet, att en relativt hög social moral råder i Kina samt att rättskipningen därstädes utövas opartiskt. Brottmålsprocesser, i synnerhet vidkommande fall, där dödsstraff är stadgat, behandlas med stor omsorg i ända till 5—6 olika instanser. Vid genomläsningen av Wang-in-Hoais bok kommer man såsom ovan sagts icke till nyssnämnda uppfattning angående moraliteten i Kina. Så t. ex. torde det ej höra till sällsyntheterna att protokoll och attester över likbesiktningar avfattas icke i överensstämmelse med vad som uppenbarligen för granskaren framgår. För kontant eller annan ersättning låter det sig göra att få ett protokoll i önskad avfattning. En domare i Kina har enligt vår sagesman svårt att ej falla offer för falsarier, som i ovansagda avseende icke sällan bedrivas. Ofta inräffar att familjemedlemmar försälja liket efter en anhörig åt personer, som i utpressningssyfte eller av andra egoistiska motiv kunna finna fördel i att komma i besittning av liket. Det händer därvid att gift införes, att sår tillfogas liket, o. s. v., med ett ord att manipulationer med detsamma företagas, för att därigenom och med tillhjälp av köpta och uppkonstruerade vittnesmål få sken emot någon ovän eller annan person som man vill skada.

Det tyckes i Kina vara en lätt sak att konstatera blodsfrändskap mellan människor. Man låter helt enkelt några droppar blod från dem, vilkas frändskap ifrågasättes, falla i ett kärl med vatten. Sammanflyta bloddropparna är förefintligheten av släktskap konstaterad. Gå bloddropparna åtskils ådagalägger detta att individerna ej äro med varandra besläktade. Föreligga skelettdelar angående vilka utredning äskas därom, huruvida desamma förskriva sig från far eller mor till en viss person, blir en kinesisk sakkuning ej svaret skyldig. Han pickar personen i fråga med nål oeh låter blod droppa på knotorna. Tränga bloddropparna in i dessa finner han det utrett vara, att knotorna äro kvarlevor av far eller mor till den pickade. Av färgen på blygdbenet på kvinnolik kan en kinesisk anatom utlåta sig därom. huruvida kvinnan varit monogam eller ej. Har hon varit monogam är blygdbenet så vitt som vit agat. Har hon levat i bigami finnas där två blåa punkter, vid polygami ett otal blåpunkter. Den kinesiska glädjeflickan har ett nästan fullständigt blått blygdben. Kriterier på huruvida en person dött för egen hand eller ej finnas många. Till de här och annorstädes kända fogar Wang-in-Hoai följande. En person som blivit avdagatagen har öppen mun, stirrande ögon, håret i oordning. Föreligger självmord äro ögon och mun slutna, håret är i ordning. Gift som efter döden införts i kroppen färgar merändels vävnaderna gula. De antaga svartblå färg om förgiftning ägt rum. På en i 7:de havandeskapsmånaden varande kvinna rör fostret högra handen, en månad senare den vänstra. Känner kvinnan i 7:de månaden rörelsen i vänstra sidan av buken har hon att vänta sig en gosse; det blir en flicka om handrörelsen sker mot högra sidan. I 9:de månaden svänger det kinesiska fostret sig tre varv runt i moderlivet.

Jag vill ej med anförande av flere exempel ur „Gerichtliche Medizin der Chinesen“ trötta läsaren. Sat sapienti. Det hela ger i sin kulturhistoriskt intressanta löjlighet emellertid en väsentligt annan bild av den stora österns uråldriga odling än den man i mystisk respekt för Kon-fu-tse-adepternas dolda visdom kanske mångenstädes skapat sig.

Ernst Ehrnrooth.

ALBERT EDELFELT ENLIGT JAC. AHRENBERG.

Bland julnyheterna för i år märkes en tredje samling „Människor som jag känt“ av Jac. Ahrenberg. Inemot halva antalet sidor upptages av en redogörelse över författarens mångåriga bekantskap med Albert Edelfelt. Det har, såsom även någon dagbladsrecensent påpekat, ett särskilt intresse att läsa vad författaren därom berättar. Dock har verkan av det hela på mig varit en annan än den i tidningarna givits uttryck åt. Albert Edelfelt har hos oss alla kvarlämnat ett dyrbart och strålande minne. Hr Ahrenbergs skildring ger dock annat. Det är som nafsade någon i fållarna av en mantel. Man drar på munnen däråt, tills det blir för mycket.

Ett framträdande drag i skildringen är — det ekonomiska. Å dess första sida berättar hr Ahrenberg med älskvärd anspråkslöshet:

„Det har förunnats min ringhet att skaffa honom beställningar för tusental, ja tiotusental mark“.

Något längre fram hjälper författaren den nödställde målaren att slippa Petersburg. Edelfelt fick ej ut sitt tillgodohavande ur hovschatullet. „Då rann det mig i hågen att också jag hade en liten fordran på samma schatull för något arbete, som jag gjort för mer än ett år sedan“. Och tack vare denna plötsliga hågkomst kunde sedan Edelfelt också få sitt.

Vidlyftigt talas om kejsarporträtten och förf. berättar därvid med fin och vacker syftning bl. a. följande:

„Så kom det „värsta“. Det var betalningen. Jag hade, som jag redan nämnt, lämnat en vidimerad avskrift av Edelfelts brev till mig åt Tudeer, i vilket brev Edelfelt förband sig att måla tavlan för samma pris som den ryska konstnären. Men nu begärde han i det närmaste det tredubbla priset. Jag var genast på det klara med att han skulle betalas bra, ty hans tavla var dock ett konstverk, de andras panoramabilder, men tredubbelt, det kunde jag ej vara med om. Vi gingo därför till Eneberg båda två och Edelfelt förde fram sin sak så gott han kunde, och jag hjälpte till. Det första Eneberg sade var: „Ja, men Tudeer“. Saken lades ut från alla sidor, Eneberg gick uppåt och Edelfelt nedåt med priset, och när allt var klart, gick jag till överdirektören för mitt verk och bad om ett förordnande till Finlands mest avlägsna stad för de närmaste dagarna. Jag slapp icke längre än till Uleåborg, där ett svenskt reallyceum måste genomses. Då jag återkom om en vecka var saken klarad“.

Sedermera utvecklas förberedelserna till Fänrik Ståls-verket. Edelfelt säger: „Det skulle kosta tio à tolv tusen mark. Vem i vårt land tror du ville betala den summan!“. Förf. svarar: „Men om du fick den summan, skulle du då taga i tu med t. ex. Fänrik Ståls bilder“. Och Edelfelt *spratt till.* „Var skulle du få de medlen ifrån?“. Genom förf:ns inskridande fick konstnären sedan icke blott de begärda 12,000, utan 8,000 därtill samt 10,000 för originalen. Själv fick han endast 10 mk per direktionssammanträde, samt några hundra mark därutöver, vilket förf. anför, *„icke för att jag anser mig missbytt“*, utan på grund av „giftfyllda tungors“ tal om att han skulle förtjänat något på affären.

Förf. berättar därpå om huru det hela hotade att totalt gå sönder. „Edelfelt gick t. o. m. upp till häradshövding F. Jansson för att om möjligt på rättslig väg få kontraktet annulerat. Han räknade ut den stora vinst bolaget skulle komma att förtjäna och tyckte då, att de 30,000, han ägde rätt till, vore en alltför obetydlig summa“.

Kort sagt, förf. sticker ej under stol med att enligt hans mening pro primo hans vän, den store konstnären, hade Mammon bland sina gudar och pro secundo förf. var hans ständigt till bistånd löpande Wohltäter. En mycket sympatisk del av biografin, allt detta.

Sedan andra detaljer ur förf:ns bild av Edelfelt såsom människa och konstnär. Efter det hr Ahrenberg låtit „en spirituell och vacker svensk-fransk författarinna,“ vars ord synas honom träffande, angiva skalan genom att om herrar Ahrenberg och Edelfelt yttra: „Ni är som två kristaller med otaliga facetter i en hand, hörnen kunna vid handens rörelse väl stötas samman, men det naturliga är, att de plana ytorna anpassa sig till varandra“, berättar förf. huru Edelfelt nedslagen begav sig till honom för att resonera om valet av levnadsbana, pinsamt villrådig om huruvida han borde studera språk eller konst. Detta stämmer nu visserligen alls icke med Edelfelts egen relation om hans val av genus vitae. Han har nämligen i *mycket* vittnesgillt sällskap yttrat att han ej förstår dem som tveka om sin levnadsbana, *själv hade han ej en sekund gjort det,* ehuru det visserligen fanns människor som velat ha honom till annat. Det är alltså förvisso en ny sida hos Edelfelt förf. upptäckt, ett fynd så mycket mera berömvärt som personen själv icke vetat därav.

I Stockholm sökte Edelfelt engång på 80-talet upp förf., nu ytterst nedslagen över att dansken Kröyer målat ett motiv (barn vid havet) vida bättre än han. Ehuru sängliggande i feber fann förf. lyckligtvis tillfälle att ordagrannt teckna upp Edelfelts uttalande (halvannan sida), varvid denne då bl. a. talade om „Hasselberg, *näckrosens* (gjord på 90-talet) skapare“ och om *gycklarne* i Rom vilka yttrade sitt „morituri te salutant“. En smickrande bild av Edelfelts profetiska talang och historiska sinne! Ty det är naturligtvis han som trampar in, icke författaren.

Å sidan 107 talar förf. om huru Edelfelt hänförde sig själv genom sin iver, „han hade ju de vackra orden så nära till hands, *ty han hade läst allt som borde läsas*“. Jag kursiverar det sista, ehuru det kanske är onödigt. Summa summarum: Edelfelts medryckande varma, inspirerade vältalighet var — instuderad. Demostenes? Cicero? Cygnaeus? Brockhaus? Meyer? Nordisk Familje? Ahrenberg? Litet längre fram får man närmare veta vad han studerade. Det heter nämligen: „Edelfelt blev en ledare hos oss, ty han ägde

börd, bildning, uppfostran, *kunskaper i kulturhistoria*." Där ha vi hemligheten!

Någonting av det mest uppseendeväckande och nya i hela essay'en är emellertid följande:

„Han var alls icke det, som flertalet tager för givet, en ledare, sedd ur endast rent konstnärligt skapande synpunkt. Han är och blev aldrig skolbildande, om jag undantager några kvinnliga konstnärinnor som, utgångna ur ungefär likartade hem och samma skola, stundom påverkades av honom. I djupare mening saknade han originalitet likasom alla lätt påverkade andar. Han var stor i kopulation med en starkare ande än han själv, en ande, som gav tanken, idén, vilken han sedan iklädde form och färg."

Jag behöver till detta väl icke foga annat än ett påpekande av att i så gott som samtliga kritiker över senaste finska utställning i Paris Edelfelts inflytande på våra övriga målare framhäves såsom iögonenfallande. Vilka förf. menar med sina „kvinnliga konstnärinnor" och var han finner våra *manliga* konstnärinnor, därav skall väl nästa essay-samling lyfta slöjan.

Förf. synes f. ö. vara något på det hala med sexualterminologin. Han berättar bl. a. att Edelfelts konstnärstemperament var *feministiskt* . . . Med feminist förstås i dagligt tal en kvinnosakskvinna, en Lucina, en suffragett. Förf. menar väl inte *feminint?*

Slutligen ur personbedömandets kaos en ganska allvarlig passus. Förf. säger:

„Hans (Edelfelts) klara bestämda vilja var att bli Finlands främste målare och konstnär, för den viljan fick allt vika, hindrande vänskapsband, ja mera än så — — — dock, måhända jag stannar här, det må en kommande generations forskare inlåta sig på."

Frågas vördsammast: vad menar hr Ahrenberg med dessa fina rader? Kan hr Ahrenberg nämna någon enda av våra konstnärer som så verksamt och på samma gång osjälviskt hjälpt andra fram som just Albert Edelfelt? Vad är det då för „hindrande vänskapsband" som han avslitit? Och vad betyder denna insinuanta serie tankstreck i äreminnet över den bortgångne vännen?

Detta verkar ungefär lika lämpligt som när det å sid 49 à propos Edelfelts medverkan i Moskvautställningen 1882 säges att „det var nog så modigt gjort av honom, ty det ansågs icke klokt och patriotiskt vid denna tid att taga del i en utställning i Moskva", varefter följer en skrattretande, fosterländsk „rätt alltid varar"-dityramb — formulerad av hr Jac. Ahrenberg.

Vad nu sedan uppsatsens sakliga värde i övrigt beträffar, belyses det kanske bäst av en detalj ur dess början och en ur slutet. Å sid. 28 berättar förf. att familjen Edelfelt, som han besökte vid tiden för faderns död (1869), bodde vid Kaserngatan och huru man i dödshuset gick på tå och talade med låg röst, medan „gardet spelade och övade sig i musik och exercis ute på torget». Familjen Edelfelt bodde emellertid 1869 vid Södra Esplanadgatan 10. Först sju år senare flyttade densamma till Kaserngatan. Och på sista sidan åter heter det: „Karl Wåhlin har om en stor svensk konstnär sagt ord, som jag i väsentlig mån tager fasta på för Edelfelts vidkommande". Och så följer ett citat. Detta gäller ursprungligen skulptören Hasselberg. Men det är *icke* författat av Karl Wåhlin, utan av — Albert Edelfelt. Se „Ord och Bild", årg. 1894, pag. 417.

Inom ramen för dessa två utmärkta vederhäftighetsbevis rymmes mycken annan goja, men jag vill inte uppehålla mig därvid. Ändamålet med denna artikel var blott att i stora drag visa huru denna vår för sin flotta berättartalang med skäl prisade „människokännare" behandlar minnet av den största bildande konstnär vårt land fostrat, en personlighet så nobel och vacker i tusendes hågkomst att visserligen ett epitafium sådant som hr Ahrenbergs icke rubbar den dom över död man vi honom förutan fällt. Jag är ingen vän av dumma panegyriker, man må gärna kåsera också „de mortuis", men där om någonsin gäller att vara både sann och ridderlig. Har faktiskt Albert Edelfelts starkt suggererande personlighet kunnat i dessa två stycken lämna en decenniers umgängesvän så opåverkad?

Gustaf Mattsson.

SVENSK DRAMATIK.

Per Hallström, Erotikon. — *Tor Hedberg,* Mikael. — *Sigfrid Siwertz,* Indiansommar. — *Anna Wahlenberg,* Mäniskokännaren.

Räckte det länge innan en svensk dramatik uppstod, så tyckes intresset för den hos författarne numera — åtminstone av de dramatiska produkternas antal att döma — vara desto livligare. En efter annan av dem griper till dramats form för sina motiv. De fyra böcker, vilkas titlar läsas ovan, äro blott en del av höstens skörd. —

Till den, som icke lyckats, hör *Anna Wahlenberg.* Hennes pjäs rör sig hela tiden på ytan, hennes människor bli ointressanta därför att de tala om allt det som kunde förstås utan ord, men i stället tiga med allt det, som kunde ge dem djup och liv. Och den yttre tekniska färdighet, det jerngrepp på handlingen, som i viss mån kunde försona detta eller åtminstone skyla över det — det äger hon heller icke.

Sigfrid Siwertz debyt på dramats område ger oss ännu icke något mästerverk. Men det finnes i alla de tre stycken hans bok innehåller goda ansatser och löften, scener och gestalter som lyckats. I synnerhet har han gjort goda grepp i det första stycket, det efter vilket boken fått namn, en frisk interiör från ett sommarpensionat i höstupplösningens tid. Det är människor med säkra djärva drag, som stanna i minnet: den smokingklädde, champagnebjudande Stockholms bankirtypen Charly Westrell, som plötsligt på grund av de dåliga konjekturena företar en segeltur till utlandet, den råbarkade doktorn Stare med sina pojkbänglar, den lyriske doktorn Wivallius, skärgårdstypen Janson.

Över dem vilar stundom det tunga allvaret och stundom strålar där den befriande humorn. Det är en god, delvis ypperlig skizz; men det är i totalintrycket något som gör att man knappast vill erkänna det för mer än en skizz — något brett i kompositionen och splittrat, det är mer en bild än en handling. — De två andra dramerna nå icke denna. Men det finnes också i dem, särskilt i den sista, *Tyrannen*, ställen, där tankarna få djup och språket en mjuk, nyansskiftande ton. Som prosastilist står Siwertz ensam för sig i den svenska litteraturen: han har — mer än någon av de andra unga — en egen, rikt utvecklad stil, som icke bär prägeln av nådon av de äldres skola. —

Tor Hedberg är alltid den stränge allvarsmannen bland författare. Hans dikt leker aldrig lättsinnigt med livets skimrande bagateller, han söker med sina tankar väg till de stora problemen och formar över dem sina verk. Hans fara är icke den att bli ointressant eller banal, men det händer att han icke kan omstöpa reflexionerna till ett fullgånget konstverk. Det lyckas honom ibland som i Johan Ulfstjerna; det lyckas icke alltid. I Mikael har det icke lyckats helt. Begynnelsen griper: tänkaren, som för sin ensamhets stora verk hänsynslöst offrat vad livet bjudit honom och dem, som stått honom nära, av lycka, omslingras åter av detta liv, som han velat utestänga — han får veta att han har en son. Och han får omedelbart därpå veta att denne son är idiot, ett arv som han, den store framtidsdrömmaren, givit honom genom sin släkts epileptiska anlag. Men längtan efter sonen, tron på att kunna leda honom framåt i alla fall, spränger hans hårda arbetshåg, och han söker upp honom. Dramat mynnar ut i sagomystik och symbolism: och detta tyckes mig dess svaghet. Det finnes redan i begynnelsen en viss oklarhet, som vållar någon osäkerhet; den store mannens karaktär blir icke bestämd fullt tydligt, och hans förhållande till en vän och läkare har ock något oklart över sig. Men detta betyder dock mindre: det är slutet som tyckes mig dämpa tragedin i sin töckenslöja.

Per Hallströms lustspel Erotikon hör till en annan värld. Det är som hörde man åter Isottas klingande löje, när man läser det, det är friskt humör och djärv stridshåg, som lekande lätt drar i allvarlig fejd. Kvickt och elegant för han krig mot den erotiska antimoraliska ortodoxi, som härskar i en del litteratur och — åtminstone mångenstädes, vi ha knappast hunnit dit än — också i livet. Det är den ortodoxi, som dyrkar den „fria“ kärleken bara därför att den är fri, den som ständigt kräver jakt efter erotiska uplevelser och som därför att den splittrar sig på så många småstycken aldrig når helhet och storslagenhet, den som aldrig kan svinga sig utöver erotiken till kärleken. Satiren är gjord med ett skarpt öga, som fått personer och ting på kornet, den är så uppfriskande, därför att den är så sund i sin livssyn, så fri från alla överdrifter i motsatt riktning, och den har fyndighet och uppfinningsrikedom. Vilken ypperlig idé är det ej att låta fru Stella, — gift med författaren Bardolf, som älskar — lyckligt — fru Julia Hedlinger i hennes andra äktenskap — för frikärleksaposteln Bardolf förkunna *samvetsskilsmässan*, då han vill legalisera deras faktiska skilsmässa genom en officiell: „Ännu avskyvärdare, ännu mer förnedrande än lagligt äktenskap är laglig skilsmässa. Fy! Det är förnekelsen att man förnekat, det är att gala själv till sin fördubblade lögn, som själva tuppen skäms för.“ Och som ett ypperligt komplement till den äldre generationen de yngre, som blicka ned på den — paret Erik Hjördis, som funnit sin tröst i att ha „tomhetens bottenlösa smärta att bära genom sinnesruset“, som upptäckt att de onda orden och tillmälena ge livet vidd och rikedom och som i ordet „sund“ se den största förolämpning en människa kan utslunga mot en annan — eller skolflickorna som intressera sig för ett närmande till *den undre världen* „dels för att skingra fördomarna, dels för att bättre sätta oss in i mannens känsloliv“.

I all den moderna tunga litterära tröstlösheten är Hallströms lustspel ett jublande skratt, en gåva från munterhetens goda gudar. Må vi offra dem en hekatomb till tack!

G. C.

NÅGOT OM REVISIONER.

Vi nalkas nu åter den tid av året, då kommersen och industrin gå att uppgöra sina bokslut och då det gäller för direktioner och styrelser att framträda på årsmötena och inför bolagsmän och intressenter framlägga de inhöstade resultaten och tablån över respektive affärers ställning. De gode aktieegarne skola åter söka bedöma, hurudana värden de ligga inne med, och med vad skicklighet och framgång de utsedde förtroendemännen omhänderhava i företagen nedlagda större och mindre kapital.

I en del fall äro resultaten nog så evidenta och processen kan med rätta göras kort och ämabel. Man voterar ansvarsfriheten efter formaliteter på en kvarts timma och man beslutar „full och tacksam décharge“ — för att citera en av vår älsta privatbank skapad term, som snarare leder tanken på revisorskapets rent kulinariska mödor, än på dess allvarligare plikter och på tillfredsställande kunskap i svenska. Efter déchargefrågan följer i regeln sanktion av den föreslagna listan för val av funktionärer, den lista som direktionen eller förstärkta styrelsen eller förvaltningsrådet — allt olika namn på samma sak — i stillhet och endräkt uttänkt och efter bästa förmåga och samvete i nödig mångfald och redan slutlig redaktion behagat framlägga. Tillvägagåendet är praktiskt och bekvämt och den präparerande omtanken sträcker sig vanligen så långt, att den formella stämman blott har ett säga sitt ja och amen, vilket sista då kläder sig i formen av den på grund av ålder och skick mest vördnadsbjudande aktionärens avrundade tack för att marionetterna fått vara marionetter och ha utsikt att få deltaga i festbanketten ovanpå det hela!

Detta är nu allt gott och väl i en del affärer och enkannerligen i sådana, där den verkliga aktiemajoriteten ligger i styrelsemedlemmarnas egna ointecknade fickor, i fall där avlöning och tantième spela en mindre roll än det egna delegarskapet i affären. Men detta modus procedendi har dessvärre bildat skola och det har i allt vidsträcktare mån utsträckt sig också till sådana bolag och affärer, som ingalunda äro betjänade av det höga föredömet och dess tvivelaktiga konsekvenser.

I *ett* fall är det uppenbart av ondo och det så i små som stora bolag, i briljanta som i mindre briljanta affärer: *i fråga om utseende av revisorer.* Härvid borde om någonsin bolagsstämman effektivt kunna ingripa och de ledande direktörerne och styrelserna nogsamt avhålla sig från varje sken av att vilja lägga sina egna röster i vågskålen. Såvida man icke rentav skulle taga steget fullt ut och fastslå att en minoritet på bolagsstämma äger rätt att, där den sådant önskan, förordna om extra revisors deltagande i revisionen. Ett förslag i denna riktning har allaredan i motionsväg blivit förelagt den svenska riksdagen.

Såsom saken emellertid nu står hos oss och på sätt revisorerne i nio fall av tio tillsättas och fatta sin uppgift, blir av revisionen blott alltför ofta ett rent narrspel. Man skänker revisorsarvoden åt behövande aktionärer som ett premium för träget uppvaktande vid bolagsstämmorna eller som en gärd af aktning för vederbörandes allmäntmedborgerliga profil. Huru står nu detta tillsamman med omsorgen om den beträffande affärens verkliga nytta? Sannerligen det ligger mycket mera förstånd däri än i den märkliga statskontrollen över våra banker! Såsom känt infinner sig statsinspektören en gång i månaden och granskar att månadsrapporten är rätt avskriven ur huvudboken, varefter han lyftar sitt månadsgage och försvinner. Nåja, herrar revisorer arbeta igenom verifikaten och se med förnumstighet på en del av det goda direktörerne till äventyrs kunna tro dem kapabla att intressera sig för. Undantag givas ju gudbevars, måhända till och med nog så lysande sådana, men de äro och förbli undantag och bekräfta därmed endast regeln.

Låt oss tänka exempelvis på inventeringarna. I huru många industrier besvära sig revisorerne att vara närvarande vid, granska och bedöma årsinventeringen? I huru många handelsbolag underlåtes icke detta, vid uppenbart äventyr att hela revisionen därefter varder lika med noll! Och huru giva ens en nöjaktig förklaring på det faktum att ett miljonbolag i mars av hederlige revisorer vitsordas såsom solitt och vinstgivande, för att i juli hjälpligen falla samman såsom från begynnelsen förfelat? Sannt är att revisorerne i dylika fall broderligt dela äran med en god del styrelseledamöter. Jag hörde engång en affärsman skryta med att han för tiden var medlem i *sexton* bolags direktioner! Tror nu någon på allvar att denne kunde taga en verksam del i drivandet av alla dessa olika och mer eller mindre betydande affärer? Man har svårt att värja sig för tanken att sådana styrelseledamöter äro till enbart honoris causa. Species universaldoktor lyckas icke mera i vår tid ingiva fullt förtroende! Därtill kommer att den cirkulerande direktören antingen må underskriva allt, som föreläggs honom av den verkställande, eller ock ohjälpligen verka som en hämmande kugg i maskineriet. Han skall förr eller senare inslå samma arbetsmetoder, som de mångfrestande ledamöterne i de fem eller tio år gamla stadsfullmäktigutskotten.

Det synes dock som vore bristen på ansvarskänsla om möjligt ännu större på revisorernes sida. Och i varje händelse ligger där den största vådan för bolagsmännen och kreditgivarne. Frågan har också numera vunnit beaktande i de större och mera utvecklade affärsländerna, där ett snarlikt system med nödvändighet fört till snarlika resultat. Och man har icke stannat vid blotta lamentationer: man har sökt råda bot på eländet genom att införa en speciell och fristående revisorsinstitution. I England bilda *Chartered Accountants* sedan länge en högt aktad och oumbärlig länk i affärslivet; det engelska exemplet har på senaste tid vunnit efterföljd på så nära håll som i Sverige. En god början är där gjord med *Svenska Revisors Samfundet* och i motionsväg har frågan om införande av *legitimerade revisorer* redan bragts inför Riksdagen. Vore då icke tiden kommen att också här börja tänka på en utväg ur oefterrättlighetstillståndet?

Jag skall en annan gång lämna några uppgifter om den moderna yrkesrevisionen sådan den tagit form i utlandet.

O. N.

SVENSK LYRIK.

Bo Bergman, En människa.

Våra dagars unga svenska lyrik vallfärdar gärna till flydda tider och främmande land. Den drömmer världsförgäten under en indisk lotuskrans, den sveper renässansmanteln kring sin njutningstörst och sin härskartanke, med ädel plastik draperar den sitt livsmod och sin förintelsemelankoli i chiton eller toga. Men det finnes även skalder, vilkas poesi nästan utan undantag är inhemsk och modern, och Bo Bergman är en av dem. Hans dikt försmår i regeln all exotisk förklädnad. Den rör sig vardagsklädd i samtiden och verkligheten, och söker den sig någon gång bort från stadsmiljön och människovimlet, då följer den icke sällan, barfotad och barhuvad, folkvisans daggiga skogsstig.

Bo Bergmans poesi — och även hans produktion i obunden form, ty han har också skänkt oss en vacker novellbok — äger många beröringspunkter med Hjalmar Söderbergs prosa. Han påminner redan såsom formkonstnär om denne: hans stil utmärkes av samma koncisa och stundom epigrammatiska knapphet, samma kräsenhet i ordval och uttryck, han besitter en klar och förnäm enkelhet i diktionen, som kommer en att tänka på äldre svensk och även äldre fransk poesi. Och

den likartade formen sluter sig kring ett besläktat innehåll: hans diktning ger också den uttryck åt en bitter och tröstlös syn på livet och människorna, den vilar på en ödslig övertygelse om tillvarons intighet och meningslöshet.

Människorna äro marionetter — heter det i debytbokens första dikt — och all vår stolthet och skam, vårt lidande och vår lycka, det är bara ryck på trådar. Och diktaren förvånar sig över att den, som håller i trådarna, ej slutligen ledsnar på dansens eviga enahanda och stoppar hela härligheten tillbaka i den stora leksakslådan. Det tjänar till intet att såsom Diogenes — se dikten med detta namn — gå omkring och leta efter människor med ljus och lykta. Det är klokare att slå lyktan i backen och sitta lugn i mörkret. Ytterst karakteristiska för författaren äro de på varandra följande dikterna „Novemberrim", „Marsvinter", „Våren". I novembermörkret och marskölden längtar skalden efter vårliga vindar och sol, men när våren äntligen är kommen, kallar han den grym och klagar över dess vita ljus, som förstör ögonen och röjer rockens hål och själens. Om en dylik livsuppfattning är ju ingenting att säga, man kan ej annat än taga den sådan den är och glädjas var gång den möter oss i en konstnärligt fullödig form. Och detta är hos Bo Bergman ofta fallet.

Denna tunga skymningsdager, denna tröstlösa gråväderstämning var så gott som allenahärskande i debytsamlingen *Marionetterna* och i *Drömmen och andra noveller*, och det är nog den som utgör grundtonen även i den nyss utkomna diktboken *En människa*. Men här ha nya strängar kommit i instrumentet. Huru överraskande verkar ej det starka och manliga livsmodet i „Mitt land", och huru äkta svensk är ej dikten i sin rika högsommarstämning, sin soliga och stolta optimism. Jag kan icke neka mig nöjet att citera en av de tre stroferna, ehuru valet mellan dem ingalunda är lätt:

Och torfvan bär och solen sållar
välsignelse på blom och blad,
och molnen gå som rök i bollar
från någon högtidskanonad,
och det är blänk
af sjö bland träden
och blåa stänk
och sus i säden
— min sommarbygd, hur ny och glad
du ler i nya bröllopskläden.

Ur „Midsommar i staden" talar en ödmjuk och frimodig tacksamhet för midsommarhelgens blomstergåva till gatornas och grändernas folk; och huru oklanderligt är ej t. ex. slutstrofen slipad — där finnes ej ett ord som icke vore på sin plats, som icke klingade äkta:

Så tack nu från ett gammalt diktarbröst,
som än en gång fick röst
i piporna och spelen,
och tack från åkarkampen, som du gaf
en kvist att blada af,
en ruska grönt i selen.

Och när han sjunger om lyckan, så kan han nu göra det utan bitterhet eller hån; den är visserligen för honom icke flamman, men den är den värmande glöden, det som en redan grånad man kan rädda undan lifvet: ett knä att luta sitt huvud mot, lugn för tankarna, en saga vid brasan.

Det är ett egendomligt, men kanske icke så oförklarligt förhållande, att samtidigt som känsloregistret blir rikare, förlorar dikten ofta i självständighet. Icke såsom skulle författarens poesi aldrig förr röjt en litterär inspiration, men nu stöter man ibland på strofer, där förebilderna formligen tränga sig mellan läsaren och dikten. I synnerhet har Bo Bergman inspirerats av Heidenstam. Hans Lillebarn kan nog räkna släkt med dennes Gullebarn; kapitlet, som skildrar huru Hans Alienus blev gud, har icke varit alldeles främmande för tillblivelsen av cykeln om „Sankte Pers sagor", där några strofer väl för övrigt icke skulle utfallit mycket annorlunda, om de varit avsedda som Heidenstam-pastiche, och det är en äkta Heidenstamsk stämning och form som bära den för övrigt utsökta lilla dikten „Hjärtat":

Hjärtat skall gro af drömmar,
annars är hjärtat armt.
Lif, ge oss regn som strömmar.
Lif, ge oss sol och varmt.
Så blir det ax omsider,
och med ett tack för allt
gå vi mot skördetider,
vemod och vinterkallt.

Men det vore onödigt och orättvist att alltför mycket insistera på författarens beroende av förebilder; i sina bästa dikter har han en egen röst kanske lågmäld och entonig och icke särskilt bärande, men som dock är hans egen. Huru personligt och egenartat varierar han icke en av poesins vanligaste allmänningar, huru ingjuter han ej friskt liv i det urgamla temat, varmed redan den gamle ioniske skalden i tiden började sin dikt: Vi äro såsom bladen, vilka den blomrika våren föder och som snart förtorka i solskenet...

Vi äro hopar
af blad i vinden,
som vinden sopar
till någon skrefva
vid kyrkogrinden.
Vi måste lefva
vår röda saga
och måste jaga
som molnen jaga
på blinda vatten
och blåsigt kalla.
Vi måste stiga.
Vi måste falla.
Vi måste tiga
och gå mot natten.

Bo Bergmans poesi torde vara föga känd och läst hos oss, men så har den heller ingenting av stora och uppseendeväckande later. Den bringar i

stort sett ingenting nytt, den är i ingen mening banbrytande, men den är formad med beundransvärt fin och målmedveten konst och skänker ofta en utsökt och sällspord njutning.

E. Z.

INSÄNDA BÖCKER.

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND:

ELIAS LÖNNROTS SVENSKA SKRIFTER I. Uppsatser och öfversättningar. Utgifna af Jenny af Forselles.

BIDRAG TILL HELSINGFORS STADS HISTORIA V. Samlade och utgifna af P. Nordmann.

HELIOS:

EIRIK HORNBORG, Den döende staden. Berättelse från trettonhundratalets Rom. Pris 3: 75.

ARVID ENCKELL-BRONIKOWSKY, Konstnärssträvan — Diktarlängtan. Pris 4: 25.

BARNPORTRÄTT UR DEN RYSKA LITTERATUREN. Bearbetade för svenska hem af R. L—st. Första samlingen. Pris 3: 25.

SÖDERSTRÖM & C:o:

BRODER JÖNIS, Rådman Deken. En historia från det gamla Viborg. Pris 3: 75.

NINO RUNEBERG, Dikter. Tredje samlingen. Pris 3: —

G. G. ROSENQVIST, Kristendomens sociala värde. Pris 1: 25.

LARIN KYÖSTI, Dikter. Öfversatta af G. Castrén, D. Forstén, B. Gripenberg, R. Lindqvist, V. Lundström, A. Mörne, J. Tegengren. Pris 3: —

JUHANI AHO, Domen. Skådespel i tre akter. Pris 3:—

AINA. Vid aftonlampan. Sextonde delen Pris 3: 50.

KENNEL JOURNALEN. Till tjänst för hundägare och jägare utarbetad af A. E. L.

JOHN WILLIAM NYLANDER, Pojkarna på Metsola. Skildring ur lantlivet. Pris 3: 75.

— — — — Metsolan pojat. Suomentanut Sohvi Reijonen. Pris 3: 75.

ALBERT BONNIER:

PER HALLSTÖM, Två legenddramer. Pris kr. 2: 50.

POUL BJERRE, Ett hem vid hafvet. Läsdrama i fyra akter. Pris kr. 2: 75.

POUL BJERRE, Tvänne dialoger. Pris kr. 1: 50.

WENTZEL HAGELSTAM, Svarta skuggor. Roman. Pris kr. 3: 75.

MARIKA STJERNSTEDT-CEDERSTRÖM, Gena· En kvinnoprofil. Pris kr. 3: 75.

MATHILDA MALLING, Ninas bröllopsresa. Pris kr. 2: 50.

ELSA RIBBING, Ariadnetråden. Dikter. Pris kr. 1: —

VICTORIA BENEDICTSSON, En självbiografi ur bref och anteckningar. Samlade och utgifna af Axel Lundegård. Andra omarbetade upplagan. Pris kr. 6: 75.

ERNST AHLGREN OCH AXEL LUNDEGÅRD Den bergtagna. En kärlekens tragedi. Andra omarbetade upplagan. Pris kr. 2: 25.

MALLA MONTGOMERY-SILFVERSTOLPE, Memoarer. Utgifna af Malla Grandinson. Första delen 1782—1803. Pris kr. 6: —

CHRISTIAN NILSSON, I yttersta mörkret. Pris kr. 2: 25

C. R. NYBLOM, En sjuttioårings minnen. Anteckningar. II—III. Studenttiden och mannaåldern. Pris kr. 5: —

VERNER VON HEIDENSTAM, Svenskarna och deras höfdingar. Berättelse för unga och gamla. Pris kr. 3: 75.

HENNING BERGER, Ur en ensams dagbok. Pris kr. 3: 75.

RICHARD BERGH, Om konst och annat. Pris kr. 5: 50.

ARKTOS. Svensk tidskrift för konst. Utgifvare Harald Brising. N:r 1. Pris kr. 2: 50.

C. E. FRITZES BOKFÖRLAG:

HANNA LUNDHOLM, Känslomänniskor. Pris kr 2: 50.

TUMMELISA. Saga av H. C. Andersen. Bilder av Elsa Beskow, Pris kr. 2: 75.

P. A. NORSTEDT & SÖNER:

AXEL KLINKOWSTÖM, Olof Trätalja. Sorgespel i fem akter och prolog. Pris kr. 2: 25.

H. ASCHEHOUG & C:o:

NILS COLLETT VOGT. Digte i Udvalg. Pris kr. 1: 75.

HANS AANRUD, Sidsel Sidsærk. Pris kr. 2: —

SIGRID UNDSET, Den lykkelige Alder. Pris kr. 3: 50.

OTAVA:

TOIVO TARVAS, Legendoja. Pris 2: —

K. A. JÄRVI, Loinen. Kertomus. Pris 2: —

SVANTE ARRHENIUS, Maailman arvoitusta ratkaisemassa. Suomensi K. A. Hällström. Pris 3: 50.

FR. H. BURNETS, Pikku Lordi. Suomentanut Helmi Setälä. Pris 2: —

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ:

JOHANNES LINNANKOSKI, Pakolaiset. Talonpoikaistarina. Pris 3: —.

V. A. KOSKENNIEMI, Runoja. Toinen painos Pris 2: 50.

V. A. KOSKENNIEMI, Valkeat kaupungit ynnä muita runoja. Pris 2: 75.

INSÄNDA TIDSKRIFTER.

Följande tidskrifter ha under detta år blivit oss tillsända:

Aika.
Elämä.
Epione.
Framtid.
Fyren.
Nutid.
Naisten ääni.
Päivä.
Sosialistinen Aikakauskirja.
Tidskrift för folkskolan.
Valvoja.

Förreckning över i undertecknades bokhandel tillgänglig nyare utländsk litteratur:

Almanach de Gotha 1908 · · · · · · · · · · · · · · 10.80
Bourget, Paul, Les détours du coeur · · · · · · · · 4.20
Challaye, Félicien, Syndicalisme révolutionnaire et syndicalisme réformiste · · · · · · · · · · · · · · 3.—
Chefs-d'Oeuvre des Grands Maîtres (1800—1900). Contient les plus beaux tableaux du siècle en 60 planches en héliogravure, accompagnées de notices explicatives de M. Ch. Moreau-Vauthier relié. 42.—
Cladel, Judith, Auguste Rodin. L'Homme et l'Oeuvre. 92 planches hors texte, tirées sur papier de Hollande à la main, en héliogravure et en héliotypie, dont 71 d'après les sculptures du Maître, 12 d'après ses cûrieux dessins, dont quelques-uns sont reproduits en couleurs, 7 pointes sèches et 2 portraits du Maître · · · · · · · · · · · · · 120.—
Compayré, Gabriel, L'Adolescence. Études de Psychologie et de Pédagogie · · · · · · · · · · · · 3.—
Coulevain, Pierre, Au coeur de la vie · · · · · · · 4.20
De la méthode dans les Sciences. Par MM. les Professeurs: Bouasse, Job, Dantec, Monod, Ribot etc. 4.20
Ex-Libris. Choisis et réunis par Georges Hantz, Graveur et Directeur du Musée des Arts Décoratifs de Genève · · · · · · · · · · · · · · · · · · 54.—
Faure, Élie, Eugène Carrière, Peintre et Lithographe. Orné de 36 planches hors texte, d'une eau-forte et d'un grand nombre d'illustrations à pleine page ou dans le texte · · · · · · · · · · · · 30.—
Flat, Paul, Nos femmes de Lettres · · · · · · · · · 4.20
Flaubert, Gustave, Madame Bovary. Edition artistique, abondamment illustrée · · · · · · · · · · 9.—
***France, Anatole,* Les contes de Jacques Tournebroche. Illustrations en couleurs de Léon Lebégue · · · · · · · · · · · · · · · · · · 12.—**
France, Anatole, L'île des Pingouins · · · · · · · 4.20
Harry, Myriam, L'île de volupté. Illustrations d'après les aquarelles de A. Calbet · · · · · · · · · · 1.80
Hermant, Abel, Trains de Luxe. Illustrations d'aprés les aquarelles de Lucien Métivet · · · · · · · · 1.80
Japon Artistique. Documents d'art et d'industrie réunis par S. Bing. Plusieures centaines de gravures dans le texte et 346 planches hors texte. 3 vols cartonnés · · · · · · · · · · · · · · · · · · 80.—
Chaque vol. séparément · · · · · · · · · · · · 30.—
Jousset, P., L'Italie illustrée. Magnifique vol. in-4:o, 784 reprod. photogr., 14 cartes et plans en couleurs, 9 cartes en noir, 12 planches hors texte, relie · 33.60
Julien, Adolphe, Fantin-Latour, sa vie et ses amitiés. Lettres inédites et souvenirs personnels. Un vol. in-4:o écu, avec une héliogravure, 52 reproductions d'oeuvres du maître tirées á part, 6 autographes et 22 illustrations dans le texte · · · · · · · · 30.—
Klumpke, P, Rosa Bonheur. Sa vie- son œuvre, Un magnifique vol. in-4:o, illustré de 52 reproductions. 42.—
La Fontaine, Fables. Edition artistique, abondamment illustrée · · · · · · · · · · · · · · · · · · 9.—
Lepelletier, Edmond, Emile Zola. Sa vie- son œuvre. Avec un portrait et un autographe · · · · · · · 9.—
Maupassant, Guy de, Oeuvres complètes. Augmentées de la correspondance, de notes et de 35 nouvelles inédites. Imprimées par l'Imprimerie Nationale, sur papier de Van Gelder. Sur 29 volumes dix seulement ont paru, chaque vol. · · · · · · · 6.—
relié · 12.60

Pages choisies des Grands Ecrivains,

Rabelais	Alex. Dumas	Anatole France
Voltaire	Théophile Gautier	Pierre Loti
Stendhal	George Sand	Theuriet
Mérimée	Renan	Zola

Chaque volume in-18 · · · · · · · · · · · 4.20
Renan, Ernest, Patrice. Roman inedit. Avec illustrations d'apres Ary Renan · · · · · · · · · 7.20
Robida, A., Les vieilles villes des Flandres. Illustré de 155 compositions originales · · · · · · · · · 18.—
Vaissière, Pierre de, Saint-Dominique (1629—1789) La Société et la vie créoles sous l'ancien régime. 14 gravures hors texte · · · · · · · · · · · · · 9.—

Blacker, J. F., Chats on Oriental China. With a coloured Frontispiece and about 70 other illustrations. 7.50
Chesterton, G. K., All things cornsdered. A new volume of essays by the author of „The man who was thursday" · · · · · · · · · · · · · · · · · 7.50
Foster, J. J., Chats on Old Miniatures. Copiously illustrated with examples from celebrated collections. 7.50
Gould, G. M., Concerning Lafcadio Hearn. A appreciation of Hearn's personality and work. With 5 illustrations · · · · · · · · · · · · · · · 12.75
Hichens, Robert, Egypt and its monuments. With 60 Pictures by Jules Guérin in colour and black · · 30.—
Irwing, Washington, Old Christmas. Pictured in colour by Cecil Aldin · · · · · · · · · · · · · · 9.—
Lowes, Mrs., Chats on old Lace and Needlework. About 70 illustrations · · · · · · · · · · · · · 7.50
The National Gallery. In 100 reproductions in the finest style of modern colour printing. To be issued in 17 parts, containing each 6 exquisite plates. Part I · · · · · · · · · · · · · · · · 1.75
Nevill, Ralph, Old Sporting Prints (connoisseur-Extra-Number) With about 40 full-page plates in colours. · 7.50
Pennell, E. R. and J., The Life of James Mc Neill Whistler. With over 120 Plates in Half-Tone and Photogravure 2 vols crown 4:to · · · · · 54.—
Queen Alexandra, Photographs from my Camera. 46 photogravure prints and 90 half-tone photograhs · 4.25
Sparrow, W. Shaw., The Englisch House. How to judge its periods and styles · · · · · · · · · 15.75
Spencer, Herbert, An Autobiography. In two vols. with numerous Illustrations · · · · · · · · · 18.75
Travers, Wilfrid J., Architectural Education · · · · 6.—
***Wells, H. G.,* First and Last Things. A confession of faith and rule of life · · · · · · · · · 6.75**
Wells, H. G., The War in the Air, and particularly how Mr. Bert smallways fared while it lasted. Illustrations by A. C. Michael · · · · · · · · · 9.—
Westermarck, E., The origin and development of the morali deas. voll. II · · · · · · · · · · · · · · 21.—
Wilde, Oskar, The Picture of Dorian Gray · · · · · 2.15
„ „ Intentions. New edition · · · · · · · 2.15
„ „ Portrait of Mr. W. H. · · · · · · · · 7.—
„ „ Ballad of Reading Goal · · · · · · · 2.15
Wyllie, W. L., Sketch Book; with foreword by E. Bale. 24 fascimile reproductions in colour · · · · · 7.50

Artzibaschew, M., Millionen. Novellen · · · · · · · 6.75
Bastier, Paul, Victor Hugo und seine Zeit · · · · · 4.75
Bibliotheca Romanica. Französische, italienische, spanische u. portugiesische Weltliteraturwerke in den Originalsprachen. Bd 1—65 á · · · · · · · · · —.55
Birnbaum, Dr. K., Psychosen mit Wahnbildung und wahnhafte Einbildungen bei Degenerativen · · · 8.10
Bölsche, Wilh., Das Pferd u. seine Geschichte · · · · 2.05
Brockhaus, H., Michelangelo und die Medici-Kapelle. Mit 35 Abbildungen · · · · · · · · · · · · · · 8.10
Cellini, Benvenuto., Lebensbeschreibung. 2 Bde illustriert. Vornehme Ausstattung · · · · · · · · 40.50
David, J. J., Essais · · · · · · · · · · · · · · · 6.75
Duret, Theodore, Die Impressionisten. Pissaro. Claude Monet. Sisley, Renoir, Berthe Morisot, Cézanne, Guillaumin. Mit 129 Abbildungen, 5 Gravüren und 9 Originalradierungen. Einmalige Auflage in 1,000 numerierten Exemplaren · · · · · · · · · 27.—
Goncourt, Edmond und Jules, Die Kunst des XVIII Jahrhunderts. Deutsch von P. Prina · · · · · 12.15
Goetz, Dr. L. K., Staat und Kirche in Altrussland. Kiewer Periode 988—1240 · · · · · · · · · · · 9.45

ARGUS

utkommer år 1909 på samma sätt som hittills och utlovas för prenumerationsavgiften, sju (7) mk, 24 häften om minst 8 stora textsidor. Likasom detta år komma numren dock vanligen att hava ett större omfång. Förutom de värderade medarbetare som under 1908 givit tidskriftens första årgång dess prägel komma flere nya sådana att efterhand rycka in, varigenom Argus i allt vidsträcktare grad skall kunna träda fram såsom ett fritt organ för mångskiftande kulturella spörsmål.

Då prenumerationen kan ske genom ett enkelt telefonbud till tryckeriet (137) eller kontoret (6402, kl. 2—3) eller genom *genom ett brevkort till Tidskriften Argus, Helsingfors,* skall väl ingen, som önskar följa med tidskriftens uttalanden och främja dess syften, finna det betungande att mot en senare uppburen avgift av 7 mk inträda såsom abonnent. Varje finansiellt överskott nedlägges såsom härintills på tidskriftens utvidgande.

GUNNAR CASTRÉN. GUSTAF MATTSSON. EMIL ZILLIACUS.

GLOBE LAMPAN

SOLID & EKONOMISK

ENKEL & LÄTTSKÖTT

Telefoner: 64 33 & 29 30.

Begär katalog från

Telegrafadr: Jacobsens.

A.-B. Carl Jacobsen & C:o, Brunnsgatan 11, Helsingfors.

Det kan icke nog ofta påpekas att

HAM-MOND

är

den enda verkligt praktiska skrifmaskin som finnes.

Levereras från lager af

MAURY & C:o, Brunnsg. 11, H:fors. Generalagenter.

R. E. Westerlunds Pianomagasin

Helsingfors,

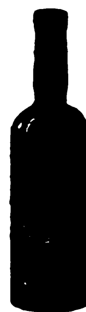
7 Norra Esplanadgatan 7

Telefon 6 81.

Största pianoaffär i Finland.

Förmånliga betalningsvillkor.

AXEL PALMROOS, AKTIEBOLAG.

I kl. Vin- & Spirituosaaffär i Helsingfors.

Finaste PUNSCH i mörka flaskor. Telefon 3 20.

RESTAURANT CENTRAL

Hagasundsgatan 4

Rekommenderas! Rekommenderas!

K. A. Dahlins Droghandel

Helsingfors TREKANTEN (Georgsg. 8) Tel. 19 91 och Alexandersg. 48 Tel. 2 13

Rekommenderas!

Adolfine Erikson

N. Esplanadg. 37, Helsingfors. Tel. 27 57.

Ylle- & Tricotvaruaffär

Med guldmedalj prisbelönta erkänt smakfullaste, starkaste, hemstickade varor DAM- & BARNGARDEROB. Nyheter i modevaror anlända varje vecka.

De,

som värdera en elegant och välsittande dräkt, göra sina beställningar hos

E. A. Knàpe

Alexandersgatan 17.

ALBION

LAMPMAGASINET

Alexandersg. 11. Etabl. 1865

Lampor, Glas, Porsliner, Nickelvaror.

SPECIALAFFÄR för nyheter & konstnärliga

Tapeter, Friser & Linoleum.

H:FORS NYA TAPETAFFÄR.

W. SALVÉN.

Unionsgatan 28. Telef. 9 24

KONSTNÄRLIGA LEKSAKER „FANTASIA"

Julexposition och Försäljning

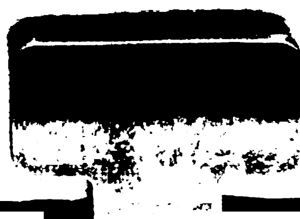
39 Norra Esplanadgatan 39

2 tr.

Midt emot Svenska Teatern

Ansvarig utgivare af Argus: Gustaf Mattsson.
H:fors, J. Simelii Arv. Boktryckeriaktiebolag, 1908.

3 0000 093 485 948